

aúgen-anona-anon-aimma

Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language
of Papua New Guinea

aúgen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples
Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84

Contents

Máátiyu	1
Mááki	92
Arúke	135
Yóáane	231
nôrabi urááqtaba (Apótoro)	294
Arómani	383
1 Korítiani	420
2 Korítiani	459
Karétiiani	484
Ipítiani	497
Pirípiani	510
Koráátiani	519
1 Tetaróniani	528
2 Tetaróniani	535
1 Tímoti	540
2 Tímoti	550
Tááítati	557
Pírímoni	562
Íbaru	565
Yêmiti	595
1 Pítaa	604
2 Pítaa	616
1 Yóáane	623
2 Yóáane	632
3 Yóáane	634
Yúti	636
Arébárétiani	640

Máátiyu

Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títaubikoni anáábútááti yíwîqa

¹ maannáma Ítuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Ítuma minná Tébitin-annabikene ánibo Tébitima minná Áabaraan-annabikene.

² Áabaraama minná Ááítekimma aboáé. ánibo Ááítekimma Yáakobomma aboáé. ánibo Yáakoboma Yútaamma wení ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé. ³ Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámíye. ánibo yinóama Táámaae. ánibo Pérêtima Étaronimma aboáé. ánibo Étaronima Aráámma aboáé. ⁴ ánibo Arááma Aammínataamma aboáé. ánibo Aammínataama Náátonimma aboáé. ánibo Náátonima Tárámonimma aboáé. ⁵ ánibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabie, ánibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ánibo anóama Arútie. ánibo Óbétima Yétimma aboáé. ⁶ ánibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabikái-kawaanare.

ánibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúráálaama ánáakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámma yabitiráine. ⁷ ánibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ánibo Aréábóama Abááiyamma aboáé. ánibo Abááiyaa Étaamma aboáé. ⁸ ánibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ánibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ánibo Yóraama Utááiamma aboáé. ⁹ ánibo Utááia Yótáamma aboáé. ánibo Yótáama Éaatimma aboáé. ánibo Yótáama Étékáaiyamma aboáé. ¹⁰ ánibo Étékáaiya Manáátaamma aboáé. ánibo Manáátaa Émonimma aboáé. ánibo Émonima Yótáálaamma aboáé. ¹¹ ánibo Yótáálaama Yekóniyaa aboágáraq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana mi-kánáábíma Ítiráae-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

¹² yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé. ¹³ ánibo Térúbabema Áábiutimma aboáé. ánibo Áábiutima Irááiakimma aboáé. ánibo Irááiakima Étomma aboáé. ¹⁴ ánibo Étoma Tétokimma aboáé. ánibo Tétokima Ékimma aboáé. ánibo Ékima Éríútimma aboáé. ¹⁵ ánibo Éríútima Éríetaamma aboáé. ánibo Éríetaama Máátaanimma aboáé. ánibo Máátaanima Yáakobomma aboáé. ¹⁶ ánibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ánibo Yótêbima Máriaamma awaikóé. ánibo Máriaama Ítumma marákariye. miráitata yemá Metáiya yauwéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

¹⁷ miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ánibo máqtemma Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánááráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma

tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ánibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáiya Ítuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹⁸ Ítuma yauwéqma tiwirái-nákóní wataama pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá mórabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanabóana ámûkarariq uráiyé. ¹⁹ awaikómá Yótêbi wemá íráqôn-auyanakaraqnapoana ánáakoma Máriaama abarokáq timá agaeráq akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye. ²⁰ Yótêbima minnáyaba aúyánámmá itáiq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq irena mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaiyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-iyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minná Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye. ²¹ wemá inaamaí-iyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minná. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápi máapoana yemmá yiwirániye.

²² maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áikómá arammá iyaiño tiráine. ²³ itáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamáminoe. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máiyé.’” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

²⁴ ánibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráiyé. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá íráqôniq umá ákáráiyé. ²⁵ miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáraiye. min-iyápógóní áwîqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

2

Ítumma marákáraiye.

¹ Érôtima anó-kinimma mái-kanaaraqa Máriaama Ítumma Béquteremubaqa Yúria-marupaq marákáraiye. ánibo min-iyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaúmá utaipáké Yérútáarebaq iréta maará-tiraae: ² “aúgen-iyapoma pááq imá Ítíráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma

náakaraq máiyo? ketáámá weni wiyókómá aúge-kinimma pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekáq nunamummá timákanataa kényune.” téta tirááe. ³ Érótima kínima min-áímmá ítátuwena wemá áaqa karáiyé. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq urááe.

⁴ Érótima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aamma aúmatan-aimma yirááti-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáíya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-naqa náakaraq Áánúqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma pááq ínáyô?” téna ítama yimónaraiye. ⁵ miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Béquteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikaae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatááne:

⁶ “keráwáqá Béquteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma mááe.

keráwáqti márúpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.

miráínana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.”

téna naayóbáqá tiráine. ⁷ miráitana Érótima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá ítaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ániibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-umakanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye. ⁸ yimónatuwena Érótima mi-káyúkámá timáyíkáitata Béquteremubaqa kégowana tiráiyé: “keráwáqá uréraq min-íyápóyábá abáá-uma arútáaro. ániibo keráwáqá aónamareqa ketópaq yauwéqma má-timatimero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyé. ⁹ ániibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraae.

aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaúmá utaipáké aónaraawaigoma mi-káyúkátí áqnáabaq wéqéna min-íyápómá máikaq ko máqe-uraiye. ¹⁰ wiyóqá káonaawana íyakoma íraqôniq uráiyé.

¹¹ miráitata min-náúpáq uyábéketa min-íyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmmá ayéta min-íyápógómmá omáqá aónaraae. ániibo yemá yeqti kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama monekaraq íraqôn-akuqa i-kánámá íraqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹² áaqibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érótinopaqa yauwéqma íoro téna timá yímikaiye. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraae.

¹³ wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqti naaópaq kówana uyátárainakoni kaqtó-nakoma Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá

ámikaiye: “emá itóé iyápógarag anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtîbibaq kóaa. Érôtima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtîbibaq márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaa.’” téna timá ámikaiye. ¹⁴ ániibo Yótêbima mikáké páátákáá itó-uma min-iyápógáráq anóakaraq yiwíqmena min-nókáámá Íqtîbibaq kóuraiye. ¹⁵ Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érôtima pukái-kanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa kóuraae. miráitana uyátarai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érôtima titata yemá netuqyaa-nóiyápómá yíkamma pukáane.

¹⁶ ániibo íbêqa Érôtima ítaraiye wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Érôtimma amaníqá makááe. miráitana Érôtima anómma áyámma umáguraiye. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Béquremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-iyápóráq áiqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurái-noiyapoma áiqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Érôtimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-káritímáátímá yáuraine.

¹⁷ miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánûqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yéré máaiiani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine:

¹⁸ “Aráámaa-marupake móra-aimma itáawana min-áíkmá anón-ibiqá yaréta

Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru ínóe.

máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá kéyarainata aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”

téna Yéré máiya naayóbáqá tiráine.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq yauwéqmeta irááe.

¹⁹ anaaékaqa Érôtima pukitana Íqtîbibaq uyátarai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq Yótêbinopaq kukáiyé. ²⁰ mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóé iyápógarag anóakaraq yiwíqme Ítiráaeobaq yauwéqme kóaa. wemá min-iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyé.” téna tiráiyé. ²¹ mirátitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmena Ítiráaeo-marabaq yauwéqme kóuraiye.

²² miráimanibo wemá itáimma Áákéreatima Érôtiñi áanikoma aboání náapaamma mayéna anónnáma kínimma Yúria-wayukabi máqe-urapoana Yótêbima min-áúkápáq wiyábá ikatîq uráiyé. miráimanibo móra kainapáqá Áánûqtuma Yótêbimma amáama

ámikaitana Káárirri-aukapaq yiwíqmena kóuraiye. ²³ wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uraiye. miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáán-aikoma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tínóe.” téta Metáiyáqtaba tirááne.

3

Yóáanema nommá perái-nákómá wataáama tiráiyé.

¹ mi-kánááráqá Yóáanema nommá péqyikai-naqa pááq uráiyé. ániibo wemá Yúriabaq kaqmáapaq máena wataáama tiráiyé. ² wemá maará-tiraiye: “keráwáqá tirummá waéráaro. Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.” téna tiráiyé. ³ maamin-náqá Yóáneqtaba naayóbáqá Áánúqtuma amuné-náqá Áítáíyan óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraine: “waayúkama íma máa-kaqmaapaqa móra-nakoma anókaq ááyama kétiye. ‘uyátárai-nakoni aamma yokaa oro.’”

téna Áítáíya naayóbáqá yirummá waeraíyábá tiráine. ⁴ Yóáanema móra oótiraa-kamma káámogoni áyáuraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóni áúraq tarôq umátan-amurannama umátokaine. ániibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon ámûkaraq néwaine. ⁵ mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáárebake Yúriabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe. ⁶ miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

⁷ Yóáanema aónaimma netuqyaammá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyé: “keráwáqá iraaakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánúqtuni áyámma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino? ⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq keqtaámá tiráátero. ⁹ Áánúqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóé.’ ítero. mirá tíyakakemma táimeyamma ímayanoé. kemá keráwáqá kétima-timune. ¹⁰ yaagóni áaipima Áánúqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyáinatama ayáama kunnápó áaipike agátuweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe. ¹¹ kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáa tirummá waeráunataae téq kêtiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaae yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení aítauq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá nopí tikaraunamanibo wemá keráwáqá

Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye. ¹² wení ayáápimma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wítinaupaqa wítima mamá áikuiniye. miráimanibo wítigoni átima iramá káiq-kaiq umá kain-írabí agatuwániye.” téna Yóáne Áánûqtuma kugébama agatuwánîqtaba tiráiyé.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

¹³ mi-kánááráqá Ítuma Káárirí-maruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyé. Ítuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápíke nommá pétikaikaae téna uráiyé. ¹⁴ miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaarácq umaatarénaboana Ítumma nommá pérakane kéena tiráiyé: “kanaarácq emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawácq ketôpaqa kéyeno?” titana ¹⁵ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ibáqyuwaa. mi-kánááráqá miráráá óyáae. miráoyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Ítun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

¹⁶ Ítumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Ítukaqa ku máqeuraiye. ¹⁷ ánibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyé: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kêtíkaiye. ketí títakoma weqtábá íráqôníq kéiyé.” téna tiráiyé.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ mi-kánááráqá Aágoma Ítumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaee téna uráiyé. ² miráitana Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyé. miráitana anaaékaqa Ítumma áama yaráiyé. ³ Ítumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókácq-amakaq íréna tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyé. ⁴ miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ímiye. Áánûqtun-aama agamatá-kánnáágómá maará kétéye. ‘aáwakoma wenamáa waayúkagomma matúq-matuq umá mái-auwaraimma íaminiye. ímiye. máqten-aimma Áánûqtun óyaupíke yínna-aikake waayúkama matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánóe.’

mirá kėtiye.” téna ⁵ Ítuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-márúqá Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraaq mó-ito-umakaraiye. ⁶ ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni ánikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí metenanamá móra-yataakoma ayáámá íyakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá kėtiye.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata

emmá iyáánapo yáqtokaiyana

móra-oqtakoma enáitaupimma íataraniye.’

mirá kėtiye.” téna Tááqtaama tiráiyé. ⁷ Ítuma Tááqtaamma

yauwéqma timá ámikaiye: “ááqibo Áánûqtuni agamatá-

kánnáágógáráq maará kėtiye. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma

aónaao. wemá minná ení Áánûqtue.’ máqtemma keqtaáyábá

mirá kėtiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁸ Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama uyátárain-

anuraq utáiyé. ániibo Tááqtaama wemá máqte-qtataaq yabíkái-

qtataaq káratena wení maa-márábín-íráqó-qtátáákáráq

aráátiraiye. ⁹ miráitana Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye:

“emá araayutaúmmá ayé kekáq nunamummá timá tíkénaq

kanaaráq maami-máqte-qtátááqá emmá aménúne.” téna

Tááqtaama tiráiyé. ¹⁰ Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao,

emá paábaq kóao. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá

kėtiye.

‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo.

minná wemá ení Áánûqtue.

wenamáa wení mayaímá mayaa.’

máqtemma keqtaáyábá mirá kėtiye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹¹ miráitana Tááqtaama Ítumma ayuwéna kóuraiye. ániibo

yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Ítumma aayáqtaá-kanaama

aáwaaq íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Ítuma Kááriribaq áaimma átáma mayaímá matáiyé.

¹² Ítuma ítáimma Érótimma Yóáanema aabi mayákáitataboata

wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké

Kááririmarupaq uráiyé. ¹³ ániibo mikáké Náátárêtibaq

yuwéna Kápéranabaq ko máqe-uraiye. Kápéranabaq Kááririn-

nokaayukoni áwábaq Yáakoboni ánikoratama Tébirunigaraq

Náábataarigaraq yeqti min-áúkápáq wáiyé. ¹⁴ miráitana móra-

aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma

árimma pááq uráiyé. maará-tiraiye:

¹⁵ “Tébirunini-marukaq-wayukao,

Náábataarini-marukaq-wayukao,
 únókááyúkóní áwábaq uréna
 Yótááni-nomma aqtátuwena
 maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.

yeqtí Kááririri-marukaa-marure.

¹⁶ yema kumayuq-yátáápi kémaeta

anón-omma kamá tágaimma aónaraae.

aarawaamá yemá puí-yátáákóní amakaq máiyana

yekáqá ómmá táganiye.”

téna Ááitáia agamatá-kánnáábí tiráine. ¹⁷ mi-kánáaráqá Ítuma áaimma átáma átê-wataama Áánûqtuqtaba tiráiyé. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqte-kaayaqte-wayukama Ítun anaaé wáráa-kayukama yááyaraiye.

¹⁸ Ítuma Kááririri-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááimoniqtabama óq-awíqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye. ¹⁹ Ítuma yenákámá timá yimikaiye: “kenákámá ketinaae wáráakao. miráiya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááímmá tiráátenune.” téna tiráiyé. ²⁰ ániibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Ítun anaaé wakááye.

²¹ wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma ánikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópi-káárébi yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta uráae. ániibo Ítuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye. ²² páátákáá min-nákámá únópi-káárégáráq yiboákáráq kéyuweta Ítun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Ítuma mayái matáiyé.

²³ wemá máqtemma Kááririri-aukapaq uréire kéena Ítuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ániibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kêtima-yimena máqtemma kari-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táiq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye. ²⁴ Ítuni watáagoma máqtemma Tíríaaq-aukapaq uráiyé. miráitata máqtemma ókon-oko-kari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá táiaagoma yirunóbáqá máikayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme iráae. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Ítuma mamá arútáyikaraiye.

25 ániibo netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaanopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Ítun anaaé waqmé urááe.

5

Ítuma anuraq watáama timá yímikaiye.

¹ Ítuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiyē. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. ² ániibo Ítuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiyē:

³ “mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁴ mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yetí íyaqa mamá paru ínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁵ mi-káyúkámá yeqtí yíwîqa márúte yuwéta yíwîqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnaá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁶ mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁷ mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁸ mi-káyúkámá íyaqnoabaqa íráqôniq kéi-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁹ waayúka aúkápimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma ‘ketí iyápó-annae.’ téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

¹⁰ mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minná yeqtí márúqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

¹¹ yemá aónáiyama keráwáqá ketinaaé kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta keráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe. ¹² miraráá umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnaabaqa waqmá táíq umáyikáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tiyakoma íráqôniq kéinaraq timuqá máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáiyē.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

¹³ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní akoqnaáma paábaq kóinataama nôraq onanataáwáq keqnaámma úmá káníyô? mirán úmá máqte-qtataapimma kanaaráq ínipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu mórai q íniye. ¹⁴ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye. ¹⁵ mórai q umá waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe. ¹⁶ miráráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúraqaq ókáá kamá kétégainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íraqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá wení márúkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

¹⁷ Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánááq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqmqá ánatanaa kukáune. ¹⁸ kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye. ¹⁹ miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma 'mirá-owo' téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ániibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá itó éna 'ámáan-aimma wáráaro' ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awiqá wániye. ²⁰ kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq yeqtí arupú-aaiqoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

²¹ Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minná 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ániibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yaináí-áípí mániye. ²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yaináí-yátáápi máino.

ánibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táiq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainai-áímmá ya itáino. ánibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainéna min-nákómá kanaaráq iramá káiq-kaiq umá kain-írábí wíniye. ²³ miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé iré aúyánámmá iténa móra-nakoma emmá timámi-aimma wainana Áánûqtukaq ²⁴ amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máraaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

²⁵ móra-nakoma emmá aamá timákanéna ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq weté máraakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainai-nákókáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainai-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaiyábáé. ²⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. emá nórabi uráinna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

²⁷ naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minnâ 'kumari-ááímmá ítaroq oro.' ²⁸ miráimanibo kemá Ítuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáinana arunóbáqá weqtábá ákain-nakoma minnâ wenamááríq wení arunóbáqá mirán-ááíkmá mamá min-íníkáq kumari-ááímmá tarôq kéiye. ²⁹ ánibo ítáaro. keráwáqtí móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq mi-túrámmá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-tugoma íma wáinata keráwáqtí máqte-tugoma mamá iramá káiq-kaiq inírábí ítiyuwanoe. ³⁰ ánibo keráwáqtí móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káiq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yataí-ááímmá

³¹ naayóbáqá Mótetini maarán-áíkaráq pááq uráine. minnâ 'móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.' ³² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-íníkmá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéiye. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

³³ káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. 'keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnáá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúraqa áraimma tero.' ³⁴ ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awíqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárakémá aamá kétima-timiye. ³⁵ ániibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwíqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abíqtataraa kéitana wemá áitauqa maqmá arage kéiye. ániibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awíqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minná anó-kinima uyátárai-nakoni márûre. ³⁶ Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanatáá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamááriq keráwáqtí tiqnótáuma mamá abutá tiqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe. ³⁷ miráimanibo keráwáqá maará tero. 'owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.' tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minná Tááqtaanopake pááq kéiye.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

³⁸ keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. 'enaúramma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaaó.' ániibo 'enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaaó.' ³⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma tái-yataariqo kéumatikainaqa wemmá yauwéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo keyuwituwainaqa kanaaráré kéteraq mórabaq-taapaama amíyana mibákáráq yuwítuwaino. ⁴⁰ ániibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqtí kúberai-unamma tíótaama mayánéna inaqa kanaaráqibo anó-tiotaagaraq áméro. ⁴¹ ániibo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqté aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqibo mamá ayáqtááq-amma uréire oro. ⁴² ániibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa 'tímero' tín-naqa kanaaráqibo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. ániibo móra-nakoma téna atábáama umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqibo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

⁴³ keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. 'yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkama tíyamma umáyikáaro.' ⁴⁴ miráimanibo kemá

keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkágáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye. ⁴⁵ miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúma mamá íraqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye. ⁴⁶ ánibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnýaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe. ⁴⁷ ánibo keráwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráo-maaraa kêtimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma itáa-kayukagararaq mirá kéoe. ⁴⁸ miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mûtûq katekoîq umá páaq umá ánatagoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

¹ óq-aimma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínêqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaaráq timónanoe. keráwáqa waayúkayopake anó-meyaqtaba abáa kéiyana anibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

² ánibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnáabaq kéwena anókaq ááyama ítino. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákáráq aapakáráq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwíqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáíye. káqomma anaaékaq íma mayánoe. ³ ánibo keráwáqá mórama áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaaráq aúpáq aúyoqma miráoro. ⁴ minnýaba keráwáqtí túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpáq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íraqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

⁵ keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkáráa íoro. yeráwáqá ító-ureta nunamummá

yeqti monoq-naúpaqá tínétabi aapataákaraga miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áráimma kétima-timune. yemá mirá-káyúkámá yeqti meyámmá áqa matááe. káqomma íma mayánóe. ⁶ miráimanibo keráwáqá nunamummô ténéqa keráwáqti naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpaq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpaqá wái-qtataariq ónnama paá káonaiipoana keráwáqá íraqô-meyamma timíniye.

⁷ keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áimma Áánûqtun áama íma itáa-kayukama tenikáá umá ítero. yemá yeqti yúyánápímmá miráuma netuq-áitáá tenana 'Áánûqtuma ketáái táama itániye.' ⁸ téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqti yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtórárîq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye. ⁹ keráwáqá maará téraq nunamummá tero.

'keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.

¹⁰ ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno.

ení márûkaqa enaúyánámmá wáránikaa umá maa-márábikáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹² paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátikáa-kayukama yeqti otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

¹³ emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq

Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaaó.

¹⁴ áre. itáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqti otaammá táí-yataaqa mamá paá umátikaniye. ¹⁵ miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqti táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

¹⁶ ánibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nunamummá ténéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá táí-toiqa íma máráaro. yemá miráuma táí-yoiqa márâa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqti meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe. ¹⁷ miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá

tiqnópi tóiqá yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro.
 18 miráinatama keráwáqa aáwaqa awetá-uraamma waayúkama
 íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamá wemá aónaniye.
 ániibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káonaipoana
 keráwáqá meyámma timíniye.

Íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

19 keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá
 áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana
 karogaro-nómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táíq
 kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá
 kémayaae. 20 miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-
 qtataaqa Áánûqtunopake mamá áíkuyoro. maami-qtátááqá
 kawanogómá íkénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataaqa
 ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá
 ikémayaae. 21 keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-
 áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómmá

22 arukóni aúrakoma aúgoni óné. ániibo aúrakoma íráqôniq
 umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá
 uyáberaniye. 23 ániibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama
 máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinanana min-
 ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá
 káurena mi-kúmáyúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaimá ímayaino

24 móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaimá
 móra-awaataq ímayaino. ánobo wemá móra-nakomma
 ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma
 arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana
 móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa
 Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá
 íma kanaaráq maránóe.

netuq-áuyánámmá itai-ááímmá

25 miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí
 móneqnapo meyáníq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa
 mirá-i-qtataaqa mayánóqtaba taíbaq-tuyanamma íma itáaro.
 aúwarairoma minná nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma
 kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma itaaro.
 miráitana aúgoma minná unáákáqtôgomma uyátá-maqma
 wáiyee. 26 keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta
 yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaqa ikémaraae. miráimanibo
 keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa
 káyimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq
 kétimiyo? 27 keráwáqtí aúkápikema náawaq taíbaq-auyanamma

maqma akoqnaá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ániibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaao? keráwáqá túyánámmá itama arútáaro. yaayúqnoóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa igáaeta unáákáqtôma yenamááríq íkáraataae. ²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétimatumune. naayóbbáqá Tórómónima kíniboana wení íraqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íraqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnoóbáké-kiráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae. ³⁰ owé. íbêqa námama yópi wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ániibo mirá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kéitawanama keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáíye. ³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra 'nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? itero. ³² ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma itáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtiibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá Áánûqtuma káonaiye. ³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá itama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ániibo keráwáqá wemá tiniq kéiyanaama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye. ³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá itáaro. aabáya-kanaagoma wenamááríq mi-kánááyábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánáágónáé." téna Ítuma tiráíye.

7

móra-nakomma aamá itama yainai-nákóráá umá aamá itama yainai-ááímmá

¹ Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: "keráwáqá yainai-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe. ² ániibo keráwáqá káqo-kayukama itama yainaiyatama móraiq umá keráwáqá itama yainaiyaniq umá keráwáqá itama yainánoe. ³ nôraq itaráq keráwáqti aanábógómá pááqyamma otaa-qtátááríq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátááríq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáraa umá wenaúrapi wáímanibo keráwáqti anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráíye. ⁴ miráitaq keráwáqá

tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? 'aanábô, enaurapi táí-yataaq wáimma matuwánáae.' téra kéteo? ⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamááríq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapí wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaaó.

⁶ keráwáqá móra íráqômma aokaq-yátááqá áwáábíqa kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ánibo keráwáqá Áánûqtuni áama íráqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétúmá pógoma yítuqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

⁷ móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá iyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno. ⁸ miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kéeatama wemmá paá aónanoe. ánibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe. ⁹ keráwápíké móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna 'yammá timiyo' títanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye. ¹⁰ ánibo iyápógoma aboáqtábá 'noyááqa timiyo' títanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye. ¹¹ miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqtí iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekáké ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

¹² waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátááríq kéumakaiyaama miráuma yekaráq móraiq umáyikaaó. maaminnáma mákama Mótetini ámán-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

matúq-matuq umá mái-auwarain-amma

¹³ keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro. ¹⁴ káqon-amma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayái-márúpáq uráin-akoma pááqyamma wáipoata yaímma arekáké-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa ikaténátaae.

¹⁵ kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbáqá abááq-iyákáá umá máapoata tipí-tipigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpáq-yááikáráq keráwáqtópaq kéye. ¹⁶ keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikáké yeqtí yáaimma

aónanoe. áwáábiq-annagoma íráqôn-aramma íkéiyaiye. ¹⁷ móraiq umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. áníbo táí-yagoma táí-aramma kéiyaiye. ¹⁸ íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye. áníbo táí-yagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq móraiq urááe. ¹⁹ máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyái-tagomma minná ayáama irabí kéiyaabotuwaee. ²⁰ miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-wáyúkábiké keráwáqá áraimma yeqtí táí-yaaimma yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

²¹ máqte-kayukama ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íuyaberañoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni anaaé warétama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberañoe. ²² mikáq anó-kanaamo páaq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, enáwíkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwíkaketaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. áníbo enáwíkaketa ketáa netuqyaan-áwááméq-yátááríqa uráunataae.’ téta mirá tíyaqa ²³ áníbo mi táoqa kemá yemá abarokáq maará-tima-yimenune. ‘kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaa, paábataa kóoro’ tenúne.” téna Ítuma tiráiyee.

naammá í-ááíkárátaé.

²⁴ waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyee: “kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye. ²⁵ áníbo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiyee. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyee. ²⁶ miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minná wemá miráuma áíbóqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyee. ²⁷ áníbo aaqá yitana nommá augéna uwáama anómma yokáiyee. áníbo mirái-qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyee. ‘pau’ titana anómma mútûq yawítiguraiye.” téna ²⁸ Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiyee. ²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaibo Ítuma akoqnáama náápaamma matokáinakora aamá kétima-yimena yiráátiraiye.

8

mórama kárú-naqa Ítuma mamá érákaraiye.

1 Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé kukááe. 2 mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq iréna araayutaúmmá ayéna tiráiyé: “uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone.” titana 3 Ítuma ayáámma árûqmarena tiráiyé: “kemmá kêtikaitaq miráona kéune. emmá érákaino.” titana mi-kárú-kárígómá ê mikáq ánataguráiyé. 4 áníbo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikáiyé: “emá atéqma arutaao. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amíyo. miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero.” téna Ítuma timá ámikáiyé.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayái-náqá Ítuma mamá érákáráiyé.

5 Ítuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Ítunopaq iréna inaa téna timá ámikáiyé: 6 “ummaataráána-nako, ketí mayái-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna máiyé. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéiyé.” titana 7 Ítuma yauwéqma timá ámikáiyé: “wemmá kemá ko mamá érankanone.” téna tiráiyé. 8 miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yauwéqma timá ámikáiyé: “ummaataráána-nako, kemá iráqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá atóbáino. 9 kegáráqá ketí anó-naapaamma wáiyé. kemá mórama tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitáq kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítikaraae. ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá wao’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. áníbo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéiyé. miráitáq kemá ketí mayái-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaao’ túnanama wemá paá kémayáiyé.” téna titana 10 Ítuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráiyé. áníbo wení anaaé wáráa-kayukama maará téna Ítuma timá yímikáiyé: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórama Áánûqtuni waayúkabike Ítiráaeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune. 11 áníbo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe. 12 miráimanibo Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma wemá yabíkái-marupaa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítiráaeo-

wayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnobaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Ítuma tiráiyé.
 13 ániibo Ítuma áái-q-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo ê mi-kágáámá mi-kári-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Ítuma mamá atóbamakaraiye.

14 mikáké Ítuma Pitaani naaúpaq uyábékéna aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokogyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Ítuma aónaraiye. 15 ániibo Ítuma ayáákaq yáqtóráitana kokogyámma érákáráiyé. ániibo min-íníkmá itó-urena Ítuni aáwaqa mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-kári-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

16 énaikaq taíbaq-wayukama táí-aagoma máí-kayukama yiwíqmeta Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma paá aamá kítitana mikáyúkábíkémá waátá aágoma iyuwéna kóuraiye. ániibo Ítuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye. 17 miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáíyaan óyaukaq pááq íniye tiráimma minná pááq kítitana min-áíkmá maará-tiraiye: “wemá wenamáárîq ketáái karímá mamá paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái tiyáátama íkui-yataaqa matukáiyé.” téna agamatán-áúbágo tiráiyé.

Ítun anaaé waráné i-náqá

18 netuqyaa-káyúkama Ítuma ikúyakaraawana yimónawaaena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meranábápáq méwíyataao.” 19 titana mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma iréna Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wíne inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráiyé. 20 Ítuma yawwéqma timá ámikaiye: “abááq-íyákáwákómá yeqtí ánáamma maínarunobaq wáitana numaráwákóní ánáamma wáimanibo Waayúkagoni Áráaqa kemá Ítuma kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage ónúna-namma íma wáiyé.” téna Ítuma timá ámikaiye. miráitana Ítuni anaaé waráina-waigoma wení naammá mórai q umá wániyo? 21 ániibo káqomma móra iyápó-annabike-nako Ítumma timá ámikaiye: “ummaataráana-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketibomá puínaq mó- uqtamakatuwerabiyo?” mirá titana 22 Ítuma timá ámikaiye: “íbáqyuwaa. yemá pukáá-kayukama yenamáárîq matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama mamá arááq-yuma kanaaráq uqtamáyikanoe. emá paá ketinaaé ya waraa.” téna tiráiyé.

Îtuma anón-uwaagoqtaba titana áráwáá uráiyē.

²³ mikáké Îtuma únópi-káárébi úitata weni iyápó-annama anaaé wakááé. ²⁴ anómma únóniyámá mi-nókááyúpímmá kémetena únóniyágómá únópi-káárémá yawááq inena uráiyē. miráimanibo Îtuma paá waguréna máqe-uraiye. ²⁵ ániibo yemá Îtumma ko awáútureta tirááé: “uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana ²⁶ Îtuma timá yímikaiye: “nôraq itaráq ikatíqqa kéoo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá pááqyamiye.” timátuwena Îtuma itó-urena uwáágokaraq nokókáráq yiwáágúraiye. ániibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma noniyamá metaráiyē. ²⁷ minnýabi iyápó-annama netuq-yúyánámmá kéiteta tirááé: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq máitanawaq uwáágogaraq nokógáráqá wenáama kéwaraayo?” téta tirááé.

kaayaq-nákábiké Îtuma táí-aama matukáiyē.

²⁸ Îtuma yetê nokaayúkómmá meranábpáq Káátarini-wayukati marabáq atamá uráiyē. ániibo kaayaq-nákámá táí-aagoma yenákábi máí-nakorata Îtumma ya aónaraaye. yenákámmá pukáa-kayukati mararaapáqá máátíq-máatipaq máqeta irááye. yenákámmá anómma abááqá amáguraayataboata waayúkama min-ákáqá íma uréire urááé. ²⁹ ániibo min-nákórátámá anókaq ááyama wááqqa kéyeta tirááye: “Áánûqtuni ániko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqa í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááye. ³⁰ mórama pó-annama nékaq máeta aúmá narááé. ³¹ ániibo táí-aagoma Îtukaq inaa téta tirááé: “kanaaráq emá keqtáámô tikamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnatí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááé. ³² ániibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáqá kóoro.” téna Îtuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórama áítabaq metamá kukááé. ániibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááé.

³³ ániibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá táí-aagoma pááq i kátáama tirááye. ³⁴ ániibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Îtuqtaba ya abáá-uraae. yemá Îtumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááé.

9

mórama aí-ayaamma táíq umági-naqa Îtuma mamá érákáráiyē.

1 Ítuma únópí-káárébí yetê nokaayúkómmá meran-ábápáq yauwéqma uréta Ítuni márûpaq koyarááe. 2 mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Ítunopaqa awíqmeta iráama mi-ká-rí-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ániibo Ítuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Ítuma mi-ká-rí-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné ino. ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Ítuma titata 3 yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe. 4 miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Ítuma yimónatuwena wemá tiráiyé: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá ítama táíq kéoo? 5 nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ániibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéi aqá ániibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye. 6 Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánîqtaba yiráátenune.” téna tiráiyé. miráitana Ítuma ayáátámma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tiráiyé. 7 miráitana mi-ká-rí-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye. 8 ániibo aarawaamá miráimma aónéta ikatíq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtababoana yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

Ítuma Máátiyumma ááyaraiye.

9 Ítuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayái-náupáq máqe-uraimma min-nákóní áwíqqa Máátiyumma mi-kátáámá agatái-nare. ániibo Ítuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” titana wemá itó-uma Ítun anaaé wakáiyé.

10 anaaékaqa Ítuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Ítunopaq irááe. yemá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááe. 11 yemá Péрати-wayukama miráomma aónawaaeta yemá Ítuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae. 12 Ítuma min-áímmá ítátuwena wemá maará téna aúpáq-áímmá tiráiyé: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-wayukayopaqa kéoe. 13 keráwáqá uréraq

Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko itáaro. 'nai-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétikaie.' téna agamatá-kánnáágómá kétéie." téna Ítu timátuwena tiráie: "arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune." téna Ítuma tiráie.

aáwaqa awetá-i-aaimma

14 mi-kánáaráqá Yóáanema nommá perai-nákóni iyápó-annama Ítunopaq iréta tiráae: "nôraq itataawáq ketáágáráq Péрати-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunataataa ení iyápó-annama nunamummá tí-kánáaráqá aáwaqa íma awetá kéoo?" 15 téta mirá tewana Ítuma timá yímikaie: "móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq íniyô? íma aokariq kéie. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátéma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá inaqa kemá kónatama íyakoma táíq íniipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

16 itáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqmá aráátaimma íma aokariq kéie. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnáámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginie. 17 keqnáámmá itáaro. móra-nakoma naayó-mémégóni aúwarati-unapima wááeni-nomma aúgema íma áítewae kéie. miráitata yemá aúge-kaeni-nomma naayó-mémé-aúwárátíbi áíqtowanama íma aokariq kéie. miráitana méme aúwaratigoma yarákínana wááeni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá itaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááeni-nomma aqtímaraawana mákama íráqóniq umá paá kéwaiye." téna Ítuma tiráie. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtôraq yáqtokaiye.

18 téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórama anó-kawaa-naqa Ítun-amakaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: "ketiyáámûmma paá íbêq pukuráie. ánibo emá kanaaráq íré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno." téna anó-kawaa-nako tiráie. 19 ánibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóni anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama mórai q umá wakáae.

20 uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inautámma ákáitana inaupaqá tiyááka umá kaayaq-karítímáátímá máqe-uraiye. min-ínkómá Ítuni anaaépaq

amakaq iréna Ítuni wáqtôgoni aqtórâq ayáamma yama yáqtokaiye. ²¹ min-íníkomá wenamáárîq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: “Ítuni wáqtôraq tiyáámo ánekuyonanama túnobaq kanaarâq umátikaniye.” téna ánekukaiye. ²² Ítuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiyé: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákáráiyé. mi táoqa min-íníkoní karímá ánataguráiyé.

²³ Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq iréna waayúkama ibiq-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiye. ²⁴ ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiyé. wemá paá aúmá waguráiyé.” téna Ítuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wírâa umákaraae. ²⁵ ániibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Ítuma mi-náúpâq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtorena ayáátórâitana itó-uráiyé. ²⁶ mi kátáagoma min-áúkâpâq máqte-marabaq wéyáwé uráiyé.

Ítuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá íti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

²⁷ Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuráiyé. ániibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Ítun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááye: “áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabikenako, emá kekárátá arummá umátikaa.” ²⁸ téyana Ítuma naaúpaq uyábérâitata yúrammo karopâgi-nakama wenôpaq utááye. Ítuma min-nákámá timá yímikáiyé: “kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaarâq mamá atóbatikanuno?” téna itáitata yenákámá Ítumma yauwéqma timá ámikaaye: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááye. ²⁹ ániibo Ítuma min-nákátí yúrapi ayáamma kánekuyena tiráiyé: “kenákámá itáíq-itaiq óya-qtataaqtaba kemá kanaarâq miráona-yataakoma pááq íno.” téna Ítuma timá yímikáiyé. ³⁰ ániibo yenákátí yúrakoma tágaráiyé. Ítuma akoqnâá-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráiyé: “atérâakao. móra-nakoma maamináyabama itáinabotekao.” téna tiráiyé. ³¹ ááqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkâpâq-márâbâqá Ítuni watáama timáeta uréire urááye.

³² yenákámá kóiyé kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemmá yemá awíqmeta yewana Ítunopaq iráiyé. ³³ ániibo Ítuma táí-aagomma matúwâitana min-nákómá aamá áaimma átâma tiráiyé. minnáyaba aarawaamá iyánâaq uréta netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “naayóbáqá maakáqá Ítiráaeobaqa maamiráqtátááqá íma pááq uráine.” téta tirááe. ³⁴ miráimanibo yaímma

Pérati-wayukama maará-tiraae: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnáama ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq kématuwaiye.” téta tiráae.

aarawaayábá Ítuma arummá kéumayikaiye.

³⁵ Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá keyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye. ³⁶ wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyikaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa ínáyô? náakaraq ónúnataabiyo?’ téta miráuma tipí-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá uráae. ³⁷ miráitana Ítuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayái-wáyúkámá máae. ³⁸ miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana wemá yókóní aboámá yaímma mayái-wáyúkama timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akoqnáama yiména táí-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátáaqá mamá paá ígáae téna yímikaiye. ² tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ánibo ábâkoma Áánarue. ánibo Yêmitima Yéberimma áanikoboana ábâkoma Yóáane. ³ ánibo Píripima Paatááromiyue. ánibo Tó máátie. Máátiyuma míkátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayái-naré. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááqtiatie. ⁴ ánibo móra-Taaimonima ítápéniti (indipendens) karuwaq-naré. ánibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yíwîkai-kayukama mayáimá yímikaiye.

⁵ Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaeopaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo ⁶ keráwáqá Ítíráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqti aammá yukáae.

⁷ keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókákéiye. ⁸ miráinaraq keráwáqá karíwáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera táí-aagomma mamá paábaq kéyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketópake mayaiyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro. ⁹ keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áítumaera uréire oro. ¹⁰ mónekaraq anó-moneq-awiqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápí áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tíyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayaímá mayaína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

¹¹ móra anó-maruparabi pááqya-marupaq uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero. ¹² ánibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtôpaq waíno’ timá yíkáaro. ¹³ ánibo mináúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yetê máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq winîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno. ¹⁴ móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itáinaqa ánibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá íbáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káitôma popoq umátuwe kóoro. ¹⁵ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yaináí-kánáaráqá Komóraa-marukake táí-wayukagaraq Tótôma-marukake táí-wayukati anónnáma táí-meyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáké-wáyúkámá yeqtí táí-meyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

¹⁶ ítáaro. kemá keráwáqá miráuma tipi-tipi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma irakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámmá ítama arútátuweró. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero. ¹⁷ keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínóe. ¹⁸ ketíwíqa márúte yuwánéra kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúrakaq wínóe. miráinaq keráwáqá

aamá kétima-yimeqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítiráaeo-annabike-kayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoo. ¹⁹ yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yainaiyaqa keráwáqá ikatîq íéraq 'ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timá-yimenunataabiyo' ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínimma ²⁰ kenamá keráwáqá aamá ítinoe. ímiye. keqtibomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqtí tóyaukaq aamá tíniye.

²¹ mi-kánáárqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo aboámá ánikomma mórai q umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe. ²² keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoe. minná móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánáárqó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awirainana wemá Áánûqtuna mániye. ²³ ániibo yemá keráwáqá móra-marukaq táí-aaimma tarôq umátikaiyaqa kanaaráq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqá máqtemma Ítiráaeo-marupaqa íma mayaímá mamá ánataraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

²⁴ tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae. ²⁵ mórama tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa mainama minná kanaa íniye. ániibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá uyátá-maqma anómma mainama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoe. ketíwíqa Píétebue téta tíwíqa yaráamanibo kemmá táí-tiwiqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwíqa uyátá-maqma anómma táí-tiwiqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatîqa oro.

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatîqa oro. máqte-qtataaqa aúpaq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoe. ²⁷ kemá Ítuma aamá kumayuqnóbáqô timá-timunama minná wágááma timá yíméro. ániibo aamá yaákareq táápike mo ítáama minná keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrakaq itó-urera aamá timá yíméro. ²⁸ waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatîqa oro. keráwáqtí tirun-iyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikátéro. keráwáqtí túgaraq tirun-iyápógáráq mákama kanaaráq Tááqtaani márûqa aítanobaq Áánûqtu kanaaráq tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro.

29 keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyaarake kanaarác meyanîq ínoe. ániibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaarác móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye. ³⁰ ániibo keráwáre keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye. ³¹ miráinaq keráwáqá íma íkatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkáraiyé.

Ítuni áwîqa yai-ááímmá

³² móra-nakoma náawabi abarokác timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrikaq tinná-nakomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrikaq wení márûpaq wemmá móraiq umákanune. ³³ ániibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrikaq anaaémma umátikai-naqa kegárác wemmá ketibon aúrikaq wení márûpaq tinaaémma umákanune.

Ítuma mamá yainai-tókórú-yákárác kukáiyé.

³⁴ maa-márábí kaayoné-yátáaqá mamá maa-márábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma ítáaro. kemá paá waayúkama yainai-tókórú-yámmá ketáama íwáráa-kayukagaraq ketáama wáráa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanáaq mamé kukáune. ³⁵ ááíqa áanikokaraq yeqtibogárác íyata ániibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ániibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune. ³⁶ waagóni we-áánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

³⁷ ániibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. móraiq umá móra-nakoma áanikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. ³⁸ ániibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaaé íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. ³⁹ móra-nakoma maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íráqô-meyamma kémayaiye.

⁴⁰ móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôniq umátikenama wemá kekárác mamá íráqôniq kéumatikaiye. ániibo móra-nakoma náawabi kekárác mamá íráqôniq umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátikarai-naqa mamá íráqôniq kéumakaiye. ⁴¹ máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôniq kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni

Íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe. ániibo náayuwabi aónáiyamma mórana arupú-naqa ínata yeqti yúyánánóbáqá téta ‘arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqti naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe. ⁴² taákaq máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaae wáráa-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóni íráqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Ítuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

11

Yóáanema yaímma iyápó-annama Ítunopaq timáyíkaraiye.

¹ Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá mayaimá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Ítuma aarawaamá kéyiraatena aamá timá yímikaiye.

² Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yawwéqma yiwirai-nákóni mayaiyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Ítunopaq urááe. ³ ániibo yemá Ítunopaq uréta ítama aónarae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúnataabiyo?” tewana

⁴ Ítuma yawwéqma tiráiyé: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero.

⁵ minná yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ániibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ániibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe. ⁶ ániibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áuyánámmá íma itái-waigoma wemá amuqá maráino.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷ Yóáaneni iyápó-annama kówana Ítuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá uráama nói-qtataaraq ko aónaneraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áuyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamatúwáimma aónaneraq uráánabiyo? ímiye. ⁸ keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íráqôn-unakaqtomo máráa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae.

⁹ miráimanibo nôraq itaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-náráq aónaineraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. minná amuné-nápóana wemá yaïmma Áánûqtuni káqon-amune-wayukama uyátáraiye. ¹⁰ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna timá ámikaiye. 'ketááyabamo tînîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq umá wíniye.

wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.' téna Yóáaneqtaba agamatá-kánáábí tiráine téna kétiye. ¹¹ kemá áraïmma kétima-timune. máqtemma maa-márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máïmanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraq móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátáraiye. ¹² Yóáanema nommá peráinákóní kanaaráké áaimma átárena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba anón-aiiqá kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe. ¹³ máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámáan-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama mamá pááq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe. ¹⁴ ániibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq itáaro. Yóáane wemá Iráíyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaa-naqiye. ¹⁵ keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áïmmá itáaro!

¹⁶ nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma pááqya-noiyaporaá umá márûq aukáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte. ¹⁷ ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-ímá kêtunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.' óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kétiye. ¹⁸ Yóáane iráïmma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá 'aíbôq-nare' téta tirááe. ¹⁹ kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. 'aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa nainápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. 'paátataare' timá yíkáayuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómiye.' ááqibo anaaékaqa minnáyaba Áánûqtuni itái-yátáákómá aónainoe." téna Ítuma tiráiyé.

yaïmma-marupaq yirummá íma waéráa-kayukama anómma tirunô.

²⁰ yaïmma-marupaq Ítuma awaaméq-yátááríqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánáaráqá Ítuma aamá yiwáágéna ²¹ maará-tiraiye: "Tiyórátiniq-wayukao,

náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqti kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamááriq áitumatuweta káin ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae. ²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yainai-kánááráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye. ²³ ániibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káiq-kaiq umá kain írábí kumínóe. minná kemá keráwáqtí márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaaméq-yátááriq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá máneta oné. ²⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yainai-kánááráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

keráwáqá ketôpaq iréra aagai-yátááqá ya máyáaro.

²⁵ mi-kánááráqá Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátáráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápí wáin-aaimma aamá káyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnáyataba kemá ‘tíkáiye’ kétune. ²⁶ owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

²⁷ ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ániibo móra-nakoma min-íyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-íyápómá aónaraiye. ániibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení ánikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení ánikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma káyiraatiye.

²⁸ keráwáqá tîbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagai-yátááqá tíméno. ²⁹ kemá kaayoné kéeq ániibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqtí ummaamá keté yaagumá mayéraq kepíké itái-yátááqá ítareq agánoe. ³⁰ keté yaaguyabí-yamma oyaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaq íniye.” mirá téna Ítuma tiráiyé.

12

Tabaatiráq mayáimá mayáiyábá aammá aúkain-aimma

¹ anaaékaq móra-Tabaatiraqa Ítuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ániibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ániibo Péрати-wayukama minná aónatuweta Ítuma timá ámikkae: “aónaao. maamirán-ááimmô tarôq kéeq mayaímá kémayaamma Tabaatiráqá aammá aúmakaae.” ³ téta tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune. ⁴ yemá monoq-náúpáq utéta yammá Áánûqtukaq amí-yááréráq wáimma uyátamaqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyábá aammá aúkaiye. ⁵ anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aammá aúmakaama yawítíraamanibo minná íma otaa-qtátááríq urááe. maami aammá aúmatan-aimma wannaabikémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aammá aúmatan-aimma íma yawítíraae. ⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye. ⁷ keráwáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábikén-áímmá ítareqa táwí-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábikén-áíkómá maará kétiye. ‘naí-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtábá kétékaiye.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. aammá aúmatan-aimma íyawitiraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. ⁸ Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-napoana ketí iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íraqôniq umákaraiye.

⁹ Ítuma min-áúkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpáq uráiyé. ¹⁰ móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaoata wemmá ítama aónaraae: “Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwápiké móra-nakoma tipí-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákómá íyaq paábaq múte kényabitimatuwaiyo? owé. ¹² ániibo móra-nakoma tipí-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámán-aikoma kanaararé tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúntaae.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutaao.” téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana

ayáákoma keqnaámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiyé. ¹⁴ miráimanibo Pérati-wayukama Tabaatiráq Ítuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaeta Tabaatiráqá mayaiyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áikuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayaináq-úráné.

¹⁵ miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ akoqnaá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátikáaro.” téna tiráiyé. ¹⁷ miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma íbêqa abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

¹⁸ “maannáma ketí mayai-náqíye.

kemá wemmá awaaméqá umákaraune.

weqtábá kékikaitaq timuqá kémaraane.

kemá ketí Aágomma wekáq máránana wemá ketí yainai-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-yiminiye.

¹⁹ wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.

wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

²⁰ móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa kéyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma akáginiye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna iníkáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá wataama kétinana yainai-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

²¹ Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”

téna agamatá-kánnáágómá kétéiyé.

“Ítuma Píétebukaraq mayai kémayaiye” téta tirááe.

²² mi-kánáaráqá yemá móra-naqa awíqmeta Ítukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Ítuma mamá atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráiyé.

²³ minnáyaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe:

“maannáma Tébitimma ánikowabi Metáiya íyabiyo?” téta

²⁴ tewata Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Píétebuma Ítumma akoqnaáama ámikaipoana táí-aagomma kématuwaiye.” ²⁵ téta kétéwana Ítuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráiyé: “móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáiq uréta ááíqa íyana mi-márúkómá táíq umáginiye. ánibo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama

keqnaámmá yáikaq umá kaayaq-ánnáiq umá ááiqá íyana naammá yawítiginikaa umáginoe. ²⁶ móraiq umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáikaq uréta ááiqá íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá naammá yawítiginikaa umáginoe. ²⁷ ániibo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwâqnaa itaq táí-aagomma kématuwaupo timá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaae wáráa-kayukama yíwâqnaa itatawáq táí-aagomma kématuwaao? miráinata tinaae wáráa-kayukama keqtaámá kétiraatemma keráwáqtí táama áraimma íma wáíye. ²⁸ itáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwâqnaa kéitapoq kemá táí-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá wáíye.

²⁹ náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékema wení máqte-qtataaqa mayáníyô? wemmá minéwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaráq newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

³⁰ móra-naqa ketí aanábóráá umá íma mái-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye. móra-nakoma náawabi íma tíwâqnaa éna waayúkama aiqma yorupénama wemá waqmá paábataa kéumatuwaiye. ³¹ miráitaq kemá keráwáqá kétimatimune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye. miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye. ³² Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama wení kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákema awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá 'Píetibuni aanapo kématuwaiye' timákaiyanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákema awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma táí-aramma itáíye.

³³ yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógaráqá íráqôn-aramma iyániye. ániibo táí-yama wáinanama arakógaráq táí-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéíye. ³⁴ keráwáqá irakabayaakóni áráakawaro, keráwáqá táí-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye. ³⁵ móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáíye.

miráitana wemá íráqôn-aaimma mamá pááq kéiyé. ániibo táí-nakoma wení táí-ayyanamma netuqyaa wáiyé. miráitana wemá táí-aaimma mamá pááq kéiyé.

³⁶ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minná máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye. ³⁷ keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

³⁸ mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Pérati-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá áméno.” téta tirááe. ³⁹ miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “táí-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamá yiráátenune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁰ naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnoabaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqe-uraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Ítuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiyé. ⁴¹ ókaraq Ítuma tiráiyé: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yaináí-yátáápi ító-ureta keráwáqtí táí-taiqtaba táí-tubi maránóe. minná Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá ítéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama mái-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae. ⁴² Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqa anómma yabíkáin-inikoma kúínima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yaináí-yátáápi ító-urena keráwáqá táí-tubi marániye. mi-kúínímá maa-márágóni aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itái-yátáákóni áaimma titana kúínima itánáae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátáraiye.” téna wetábá wenamááríq Ítuma tiráiyé.

waátágoma yauwéqma iráiyé.

⁴³ Ítuma maará téna tiráiyé: “móra-nakoma táí-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena móra-aukapaq aagání-maruqtaba abáá kéiyé. aagání-maruqa íaonenama ⁴⁴ min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma

naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.' téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatanambo kuyúqma agaro umákaae. ⁴⁵ miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwíkaima táí-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákótê íréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máíye. maa-kánáaráqá máa-kayukabima móraiq umá miráuma táí-aaimma pááq íniye." téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ Ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma íréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Ítute watáa-wataa tínéta urááe. ⁴⁷ ánibo móra-nakoma Ítumma timá ámikaiye: "ítaao. enanógaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáa-wataa tínéta kéoe." téna Ítumma timá ámikaiye. ⁴⁸ miráitana Ítuma yawwéqma min-náqá timá ámikaiye: "ketinógaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?" timátuwena ⁴⁹ Ítuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umátuwena tiráíye: "aónaaro. maannáma ketinógaraq ketíbâqawaayue. ⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe." téna Ítuma tiráíye.

13

móra-nakoma yópi ánýumma yukái-waigoni wáeqma itái-áiné.

¹ mi-kánáaráqá Ítuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráátiraiye. ² ánibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áíkutaee. miráitana Ítuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae. ³ ánibo Ítuma netuq-ááimmá téna waéqma itái-áímmá téna waéqma itái-áípi maqma timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: "ítáaro. móra-nakoma ánýumma yópi móyukaiye. ⁴ min-nákómá ánýumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáíye. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye. ⁵ yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uraiye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkaiye. ⁶ ánibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uraiye. ⁷ yaímma áwáábiq-annagoni ááipi kuturáíye. ááqibo áwáábiq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye. ⁸ yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáíye. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama

miráuma (100) arammá íyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) íyáitana yaímma-aramma kaumotíyááká-árámmá (30) íyáitana urááe. ⁹ móra-nakoma aáqa wáinanama itaíno.

Ítun-aaimma waéqma itaí-áípi aamá tiráiyie.

¹⁰ wení iyápó-annama Ítunopaq iréta timá ámikkae: “nôraq itaawáq waéqma itaí-áípímmá aamá kétima-yimeno?” téta Ítumma ítama aónaraae. ¹¹ Ítuma yauwéqma timá yímikayie:

“Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áikón áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráiyie. ¹² minná mórama

Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaaráq marániye. ániibo móra-nakoma Áánûqtunopake

pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye. ¹³ waéqma itaí-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo ikáonaae. ániibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae. ¹⁴ maami-nóínínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama

amuné-náqá Áítáiyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine. ‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

¹⁵ maami-káyúkátí iyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáae.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine. ¹⁶ Ítuma ókaraq tiráiyie: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqti túrakoma móra-yataaqa káonaiye. ániibo keráwáqti taákoma ketáama kéitaiye. ¹⁷ kemá Ítuma keráwáqá áraimma kétima-

timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkaraimanibo yemá íma aónaraane. ániibo yemá íbêqo ítaan-

aimma itaíyábá ôriq umá yíkaraimanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itaí-áíkoní áaimma

¹⁸ móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro. ¹⁹ máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá

ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení wataama íyáqnobaq uqmáráimma Tááqtaama iréna páátákáá paábaq kématuwaiye. ²⁰ yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane. ²¹ miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae. ²² ánibo yaímma-anayumma áwáábiq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwáráíqtábá moneqa mayaiyábá yeqtí yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá kéyawaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe. ²³ ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama itéta waqma yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Ítuma timá yímikaiye.

yópí táí-namama karútai-waigoni waéqma itái-áímmá

²⁴ Ítuma káqomma waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyee: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópí yúwáinikaa uráiyee. ²⁵ miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáamma iréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkápimma má-yuqmarena kóuraiye. ²⁶ anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye. ²⁷ ánibo mayai-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emá ení yópímá íráqôn-anayumma yukááne. ánibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana ²⁸ ánibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayai-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae. ²⁹ miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo. ³⁰ keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta nai-kánááráq úyotao. ánibo nai-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyee.” téna Ítuma waéqma itái-áípi timá yímikaiye.

pááqyan-anayukaraq yítigaraq yenákátí waéqma itái-áímmá

³¹ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyē. ³² miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópí uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyē. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uráiyē.

³³ keqnáammá Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyē: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiyē. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiyē. ánibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiyē.” téna Ítuma tiráiyē. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miraráá kéiyē.

Ítuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípín áátuqma nôraq itan-abi tiráiyē.

³⁴ Ítuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípín áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itaí-áípín áátuqma tiráiyē. ³⁵ miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma pááq kéiyē. naayóbáqá maará-tiraine:

“kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itaí-áímmá tenúne. maa-marámá paá kéitana aúpáq aúyoqma wáqe-urai-qtataqtaba kemá timá-yimenune.”

téna Áítáiya naayóbáqa tiráine.

tái-namagaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itaí-áíkóni áaimma

³⁶ Ítuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiyē. wení iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá keqtaá áaimma timá tímînaqtaa itáano.” téta tirááe. ³⁷ Ítuma maará téna tiráiyē: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiyē. ³⁸ ánibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ánibo tái-namagaraamma minná miráuma Tááqtaani waayúkae. ³⁹ mi-námúró-nákómá tái-namagaraamma yúwáimma minná Tááqtaae. aáwaqa yópiké ábu káinata mayánô-kanaama minná anaaékaqa maa-marámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe. ⁴⁰ ánibo yemá tái-namagaraamma yúqma áíkumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minná miraráá umá anaaékaqa maa-marámô

ánataniq-taoqa mirá-inoe. ⁴¹ Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá káyikaa-kayukagaraq ókaraq táí-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áíkuinoe. ⁴² ánibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-írábí yemá máeta anón-ibiqá yaréta yíwayaamma akégûnanoe. ⁴³ mi-kánááráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma móneqa yawáánakaraq marabíké matái-waigoni waéqma itái-áímmá

⁴⁴ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáánakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéiyé. ánibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yauwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí móneqa wáitanaboana ko meyánîq uráiyé.

anó-moneq-awiqá yaa-púyákóní waéqma itái-áímmá

⁴⁵ móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awiqá yéna áíqma áíkuinikaa kéiyé. ⁴⁶ wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó káyimena meyánîq uráiyé. ánibo wemá minnârake móneqa maména mi-púyáqá ko meyánîq uráiyé. móraiq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itái-áímmá

⁴⁷ móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpí kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéiyé. ⁴⁸ noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ánibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áíqma ókaq kémareta táíq i-nóyááqá áíqma paábataa kényuwaee. ⁴⁹ anaaékaqa maa-márágóní aqtó-kánááráqá miraráá umá móraiq ínóe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáíqma ⁵⁰ anón-irabítáa yuwánóe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibiqá yaréta yíwáyaamma akégûnanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáiyé.

⁵¹ Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqten-áíkoní áaimma kéítaao?” téna titata yemá tirááe: “owé.”

tewana Ítuma timá yímikaiye: ⁵² “miráitata máqtemma áamáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama Ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóní anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itai-áikaráq naayón-ítái-áikaráq matukááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Náátárêtiq-wayukama Ítumma anaaemma umákaraae.

⁵³ Ítuma waéqma itai-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení ⁵⁴ márûpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqti yirááti-naupaq áikuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaaméq-yátáárábi itai-yátáaqá náakakenaq matáiyô? ⁵⁵ maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máriaama anóa íyaq máiyô? ániibo Yêmitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue. ⁵⁶ máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ániibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáiyô?” ⁵⁷ yemá mirá-timatuweta Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóní áwîqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábikaráqá wení áwîqa anómma íma wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵⁸ mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkákáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

14

Yóáanema nommá perai-náqá pukuráiyé.

¹ mi-kánáárákáqá anó-kinima Érôtima Ítuni watáama ítaraiye. ² miráitana Érôtima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perai-náqá Yóáanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uráiyé. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike páaq kéiyé.” téna Érôtima tiráiyé.

³ miráitana Érôtima titata wení ááiq-i-wayukama Yóáanemma yáqtoqma téni-annapo atáá-umatuweta ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érôtimma ábâkoboana Érôtima awekémá kuyéna ánáakomma yabítiráine. ⁴ naayóbáqá Yóáanema Érôtimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.” ⁵ téna titana Érôtima áyáqtaba umátuwena Yóáanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóáaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatíq uráiyé.

⁶ móra-taoqa Érôtimma marákáaraa-kanaama páaq itata waayúkama áíkutaee. miráitana mi-káyúkátí yúraaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráiyé. ániibo min-ímô yaiqtábá Érôtima ôriq

umá amuqá maréna ⁷ min-ínáárúgómmá maará téna Êrôtima áraimma Áánûqtun aúrakaq timá akoqnáá umákaraiye: “emá keqtábá móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá paá aménúne.” téna Êrôtima tiráiyé. ⁸ min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: “emá Yóáanema nommá perai-nákómmá ko ikámma aqnómmá aráqma móra-taapepi maré maakáq má timiyo.” téna tiráiyé. ⁹ Erótiati mirá titana mi-kínimá Êrôtini áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáá-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Êrôtima tiráiyé: “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráiyé. ¹⁰ timátuwena wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá perai-náqá Yóáanemma ko ikámma ánúaramma aráqma ¹¹ aqnómmá mamá móra-taapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaq mamé itana anóama téna áraimma Yóáanema ‘pukiye’ tiráiyé. ¹² ániibo Yóáaneni iyápo-annama iréta Yóáaneni arááq-auma mamá uqtarááe. uqtamákatuwetama Ítumma mó-tima-amikaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹³ Ítuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamáa kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá ítátuweta yeqtí márúqa yuwéta marabí Ítun anaaé waqméta urááe. ¹⁴ anaaékaqa Ítuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkatuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁵ énaikaqa Ítuni iyápo-annama marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta tirááe. ¹⁶ mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “nôraq ínatawaq kóino? kenamááriq keráwáqá aáwaqa yíméro.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁷ ániibo wení iyápo-annama timá ámikaae: “ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae.” téta tirááe. ¹⁸ ániibo Ítuma tiráiyé: “kínna mamé ketôpaq yero.” téna tiráiyé. ¹⁹ ániibo máqte-kayukama aápêkaq ‘maraq máero’ timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq ‘tíkáiyé’ tiráiyé. mirá-timatuwena yammá mapákana iyápo-annama yímikaiye. miráitata iyápo-annama matéta aarawaamá yímíqme urááe. ²⁰ ániibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímúqa yaráiyé.

yaímma aqtó-átó-ááwâqá áiqma tiyááka umá kaayaq-kámááguq-únámma áituraae. ²¹ waayúkama aáwaqo naráamma miráuma netuq-wáyúkámá (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Ítuma uráiyē.

²² íbêqa Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “áqnaábaq únópi-káárébi utéra nokaayúpi atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yikáanata ‘koíyaro.’” téna Ítuma timá yímikaiye. ²³ ániibo Ítuma aarawaamá timá yikáitata kówana wenamá anubaq nunamummá tínéna utáiyē. énaikaqa wenamá anubaqá máqe-uraiye. ²⁴ wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwáama anómma yokéna nokómá káraáto kéena únópi-káárémá awéqtariye. ²⁵ aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Ítuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiyē. ²⁶ nonánánaakaq Ítuma maré keyitata iyápó-annama aónatuweta ikatíq ôriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátáma kéiyē.” kététa yemá ikatíqa ôriq umá kéeta wááqa yurááe. ²⁷ ániibo Ítuma paátákáá yááyama tiráiyē: “keráwáqtí tiyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma keyune. keráwáqá-ikatíqa íoro.” téna Ítuma tiráiyē. ²⁸ Pítaama maará téna yauwéqma tiráiyē: “uyátaráana-nako, emô keyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiráiyē. ²⁹ ániibo Ítuma tiráiyē: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópi-káárémá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráiyē. ³⁰ miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráiyē. miráitana Pítaama wááqa keyéna tiráiyē: “uyátaráana-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiráiyē. ³¹ Ítuma paátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiráiyē: “epímmá itáiq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáiyē. nôraq itaawáq kaayaq-áúyánámma kéitaano?” téna Ítuma Pítaamma ítama aónariye. ³² mirá-timatuwaitata yenákámá únópi-káárébi uyámetaayana uwááqoma mikáq yukáiyē. ³³ ániibo únópi-káárébi mée-kayukama Ítuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááe: “áraine. emá Áánûqtun-aanikoma máane.” téta tirááe.

Kénnéáaretibaqa Ítuma taíbaq karí-wáyúkámá mamá íraqôniq umáyikariye.

³⁴ yemá nokaayúmma aqtátuweta Kénnéáaretiq-marabaq urááe. ³⁵ min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Ítue téta ítaraae. ániibo mi-márúkóní waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta

Îtunopataa irááe. ³⁶ yemá Îtumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Îtuni paá wáqtôraq ánekuiyana ánibo máqtemma karí-wáyúkámá Îtuni wáqtôraqo ánekuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaráq atóbéqé urááe.

15

Áánûqtuni aamma aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama yuyátaraiye.

¹ mi-kánáaráqá yaímma Péрати-wayukagaraqa aamma aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Yérútáare-maruqa yuwéta Îtunopaq iréta maará-tiraae: ² “nôraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútáama tímikaan-aaimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe.” ³ tewana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá keráwáqti táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao? ⁴ Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ánibo móra-nakoma anóanabi aboámma timá táiq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.’ téna tiráine. ⁵ miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náupáqtábáe.’ kétenama ⁶ anóaboamma ayuwáino. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte keyuweq keráwáqti táama múte keyauyoe. ⁷ keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

⁸ ‘maan-ánná-ínináúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwîqa múte keyauyomanibo íyaqnoabaqa keqtábá íma keyikaiye.

⁹ yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

keti ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámma kéitaae.’

téna Áítáíya tiráine.” téna Îtuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátááre.

¹⁰ mi-kánáaráqá Îtuma aarawaamá yááyamae iréna iyáámma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá iteraq túyánámma ítama arútáaro. ¹¹ óyauqnoabaqa pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ánibo túyánápíké páaq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

¹² mi táoqa Îtuni iyápó-annama iréta tirááe: “Péрати-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá itaraano?” téta Îtumma ítama aónaraae. ¹³ Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá mái-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamááriq

Íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráiyē.
 14 Ítuma ókaraq tiráiyē: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pératíwayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yiráátíwayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Ítuma tiráiyē.
 15 Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áikóní waéqma itái-áímmá waéqma abarokáq tinataa itáano.” téna Pítaama tiráiyē.
 16 ánibo Ítuma tiráiyē: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéitaa?
 17 máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékēna tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máipímá kéyuwaiye.
 18 áaqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápikékáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwíqa kéiyē.
 19 móra-nakoma ayáqnobake úi-qtataaqa mirá-uráiyē. táí-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aarukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéiyē.
 20 máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwíqa íniye. áaqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkamá Áánûqtun aúrakaq mamá táwíqa íkéiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

Kéinanai-inikoma áraimma Ítukaq arummá ámikaiye.

21 mi-kánaáráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááírana-marupakaraq uráiyē.
 22 ánibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráiyē: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaao. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-ínikómá tiráiyē.
 23 miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ánibo wení iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “maan-ínikómá aamá kárame kéyena tinaaétaa waqmé kéiyē. emá timákénana ‘kóino’.”
 24 téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Ítiráeobake tipí-típi-anna-wayukama aúyokoqtaabae téna Áánûqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyē.
 25 ánibo min-ínikómá iréna Ítuni aítaupi araayutaúmmá ayéna tiráiyē: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyē.
 26 ánibo Áánûqtun áama Ítiráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yauwéqma tiráiyē: “iyápógoni aáwaqa iyákómmá aménúnama minná íma arutániye.” téna tiráiyē.
 27 ánibo min-ínikómá tiráiyē: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa

aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimmá iyákómá kénaae.” téna tiráiyé. ²⁸ min-íníkomá mirá-timatuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtababi ákái-qtataaqa pááq umáminiyé.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Káárirí-nokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye. ³⁰ ániibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítuqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ániibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye. ³¹ miráitata aarawaamá iyánaaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurakayukama aamá kétéwata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítuqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráaeo-wayukati Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

³² Ítuma wení iyápó-annama yááyamae iréna tiráiyé: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá keté máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiyé. yemá yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yááyaba éta yúnááímmá iyábááe.” téna Ítuma tiráiyé. ³³ ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?” ³⁴ tewana Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekáq umá-noyaaqa makáunataae.” téta tirááe. ³⁵ ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae. ³⁶ ániibo Ítuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapákana iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe. ³⁷ máqte-kayukama namá kanaaráq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae. ³⁸ aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáe (4,000). ániibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

39 ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópí-káárébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

16

“anón-awaameq-yataaqa aonanaae” téta tirááe.

1 Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Ítunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Ítuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tirááamanibo ² Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.’ kétee. ³ ániibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwááma keyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóní awaaméqá keráwáqá aónama keyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama keyainaae. ⁴ íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátááríq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna móraiq umá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Ítuma kóuraiye.

Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itai-áímmá

⁵ yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe. ⁶ ániibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Ítuma tiráíye. ⁷ ániibo yeíyáá wataá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé íraúnataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe. ⁸ Ítuma ítarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq keíyááma netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqti itáíq-itaiq umá máí-yataaqa pááqyamma wáíye. ⁹ kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitaa? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹⁰ ániibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkama (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwáawaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹¹ nôraq itaráq keráwáqá íma kéitaa? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Péрати-wayukagaraq Táátûtiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.” ¹² téna Ítuma móragaraq tiráíye. miráitata iyápó-annama mikáq

ítaraae. Ítuma yakaráq waéqma agayai-yíqtiyábá íkėtiye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátùtiq-wayukati yááyaba 'atéráaro!' téna tiráiyé.

Pítaama Ítuqtaba "yauwéqmataa tiwirai-naré" téna abarokáq tiráiyé.

¹³ Ítuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánáaráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráiyé: "aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwíqqa kéyaa?" téna ítama yimónaraiye. ¹⁴ ániibo iyápó-annama tirááe: "yaímma-wayukama téta 'Yóáanema nommá perai-naré' kétéwata yaímma-wayukama téta 'wemá Iráiyae.' kétéwata yaímma-wayukama téta 'wemá Yérémaíyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré' kété." téta tirááe. ¹⁵ ániibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: "kenamááríq keráwáqá keqtábámá náawae téraq tíwíqqa kéyaa?" téna Ítuma ítama yimónaraiye. ¹⁶ Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráiyé: "emá yawwéqma yiwirai-náqá Metáiyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone." téna Tááímoni Pítaama tiráiyé. ¹⁷ minnáyaba Ítuma yawwéqma tiráiyé: "Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-marábí-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq mái-nakoma wenamá maaminnáma emmá aráátiraiye. ¹⁸ kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwílkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umaráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átáma mamá áíkuyikanune. ániibo pui-yátáákómá keti waayúkama íuyataniye. ¹⁹ kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaráq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té 'mirá íoro. maará íoro.' tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ániibo ení ámáán-aimma 'miráoro-maraoro.' tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye. ²⁰ ániibo Ítuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: "keqtábá 'Metáiyae yawwéqma tiwirai-naré' ítero." téna Ítuma timá yímikaiye.

Ítuma téna "pukéq itó-onune." téna tiráiyé.

²¹ mi-kánáaráké Ítuma áaimma átarena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: "kemá Yérútáárebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáán-aimma yiráati-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yawwéqma itó-ureq tú amá mánune." téna tiráiyé. ²² ániibo Pítaama Ítumma áwábáq awíqme

uréna káwaagena tiráiyé: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma pááq íno.” téna Pítaa tiráimanibo ²³ Ítuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá tinaaépaq yáwaa! emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁴ mikáké Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akaí-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waráino. ²⁵ ániibo móra-nakoma wení maamin-áúwáráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íraqôn-auwaraimma abatániye. ²⁶ móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataaqtaba aúyánámmá itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa ínîyô? ániibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyánîq ínîyô? ²⁷ Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáá-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánáaráqá kemá aarawaatí máqten-aaíqtaba meyámmá yiménúne. ²⁸ kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

17

Ítuni aúgoma mamá waéqma aokarîq uráiyé.

¹ abapaké móra-kanaama yátámakitana Ítuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóáanete yiwíqmayaitata mórama uyátárain-anuraq utááe. yenamáa mibáq máqe-uraae. ² ániibo Ítuni aúgoma yúrikaq mamá waéqma aokarîq uráiyé. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámmá kamá okáá karáiyé. ³ ániibo Mótetiyyaá Íráiyama Áánûqtuni márûpake kumáeta Ítute wataá-wataa kéteyata yemá aónaraae. ⁴ Pítaama minnáma aónatuwena Ítumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íraqône. emmá akáinaqa kanaaráq kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. mórama ení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyé. ⁵ mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ániibo móra-aikoma mi-kónnápíké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma

tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiyé. ⁶ ániibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kêtaboata yemá yóipake marabi yiqá agurááe. ⁷ miráitana Ítuma yimakaq iréna yineq kánekuvena timá yímikaiye: “keráwáqá itó-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiyé. ⁸ ániibo yemá itó-uma aónamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Ítuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-qtátááqá aónamma móra-nakomma íma timámera q yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq itó-onna kanaarâq wino.” téna Ítuma timá yímikaiye. ¹⁰ ániibo yemá iyápó-annama Ítumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawâq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéteo?” téta tirááe. ¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye. ¹² miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikai-yátáákáké yúyánámmá kéwareta táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miraráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátârîq umátikanoe.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ mirá-timatuwaitata Ítuma nommá perái-náqá Yóáaneqtaba kétéyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma móra-iyapoma táí-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ Ítuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yauwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Ítunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyé: ¹⁵ “uyataráána-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyámma kákaiye. netuqyaa-kánáámá wemá irabí kégaugena nopí kémetagena kéiyé. ¹⁶ ániibo kemá min-iyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únna íma mamé érákáawaniq urááe.” téna tiráiyé. ¹⁷ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá ítáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí tíyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtéma máunaq Áánûqtuni akoqnááama matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá mayánúnô? keráwáqá min-iyápómá awíqmera maakâq ketôpaq yero.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁸ miráitana Ítuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakaraiye.

19 ániibo iyápó-annama Ítunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana 20 Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqti itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqti itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqti itáíq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq waaó’ tíyana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteniq inómanibo 21 mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nunamukáráq aáwaqa awetáigaraq yenamáa kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyé.

22 Kááririri-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyé: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkáti iyáápi áaimma átáma maránóe. 23 miráiyata tíkamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguráiyé.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyé.

24 Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: “keráwáqti tirááti-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé: 25 “owé.” téna tiráiyé. ániibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máráráké-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayaa?” téna Ítuma ítama aónaraiye. 26 Pítaama tiráiyé: “óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyé. ániibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máráráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo 27 Áánúqtuni iyápóboaqtaa táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yaaó. áqnáabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá móneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayai-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa eté kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq maíyo?

¹ mi-kánáaráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma maíyo?” téta tirááe. ² Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqtí aúkáapi má itó-umakaraiye. ³ ániibo Ítuma tiráiyee: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoé. áraimma ímiye. ⁴ móra-nakoma wenaúma íma mamé uyéna maan-iyápóráá umá pááqyan-awiqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye. ⁵ ániibo móra-nakoma ketíwíkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá mórai q umá tíwáqnaa kéiyee.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táiq kéiyee.

⁶ maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá timíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minná pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye. ⁷ maa-márábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéiyee. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwíq umáginiiye.

⁸ keráwáqtí tiyáákowabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kétékainaaqá tiyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minná keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káiq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe. ⁹ ániibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kétékainaaqá kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámá wáinatama keráwáqá yaúma iramá káiq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe.” téna Ítuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itái-áiné.

¹⁰⁻¹⁴ ókaraq tiráiyee: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma itáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa móra-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minná ketibomá maami-nóiyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye.

Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáiyé. keráwáqá nóine téraq kéitaa? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwainata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awirái-waigoni amuqá anómma marániye. ánibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémardiniq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

*tíbâqawaama kúmiq-yataariq kéiyaqa mamá arupú umáyikai-
aaine.*

¹⁵ itáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqa aráátiyo. ánibo wemá enáama itáinnaama miráuma enábâkoraa-naqa yauwéqma awiránóne. ¹⁶ ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaróqtamá okao. miráuma 'kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórâ-áikáq aamá tinoé.' téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéticoana min-áikomá akoqnáá umá wániye. ¹⁷ miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itáinaama kanaaráq monoq-náúpq áíkuiya-kayukabi mótero. ánibo monoq-náú áíkuyo-kayukati yáama itáiyábáqaráq íakainaama minná wemá aamá ítainapoana monoq-náú áikuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

¹⁸ kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ánibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

¹⁹ kemá ókaraq keráwáqá áraimma kétima-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkáapikema kenákámá mimórâ-túyánákáq maréka nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye. ²⁰ taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumonákómá ketiwíqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqti aúkáapi mánune." téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyé.

*móra mayái-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma kéyimi-
waigoni waéqma itái-áímmá*

²¹ mi-kánáaráqá Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyé: "uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketibákoma kúmiq-yataariq

umátikainaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayaparábiyo?" téna Pítaama tiráiyé. ²² Ítu maará téna yawwéqma timá ámikaiye: "abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwo. ²³ miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miraráá kéoe. kíniraa umá wení mayai-wáyúkátê aqtábááama mamá arupú ínóe. ²⁴ wemá aqtábááama áaimma átáma mamá arupú kéitata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááama ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááama wái-nare. ²⁵ miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maaminákáráq ánáakokaraq wení iyápógararaq wení máqte-qtataakaraq waayúkararaq maraíyata meyánîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábááaraq kínimma áméro tiráiyé. ²⁶ miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyé. 'arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámíqma ánatanune.' téna tínana ²⁷ min-nákóni anó-nakoma arummá umákéna wení aqtábááaraq ayuwaitana anónnáma íma ámikaiye.

²⁸ ánibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábááama ámikainare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokena tiráiyé. 'aqtábááama ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.' téna tiráiyé. ²⁹ miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaimá mayáaya-nakoma wekáq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyé. 'emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábááaraq anónná aménúne.' téna tiráimanibo ³⁰ wemmá paá íákaraiye. min-náqá áanna/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábááama meyánîq umá ánataniye tiráiyé. ³¹ ánibo káqo-mayai-wayukama miráin-aimma aónatuweta íyaqnobaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokáq urááe. ³² miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wáinaqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. 'emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekáq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune. ³³ kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá íkéumakaano?' téna tiráiyé. ³⁴ ánibo wení anón-nakoma áyamma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi máráitata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábááama anónná yawwéqma aminiye." téna Ítuma mikátáámá ³⁵ timátuwena tiráiyé: "keráwáqtí tiyaqnobaqa

máqtemma túbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma mórai q umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

19

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Káárirí-maruqa yuwéna Yúríá-marupaq yauwéqma Yótaa-nokomma móra-
aukapaq uráiyé. ² netuqyaa-káyúkámá anaáé waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikariye.

³ yaímma Pérati-wayukama Ítunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraaé: “ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwaí-ááímmá kanaaráq yínááqa waqtuwánô?” ⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútaao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine. ⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.’ téna Áánûqtuma tiráine. ⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkáráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yataétao.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷ ániibo Pérati-wayukama Ítumma timá-ameta tirááé: “nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámituwe waqtuwáao’ tiráiyô?” téta itama aónaraae. ⁸ ániibo Ítuma timá yímikaiye: “minná tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine. ⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ániibo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaaé: “miráinatama aaramá íma mayánóma minná uyátá-maqma kanaaráq íye.” téta wení iyápó-annama tirááé. ¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaaráq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye. ¹² itáaro. yaímma-wayukama aaramá íma

kanaaráq mayánómma minná yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ániibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá ikémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro!' téna Ítu tiráiyé.

Ítuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

¹³ mi-kánááráq yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáámma yínêkuyena nunamummá tókáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae. ¹⁴ ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaiyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiyé.” téna tiráiyé. ¹⁵ mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámmá makáiyé.

¹⁶ móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnó?” téna ítama aónaraiye. ¹⁷ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenamá íráqô-naqiye. ániibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” téna tiráiyé. ¹⁸ ániibo min-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiyé. Ítuma tiráiyé: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwó. aarukáqá íma mamá yataiyó. moyámmá íma mayaaó. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaaó. ¹⁹ emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamáárîq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaaó.” téna tiráiyé. ²⁰ ániibo mi-mábú-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “mi-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtórárîqa kéuno?” téna ítama aónaraiye. ²¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyánîq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae ya-waraao.” téna Ítuma

tiráiye. ²² mi-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa kéyaiqa kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtaboana mirá-uráiye.

²³ ániibo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye. ²⁴ kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainikáa umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiye. ²⁵ yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe. ²⁶ ániibo Ítuma yúrapí karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá íinoe. Áánûqtu wenamáa máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” téna

²⁷ Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiye: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqma ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” téna Pítaama tiráiye. ²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánáaráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaaémo kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátárq mánoe. keráwáqá Ítiráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe. ²⁹ máqte-kayukama ketíwíqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbbáqawaanabi yímanaatoínabi yinóanabi yiboánábi iyápóabi yeqtí yónábi yukáiya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe. ³⁰ áaqíbo netuqyaa-káyúkámá maa-marábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ániibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiye.

20

wááéni-yopi mayáimá mayái-wáyúkámá

¹ Ítuma óq-aimma tiráiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uráiye. móra-nakoma anó-marama makáinikaa uráiye. ániibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayáimá mayái-wáyúkámá ko yiwíkaiye. ² min-nákómá

yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayairákémá 'tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnataae' tirááe. ániibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wáyúkámá timáyíkaraiye. ³ miráuma aabaúgómmá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye. ⁴ ániibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: "kanaaraq keráwákaraq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútâma timénúne." ⁵ titata yemá urááe. mórai q umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráiyé. ⁶ ániibo énaikaq (aabaúgómá 5 kíróki) keqnáámmá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: "nôraq itaraq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?" ⁷ téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: "móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtâe." téta tirááe. ániibo min-nákómá timá yímikaiye: "keráwákaraq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro." téna tiráiyé.

⁸ aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá weni mayairáq-káwáá-náqá timá ámikaiye: "emá mayairáq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayai ya matáiya-kayukarake áaimma átâma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq waa." téna tiráiyé. ⁹ ániibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átâma máyâa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe. ¹⁰ áqnáabaq áaimma átâma mayaímá matáá-kayukama iréta 'ketáámá anó-moneqa mayánúnataae' téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegaraq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá mórai q umá matááe. ¹¹ yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae. ¹² yemá mirá-tiraae: "mi-káyúkámá yinaaémo mayai máyâa-kayukama yemá páaqya-kanaama mayai matááe. miráuraawaa emá yemmá mórai q umá ketáái meyákáá umá keyimene. ániibo ketáámá ayáqtâá-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáímá kémayetaa aaqá káutaune." téta tirááe. ¹³ mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: "ketí aanábó-nákó, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô? ¹⁴ máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá mórai q umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne. ¹⁵ nôraq ínábíyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabíyo? kemá yemmá íraqó-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aimma kéteo?" téna yókóní aboámá tiráiyé. ¹⁶ miráuma anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátâ-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márú mikákáá páaqyamma yímikaiye. miráitaq

kemá kètune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wíyata ánibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóurákák wínóe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma kaumobáq téna “puyéq itó-onune” tiráiyē.

¹⁷ Ítuma Yérútáárebaq uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóuraae. ánibo yemá aapaq kéweta Ítuma maará téna timá yímikaiye: ¹⁸ “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáárebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe. ¹⁹ mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Ítuma tiráiyē.

Yēmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

²⁰ Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Ítunopaq iráiyē. min-íníkmá Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa móra-yataaqtaba Ítukaq akoqnáá umá ítama aónaraiye. ²¹ Ítuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkmá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinona-kanaaraqa ketí maa-kááyáq-iyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnáyaba akoqnáá umá timá-timiyo.” ²² mirá téna timátúwáitana Ítuma yawwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataaqtabama ítaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yáni-kaapubikema kanaaráq náyóyô?” téna titata yenákámá yawwéqma tirááye: “mipíkē kerátá kanaaráq nayúye.” téta tirááye. ²³ ánibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “áraine. kenákámá ketí káápubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawaq kanaaráq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáiyē. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁴ iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yēmitiyaa Yóáanema yiwáágúraae. ²⁵ ánibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kíni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta keyabiqyikaae. ánibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kéte. ²⁶ miráimanibo mirán-ááímmá keráwápimmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayái-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno. ²⁷ móra-nakoma keráwáqtí

áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno. ²⁸ kemá Waayúkaqoni Áráakoma móraiq kéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyaníq umá yauwéqma yiwiránáa kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ yemá Yérikoga yuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe. ³⁰ kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba kéiyé-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaa.” téta tirááye. ³¹ ániibo aarawaamá ‘paátí máákao’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaa.” téta tirááye. ³² ániibo Ítuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tiráiyé: “kenákámá nóraq umátikaikaae téka kétéyo?” téna tiráiyé. ³³ ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátái túramma mamá kabáritikaikaae téka kétuye.” téta tirááye. ³⁴ ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapí ayáánaqo yínékuitana é mikáq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta urááye.

21

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútááre-marupaq uyábékaiye.

¹ yemá Yérútáárebaq waaqókáq iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaq ² timá yímikaiye: “kenákámá páaqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórama oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketópaq yekao. ³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tinakama maará-timaamekao. ‘anó-nakoma maamin-oótíráákáqtábá kéiyé.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” tena Ítuma tiráiyé.

⁴ mi-qtátááqá áraimma páaq imá naayóbáqá Áánûqtuni watáama Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq páaq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq áíkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqtí kínimma keráwáqtópaq kéimanibo

wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéiyé. otamma mayai-ótiráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéiyé.”

téna tiráiniq uráiyé.

⁶ maami kaayaq-iyápó-ánnábiké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta ⁷ yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqtí kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ániibo Ítuma min-ótiráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uráiyé. ⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqtí kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae. ⁹ ániibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkagáráq anaáe o-káyúkagáráq maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwirái-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íráqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwíkaq kéiyé. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.”

téta tirááe.

¹⁰ Ítuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe. ¹¹ ániibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Ítue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá máráa-kayukama Ítuma waqtukáiyé.

¹² Ítuma anó-monoq-naupaq uyábékéna mi-káyúkámá meyánîq kéowana waqtukáiyé. wemá moneqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyánîq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye. ¹³ Ítuma miráumatuwena timá yímikáiyé: “Áánûqtuni watáa agamatán-áíkkómá maará kétiye. ‘ketí naakóqtábámá nuna-mummá tí-náné tínóe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁴ Ítuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikariye. ¹⁵ miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Ítuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta ¹⁶ Ítumma timá ámikaae: “maamin-áímmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ániibo Ítuma yemmá timá yímikáiyé: “owé. kéitaune. keráwáqá

maarán-áímmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwíqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Ítuma tiráie. ¹⁷ ániibo Ítuma iyuwéna márûpaq yaúbarena mi-nókáámmá Béqtanibaq ko máqe-uraiye.

Ítuma aamá titana piki arakaráq-yámá aayákaraiye.

¹⁸ aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Ítuma yauwéqma márûpaq itana áama yaráie. ¹⁹ ániibo Ítuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááipaq uráie. ániibo mórama nai-yátááqá arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píkí-yágómmá maará-tima-amikaiye: “ókaraq arammá íma iyaa. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píkí-yágómá aayá-kaguraiye. ²⁰ iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq uráae. miráitata yemá tiráae: “nôraq itanawáq piki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tiráae. ²¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tíyáqá íma wáinanama kanaaráq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínóe. keráwáqá mimórá maami-qtátááríq ínoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópi kumuwo’ tíyanama kanaaráq miráiniye. ²² ániibo keráwáqá tirummá ámíqma itáiq-itaiq kéeq nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráie.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

²³ Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ániibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tiráae: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta tiráae. ²⁴ ániibo Ítuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegaráqá kemá keráwákáq móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaaráq keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáímá kémayauno. ²⁵ timá tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena minnáápáámmá matáiyô?” mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnáwabiyo?” téna tiráie. yemá min-áímmá ítátuweta yeiyáá aamá maará-tiraae: “ketáá téqtaa minná Áánûqtunopake-qtataare tenanatáámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq ítaráq keráwáqá wekáqá íma itáiq-itaiq kéó?’ téna tíniye.” téta tiráae. ²⁶ ániibo ketáá téqtaa minná ‘paá waayútagon-amiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae.

minnáma yemá ‘Yóáneqtaba Áánûqtuni amuné-naré.’ téta kéte.” téta tirááe. ²⁷ miráitata yemá Ítun áaraq yauwéqma maará-tiraae: “ketáá íaonoraunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yauwéqma timá yímkaiye: “kegáráqá íma timá-timenunama kemá nói-naapaanabi matokéq maami-máyáímá kémayaune.” téna tiráíye.

móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkarai-waigoni waéqma itai-áiné.

²⁸ Ítuma tiráíye: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayaímá ko mayaao.’ tiráíye. ²⁹ ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráíye. ‘ítíkaiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáá ena uráíye. ³⁰ ániibo keqnáámmá yiboámá uréna móra-aanikokaqa mimór-áímmá mó-tiraiye. ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráíye. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye. ³¹ min-íyápórátábikémá náawaq yiboání aúyánámmá wakáiyô?” titata yemá “áqnáekoe.” téta tirááe. ókaraq Ítuma timá yímkaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóiníkáráq yirummá kéwaeraapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkáí-qtataaqa mayánóe. ³² minná Yóáne nommá perai-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. áaqiibo táákiti-moneqa mayaí-wáyúkagáráq kumari-nóiníkáráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráíye.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itai-áiné.

³³ káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráíye: “ítáaro. móra waéqma itai-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaiye. ániibo arunóbáqá wááéni-nomma kai-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókoní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráíye. ániibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-amma kóuraiye. ³⁴ anaaékaqa wááéni-yokoma ábû kai-kánáaráqá wení mayaí-wáyúkámá timá yíkáitata wááéni-yopima mayaímô máyáa-kayukayopaq urááe. wení wááéni-yopike yaímma mamá maraíyata mamé ígáae téna timá yíkáitata urááe. ³⁵ mi-tókáqô mayaí máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana púitata móra-waigomma óqtatannapo

ikámma waréta urááe. ³⁶ mi-tókóní aboámá óqa mayái-wáyúkámá timáyíkáitata irááe. áqnáabaqa pááqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata irááe. áníbo wááéni-yopima mayái máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo uráániq umá yíkaraae. ³⁷ anaaékaqa mi-tókóní aboamá maará-tiraiye. ‘yemá kanaaráq ketí iyápógon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mikáyúkáyópáq uráíye. ³⁸ miráimanibo wááéni-yokaq mayáimá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá wemá aboání máqte-qtataqa mayániye. mayáiyatao. maamin-náqá ikámónanataa puínataa wení yómmá mayánúnatae.’ téta tirááe. ³⁹ miráitata min-iyápómá yáqtoketa mi-tópíké márúte waqmá paábaq yukéta ikámówana pukáíye.

⁴⁰ áníbo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááéni-yokoni aboámá iréna wááéni-yopimo mayái máyáa-kayukabima nóraq má-umayikaniyo?” téna Ítuma tiráíye. ⁴¹ áníbo yemá timá ámikaae: “wemá mi-tái-wáyúkámá arááq yíkamma uqtátuwena wááéni-yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata kawáá uréta arammá ábúma kaikánááráqá yemá ábúma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe.” téta tirááe. ⁴² áníbo Ítuma timá yímikáíye: “keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-kánáábí tirái-kannaama íyaq yoráúma ítaraao? maará-tiraine.

‘maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá paábaq matúwáama íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáíye.

uyátarai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáá aónáúnataama íráqôniq kéíye.’

téna agamatá-kánáábímmá kétiye. ⁴³ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yabíkái-qtataqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íráqôn-aramma mamá pááq kéíya-kayukama yimíniye. ⁴⁴ móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá igáríq umá obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráíye.

⁴⁵ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítuma waéqma itái-áímmá timmá itáamma Ítuma yepí maqmá kítitataboata ítaraae. ⁴⁶ yemá ítátuweta Ítumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewataboata ikatíq urááe.

22

aaramá iyakaíráq anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma keqnáámmá waéqma itai-áímmá tiráiyē: ² “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráiyē. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráiyē. ³ naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ániibo aáwaqa nai-kánááráqá kínima wení mayai-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá íyábá íma yíkaraiyē. ⁴ keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráiyē. ‘keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúamáákáámmá kéikameq aínógaraqa nai-wámmá ikámakaune. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’ téna tiráiyē. ⁵ ááqibo mayai-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkáq itaiyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayairáq kóuraiyē. ⁶ yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyái-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe. ⁷ miráitana kínima wení áái-q-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayai-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae. ⁸ miráitana kínima wení mayai-wáyúkámá timá yímikaiyē. ‘aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe. ⁹ miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáiya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’ ¹⁰ téna kínima timátúwáitata mayai-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôniq uráa-kayukagaraq mamá yoruparááe. ániibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.

¹¹ aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiyē. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiyē. ¹² ániibo kínima min-náqá timá ámikaiyē. ‘ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?’ titana min-nákómá aamá ítiraiyē. ¹³ miráitana kínima wení mayai-wáyúkámá maará téna timá yímikaiyē. ‘keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáá-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.’ ¹⁴ itáaro. Áánûqtuma

máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“Títaamma táákiti-moneqa amiyo” téta ítama aónaraae.

15 Péрати-wayukama aamá ko téite umá tirááe. “ketáámá nóin-ainaq tenanataáwáq Ítumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?” téta tirááe. 16 ániibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Êrôtini waayúkagaraq timáyíkáawata Ítunopaq uréta tirááe: “yirááti-nako, emá árainmma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ániibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áin áátuqma kétima-yimene. 17 miráinaa emá keqtaá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?” téta tirááe. 18 miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráiyé: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao? 19 keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraae. 20 ániibo Ítuma yemmá ítama aónaraiye: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minná náawanabiyo?” téna tiráiyé. 21 ániibo yemá tirááe: “Títaannae.” téta tirááe. ániibo Ítuma timá yímikaiye: “miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtunnama Áánûqtumma áméro.” téna tiráiyé. 22 yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ániibo yemá Ítumma ayuwéta kóuraae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónaraae.

23 mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónaraae. 24 yemá maará-tiraae: “yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. ‘móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akaínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo 25 naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá keqtaábí máqe-uraane. ániibo áqnáekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqqa mayákaraine. 26 ábâkoma móraiq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraae. 27 máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkgáráq pukuráiyé. 28 ániibo emá kéténe pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraq min-íníkmá abapaké

kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá matááne.” téta tirááe.

29 ániibo Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá Áánûqtuni wataá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ániibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kéte. 30 pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoo. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe. 31 miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine. 32 ‘naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtue. wení áráaqa Ááitekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.’ miráuma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama yeqtí Áánûqtuma íma máiyee. ímiye. wemá minná waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati Áánûqtue.” téna tiráiyee. 33 aarawaamá min-áímmá ítátuweta Ítun áayaba iyánáaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

34 min-áíqtábámá Ítuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikariye. ániibo yemá Péрати-wayukama minná itáa eta wenamakaq ya álkutaae. 35 ániibo mi-káyúkátí aúkáapimma mórana amáan-aimma ítarai-naqa máena Ítumma makáqma aónéna maará téna ítama aónariye: 36 “yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyoo?” téna ítama aónariye. 37 ániibo Ítuma timá ámikariye: “uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq áméro. 38 maamin-ámáán-áímmá minná uyátá-maqma anómma katekoé. 39 ániibo anaaékaq-amaan-aikoma mórai q uráiyee. minnágoma mirá-uráiyee. ‘kenamáárîq keráwáqtábá tikáiniq umá mórai q umá móra náayubi keqtimakaq máiyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.’ 40 maami-kááyáq-ámáán-áíkmá Mótetini amáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaa umá wáiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma Péрати-wayukaraq “Metáiyama yauwéqma tiwiráí-naré” téna ítama aónariye.

41 yemá Péрати-wayukama paá álkumareta máawana Ítuma maará téna ítama yimónariye: 42 “Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?” titata ániibo yé timá ámikaae: “Tébitini iyápó-annabike-nakoe.” téta

tirááe. ⁴³ mikáké Ítuma timá yímikaiye: “kanaaráqĩbo nôraq itanawáq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínînnakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

⁴⁴ ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítauq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

⁴⁵ Tébitima wenamáárĩq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ániibo náaraq itanawáq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaaráq yíníyô?” téna Ítuma tiráiyiye.

⁴⁶ móra-nakoma maamin-áikáqá Ítumma íma timá ámikaiye. ániibo mi-kánááráqá yemá áaimma átáma Ítuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Ítukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

¹ anaaékaqa Ítuma aarawaagáráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena ² maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae. ³ miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama aruteraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraae. ⁴ yeqtí wataárake yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayaiyábá íma kéitaae. ⁵ yemá máqte-qtataariq ommá minná waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íraqôn-aaimma aónaamma Áánúqtuni watáama agamatá-kánnáábiké yaímma-wataama agatuwéta yúwáayakaq káqtoraae. ayáqtáaq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae. ⁶ yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íraqô-kannaaraqa máiyaba keyikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba keyikaiye. ⁷ waabá-káyúkátí aúkápimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá keyikaiye. ⁸ miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Péрати-wayukama mirá kéoe. ⁹ ááqibo móra maa-márábiké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánúqtuma keqtibobóana wení márûpaq máiyiye. ¹⁰ ániibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáiyá yauwéqmataa tiwirai-naré. ¹¹ miráimanibo keráwáqtí aúkápíke anó-nakoma paá keráwáqtí mayai-náqá maíno. ¹² móra-nakoma

wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwîkoma paáqyamma wániye. ániibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awiqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aaimma tarôq oqtábá Ítuma timá yímikaiye.

13 keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. aarawaatí yóipimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamáárîq íma kémayaae. ániibo aarawaamá mayánéta kéomma minná keráwáqá íma iyúwááwata kémayaae.

14 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. ketoq-nóinítí naammá kémaye q waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtáaq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma táí-meyamma mayánóe.

15 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáréré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káiq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

16 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq káyiraate. miraráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá 'paátataaqiye' kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaarácq tiníq íno. ¹⁷ keráwáqá aíbôqnaaboq umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyó? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátááqá anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokarîq immá minná uyátá-maqma anónabiyo? ¹⁸ ániibo keráwáqá maará téq káyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínna paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yáárérácq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaarácq tinaiq íno. ¹⁹ keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyó? Áánûqtukaq amí-yátáárácq uyátá-maqma anómma wái amí-yáárérácq aokaq-náúpácq wái-taaregoaq uyátá-maqma minná anónabiyo? ²⁰ miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá

éna árainne ténama wemá yaarerákáráq máqte-qtataaqa wáiq-tataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéiyee. ²¹ ániibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá árainne téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéiyee. ²² ániibo móra-nakoma Áánûqtuni márûpare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minná Áánûqtuni abíqtátágáráq min-náqá abíqtátáráqô mái-nakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiyee. keráwáqá túyánámma kéite paátataare te-qtátáákómá minná akoqnáá-yataaqiye.

²³ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératii-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anó-kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-aain-aikaraq kaayoné-áikáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áikáráq íkéwaraae. maamin-ámáan-áímmá íma yuwainópoaq máqten-amaan-aimma paá waráinoe. ²⁴ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá nawíkaiyaba ítíkaitaq aáwapike kugétama kéyuwaamanibo pógoma keráwáqti aáwapi uréire immá íkaonaae.” téna waéqma itai-áípi tiráiyee.

²⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératii-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá nommá nai-náwígónábi aáwapa ikánaitaapekomma amegaa-áúráq tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétimonaamanibo keráwáqti tirunóbáqá ááíqa í-yátáákáráq aúyababa umá mayai-yátááqá keráwápímmá ógikaiye. ²⁶ keráwáqá Pératii-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqti tirunóbákémá miráuma nommá nai-náwíbíkékáá umá araatámma tete íyana amegaa-áúgógáráqá íráqôniq íno.

²⁷ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératii-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma pukáa-kayukati aúge-mararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúráqá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá táwígoniq i-qtátááqá ógikaiye. ²⁸ keráwákáráqá mórai urááe. waayúkama keráwáqti amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétémanibo keráwáqti tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráiyee.

29 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pértiwayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaq íráqôniq umá wiráatima kéumayikaae. 30 ániibo keráwáqá maará kété. 'ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráá-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaaráq ketáámá íma yíwáqnaa onatataá amuné-wáyúkámá yíkamma puíneta oné.' téq 31 min-áímmô kétéma minná keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokáq umá kétéma keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utai-ánnábíké-káyúkámóe. 32 kanaaráq keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro. 33 keráwáqá irakabayaakáráq irakabayaakóní áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá kái-q-kaiq in-áúkápáq yawááq umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yainai-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe. 34 miráinaq keráwáqá itáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkápikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuiaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ániibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe. 35 miráinana arupú-wayukama maa-marábí máraiyaata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápi wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani ánikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóní anónnáma keráwápi aráápama wániye. 36 kemá keráwáqá áraimma kétéma-timune. máqtemma mi-wágóní anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Ítuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiyé.

37 keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayai-wáyúkámá timáyíkai-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma aráákawaqa aáyanobataa áikuinikaa umá áikutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétékaiye. 38 keráwáqá itáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye. 39 owé. kemá maará téq keráwáqá kétéma-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. 'maan-náqá

uyátárai-nakoni áwîkaq i-náqá Áánûqtuo, wemma íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.” téna Ítuma tiráiyie.

24

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Ítuma tiráiyie.

¹ Ítuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Ítumma yaímma anó-monoq-namma aráátineta uráámanibo ² Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyie: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóní ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyie.

netuqyaa-úmmáá-yátááqá pááq ínîqtaba Ítuma tiráiyie.

³ Óribêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Ítunopaq iréta tirááe: “emá keqtáá timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínîyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáá káonetaa emá yauwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyie tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

⁴ Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyie: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye. ⁵ netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwirái-náqúne’ kététa aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe. ⁶ ániibo keráwáqá ááiqa éta aamá karáiyamma itéq ááiqa kéiyaq uwáá-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye. ⁷ móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááiqa umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááiqa ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye. ⁸ mi-máqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnáabaq aíqa ínîkáá íniye.

⁹ mi-kánáaráqá kéréwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwîqa keráwápi wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwîqa keráwápi wáipoata mirá-inoe. ¹⁰ ániibo mi-kánáaráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbbáqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegáráqá namuroíq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe. ¹¹ ániibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa

pááq uréta taígani-kayukama makatínoe. ¹² táí-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-wayukama kaayoné-yátááqá yuqmá ánatanoe. ¹³ miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yauwéqma awirániye. ¹⁴ máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgemma átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwayyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

¹⁵ ánibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urinaq aónainomma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutaíno. ¹⁶ maami-kánááráqá aarawaamá Yúríabaq máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ¹⁷ ánibo móra-nakoma márúkaq yaúbama máqena-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayaíno. ¹⁸ ánibo móra-nakoma yópáq máqena-nakoma íma yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno. ¹⁹ mi-kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náamma keyime-noinikaraqa tirunô. ²⁰ keráwáqá mi-kánááráqá nunamumma téqa yaugi-kánáárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe. ²¹ mi-kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúge-marama pááq-uraikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ánibo anaaékakaraqa mirán-úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye. ²² Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkárenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá awaararîq kéiye.

²³ mi-kánááráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwiráí-náqá maa máiye. merapaq máiye” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma itáaro. ²⁴ ánibo yaímma kaaqaari-Metáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe. ²⁵ itáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá timá tímikaune.

²⁶ miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máiye.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ánibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máiye.” tíyaqa yeqtáama íma itáaro. ²⁷ aabayákáq aabayuraa yoqména yáútínikaa umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

28 pukáa-kayukati arááq-yuma wáipaqa akikígómá ya áikuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

29 mi-kánáágóni ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginoe. 30 mi-kánááráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóni ámûraq kéguminata aónainomma akoqnáágarag tágama-yataakaraq kumíniye. 31 ániibo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áikuinoe. ániibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minná kanaamá aónama yainai-yáé.

32 keráwáqá píki arakaráq-yáráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéiye. 33 miráraa umá anaaékaqa máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumínî-kanaagoma waaqókáq wáiyé. 34 keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqte-qtátááqá pááq íniye. 35 aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma nóin-abauwabi kanaamá íma kéitaiye.

36 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni áanikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu wenamá minnáyabama kéitaiye. 37 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma mórai q umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe. 38 naayóbáqá anó-nomma íautaiqaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukáríq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópi-káárébi uyábékaiye. 39 yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa mirá-inoe. 40 mi-kánááráqá kaayaq-nákámá yópi máqe-íya-nakoratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye. 41 mórai q umá kaayaq-íníkorátá yammá

ané máiyapíkema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye. ⁴² miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqtí anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae. ⁴³ keráwáqá maamináyaba túyánámmá itáaro. naakóní aanábónákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yíné ínama wemá íma aúma wainímanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye. ⁴⁴ Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraq kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itái-áímmá

⁴⁵ móra-mayai-nakoma íráqón-ayuanamma wáitana wení mayairáqá yabíqma kárutaitanaboana anó-kawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayái-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaarác aáwaqa yimíkáae tíniye. ⁴⁶ anaaékaqa wení anón-nakoma yawwéqma iréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaarác mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá maráiniye. ⁴⁷ kemá keráwáqá áraimma kétimatumune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye. ⁴⁸ miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnobaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá yauweréna íyiniye.’ kétena ⁴⁹ wení móra-mayai-wayukama áaimma átáma keyikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena ⁵⁰ mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma itáina-kanaaraq yíniye. ⁵¹ miráitana mi-máyái-nakóní anón-naqa iréna min-nákómmá mamá táíq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê tái-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wááqa yéna áwayaamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

25

tíyááka-noinaaruti waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma óqa waéqma itái-áímmá tiráiyé: “maami-kánááráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tíyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyáinakoma yínéna miráitata min-nóínáárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéta urááe. ² ániibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae. ³ aíbôqnaaboq o-nóínáárúmá ómmá kúrarai-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe. ⁴ miráimanibo yúyánámmô itáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe. ⁵ minnámo aaramá máyái-naqa

paatákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

⁶ nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráíye. ‘aaramô mayái-náqá áqa iyé. ániibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráíye. ⁷ min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe. ⁸ ániibo yemá aíbôqnaaboq o-nóináárúmá aa ítaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéíye’. téta tirááe. ⁹ ániibo aa ítaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátáwé-nókómá keqtaágáráq keráwákáráqá íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaaráq títúwaapaq uréra meyánîq oro.’ téta tirááe. ¹⁰ ániibo min-nóináárúmá títúwaapake meyánîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráíye. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuráíye.

¹¹ anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtaá oqtamá ítikaao.’ téta tirááe. ¹² miráitana uyátárai-nakoma tiráíye. ‘kemá keráwáqá áraímma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráíye. ¹³ miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráíye.

mayái-wáyúkama amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itai-áíne.

¹⁴ káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráíye: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna inikáá kéena miráitana min-nákómá wení mayái-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáíye. ¹⁵ min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaaena wení móneqa yáátáá umá yímikáíye. ániibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráíye. miráuma yímiqtuwena wemá kóuráíye. ¹⁶ miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake móneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámûraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáíye. ¹⁷ ániibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mí-mónékáké mayaímá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámûraaq matáíye. ¹⁸ miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni móneqa aúpáq utamákaráíye.

19 ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mi-máyái-nóiyápóti anó-naqa yauwéqma iráiyé. miráitana wemá naayóbáqá moneqa yímikai-kayukate wataama timá arutánéna uráiyé. 20 ániibo min-nákómá moneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení moneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiyé. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao. íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáúúmá káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráiyé. 21 wení anó-nakoma timá ámikaiye. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráiyé. 22 keqnáámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiyé. ‘uyátaráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake moneq-mayaima matéq amuq-yáúúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráiyé. 23 ániibo wení anó-nakoma tiráiyé. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiyé. 24 ániibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna maará-tiraiye. ‘uyátaráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma ábû kaí-kánááráqá kémayaane. ániibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánáyumma uqmáráipikemma arammá kégutone. 25 miráitana kemmá táaqa kaitaq ení moneqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa waíbo mayaa.’ téna tiráiyé. 26 miráimanibo wení anó-nakoma maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. emá ayáátátamma íguyona-naqone. áraimma timónaraane káqo-wama yómmá yoqmáráipike aáwaqa kémayeq káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmáráipike arammá kégutone. mirá kéuno?’ 27 kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí moneqa moneq-naupaq íma tükaraano? miráitaq kemá yauwéqma iréq ketí monekaraq yaímma amuq-yáúgáráqá matáune. 28 kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000 yabíma maan-nákómá moneqa 10,000 makái-nakomma áméro. 29 minnâ máqte-kayukama matokáiyakayukama min-ámúrááq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqyaa-qtataaqo matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye. 30 ániibo maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayamma akégúnainoe.’ téna anó-nakoma

tiráiye.” téna Ítuma maami waéqma itai-áípi tiráiye.

Waayúkagoni Áráaqa Ítuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

³¹ ókaraq Ítuma tiráiye: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mikánáaráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye. ³² ánibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áikuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma tipí-típikawaa-nakoma tipí-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye. ³³ wemá tipí-típi-annama áiqma ayáánurapaq yikéna méme-annama áiqma ayáánepaq yikániye. ³⁴ miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaqo maíya-kayukama maará téna timáyiminiye. ‘yero. ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti waaroqá ketibonópake ya máyáaro. naayóbáqá maa-márámá aúgemma páaq kéitana ketibomá keráwáqti márûqa tarôq umá yokaa umátikátuwena keráwáqá aúyataraine. ³⁵ naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tikáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoaq keráwáqá tiwíqme keráwáqti naaópaq urááne. ³⁶ kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tikáitaq mamá íraqôniq umátikaraane. kemá ánná-naupaqa máunaq ya timónaranne.’ ³⁷ miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúkagon-Araakomma yauwéqma timá áminoe. ‘uyátaráana-nako, emá nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’ ³⁸ minnýyaba ítama aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá aónáunataama emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naupaqa íraunataabiyo?’ ánibo nói-kanaararaq ení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo?’ ³⁹ nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe. ⁴⁰ ánibo anó-kinima máena maara téna yemmá timáyiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaae wáraa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma miráumayikaraamma minnâ kemmá mórai q umátikaraae.’

⁴¹ miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timáyiminiye. ‘ketópake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawáaq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káíq-kaiq inírábí oro. min-írámá ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine. ⁴² naayóbáqá kemá táayaba kéunaq aáwaqa íma tímikaane.

kemmá nonáá kékikaitaq máunaqa nommá íma tímikaane. ⁴³ kemá káqo-marupake-napoq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkítaq ánná-naupaqa máunaqa keráwáqá íma ya timónaraane.' ⁴⁴ miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. 'uyátárána-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áyaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaqa máanataawaqa ketáama emmá íma mamá íráqôniq umá káraunataabiyo?' téta tínoe. ⁴⁵ ánibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. 'kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáraa-kayukabike márû mikákáá umá maínanakomma miráuma yíkáiyaba íma yíwáqnaa ónúne tiráamma minná kemmá mórai umátíkaraae.' ⁴⁶ miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánómma minná yíqa í-yátááqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá máí-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe." téna Ítuma tiráiyie.

26

anó-kayukama aamá téite umá Ítumma ikámma puínéta urááe.

¹ Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mikánáaráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ² "kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá pááq íniye. maanná kéitaae. ánibo yemá kemmá Waayúkagoní Áráaqa waayúkati iyáápi maraíyata kaapaq-yátáq tíkaminoe." téna tiráiyie.

³ mi-kánáaráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq áíkutaamma min-nákóní áwíqa Kááyapatie. ⁴ ánibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe. ⁵ miráráá umá yemá tirááe: "ayúmá maqmá naíyan-onitaakaqa mirá-qtátááríqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá pááq iyábae." téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Ítuni aqnópi atíyakaraiye.

⁶ Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uraiye. ⁷ ánibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awiqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráiyie. Ítuma yaareráq máitana min-íníkmá átê-kuyumma í-mátáwémmá Ítun aqnópi atíyakaraiye. ⁸ yemá iyápó-annama

miráimma aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó? ⁹ maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama keyimetaa anó-moneqa matéeta áwáyoq-wayukama nôraq itataa íkéyimunataabiyo?” téta tirááe. ¹⁰ Ítuma yeqtáama ítarenaboana maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníkkómá ítama ummaamá keyamakaa? wemá kemmá íráqô-qtataariq umátíkaraiye. ¹¹ aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune. ¹² maan-íníkkómá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye. ¹³ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkkómá maami-qtátááriqo íqtábá yúyánámmá ítánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá anó-kayukati iyáápi yimínéna timá akoqnáá uráiyé.

¹⁴ mi-kánáaráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíké móra-waigoni áwíqqa Yúqtaati Itikáárioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiyé. ¹⁵ ániibo wemá maará mó tiráiyé: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Ítumma awíqma keráwáqtí tiyáápimma maránúnô?” téna tiráiyé. ániibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae. ¹⁶ mi-kánáaráké áaimma átárena móra-kanaaraqqa Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápipimmo maráníqtaba abáá-uráiyé.

Ítuma kótámaki-aawaqa wení iyápó-annate naráiyé.

¹⁷ áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “náakaraqqa mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa nainónô?” téta tirááe. ¹⁸ ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókáráq kéiyé. miráipoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiyé. ¹⁹ ániibo Ítuma tiníq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

²⁰ ániibo énaikaqa Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnaté aáwaaqa nai-yááreráq máqe-uraae. ²¹ yemá aáwaaqa kéneta máawana Ítuma tiráiyé: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Ítuma tiráiyé. ²² ániibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Ítumma timá ámikaae: “uyátaráana-nako, keyábiyo?” kétimma

“keyábiyo?” kétimma urááe. ²³ miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyē: “min-nákómá aáwaq-taapepi ayáámma ketē ánékuina-naqa minnâ wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye. ²⁴ owé. minnâ Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maráinakoni táí-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama Íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maráinata tíkaminoe.” téna Ítuma tiráiyē. ²⁵ Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Ítuma tiráiyē: “emá enamááríq kéténe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

²⁶ yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiyē” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyē: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyē. ²⁷ ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiyē” timátuwena keyimena tiráiyē: “keráwáqá máqtemma maaminnâ naaro. ²⁸ maannáma ketí naeabóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye. ²⁹ keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiyē. ³⁰ yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óribêti-anubaq urááe.

Ítuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiyē.

³¹ Ítuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá íbêq-nokaamma kenamá tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áíkmá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áíkmá kétéye. ³² miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáámmá itó-umatikainaq Káárirí-marupaq keráwáqtí áqnáabaq ónúne.” téna tiráiyē. ³³ Pítaama yauwéqma tiráiyē: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá íayuwannune.” téna Pítaama tiráiyē. ³⁴ Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwíqtabama íaonaraune té wakaránóne.” téna Ítuma tiráiyē. ³⁵ Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwíqa íma

aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Ítuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

³⁶ mikáké Ítuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááikaq maraq máiyaraq kemá mérápáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiyé. ³⁷ ánibo Ítuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Ítumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágítana ³⁸ timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyé. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁹ wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyé: “ô ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínínma paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tikái-qtataaqa íma waraao. ímiye. emá enamááríq enaúyánámmá waraao.” téna tiráiyé.

⁴⁰ ánibo Ítuma wení iyápó-annayopaq yauwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáuturena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraq kéoo? ⁴¹ keráwáqá yabíqma arútátera nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápí pááq íyábámiye. áraine. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí tógoma akoqnáama íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

⁴² Ítuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tíqa íyábá ketópake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamááríq ení áuyánámmá waraao.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ ánibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraae. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

⁴⁴ ánibo Ítuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyé. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináíkáq keqnáámmá tiráiyé. ⁴⁵ anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaa? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe. ⁴⁶ keráwáqá itó íyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránô-kayukama áqa irááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷ Ítuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiyé. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mútûq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe. ⁴⁸ ánibo min-nákómá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránín-nakoma móra awaameq-áímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minná Ítue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena ⁴⁹ máqtemma yagáikuyowana páátákáá Ítunopaq Yúqtaatima iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá eté waíno.” téna mirá-timatuwena Ítumma ámóqnaraiye. ⁵⁰ Ítuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókáq iréta iyáámma ánékuqma Ítumma yáqtoqma akoqnáá urááe. ⁵¹ móra-naqa Ítute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáiyé. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáiyé. ⁵² miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááiqa iyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe. ⁵³ aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá ááiqa-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínímma minnáyaba páátákáá íyaq ítaraano? ⁵⁴ miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áikómá náaraq umáwaq arammá iyányô? Áánûqtuni wataama agamatán-áikómá maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵⁵ é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yínikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mútûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraqa kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtokaamiye. ⁵⁶ miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqté-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna Ítuma tiráiyé. ánibo máqtemma wení iyápó-annama Ítumma ayuwéta wéyáwé umáguraae.

yemá káánítôre-wayukati yúbáq Ítumma ítama yáíkaae.

⁵⁷ Ítumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq áikumareta máqe-uraae. ⁵⁸ Pítaama Ítumma anaaé waqména

wimánibo wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóni kurunóbáq wemá uyábékéna iwáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá aónanae téna máqe-uraiye. ⁵⁹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Ítumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae. ⁶⁰ netuqyaa-káyúkámá iréta Ítumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaimma íabaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta ⁶¹ yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaaráq Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítitukeq kaumo-yúpáámá kóinaq keqnáámmá kanaaráq umá ánatanune.’ téna Ítuma tiráiyé.” téta min-nákórátámá tiráaye.

⁶² ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Ítumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo maráátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo ⁶³ Ítuma aamá Ítiraiye. ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwíkaq ítama káonaune. emá yauwéqma yiwiráináqá Metáiyama Áánûqtuni ánikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiyé. ⁶⁴ Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi*** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétimatumune. íbêkaraq anaaékakaraq Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ánibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé. ⁶⁵ mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamáárîq wení wáqtôma yakáqnáákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táíq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae. ⁶⁶ keráwáqá nóituyanaaq kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaaq-tátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe. ⁶⁷ ánibo mikáké Ítuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákae. yaímma-wayukama Ítumma aápáaraq kéyeta ⁶⁸ tirááe: “Metáiyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéíkamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Ítumma íaonaraune” tiráiyé.

⁶⁹ Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóni kurugóni arunóbáq máqe-uraimma mórama mayái-ínímmá wenamakaq iréna tiráiyé: “emá egaráq Ítuma Kááriribake-nakotema

máqe-uraane.” téna tiráiyé. ⁷⁰ miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúraqaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áimmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráiyé. ⁷¹ mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ánibo káqomma mayái-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiyé. ⁷² keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráiyé: “árainurane. Áánûqtuni aúrakaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiyé. ⁷³ anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “árainé. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe. ⁷⁴ ánibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiyé: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tíkaminiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. árainma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiyé. ⁷⁵ ánibo Ítuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítariye. Ítuma téna “kokórigoma áama íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiyé.

27

yemá Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

¹ aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe. ² yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááíratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráiyé.

³ Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráiyé. ⁴ miráitana wemá tiráiyé: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráiyé. ánibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáiyé. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe. ⁵ ánibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotuwena máápaq wenamááriq ánnáma amáguráiyé.

⁶ yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabi íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe. ⁷ ániibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. káqo-mapake-kayukati máátíq-máatiq-marama tarôq umáyíkaraae. ⁸ miráitata min-áúkápáq-márágóní áwîqa “naae-maráe.” téta áwîqa yarááwata min-áwíqá íbêqa paá wáíye.

⁹ miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yéré máíyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tíyááká-mónéqá matááe. yemá Ítiráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyánîq í-méyáné tirááe. ¹⁰ ániibo maami-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. miráuma uyátárai-nakoma tímá tímikainiq ínóe.” téna Yéré máíyama tiráine.

Pááíratima Ítumma Ítama aónaraiye.

¹¹ yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ániibo wemá Ítumma maará téna Ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráíye: “emá ténnama minná emíye.” téna tiráíye. ¹² Ítuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye. ¹³ miráitana Pááíratima Ítumma tímá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá tímákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráíye. ¹⁴ ániibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma tímá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráíye.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráíye.

¹⁵ máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánááráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamáárîq ‘min-náqá ayuwao’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine. ¹⁶ ániibo mi-kánááráqá mórama táí-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uraiye. ¹⁷ aarawaamá áíkuyowana Pááíratima tímá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráí-naré te-naráq ayuwánúnô?” téna Ítama yimónaraiye. ¹⁸ Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Ítumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

19 Pááíratima aamá ítama yainai-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráiyē: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakaa. nokáámma wekáq mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráiyē.

20 yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téta tirááē. 21 ániibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiyē: “maa-kááyaq-nákábikémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááē. 22 Pááíratima timá yímikaiyē: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwirai-naré ten-náqá kemá náaraq ónúno?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téta tirááē. 23 ániibo Pááíratima tiráiyē: “nôraq inábiyo? wemá nóin-otaanaq kutáiyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááē: “kaapaq-yátáq ikámmá íyakaaro.” téta tirááē. 24 Pááíratima mikáq ítaraiyē. wenáagoma íma kanaaráq itana anón-aiiqa inéta urááē. miráitana máqte-kayukati yúrikaq nommá maténa ayáámma tete uráiyē. miráumatuwena tiráiyē: “kepímmá maannáqá ikámma pui-ánónnámá íma wáiyē. keráwáqtí minnáē.” téna Pááíratima tiráiyē. 25 ániibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááē: “mi-wágóni anónnáma keqtáábí yéna ketáái iyápóbi yíniyē.” téta tirááē. 26 miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráiyē. ániibo wemá Ítumma tebûqa ámiqtuwena áaiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáapi yímikaiyē.

áaiq-i-wayukama Ítumma akáyáámmá timákaraae.

27 anó-kamaani-nakoni áaiq-i-wayukama Ítumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-áaiq-i-wáyúkámá máqtemma Ítun-amakaq yaikútaae. 28 ániibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae. 29 kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábíq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. ániibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ániibo yemá Ítun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá timáketa tirááē: “Ítiráaeo-wayukati kíniyo wení mái-auwaraimma ayáqtáákaq maino.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááē. 30 ániibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókáq ikákaae. 31 áaiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáámma

mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Ítumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

³² yemá kéweta aapaqá aónamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááímonimma aónaraae. ániibo min-nákóqtábá Ítuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae. ³³ yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare ³⁴ aíqa íma ikáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaa-q-yátáákáráq awígíyoq umáráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaaena íma naráiyee.

³⁵ ániibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe. ³⁶ ániibo yemá mi-márúkáq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-uraae. ³⁷ naayóbáqá Ítuni aqnókáqá aamá ítama keyaineta tiráan-aimma agatáamma yemá maará téta agatááe: “maannáma Ítue Ítiráaeo-wayukati kíníe.” téta agatááe. ³⁸ Ítuni amakaqá kaayaqá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Ítuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

³⁹ ániibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawááq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tirááe: ⁴⁰ “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá keqnáámmá umá ánatainaqopo enamáárîq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe. ⁴¹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae: ⁴² “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamáárîq íma kanaaráq áwáqnaa kéiyee.” wemá íyaq Ítiráaeo-wayukati kíníyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yaráké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno. ⁴³ wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiyee: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akaínanama áwáqnaa íno.” téta tirááe. ⁴⁴ kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq mórai q umá Ítumma timá yawááq-umakaraaye.

Ítuma pukáiyee.

⁴⁵ aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiyee. ⁴⁶ ániibo aabaúgómá kaumotá ínena kéitana Ítuma anókaq ááyama

wááqa yená tiráiyē: “eri, eri, aréma taabaakataáni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiyē. ⁴⁷ miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá ítátuweta tirááē: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááē. ⁴⁸ ániibo mi-káyúkábíkē móra-nakoma páátákáá aináámmá yáákátēna ikaa-q-wááéni-nópi yamá atímma óqtátábí apirátuwēna Ítuqtaba naikáae téna ámikaiye. ⁴⁹ miráimanibo yaímma-wayukama tirááē: “awé uráiyata aónatuwetao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa íní iyabiyo?” téta tirááē. ⁵⁰ Ítuma anókaq ááyama keqnáámmá wááqa yumátuwēna arun-iyápómá yúwáitana kóitana pukáiyē.

⁵¹ é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq naupaq ikáqnûqtuwēna wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbákē napaq-áqtóbáq kukéna mamá kaayaq-áqtóiq uráiyē. mirá kéitana márûma kéyitana anón-oqtamma kíqtígítana ⁵² máátíq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqti yúgaraq itó-uraaē. ⁵³ yemá máátíq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Ítuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaq-márúqá Yérútáarebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

⁵⁴ ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataaqa páaq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraaē: “árainē. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwainē.” téta tirááē. ⁵⁵ taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Káárirī-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááē. yemá mi-nóinímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqē-uraaē. ⁵⁶ mi-nóinítí aúkáapike móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yēmītiyaa Yótēbiti yinóae. ániibo mórama kaayaq-iyápórátátí yinóama Yéberimma áanikorataē.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muríanóbáq makááē.

⁵⁷ énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwíqa Yótēbima iráiyē. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqē-urainē. ⁵⁸ wemá Ítuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratikaq ya ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótēbimma ámikaaē. ⁵⁹ ániibo Yótēbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwēna ⁶⁰ Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayái-wáyúkátē wenamááriq wetábá aúgemma kubáumakai-maipi mó uqtamákaarena anón-oqtamma

waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye. ⁶¹ Máaría Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákámá maraq máeta muriámmá wáin-aukapaq yóíqa umátuweta máqe-uraaye.

ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

⁶² aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áikuteta ⁶³ maará-tiraae: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtaae. ⁶⁴ miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátíq-máátíkóní ótaqa yabíkáiýana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaarác íureta aráác-auma moyámmá matéta máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ituma pukáípíke itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. ániibo anaaékaq kaaqaari-áíkómá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tiráae. ⁶⁵ Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá inó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umáráaro.” téna tiráíye. ⁶⁶ miráitata yemá uréta mi-múríákóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyíkaraae.

28

Ítuma yauwéqma itó-uraiye.

¹ Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máaría Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenákámá muriákóní ótaq aónayeta irááye. ² páátákáá é mikác anó-maruma yokáíye. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánũqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukácqma waéqmarena ámúraaq máqe-uraiye. ³ óíkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtógoma wayámmá karáíye. ⁴ yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánáaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

⁵ mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníkámá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatíq íokao. Ítumma ikámma kaapaq-yátác aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune. ⁶ wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráíye. Ítuma waguré máqe-uraimarukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka ⁷ páátákáá uréka wení iyápó-annama Ítuqtaba pukáípíke itó-umaguraiye téka mó-timayimekao. ‘ítáákao. Ítuma Kááririri-marupaq áqnáabaq kéwipoaq

keráwáqá min-áúkápáq wemma aónainoe! timá-timuna-aimma taákaq máráákao.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé. ⁸ ániibo min-íníkorátá ikatíq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátíq-máatipakemma yuwéta Ítuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

⁹ aapaqá Ítuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráiyé: “kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téna tiráiyé. ániibo min-íníkorátá Ítuni amakaq uréta aítaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye. ¹⁰ Ítuma min-íníkorátámá timá-yimena tiráiyé: “kenákámá ikatíqa íokao. kenákámá uréka tîbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ááiq-i-wayukati yáama

¹¹ kaayaq-íníkáma aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae. ¹² ániibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áikuteta móra-aimma timá ítaraae. minná yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama keyimeta ¹³ tirááe: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámmá tútáa waguráunayaba maméta kóuraae.’ tero. ¹⁴ anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itáinataama kanaarác ketáa yaímma-aimma timá yiménataa keráwáqá aamá íma mayánóe.” téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq tirááe. ¹⁵ miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áíkomá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímmá paá kété.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukati yúrakap iráiyé.

¹⁶ yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Káárirí-anuraq uréta Ítuma “mibáq oro.” téna tiráin-anuraq urááe. ¹⁷ yemá Ítumma aónatuweta Ítuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámmá ítaraae. ¹⁸ ániibo Ítuma waaqókác iréna watáama timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábíkarác tímikaiye. ¹⁹ miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro. ániibo ketiboní áwîkarakaraq áanikoma ketí tíwîkarakaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkarakaraq nommá péqyikaaro. ²⁰ keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéitera q wáráaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtórác wíniye.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

Mááki

Yóáane nommá perai-náqá timá yímikaiye.

¹ Ítu Káríqto, Áánûqtuni áanikoma, weni átê-wataagoni áaimma mirá-imiye: ² weqtábámá Áánûqtu timákaraitana Áítáiya Áánûqtuni wataá-wataa-naqa miráuma agatáiyē:

“aónaao. kemá ketí wataá-wataa-naqa timá áménana enaúbáqá kéena wemá ení aammá yokaa-yokaa umákaniye.

³ kaqmáapaqa móra-nakoma wataá-wataa timá kabámarena kétiye,

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa-yokaa umákaaro!

weni aammá mamá arupú oro!’ ”

titana agatáiyē. ⁴ agatáinapoana Yóáane nommá perai-náqá kaqmáapaqa iréna tiráiyē: “keráwáqtí áaimma waéqmáráaro! waéqma nommá péráaro! pétikaina keráwáqtí kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq yúwáaro! paá yuwénama atóbagenana ánataginiye.” titata ⁵ máqte-kayukama Yúriamarupakekaraq Yérútáárebakekaraq Yóáane máipaqa kóuraae.

kóureta abarokáq tirááē: “ketáái áaimma táigoma uréna kúmikoma uréna kebógómá uráitataa ketáámá aíbôqnaaboq urétaa táigoma uráunataae. urétaa maa-wái-táigóqtábámá mûtûqa tinaaépaqa kémarauatae.” tewana Yóáane nommá péqyikarena Yótaa-nopi péqyikaraiye. ⁶ ááqibo Yóáane oótirakakoni aúwaratima áyaugaraqa kúberena mi-kákóni áwíqa káámoma aúwarati-amurannama umátokena yaatáruraa-kamma uwon ámûkaraqa néwaimiye. ⁷ ááqibo wemá abarokáq tiráiyē:

“tinaaépaqa uyátárai-nakoma kéiyē. ketí mú mikáq-náqá kemá weni maqnémá maqnégánópóqa weni aítauq-anaa-annae íma kanaaráq uwaénúnamiye. ⁸ kemá paá nokáráqá kébetikaunana wemá aágogaraqa pétikaniye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómíyē.” téna tiráiyē.

Ítuma nommá péqtuwe weni kanaa ínayaba maqmá aónaraiye.

⁹ mi-kánáámá Ítuma iréna Náátárêtibake anón-awíqa Kááriribaqa iráitana Yóáane nommá pérakarena Yótaa-nopi pérakaraiye. ¹⁰ pérakaitana Ítuma nopiké kéuwitana káonaitana wíyómma abayámmá kéigitana aágoma máaraa kukéna Ítuni aúraqa atáitana aónaraiye. ¹¹ wíyôkake aagómá tiráiyē: “emá ketáanikoma máane. eqtábámá timuqá kémarakaune.” titana ¹² aágoma páátákáá Ítuma kaqmáapaqa waqtukáiyē. ¹³ waqtukáitana kaqmáapaqa móra-wiyomma tiyááka-yupaama (40) máqe-uraiye. máqe-uraitana webó-wámmá Tááqtaama Ítuni

kanaa inayaba maqma aonaraitana wema abaaq-wakaraaqá maqe-uraitata Aanũqtuni kaqtó-wayukama awaqnaa uraae.

Ituma noyaaqamaa o-kayukama yaayaraiye.

14 aaqibo Yoane kaarabuti mataitana Ituma Kaariribaqa irena Aanũqtuni atê-wataama abarokaq tima yimikena tiraiye: 15 “Aanũqtuni kawaa kei-kanaama ibêqa keyabita wenôpaqa keiye. keyabita kerawaaqá kumiyaqtaqa kebô-yáqtáakaráqá yuqma anataaro. taigon-aaimma kumiyaqtaqa kebô-aaímmá waeqmaráaro. Aanũqtuni atê-wataama arunobaaqá arupu uma itaaro. ayakoma tagaino!” timaqtuwena 16 Kaariri-nokayukoni aginaupaqa ureire keena kaayaq-nakoma yimonaraitata noyaaqá abaaoya-nakoratama yiwqa awaoma Taaimoni abakoma Aanaru Ituma yimonaraitata kũqõnapo noyaaqtabama abaa keoye. 17 keoyana Ituma tiraiye: “kenakama tinaaepaqa yekaa. keti wataa-wataa tima yimiyata waayukama iteta ketinaaepaqa yinobo! miruma waayuka-ama inakama aurayoye.” 18 titata yenakama paatakaa kũqõmma keyuwetarata Ituni anaapapaq uraaie. 19 uyeq ena waaqokaaqá ureire keena kaayaq-watama yimonaraitata yiwqa Yemitiyaa Yoane iboan awqa Yebere. yema nopi-kaaribi kũqõmma yarakuraitata amuqa keyoraa. 20 keowana Ituma yimonaqtuwena yaayaraiye. yaayaqtuwaitata paatakaa Itute koureta Yebere yenakati iboama weni kaagobegaraqa nopi-kaaribi iyuwawata maqe-uraae.

kuti-aaqogaraq-nakoma

21 maqe-uraawata Itute koureta Kaperanabaqa ireta Tabaatiraaqá aapinaa-naupaaqá pekaae. pekaawana Ituma aapinaammá tima yimikaiye. 22 tima yimikaitana weni aapinaaqtabama waayukama yaaqa karaiye. wema abarokaaqá akoqnaagogaraqa keyiraa tena tima yimikaitata aaqibo aapinaa-kayukama aapinaammá akoqnaagogaraqa itiraawana wema aapinaa-kayukaraa itima-yimikena wema uyatarai-nakoraa naapaa wai-nakoraa uma tima yimikaitata waayukama yaaqa karaiye. 23 aaqibo aapinaa-naupaaqá mora-nakoma kuti-aaqogaraqá maitana kuti-aaqomá arunobaaqá waqe-urena 24 aama kabamarena tiraiye: “Ituo! e Naatarêtibake-nakoe. keqtaayaba noraq keono? emá araaqá tikamine iraanô? eqtabama keitauna emá Aanũqtuni-nakoe. aita i-yataaqá ima wai-nakoe. aokaq-naqa maane.” titana 25 Ituma aa awaagurena tiraiye: “paati maao! weni arunobake yaubaa!” titana 26 kuti-aaqomá min-nakoni auma kaepu-kaapun urena waaqa yurena yaubaraiye. 27 yaubaguraitata waayukama yaaqa kareta tiraaie: “noinabiyô? we abarokaaqá kuti-aaqogotabama aama kawaagena

akoqnáá umá timá ámitana kaqtó umá yáubaguraiye. nóin-
ainabiyo? aúgenabiyo?" tiréta ²⁸ Ítuqtabama wataá-wataa tíq-
tíq urááwana mi-kátáámá páátákáá máqte-Kááririri-marupaqa
kóuraiye.

Ítuma taíbaq-karima kátobamayikaiye.

²⁹ urááwana aapinaa-náúpáké yáubarena Tááímoniyaa
Áánaruni naaúpaqa Yēmitigaraqa Yóáanegaraqa pékaae.
³⁰ pékaitana Tááímonini ánáakoni anóama karímá kákaitana
kokoq yámma kákaitata yemá wení kariyábámá Ítumma ya timá
ámikaawana ³¹ wemá irena ayáákaqa yáqtoqma awáuturaitana
kokoq yámma érákáitana wemá aáwaqa agamá yímikaiye.
³² karáákáq kúmitana abaúma pékuraitata waayúkama máqte-
kari-kakai-kayukama kuti-áágó wái-kayukagaraqa yíwíqmeta
Ítunopaqa irááe. ³³ iréta naa márûpake máqte-kayukama
oqtaráqá áikutaawana ³⁴ Ítu káqo-kaqo-karima atóbamayikaitata
netuqyaa-káyúkátí karímá atóbaguraawana kuti-áágómá
netuqyaa-káyúkátí irunóbáké waqtukáitata kuti-áágómá Ítuni
áaimma ítaraawana kuti-áágótábá wemá timá yímikaiye: "páátí
mááro! waayúkama ítima-yimerol!" titata páátí máqe-ureta
aamá ítiraae.

Ítuma Kááriribaqa abarokáqá tiráiyie.

³⁵ ááqibo nokáá-nokaapaqa aaqá ítágaraitana Ítuma wenamá
itó-urena yáubarena nunamummá mó titata ááqibo ³⁶ Tááímoni
wení aanábó-wáyúkágáráqá wenanaaeépaqa wakéta abáá
kéeta ³⁷ káoneta tirááe: "máqte-kayukama eqtábámá abáá
kéoe." tewana ³⁸ Ítuma tiráiyie: "káqo-marukaqa kónunatae.
abarokáqá maa-kátáá-wátáá keqnáámmá ko timá-yimenune.
miráunaboqa kukáune." téna ³⁹ máqte-Kaariri-marukaqa uréire
uréna yetí aapinaa-náúpátáá aapinammá abarokáqá timá
yímikena kuti-áágómá waayúkati irunóbáké waqtukáiyie.

Ítuma kárú-yamma atóbamakaiye.

⁴⁰ ááqibo kárú-naqa Ítunopaqa irena araayukaqá yó peréna
egaa aréna tiráiyie: "é akáinaama tú kégayubi-karima kanaaráq
atóbatikanone." titana ⁴¹ Ítuma arummá kéitana ayáámma
árúqtuwena ánékukuqa uréna tiráiyie: "tíkáiyie. atóbagaa!" ti-
tana ⁴² páátákáá atóbaguraiye. karímá érákáitana ⁴³ Ítuma ako-
qnáá umá timá ámikaiye: "kóaaol! ⁴⁴ waayúkama ítima-yimiyo!
monoq-nákómá ení aúwaratimma ko aráátiyo. érákái-qtataaqa
Móteti timá yímikai-qtataaqa awaaméq náámeq-yaqtaaqa márû-
amiyo! áminatama waayúkama aónáiyana ení karímá érákáinata
itánoe." ⁴⁵ titana kóurena kaqtó íurena máqte-kama tíq-tíq
umá timá yímikaitana Ítuma naa márûkaqa abarokáqá íma

kanaaráq uráimiye. íurena kaqmaápaqa máitata waabámmá máqte-marupake wé máipaqa yó-yo urááe.

2

Ítuma aú aráákagurai-nakoma atóbamakaraiye.

¹ pááqya-kagaama púitana Ítuma Kápéranabaqa yauweré uráitata waayúkama timá aúgen-augen umátukaapoata ítáraawana naaúpaqa máqe-uraiye. ² máqe-uraitata taíbaq-wayukama yó-yo éta álkutaawana naaúpaqa titipáá uráitana máápaq oqtarákáráqá titipáá uráiyé. wáátima álkutaawana Ítuma wataá-wataa abarokáq timá aapinaammá timá yímitata ³ aú aráákagurai-nakogaraqa kéyeta kaayaqté-kaayaqte-wayukama yaagu yaqméta irááe. ⁴ iréta waaqókáqá kanaaráqá íma yewata taíbaq-wayukama oqtaráqá mááwana miráinapoata waaqókáqá íma yéta oaráqá óqtakaan-oaraqa yaagu yaqméta utéta óqtakaan-oama Ítuni yanaa yawatááwana kúkutaaraqa aú aráákagurai-nakoma kéwaitata wemmá oaráké kúkutaagaraqa ánnáraqa yuwáka-yuwaka kéowana kukáiyé. ⁵ kukáitana Ítuma oaráq máa-kayukama káonaitata írúnóbáqá ôriq umá tágama itááwana yetí írúnóbáqá itaígómá iténa tiráiyé: “ketáaniko, eni kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq kémaraunana ánataguraiye.” titata ⁶ ááqibo aapinaa-káyúkámá máeta yúyánánóbáqá itéta ⁷ maaráuma yúyánámmá ítáraae: “nôraq itana mirá kétiyo? tiráinapoana wemmá Áánûqtun áwîqa táíq umá yamá káraapaiye. paá-wayukama kúmiq-yaqtaaqa timá áminanama íma atóbaginana íma ánataginibo Áánûqtu wenamáa kanaaráq timá áminiye.” ⁸ itáawana Ítuma yetí yúyánámmá ítarena tiráiyé: “nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá miráuma kéitaa? ⁹ ááqibo min-áú-aráákágúrái-nákóqtábámá kemá ‘ení kúmiq-yaqtaaqa atóbagiye’ túnana oyaaq kéiyó? ááqibo ‘itó-uma kúkutaagaraqa uréire uwo’ túnanawaq oyaaq kéiyó? nóine tenanawáq mú oyaaq ínáyô? ¹⁰ ááqibo ké Waayúka-Araakoma maéq kúmiq-yaqtaaqa marabí kanaaráq atóbamakanaa onata itáiyayaq anón-awaameq umá tiráátenata itánoe.” ¹¹ téna aú aráákagurai-nakoqtabama timá ámikaiye: “ké kétimamune. itóaa eni kúkutaama aqmé naaópaqa kóaaol!” titana ¹² itó éna kúkutaama yáumena páátákáá kóuraitata máqtekoma aónaawana yemmá yáaqa kaitata Áánûqtuni áwîqa múte yaúteta tirááe: “miráí-qtataaqa íaonewaunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

¹³ tewana Ítuma nokaayúkóní agínaupaqa móragaraqa kóuraitata waabámmá yewana aapinaammá timá yímikaiye. ¹⁴ timá yímiqtuwena uréire kéena móra óqtamma mayai-nákómá

káonaitana áwîqa Aríbae. Áápiateni áanikoma kéena opíqtiraqa máqe-uraitana Ítuma ááyaraíye: “tinaaépaqa iyo!” titana Aríbae itó éna wenanaaépaqa kóuraíye. ¹⁵ kó éta Aríbaeni naaúpaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa kénaawata óqtamma mayái-wáyúkámá netuqyaa kúmikaraq-wayu-kagaraqa Ítuni anaaépaqa kégoeta yaímma yaareráqá Ítugaraqa wení iyápó-annagaraqa máqe-uraae. ¹⁶ máqe-uraawata apinaa-káyúkámá Péрати-wayukagaraqa káoneta tirááe: “nôraq itaná wemá óqtamma moyá-káyúkágáráqá kúmikaraq-wayukagaraqa aáwaqa kénaiyo?” tewana ¹⁷ Ítuma iténa tiráíye: “karí íwái-kayukama tótaa-nakoqtabama keyikaitana karí-nákómá wenamá tótaa-nakoqtabama kákaiye. ááqibo keqnáámmá kemá kúmiq-yaqtaaqa íwái-kayukama ikááyaune. kúmiq-yaqtaaqa wái-kayukama kááyeqa keyune.” téna tiráíye.

aáwaqa ikénai-kanaayatabama

¹⁸ ááqibo móra-taoqa Yóáane nommá perái-nákóní iyápó-annae Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa ikénai-kanaama máitata ikénaawata waayúkama Ítunopaqa iréta ítama aónaraae: “Yóáaneni iyápó-annama Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa ikénaawata nôraq itata ení iyápó-annama paá kénao?” tewana ¹⁹ Ítuma yauwéqma tiráíye: “aaramá mayánî-nakoma paá kémainatama wení namuq-wáyúkámá aáwaqa íyaq nanô? ímiye. kénaae. ²⁰ káqo-taoqa íma máinanama irummá kéitana aáwaqa ikénai-kanaama ínata ínanoe. ²¹ ááqibo waayúkama aúge-kannaagaraqa naayón-únákáqtógáráqá íma arááqtata kéíye. yakákuraipaqa arááqtata ínanama móragaraqa yarákínana aammá mú mikáqá yaráqma anómma aurániye. ²² keqnáámmá waayúkama aúgen-uqtekaa-aran-nomma naayón-áúwárátí-ánáápí íma atíme kéíye. aúgen-uqtekaa-aran-nomma miráuma atíme ínanama nommá naayón-ánáámmá yarákínana atígena káqnáginíye. káqnáginana ánáamma táíq umáginiye. miráipoana aúgen-anaapi aúge-nomma ati íno.” téna tiráíye.

Tabaatiyábámá

²³ ááqibo móra-Tabaatiraqa Ítuma yópáqá uréna wení iyápó-annate kénaeta arammá kéguqtowata ²⁴ Péрати-wayukama tirááe: “aónaao! nôraq itaráq Tabaatiráqá ímira í-yátáárîqa kéoo?” tewana ²⁵ Ítu tiráíye: “íyaq itáraao? aúbabi Tébitiqtabama agamatámmá íyaq yoráútaao? ááqibo wemá áa keyainana wení waayúkagaraqa yáa keyaitana ²⁶ Áánûqtuni naaúpaqa pékena Áánûqtuni yammá naráíye. Abíaqtara mú mikákáá anó-monoq-naqa máqe-uraitana Tébiti miráuma aammá aúkaíqtamma kéne na wení waayúkama yímítata narááe. ááqibo mi-qtámmá monoq-nákómá wenamá kanaaráqá kénaiye.”

téna ²⁷⁻²⁸ Ítu tiráiyē: “Tabaatiráqá aagaí-kánááé aagamá waayúkama áwáqnaa íyábá wáibo waayúkama Tabaatigóní aammá aúmakain-aimma kawáá-íyábá íma wáiyē. miráuma ké Waayúka-Araakoma Tabaatiyábá uyátárai-nakoma máune.” téna tiráiyē.

3

ayáán ayákagurai-nakoma

¹ móragaraqa aapinaa-náúpáqá pékaitana móra-nakoma wení ayáámma ayákagitana máqe-uráiyē. ² ayákaguraitata waayúkama Ítuqtabama yúramma karáqtuwe máqe-uraawana ááqibo Ítuma Tabaatiráqá ayáámma atóbamakainatama aamá amínétae. ³ Ítuma ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiyē: “maabáqá iyo!” téna ⁴ waayúkayabama ítama yimónaraiyē: “ááqibo Tabaatiráqá áwáqnaa ínama kanaararábiyo? táígoni ínama kanaararábiyo? karímá atóbamakainama kanaararábiyo? arááq ikamíníma kanaararábiyo?” titata yemá páátí máeta íma abarokáq umá timá ámikaae. ⁵ Ítiraawana Ítuma áyámma kéitana karáqma yimónaima yeráwáqá weganokanoqtábá yirunóbáqtábámá Ítuma arummá kéitana ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiyē: “ayáámma arúqtuwaa!” titana arúqtuwaitana atóbagurena kanaaráqá uráiyē. ⁶ uráitata Péрати-wayukama naaúpake yáubareta páátákáá Éróhini-wayukagaraqa áíkuteta Ítumma arááq ikamínô-kataama tíq-tíq urááe.

waabámmá non agínaupaqa máqe-uraae.

⁷ ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Káárirri-nokaayukaqa kéowata waabámmá yetinaaépaqa wakááe. ⁸ Kááribake Yúriábake Yérútáábake Iruméabake Yótaa-nokoma meran-ábápáké Tááyabake Tááíranapake taíbaq-wayukama irááe. máqte-qtataariq Ítuma kéi-qtataaqa itéta yó-yo umá irááe. ⁹ waabámmá taíbaq áíkumaraawana non agínaupaqa titipáá uráitana Ítuma iyápó-annayabama timá yímkaiyē: “nópi-káaré yokaa-yokaa umátikaaro.” téna miráinata waabámmá íma wemmá yatamínóe. ¹⁰ netuqyaa-kári-wáyúkámá atóbamayikaraitata máqte kari kéyikai-kayukama kutéta ánekukuqa ínéta urááe. ¹¹ ááqibo kuti-áágómá yirunóbáq máeta Ítumma káoneta yáaqa karáipoata marabí wenôpaqa kuméta aabarokáq tirááe: “emá Áánúqtuni áanikoma máane.” tewana ¹² áá yiwááigurena “pááti mááro!” titata wenáaiqtabama ítima-yiminewana tiráiyē.

Ítuma wení iyápó-annamma awaaméqá yááyariyē.

¹³ ááqaanibo wemá anubaqá uténa yaímma-wayuka aúkápikena wenôpaqa irááe. ¹⁴ tíqtaupake kaayaq-wáyúkámá yááyarena tiráiyē: “tiké mánoe. ké timá tímènaq wataá-wataa

aabarokáqá mó-tinoe. ¹⁵ kuti-áágómá waayúkati yirunóbáke kanaaráq waqtuwánóe.” téna minnýaba yááyaraiye. ¹⁶ yááyai-kayukati yíwîqa maaráuma wáiyee. Tááímoni aúgen-awiqa ámikena Pítaa téna yaráiyee. ¹⁷ Yêmitiyaa Yóáne Yébereni áanikoratama yenákámá káqon-awiqa yímikena Póáánêti yaráitana maan-áwíkóní áaimma wíyôn-aagon-araaqa miráuma aráámáómá aúkáiye. ¹⁸ Áánaru ááyarena Píripi ááyarena Paatááromiyu ááyarena Mááqtiyu ááyarena Tó mááti ááyarena Yêmiti Áápiateni áanikoma ááyarena Tááqtiate ááyarena Tááímoni kámáániyaba watáá-wataa tin-náqá ááyarena ¹⁹ Yúqtaati-Itikáárioti ááyaraitana wemá kutaruríq-í-náqá aúkáiye. yááyarena ²⁰ Ítuma naaópaqa yauweré kóuraiye.

waayúkama Ítuqtabama kêteta “webó-áágómá máiyee” tirááe.

kóuraitata waabámmá móragaraqa áikutaawanaboana Ítuma iyápó-annagaraqa aáwaqa kanaaráq ínaraamiye. ²¹ ínaraawata Ítuni noganéq-wáyúkámá itéta tirááe: “wemá aún-ááímmá kéiyee.” téta iréta áwîqme ínéta irááe. ²² Yérútáábake aapinaa-káyúkámá tirááe: “wení aúnoabaqa webó-áágómá Tááqtaani aágoma máiyee.” tirááwata tébakaqa tirááe: “kuti-áágóní aboágáráqá wemá maqné-kútí-áágómá kéwaqtuwaiye.” tewata ²³ Ítuma waayúkama yááyarena tiráiyee: “náaraq umá webó-wámá wenamáárîq kanaaráq kéwaqtuwaiyo? ²⁴ ááqibo móra-marukoma yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááíqa íyana mi-márúkóní waayúkama paá íma mánibo ánataginoe. ²⁵ miráuma ááqibo keqnáámmá waayúka-annama yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáqá-tebakaq ááíqa íyana min-ánnámá paá íma mánobo ánataginoe. ²⁶ keqnáámmá Tááqtaama wenamáárîq kéwaqtuwena wegáráq íma paá maéna arááq-auma aurániye. ²⁷ waayúkama imaamu-nákóní naaúpaqa wení oótamma moyámmá mayánéna íma kanaaráq perániye. áqnáabaqa naakóní aboámá yáqtoqma ánnáma ámiqtuwena moyámmá kanaaráq mayániye. ²⁸ áraimma kêtima-timune. taákaqa máráaro! máqtemma kúmiq-yataakoma máqtemma kebó-yátáákómá máqten-awiqa yamá aráápain-aimma paábaq maráinana atóbaginiye. ²⁹ ááqibo waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágótábámá áwîqa yamá aráápainanama kí-kumiq-yaqtaaq paábaq ímarainana íma atóbaginibo paá wániye. min-nákóní negígómá paá wáinana máqte-kanaama aákaq yoqmá aónaniye.” téna tiráiyee. ³⁰ ááqibo weqtábámá “kuti-áágómá arunóbáqá wáiyee” aapinaa-káyúkámá tiráápoana Ítuma mi-wáéqmá-ítái-áípi tiráiyee.

Ítuni anóama ábâkoutaagaraqa

31 anóama ábâkoutaagaraqa iréta naa mátûpaqa máeta wemmá ááyaraae. 32 yááyaawata waayúkama yaayorupamá wenaukápqá maraq máeta timá ámikaae: “enanóama ábâkoutaagaraqa máápaq máeta kááyaae.” tewana 33 Ítuma tiráiyee: “ketinó náawabiyo? ketibâkoutaa náayubiyo?” téna 34 maraq máe-kayukama karáqma káyimonena tiráiyee: “aónaaro! ketinóma ketibâkoutaagaraqa maa mááe. ááqibo 35 Áánûqtuni kaqtó kéina-nakoma wé ketibâqa ketímanaqa ketinóma miyé.” téna tiráiyee.

4

ayummá ubín-nákóní waéqma itái-áímmá

1 aapinaammá non agínaupaqa móragaraqa timá yímitata ôriq umá aaraukáqá yorupamá áikutaawana wemá nópí-káárébi nopí ko máitata waayúkama yorupamá agínaupaqa maraq máqe-uraae. 2 ááqibo Ítuma wení iyápó-annama netuqyaa-kátáámá timá yímikaiye. waéqma itái-áímmá taíganimmá timá yímikena wení aapinaapí tiráiyee: 3 “ítáaro! móranakoma ubín-nákómá ayummá iyaabítaaqa ínínapoana kóurena 4 ayummá iyaabítaaqa itana tébakaq-ayumma aapi kuqturáitana numagómá yama narááe. 5 yaímma-ayumma óqta-marabi kuqturáitana pááqya-marama wáitanaboana páátákáá utáitana 6 ááqibo ánûqa íma wáitana aabaúmá utáitana aayákaguraiye. 7 yaímma-ayumma námagaraan aúkaapi kuqturáitana námama ôriq uráitana karaan aúkáapi titipáá umá wáenaboana ayummá aayákaguraitana arammá íma itáiyee. 8 tébakaq-ayumma íráqô-mararaqa kuqturáitana arammá ôriq umá itáiyee.” téna tiráiyee: 9 “ááqibo aáqa wái-nakoma itáíno!”

nôraq umábi waéqma itaígómá

10 ááqibo wemá iyápó-annagaraqa yaímma-wayukagaraqa paá máeta Ítumma wení iyápó-annama waéqma itái-áíqtábá ítama aónaraae. ítama aónaawana tiráiyee: 11 “keráwáqá kenamá Áánûqtuni márûqtabama waéqma itái-áípi itánéqa itánóe. ááqibo tébakaq-wayukama paá-waayukama íma arútama itánóe. waéqma itái-áípi íma kéitaawana 12 Áánûqtu yeqtábá mirá-tiraiye: ‘yemá yúrapike káonetamanibo yirunapó íkáonaae. aónáíq-aonaiq kéeta íaonanoe. itaíq-itaiq kéeta íma itánóe. ááqibo yaákake íma itétama yirukógaráqá íma itáiyana íyakoma íma tágaginiye. ítaiyakakaatati kúmiq-yataapikema kebó-yátáápikekáráqá waeráné oné. waekáiyakakaatati yetí kúmiq-yataaqa kebó-yátáákáráqá paábaq maréq atóbamayikanaa únnae.’ ”

téna tiráiyé.

Îtuma ayummá ubín-nákóní aúpáq-wátáágón áaimma timá yímikaiye.

¹³ yemmá Îtuma ítama aónaraiye: “wágáábaq tiráuna waéqma itaí-áímmá íyaq kéitaaó? ááqibo íma itéqa náaraq umáwaq máqtemma waéqma itaí-áímmá itánô? íma itéqa íma itánóe.” téna tiráiyé: “maami waéqma itaí-áíkóní áaimma miráuma wáiyé. ¹⁴ ayummá ubín-nákómá Áánûqtuni wátáama ayukáá iyaabítaa kéiyé. ¹⁵ kéitana aakáá-káyúkámá Áánûqtuni wátáama kéitaawana ááqibo webó-wámá Tááqtaama numagóráá páátákáá yirunóbáké Áánûqtuni wátáama moyámmá kémayaiye. ¹⁶ ááqibo óqta-mararaa-kayukama Áánûqtuni wátáama itéta yirukaké yáqtoqma yimuqá maréta kéitaae. ¹⁷ kéiteta ááqibo kogonaagó umá máqe-ureta uwáyu matéta pááqya-kanaama kéyaqtoraa wata waayúkama Áánûqtuni wátáayaba yíkamowatama páátákáá Áánûqtuni wátáayabama yíbô kégaitata yinaaémma kéumayikaae. ¹⁸ tébakaq-wayukama náma-mararaa máeta Áánûqtuni wátáama kéiteta ¹⁹ ááqibo yópáq-yátááqtábámá maqné-yátááqtábámá yúyánámmá kéitaapoata óqtamma oótakaraqa keyikaipoata kéqokeq-yaqtaaqqa keyikaipoata yirunóbáqá titipáá kéitana Áánûqtuni wátáama kááyakaitana arammá yirukaqá íma itáiyé. ²⁰ ááqibo káqo-kayukama íráqô-mararaa mááwana Áánûqtuni wátáama kéitaawana yirukaké yáqtokaawana íráqôn-aramma yirukaqá ôriq umá itáiyé.” téna tiráiyé.

iramá kúraqma táganiye.

²¹ móra-nakoma iramá kúraqma aúpáqá kémaraiyo? ímiye. abarokáqá kémaraitana kégaiye. ²² keqnáámmá máqtemma aúpáqá wái-qtataaqqa abarokáqá aurániye. máqtemma kumayupí wái-qtataakaq ómmá kamá yupayo ínata aónanoe. ²³ aáqqa wáina-nakoma itáino!” téna tiráiyé: ²⁴ “máqtemma itaígómá arupú umá itáaro! náaraq umá-yataarabi améqa mimórá-yátááqá mayánóe. mú mikákáa umá mayánóe. ²⁵ ááqibo móra-nakoma taíbaq-yataaqqa wáinanama keqnáámmá taíbaqa mayániye. ááqibo móra-nakoma íma wáinanama ímaya inana wení kéqokeq-yataaqqa káqo-wama mayániye.” téna tiráiyé.

kéitorain-ayukoni waéqma itaí-áímmá

²⁶ Îtu óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma kawáá kéí-maruqa nóikaa-maruraq wáiyó? maaráuma wáiyé. ááqibo móra-nakoma ayummá yópáqá iyaabítaaqqa uréna ayúkóní óq-mayaima íkemayaiye. ²⁷ nokáámma waguréna wágááma itó-uma uréire kéena ayummá paá kéitorena anómma kéumitana maan-nákómá íma ítaraiye. náaraq umá pááq kéiyó? ²⁸ maragómá

wenamáárîq áwáqnaa itana karaa-qtatááqá kéitorena arammá kéiyena émma áqnáabaqa árûma kéutena anaaékaqa anómma aurániye. áqnáabaqa pááqyamma kéutena mú mikáq kéuyena anómma múkáurena arámma kéiyaiye. ²⁹ nai-kánáámá arammá ábuma kamágitana kégaraiye.” téna tiráiyé.

pááqyan-ayukoni waéqma itai-áímmá

³⁰ Óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma kawáá kéí-maruqa nóikaa-maruqa wáiyó? minnáyaba waéqma itai-áímmá nóine ténúnô? ³¹ maará kéiyé. pááqyan-ayumma marabí ukáitana ³² anaaékaqa anómma yaaráá umá itoráinata anón-amama yáinata numamá iréta ánáamma amaraqá kéoe. Áánûqtuma kawáá kéí-maruqa miraráá kéena wenôpaqa mirá kéiyé.” ³³ téna wemá abarokáq timá yímikena maami waéqma itai-áímmá taíbaqa timá yímikaitata ááqibo waayúkama itáawanama wemá timá yímikaiye. ³⁴ ááqibo paá waéqma itai-áípi timá yímikena ááqibo káqoyu yiyuwéna wení iyápó-annagaraqa máápaq-urena waéqma itai-áíkoní áaimma abarokáq timá yímikaiye.

Îtuma timá ámitana uwáágoma ánataraiye.

³⁵ aabaúmá karáákáq kúmitana Îtuma tiráiyé: “meran-ábápáq-ágínáúpáqá kó-onataae!” titata ³⁶ yaayorupamá paá máqe-uraawata waabáqtábá naaúpaqa kóoro timátuweta iyápó-annagaraq Îtugaraqa nópi-káárébi péketa wekáráq awíqmeta kóuraae. káqomma óq-nopi-kaarema yeráwáqté urááe. kégowana ³⁷ yaugikómá anón-uwaama kéyoraitana karááqtoqa ôriq umá kéitana káärenobaqa nokómá ôriq umá ya kéogiraitana ááqibo ³⁸ Îtuma nópi-kárégóni ayárepaqa kunúraqa aú waguráitata awáutureta tirááe: “tiráátinako, képuyunataama arummá íyaq kéiyó?” tewana ³⁹ itó-urena nokóqtábámá tiráiyé: “paá mááo!” titana uwáágoma ánatagena paá yaákare wáqe-uraiye. wáqe-uraitana ⁴⁰ Îtuma tiráiyé: “nôraq itanáq táaqa karáiyó? nôraq itaráq tirunóbáqá íkéitao? íyaq tágauraiyo?” titana ⁴¹ yáaqa paá kégaitata tirááe: “maan-nákómá náawabiyo? wemá timá yímikaitata uwáágoma nokógáráq kaqtó urááye.” téta tirááe.

5

Îtuma kuti-áágómmá waqtukéna waagómmá atóbamakaraiye.

¹ nokaayúkóni meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta Kerátínêti-marukaqa irááe. ² irááwana Îtuma nópi-káárébi ké yáubaraitana móra-nakoma máátíq-máatiq-murianobake yáubarena min-nákómá kuti-áágógáráqá máqe-urena aíboqnaaboqa uréna ³ máátíq-máatipaqa kéwaitata waayúkama kanaaráqá ánnáma íkégutomiye. ⁴ ááqibo waayúkama akoqnáá-annagaraqa kútówana wemá paá yarákéna máqten-annama wemá

akoqnáá mú mikákáámmá máqe-urena máqte-kayukama wemá imaamumá mú mikákáámmá máqe-uraitata waayúkama wemmá íma kanaaráqá yáqtoqma áyabaa kéomiye. ⁵ wágááraqa nokáákaraga wemá anubaqá muriánóbáqá uréire kéena wááqa kéyena óqtanapo wenamááríq kégaraiye. ⁶ ááqibo wemá ayáqtáákake Ítumma káonena kabe-kabe umá uréna araayukaqá yó peréna ⁷ akoqnáá-aagaraqa tiráiyé: “Ítuo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Áánûqtu wemá mú mikákáá utái-manikoma máiyé. kemmá nóna umátikainono? ketí anónnáma ítimiyo! ítikamuwo!” ⁸ miráuma kétitana Ítuma tiráiyé: “kuti-áágô, wenaúnobake yáubaa! ⁹ enáwîqa náawabiyo?” titana “netuqyaa máunaboataa ketíwîqa Waabámáunatae.” téna ¹⁰ tiráiyé: “maakáqá mánataa máunatae. kágo-marabaqa kóiyaba íkétikaitae ítaa timátikao!” titana ¹¹ taíbaq-poma anuraqá kénaawana ¹² wemá tiráiyé: “timá tíminataa mi-pógóní íyaqnoabaqa pékonunatae.” titana ¹³ Ítuma tiráiyé: “pékoro!” titata yáubareta pógoni íyaqnoabaqa pékaawata máqte-pogoma tiyáápa-wayuka áiyayaa-poma (2,000-poma) aítabaqa péketa nopí péketa pukurááe. pukurááwata ¹⁴ pórawaqtí yiboámá kaba-kabe umá kóureta máqte-kayukama timá yímikaawata waayúkama aón irááe. ¹⁵ Ítunopaqa irááwana kuti-áágómá naayóbáqá wepí máqe-urai-nakoma unáákáqtôgaraqa maraq máqe-uraitana aákoma kanaaráqá uráitata káonaawana yemá yáaqa kégaiye. ¹⁶ ko aónatuweta ye-káyúkámá kuti-áágógáráq-nákóqtábámá pógóqtabama timá yímikaawata ¹⁷ Ítumma timá ámikaae: “ketáái timáápake kóaa!” tewana ¹⁸ Ítuma nópí-káárébi kéberaitata kuti-áágógáráq máqe-urai-nakoma tiráiyé: “etê kóonaare.” titana ¹⁹ Ítu tiráiyé: “ímiye. enamáápaqa ení waayúkagaraqa yauweré kóaa! uyátárai-nakoma emmá umákai-qtataqtaba timá yímiyo! wemá íráqôniq umákaitaba timá yímiyo!” titana ²⁰ kóurena tiyááka-naa-marupaqa uréire uréna Ítu nórabi umákaiqtabama timá yímikaitana máqtemma ítaraawana yáaqa karáiyé.

pukuráin-inaaruma awáutumakarena aaragóní naae-kárimá atóbamakaraiye.

²¹ ááqibo Ítuma móragaraqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá iráitata waayúkama yaayorupamá nokaayúkóní agínaupaqa wenôpaqa áíkutaee. ²² áíkutaawana móra-nakoma Yááírati aapinaan-nááópáké anó-naqa iréna Ítumma káonenama arupi yauwaguréna ²³ tiráiyé: “ketiyáámûkoma kúpukiye. emá ayáánapo ánêkukuqa inanamá érákainana atóbena paá mániye. miráuma yínónô?” titana ²⁴ wegáráqá kóuraiye. waayúkama ôriq umá yayorupamá wenanaaépaqa wakéta wekáqá

áíkutaawana ²⁵ móra-inikoma naaegárimá títaupake kaayaq-káritímáátíráqá ákaraitana ²⁶ netuqyaa-tótáá-wáyúkámá óqtamma áwáqnaa iyábá yímimanibo karímá íma érákaitana paá mayáiq-mayaiq umá kémayaitanaboana wení óqtamma ánataguraiye. ²⁷ áaqibo wemá Ítuqtabama ítárena yaayoruparáa-kayukagaraqa ya máena aúyánánóbáqá ítaraiye: ²⁸ “Ítuni unáákáqtómma ánêkukuqa onanamá ketí karímá étikaniye.” téna wení unáákáqtómma ánêkukuqa uráitana ²⁹ naaegómá páátákáá káqnáguraitana wenaúnobaqa wení karímá atóbaguraiye téna ítaraiye. ³⁰ Ítuni imaamugómá kóuraitana ítarena tiráiyé: “náawa ketí unáákáqtóraqa ánêkukuqa uráiyó?” titata ³¹ wení iyápó-anna-wayukama tirááé: “yaayorupamá áíkutaawa yimónarema nôraq itaa tirááno? ‘náawa ánêkukuqa uráiyó?’ ” tewana ³² Ítuma paá abáá-urena ánêkukuq-nakoma aónane ínana ³³ aaragómá karímá atóbamakaraitana ítáimma karáitana aqtete kéena aúbáq arupi yawwaguréna máqte-qtáqtaqa Ítumma timá ámikaitana Ítu tiráiyé: ³⁴ “ketiyáámûko, ení áyaqa timí-yátáákómá arunóbáqá ítaraanaboana ení karímá éraraiye. kanaaráqá kóaa! ení karímá ánatagiye.” ³⁵ kêtitata waayúkama Yááíratini naaópake iréta timá ámikaaé: “enayáámûkoma pukuráiyé. aúba-naqtaba ibáqyuwaaó téq timá ámiyo.” tewana ³⁶ Ítuma yetí watáama ibáqyukena tiráiyé: “áaqa ígáino! áyako tágagino! arummá amíno!” ³⁷ téna tébakaq-wayukayabama tiráiyé: “máaro! tinaaépaqa íma yeró!” titata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa wenanaaépaqa kóuraae. ³⁸ kóureta aapinaa-nááópáke anó-nakoni naaópáqa irááwata waayúkama wááqa kéowana aónaraitata anókaqa ibiqá kéyaraae. ³⁹ naaúpaqa pékena tiráiyé: “nôraq owata wááqa kéyoo? nôraq owata ibiqá yaráánabiyo? iyápóma íma pukuréna paá aú waguráiyé.” titata ⁴⁰ waayúkama kaaqaari kéténe téta wíraama urááwana tiráiyé: “máápaqa yáubaaro!” téna iyápógoni aboágáráqá anóagaraqa Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa inaarúgómá wayákáa uréta ⁴¹ wení ayáákaqa yáqtokena tiráiyé: “tarítá kúmi!” maa-kátáágóní áaimma miráuma kétéye: “inaarúgô, ké kêtupo itóaa!” ⁴² titana itó-urena uréire uráiyé. anómma aúkurainaboana (12-karitimaatima) uréire uráitata waayúkama páátákáá yáaqa ôriq umá karáitata ⁴³ Ítu akoqnáá umá tiráiyé: “waayúkama ítima-yimero.” téna timá yímikaiye: “maan-ináárúmá aáwaaqa amiyo!” téna tiráiyé.

6

Náátárêtibaqa waayúkama Ítuqtabama yinaaéma umákaraaé.

¹ mikáké kóurena wenamáapaqa iráitata wení iyápó-annae wenanaaé wakááé. ² áaqibo Tabaatiráqá aapinaan-náupáqá

wemá aapinaammá kétima-yimitata netuqyaa-káyúkámá itáawana yáaqa kaitata tirááe: “maan-nákómá náakakenaq maan-áápínáámmá matáiyó? nóikaan-itaigoma ámitanaq matáiyó? náaraq umáwaq anón-awaameqa wenayáánapo kémaiyaíyo? ³ wemá káámûqtaa-naqiye. Máríaaani ánikoe. wenábâkon áwîqa Yêmiti Yóteti Yúqtaati Tááimonigaraq wáíye. wenáukoyaama ketáágáráqá kémaae.” téta weqtábámá áá awááguraawana ⁴ Ítuma tiráíye: “Áánûqtuni watáá-wataa-nakon áwîqa máqte-mapaqa anómma uwíniye. ááqibo wenamáápaqa wení wáátigogaraqa wenánnágáráq kíkapa anómma íma kéuwiye.” ⁵ téna mikáqá wemá anón-awaameqa kanaaráqá íma maténa ááqibo pááqya-kari-wayukama ánêkukena yetí karímá atóbamayikaiye. ⁶ ááqibo waayúkati yíyako íma tágaguraawana yeráwáqá irummá íma ítáraapoana Ítuma karáitaiye.

Ítuma wení iyápo-anna-wayukama timáyíkáitata kóuraae.

anaaékaq káqo-kaqo-marupaqa aapinaammá ko kétima-yimiye. ⁷ wení iyápo-annama títaupake kaayaqá yááyaraitata kaaya-kaaya umá kówana timáyíkaraiye. kuti-áágómmá kanaaráqá waqtuwaígáae téna imaamumá yímikena ⁸ tiráíye: “koéqa taíbaq ímáýáaro! paá yáumma mamé kóoro! kamáama unáámmá óqtamma íma mayépa paá kóoro! ⁹ maqné-áítáúq-ánáámá kanaaráq éra ááqibo kímora kúberai-unaakoqtoma kúberaaro!” téna ¹⁰ timá yímikaiye: “móra-naupaqa peréqa mi-márúkáqá maéq mi-nááúpáqá wáero. ¹¹ ááqibo móra-marukaqa waayúkama íma agoyáá umátiketa keráwáqtí wátáama íma itétama mi-márágóní kaitôgomma títaupike ayúmóro. ayúqtuwaiyanama yetí negi-yáqtaáqá paá wániye.” ¹² titata kóureta abarokáqá tirááe: “waayúkao, keráwáqtí kebó-yátáápiké waéráaro!” téta ¹³ taíbaq-kuti-aagoma waqtukéta netuqyaa-kári-wáyúkama matawékaraqa péketa atóbamayikaraae.

Yóóane nommá perái-nákómá náarabi umá pukáimiye.

¹⁴ maannáayaba Éróti anómma yabíkái-nakoma ítaraiye. Ítuni áwîqa anómma utáitana ítaraiye. yaímma-wayukama tirááe: “Yóóane nommá perái-nákómá pukuráipike itó-urena imaamugárágá kéíye.” tewata ¹⁵ yaímma-wayukama tirááe: “Íráiyamiye.” tewata tébakaqa tirááe: “naayó-kátáá-wátáá-nákáánákómá wemá watáá-wataa-naqa máíye.” tewana ¹⁶ Éróti ítarena tiráíye: “Yóóanema kemá aqnómmá arákáunana wemá keqnáámmá itó-uraiye.” ¹⁷ téna aáqa ítarena aanibo wemá wení waayúkama Yóóaneqtabama naayóbáqá timáyímikaitata uréta Yóóanemma yáqtoqma kaarabútibi ánnáma kútaane. miráipoana Yóóane kaarabúti matáíye. Érótini ábâkoma Píripini ánáakoma

Erótiati Éróti yabitimá moyámmá matáitana minnýaba
 18 Yóáne naayóbáqá tiráiyē: “enábâkoni ánáakoma yabitimá
 mayáánabo! ímayaa!” 19 miráipoana Erótiatini áyamma itana
 Yóáanema ikámma puínéna kéiyē. ááqibo íma kanaaráqá
 ikamíniye. 20 Éróti Yóáneqtabama áaqa kégaitana Yóáaneni
 kateko-ááítábámá ítaraitana aokaq-naré téna ítaraiipoana Éróti
 kawáá umákaraiye. Yóáaneni watáa ítaraimma áaqa kégaitana
 amukaráq maqmá kéitaiye. 21 mi táoqa Éróti wení marákárai-
 kanaayaqa óniqa kauténa wení maqné-wáyúkáyábámá mú
 mikáq anó-kayukayabama Kááriribake anó-kayukayabama kaumá
 yímikaitana 22 Erótiatini ayáámûkoma ímá yamáyíkaitana Éróti
 amuqá marakéna tiráiyē: 23 “emá akáinaama ítama timónaa!
 ítama timónenaqa aménúne. kemá yabíkáuna-yataaqtaba tínaqa
 aúkáapike aráqma mórabaq aménúne.” téna tiráiyē: “máqtemma
 ítama timónenai-yataaqa aménúne.” titana 24 wemá yáubarena
 anóama ítama aónaraiye: “nóiqtabawaq timiyó ténúnô?” titana
 anóama yauwéqma tiráiyē: “Yóáne nommá perai-nákóní
 aqnóné.” titana 25 ayáámûkoma páátákáá kóena Éróti máipaqa
 iréna ítama aónena tiráiyē: “Yóáne nommá perai-nákóní
 aqnómmá táápepi timíyábá kétikaiye.” titana 26 Éróti arummá
 ôriq umá kéitana ááqibo namuq-wáyúkátí yúbáq wenáama
 tiráinapoana íma kaaqaarí téna 27 páátákáá wení kawáá-náqá
 timá ámikaiye: “aqnómmá ko mamé iyo!” téna timákáitana
 kóurena kaarabútibike aqnómmá ko aráqmēna 28 táápepi mamé
 iréna inaarúgómmá má ámikaitana inaarúgómá anóamma
 ámikaiye. 29 miráitata Yóáaneni iyápó-annama ítátuweta iréta
 aráaq-auma ya matéta máátiq-máatiq-muriapi mó-uqtamakaraae.
 miráuma Éróti aákaqa makéna Ítuqtabama tiráiyē: “Yóáne
 pukáipike itó-uraiye.” téna tiráiyē.

Ítuma taíbaq-wayukama aáwaqa yímitata narááe.

30 Ítuni iyápó-annama wenôpaqa yauweréta máqteniq
 aráátababi máqten-aimma timá yímikaataba timá ámikaee.
 31 ááqibo taíbaq-wayukama kéywata Ítuma wení iyápó-
 annagaraqa aáwaqa íma kanaaráq naráámiye. íma narááwana
 Ítuma iyápó-annama timá yímikaiye: “kenamáataa káqopaqa
 ayáqtáákaqa ónúnatae. keráwáqá aagaq-naagáq téq mikáq
 aagaínoe.” titata 32 nópí-káárébi yenamáa Ítugaraq kaqmáápaqa
 kóuraae. 33 ááqibo kéowata taíbaq-wayukama yimónareta
 yeqtábámá ítareta máqte-marupake marabí yó-yo umá yetí
 áqnáabaqa kaqmáápaqa irááe. 34 Ítuma nópí-káárébi ké
 marabí kukénama netuqyaa-wáábámmá kéyimonena arummá
 umayíkaraiye. yetí yabi-i-náqá íma máitata tipi-típiraa umá
 mááwana miráuma yimónarena netuqyaan-áápináámmá

kétima-yimiye. ³⁵ aaqá ékitata wení iyápó-annama iréta tirááe: “aaqá kéekibo kaqmáápapoana ³⁶ emá timá yíminata kó éta aáwaqa naa márûpake ko meyámmá máyáaro.” téta tewana ³⁷ Ítu tiráiyee: “keráwáqá aáwaqa yímero!” titata yemá ítama aónaraae: “nóinapi aáwaqa meyámmá mayánúnataabiyo? kaayaq-tiyááká-wáyúká aiyayaan-oqtakoma (200-kína) íumaataraiye.” tewana ³⁸ Ítuma tiráiyee: “yammá nôraq umá wáiyoo? ko aónaaro!” titata aónatuweta timá ámikaee: “morá-tiyaapaq-yamma kaayaq-nóyáákáráqá wááe.” ³⁹ tewana Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama áápêpaakaqa maraq máero téra timá yímero!” titata ⁴⁰ araamá máqe-uraae. yaímma-wayukama tiyááka-wayuka áiyayaakaraqa (100) maraq mááwata yaímma-wayukama kaayaq-áiyáyáákáráqá tiyáákagaraqa (50) máqe-uraae. ⁴¹ mááwana Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráqá maténa wíyôkaqa karáqma káonena amuqá makéna nunamupí “tíkáiyee” tiráiyee. tiréna yammá kíqtíraaq umá wení iyápó-annama yímikaitata yemá waayúkama yímikaee. kéqnáámmá kaayaq-nóyáákáqá yáikaqaq umá yímikaiye. ⁴² yakaráq noyáákaraq yímikaitata máqte-kayukama nátuweta yímûqa yaitata ⁴³ wení iyápó-annama yuqáan-aqto-atoma aiqma aíqturaawata títaupake kaayaq-únámmá ógiqma aíqturaae. ⁴⁴ yagaroqtamá naa-káyúkámá títaupake kaayaq-wáyúkámá naikamá tiyááka áiyayaa-kayukama narááe (5,000).

Ítuma non ánanaakaqa náuraiye.

⁴⁵ natúwáawana Ítuma páátákáá wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nópi-káárebí Beqtáirapaqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá áqnáabaqa kóoro! kemá anaaékaqa yénúne.” téna waabá-káyúkámá timá yímikaiye: “kóoro!” téna tiráiyee. ⁴⁶ timátuwena anuraqá nunamummá mú tiráiyee. ⁴⁷ enáinobaqa iyápó-anna-wayukama nópi-káárebí nokaayúkóní aúkáapimma mááwana Ítuma wenamáa iyuwéna marabí máqe-uraiye. ⁴⁸ uwáágoma ôriq umá kéyoraitata wení iyápó-annama nópi-káárebí íma kanaaráq kéowana Ítuma yimónarena nokáá-nokaamma non ánanaakaqa yeqtôpaqa kéyena yátamakitata káonaawana ⁴⁹⁻⁵⁰ yáaqa kégaitata ikatíqa kéeta yúyánánóbáqá “waátáe!” tirááe. yurááwana Ítuma páátákáá tiráiyee: “ké kéyune. táaqa ígáino!” téna ⁵¹ nópi-káárebí yetê pékaitana uwáágoma yoqmá ánataguraiye. iyápó-annama yáaqa ôriq umákaitata yúyánákó taitawaa kéiyee. ⁵² yakaq awaaméqá in-ááímmá ikéitaawana yetí yáakoma ummaamá ôriq uráiyee.

Ítuma Kénnétáaretibaqa karímá atóbamayikaraiye.

⁵³ nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta mararáqá Kénnétáaretibaqa yáá amakéta nópí-káárémá ánnáraqa kútaae. ⁵⁴ nópí-káárébéké yáubaraawata waayúkama páátákáá Ítumma káoneta Ítaraae. ⁵⁵ Ítareta máqte-marukaqa uréta karí-wáyúkámá kúkutaaraqa maréta maméta Ítu máipaqa irááe. ⁵⁶ máqte-mapaqa Ítuma uréire uráipaqa naa-márúkaqa yópáqá máqtepaqa waayúkama yetí karí-wáyúkámá meyámmá kémayai-marukaqa mamé iréta egaa aéta tirááe: “ayúwénata ení wáqtôraqa karí-wáyúkámá ánekuyoro!” tewata máqtemma ánekuyowana yetí karímá éqyíkaitata atóbaguraae.

7

aítaubikoni aapinaammá

¹ Péрати-wayukama yaímma aamá aúmakaan-aimma Ítaraa-kayukagaraq Yérútáárebake iréta Ítunopaqa áikutaae. ² yaímma Ítuni iyápó-annama iyáámma íma tete éta aáwaqa kénaawata yimónaraae. ³ ááqibo Péрати-wayukagaraqa máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraqa yetí yítaubikoma tímáyímikaawata iyáámma íma kateko umá tete étama aáwaqa ínewaomiye. ⁴ keqnáámmá aáwaqa meyámmá matéta íma tete étama ínewaomiye. yítaubikoma taíbaq aammá aúkai-kataama yímikaawata yemá mirá kéoe. táápeqa tete iyábá nawímmá tete iyábá taawemá tete iyábá kéqokeq-yaqtaaqa tete iyábá miráuma tete kéoe. ⁵ miráitata Péрати-wayukama aamá aúmatan-aimma yirááti-kayukagaraqa Ítumma ítama aónaraae: “nôraq itata ení iyápó-annama ketáái-títaubikoni aamá íkeiteta iyáá-paigaraqa kénaao?” tewana Ítu yawwéqma tiráíye: ⁶ “Áítáíya keráwáqtábámá áraimma tiráitaq kaaqaari-wáyúkámá mááe. naayóbáqá wemá miráuma agatáíye.

Áánûqtu kétiye.

‘maa-káyúkámá paá yóyaukake tíwîqa múte kéyauyoe. yetí yirummá ketôpaqa íma kémaraae.

⁷ aamá aúmatan-aimma waayúkama ye túyánápíké kétiraatewaq yeráwáqá Áánûqtuni aamá aúmatan-aikaa kéitaae. miráipoana ketíwîqa múte yawíyawaigoma yíwáqnaa kanaaráq íiniye.”

téna agatáitata ⁸ Ítuma tiráíye: “keráwáqá Áánûqtuni aammá aúkai-qtataaqa keráwáqtí tinaaépaqa yuwéq wáátigoni maníqá paá yáqtoqme kéoe.” téna tiráíye: ⁹ “keráwáqtí maníkóní watáama yáqtoqme kéeta Áánûqtuni watáama yuwéta íkeitaae. ¹⁰ naayóbáqá Móteti tiráíye. ‘enabommá enanókaraga kaayoné umá yíwîqa múte yauyuwo! kaqtó umá yabíqyikaa! ááqibo móra-nakoma wenaboqtábámá wenanóqtabama táí-aimma

tínanama arááqa ikamínana puíniye.’ tiráitaq ¹¹ ááqibo keráwáqá kétee. ‘móra-nakoma wenaboqtábábi wenanoáqtabama timá-yimena ‘kemá íma kanaaráq timénúne. timúna-yataaqa tíwaqnaa-yaqtaaqa kóbaanie. Íbaru-aipi kóbaani wenáaimma mirá wáíye Áánûqtunnae.’ mirá ténama ¹² aboámmá íma yíwáqnaa íniye. ¹³ keráwáqá Áánûqtuni wataáama kéyuweq keráwáqtí aamá aúmakaan-aikaraq kéyuwaae. maami wái-qtátááríqa taíbaqa kéoe.” téna tiráíye.

waayúkama táíq umá aamá kárate-qtataaqa

¹⁴ Ítuma waabámmá wenôpaqa yááyarena timá yímikena tiráíye: “ítáaro! ¹⁵ máqte-qtataaqa arunóbáqá koínama íma kanaaráq táíq éna ááqibo arunóbáké yáubatuwena yáwína-yataakoma minnáma táíq kéíye. ¹⁶ taáqa wáinaaqa ítáaro!” tiréna ¹⁷ waabá-káyúkáyôpake kóurena naaúpaqa pékaitata wení iyápó-annama ítama aónaraae: “maa-kátáágón áaimma nóinabiyo?” tewana yauwéqma tiráíye: ¹⁸ “tébakaq íma ítáane umá íyaq keráwáqá ítaraao? ¹⁹ ááqibo máqtemma kégumibo paá áyapi kégumena miráipoana ayábopike kéyutugiye.” miráuma Ítuma tiráíye: “máqtemma naí-yáqtááqá kanaaráq nánoe.” ²⁰ móragaraqa tiráíye: “arunóbáké yáubagurai-qtataaqa waayúkama táíq umá kéyiraatiye. ²¹ aúpáq arunóbáké táí-auyanamma iténa kebó-yátáákáríq kéena moyámmá kémayena waayúkama kéikamena ²² aaramá moyámmá yabitimmá kémayena aúrananna káena taíbaq-kumiq-yaqtaaqa wáitana kaaqaari kétena negígómá kéena kéwakarena áwíqa yama aráápena táí-weganokanoqa kéen ²³ maami-kúti-yátáákómá waayúkagoni arunóbáké kéyaubena waayúkama táíq umá káraatiye.” téna tiráíye.

aaragóni arupi itaígómá

²⁴ Ítuma kóurena Tááya-marukaqa iréna móra-naupaqa pékena wemá máitata yemá aónaiyaba íkákaiye. ááqibo aúpáqá íma kanaaráq máqe-uraiye. ²⁵ móra-inikoni ayáámûkoma kuti-áágógaráqá máitana min anóama Ítuqtabama itarena páátákáá wenôpaqa iréna Ítuni aítaupi aípaq aguráíye. ²⁶ min-ínikómá íma naaóq-inimibo wemá Pinítia Tírîabake iréna mibáqá wenanoáama marákáraitana mibáké iréna Ítuqtabama egaa aráíye: “ketiyáámûkoni arupiké kuti-áágómá waqtuwaa!” titana Ítuma tiráíye: ²⁷ “ááqibo áqnáabaqa naaópaq-iyapogotaa aáwaqa yímiketae. iyápógoni aáwaqa mamá iyákómá amiyábá minnáma íma iráqô-qtataaíye.” téna tiráíye min-ínikómá tiráíye: ²⁸ “téna. ááqibo iyán áráaqa yaare-aménáápáqá maéta iyápógoni aáwaqa araaqtáma ábúpuma kénaae.” titana

29 Ítuma tiráiyē: “kateko-áímmá tiráánaboana kuti-ááǵómá enayáámûkoni arupiké yáubagina ení naaópaqa kóaa!” titana³⁰ wení naaópaqa kóurena ayáámûkoma aónaraitana wemá wai-yááréráqá kanaaráq máitana kuti-ááǵómá arupiké yáubama ánatama kóuraiye.

Ítuma aibôq-nakoma atóbamakaraiye.

31 Ítuma Tááya-marupake Tááíranabaqa kóurena Tááíranabake Káári-ri-nokaayukaqa iréna Tekááporitipake tiyááka-marupakene iráiyē.³² iráitata tébakaq-wayukama aibôq-naqa awíqme Ítunopaqa irááwana wemá aamá íkéitena íma arupú umá kítitata egaamá arááe: “ayáánapo ánêkuinanama atóbamakaniye.” tewana³³ Ítuma wegáráqá waabápiké áwíqme kóurena ayáán-amama min-aibôq-nákóní áárarapi makéna wiráátima wikéna amáábîraq ánêkukena³⁴ wiyôkaqa aónarena karagikáráqá yumákáraiye: “yarótáyakaa!” wemá Áárámê-aipike tiréna “íbaqta” tiráiyē. min-áikón áaimma aáqa yarótáyakao.³⁵ tiráitana páátákáá min-nákóní ááramma yarótáguraitana óyauqa oyaaq uráitana wemá aamá kanaaráq kétiye.³⁶ miráitana Ítuma akoqnáá umá timá yímikaiye: “atóbamakaiqtabama ítima-yimero!” titata máqtemma abarokáqá anókaqa timá yímikaiye. timá yímikaitata³⁷ máqte-kayukama itáawanama yáaqa karáiyē. yáaqa ôriq umá karáitata tirááe: “wemá máqte-qtataaqa katekoíq kéiyē. aibôqnaaboq-nakoma timá ámikaitana aamá kéitena kanaaráq kétiye.” téta tirááe.

8

Ítuma móragaraqa taíbaq-wayukama aáwaqa yímikaitata narááe.

1 pááqyamma anaaékaqa káqomma waabámmá anómma áikutaē. áikutaawana yetí aáwaqa ánataguraitana Ítuma wení iyápó-annama yááyarena tiráiyē:² “maa-káyúkáyábámá tirummá kéumayikaunaboata ketê kaumo-yúpáámá máqe-ureta aáwaqa íkénaawaqa³ kemá timá yíménatama naaópaqa! kóétama ayáqtáákaqa kéyepoqa aáwaqa íma yíménatama yúnááímmá ínóe.” titata⁴ wení iyápó-annama tirááe: “kááyûq-mapaqibo taíbaq waqmé o-káyúkámá náakakena miráuma-aawaqa taíbaq mamá yiménúnataabiyo?” tewana⁵ Ítu tiráiyē: “ení yammá nôraq-umabiyo?” titata “abapaké kaayaré.” téta yauwéqma⁶ tewana Ítuma “maraq máaro!” timá yímituwena mi-qtámmá abapaké kaayaqá maténa nunamupí Áánûqtuqtabama amuqá makéna “tíkáiyē” tiréna kíqtíraaqa uréna wení iyápó-annama yímikaitata waabámmá yímikaaē.⁷ keqnáámmá noyááqa yakaráqá maténa nunamupí “tíkáiyē” tiréna iyápó-annama yímikena timá yímikaiye: “yimero!” titata yímikaaē.

yímikaawata ⁸ máqtemma nátúwáawana yímûqa yaráiyé. taíbaq-wayukama títaupake kaayaq-wáyúká-áiyáýáámmá (4,000) nátúwáawata ⁹ iyápó-annama ábûpuma araaqtáma abapaké kaayaq-únápí aíqturaawana Ítuma timá yímikaiye: “naaópaqa kóoro!” ¹⁰ timátuwena nópí-káárébi iyápó-annagaraqa péketa Táámánûtaa-marupaqa kóuraae.

Pérati-wayukama awaaméq-yátááqtábá ítama aónaraae.

¹¹ tébakaqa Pérati-wayukama utéta aagaren áimma kéteta ítama aóna-aona urááe: “wíyôkakena-awaameqa tiráátiyo!” tewana ¹² Ítuma karagíqa kéyena tiráiyé: “nôraq itata íbêq-wayukama aati-aatimá ‘awaaméqá timiyo!’ kéteo? ké kétune awaaméqá íma yiráátéq íyimenune.” téna ¹³ yeqtôpake yiyuwé kóurena nópí-káárébi móragaraqa pékena yanaapáq agínááúpáqá kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqá

¹⁴⁻¹⁵ Ítuni iyápó-annama aáwaqa yiwikáqtuweta yewana kímora-yamma nópí-káárébi wáqe-uraitana Ítu tiráiyé: “keráwáqá Pérati-waayukati yammá itoraí-yátáákáraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqtábámá aónama kawáá oro!” titata ¹⁶ minnáyaba watáá-wataa yé-íyáá tirááe: “nôraq itanáq mirá kéliyo? yammá íma wáitana mirá kéliye.” tewana Ítu yetí watáayabama ítarena ¹⁷ tiráiyé: “nôraq itaráq yammá íma wáiqtabama watáá-wataa kéteo? íyaq ítaraao? póraanabono? aíbôqnaaboq kéoo? ¹⁸ túramma wáimma íyaq káonaao? tááraramma wáimma íyaq kéitaa? íyaq taákaqa makááo? ¹⁹ kemá móra-tiyaapaq-yamma taíbaq-waayukama kíqtí-giti umáyikaraupo nôraq umá unáápímmá tébakaq aqtó-ááwáqá aíturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe: ²⁰ “ááqibo abapaké kaayaq-yámmá kíqtí-giti umáyikaraunata nôraq umá unáápí abûpuma aíqturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe. tewana ²¹ Ítuma ítama yimónaraiye: “paá íyaq arútama ítaraanabiyo?” téna tiráiyé.

Ítuma aúramma karopágurai-nakoma Béqtáirabaqa atóbamakaiye.

²² Béqtáirabaqa irááwata mikáqá tébakaq-wayukama aúramma karopágurai-nakoma áwîqme Ítunopaqa iréta egaa arááe: “emá ánekuinanama atóbamakaniye.” téwana ²³ Ítuma ayáákaqa yáqtoqma yabitimá márûpake áwîqme kóurena aúrapí wiráátima wíqmakéna ayáánapo ánêkukena ítama aónaraiye: “ára káonaano?” titana ²⁴ min-nákómá káonena tiráiyé: “kemá waayúkama yaaráá umá uréire kéowaq káonaune.” titana ²⁵ Ítuma móragaraqa aúrakaqa ayáámma makáitana íbêqa min-nákómá akoqnáá umá aónaraitana aúramma atóbamakarainana máqte-qtataaqa káonaitama ²⁶ Ítuma timá ámikaiye: “ení

naaópaqa kóé! mi-márúpáké yéna márûpaqa móragaraqa íma yauweré iyó!" téna tiráiyé.

Pítaa Ítuni áaimma abarokáq kétiye.

27 ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Tétáriá Píripai-marupaqa kégoweta Ítuma ítama yimónaraiye: "timá tíméro! waayúkama keqtábámá nóinae kéteo! náawabuno?" titata yauwéqma tirááe: 28 "yaímma kétee emá Yóáane nommá péraakarai-nakoe kétewata yaímma emá Iráiya máane téta kétee. tébakaqa emá Áánûqtuni wataá-wataa-nakomone kétee." tewana Ítuma ítama yimónaraiye: 29 "keráwáqá nóine kéteo? náawabuno?" titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: "emá Áánûqtuni aúyánámmá Metáiya máane." titana 30 Ítu timá yímikaiye: "keqtábámá waayúkama ítima-yimerol!" téna tiráiyé.

Ítuma wemá aíqa íyábágáráq wemá puínítabagaraq timá yímikaiye.

31 Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama miráuma kéyiraatena timá yímikaiye: "ké Waayúka-Araaqa máune. taíbaq-yataaqtabama tíqa íniye. ketáái anó-kayukama uyátáráa-monoq-wayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá anaaéma umátiketa tíkamiyaqa pukónúne. púyónana kaumo-yúpáámá ánataginana tiwáutinaqa paá mánune." 32 miráuma abarokáq titana Pítaa ítátuwena Ítumma áwîqme nékaqa mó áá awáágítana 33 ááqibo Ítu wení iyápó-annama yimónarena Pítaamma áá awááguraiye: "emá webó-náqá máane. ketinaaépaq yáwaaol! enaúyánámmá paá waayúkagoni aúyánámíye. íma Áánûqtuni aúyánámíbo!" 34 timátuwena wemá wení iyápó-annama waabákáráqá wenôpaqa yááyaraiye. yááyarena timá yímikaiye: "ááqibo móra-nakoma akáínana tinaaépaqa yínénama wemá wení akáígómá awikátuwena yuwáino! wenáuma mamé uwí-yátááqtábá kéyuwenawaq wení máárípuma múte kémayena tinaaé mamé yíno! 35 móra-nakoma paá mánaae ténama wení paá mái-yataaqa aúyoraniye. ááqibo móra-nakoma keqtábámá puyéna ketí átê-wataayabama puyénama wení paá mái-yataaqa mayániye. 36 ááqibo móra-nakoma máqtemma mararáq wáiqtataaqa matokáinanama wení paá mái-yataaqa aúyokinanama nôraq íníyô? 37 nóinapo wení paá mái-yataaqa móragaraqa meyanîq íníyô? 38 ketí wataayabama íbêqa kebó-yúpááráqá keqtábá agaemá ínaqa ké Waayúka-Araaqa maéqa weqtábámá kemá yéna-taoqa ketiboní tágagi-yataakaraqa wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq yéqa mikáq kemá tigaemá umákanune." téna Ítuma

9

¹ tiráiyē: “taákaqa máráaro! tébakaqa maakáq itó-uma paá máa-kayukama íma puíyana Áánûtuma kawáá kéi-kanaama ako-qnáágaraqa yínata aónéta puínoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma káqowaraa aúkéna tágaguraiye.

² abapaké móra-wagaama pukitana Ítuma Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanekaraqa yíwîqmena anón-anuraqa utéta yenamáa máneta urááe. mikáqá Ítumma káonaawana wemá káqowaraa aúkitata ³ wení unáákáqtôma waéqma tágagurena mú mikákáá wayámmá aúkitataa waayúkama tete umátúwáakakaatati íma miráuma wayákayana umá tágagine iné. ⁴ mirá umátuweta Iráiya Mótetigaraqa Ítugaraqa watáá-wataa kétéwata yimónaraawana ⁵ Pítaa tiráiyē: “yirááti-nako, maakáq mánunataama iráqôniq kéinataa kaumo-námmá taróq onúnataama mórama ennáe. mórama Mótetinnæ. mórama Iráiyanna taróq onúnatae.” titana ⁶ yáaqa karáitata Pítaa tînî-aimma íma Ítaraipoana mirá-tiraiye. ⁷ ááqibo konnámá kukéna yemmá yawááq uráitana aagómá konnánóbáké tiráiyē: “túkái-ketaanikoma máiyē. máinaraq wenáama Ítáaro!” ⁸ yemá yúrapike abáá uréta Ítumma wenamá aónarae. ⁹ anuraké kukááwana Ítuma timá yímikaiye: “káqo-kayukama aónaraawaigoqtabama ítima-yimero! ááqibo kemá Waayúka-Araaqa pukuráipike awaútinana itoínaqa mikáq kanaaráq timá yimero!” titata ¹⁰ wenáama Ítaretá kaqtó uréta ááqibo maannáyaba watáá-wataa tirááe: “pukuráipike awaúturaigoma nóin-aainabiyo!” téta ¹¹ Ítumma Ítama aónarae: “aapinaa-káyúkámá kétee ‘Iráiya áqnáabaqa yíniye.’ nôraq itatáq mirá kéteo!” titana ¹² Ítuma yawwéqma tiráiyē: “Iráiya áqnáabaqa kéyena máqte-qtataaqa yokaa-yokaa kéiyē. ááqibo nôraq itana Waayúka-Araaqtabama Áánûqtuni agamatán-áipí mirá kétiyo? ‘wemá anón-aíqa mayáinatama waayúkama wemmá ayúqma ánatainoe.’ ¹³ titaqá kemá kétima-timune. Iráiya wágáábaqa iráinapoata waayúkama weqtábámá Áánuqtuni agamatán-áipí tiráiniq uréta máqte-qtataariq ónae yíkái-qtataariq wekáq urááe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma kuti-áágógáráq-íyápómá atóbamakaiye.

¹⁴ kukéta tébakaq iyápó-annaraqa irááwata anómma waabá-káyúkámá yeqtôpaqa áíkutaawata yimónarae. aapinaa-káyúkámá Ítuni iyápó-annagaraqa aagaren áimma kétéwata ¹⁵ waabámmá Ítumma káoneta iyánáaq umáreta uyaaté uréta agoyáá umákarae. ¹⁶ Ítu wení iyápó-annama ítama yimónaraiye: “nóiqtabama yegáráqá aagaren áimma kéteo?” titana ¹⁷ waabápiké móra-nakoma tiráiyē: “yirááti-nako,

ketáanikoma enôpaqa áwîqme uráunana wení arupi kuti-áágómá máitana aamá íketitana ¹⁸ kuti-áágómá yáqtoqma marabí keyuwaitana wemá áwaayaamma agíkíqa kéitana óyaukaqa agaregómá ôriq kétena arááteru-teru kéiyé. kemá ení iyápó-annama ítama aónaraune. ‘kuti-áágómá arupiké waqtuwánô téq itáunata kanaaráq íma waqtukááe.’” titana ¹⁹ Ítu tiráiyé: “íma ítáa-araakotaama mááe. nôraq umá yupaawaq keráwáqté mánuno? keráwáqtí ítai-yataakoma tíbô kégaitaqa nôraq umá yupaawaq miráuma ónúnô? iyápóma áwîqme kekáqá yero!” titata ²⁰ iyápóma áwîqme irááwana Ítuma máitana kuti-áágómá wemmá aónarena iyápóma yáqtoqma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana óyaukake agaremá arááteru-teru uráiyé. ²¹ Ítu wenaboámmá ítama aónaraiyé: “nôraq umá yupaawaq wegáráqá máqe-uraiyo?” titana aboámá yauwéqma tiráiyé: “pááqyan-iyapoma máikakene. ²² taíbaq-kanaama irabí yukéna nopí yukéna arááqa ikámita ááqibo emá arummá umátikaa! emá kanaaráq énnaraq tíwáqnaa uwo!” titana ²³ Ítu tiráiyé: “náawabi keqtábá arupi ítama aruténama máqte-qtataaqa kanaaráq íniyé.” titana ²⁴ aboámá ibiqá yaréna tiráiyé: “kemá tirupi kéitaupe ketí itaígómá pááqyamma itaígóqtábámá tíwáqnaa uwo!” titana ²⁵ Ítuma waabámmá yimónaraitata ya áíkutaawana kuti-áágóqtábámá abarokáqá akoqnáá umá tiráiyé: “aíbôqnaaboq kuti-áágó, kemá timá ámenaa iyápógoni arunóbáké yaúbagaao! yaúbarema móragaraqa arunóbáq íperaa!” titana ²⁶ wááqa yumátuwena iyápóma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana yáubaguraiyé. yáubaraitana iyápóma pukurénaraa máqe-uraitata waayúkama tirááe: “pukuráiyé!” tewana ²⁷ Ítuma ayáámma yáqtoqma awaútitana itó-uraiyé. ²⁸ Ítuma naaúpaqa pékuraitata wení iyápó-annama aúpáq ítama aónaraae: “nôraq itatáá ketáámá íma kanaaráq waqtukáunataabiyo?” tewana ²⁹ tiráiyé: “nunamunápó maa-wáín-áágómá kanaaráq waqtuwáinoe. káqo-qtataaqnapo kanaaráq waqtuwáinoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma móragaraqa wení pukígóqtábámá tiráiyé.

³⁰ mikáké kóureta Kááriribaqa kégowata waayúkama itanéowana Ítuma itaíyábá ikákaipoana wení iyápó-annama kétima-yimena tiráiyé: ³¹ “Waayúka-Araaqa yáqtoqma áwîqma yimíyatama ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-iniyé.” titata ³² wemá tin-áíkón áaimma íma ítareta ikaqtíq uréta ítama íma aónaraae.

náawa mú mikákáá anó-nakoma máiyó?

33 Kápéranabaqa iréta naaúpaqa maéta máawana Ítuma ítama yimónaraiye: “nóiqtabama aakaqá uréire uréta wataá-wataa tirááo?” titata ³⁴ timá abarokáqá íma tirááe. aakaqá uréire umá maéta yemá aagaren áimma tiráápoata náawabi áqnáenariq iyábá aagaren áimma tiréta timá abarokáqá íma tirááwana ³⁵ Ítuma maraq maéna títaupake kaayaq-iyápó-ánnágómá yááyarena tiráiyē: “ítáaro! áqnáabataba akáina-nakoma aqtóbáq maíno! máqtekoni maqnémá auráino!” tiréna ³⁶ iyápóma áwîqma yetúbáqá ákarena áyabaa uréna tiráiyē: ³⁷ “móra-nakoma kebóana maaráá-iyápómá yabírakenaraa kemmá yabítikane íniye. yabítikanenaraa kenamáa íma yabítikanibo timátikarai-naqa yabírakane íniye.” téna tiráiyē.

namurommá íma maénama aanábómá máiyē.

38 Yóáne Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, móra-nakoma enáwîqa tiráinapoana kuti-áágómá waqtukáitataa ketáámá aónaretaa timá ámikaunatae ‘éqaa! ímira-uwó!’ tirétaa ení iyápó-annabike íma ketáátē íma máitataaboataa mirá-tiraunatae.” tewana ³⁹ Ítu tiráiyē: “ímira timá áméro! ‘éqaa!’ ítero! ááqibo ketíwîqa yáinapoana akoqnáá-yataaqa umá ínēna min-nákómá keqtábámá táí-aimma íma kanaaráq tîniye. ⁴⁰ ááqibo íma namuroîq kéumatikenataama wemá aanábó máena íniye. ⁴¹ ááqibo keráwáqá Ítu Káríqtoni iyápóma máapoana móra-nakoma keqtababóana pááqya-qtataaqa miráumararaa nommá nawáána timénama wení íráqô-qtakaakoni anónnámma mayániye.” téna tiráiyē.

Ítun anaaé waráí-yátááqá mamá taitawaa kéiyē.

42 Ítu tiráiyē: “móra-nakoma ketáama ítarain-iyapoma kaaqaari-ááimná aráátinanama min-iyápógómá ketáama yuwáinanama anón-oqtamma kaaqaari-nákóní ánúwarakaqa atáá-ataa umá nopí óqtakaraqa yuwáiyana pékena nommá nawíkama pukínanama minná kateko umá íni ááqibo iyápóma tinaaépaqa yuwáne ínanama mú mikákáá táígoma íniye. ⁴³ ááqibo tiyáákoma táigo-qtataariqo kéinaqa keráwáqá tinaaépaq yuwáneqa tiyáámma araráaro! áánibo kímora-ayaakaraqa mú mikákáá íráqômma keráwáqá tágagurai-marukaqa wínóe. kaayaq-áyáákaráqá márú mikákáá táígoma keráwáqá puímárúkáqá ⁴⁴ irabí wínóe. ⁴⁵⁻⁴⁶ ááqibo áitaukoma táí-apima áwîqmēna kéwinaama tinaaépaq yuwáneqa títauqa araráaro! kímora-aitaukaraqa mú mikákáá íráqômma tágarurairapaqa yínēqa kaayaq-áitáúkáráqá márú mikákáá táígoma ína puíbáqá wínóe. ⁴⁷ ááqibo túrakoma kúmiq-yataariqo kéinaqa tinaaépaq yuwáneqa túramma kubíqtúwáaro! Áánûqtuni kurubáqá kímora-aurakaraqa mú mikákáá íráqômma yínēqa kaayaq-áurákáráqá márú

mikákáá táígoma ínaq puibáqá irabí wínóe. ⁴⁸ puí-márúkáqá marikómá íma ánatana irágómá íma kama ánataniye. ⁴⁹ úmá irabí agatuwáinana anaaékaq yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. mórai q umá ketáá maqma aóna-aona onanataá yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. ⁵⁰ ááqibo umá ikaaq kétena aáwakaraqa átê kéinana ááqibo ikaaqá íma tinaama nóinapo móragaraqa átê ínáyô? miráuma tirupí umá-úráá-qtátááqá wáinaqa máqte-kayukagaraqa aarawaamá paá máaro!" téna tiráiyé.

10

ánáakoma ayuwáiyábámá Ítuma timá yímikaiye.

¹ mibáqá kóurena Yúria-marupaqa kóurena Yótaa-nomma atamá kóuraitata waabámmá móragaraqa áikutaawana wemá keqnáámmá aapinaammá timá yímikaitata ² tébakaq Péra-ti-wayukama wenôpaqa iréta yoqmá aónaneta ítama aónarae: "ketáái monoq wataábi yaaguyabi-áipi awaai-kómá wenánáakoma kanaaráq ayuwániyô?" tewana ³ Ítu ítama aónarena tiráiyé: "Mótetí nóineq timá tímikaiyo?" titata ⁴ yé tirááe: "Mótetí tiráiyé. 'akáinama awaai-kómá ayúkai-kanaamma agayéná ánáakoma kanaaráq ayuwániye.'" tewana ⁵ Ítu tiráiyé: "kaúbîq uráápoana Mótetí miráuma timá tímikena agatáitana ⁶ áqnáabaqa Áánûqtu ímira-uraiye. Áánûqtu áqnáabaqa awaai-kógáráqá ánáakogaraqa tarôq uráiyé. ⁷ ááqibo waagómá anóama aboámá iyuwéna ánáakote iyikááyata kónanaratama ⁸ mi-káyákómá kímora-auma auráyoye. kaayakómá íma paá maéta kímoragoma aúgemma mániye. ⁹ ááqibo Áánûqtu mi-móráráq makáinata waayúkama íma yataínoe." titata ¹⁰ naaúpaqa wení iyápó-annama maannáyaba ítama aónaraawana ¹¹ wemá tiráiyé: "ánáakoma ayúwái-nakoma káqon-inimma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá mayéna ánáakoma agaemá amíniye. ¹² keqnáámmá awaai-kó ayúkain-inimma wemá káqokanokoma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá kémayaiye." téna tiráiyé.

Ítuma pááqya-noiyaporawaqa atimuqá timá yíkaraiye.

¹³ ááqibo pááqya-noiyaporawaqa yiwîqme Ítunopaqa ánêkuku íkáae téta irááwata Ítuni iyápó-annama áá yiwááguraawana ¹⁴ Ítuma aónaimma áyámma uráitana tiráiyé: "paá máaro! iyápóma ketôpaqa kanaaráq kéyee. áá íma yiwáágoro! Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa miráráá umá iyápógoni márúqa wáiyé. ¹⁵ túwááyakaq máráaro! Áánûqtuni wataáma iyápóraa umá arupi kéitai-nakoma Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa kóiniye. miráumaraa íkéitenama íma kóine iné." téna ¹⁶ iyápóma

yirákena íyóbaruqma uréire kéena tiráiyē: “eqtábámá íráqôniq umákaniye.” mirá téna íráqôn-aimma timá yíkaraiye. atimuqá ámikaiye.

anó-nakoma

17 kégoitana móra-nakoma uyááténa Ítunopaqa marabí araayutaúmá aténa ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, nóin-iraqo-qtataariraq éraq kemá íma ánatagena tágagigoma mayánááq únabiyo?” titana 18 Ítu tiráiyē: “nôraq itaa keqtábámá íráqône tiráano? kímora-iraqokoma máena Áánûqtu wenamá íráqômma máena kéiyē. 19 emá máqtemma yaaguyabí-áímmá ítaraane. aaramá moyámmá morímá yamákaanabo! íyamakaa! waayúka ikámma puyónabo! íikamuwo! moyámmá mayáánabo! ímayaa! kaaqaari-áímmá ténabo! ítiyo! wakaráánabo! íwakaraao! aboámá anóagaraqa kaayonéma umá yíwíqa múte yauyuwo. kaqtó umá yabíqyikaa!” titana 20 anó-nako tiráiyē: “yiráátinako, maa yaaguyabí-yátááqá máqtemma iyápó máqe uráuna-kanaarake íbêkaraqa kaqtó kéune.” titana 21 Ítu aónaraitana wenaúyánámmá wenôpaqa kóuraitana tiráiyē: “kímora-yataaqa íarutaiye. ení máqte-qtataaqa oótamma íma wái-kayukama yimiyo. yiméma Áánûqtugaraq ení oótamma taíbaqa anómma aurániye. yímituwe tinaaépaq iyo!” titana 22 mi-kátááyábá arummá ôriq uráitana wení oótamma taíbaq wáinapoana karagíqá yumáena kóuraiye. 23 kóuraitana Ítuma karáqme uré karáqme íré kéena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “anó-nakoma taíbaq oótamma makáina-nakoma Áánûqtunimarupaqa umaagáráqá kóiniye.” titata 24 iyápó-annama wení watáayatabama yáaqa karáitana Ítuma móragaraqa tiráiyē: 25 “oótiraa-kakoma (káámo) waigóní-aapi péránéna inikáámá oóta-nakoma Áánûqtuni márûpaq uínénama kamáa ániye.” titana 26 yáaqa ôriq kégaitata tirááe: “náawa kanaaráq perányô?” tewana 27 Ítuma karáqma káonena tiráiyē: “áaqibo umaa-yátááqá waayúkama íma kanaaráqá ínana Áánûqtu kanaaráq íniye.” titana 28 Pítáa tiráiyē: “ketáámá máqte-qtataaqa yukétaa enanaaépaqa kéyunatae.” titana 29 tiráiyē: “áaqibo kétimatumune áaqibo keqtábámá maan átê-wataayabama móra-nakoma naaópaqa yuwánénama awaaómá ábâkogaraqa yuwánénama anaanoámá aúkogaraqa yuwánénama aboámá anóagaraqa yuwánénama ánikoma ayáámûkogaraqa yuwánénama yókaráq yuqmá ánatatuwenama 30 móragaraq-moragaraqa mayániye. taíbaq mayánéna íbêq-kanaama naammá taíbaq mayéna awaaútááma ábâkotaagaraq taíbaq mayéna anaanoútááma aúkoutaagaraqa taíbaq mayéna anóautaama taíbaq mayánéna áikaraqa mayániye. mayéna anaáeka-kanaama íma ánatagena

tágagigoma mayániye. ³¹ íbêq-ano-kayukama maqnémá ínana íbêq-maqne-wayukama uyátaneta yínóe.” tēna Ítuma tiráiyē.

Ítuma móragaraqa wení puíyábámá tiráiyē.

³² aapaqá máeta Yúrútaárebaq kégowana Ítuma áqnáabaqa kégoitana wení iyápó-annama yáaqa kégaitata wenanaaépaqa kégowata tébakaq-wayukama yinaaépaqa keyewana yáaqa ôriq umá karáiyē. Ítuma móragaraqa wení iyápó-annama wenôpaqa yáarena máqtemma yínê-qtataaqa timá yímikaiye: ³³ “aónaaro! Yérútaárebaqa kéuyonatama mikáqá monoq-wáyúkámá aapina-káyúkágáráqá Waayúka-Araaqa yáqtoqma ánnáma amínéta aa íitai-wayukama yimíyata ³⁴ weqtábámá makatéta wirááti wekáqá wituwéta ikamíq-ikamíq umá ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-uma paá mániye.” tēna tiráiyē.

Yēmitiyaa Yóáaneti ítama aónaigoma

³⁵ Yēmiti Yóáanegaraqa Yéberen áanikoma wenôpaqa iréta ítama aónaraaye: “yirááti-nako, móra-yataaqa ítama aónayaa kekárátá mirá-umatikanono?” téyana tiráiyē: ³⁶ “tikái-yátááqá nōraq umátikanuno?” titata ³⁷ tirááye: “emá ení tágagi-marupaqa yénaka kerátámá enaukápáqá maraq máyaakae. meranáukápáqá maan-aukapaqa anó-kayukati yibíqtátáráq maraq máyaakae.” teyana ³⁸ tiráiyē: “ítama aónááya-qtataaqa kenákámá íma ítaraaye. kemá naúna-yataaqa kanaarác náyóyô? kemá peraúna-yataaqa peráyóyô?” titata ³⁹ tirááye: “kanaarácá mirá-oyuye.” téyana tiráiyē: “keqnáámmá kínnamo naúna-yataaqa náyóye. kínnamo peraúna-yataaqa peráyóye. ⁴⁰ ááqibo ketukápáqá kemá íma kanaarácá ‘maraq máékaol’ tenúne. Áánuqtu wenamáa maannáyaba tíniye.” titata ⁴¹ tébakaq iyápó-anna-wayukama ítaraawana Yēmitiqtabama Yóáaneqtabama íyámma uráitata ⁴² Ítu yááyarena tiráiyē: “aa íitai-wayukagoni áaimma keráwáqá ítaraae. yetí uyátárai-kayukama kawáá-wáyúkágáráqá náápaakaraqa imaamugáráq-áímmá kétépoaq ⁴³ keráwáqá ímira-inoe. uyátaiyaba kákainanama tébakaqa yíwâqnaa íno! ⁴⁴ mú mikákáá áqnááemma mánae tēna kákainanama máqtekoni maqnémá maíno! ⁴⁵ Waayúka-Araaqa wemmá áwáqnaa íyábá íma kukáibo máqtekoma yíwâqnaa umá wenamááríq uyéna yawuwéqma meyáníq inéna kukáiyē.” tēna tiráiyē.

Ítuma Páátáméati aúramma karopágurai-naqa atóbamakaraiye.

⁴⁶ Yérikobaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa anó-kaabakaraqa Yérikobake kégowana móra aúra karopágurai-naqa Páátáméati Timéyati áanikoma pari-páriakoni áwábaqa maéna óqtataba inaa-inaa kítitana ⁴⁷ Náátárêtibake Ítuma keyataitana ítarena akoqnáá umá ááyama tiráiyē: “Ítuo! Tébitini áanikool!

keqtábámá arummá umátikaaol!” titana ⁴⁸ taíbaq-wayukama áá awááğureta “páátí máaol!” kétéwana mú mikákáá ako-qnáá umá tiráiyē: “Tébitini áanikoo! arummá umátikaaol!” titana ⁴⁹ Ítuma paá máena tiráiyē: “ááyaaro!” titata aúra karopágurai-nakoma ááyareta tirááē: “áaqa ígáino! kááyaina itóaaol!” tewana ⁵⁰ unáákáqtôma ámuraake kabe-kabe umá káyutuvena itó-uma Ítunopaqa iráitana ⁵¹ Ítuma ítama aónaraiyē: “akaígómá nôraq umá umákanuno?” titana tiráiyē: “tikái-tiraati-nako! keqnáámmá túrama aónanaare.” titana ⁵² “kóaaol!” téna tiráiyē: “enarupí itaraiwaigoma atóbamakaraiyē.” titana páátákáá kanaaraq káonena Ítuni anaaépaqa pari-páriakaqa kóuraiyē.

11

Ítuma Yérútáárebaqa pékaitata kaayonémá urááē.

¹ ááqibo Yérútáárebaq waaqókáqá iréta Óribêti-anuraqa Bétápégibaqa Bétanibaqa irááwana Ítuma kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkáyátábámá timá yímikaiyē: ² “kenákámá mimárúpáqá kóokao! uréka oóti-araaqa aónéka waayúkama íma ayááqme uréire uráiyamma min-arááqá ayúqma áwîqme yekaaol!” ³ ááqibo móra-waigoma aónéna ‘nôraq kéoyo?’ tínakama mirá-tima-amekao. uyátárai-nakoma kákaipoana páátákáá yauwéqma uwáyu amíniyē.” titata ⁴ yenákámá kóureta oóti-araaqa abarokáqá ánnáraqa aónareta káyuboyata ⁵ tébakaq-wayukama ítama yimónaraae: “nôraq kéoyo? nôraq itaka min-arááqá káyuboyo?” tewata ⁶ Ítuma timá yímikain-aimma yauwéqma timá abarokáqá tirááyata “kanaarapaq íyē” tirááē. ⁷ oóti-araaqa Ítunopaqa áwîqme iréta yetí unáákáqtôma oóti-araaq-amuraqa akéta Ítuma ámuúraqa kéuyataitata ⁸ tébakaq-wayukama unáákáqtôma aakaqá ákaraamma mú mikákáá anómma yabíkái-naqa kéitata mirá éwaoniq umá mirá-uraaē. tébakaqa yaayamamá ánagaraqa akáteta aakaqá ákaraawana wemá yínítaba mirá-umakaraae. ⁹ ááqibo aakaqá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé ye-káyúkágáráq kabámareta tirááē: “atóbatikai-naqa otáána yi-nákóqtábámá anón-uyatarai-nakon áwîkaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiyē. ¹⁰ Tébiti ketibotáámá wení kawáá kéi-maruqa uyátárai-nakon áwîkaq wení yabi-í-yátááqá Áánûqtuo, wemmá íraqôniq umákaaol! yamatiyuwaaol!” mirá-timatuwaawana ¹¹ Ítuma Yérútáárebaq utáiyē. anó-monoq-naupaqa pékena karáqme uré karáqme iré kéena máqte-qtataaqa aónaimanibo aa ékitana yáubama Bétanibaqa wení iyápó-annagaraqa kóuraaē.

Ítuma arammá íma wái-qtagama áá awááğuraiyē.

12 aaq iraráimma Béqtanibake yauwaré kéyewana Ítumma áa-yaitana 13 kopaakáá-qtámá taíbaq-anagaraqa ayáqtáákaqa aónarena waaqókáqá uréna araqtábámá aónarena ááqibo abáá-abaa immá uráitana arammá ikéiyai-kanaaboana paá ánáma wáqe-uraiye. 14 Ítuma yaayamagómmá timá ámikaiye: “ekáqá yaa-yarammá íma iyáino! waayúkama móragaraqa ení arammá íma nánoe!” titata wení iyápó-annama Ítaraae.

Ítuma anó-monoq-naupaqa pékaiye.

15 Yérútáárebaqa irááwana Ítuma anó-monoq-naupaqa kurubáqá pékaitata mibáq meyámmá kémayaawata meyámmá kémaraawana yemmá Ítuma kurunóbáké waqtukéna óqtamma waékáa-kayukati yaaremá waéqtukena wáqwaaimma kémayaa-kayukati yibíqtátámá waéqtukaiye. 16 máqte-kayukama íma iyúwáitata oótama aqméta anó-monoq-namatupaqa kótaweyatawe urááe. 17 mikáq yiráá téna tínoe: “Áánûqtuni agamatán-áipí agataiye! ‘ketí naaúpaqa máqte-kayukati nunamu-námmá téq ááqibo ketí naaúpaqa moyá-káyúkágoní naakáá ke máqtemma káuqmaraae.’” titata 18 uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ítareta Ítuma ikamíyábá téite urááe. ááqibo waabámmá máqtemma wení aapinaaqtábámá yáaqa karáinapoana yáaqa karáiyé. 19 ááqibo énaikaqa Ítuma Yérútáárebake kóuraiye.

kopaakáá-qtágóní wátáagoni áaimma

20 aaq iraráimma aakaqá uréire kéeta kopaakáá-qtámá aónaraawana mútûqa aayákagurena ánûpake aayákaguraitana 21 Pítáa aákaqa mákena tiráiyé: “yirááti-nako! aónaa! emá áá awááguraana-yama aayákaguraiye.” titaana 22 Ítu tiráiyé: “itaa! arupi Áánûqtuqtabama yáqtoqma akoqnáá uráánama 23 maan-ánúyábámá náawabi tíniye. ‘anugô, itó-uma únópí pékaaol’ tíyanama arupi káqon-auyanamma íma wáinama wenáimma pááq ínîn-aikoma mirá-umakaniye. 24 miráinaqa kemá timá-timenune. kerawáqá tirummá améq móra-yataaqtabama nunamupí ítama aónáiyana máqtemma ítama aónaa-qtataaqa mayánóe. 25 ááqibo nunamummá kétiyanama káqo-yama táigo-qtataariq kéumatikaiyaqa tíyámma kéinaqa tíyámma paábaq yúwéraq! tirummá umákáaro! miráuma keqtibomá Áánûqtu kerawáqti kúmiq-yataaqa paá umátikaniye. 26 íma káqo-yuti kúmiq-yataaqa paá umákaiyanama kerawáqti kúmiq-yataaqa keqtibomá Áánûqtu íma mamá paá umátikaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma wení náápaaqtabama timá yímikaiye.

27 Yérútáárebaqa yauweréta irááe. Ítuma anó-monoq-naupaqa uréire kéitata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá anó-kayukagaraqa wenôpaqa iréta 28 ítama aónaraae: “nói-naapaakaraqa maa-qtátááríqa kéono? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo?” tewana 29 Ítuma yauwéqma timá yímkaiye: “mórai q umá kemá móra-yaqtaqa kímorama ítama timónaanaqa yauwéqma abarokáqá timá-timiyaga kemá nóinaapaakaraqa kéyunopoq timá-timenune. 30 timá tímero! Yóáane nóinaapaakaraqa nommá péqyikaraiyo? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo. Áánûqtu ámikaiyo? waayúkama ámikaa?” titata 31 yenamááríq aamá kégareta tirááe: “nóine tenúnataabiyo? ááqibo Áánûqtu ámikaiye tenanataámá wemá tíniye. ‘nôraq ítata wenáama tirupi íma ítaraao?’ tínataa 32 ááqibo ‘waayúkama ámikaae’ tenanataámá waayúkama iyako táíq kéinata yé máqtemma Yóáneqtabama yirummá amétama tínoe. ‘wemá Áánûqtuni wataá-wataa-naqa aúkaiye.’” mirá waayúkayaba téta yáaqa kaitata 33 Ítumma timá ámikaae: “íma ítaraunatae.” tewana Ítu tiráiyé: “mórai q umá kemá ketí náápaaqtabama ítima-yimenune.” téna tiráiyé.

12

uqtékáán-aráqtókóni kawáá-nákóni waéqma itai-áímmá

1 timátuwena waéqma itai-áímmá timá yímkaiye: “móranakoma yómmá uqtékáán-aráqtómmá yoqmakéna kurumá umá ikútena arammá igáriq í-máíqá ukéna yawáákaanamma tarôq umákena yabi-í-wáyúkámá yabi-igáae téna yímkaiye. yímituwena óq-marupaqa kóuraitana 2 arammá ábúma kaitana kuqtí-kánáaráqá wemá wení maqné-kánókómá timákáitana tébakaq-aramma yabi-í-wáyúkáraké mamé kóuraiye. 3 kóuraitata yabi-í-wáyúkámá maqné-nákómá yáqtoqma ikámma waqtúwáawana yauweréna arammá ímayena paá kóuraiye. 4 ááqibo yókóni aboámá káqo-maqne-nakomma uréna mótimaanikitana iráitata yabi-í-wáyúkámá aqnókáq kéikameta timákaawana kóuraitana ááqibo 5 yókóni aboámá káqo-maqne-nakomma timákáitana kóurena iráitata yemá arááqa ikámôwana pukáiyé. miráuma keqnáámmá káqomma timá ámikaitata kóuraawata tébakaqa yikákaawata pukááe. 6 ááqibo yókóni aboámá kímora-aanikoma márainanama aboámá aúyánámmá ítarena ‘yemá ketáanikomma íma ikamínóe’ téna ítarena wemá írêkaqa wenáanikomma timá ámikaitana kóurena iráitata 7 yabi-í-wááyúkámá tirááe: ‘minná yókóni aboáni áanikoma ínataama ikámónanataa puínataa ketáámá yómmá mayánúnatae.’ téta 8 ikámôwana púitata arááq-auma yónaumeqa yaúma iyaabótukaae. 9 ááqibo yókóni aboámá nôraq ínáyô? wemá

yabi-í-wáyúkámá yíkaminata pukíyana wemá káqomma yabi-í-wáyúkámá yómmá yimínye.” ááqibo téna ¹⁰ Ítuma mirá-timatuwena ítama yimónaraiye: “Áánûqtuni agamatán-áípi íyaq yoráutaa? mirá kétéye.

‘óqtakaraqa naammá taróq urááwana móra-oqtamma taróq kéokayukama maqné téta ayúkaawana mi-máqné-óqtákómmá mú mikákáá uyátárain-oqtamma aúkáitana

¹¹ maannâ anón-uyatarai-nakonopake kéitataa káonaunataama ketúraqa átê kéíye.’ ”

titata ¹² anó-kayukama waéqma itaígóni áaimma ítareta yeqtábámá tiráitata ánnáma amíyataba maqmá aónaraamanibo waabáqtábámá yáaqa kégaitata paá ayuwéta kóuraae.

óqtamma amíyaqtabama ítama aónaraae.

¹³ tébakaq Péрати-wayukama Érôtni waayúkagaraqa timáyímikaawata Ítumma wenáayaba waakápi akánéta irááe.

¹⁴ wenôpaqa iréta timá ámikkae: “yirááti-nako, emá kateko umá máanaqtaa ítaraunataama emá waayúkayatabama áaqa íkégaitaa Áánûqtuni aammá áraimma káraatiye. ááqibo waayúkama káqo-yuyaba yúyánámmá itánôqtaba emá paá abarokáq umá áraimma kéténe. miráuma kéyenataa ketáámá ítama káonaunatae. ‘Arómani-kamaani-nakomma óqtamma kanaaráq aménúnataabiyo?’ ” tewana ¹⁵ aménúnataabi íyaq aménúnataabiyo?” téta tirááe. Ítuma yeqti yáaimma ítarena tiráíye: “nôraq itaráq waakápi mó-tikaneraq kéoo? móra-oqtamma mamé íyaraq kemá aónaano.” titata ¹⁶ maméta má ámikaawana ítama aónaraiye: “óqtakaraqa náawani amammá áwîkaraqa wáíyo?” titata yawwéqma tirááe: “mú mikákáá anó-kamaani-nakonae.” tewana ¹⁷ Ítuma tiráíye: “kámááni-nakon-nama kámááni-nakomma áméro! ááqibo Áánûqtun-nama Áánûqtumma áméro!” titata weqtábámá yáaqa karáíye.

pukuráipike itó-uiniqtabama tiráíye.

¹⁸ tébakaqa Táátûti-wayukama Ítunopaqa iréta mi-káyúkámá yúyánánóbáqá tirááe: “waayúkama pukuráipike íma kéitoe.” téta Ítumma ítama aónareta tirááe: ¹⁹ “yirááti-nako, Móteti aúbama agamatíkarena tiráíye. ‘ááqibo móra-nakoma puínanama wenánáakoma paá máena iyápóma ímo máinanama min-nákóni ábâkoma ánáakoma mayaíno! awaaóqtábámá iyápóma marakaíno!’ ááqíye téna ²⁰ móra-taoqa abapaké kaayaq-wátámá máqe-uraae. máqe-uraawana áqnáabaqa yiwaáómá aaramá maténa iyápóma ímarakena pukuráíye. ²¹ pukuráitana ábâkoma min-ínímmá mayákarena iyápóma ímarakena pukitana wenanaaeken-aoma keqnáámmá ánáakoma maténa iyápóma ímarakena pukuráíye. ²² tébakaq-watama keqnáánîq urááe.

ye-wátámá máqtemma min-ínímmá mayákareta iyápóma íma marakéta pukurááe. ááqibo pukowana írêqa min-íníkkómá pukuráíye. ²³ pukuráiyapike itó-i-kanaama min-ínímmá náawani ánáako aurániyo? yé abapaké kaayaq-wátámá matááe!” tewana ²⁴ Ítu yawwéqma tiráíye: “keráwáqá íarutain-aimma kétee. monoq-áúbámá ikéiteta Áánuqtuni akoqnáágoma íma ítaraae. ²⁵ ááqibo pukuráipike itó-iyamma Áánûtuni kaqtó-wayuka auránoe. awaikómá ánáakoma mórabi íma mánoe. paá aokaq-aokaq mánoe. ²⁶ ááqibo pukuráipike itó-iyabama Mótetini aúbabi íyaq yoráutaa? wemá abamá móra-yaa-wannama kaipáq máitana Áánûqtu timá ámikaiye. ‘kemá Áabaraama Ááítekima Yáakobouyaati manikómá máune.’ téna ²⁷ wemá íma pukurái-kayukagoni maníkkómá máibo wemá paá máikayukagoni maníkkómá máíye. keráwáqá arábaguraae.” téna Ítuma tiráíye.

mú mikákáá yaaguyabi-áímmá

²⁸ móra-aapinaa-nakoma máena mi-kátáá-wataa ítarena Ítuni kateko-áímmá abarokáq timá ítaraiye. iténa ítama aónaraiye: “nóin-aare-aimma mú mikákáámmá yaaguyabi-áínábiyo?” titana ²⁹ Ítu tiráíye: “minnáma Ítiráaeo-wayukaa! itáaro! Áánûqtu ketáái manikómá wenamáa anómma utáinakoma máíye. ³⁰ Áánûqtu keráwáqti maníkkóqtábámá tikaíno! wenôpaqa túyánámmá koíno! tirupikékáráqá taákgaraqa akoqnáágoraraqa máqtekararaqa weqtábámá tuyánámmá itaíyana tikaíno! maanná áqnáaen-aare-aimma ³¹ ááqibo keqnáámmá mórama kétiye. keráwáqti waaqókáq-nákkómá keqtábaráá umá tikaíno! mi-kááyáq-ámáán-áíkárátámá mú mikákáámmá wáitana maannáratati mú mikákáámmá yaaguyabi-áímmá íma wáíye.” titana ³² aapinaa-nákkómá tiráíye: “yirááti-nako, téna emá áraimma kéténe. Áánûqtu wenamáa anómma utái-manikoma káqo-manikoma íma máitana wenamáa máíye. ³³ máinana wenôpaqa aúyánámmá kóinana arupikékáráqá aágogaraqa akoqnáággogaraqa akáina ení waaqókáq-nákkóqtábámá enamááriq akáiniq umá minnáyaba Áánûqtu ôriq umá amuqá kémaraiye. kéqokeq-wamma mamá irabí agamá Áánûqtuma ámínanama maanná maqné-yátáápóana maaminnáyaba Áánûqtu pááqyan amuqá kémaraiye.” titana ³⁴ Ítuma wení kateko-áíqtábámá ítarena tiráíye: “emá Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa waaqókáqá máane.” titana máqte-kayukama yáaqa karáitata móragaraqa íma ítama aónaraae.

Metáíyaqtabama ítama aónaraiye.

35 monoq-náúpáqá aapinaammá kétena Ítuma ítama aónaraiye: “náaraq umá aapinaa-káyúkámá Metáíyaqtabama kéteo ‘wemá Tébitini áanikoe’? kétéwana 36 ááqibo Áánuqtuni Aágoma timá ámikaitana Tébiti tiráiyel!

‘anómma utái-nakoma ketí utái-nakokaq timá ámikaiye ketukápáqá maraq máao!

maínaq ení namurommá enaitaukaqa akánúne.’

37 keqnáámmá Tébiti ‘utái-nakoe’ téna yaráinapoana náaraq umá Metáíya Tébitini áanikoabiyo?” téna tiráiyel. waabámmá yimuqá kémareta ítaraae.

aapinaa-kááyúkáyáqtáb*** kékén-áímmá kéliye.

waabámmá anómma áikuteta Ítun-aama ítátuweta yimuqá marákáraae. 38 ááqibo wemá timá yímikaiye: “aapinaa-kááyúkáyáqtábámá yabíqma akoqnáá oro! yemá ayáqtááq-unaakaqtogaraqa uréire iyábá kéyikainata meyanîq í-márúpáqá kaayonéma umáyíkaayaba kéyikainata 39 aapinaa-náúpáqá mú mikákáá íráqôn-abiqtatamma kémayeta ónikaqa mú mikákáá íráqôpoaqa kémayeta 40 keqtoq-nóínítí naammá moyámmá kémayeta ayáqtááq-nunamumma awaaméq-núnámúmmá kététa yeqtí anónnáma mú mikákáá anómma yíkaraga íniye.” téna tiráiyel.

keqtoq-íníkoní ámikai-qaqtaaqqa

41 monoq-náúpáqá Ítuma óqtakoni yawáákaqa maraq máqe-uraitata waayúkama yeqtí ámikaan-oqtamma yáwáápi kémaraawana karáqma aónaraiye. taíbaq-wayukama taíbaq-oqtamma wái-kayukama taíbaq-oqtamma yawáápi makááwana 42 ááqibo móra-keqtoq-inikoma íréna kímora karogaron-óqtámá yawáápi makáitana 43 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aónaaro! kín-inima oótamma íma wáin-inimma keqtoq-íníkomá wemá mú mikákáá anómma ámikaitata 44 tébakaq-wayukama taíbaq-otapike ámikaawana wemá íma wáipike mútûqa ámikena máqte-qaqtaaqqa ámikena nóikararaq paámá mániyo?” téna tiráiyel.

13

anó-monoq-namma yawítíginigtaba timá yímikaiye.

1 Ítuma anó-monoq-naupake kéyaubaitana mórama iyápó-annabike-nakoma tiráiyel: “yirááti-nako, aónaaro! anó-monoq-namma naakómá mú mikákáá íráqóniq kéitana naan-óqtákáráqá íráqóniq kéiyel.” titana 2 Ítu tiráiyel: “naammá máqtemma káonaano? maan-ánón-námmá yawítíginana máqten-oqtakoma yawítíma okaq-okaqa iyaabógínana kaayaq-kaayaq umá íma paá wániye.” téna tiráiyel.

táígo-kanaama aĩkaraqa yĩniye.

3 Ítuma Óribêti-anuraqa maraq máena anó-monoq-naopaqa karáqma káonaitata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa Áánarugaraqa yenamáa wetê máeta ítama aónaraae: ⁴“nói-taoraq mi-kánáámá pááq ínáyô? nóin-awaameqyataaraq pááq ínáyô? minnýaba timá timiyo!” tewana ⁵ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “yabíqma akoqnáá oro. káqowama ubaayammá umátikainabo! ⁶ taĩbaq-wayukama iréta ubaayammá umátikanoe. miráinata ketíwĩkaq iréta tínoe. ‘wemúne’ téta kaaqaari tínoe. ⁷ miráinaq uwáa-aimma ááiqtabama itéqa waaqókáqá ááiqa éta nékaq ááiqa éta íyan-aimma itáíyanama táaqa ígáino! mirán-ááiqa yínĩmanibo mi-kánáámá maramá ánatai-kanaama íma pááq uráiyē. ⁸ móra-marukaq-wayukama itó-uma káqo-marukaq-wayukama ááiqa kéumayikayata móra-marukaq anó-nakoni waayúkama itó-uma káqo-nakoni waayúkama keyikamiyata yaĩmma-aukapaqa márúma keyinana yáa keyainana mirá-qtátáákómá yíqa éna aaragómá iyápó marakánéna iníkáá íniye. ⁹ yabíqma akoqnáá oro! keráwáqá koti-áímmá timátiketa ánnama timéta tebúqa timínoe. aapinaa-náúpáqá tĩkameta ókaq-okaq tĩkameta keráwáqá anó-kayukayopaq mú mikákáá anó-kayukayopakaraq ketíwĩkake yúbáqá itó-umatikayaqa keti átē-watama timá yíménata mirá-inoe. ¹⁰ áqnáabaqa máqtemarupaq-wayukama átē-wataama waayúka abarokáq timá-yiminōe. ¹¹ ááqibo ánnáma timí-kánáámá ‘nóin-ainaq ténúnô?’ ítero! anaaékaqa keqtúyánápikén-áímmá ítero! áama tí-kánáámá timá-timin-aimma tero! ketááq maqma ítinobo Áánũqtuni Aágoma timá-timina-aimma tínoe. ¹² mi-kánáámá yiwaaómá yibákoma yĩkamigaae téta yiboámá yeqtí iyápóma kutarurĩq ínōe. iyápóma yetinóboyuma kutarurĩq ínopoata yetinóboyuma yĩkaminoe. ¹³ miráiyata ketíwĩqtababoata keráwáqá tíyamma ôriq umátikanoe. ááqibo ánatagini-kanaama ketíwĩkaq akoqnáá umá yáqtoraiya-kayukama paá atóbamayikaniye.” téna tiráiyē.

mú mikákáá anómma kabirai-yátááqá

¹⁴ Óq-aimma tiráiyē: “kabiramá táígyun ínna-yataakoma pááq ínanama yawitĩniye. aónáiyana mibáq íma wainabaq anubaq uyaatéra kóoro!” téna ááqibo aúbama yorautíya-kayukama itáaro! tiráiyē: “aammá aúkaipaqa máinata máqtemma Yúríabaq máiya-kayukama uyaatéta anubaq kóoro! ¹⁵ ááqibo móra-nakoma naan-ámútáqá maína-nakoma íma naaúpaqa ku péqma táitawaa-yataaqa mayéna paá kóino. ¹⁶ ááqibo móra-nákoma yópáqá máinama íma naaópaqa yauwéqma unáákáqtōma ko mayéna paá kóino! ¹⁷ mi-túpááráqá ámũkaraq-inimma iyápóma náamma kámina-inikaraqa anómma aĩq-yaqtaqa mayáiyana yirummá ôriq íniye. ¹⁸ ááqibo yaugiq kéi-kanaama wáinatama

yíqa anómma íné ínatama nunamupí íbêqa ítama aónaaro! 'Áánûqtuo, mi-qtátááqá yaugiq-kánáábí ímira-uwol!" tíyana márû mikákáá íniye. ¹⁹ ááqibo mi-táíqó-kánáámá mú mikákáá táíqoma ínama ááqibo naayóbáqá Áánûqtu máqte-qtataaqa tarôq urái-kanaarake íbêkaraqa íma mirá-uraiye. keqnáámmá móragaraqa íma mirá-kánáámá aurániye. ²⁰ ááqibo mi-kánáámá íma ánataginaraatata máqte-kayukama íma paá máne oné. miráitana Áánûqtu maa-kánááyábámá pááqya-kanaama iyo téna timákarena wení awaaméq-wáyúkáytabámá timáyíkaraiye." téna tiráiyé. ²¹ Ítuma timá yímikaiye: "ááqibo mi-tái-kánáámá ínana móra-nakoma timá-ámena 'Metáiyama maabáqá máibo aónaao! mibáqá máiyé.' tínaama íma arupi itaa!" ²² taíbaq kaaqaari-Metáiyá kaaqaari-wátáá-wáyúkágáráqá auréta awaaméqá aráátineta Áánûqtuni waayúkama ubaayammá umáyiketaraa ínoé. miráuma kanaarác inéta ínoé. ²³ ááqibo karáqtuwe paá máaro! kemá áqnáabaqa kétima-timune. ítáaro!" téna tiráiyé. ²⁴ Ítuma óq-aimma tiráiyé:

Waayúka-Araakoma kumíni-kanaayabama

"ááqibo táíqo-kanaama aíqa urái-kanaama ánatatuwena aabaúma kumayuqá aukéna wíyómma móragaraqa íma tágaginana ²⁵ wiyóqá wíyópake kutínana wíyôkoni akoqnáágoma popoq umáginiye. ²⁶ umáqtuwena Waayúka-Araakoma konnákáqá kuména anón-akoqnaagaraqa tágagigogaraqa kumíniye. ²⁷ kukéta Áánûqtuni kaqtó-wayukama timá-yiminata múqtûq maragóní aqtóbáké iyata Áánûqtuma awaaméqá umáyíkarai-kayukama yiwíqme yínoe. ²⁸ yaagómá aapinaammá yiráátínata ítáaro! ááqibo yaayamamá yaa ánagaraqa yáinatama miráini-kanaama ítaraae. ²⁹ móraiq uma maa-wái-qtáqtááqá auráinatama kemá kumónúna-kanaama waaqókáíq íniye. ³⁰ ááqibo taákaq máráaro! íbêqa paá máa-kayukama tébakaqa íma puíyana maa-wái-qtátááqá máqtemma auránóe. ³¹ wíyôkaraqa maragáráqá ánataginamanibo ketáama íma ánataginiye." téna Ítuma tiráiyé.

mi-kánáágóní aabaúma máqte-kayukama nói-kanaaraqa yíniyô téta íkéitaae.

³² Ítuma timá yímikaiye: "ááqibo aabaúma nôraq umá mi-kánáámá íniyô? nói-kagaama íniyô? máqte-kamma máqte-kayukagaraqa Áánûqtuni kaqtó-wayukama áanikogaraqa íkéitaae. aboámá wenamáa kéitaiye. ³³ mi kumíni-kanaama mi-kágáámá íma ítaraabo yabíqma akoqnáá oro! ³⁴ miráara umá wáiyé! móra-nakoma naaópake aammá kóinena wení maqne-wáyúkámá yeqtí iyáánikaraqa iyuwéna kóitata yemá yabikááe. ááqibo wemá oqtaráq yabikái-nakoqtabama timá ámikaiye.

'kawáá uwo! karáqtuwe mááo!' téna tiráiyé. ³⁵ keráwáqá keqnáámmá karáqtuwe máaro! naakóní aboámá nôi-tupaawaq yíníyô? énaikaraq yíníyô? aabáyaanapimma nokáán-aukaanaq yíníyô? iráqma tágaina-kanaararaq yíníyô? íma ítaraapoana ³⁶ páátákáá yínibo wagobo! ³⁷ ké kétima-timune. keqnáámmá máqte-kayukayabama kétima-yimune 'karáqtuwe máaro!' " téna tiráiyé.

14

Ítumma ikamínôn-aimma tirááe.

¹ kaayaq-yúpáámá paá wáinana kótámaki-oniqa íma ítóraitan-onikaraqa yínata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Ítumma aúpáq yáqtoqma arááqqa ikaméta náaraq umákainoqtababi abáá kéoe. ² abáá kéeta tirááe: "óniqa kaugikánáámá miráonatataama waayúkama ááiqqa ínópoataa mikánáámá íma kanaaráq ónúntae." téta tirááe.

Ítumma Béqtanibaqa matawékaraqa pérakaraiye.

³ Ítuma Tááímoni kárú-nakoni naaúpaqa Béqtanibaqa nammáqá ya máitata aáwaqa kénaawana móra-inimma uyábékena anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwékáráqá óqta-motorema yubáqtukena Ítuni aqnókáqá atíma pérakaraitata ⁴ tébakaq-wayukama íyámma ôriq umá uráitata tirááe: "nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá paá atíma pérakaraiyo? kaumotíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáiyé. nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá íma kényimenawaq meyámmá matáiyó? ⁵ ááqibo meyámmá matáikakaatati mi-meyámmá oótamma íma wáikayukama kanaaráq yiminé iné." téta áá awááguraawana ⁶ Ítuma timá yímikaiye: "wemmá ayúwáaro! nôraq itaráq áá awááguraao? wemá keqtábámá íráqôniq uráiyé. ⁷ áwáyoq-wayukama keráwáqtê máqte-kanaama paá mánobo! tikáinama aati-aatimá yíwáqnaa kanaaráq ínoe. ááqibo kemá keráwákáráqá máqte-kanaama íma paá mánune. ⁸ wemá kanaa uráiyé. wemá áqnáabaqa ketúraqa átê-akuq-nokaraqa puyónúnakanaayaba pétikaraiye. ⁹ ítáaro! máqtepaqa ketí átê-wataama abarokáq timá yímikai-marukaqa wení íbêq mirái-waigoma abarokáq timá-yimiyana wenáwîqa íma awikáinoe." téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaati Itikáárioti Ítuqtabama namuro-wáyúkámá timá yímikaiye.

¹⁰ titana Yúqtaati Itakáárioti iyápó-aanabike-nakoma uyátárai-monoq-wayukayopaqa kóurena tiráiyé: "kemá tíwáqnaa onaq Ítumma yáqtoqma áwîqme ínoe." ¹¹ titata yimuqá ôriq umá makéta meyámmá amínéta tirááe. tewana

Yúqtaatima aúyánámmá iténa “nói-tupaama Ítumma oyaa umá yirááatenuno?” téna ítama táiq uréna kanaayábá abáá-abaa kéiyé.

Ítuma kótámaki-oniqa wení iyápó-annagaraqa naráiyé.

¹² yammá itoraí-óniq-kánááráqá áqnáae-wagaabaqa kótáma-ki-kanaaraqa tipi-típi-araaqa ikákaawata Ítuni iyápó-annama ítama aónaraae: “náakaraqa ení kótámaki-oniqa ko kauma akánúnataabiyo?” tewana ¹³ Ítuma iyápó-annabike kaayaq-wáyúkámá mayái-áímmá timáyímikena tiráiyé: “naa márûkaqa peráiyana móra-nakoma nommá yaqména kéyinaka wenanaaépaqa okaao. ¹⁴ naammá peráinaka min-náákóní aboámá timá ámekaaó ‘tirááti-nakoma kétiye ketí naaúpaqa ketí iyápó-annagaraqa kótámaki-oniqa nai-námmá náakarabiyo?’ timáqtuwena ¹⁵ wemá anón-amuraaq-namma tiráátiniye. máqte-qtataaqa yokaa-yokaa umátikarainaka mikáqá kótámaki-oniqa kaumá tíkáakaaó!” timáqtuweta ¹⁶ kóureta naa márûkaqa péketa máqtemma Ítu timá yími-qtataaqa paá aónareta kótámaki-oniqa kaumakááye. ¹⁷ énaikaqa Ítu wení iyápó-annagaraqa iráitata ¹⁸ yaareráqá aáwaqa kénaawana Ítu tiráiyé: “keráwápíké móra-nakoma ítama táiq umátikanena wemá kemmá kutaruríq íniye. aáwaqa ketê náina-nakoma mirá-iniye.” titana ¹⁹ yirummá ôriq kéitata móra-mora-yuma ítama aónaraiye: “keábiyo?” titana káqomma “keábiyo?” titana ²⁰ Ítu yawwéqma tiráiyé: “eé títaupake kaayapíké móra-nakoma mimórá-táápépíké kegaráqá aáwaqa kénai-nakoe. ²¹ agamatán-áípi Waayúka-Araakoni aamá tiráiniq umá miráuma ínana ááqibo kutaruríq í-nákóní anónnáma mú mikákááné. min-nákómá íma marákaraikakaatati mú mikákáá íráqôniq íne iné.” téna Ítuma tiráiyé.

írêq-oniqa kénaae.

²² aáwaqa kénaawana Ítuma yammá maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiyé” timátuwená yímikena tiráiyé: “máýáaro! ketúmiye.” téna ²³ wááéni-nomma káápubi maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiyé” timátuwená yímikaitata máqtemma nátukaawana ²⁴ Ítu timá yímikaiye: “maannáma ketí naaegómíye. taíbaq-wayukayabama atíma kéguminana ónipi nokáá umáyikanena kaayóqá kémayikaiye. ²⁵ kemá kétima-timune. aran-nómmá móragaraqa ínanupo! ínanaaqa káqo-taoqa Áánûqtuni kawáá kéí-marukaqa káqomma nánúne.” timátuwaitata ²⁶ imá tiréta yúbareta Óribêti-anubaqa kóuraae.

Pítaama wakákáin-aimma Ítuma timá yímikaiye.

²⁷ Ítu timá yímikaiye: “keé keráwáqá máqtemma íbêq-nokaamma táaqa káinaqa tiyuwé kóinoe. Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye! ‘kemá tipi-típi yabi-í-náqá ikámónata

tipi-típima ókaq-okaq kóinoe.' tiráinapoata tiyuwéta kóinoe.
²⁸ kemá tiwáutumatuwainaqa itó-uma kenókáámá Kááribabaqa
 ónúne." tiráitana ²⁹ Pítáa tiráiyē: "ááqibo máqtemma tébakaq-
 wayukama ayuwéta kóiyāqa kemá íma ayuwéqa kónune." titana
³⁰ Ítu tiráiyē: "íbêq-nokaamma kokóregoma áama íma kaayapáq
 tínaama emá kaumo táoqa keqtábámá tínóne. 'min-nákómmá
 kemá íaonareqa íkéitaune.'" titana ³¹ Pítáa akoqnáá umá tiráiyē:
 "ímiye! kemá puí-kánááráqá etê puyónúne. imá ayuwéqa
 kónune." titata máqtemma miráráá umá tirááe.

Ítuma Kéqtêmani-yopaqa nunamummá tiráiyē.

³² Kéqtêmani-yopaqa irááwana Ítu tiráiyē: "maakáq máraiyo!
 nunamummá tenáá úne." tiréna ³³ Pítáa Yêmitigaraqa
 Yóáanegaraqa yíwíqmena kéyana áaqa kaitana táiq umá
 yáumetaraitana arummá ôriq umá kéitana ³⁴ tiráiyē: "tirummá
 ôriq umá kéitaqa túyánámmá kéitaqa pukónúne. máraiyo!
 waagobo! karáqtuwe máaro!" titata ³⁵ waaqókáqá marabí
 aipaq aguréna aíqa mayánénaboana nunamummá tiráiyē:
³⁶ "apááô! ketiboó! máqte-qtataqa kanaarác kéena maa-
 qtátááqá paábaq-matikaao! ááqibo ení akaígómá wárááo. ketí
 tikaígómá íwaraao." téna ³⁷ yauwéré immá yú wagurááwana
 aónariye. Pítáaqtabama tiráiyē: "Tááímonio! aú waguráánô?
 kímora-abauma íma kanaarác karáqtuwe máqē-uraano?
³⁸ karáqtuwe mááo! nunamummá tiyo! íma karáqtuwe máiya
 íma nunamummá tiráánaboaq Tááqtaan áama itánóne. aágoma
 kaqtó kéimanibo túgoma aqnúmmá kéena túgáibaa kéiyē." téna
 tiráiyē. ³⁹ móragaraqa keqnáámmá nunamummá timátuwena
⁴⁰ yauwéréna immá keqnáámmá yúgáibaa ôriq kéitata íma
 kanaarác karáqtuwe máqē urétaoata yú wagurááwana
 aónariye. wemmá yauwéqma timá ámínon-aimma íma ítaraae.
⁴¹ wemá kaumobác yauwaré iréna tiráiyē: "waguréqa paá
 wago! áágaaniye. íbêqa aabaúmmá umá guraiye, Waayúkagon-
 Araaqa kemmá kutaruríq i-nákómá kúmiq-wayukati iyáápi
 kémaraiye. ⁴² itó-uma kónunatiabo! aónaaro! kutaruríq
 umátikarai-nakoma kéiyē." téna tiráiyē.

Ítumma ánnáma ámikaae.

⁴³ kítitana páátákáá Yúqtaati iyápó-annabike-nakoma iráitata
 wegáráqá waabámmá yáákáráqá waqtáákáráqá iréta
 uyátárai-monoq-wayukabike aapinaa-káyúkábíké anónuqma-
 wayukabikekaraq irááe. ⁴⁴ kutaruríq i-nákómá awaaméqá
 yímikena tiráiyē: "kemá ámóqnaana-nakomma yáqtoqma
 ánnáma áméro! áwíqmeta yaákare kóoro!" tiráiyē. ⁴⁵ Yúqtaati
 iréna páátákáá Ítunopaqa kéena kaayonébáké ámóqnaraitata
⁴⁶ yáqtoqma ánnáma ámiketa akoqnáá umá yáqtokaae. ⁴⁷ ááqibo

móra-nakoma maéna yáámmá maténa mú mikáq anó-monoq-nakoni maqné-nákóní áararamma agáuqtukaiye. ááqaanibo téna ⁴⁸ Ítuma tiráiyē: “nôraq itaráq maaráuma yáákáráq waqtáákáráq yáqtoraneraq kéyeo? kemá íma moyán-árááq-náqá maéqa ⁴⁹ máqte-tupaaraq keráwákáráqá anó-monoq-naupaqa maéqa aapinaammá abarokáq tiráunaqa kemmá íma yáqtoqma ánnáma ítíkikaae. ááqibo Áánûqtuni agamatán-áímmá áraimma auráino!” titata ⁵⁰ máqtemma iyápó-anna-wayukama ayuwéta péqmare kóuraae. ⁵¹ ááqibo móra-maabugoma wáqtô itokáikaraq Ítun-annaepaqa kégoitata yáqtorakaraawana ⁵² wemá wáqtôma ayúqtukena unáákáqtôma aneqá íma wáikaraqa awaapáa uyaaténa kóuraiye.

Ítiráaeo anó-kayukama Ítumma aítaa umá aónaraae.

⁵³ ááqibo yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaqa irááwata mikáqá máqtemma uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá áíkutaawana ⁵⁴ ááqibo Pítaa Ítun-anaaeapaqa ayáqtáápake wakéna mú mikákáá anó-monoq-nakoni naamátúpaqa pékena kawáá-wáyúkágáráqá iraráqá maraq máena kégaanitata ⁵⁵ ááqibo uyátárai-monoq-wayukama máqtemma káánítôre-wayukagaraqa Ítumma ikamínéta aítaa umá abáá kéomanibo íma máqe-uraiye. ⁵⁶ taíbaq-wayukama kaaqaari-áímmá Ítuqtabama timákáreta ááqibo mimórá-wátáámá íma kététa káqo-kaqon-aimma netuqyaa tirááe. ⁵⁷ ááqibo tébakaq-wayukama itó-uma kaaqaari-áípi tirááe: ⁵⁸ “wemá tiráitata ítaraawana tiráiyē: “maamin-ánó-mónóq-námmá waayúkama tarôq uráá-namma kemá yauwítíyuwaiyaqa kaumo-wágáábí aúgemma tarôq ónááq únnae waayúkama íma tarôq kéiya-namma tarôq ónúne.” tirááwana ⁵⁹ yeqtí watáagoma íma mórai q uráiyē. ⁶⁰ mú mikákáá anó-monoq-nakoma yeqtí aúkáapimma itó-urena Ítumma aítaa umá aónarena tiráiyē: “wení watáayaba yauwéqma íma kanaaráq timá abarokáq tinónô?” titana ⁶¹ Ítuma páátí máqe-urena aamá ítiraitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma móragaraqa ítama aónaraiye: “emá Metáiyabono? mú mikákáá uyátárai-manikoni áanikobono?” tiráitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: ⁶² “máune.” téna “Waayúka-Araakoma Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máena wíyokoni konnákáq kumínata aónanoe.” téna tiráiyē. ⁶³ mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma uráitana unáákáqtômma yuráqtukena tiráiyē: “nôraq itatáá káqo-kataama itánétaa kéunataabiyo? ⁶⁴ wenamáárîqa kaaqaari-áímmá tiqtábámá nóituyanaqa kéitaa?” titata máqtemma yauwéqma tirááe: “wemá mú mikákáá táiq uréna puíno.” tewata ⁶⁵ tébakaqa Ítumma wirááti wirákáreta aúramma yawááq-ureta ikamíq-ikamiq

kéeta tirááe: “náawa ikákaiyo?” tiráawata kawáá-wááyúkámá áwîqmeta iyáán-arunapo ikákaae.

Pítaa Ítuqtabama “wemmá íaonareq íkéitaune” téna tiráíye.

⁶⁶ Pítaa naamátúpaqa paá máitana móra-inaaruma mú mikákáá anó-monoq-nakoni maqné-ínáárúgómá ⁶⁷ Pítaamma iraráqá aónarena wemmá karáqma káonena tiráíye: “emá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraane.” titana ⁶⁸ Pítaa tiráíye: “ímiye. enáama íkéiteqa íma ítaraune.” téna oqtaráq kóuraitana kokóregoma áama tiráíye. ⁶⁹ anaaékaqa min-ínáárúgómá móragaraqa káonena móra-nakoma amakaq mái-nakomma timá ámikaiye: “wemá min-nákóni iyápómiye.” titana Pítaa ⁷⁰ “ímiye.” tiráíye. ááqibo pááqyamma anaaékaqa mikáq máa-kayukama Pítaamma timá ámikaae: “Kááriribake-nakoma máeboa emá iyápó-annabike mórabi máane.” tewana ⁷¹ Pítaa timá akoqnáá uréna tiráíye: “ááqibo kemá kaaqaari kêtunaraa Áánuqtu tíkamine iné. min-nákómá íaonareq íkéitaune!” titana ⁷² kokóregoma móragaraqa áama tiráitana Pítaa Ítuma tiráin-aikoma aákaq itana ítaraiye: “kokóregoma áama kaayapáq íma tiráinaama emá kaumo táoqa keqtábámá wemmá íkéitaune tínóne.” tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ániibo ibiqá ôriq umá yakáíye.

15

Ítuma áitaa umá aónaraqa.

¹ aabáyaanapimma nokáápaqa uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-kááyúkágaráqá káánítôre-wayukagaraqa watáá-wataa timátuweta Ítumma yáqtoqma ánná kúmeta anó-kamaani-nakonopaqa mó ámikaawana min-ánó-nákóni áwîqa Pááíratima ááqibo téna ² Pááíratí Ítumma áitaa umá aónarena tiráíye: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáánabono?” titana Ítuma yauwéqma tiráíye: “téne.” titata ³ uyátárai-monoq-wayukama weqtábámá tirááe: “wemá taíbaq-taigo-qtataariq uráíye.” tewana ⁴ Pááíratí móragaraqa ítama aónaraiye: “yauwéqma íyaq timá-yiminono? eqtábámá taíbaq-taigon-aimma kétee.” titana ⁵ Ítuma páátí máena móragaraqa yauwéqma ítima-amitana Pááíratima ítama iyánáaq uráíye.

Ítumma arááq ikamínéta tirááe.

⁶ ááqibo kótámaki-onikaqa aati-aatimá Pááíratima móra ánná-naupaqa mái-nakoma ayuwéwaimiye. wáátigoma awaaméqá maréta tewana Pááíratima ayúwáitana ánná-naupake kanaaráq ayúbákáitana kó éwaimiye. ⁷ ááqibo mi táoqa kaarabútibi móra-nakoma áwîqa Baráábatima máqe-urena anón-aiqa wemá taíbaq-wayúkagaraqa uréna wemá móra-nakomma arááq ikámítana

pukitana kaarabútibi máqe-uraiye. ⁸ ááqibo waabámmá áíkuteta Pááírati ánná-naupake ayúwái-nakoqtabama ítama aónaraae. aónaraawana ⁹ Pááírati ítama yimónaraiye: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-naqa ayúbakanuno?” téna ¹⁰ uyátárai-monoq-wayukati yáaimma ítareta paá yirunóbáqá kárún-aimma kététaboata Ítumma ánnáma ye ámikaae. miráuma ítarena tiráitata ¹¹ uyátárai-monoq-wayukama waabámmá timá yímikaae: “Baráábatiqtaba kétékaiqtaae tero!” miráitata waabámmá timá yímikaae: “Baráábatimma ayúqmataa timiyo!” tewata keqnáámmá ¹² Pááírati móragaraqa timá yímikaiye: “ááqibo Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoqtabama nôraq ónúno?” titata ¹³ waabámmá kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno?” tewana ¹⁴ Pááírati ítama yimónaraiye: “nóin-otaaniraq uréna nói-taigoniraq uráinabiyo?” titata mú mikákáá anókaq kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” tewana ¹⁵ Pááírati waabá-káyúkátí yimuqá máráinapoana Baráábatimma ayúbákaraiye. miráumatuwena Ítumma i-wáyúkámá yímikena timá yímikaiye: “akoqnáá-annanapo ikámoro! ikáqtuwera yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” téna Pááírati tiráiyie.

i-wáyúkámá Ítuqtabama ámiyoq-naayog urááe.

¹⁶ timátuweta i-wáyúkámá Ítumma áwîqmeta kámááni-nakoni naamátûpaqa iréta tébakaq-i-wayukama yááyareta ¹⁷ tokô-kaqtoma mú mikákáá anó-nakoni wáqtôraa-katoma matéta áwáábiq-annama matéta mú mikákáá anó-nakoni kámokaa-kamoqa atoyumá tarôq uréta Ítuni aqnókáqá abákareta ¹⁸ paá awaaméqá umá kaaqaarigó kaayoné umákareta tirááe: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoni áwîqa múte yaúyoro! wemá anó-kanaama ayáqtaákaqa paá maíno!” téta ¹⁹ oótátánápó aqnókáq kéikameta kaáqá kémareta yiraayutaúmá ayéta kaayoné umáketa ²⁰ ámiyoq-naayog éta tokô-kaqtoma yukéta wení wáqtôma móragaraqa umáketa áwîqmeta yaaraqá nírigaraqa ikamínô-marupaq kóuraae.

Ítumma yaaráqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

²¹ kégoeta móra-nakomma yáqtokaamma wenáwîqa Tááímoni Tááírínipake-nare. Érékáánarayaa Árûbatiti yiboámá wemá yópáké kéitata yemá Ítuni kaapaq-yámá ámiketa timákaawana aqména kóuraiye. ²² Ítumma áwîqmeta móra-anuraqa iréta min-ánúgóní áwîqa Kórákóta-anue. áwîkoni áaimma aqnón-ayaatapare. ²³ mibáqá iréta wááéni-nomma yaagóní anókáráq waéqma ámikaawana ínaraitata yaaraqá nírigaraqa aráápama ikákaae. ²⁴ ikáqtuweta wení unáákáqtôma yáíkaa q umá uréta

aábê yaréta unáákáqtôma móra-mora umá matááe. ²⁵ ááqibo nírima ikákaan-abauma (9.00 kiroki) aabáyaanapimma aabaúma kéuitata ikákae. ²⁶ yaaraqá aúbama wení táigoqtabama agáyáan-aikoma tiráiyē: “Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-nare.” titata ²⁷ ááqibo wegáráqá kaayaqá moyánákáratámá yíkaketa Ítuni aukápáq mórama ayáánurapaq maréta mórama ayáánuropaq maréta urááe. ²⁸ ááqibo miráuma monoq-áúbábí naayóbáqá agamátán-áikómá tiráiniq umá íbêqa áraimma mirá kéiyē: “wemmá otaa-káyúkábí makááe.” téna tiráine. ²⁹ yaaraqá máitata waayúkama kótayata kéeta iyáataq-yaataq yumá ámiyoq-naayoq kéeta aamá káwaageta tirááe: “enamáárîq anó-monoq-namma yawítíyuwe kí-kaumoyupaama móragaraqa keqnáámmá tarôq ínâq óne ³⁰ ááqibo yaaraké enamáárîq kumuwo! enamáárîq kuméma ípuinone.” tewata ³¹ keqnáámmá uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ámiyoq-naayoq kéeta tirááe: “wemá káqo-yuma yíwâqnaa uráitata íma pukáábo wenamáárîq íma kanaaráq áwâqnaa éna miráipoana puíniye. ³² ááqibo Metáiyama máikakaatati Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoma yaaraké kumínataa aónétaa mikáq itánúnatae.” tewata keqnáámmá wegáráqá yíkakaa-nakorata ámiyoq-naayoq-aimma timákaraaye.

Ítuma pukáiyē.

³³ ááqibo wágáama aabaúma aúkáapi uyáwitana kumayuqá aúqma máqte-maruqa yawááquraiye. ³⁴ aabaúma kaumoráq kégumitana Ítuma kabámarena anókaq wááqa kéyena tiráiyē: “Érói, Érói, aráama tebákátáni?” téna wenábike mirá kétiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaa tiyúkáano?” titata ³⁵ tébakaqa máqeo-kayukama ítareta tirááe: “ítáaro! wemá Iráiyamma kááyaiye.” tewana ³⁶ móra-nakoma uyaaté iréna parubaru-wánnáámá ikaa-q-nókáráqá yátaraq makéna Ítumma ámitana nátúwáitana min-nákómá tiráiyē: “éqtukaiyanao! Iráiyama yaaraké yamatuwáinana kumínaayaba aónaaro!” titana ³⁷ Ítuma anókaq wááqa yumátuwena pukuráiyē. ³⁸ pukitana ááqibo anó-monoq-naupaqa oqtaráq tabaraáberaakannaama abí kúmakaama wenamáárîq aúkáapike kabááqma yakákuraiye. ³⁹ ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá máitana Ítu aúbáqá itó-uma máitana Ítuma wááqa yumátuwena pukitana aónatuwena wemá tiráiyē: “áraine. min-nákómá Áánûqtuni áaniko máqe-uraiye!” téna tiráiyē. ⁴⁰ ááqibo aaranaamá mikáqá nékaq máeta káoneta Tárómeyaa Máriaa Máátariniyaa Máriaa maqné Yêmitiyaa Yótéti anóaratama máqe-ureta ⁴¹ Kááribabaq

yemá Ítuni anaaé waqmé kéweta áwâqnaa urááe. taíbaq-kaqon-noinima Ítugaraqa Yérútáárebaq uráán-noinima mibáq nékaq máqe-uraae.

Ítuma uqtamákaraae.

⁴² ááqibo aabaúmá karaakáq kúmitana Tabaatiráqá yokaa-yokaa-í-yúpáámá wáitanaboana Yótêbi Aarimatéabake-nakoma iréna wemá káánítôre uyátárai-naqa maéna Áánûqtuni kawáá kéi-kanaayabama awé kéiye. ⁴³ mimórá-nákómá Pááíratinopaqa ikatîq íma uréna Ítuni arááq-auyabama ítama aónaraiye: “timínónó?” tíminaq mó-uqtamakaano.” titana ⁴⁴ Pááíratí aúyánámmá ítarena “árinaq pukuráinabiyo?” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá ááyarena ítama aónarena tiráiyé: “ara pukáiyó?” titana kawáá-nákómá timá ámikaiye: “owé pukáiyé.” téna ⁴⁵ Pááíratí iyánáaq umárena ítátuwena Yótêbimma timá ámikaiye: “kanaaráqíye. arááq-auma mayaaó.” titana ⁴⁶ Yótêbi kateko-wánnáámá meyanîq umá maténa yaaraké aúma maténa wannaabí atáá-umakena óqtanobaqa maipí uqtamákena anón-oqtamma muríákóní ótaqa makéna yawááq-uraiye. mirá umáqtuwaitata ⁴⁷ Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yótétini anóagaraqa máeta uqtamákaraiapaqa aónaraaye.

16

pukáipike itó-uraitabama

¹ Tabaatimá ánatagitata Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yêmitini anóama Tárômegaraq átê-kuyumma i-qtáqtááqá meyámmá maqméta Ítumma pérakaneta matááe. ² Tóqtaaraqa iráqma tágagikaqa uqtamákarapaqa kóureta ³ kégoeta wataá-wataa tiréta “náawa oqtaráké óqtamma mamá páabaq “aukátikanitaabiyo?” ⁴ anón-oqtapoana ummaa yánitata tirááe. kététa ko aónamma óqtamma páabaq aukákuraitata aónarae. ⁵ miráitata muríyánóbáqá péketa aónááyama móramabugoma wayán-únákáqtôgaraqa mibáqá maraq máqe-uraitana aónaraawana yáaqa ôriq umá karáitana min-nákómá tiráiyé: ⁶ “táaqa ígáino! Ítuma Náátárêtibake-nakomma kaapaq-yátaráq ikámaraa-nakomma abáá kéoyamma wemá pukáipike itó-urena íma máiyé. uqtamá káraapaqa aónaaro! ⁷ ááqibo wení iyápó-anna ko timá yímero! Pítaagaraqa timá áminata timá yímero! Ítuma we-nókáámmá Kááriribaqa kégoitata mibáqá aónanowana keqnáámmá wemá keráwáqá miráuma timá tímikaiye.” téna tiráiyé. ⁸ aanibo yemá yáubareta muríyápáké uyaaté kóureta ikatéyana yáaqa karáitatapoata páátí máqe-ureta máqte-kayukama íma timá yímikaae.

Ítuma Máriaa Máátarininopaqa iráitana aónaraiye.

⁹ Ítuma pukuráipike itó-umatuwena Tóqtaa-abayaanapimma nokáápaqa wemá áqnaábaqa Máriaa Máátarininopaqa iráíye. naayóbáqá min-íníkoní arunóbáké abapaké kaayaq-kútí-áágómá Ítuma waqtukáíye. ááqibo iráitana aónarena ¹⁰ Ítuni aanábómá ibiqá kéyaraawana ko timá yímikáíye Ítuma paá máitana aónarena ¹¹ timá yímiqtuwena kéiteta wenáama irunóbáqá íma ítaraae.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá Ítuma aónaraaye.

¹² anaaékaqa waéqma káqon-nakaa umá kaayaq-nákórátá yeqtôpaqa iráitata karaa-márúkáqá kégowana iráitata aónareta ¹³ yauwaréta tébakaqa timá yímikaawata kanaaráq íma ítaraae.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

¹⁴ ákaqa Ítuma wení iyápó-annama yeqtôpaqa iráitata ye títaupake móra-anna-wayukama aáwaqa kénaawana Ítuma iréna áá yiwááguráíye. yemá irupí íkéiteta káúbîq uréta wemá pukáipike itó-itata aónaraa-kayukama temmá íkéitaawanaboana áá yiwááguráíye. ¹⁵ wemá timá yímikáíye: “máqte-marukaqa kóoro! máqte-kayukama maan-áté-wátáámá mó-tima-yimero! ¹⁶ máqtemma yirupi kéitaa-kayukama nommá peráíyaqa atóbamayikanune. íkeitaa-kayukama yawááq-umayikanune. ¹⁷ aamá kéitaiya-kayukama maamin-áwááméq-yátááqá mayéta ketíwíkake kuti-áágómá waqtuwánoe. aúgen-aimma mayénama aúgen-aikaraq tínana ¹⁸ puí-íráákábáyáámá yáqtoraiyana ípuinana uwaatagááq-yátááqá nainama ípuinana karí-wáyúkámá ánekuiyanama karímá éqyikainata atóbaginoe.” téna tiráíye.

Áánûqtuma kawáá kéí-marukaq Ítuma utáíye.

¹⁹ timátuwena áwíkaitana Áánûqtuni kawáá kéí-marukaq uténa Áánûqtuni aukápáqá maráq máqe-uraitata ²⁰ wení iyápó-annama máqtepaqa ko timá yímikaae. abarokáq timá yímikaawata uyátárai-nakoma yegáráq yíwâqnaa uréna yé tiráama áraimma kéitana uyátárai-nakoma awaaméqá yímikáíye.

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiyē.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyáátē-iyáátē umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane. ² yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayái-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae. ³ anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kêtune. maami-máqtē-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiyē. ⁴ miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minnâ áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiye.

⁵ Érôtima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-nákóni áwîqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánáakoma Éronin-annabikemma min-ínikón awîqa Irítabetie. ⁶ yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq urááye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye. ⁷ miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaarq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

⁸ Tékáráíyan-anna-wayukama mayáíratáá owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáímá matáiyē. ⁹ anó-monoq-wayukati yáaimma waráíkáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átē-kuyumma i-qtátááqá agamá ákûq íkáae.

¹⁰ agamá ákûq-umumma í-kánááráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áikuteta nunamummá kêteta máqe-uraae. ¹¹ ániibo Tékáráiyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq iyáárégóni ayáánurapaq itó-uma máqe-uraiye. ¹² Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo ¹³ kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiye: “Tékáráiyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ániibo emá min-iyápógóni áwîqa Yóáane té yamámiyo. ¹⁴ enáyakoma íráqôniq umá wáinaa

amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá pááq í-nayaba yimuqá maránóe. ¹⁵ uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awiqá wániye. ániibo wemá wááéni-nokaraq akoqnáá-nokaraqa íma nániye. ániibo wemá anóani áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye. ¹⁶ wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye. ¹⁷ wemá Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnááma maména Iráiyaraa umá mamé wínímma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áikuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

¹⁸ Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraine téq itánúnó? kemá anónuqma kamágúnana ketináakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé. ¹⁹ ániibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íráqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo ²⁰ ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq ínnaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

²¹ aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nôi-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe. ²² anaaékaqa Tékáráiyama máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

²³ anaaékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye. ²⁴ anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye. ²⁵ Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrakaq tigae íyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaaráq ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaeráq kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

²⁶ abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwíqa Náátárêtibare. ²⁷ mórama inaarúmá áwíqa Máriaa

móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene. ²⁸ kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiyoma min-ínikónôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá eté waíno. Áánûqtuma eté máena íráqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé. ²⁹ Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ánibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ ánibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatîqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íráqôniq kéumakaiye. ³¹ itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Ítue té yamámiyo. ³² wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye. ³³ wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

³⁴ Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyé. ³⁵ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yawwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tinoe. ³⁶ itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaamaímá matokáiyé. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráamanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóiyé. ³⁷ Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

³⁸ ánibo Máriaama tiráiyé: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹ mi-kánáaráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúríabaq móramaruqa anuáráaq-mapaq uráiyé. ⁴⁰ ánibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye. ⁴¹ Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnoabaq máin-iyapogoma kanageq uráiyé. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana ⁴² anókaq ááyama tiráiyé: “máqte-noiniti aúkápikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaita min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma

awaaméqá umákena awíkaiye! ⁴³ kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráiyô? ⁴⁴ taákoma emá tíwátennama kéitaitana tíyáqnoqaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráiyé. ⁴⁵ uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónaboa emá amuqá kémaraane.” téna Írítabetima mirá tiráiyé.

Máriaani imá

⁴⁶ maamin-imá Máriaama maará tiráiyé:
“kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwíqa múte kéyayune.

⁴⁷ Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.
weqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kémaraiye.

⁴⁸ kemá paá wení mayáí ínímánibo
wemá keqtábá aákaq matokáiyé.

⁴⁹ kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata
máqte-marabi-kayukama maa-kánááraké
yemá keqtábámá téta

‘Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye.’
téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwíkoma aokaríq kéiyé.

⁵⁰ yemá náayubi weqtábá ikatíqa móra-wayukati-kanaagaraq
káqo-kayukati kanaayábágáráq
kéo-kayukama yemmá
wemá arummá kéumayikaiye.

⁵¹ wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena
waayúkama yetí yúma mamá kéuyeta
mirá onaae teq-qtátáákáráq
wemá mamá pípêban umátuwaniye.

⁵² kateko-yáínái-nákáá umá
kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-yibiqtatama
mamá paábaq yukéna
káqomma paá-wayukama
yemmá múte yaútaiye.

⁵³ ánibo yáayaba kéo-kayukama
wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.
maqma ógikaimanibo
taíbaq-otamma makáa-kayukama
yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
timá yíkaraiye. ⁵⁴ ketáái títaubikokaq wemá timá
akoqnáá umákaimma

Áánûqtu paá matokáine.

Ítiráaeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
áwáqnaa uréna

⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq

arummá umáyikena minnáyaba
aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine.”

téna Máríaama ibí tiráiyé. ⁵⁶ Máríaama Irítabetite kaumo-
wíyómmá máqena anaaékaqa wenamáapaq yauwéqma
kouraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápó marakání-kanaama yáwitana iyápóma
inaamai marákáraiye. ⁵⁸ Irítabetin-anna-wayukagaraq móra-
marukaq-wayukagaraq uyátárai-nakoma Irítabetimma nôrabi
umákái-qtataaqtaba ítátuweta yimuqá marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké kaumo-
kánáaráqá min-iyápógóni áúma karánéta urááe. min-iyápógóni
áwîqa aboán áwîkaq ‘Tékaráiyae’ téta áwîqa yamámineta
uráámanibo ⁶⁰ min-iyápógóni anóama téna “ímiye.” tiráiyé.
“ketáámá Yóáane tétaa áwîqa yamámenunatae.” téna tiráiyé.
⁶¹ ánibo waayúkama tirááe: “mórama maamirán-áwîqá
enawaammá íma wáiyé.” téta tirááe. ⁶² mirá-timatuweta
Tekaráiyama íma kanaarácq aamá titatabóata yemá awaaméqá
iyáánapo umátuweta aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq
maamin-iyápógómmá yamáminono?’ téta tirááe. ⁶³ ánibo
Tékaráiyama aúba agayái-yátááqá ítama maténa maará téna
agatáiyé: “min-iyápógóni áwîqa Yóáane.” titata yemá iyánáaq
urááe. ⁶⁴ ánibo é mikácq Tékaráiyama aamá keqnáámá áaimma
átama kétena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ⁶⁵ miráitata
máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatícq urááe. ánibo
mi máqte-qtataaqo páácq i-wáígóni wataágoma Yúriabaqa
anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiyé. ⁶⁶ máqte-kayukama
maami-kátáámá ítáa-kayukama íyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá
itéta maará-tiraae: “anaaékaqa maan-iyápógómá náaraq
umáwaq mániyo?” téta tirááe. ánibo uyátárai-nakoni akoqnáama
wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékaráiyani imá

⁶⁷ min-iyápógóni aboámá Tékaráiyama Áánûqtuni Aokaq-
Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráiyé:

⁶⁸ “ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma
wenáwîqa múte yauyónátae.

wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena
mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹ móra-nakoma akoqnáá umá

ketáái kúmiq-yataaqqa mamá
paábaq yuwánéna kukáiyé.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye.
naayóbáqá

70 Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo
minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.

71 ketáái namuro-wáyúkágáráq
yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq
yetí akoqnáábikema keqtaámá mamá
paábaq tiyuwánitae.
téna timá akoqnáá uráine.

72 ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena
wení anón-anon-aimma timá yarúmakaiqtabama
'aákaq maranúne' téna Áánûqtuma tiráine.

73-74 ketáái namuro-wáyúkábíkémá mamá
paá umátikenataa túawaaq
tuqmá mái-aimma akoqnáá umá
ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.
wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa
ketáámá weqtbá ikatíqa íma éta
tirummá kámunanataa

75 wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa
wenáurakaqa arupú umátaa
ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

76 ánibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá
'mú mikákáá anón-naqa
Áánûqtuma wení amuné-naré' téta tínoe.
anómma uyátárai-nakoni aakaqá
emá áqnáabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

77 wení waayúkama timá yíminata
náayuwabi uyátárai-nakoma
yetí kúmiq-yataaqa mamá
paábaq kéyuwena awikátuwainayuma
yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

78 ketáái Áánûqtuma keqtaámá
arummá kéumatikenata kaayoné kéiyee.
wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma aabaúamá
utaréna

kamá tágainikaa umá

79 ketáaráqá Áánûqtuni márûpake
ómá kamá kétagaiye.
náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
amakaq máawana

Áánûqtuni márûpake ókómá
kamá kétagainata
yemá kanaaráq káoneta
kaayoné-ákáq kanaaráq uréire ínoe."

téna Tékaráiyama tiráiyé.

⁸⁰ anaaékaqa min-iyápógómá anómma aúkitana wení aúgaraq arun-iyápógáráq akoqnaá urááye. ániibo Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq máqena abarokáq Ítiráaeo-wayukati yúrikaq pááq umá iráiyé.

2

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹ mi-kánááráqá Títáa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwíqa agayaíkaae tiráiyé. ² minnáma áqnaáaba-kanaama yíwíqa matáámma mi-kánááráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqte-uráiyé. ³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márúpaq wéyáwé uréta yíwíqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Káárirí-maruqa yuwéna Yúriabaq Tébitini márúpaq Béqtaremubaqa uráiyé. ⁵ ánáakoma Máriaama ámúkaráq máitata wetê kóuraaye. ⁶ yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyé. ⁷ ániibo purumakaakóní naupaqa Máriaama áqnaáabaq-iyapoma inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóní aáwaq-ketibi ákáraiyé. minná waayúkama ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí waiyóya-namma íma wáqte-uráiyé.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipi-típiraq kawáá umátuweta máqte-uráae. ⁹ ániibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtôpaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatíq uráámanibo ¹⁰ kaqtó-nakoma timá yímikáiyé: “keráwáqá ikatíq íoro. ítáaro. kemá keráwáqqtôpaq átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye. ¹¹ mi-nókáámmá Tébitini márúkaqa móra-iníkoma iyápóma marákáraiye. minnáma yauwéqma keráwáqá tiwiráí-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare. ¹² ániibo keráwáqá min-iyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-iyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-tapepi waguréna máiyé.” téna tiráiyé.

¹³ kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqei kaqtó-nakote ku máqte-uráae. ániibo yemá Áánûqtuni áwíqa múte yauyéta íbí maará-tiraae:

¹⁴ “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma

anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ániibo maa-
 márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana
 kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”
 téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

15 yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni
 márûpaq kówata tipí-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae:
 “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá
 Béqta remubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe. 16 mirá-
 timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ániibo yemá ko aónamma
 Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóni aáwaq-
 taapepi waguré máqe-uraiye. 17 ániibo yemá min-iyápómá ko
 aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-iyápóyábá
 timá yímín-aimma tirááe. 18 tipí-típi-kawaa-wayukama ten-
 áímmá máqtemma náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnýaba
 yúyánámmá ítaraae. 19 yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama
 máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-
 áyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uraiye. 20 anaaékaqa
 tipí-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta
 aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtó-
 nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráiyee.

yemá Ítumma áwîqa yamá mikaae.

21 anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-
 iyápógóni áuma kégaréta áwîqa ‘Ítue’ téta yamá amikaae. Ítuma
 íma pááq uréna anóani áyáqnoabaq máitana kaqtó-nakoma min-
 áwíqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

22 anóakaraq wení iyápógaraq mamá íraqôniq umá aúgen-
 augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini áamáan-aikoma
 tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-iyápómá
 uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye. 23 uyátárai-
 nakoni áamáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraiye: “áqnáabaq-
 iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-
 nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna áamáan-aikoma tiráine.
 24 yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta
 urááyamma miráuma uyátárai-nakoni áamáan-aikoma maará-
 tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá
 ápôq-numaratama mamé yíno.” téna áamáan-aiko tiráine.

25 ániibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa
 Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana
 wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye.
 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena 26 min-Áágómá wemmá

timá akoqnaá umá ámikaiye: “Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnaá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine. ²⁷ miráitana Áánûqtuni Aaokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ániibo Ítumma anóayaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááríq íyéta óyana ²⁸ Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyena maará-tiraiye:

²⁹ “uyátárai-nako, emá

timá akoqnaá umákaana-aimma

paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq

kemá timuqá kémareq púyono.

³⁰ ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

³¹ máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa

óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

³² uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa

emá mamá yokaa ónama

ókóráá kamá tágama Yéqtaeao-wayukayaba

ení aammá kéyiraatena

ení-wayukama Ítiráaeo-wayukama

anón-awíqa kéyimiye.”

téna Tímioni tiráiyé.

³³ Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq urááye. ³⁴ ániibo Tímionima yemmá íráqôniq kéumayikena min-íyápógóní anóama Máriaamma maará téna timá ámikaiye: “taíbaq Ítiráaeo-wayukayaba yíkama ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta ³⁵ aúpáq-yúyánámmá abarokáq pááq íniye. ániibo mórama tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.” téna Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

³⁶ mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-káritímáátímá awaikóté máqe-uraiye.

³⁷ anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye.

ániibo abapaké kaumogáráq kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye.

miráitana min-árááqnágómá anó-monoq-naupaqa

íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa awetá-urena

nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákararaq

múte yauyéwaine. ³⁸ mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq

iréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá

Yérútáárebaq awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemma min-iyápóyábá timá yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹ yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárêtibaq kóuraae. ⁴⁰ mikáqá min-iyápógómá anómma auréna akoqnáá ínena uráiyé. wemá itai-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Îtuma yuwaaqnógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

⁴¹ Îtumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítímáátíráqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane. ⁴² Îtuma yuwaaqnógoma wení karitimaatimá tiyááka umá kaayapóana wegáráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe. ⁴³ anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-iyápómá Îtuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ániibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Îtuma máiqtabama íaonaraaye. ⁴⁴ anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye. ⁴⁵ anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Îtumma abáá urááye. ⁴⁶ yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónááyamma anó-monoq-naupaq yirááti-wayukati aúkáapi máqe-uraiye. ániibo Îtuma aamá temmá kéitena yemma anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye. ⁴⁷ Îtun áama kéiteta yemá Îtuni itai-yátááqtábámá wemmá aamá itáawana yauwéqma tin-áitábágáráqá ítama iyánáaq urááe. ⁴⁸ ániibo anóayaa aboámá Îtumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Îtumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Îtumma anóama tiráiyé. ⁴⁹ miráimanibo Îtuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Îtuma tiráiyé. ⁵⁰ ááqibo Îtuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraaye.

⁵¹ ániibo Îtuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Îtuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápí matokáiyé. ⁵² ániibo Îtuma anómma aúkitana wení itai-yátáákógáráq wenáúgogaraq íráqôniq

urááye. Áánûqtugaraq maa-márábíké-káyúkágáráq aónaamma íráqôniq uráíye.

3

nommá Peraí-náqá Yóóanema aamá tiráíye.

¹ Títaama Táíbíríati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótiátí Pááíratima Yúríawayukati anó-kamaani-naqa máqe-uráíye. ániibo mi-kánááráqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uráíye. ániibo ábâkoma Píripima Itúriamarupakaraq Térékónáitibakaraq anó-kawaama máqe-uráíye. Aráíténíama anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uráíye. ² mú mikákáá anó-monoq-nakarátama Áánatíyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóóanema Tékáráiyama ánikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóóanenopaq iráíye. ³ miráitana Yóóanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peráiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikáíye. ⁴ Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáíye:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa móra-nakoma ááyama kétéíye.

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro. aammá mamá arupú oro.

⁵ aammá kubáutainabi maqmá ógiraaro.

anumá uyátaina-maruqa mamá

márûte áráwáá oro.

kaé káína-amma mamá arupú oro.

aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.

⁶ máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷ netuqyaa-káyúkámá Yóóaneqtaba nommá pétikaikaae téta yewana Yóóanema tiráíye: “keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq títaráq anaaékaqa áyámma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo? ⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye. ⁹ Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáíye. ítáaro. máqte-tagoma

íarutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰ Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ ániibo Yóáanema maará téna yawwéqma timá yimikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ániibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá móraiq íno.” téna tiráiyé. ¹² yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá peráinéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemmma ítama aónaraae. ¹³ ániibo Yóáanema timá yimikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiyé. ¹⁴ miráitata yaímma áaiq-i-wayukagaraq Yóáanemmma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ániibo Yóáanema timá yimikaiye: “keráwáqtí náapaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráiyé.

¹⁵ aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá iyáqnobaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóáanema Metáiyama yawwéqmataa tiwiráí-nárábí iyabiyo?” téta tirááe. ¹⁶ miráitana Yóáanema yawwéqma timá yimikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboaq kemá kanaaráq wení áitauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqá nommá pétikaniye. ¹⁷ wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wítinaupa q wítima áikuinimanibo táiq ínnama warárima aati-aatimá káiq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiyé.

¹⁸ Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáiyaqtaba áté-wataama tiráiyé.

Érôtima Yóáanemmma ánnáma ámikaiye.

¹⁹ miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anókamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátááríq éna ábâkoni ánáaqa kéyabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráiyé. ²⁰ miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemmma ánná-naupa q ákaraiye.

Yóáanema Ítumma nommá péraakaraiye.

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ániibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kéténa máitana

Áánûqtuni márûpaq agaro uráíye. ²² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáíye. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémaraune. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéíye.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráíye.

Îtun áítaubikoni yíwîre.

²³ Îtuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení kariti-maatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráíye. aarawaamá téta Îtuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

²⁴ Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

²⁵ Yáánaima Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Êmotimma áanikoe.

Êmotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Êtarimma áanikoe.

Êtarima Náágaemma áanikoe.

²⁶ Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.

Tímíenima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

²⁷ Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.

Téyaatioma Nérimma áanikoe.

²⁸ Nérima Mérekimma áanikoe.

Mérekima Áárimma áanikoe.

Áárima Kóutaamma áanikoe.

Kóutaama Éramaraamma áanikoe.

²⁹ Éramaraama Éramma áanikoe.

Érama Yótuamma áanikoe.

Yótuama Eriétamma áanikoe.

Eriétama Yóraamma áanikoe.

Yóraama Máátáátimma áanikoe.

³⁰ Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Tímionimma áanikoe.

Tímionima Yútaamma áanikoe.

Yútaama Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Yónamumma áanikoe.

Yónamuma Irááíakimma áanikoe.

³¹ Irááíakima Mériamma áanikoe.

Mériama Ménnamma áanikoe.

Ménnama Mátáatamma áanikoe.

Mátáatama Nétaanimmma áanikoe.

Nétaanima Tébitimma áanikoe.
³² Tébitima Yétimma áanikoe.
 Yétima Óbétimma áanikoe.
 Óbétima Póáatimma áanikoe.
 Póáatima Tárámonimma áanikoe.
 Tárámonima Náátonimma áanikoe.
³³ Náátonima Aammínataamma áanikoe.
 Aammínataama Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
³⁴ Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
³⁵ Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.
 Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Tênimma áanikoe.
 Tênimma Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
³⁷ Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Énôkimma áanikoe.
 Énôkima Yérarimma áanikoe.
 Yérarima Maaérierimma áanikoe.
 Maaérierima Kénaanimma áanikoe.
³⁸ Kénaanima Énotimma áanikoe.
 Énotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaanopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. ² mibáqá Ítuma kaayaqte-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánááráqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaarác maan-óqtákóqtábá tinana waéqma

yammá mamá auraaó.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana ⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

⁵ ániibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárainanuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena ⁶ Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq ániibo mora náawanabi aménááqqa kanaaráq aménúne. ⁷ ániibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwíqqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo ⁸ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwíqqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamá wení mayáimá mayaaó.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

⁹ mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáárebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao. ¹⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe. ¹¹ ániibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áipí kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé. ¹² Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiyé: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaaó.’ ” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé. ¹³ ániibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaena óq-taoqtaba awé uráiyé.

Ítuma Kááririri-marupaq áaimma átama mayáimá matáiyé.

¹⁴ anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnááraq Ítuma yauwéqma Kááririri-marupaq iráiyé. ániibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiyé. ¹⁵ aarawaatí monoq-náúpáq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwíqqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Ítumma anaaémma umákaraae.

¹⁶ Ítuma Náátárêtibaq uráiyé. naayóbáqá Ítuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqe-uraipoana anómma aúraikaq uráiyé. ániibo Tabaatiráqá Ítuma monoq-náúpáq uyábékéna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyé. Ítuma itó-urena

Áánûqtuni watáama yorautínéna uráiyé. ¹⁷ ánibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Ítumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áikómá maará-tiraimma aónaraiye:

¹⁸ “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekák máiyé.
wemá kemmá awaaméqá umátikena áwáyoq-wayukabi
‘Metáiyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráiyé.
ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq
paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.
yúramma karoparáina-wayuka
yúramma káonaiyata
náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
mamá ayúqyikanunayaba
uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

¹⁹ minnámo pááq íni-kanaaraq
uyátárai-nakoma wení waayúkama
yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
abarokák timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Áítáiya agatáiyé.

²⁰ Ítuma aúba-wannaama aráápatuwena yawwéqma kawáá-náqá ámituwena wemá yiráátinena maraq máqe-uraiye. ánibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Ítumma wenamá wemmá aayoq urááe. ²¹ ánibo Ítuma mikák áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokák kéiyé.” téna tiráiyé. ²² mirá téna timátúwáitata yemá Ítuni áwîqa múte yauyéta Ítuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánáaq urááe. miráimanibo yemá tirááe: “nôraq kéiyó? maan-náqá Yótêbini áráaqa íyaq máraniyo?” téta tirááe. ²³ ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “árainé. keráwáqá keqtábá maará tínoe. ‘tótaa-nako, enamááríq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná ketáámá ítaraunataama emá mórai q umá maakáqá ení márúkakaraq mirá-uwo.’ téq keráwáqá tínomaniyo ²⁴ kemá keráwáqá árainemma kétima-timune. waayúkama yeqtí márúkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane. ²⁵ kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráiyani kanaarqá taíbaq keqtoq-nóínímmá Ítíráeobaq máawata mi-kánáárqá aabayámmá aúyakitana kaumo-káritímáátígárq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráiyé. ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe. ²⁶ miráimanibo mórama Ítíráeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa iyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq timákáitana

Tááíranapaq-marupaq móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá máin-inikonopaq uráimiye. ²⁷ miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iráítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítiráaeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma Íráqôniq uráine. ímiye. Néimenima Tíriabake-nakoma wenamá weni karígómá atóbamakaraine.” téna Ítuma Yéqtaeoinikoqtaba tiráiyé. ²⁸ máqte-kayukama monoq-náúpáq máekayukama min-áímmá itáama yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe. ²⁹ páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwaneta uráámanibo ³⁰ weni kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kouraiye.

Ítuma móra-nakopike táí-aagomma watukáiyé.

³¹ Ítuma Kápéranabaq Kááririmarupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye. ³² ániibo yemá Ítun áagaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Ítun áagoma akoqnáama wáitataboatae. ³³ monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiyé: ³⁴ “Náátárêtibake-naqa Ítuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí máinakoma tiráiyé. ³⁵ miráitana Ítuma táí-aagomma awáágéna tiráiyé: “emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráiyé. ániibo mi-táí-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye. ³⁶ minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ániibo yeíyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náápaakaraq akoqnáágararaq wáinakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtitata táí-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe. ³⁷ miráitana Ítuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiyé.

Pítaamma aítáako-araaqnama Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

³⁸ Ítuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoaq yámma karímá ákaraiye. ániibo Ítuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae. ³⁹ miráipoana Ítuma min-arááqnágóní amakaq ko itó-urena mi-karígómá awááguraiye. ániibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-arááqnágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaaq yokaa umáyíkaraiye.

Îtuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰ aabaúmá kuperané kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqti aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Îtunopataa yiwíqmeta irááe. ániibo Îtuma máqte-kayukama mórá-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayikaraiye. ⁴¹ táí-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ániibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Îtuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Îtuma Yúríá-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴² aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ániibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ániibo Îtuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo ⁴³ Îtuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnýyaba timátíkaraiye.” téna Îtuma timá yímikaiye. ⁴⁴ ániibo Îtuma Yúríá-wayukati monoq-náúpaq watáama timá yímikaiye.

5

Îtuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráíye.

¹ móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébabaqa Îtuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááe. ² Îtuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópi-káárérátá únókóní áwábaq wáitana aónaraiye. ániibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqômma tete urááe. ³ Îtuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááímoni Pítaani únópi-kááaré. ániibo Îtuma Tááímoniqtaba ‘únópi-káárémá pááqyamma awétáme nékakaá mó maraao’ tiráíye. ániibo Îtuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

⁴ miráumatuwena Îtuma watáama timá yímituwena anaaékaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqa yaaó.” téna Îtuma Tááímoniqtaba tiráíye. ⁵ Tááímonima yauwéqma tiráíye: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboaq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráíye. ⁶ yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné

uráiyē. ⁷ miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ániibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégómmá maqamá ógikaae. ániibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye. ⁸ Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiyē. ⁹ Tááimonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaaena ikatíq uráiyē. ániibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatíq urááe. ¹⁰ kaayaqá Yéberimma ánikoratama Yémitiyaa Yóóanema yenákámá Tááimonimma ábárawaaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ániibo Ítuma Tááimonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatíq íwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráiyē. ¹¹ mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaqa kéyuweta Ítuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹² Ítuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Ítumma aónatuwena óipake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiyē: “uyátárai-nako, kanaaráq emmá akáinaama ketí karímá kanaaráq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiyē. ¹³ Ítuma ayáamma árútukena ánêkuyena tiráiyē: “kemmá tikáiyē. emá atóbagaao.” téna Ítuma tiráiyē. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye. ¹⁴ ániibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-amena tiráiyē: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq náiwámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tinoé téna Ítuma tiráiyē. ¹⁵ miráitana Ítuma máqten-awaameq-yataariq ináikómá ókaraq wéyáwé uráiyē. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Ítuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiyē.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹⁷ móra-taoqa Ítuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Péрати-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúriabakemma Yérútáárebakekaraq yama áíkutaae. ániibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá

atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye. ¹⁸ ánibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe. ¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ánibo mi-karí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe. ²⁰ Ítuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaaena tiráiyé: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyé. ²¹ yemá ámaán-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeiyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minnâ Áánûqtu wenamáa wení mayáímiye.” téta tirááe. ²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnoabaqa táí-tuyanamma móite-maite kéoo? ²³ nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô? ²⁴ miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyé: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúraqaq páátákáá itó-uraiye. ánibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ²⁶ ánibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí íyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraae: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwîqa Aríbae. ánibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraa.” téna tiráiyé. ²⁸ ánibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyé.

²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naaupaaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaaqa narááe. ³⁰ ánibo

Pérati-wayukagaraq áamáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénaao?” téta yemá tirááe. ³¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yimikaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe. ³² kemá arupú-wayukama yirummá waeraígáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraígáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

aáwaqa aammá auni-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ániibo yemá Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe. ³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “mórama keráwáqti aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye. ³⁵ miráinata anaaékaqa min-ínímô mayané i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánááráqá kanaaráq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itaí-áípi téna wenamááríq wetábá ‘aaramá mayané iníkáá-náqúne’ téna tiráiyee.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itaí-áíkaráq maará téna timá yimikaiye: “móra-nakoma wení naayómmá aqtábáa-kuberaí-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáa-únákáqá íma káraataiyee. ímiye. íma aokariq kéiyee. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táiq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye. ³⁷ móraiq umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbi íma aúgema wááénima yaqmá káitiye. naayón-áúwárátíbi áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táiq umáginiiye. ³⁸ ímiye. íma aokariq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino. ³⁹ ániibo móra-nakoma naayó-kááéni-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéni-nómmá minná íraqône kétiye.’” téna Ítuma waéqma itaí-áípi wení aúge-kataayaba tiráiyee.

6

Tabaatiráq mayaímá mayaiyábá aammá aúkain-aimma.

¹ móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráiyé. ániibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe. ² minnýayaba yaímma Pératí-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áumakaae. keráwáqá minná nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe. ³ Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yaráikanaaraqtaba kétune. ⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áukaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq ⁵ timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-naqiye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

ayáamma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

⁶ káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ániibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye. ⁷ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératí-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe. ⁸ miráitana Ítuma wenamáárîq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóaa” titana min-nákómá itó-uraiye. ⁹⁻¹⁰ ániibo Ítuma máqte-kayukati yúrapí karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayáama arupú uwo.” téna tiráiyé. ániibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íraqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatató paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Ítuma tiráiyé. ¹¹ miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraae: “ketáámá Ítuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Ítuma tiyáaka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyîkaraiye.

¹² mi-kánááráqá Ítuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Ítuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana

aaqá irákáiyē. ¹³ aabaú má utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkátuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyē. ¹⁴ móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítaae téna áwîqa yamá ámikáiyē. ániibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ániibo Yêmitiyaa Yóáane. ániibo Píripiyaa Paatááromiyue. ¹⁵ ániibo Máátiyuyaa Tó máátie. ániibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ániibo Tááímonin áwîqa karuwaaq-naré. ¹⁶ ániibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ániibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutarurîq uráine.

netuqyaa-káyákábi Ítuma mayáimá matáine.

¹⁷⁻¹⁸ mi-káyúkámá iréta watáama kéitaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma táí-aagoma máikayukama Ítuma mamá iráqôniq umáyikaraiye. ániibo Ítuma yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúriábakema Yérútáábakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae. ¹⁹ ániibo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá iráqôniq umáyikaniye.

Ítuma amuq-yatááqtábámá tiráiyē.

²⁰ Ítuma wení iyápó-annama kényimonena tiráiyē: “keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá máráaro. keráwáqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma keráwáqtí minnáe.

²¹ keráwáqá íbêqa táayaba kényayuma annaékaqa ógiranoe. keráwáqá íbêqa ibiqá kényaraayuma keqnáámmá wíráa ínóe.

²² itáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá pááqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kényaqa keráwáqá timuqá maráinoe. ²³ timuqá kémarreraq iráá yamá yaúmeta-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyē. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma mórai q umá Áánûqtuni watáama yiráati-wayukama mamá táíq umáyíkaraane.

²⁴ keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

25 keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyúma
annaékaqa táayaba ínóe.
íbêqa náayuwabi wírâa kéiyayuma
annaékaqa ibiqá yaránóe.

26 máqte-kayukama keráwáqtábá íráqôn-aimma kétiyama
atérâaro. naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma kaaqaari-
ámúné-wáyúkámá mimórâ-yátááriq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

27 óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá
keráwáqá kétima-timune. móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí
namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá
íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.
28 náayubi keráwáqá uwaatagááriq umátikaneta íya-kayukama
keráwáqá yemmá mamá íráqôniq umáyíkáaro. ániibo
keráwáqá akáyáámmá timá tiwáágiya-kayukama nunamummá
timáyíkáaro. 29 móra-nakoma táápááraqa yumá tíkaminaqa
kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ániibo móra-
nakoma keráwáqtí kúberai-unamma mamayaínaqa ókaraq
keráwáqtí wáqtôma áméro. 30 máqtemma nói-qtatabi ítama
káonaiyaqa itaiya-qtataaqa paá yímero. ániibo móra-nakoma
keráwáqtí nói-qtataarabi maiyaíyaqa kanaaráq ‘yauwéqma
timiyo’ téraq ítimakaaro. 31 keráwáqá miráiyaniq umá káqo-
yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq
umátikaiyaqa yemá íyaniq umá íráqôniq umáyíkáaro.

32 tirummá yimê-kayukama yenamâa keráwáqá yirummá
timíyaqa Áánûqtuni íráqô-meyamma nóiqtabaq mayánéraq
kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yimê-kayukama
yemmá yirummá keyime. 33 móraiq umá waayúkama
keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamâa
íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-
qtataaqa nói-qtataaqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq
mirá kéoe. 34 ániibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkaraq
inaatimá matêqa anaaékaqa yawwéqma yiménúnatae téqa
Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nóiqtaba
abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá
kémayeta anaaékaqa yawwéqma mimórâ-yátááqá paá keyime.
35 ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá
yímeraq mamá íráqôniq umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama
móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa
yawwéqma mayaiyábá íabaa oro. keráwáqá miráiyanama
anaaékaqa keráwáqtí anó-meyamma wainaq Áánûqtuma mú
mikákáá anómma uyátárai-nakoni áanimaqa mánoe. táí-
wayukagaraq Áánûqtukaq ‘tikáiyé’ íte-kayukagaraqa Áánûqtuma
paru-yátáákárâq keyabiyikaiye. 36 miráipoana keráwáqá

waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keq̄tibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yíminiq umá mórαιq umá keráwáqá yemá keráwáq̄tí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákóráá umá aónama yainai-ááímmá

³⁷ keráwáq̄tí yainai-yátááq̄nápómá káqo-kayukama íma mamá káyainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yainaino. káqó-nakoq̄tabama waabáq̄tí yúrakaqa ‘wemá íma árútáyiniq kέiye’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemá mamá yawááq kέumakaae. káqó-yuma íma yawááq kέumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáq̄tí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaníye. ³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápí aguyumá káíq̄towana ógiqmena kugúbainikaa umá mórαιq umá yawuwéqma ókaraq matéq kanaaráq umá mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yímemma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

³⁹ Ítuma káqomma mórama waéqma itai-áikáráq timá-yimena tiráiyē: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. mórαιq umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyoye. ⁴⁰ ánibo mórama itai-yátááqá máyáinakoma wení itai-yátááqá arááti-nakomma íma kέuyataiyē. máqtemma mayai-wáyúkámá itai-yátááqá ítama ánatetama yeq̄tí yirááti-wayukaraa aúrānoe. ⁴¹ keráwáqá nōraq itaráq keq̄tibákoni pááqyamma otaa-qtátáátáq̄bámá aúrapi araatákaa umá túyánámmá kέitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátáátáq̄bámá aúrapi mūtûq-yaraa umá túyánámmá íma kέitaa? ⁴² nōraq itaráq keráwáq̄tí tībâkoq̄tabama maará kέteo. ‘ketíbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaa? kέteo keráwáq̄tí túrapimma mūtûq-yama waímma íyaq káona? ureqárāaq-wayukaa, áqnáabaqa keráwáq̄tí túrapike mūtûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútāreq keráwáq̄tí tībâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánōe.

tái-yagoma tái-aramma kέiyaiye.

⁴³ Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá tiráiyē: “Íraqô-tagoma tái-aramma íma kέiyaiye. mórαιq umá tái-yagoma Íraqôn-aramma íma kέiyaiye. ⁴⁴ waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta

mikáq íráqô-tawabi táí-yawabiyo téta káonaae. ániibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutoe. ániibo áwáábíq-annarakema wááéni-aramma íma kégutoe. ⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo táí-nakomma táí-aimma áyáqnobake mamá pááq kéíye. mirán-áúyánámmá áyáqnoabaq ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéíye.” téna Ítuma tiráíye.

kayaq-áúyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itái-áímmá Ítuma tiráíye: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao? ⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune. ⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínena iníkáá uráíye. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráíye. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa min-námmá awétárimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítíraiye. ⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaanamma umá itó-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiye.” téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráíye.

7

ááiq-i-nakoni mayái-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráíye. ² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayái-náqá ákaraiye. mikáwáá-nákómá wení mayái-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráíye. ³ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máíye-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayái-náqá ya mamá atóbáino tiráíye. ⁴ miráitataboata mikáyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye ⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamááríq monoq-námmá umátíkaraitaae.” téta tewana ⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráíye. naakóní waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá watáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboaa ketí naaúma íma

yínóne. ⁷ ániibo kegáráqá túyánámma itáunama íma íráqô-naqa máunaboaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayai-náqá keqnáámma atóbáino. ⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaimá mayao titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkaraunata ketiménáápáq mááe. ániibo kemá móra-nakomma 'emá kóaa' túnanama kanaaráq kéwiye. ániibo móra-waigoqtaba téq 'emá maabáq iyo' túnanama kanaaráq wemá kéiye. ketí mayai-nákóqtábá 'emá maa-máyáimá mayao' túnanama kanaaráq mi-máyáimá kémayaiye." téna titata má-tima-amikaae. ⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: "kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkáapimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune." téna Ítuma tiráiyé. ¹⁰ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyáí-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakariye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe. ¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókáq owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamá ákáraine. ániibo awaikógáráqá naayóbáq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníkotê irááe. ¹³ uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníkotábá 'ibiqá íma yaraao' téna Ítuma tiráiyé. ¹⁴ ániibo Ítuma waaqókáq uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqo mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: "maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaa." téna titana ¹⁵ mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráiyé. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye. ¹⁶ miráitata máqtemma aarawaamá ikatíq éta Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta maará-tiraae: "ketáái aúkáapimma mórama Áánûqtuni anómma amuné-náqá pááq kéiye." téta ókaraq maará-tiraae: "Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínena iráiyé." téta tirááe. ¹⁷ maamin-áíkmá Íqtuqtaba máqtemma Yúria-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráiyé.

Yóáanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá timáyíkaraiye.

¹⁸ máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae. ¹⁹ ániibo Yóáanema

wení kaayaq-iyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyikáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téta tirááe. ²⁰ mi-kááyáq-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nommá perai-nákómá kekárátámá enôpaq timátikáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téna tiyé téta Ítumma timá ámikaaye. ²¹ mi-kánááráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábikémá netuqá waátáma táí-aagomma watukáiyé. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye. ²² Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráiyé: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítauqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae. ²³ itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtábá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

²⁴ kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwááma yoqma awétátuwnaq aónaneraq uráanabiyo? ²⁵ keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae. ²⁶ miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-naráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátáraiye. ²⁷ min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqti túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kėtiye. ²⁸ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátáraimanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma mái-nakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁹ Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayái-wáyúkágáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma

arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo
³⁰ Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen
 ayáápikeema nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma
 íráqôn-amma yiráátimma yinaaeéma umámikaae.

³¹ ániibo Ítuma maará-tiráiye: “maami-kánááráqá nói-
 kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-
 kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae.
³² yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba
 maará-tiraae.

‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íma
 kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma
 kéyaraae.’

³³ ániibo Yóáanema nommá perai-náqá iráimma wemá aáwaqa
 awetá éna wááéni-nomma íma néna uráiye. miráuraitaq
 keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tiráae. ³⁴ íbêqa Waayúkagoni Áráaqa
 kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro.
 maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq
 umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-
 wayukagaraq yetí aanábóé.’ keráwáqá téq tiráae. ³⁵ miráimanibo
 waayúkama maará téta kéte. yemá itai-yátáákóní áráabitiaq
 mááo? ímiye. itai-yátáákóní áráabitimo máetama móra-nakoní
 áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.”
 téna Ítuma tiráiye.

*mórama kumari áráaq-inikoma Ítumma aítaukaq ákûq-
 matawemma pérakaraiye.*

³⁶ móra Péрати-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa
 má-naraaye. ániibo Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna
 aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye. ³⁷ mórama kúmiq-
 inimma mi-márúkáqá máena ítáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóní
 naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma ítaraiye. miráitana
 mi-kúmiq-íníkmá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-
 matawemma wáitana mamé iráiye. ³⁸ ániibo min-íníkmá
 Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiye.
 ániibo kumari-íníkmá aqnugómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme
 kúmitana min-íníkmá wen-aqnótáurake aqnumá Ítun
 aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma
 kámoqnena ákûq-matawemma pérakaraiye. ³⁹ mi-Pérátí-nákómá
 wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá mirái-qtataaqa
 aónatuwena maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maamin-
 náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaaráq
 maamin-íníkmá Ítumma ánékuiqtabama kéitena wenáaiqtabama

itányô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímiye.” téna Pératinakoma aúyánámmá ítaraiye. ⁴⁰ miráimanibo Ítuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboq timá ámenaae.” titana ániibo Tááímoni tiráiyé: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé. ⁴¹ “ítaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé. ⁴² min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ániibo yenákábíkémá náawawaq móneqa makáinakoqtabama wemmá uyátá-maqma akányô?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁴ min-íníkonôpaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá enínaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye. ⁴⁵ emá kemá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye. ⁴⁶ emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqaq kébetikaiye. ⁴⁷ miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ániibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekák umá matuwaínanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁸ min-íníkmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétéwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹ waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeiyáá aamá maará téta kóté-yáté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ ááqibo Ítuma min-íníkmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtoraana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma káwiraiye. kaayoné-yátáápí waao.” téna Ítuma tiráiyé.

8

yaímna-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

1 anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena watáama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ánibo yemá tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. 2 ánibo yaímma-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máatarini naayóbáqá min-ínikópíkema abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine. 3 Tútaama káni Êrôtini naaúpaqa kawáá-nákómá wenánaakoni áwîqa Yóánaama min-ínikókáráq Tútáanakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq weni iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ánayumma yukáine.

4 mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ánibo Ítuma móra waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyé: 5 “móra-nakoma ánayumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiyé. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítauqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye. 6 ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáiyé. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anommá íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguraiye. 7 yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyé. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye. 8 tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. óq-aimma arúbama tiráiyé: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma waéqma itái-áímmá ti-wáígóni áaimma

9 yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itái-áíkoní áaiqtaba Ítumma ítama aónarae. 10 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma wenamááríq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíkon áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itái-áímmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ánibo yemá aamá itánómanibo mi-wáígóni áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itái-áíkoní áaimma

11 maami waéqma itái-áíkoní áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minná Áánûqtun áamiye. 12 yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá ítáamanibo anaaékaqa Tááqtaama íréna mi-káyúkátí iyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yauwéqma yiwiráinabo téna

Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye. ¹³ yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áikómá íma ánûqa yamá marabímá kukáiyé. yemá pááqya-kanaabi itáiq-itaiq kéowana mórama maqma aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye. ¹⁴ mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá ítátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá maraí-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye. ¹⁵ miráimanibo ánayumma íraqô-mararaqo kuqti-wáigómá miráuma waayúkama aamá itéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íraqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóni aménáápáq aúyoqma makááe.

¹⁶ waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóni aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mináúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe. ¹⁷ máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe. ¹⁸ keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ániibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaarác min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyé.

Ítumma anóagaraq Ítumma ábâqawaayugarare.

¹⁹ mi-kánááráqá Ítumma anóagaraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaga kanaarác íma úyôwaniq urááe. ²⁰ yaímma-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “enanógarraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe. ²¹ ániibo Ítuma yawwéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógarraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

²² móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq

wíyataao.” téna tiráiyé. mirá titata yemá únópí-káárébí kóuraae. ²³ únópí-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ániibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópí-káárébíímá kéogiraitata yemá únópí kumá yubékineta urááe. ²⁴ ániibo yemá Ítumma ko awáutureta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma itó-urena uwááama yóráiwaigokaraq únón-iyámá metaikaráq yiwááguraiye. ániibo anón-uwaagogaraq únón-iyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye. ²⁵ weni iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyó?” titata yemá ikatíq éta iyánáaq urááe. ániibo yeiyáá maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

aibôq-nakopike Ítuma waátáma táí-aagomma watukáiyé.

²⁶ anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Káárirí-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye. ²⁷ Ítuma únópí-káárémá yuwéna mi-márúkáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikáq iráiyé. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáiyé. min-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine. ²⁸⁻²⁹ taíbaq-yupaama waátáma táí-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáá uráiyé. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-táí-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókáq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyé. ³⁰ ániibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwíqa náawabono?” téna Ítuma titana ániibo wé tiráiyé: “ááiq i-wayukamune.” téna yauwéqma tiráiyé. netuqyaamá táí-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta ³¹ Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá táí-meyamma tímíniqtaibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

³² mi-márúkóní waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráitana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránáae tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae. ³³ ániibo mi-táí-áágómá min-nákópíkémá ayuwéta pó-anabita uayábékaae. péqmareta

áitanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.

³⁴ miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae. ³⁵ miráitata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ániibo mikáké Ítunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatíq urááe. ³⁶ ániibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yimikaae. ³⁷ ániibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatíq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma únópí-káárébi uyákébereta wení iyápó-annagaraq yauwéqma kóuraae. ³⁸ min-náqá táí-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráiyee: “kemá etê ónááq kéune.” téna tiráiyee. miráimanibo Ítuma yauwéqma kétimakena timá ámikaiye: ³⁹ “emá ení márûpaq yauwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááriqo umákáiqtabama watáama mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Ítuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Ítuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

⁴⁰ Ítuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae. ⁴¹⁻⁴² ániibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwíqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-kawáá-náqíye. miráitana min-nákómá Ítuni aítaupi aipaqa agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráiyee. ⁴³ Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ániibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-íníkkómá inautámma ákáitana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárimá íma kanaaráq atóbamakaraiye. ⁴⁴ min-íníkkómá Ítuni anaaépake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtórâq ayáámma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-kárigómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáráiyee. ⁴⁵ ániibo Ítuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráiyee. yaímma-wayukama téta

'kemá ímiye' kétimma 'kemá ímiye' kétimma urááe. ániibo Pítaama maará-tiraiye: "kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae." téna Pítaama titana ⁴⁶ Ítuma tiráiyē: "móra-waigoma tineq ayáamma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmá aónáúnama ketí akoqnááma yaímma tiyuwéna kóuraiye." téna Ítuma tiráiyē. ⁴⁷ min-íníkomá mi-qtátááqá káonenama aúpáq iyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrikaq Ítun-aneq ayáamma noiqtatababi ánekuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguraiye." téna tiráiyē. ⁴⁸ ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: "ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí waao." téna Ítuma tiráiyē.

⁴⁹ aamá kétena máitana mi-mónóq-náúkē-káwáá-nákóní mayái-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: "enayáámûkoma áqa pukuráiyē. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo." téna min-nákómá tiráiyē. ⁵⁰ ááqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráiyē: "emá ikatíq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniye." téna Ítuma tiráiyē. ⁵¹ ániibo Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaae. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yēmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kúra umá yiwíqmena Ítuma utáiyē. ⁵² ániibo máqte-kayukama min-iyápóyábá ibiqá kéyareta máqē-uraae. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: "keráwáqá ibiqá íma yaráaro. min-iyápómá íma pukáiyē. wemá paá aúwaguraiye." téna Ítuma tiráiyē. ⁵³ ániibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-iyápómá pukuráitataboata wíráa urááe. ⁵⁴ miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóní ayáákaq múte káyaaqtorena tiráiyē: "inaarúo, itóaa." téna Ítuma tiráiyē. ⁵⁵ ániibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá 'aáwaqa áméro' tiráiyē. ⁵⁶ ániibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena 'maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro' tiráiyē.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkama Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama timáyikaraiye.

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaaakaraq

yímikaimma yemá waátáma mútûq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye. ² mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kêteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyíkaraiye. ³ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra nai-yátáákáráq mónekaraga íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro. ⁴ ániibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa paá min-náúpáq máero. ⁵ ániibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaqa ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraq kóeraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráíye. ⁶ miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

⁷ kîni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáígoní watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe. ⁸ káqo-kayukama tirááe: “Íráiyama páaq iyé tirááe.” ániibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórama naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike itó-uraiye.” téta tirááe. ⁹ miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapí aónane uráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹⁰ Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ániibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamá móra-marupaq Beqtáirapaq urááe. ¹¹ anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ániibo Ítuma kényimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ániibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹² aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyíkénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe. ¹³ miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamááríq maami-káyúkámá aáwaqa

yímero.” téna Ítuma tiráiyē. ánibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnatabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹⁴ miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. ánibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá áíkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá áíkuma máéro.” téna tiráiyē. ¹⁵ miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá áíkuma máqe-uraae. ¹⁶ miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiyē’ tiráiyē. ánibo minóyáákáráq yakaráq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae. ¹⁷ ánibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámma áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáiyae’ tiráiyē.

¹⁸ móra-taoqa Ítuma wenamáa nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqe-uraae. ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráiyē. ¹⁹ ánibo iyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perai-náre kéte. ánibo yaímma-wayukama téta Iráiyae kéte. ánibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte.” téta tewana ²⁰ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keráwáqá kenamááríq keqtábámá náawae téraq kéteo?” téna ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyē: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwiraí-náqóne.” téna tiráiyē.

Ítuma téna ‘pukéq yauwéqma itó-onune’ tiráiyē.

²¹ mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye. ²² Ítuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaemma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatainana keqnáámma itó-iniye.” téna Ítuma wenamááríq wetábá tiráiyē.

²³ ánibo Ítuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: “náawabi ketinaae waránáae ténama wemá wenamááríq wetábá awikátuvena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínna-nakoma tinaae waráino. ²⁴ náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámma iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo

náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye. ²⁵ Ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábíké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo? ²⁶ ániibo móra-nakoma keqtábágáráq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye. ²⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo ító-uma máa-kayukama íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítun áúgoma mamá aokaríq uráiyé.

²⁸ min-áímmá timátuvena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama káwirena Yóóanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tínéna yiwíqme utáiyé. ²⁹ nunamummá kétena máitana Ítun óíkoma mamá aokaríq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye. ³⁰ ániibo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyya Iráíyae. ³¹ yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Ítuma Yérútáárebaq puíníqtaba watáama tirááe. ³² Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq ító-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráíyati tágama-yataaqa aónaraane. ³³ Mótetiyya Iráíyama Ítumma ayuwéta kóiyé. kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaiye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minná íráqône. ketáámá kaumonámmá ónúntaae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ániibo móra-namma Iráíyana naané.” téna Pítaama tiráiyé. ániibo Pítaama íma ítama arútárenaboana min-áímmá tiráiyé. ³⁴ Pítaama min-áímmá kétena máíqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe. ³⁵ ániibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráiyé: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna min-áíkkómá tiráiyé. ³⁶ min-áíkkómá mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Ítuma wenamá máqe-uraiye. ániibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiye.

³⁷ aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae. ³⁸ ániibo mi-káyúkábíkémá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamá kímora-iyapoma ákáraune. ³⁹ ániibo mórama táí-aagoma min-iyápómá yáqtoqma akoqnaá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aibôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágáregómá ôriq kéiyé. mi-tái-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiye. ⁴⁰ kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítumma timá ámikaiye. ⁴¹ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá aarawaamá maa-kánáaráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴² min-iyápómá aapaqá kéiqtaba mi-tái-áágómá min-iyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-iyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye. ⁴³ minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq uráae.

Ítuma puíníqtaba kaumobáq tiráiyé.

ániibo mi-káyúkámá Ítuma máqteniq i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ⁴⁴ “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁵ miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkoní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatíq éta Ítumma min-áíkoní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

⁴⁶ yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tiráae. ⁴⁷ ániibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati iyáqnoq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye. ⁴⁸ ániibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-iyápómá áwáqnaa énama minná kemmá tíwáqnaa íniye. ániibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minná kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiyé. máqtemma keráwáqtí aúkáapikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minná keráwáqti aanábóé.

⁴⁹ Yóáanema yauwéqma tiráiyé: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táí-aagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaémma íma kéwaraiपोता ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé. ⁵⁰ miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minná keráwáqti aanábómiye.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Ítumma paábaq watukááe.

⁵¹ Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútaárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye. ⁵² ániibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááe. ⁵³ miráimanibo mimárúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqti naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútaárebaq yeqti namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae. ⁵⁴ kaayaq-iyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tirááye. ⁵⁵ miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yiwááguraiye. ⁵⁶ ániibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Ítun anaaé waráné i-naré.

⁵⁷ yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíne innabáqá kegáráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráiyé. ⁵⁸ ániibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-iyákómá muriánóbáq kémaidana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáiyé.” téna tiráiyé.

⁵⁹ ániibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaae waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaaráq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiyé. ⁶⁰ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaaao. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ániibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁶¹ ániibo keqnáámmá móra-nakoma tiráiyé: “uyátáraana-nako, kemá enanaae waránáá kéunamanibo emá kanaaráq

tiyúwénaq ketí waayúkama tiyááma mó yímíqma máéro timá yíkátuwero.” téna tiráiyé. ⁶² ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaaépaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaaráq íuwiniye.” téna Ítuma tiráiyé.

10

Ítuma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá timáyikaraiye.

¹ anaaékaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. ániibo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaékaq Ítuma wíníqtaba uráiyé. ² ániibo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópí ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóní aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino. ³ keráwáqá kóoro. ániibo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe. ⁴ keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. ániibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate wataama tero. ⁵ móra-naupaqa uyábereq áqnáabaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero. ⁶ ániibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópí yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno. ⁷ keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. ániibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayairáq-nákómá kanaaráq wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro. ⁸ ániibo keráwáqá mera-márúkáq uyáberaiyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaaráq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro. ⁹ ániibo mi-márúkáq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yíméro. ¹⁰ ániibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero. ¹¹ ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaítôgoma ketáái tibíkáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa

keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yaináikánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókák kéiyé.' tero. ¹² kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánááráqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye." téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³ Ítuma óq-aimma tiráiyé: "keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, itáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákák táí-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákák táí-yataaqa anómma pááq íniye. ániibo kemá keráwáqtí márúkaq awaaméq-yátááriq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátááriq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae. ¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ína-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínímanibo keráwákák uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye. ¹⁵ ániibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuanoe." téna min-áímmá Ítu tiráiyé.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: "móra-nakoma keráwáqtí táama itáina-nakoma minná ketáama kéitaiye. ániibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. ániibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátíkítaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye." téna Ítuma tiráiyé.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

¹⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: "uyátáraana-nako, ketáá enáwíqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae." téta Ítumma timá ámikaae. ¹⁸ ániibo Ítuma timá yímikaiye: 'kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune. ¹⁹ itáaro. kemá keráwáqá akoqnáama tímikaunaboaq keráwáqá kanaaráq irakabayaakógáráq áwáábiq-uwabaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnáama uyátánoe. ániibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye. ²⁰ miráimanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqtí táama itáiqtabama timuqá

íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqtí tíwîqa kágamaraibo minnýaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiyé’ tiráiyé.

21 mi-kánááráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqnobaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnýaba ‘tikáiyé’ kêtune. emá maami-qtátááqá itái-yátááqá itéta ‘aamá Ítaraunatae’ kété-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama kényiraatene. owé. ketiboó, ení akái-yátáákómá mirá-uraiye.

22 ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ánibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamáa kemmá áanikomma kêtimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamáa káonaune. ánibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

23 yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae. 24 kemá keráwáqá kêtima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq kínikayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ánibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma itánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

25 mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráiyé. ánibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyé. 26 ánibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni wataáama agamatán-áikómá kético? emá náaraq umá kényorautono?” 27 titana min-nákó yauwéqma tiráiyé: “mútûq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-iyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akáino. ánibo enamáárîq eqtábá akáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akáino.” téna agamatán-áikómá tiráiyé. 28 ánibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

29 miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamáárîq wenáwîqa mamá íraqôniq íyábá ákáitana timá ámikaiye: “ánibo ketimakaqô mái-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyé.

³⁰ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “móra-nakoma Yérútáábake yuwéna Yérikobaq kukáiyé. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímáyeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puiné uráiyé. ³¹ ániibo mi-kánááráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyé. Táméria-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuráiyé. ³² mórai q umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuráiyé. ³³ miráimanibo Táméribake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. ániibo wemmá aónaimma áyáqnoabaqa aruqtabá umákaráiyé. ³⁴ ániibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá múte yaúma wení ótiraa-kakoni ámúraq abímmá ayákaráiyé. ániibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaráiyé. ³⁵ ániibo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámiqtuwena maará-tiráiyé: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kói-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine. ³⁶ íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyó?” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷ ániibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiráiyé: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikáiyé: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábáqaráq wemmá Ítuma timá ámikáiyé.

Máátaaya Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwíqa Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyé. ³⁹ Máátaani áúkoma wení áwíqa Máriaae. ániibo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama ítaráiyé. ⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyé. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiráiyé: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamáa tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyé. ⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikáiyé: “Máátaao, emá netuq-áúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane.

⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyé. áníbo Máriaama íráqô-qtataaqa mayánéna kéiyé. Máriaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráiyé.

11

nunamummá tí-ááímmá

¹ Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqeuraiye. áníbo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráatiyo. miráuma naayóbáqá Yóóanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyé. ² áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye:

“keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero.

keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwíkoma aokaq wáiyé.

emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.

ení márúkaqa enaúyánámmá wáranikaa umá maa-marábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.

³ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátááriq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye.

⁵ áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “áníbo keráwáqti aúkápíke móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáámma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo. ⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtaáqqa-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyé.

⁷ áníbo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwéqma tiráiyé. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma ító-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé. ⁸ áníbo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma ító-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma ínaaboa ókaraq itaa-ittaa inanamá wemá ító éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye. ⁹ áníbo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye. ¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá

tétama yemá mayáinoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ániibo náawabi oqtaráq pagé-page títanama Áánûqtuma oqtamá iyakaniye. ¹¹ keráwáqtí aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá 'noyááqa timiyo' títanama aboámá kanaaráq irakabayaammá amíníyô? ¹² ániibo áanikoma aboáqtábá 'kokóri-amuqa timiyo' tinnayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye. ¹³ ániibo keráwáqá táí-wayukamanobo íráqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnáyabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itáíyanama yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye." téna Ítuma tiráíye.

yemá téta 'Ítuma Piétebugaraq mayáimá kémayaiye' tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáíye. ániibo mi-káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyakinakoma aamá áaimma átáma tiráíye. miráitata aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe. ¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraae: "Piétebuma táí-aagoni kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátáma kématuwaiye." téta tirááe. ¹⁶ ániibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe. ¹⁷ miráimanibo Ítuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá timá yimikaiye: "móra-marukaq-wayukama yaíkaa q uréta ááíqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-annawayukama yaíkaa q uréta wenikamé-wenikame étama min-ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá paá mánoe. ¹⁸ keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táí-aagomma kématuwaane kétéwaq minnáyaba kétune. ániibo Tááqtaani waayúkama yaíkaa q umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye. ¹⁹ móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táí-aagomma íma kanaaráq kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao, áraimma Piétebuma tíwáqnaa kéi-naqo waátáma kématuwaanama kanaaráq náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táí-aama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro. ²⁰ miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táí-aama kématuwaunaboana minnáyaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráíye.

²¹ itáaro. Tááqtaama mórama akoqnáá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye. ²² miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma íréna min-nákótê ááíqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá

máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

²³ itáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma keté íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

waátáma yauwéqma iráiyé.

²⁴ óqa waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ánibo táí-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqta abáa kéíye. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétiye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. ²⁵ ánibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwainamma kuyúqtuketa yokaa umákaae. ²⁶ miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma táí-aama ko yiwíkema min-nákópí ya máqe-uraae. ánibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-uraipoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

amuqá marái-yátááqá mayái-ááiné.

²⁷ Ítuma min-áímmá ti-kánááráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ánibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiyé: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení nááma naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémariye.” téna min-íníkmá tiráimanibo ²⁸ Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaáe waráiya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-wayukama ‘anómma awaaméq-yátááqá aónanaae’ téta tirááe.

²⁹ taíbaq-wayukama ayú yagégyowana Ítuma maará-timayimikaiye: “íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune. ³⁰ naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráiyé. ³¹ anaáekaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá keyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma íréna íbêq-anna-wayukati táí-aaimma mamá pááq íniye. min-íníkmá maa-márágóní aqtóraké wemá íréna Tórómónima wení itái-yátáákmá áaiqta timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma

uyátáni-naqa maa máíye. ³² Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ánibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa máíye.” téna Ítuma tiráíye.

áúgoni ómmá

³³ waéqma itai-áímmá Ítuma tiráíye: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóní aménáápárábi tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágainmma káonaae. ³⁴ túramma keráwáqtí túgoni óné. ánibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ánibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye. ³⁵ miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo ³⁶ keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinanana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaaráq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráíye.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

³⁷ Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa nainéna uráíye. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yááréráq ko máqe-uraiye. ³⁸ ánibo mi-Pérátí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánáaq uráíye. ³⁹ miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráíye. ánibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye. ⁴⁰ keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákáráq arunóbákáráqá íyaq tarôq kéíyo? ⁴¹ ánibo keráwáqtí táápepi wái-qtataqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye. ⁴² keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátáaqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro. ⁴³ keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kêtikaitana waayúkama áikuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráo-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ⁴⁴ keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkaraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma

íma aónéta ámûraaq yítuqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Péрати-wayukama mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Ítun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágáráq timá táwîq kéumatikaane.” téna tiráiyé. ⁴⁶ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yímûraaq mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáá-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe. ⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyáukáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae. ⁴⁸ keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataaqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae. ⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqômma itaí-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe. ⁵⁰⁻⁵¹ miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánáaráqá Êboyaa Tékaráíyaama yíkakaane. Tékaráíyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapimma íkákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkakaa-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe. ⁵² keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáráké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³ Ítuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ánibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae. ⁵⁴ miráitata yemá Ítumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Ítuni áubi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

¹ netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áíkuma máqe-uraae. ánibo mi-kánáaráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Péрати-wayukati

pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auráiyábá atéráaro. Pératiwayukati kaaqaari-yááíqtbá kemá kétune. ² máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe. ³ miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágáama tínoe. ániibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

⁴ ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ítuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqti amegaa-túmá waayúkama tikamma kanaarác puínôqtabama ikatíqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaarác íumatikanoe. ⁵ keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

⁶ keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyaníq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye. ⁷ keráwáqtbá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqti tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Ítun-awiqa yai-ááímmá

⁸ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwíqa yéna ‘emá kennáé’ tinná-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá mórai q umákanune. ⁹ ániibo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá wakarakaniye.

¹⁰ Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtbá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóni kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniiye.

¹¹ taákaq máráaro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náápaakaraq matokáiya-kayukati yúrikaqo tiwíqme wíyaaq keráwáqá ikatíqa íma éraq ‘ketáámá nóine ténúnataabiyo’

téq ítero. ¹² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tinnaimma tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aibôqnaabog urái-waigoni waéqma itai-áímmá

¹³ mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá tímíno.” téna tiráiyé. ¹⁴ ániibo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: “nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainai-náqá kemmá awaaméqá umátikárai keráwáqtí oótamma mamá yainai-náqá awaaméqá umátikaraiyo?” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-annaaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-márábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé. ¹⁶ ániibo Ítuma mórama waéqma itai-áímmá maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé. ¹⁷ wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘íbêqa kemá náaraq ónúno? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé’ téna ¹⁸ aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyé. ‘kemá ketí naammá yawítíma anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítima kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.’ téna aúyánámmá ítaraiye. ¹⁹ ániibo kemá keti-makómmá maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ániibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyé. ²⁰ miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aibôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minnâ náawaq mayáníyô?’ téna tíniye. ²¹ miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe.” téna Ítuma waéqma itai-áímmá tiráiyé.

taíbaq-auyanamma itai-ááímmá

²² Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ániibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? ítero. ²³ túwaraimma minnâ aáwaqa íma wáiyé. ániibo keráwáqtí túma minnâ íma unáákáqtôma wáiyé. ²⁴ keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa

íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwaqa keyimiye. keráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae. ²⁵ keráwáqtí aúkápíke náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaaráq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo? ²⁶ netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa? ²⁷ keráwáqá wírááti-yataaqa yópi wái-qtataakaq túyánámmá itáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íraqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kírááti-yátáákáá umá íraqô-qtataaqa íma makáine. ²⁸ wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópi wáitata aabáyaama káráma irabí káगतुवाae. ániibo mirá-námá-karáa-qtátááqá minná Áánûqtuma yaqnammá keyabiqykaiye. miráinaq keráwáqá mikáq aónainoe. Áánûqtuma miraráá umá keráwákáráq yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye. ²⁹ miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma itáaro. ³⁰ maa-márábímmá aamá íma itái-wáyúkámá mi-máqté-qtátááqá mayaínôqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye. ³¹ keráwáqtí túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íraqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

³² ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatíqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéiyé. ³³ keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaráq maráiyata meyáníq kéiyáq minnárake móneqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ániibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ániibo Áánûqtunopaqa íraqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ániibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaaráq kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye. ³⁴ keráwáqtí íraqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq mi-márúpáq wániye.

mayaí-wáyúkámá yokaa o-wáigóni wataama

³⁵ yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awaarakáq umá iteraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero. ³⁶ keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-nákómá aaramá iyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayaí-wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. ániibo mi-kawáá-nákómá oqtaráqá

mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá íyakanoe. ³⁷ ánibo kawáá-nákómá wení mayái-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwagurayana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánááráqá uyátárai-nakoma yeqti kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamááríq wení wáqtôma awaarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamááríq timáyikainata aáwaqa naí-yááréráq maraq máíyanama wenamááríq aáwaqa márú-yiminiye. ³⁸ uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma íréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá maránóe. ³⁹ keráwáqá maa-qtátááqtábá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnaabaqa ‘moyá-káyúkámá yínóe’ téna kanaaráq íma iyuwáinata naammá yawítíyuweta uyáberanoe. ⁴⁰ keráwáqáqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-mayai-nakaraq íraqô-mayai-nakogaraq yenákátí waéqma itai-áímmaá

⁴¹ ánibo Pítaama maará-tiraiye: “uyátárai-nako, maami waéqma itai-áímmá kenamáa ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?” téna Ítumma ítama aónaraiye. ⁴² anibo uyátárai-nakoma Ítu tiráiyé: “náawaq aamá iténa akoqnaá umá yabíkái-kawaa-naqa máíyo? minnámo wemá wení mayáíráqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayái-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa kéyimiye. ⁴³ anaaékaqa wení uyátárai-naqa yawwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayái-nákómá énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá marániye. ⁴⁴ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye. ⁴⁵ miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátárai-nakoma íma páátákáá yawwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átarena mayái-wáyúkáwábi mayái-nóínímmá tebûqa kéyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama ⁴⁶ mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yawwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawááq umákéna karatábáyáá kutukáiyé.

⁴⁷ mórama mayái-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táíq umákaniye. ⁴⁸ áaqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma

iténa tinnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa káména táiq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqo uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ániibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Ítuni mayaígómá aarawaamá mamá yaíkaa q íniye.

49 kemá maa-márábí-káyúkábiké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataikáae téq kemá kétune. 50 kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnýaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye. 51 keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamé kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénááq kukáune. 52 ániibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-iyá-kayukama yaíkaaq umá ketíwíqtaba kaayaq-ánnáiq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáimá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe. 53 yemá yaíkaaq umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ániibo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. ániibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaalkómmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

54 Ítuma aarawaayábágaráq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyé. 55 ániibo keráwáqá itáawana anómma uwáama yóráitaq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teni q kéiyé. 56 keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámekáráq aabayákáq-áwáámekáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánáaráq-áwááméqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

57 nôraq itaráq keráwáqá kenamááriq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainao? 58 móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótéma yagaroqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetéma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yaináí-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yaináí-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá

maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámíye.
 59 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaaráq í-
 uraapoq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe.
 ánná-naupaq máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna Ítuma
 waéqma itaí-áipí yaináí-kánááyábá tiráiyé.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

1 mi-kánááráqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timámeta
 yaímma Káárirí-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátááríq
 kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá
 téta tirááe. 2 ániibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye:
 “keráwáqá túyánámmá itáamma maami-Káárirí-wáyúkámá
 káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata
 ummaa-yátááqá máí-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo?
 3 áraimma kétima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá
 ímo waeréqa keráwákáráq máqtemma mórai q umá puínóe.
 4 naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá
 Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama
 minná yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq
 máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá
 kéitaa? 5 kemá keráwáqá kétima-timune. áraimma ímiye. ániibo
 keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq mórai q umá
 miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaagómá arammá íma íyáí-waigoni waéqma itaí-áímmá

6 Ítuma móra waéqma itaí-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-
 nakoma wení yópi píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá
 kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye.
 7 miráitana min-nákómá maará téna mayaí-nákómmá timá
 ámikaiye. ‘itaa. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní
 arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé.
 miráinaa emá ayáatuwaao. paáyaba maragóní anommá
 namá kánataiyé.’ tínana 8 ániibo mi-tókáq-máyáí-nákómá wení
 anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráana-nako,
 íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainao. áaipikemma maramá
 agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákáama agamoqá
 má kumaránúne. 9 yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo
 arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’ ” téna mi-máyáí-nákómá
 tiráiyé. téna Ítuma waéqma itaí-áipí tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

10 Tabaatiráqá mórama yirááti-naupaq Ítuma aarawaamá
 watáama timá yímikaiye. 11 ániibo móra-inimma máqe-uraimma
 wepímmá waátáma min-ínkóní arunóbáq máena karíma

ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-íníkoní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé. ¹² Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyé. ¹³ ániibo min-íníkommmá Ítumma kaayaq-áyaánápó wemmá ánekuitana páátákáá min-íníkomá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkomá Áánûqtun-awíqa múte yaútaiye. ¹⁴ Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpáq-káwáá-nákómá Ítumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayái mayánô-kanaama wáiyé. ániibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá ikáae téqa keráwáqá kanaaráq mayáikánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyé. ¹⁵ ániibo Ítuma yawéqma min-nákómá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótirakamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe. ¹⁶⁻¹⁷ miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-kárítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ániibo máqte-kayukama Ítuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-yátáákaráq (yíqtigaraq) yeqti waéqma itái-áímmá

¹⁸ Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaq nôi-qtataakaanaq umá wáiyó? kemá minnýabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô? ¹⁹ wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópí uqmakáiyé. ániibo anaaékaqa anómma auréna yaará uráitana numagómá amataqá máqe-uraae.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nôi-qtataakaraq maqmá ténúnô? ²¹ wemá miráuma anómma aurái-yátááre. móra-inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa anó-taapepi makéna yammá tarôq í-kánágaráq makéna waékáiyé. ániibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiyé.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Ítuma téna tiráiyé.

pááqyan-oqtama

22 Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiyé. wemá aarawaamá kéyiraatena watáama timá yímíqmena Yérútáárebaq wíné uráiyé. 23 ánibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “umaataráana-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yauwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: 24 “ímiye. keráwáqá tiyáátamma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaráq íuraae.

25 anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráana-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaa.” tíyana wemá yauwéqma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minná íaonaraune.” téna tíniye. 26 ánibo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe. 27 miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye. 28 keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomanibo keráwáqá kenamááríq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaráiyana tíwáyaakake kóqá iyániye. 29 taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa nánoe. 30 ánibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ánibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéokayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

31 é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóao. Érôtima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tirááe. 32 ánibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érôtima min-ábáaq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánááráq ketí mayáimá mamá ánatanune.’ 33 íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érôtini márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá

íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáiyé.

³⁴ Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyabotuwaae. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áiqma miráuma kokóregoma áráaqa áiqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áiqma tikánáae téq kêtunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kétékaiye. ³⁵ miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéiyé. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’” tínoe téna Ítuma tiráiyé.

14

móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

¹ móra-Tabaatiraqa Péрати-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaqa ko-man naráiyé. ánibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta máqe-uraae. ² móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráiyé. ³ Ítuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi iyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ⁴ miráitana yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye. ⁵ ánibo Ítuma yemmá maará-timayimikaiye: “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráiyé. ⁶ yemá min-áikáqá kanaaraq yauwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

⁷ Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátáráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itai-áímmá timá-yimena maará-tiráiyé: ⁸ “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátáráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwíqa uyátá-maqma anón-awiqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátáráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátáráqá mánone. ⁹ ánibo enókáá kateko-ábíqtátáráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá amínana wemá maíno’ tíniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá páaq ínaa emá agae-yábá

umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone. ¹⁰ miráinana móra-nakoma aaramá iyai-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaena maará téna má-tima-aminiye. 'ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.' tîniye. mirá tînaama máqte-kayukama etê máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrikaq ení anón-awiqa uwíniye. ¹¹ taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ánibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwáina-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye." téna Ítuma tiráiyé.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

¹² ánibo min-nákómá aaramá iyai-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: "emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyábáé. ¹³ ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo. ¹⁴ yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye." téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹⁵ mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: "yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae." téna tiráiyé. ¹⁶ miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: "móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínena uráiyé. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye. ¹⁷ aáwaqa nai-kánáámá pááq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayai-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: "keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye." téna tiráiyé. ¹⁸ miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama 'ítaa ónúne' tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. 'kemá móra-yomma meyanîq umátukaunaboaq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboaq ení aáwakaq íonune.' tiráiyé. ¹⁹ ánibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. 'kemá tiyááka-purumakaamma meyanîq umákaunaboaq kemá ko

maqmá aónanune. kemá timuqá marakáunaboq íonune.' tiráiyē. ²⁰ ánibo káqo-nakoma maará-tiraiye. 'kemá íbêq aaramá matáune. miráipoq kemá kanaaráq íonune.' tiráiyē. ²¹ miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ánibo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. 'emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.' téna tiráiyē. ²² anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyē. 'uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiyē.' téna tiráiyē. ²³ ánibo anó-nakoma wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. 'emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae. ²⁴ kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.' téna tíniye." téna Ítuma maami waéqma itái-áípi tiráiyē.

mórama Ítun anaaé waránáae tínna-waigoma aúyánámmá ítama arutáyuwena waráino.

²⁵ taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye: ²⁶ "móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí iyápó-annabi íma mániye. ²⁷ náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaae íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye. ²⁸ nôraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtááq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá 'kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune' téna aúyánámmá kéitaiyo? ²⁹ ánibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ánibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné. ³⁰ yemá maará-tinoe. 'maan-nákómá naammá ínena áaimma átamaraimanibo páátákáá í umá kánataiyē.' tínóe. ³¹ itáaro. móra-kinima káqo-kinite ááiqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení áái-q-i-wayukama (10,000) yíkáitana ánibo káqo-kinima wení áái-q-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráiyē. miráitana áqnáabaq-yataaqa

mi-kínimá aúyánámmá ítaraiye. uyátá-maqma taíbaq-aiiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo? ³² wemá yeráwátê kanaaráq ááiqa íma owáníq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááiqa mamá kaayoné ínóe. ³³ mórai qumá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úma íma kégaiye.

³⁴ úmá íráqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo káinataama náaraq onanataáwáq átêma ínínô? ³⁵ mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itái taáqa wáinaqa aamá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaq umá máero.

15

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itái-áímmá

¹ táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae. ² ánibo Pérti-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóiq umá uréire kéena yetê aáwaqa kénaiye.” téta tirááe. ³ miráitana Ítuma maará téna waéqma itái-áímmá timá yímikaiye: ⁴ “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ánibo min-nákómá abáá éqéna awirániye. ⁵ ánibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áiqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye. ⁶ naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ánibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá ketê timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye. ⁷ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórai qumá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íráqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeráinatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itái-áímmá

⁸ móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkomá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye. ⁹ min-íníkomá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áikuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tíniye. ¹⁰ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waéráitatama móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurai-waigoni waéqma itai-áímmá

¹¹ Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-iyápórátá yíkaraiye. ¹² ániibo maqné-iyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaa umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ániibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa umá yímikaiye. ¹³ ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-iyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipike mórama ayáqtááq-marupaq ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye. ¹⁴ miráitana min-iyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa áama yai-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyé. ániibo min-iyápógómá móra-yataaqa íma makáiyé. ¹⁵ miráitana mórama maa-márábí-nákókáq mayaímá ko matáiyé. ániibo min-nákómá min-iyápómá timákáitana wení pó-kawaa umátuwe máqe-uraiye. ¹⁶ aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye. máqtemma pó-annama aáwakoni átima kénaawana min-iyápógómá min-aáwákóní átima nánáae téna aúyánámmá ítaraiye. ¹⁷ miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiye. ‘ketiboní máqtemma mayai-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kénaae. miráitaq kemá maakáqá máeq táayabama kéune. ¹⁸ íbáqyuwaa. kemá ketibonôpaq kónune. ániibo kemá uréq ketibommá maará téq mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. ¹⁹ íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaao.’ ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyé. ²⁰ ániibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyé. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiye. ániibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaaté uréna áanikomma

ko áyábaa uréna ámóqnaraiye. ²¹ ániibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiye. ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íraqô-naqa máunaboa emá kanaaraq ketí iyápóe ítinone.’ tiráiyé. ²² aboámá wení mayai-wáyúkámá maará timá yímikaiye. ‘keráwáqá uréraq ketí kateko-áyáqtááq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. ániibo aítauq-anaakaraq mamé má-umakaaro. ²³ keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaqa agamá kénetaa timuqá marakánúnatae. ²⁴ ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiye. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yauwéqma awiráunatae.’ tiráiyé. ániibo mikáké áaimma átama yimuqá makááe.

²⁵ ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiye. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-áqnááén-íyápógómá naamátúpaq kéyena ítáimma kaapaúmma kéteta imá yarááe. ²⁶ ániibo wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó? téna ítama aónaraiye. ²⁷ mayai-nákómá maará téna timá ámikaiye. ‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma yauwéqma awíkaimma paá íraqôniq umá máitana awíkaiye.’ téna timá ámikaiye. ²⁸ miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágitana naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena íraqôn-aimma timá ámikaiye. ²⁹ miráitana aboámmá maará téna timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatima ení mayaimá miráuma mayai-nákóráá umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma íma káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-wáyúkáte timuráamuq íkémarauene. ímiye. ³⁰ miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa kumari-nóínítí yúraq yuqmá ánataraiye. ániibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.’ téna tiráiyé. ³¹ aboámá maará téna yauwéqma timá ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye. ániibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiye. ³² íbêqa kerátámá tíyakoma íraqôni kénaka timuqá maráyáae. enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’ téna aboáma tiráiyé.” téna waéqma itai-áipí Ítuma tiráiyé.

16

mayai-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórana móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ániibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá

makái-nakokaq iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. 'ení mayairáq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.' tirááe. ² áníbo min-nákómá mayairáq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. 'enáama itáúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.' tiráiyé. ³ mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. 'kemá náaraq ónúno? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye. ⁴ miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itáunaboq mi-qtátááríqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóiq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.' tiráiyé. ⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímikái-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?' téna ítama aónaraiye. ⁶ áníbo min-nákómá tiráiyé. 'tiyááka-tiyaakae (100).' tiráiyé. áníbo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayao.' tiráiyé. ⁷ anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'ení atábááma náaraq umáwabiyo?' téna ítama aónaraiye. áníbo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.' tiráiyé. áníbo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tiyáákámá (80) agayao.' tiráiyé. ⁸ mi-tái-káwáá-nákómá wenamááríq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwíqá múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyé. maa-marábí-káyúkámá yeiyáá maamirá-káyúkáté mayáímá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-marábí-mónéqnapó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóiq oro. áníbo anaaékaqa móneqa mayai-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkáq mú-tikaniye. ¹⁰ áníbo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye. ¹¹ maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyana náawaq kanaaráq umá Áánûtuni óq-yataaqa kawáá ínô? ¹² áníbo emá káqowani minnáma íma

yabíqma arúténanama náawaq emmá ennámá amíníyô?
 13 móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákáq mayaímá íma kanaaráq mayániye. ániibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákáq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

14 Péрати-wayukama móneqtabama ôriq umá keyikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae. 15 ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúrikaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tíwíqa mamé úkáae kétémanibo Áánûqtuma keráwáqtí tíyaqnobaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrikaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrikaqa paátataakaa kéiyé.

16 Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokáq umá mánoe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá naí-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ániibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama keyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe. 17 itáaro. aabayákáráq maa-márágáráq ánatani-waigoma ummaamá keyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma keyaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

18 máqte-kayukama yínáaqa keyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá keyataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáq-ámáámmá mamá keyawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Arááataratie.

19 naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awiqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ániibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye. 20 ániibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwíqa Arááataratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare. 21 min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áíqma namá tímûtanaae téna éwaine. ániibo iyákómá íréna min-nákóní aneke náomma umánaraae. 22 anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púítata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana

Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ániibo mi móneqa ôriq
 umá makái-nakogaraq púitata maméta mó uqtamákaraae.
²³ ániibo móneqa makái-nakoma áitanobaq máena aíq-irayaba
 ôriq uráiyē. ániibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama
 nékaq máitana Arááataratima amakaq máqe-uraiye. ²⁴ móneqa
 makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyē. ‘ketibomá Áabaraao!
 emá keqtábá arummá umátike Arááataratimma timákénana
 ayáánaubiqa nopí márú yamátuwena timáábíraq maráinana
 yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa
 kéiyē.’ tiráiyē. ²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’
 aákaq maraa. naayóbáqá emá paámó máema íráqô-qtataaqa
 matáánamanibo Arááataratima ananna-yátááqá mayéwaine.
 íbêqa maa-márúkáqá Arááataratimma áyákoma íráqôniq kéitana
 amuq-yatáápi máitaa emá aíqa í-yátáápi máane. ²⁶ óq-yataare.
 ketáágáráq keráwákáráqti aúkáapimma Áánûqtuma móra non-
 ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-
 kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae
 temánibo yemá kanaaráq íuraae. ániibo yaímma-wayukama min-
 ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta
 ketáá máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiyē. ²⁷ ániibo móneqa
 makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketiboó, kemá emmá
 ítama káonaune. emá Arááataratimma timákénana ketiboní
 naaúpaq wíno. ²⁸ mibáq kemá móra-tiyaapaq ketibátiwaayuma
 yíkaune. ániibo Arááataratima akoqnáa-aimma yepímmá
 móma tíno. yegáráq maa áwáábíq-marupaq iréta yíqa í-
 yátááqá mayáiyábáé.’ tiráiyē. ²⁹ miráitana Áabaraama maará-
 tiraiye. yemá Mótetini wataagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí
 yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá
 ítáaro.’ téna Áabaraama tiráiyē. ³⁰ ániibo móneqa makái-nakoma
 maará-tiraiye. ‘ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq
 íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo
 wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.’ tiráimanibo
³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. ‘yemá Mótetin-aagaraq
 Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq
 móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq
 yirummá íma waeréta íma itánoe.’ téna Áabaraama tiráiyē.” téna
 Ítuma maamin-áímmá waéqma itaí-áipí tiráiyē.

17

*tái-aaikoma waayúkağoni aúyánámmá ítama arummá amí-
 yátááqá mamá táiq kéumatuwaiye.*

¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yaímma-yataakoma pááq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá táí-meyamma anaaékaqa wániye. ² keráwáqti aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí yuwayana íma táí-aaimma mamá pááq íniye. ³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ániibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao. ⁴ wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátááriq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaaráq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao.” téna Ítuma tiráiyé.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááímmá

⁵ awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikkae: “emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe. ⁶ ániibo uyátárai-nakoma yauwéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaaráq keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamááriq agíqme únópi koma karuyuwu.’ tíyanama paá keráwáqti táama warániye.

mayai-nákóni áaimma

⁷ itáaro. keráwáqti aúkáapike móra-nakoma móra mayai-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô? ⁸ ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwánaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye. ⁹ ániibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tikáiyé’ tíníyô? ímiye. ¹⁰ miráinaq keráwákáráqá ‘Aánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaaráq keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayaimá mamá ánataraunatae’ tero.” téna Ítuma tiráiyé.

tíyááka-karu-wayukama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

11 Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Káárirí-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráiyé. 12 móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ániibo yemá nékaq ya itó-ureta 13 anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaa.” téta tirááe. 14 Ítuma yemmá yimónawaaena maará-timayimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yimikaiye. ániibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íráqôniq umáguráiyé. 15 tiyááka-karu-wayukati aúkáapike mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íráqôniq umágítana yauwéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. 16 mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq óípake marabí aténa ‘tíkáiye’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaaeo-nare. 17 Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo? 18 káqo-kayukama iréta Áánûqtunawîqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamá káqo-mapakenakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiyé. 19 ániibo Ítuma min-náqá maará-timamikaiye: “emá itó-uma kóaa. keqnáámmá ení itáíq-itaiq umá yáqtoranna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

20 Péra-ti-wayukama Ítumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yauwéqma maará-timayimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapíkema íma aónainoe. 21 aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqtí aúkáapi wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

22 ániibo wení iyápó-annama maará téna timá yimikaiye: “anaaékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tînômanibo íma aónainoe.’ 23 yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tînômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro. 24 aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa mórai q umá miráitata máqtemma aónanoe. 25 miráimanibo áqnáabaq-yataaqa

Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe. ²⁶ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá móraiq íniye. ²⁷ Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópi-káárenóbáq uyábékuraiye. ániibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. ²⁸ keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá móraiq urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyánîq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe. ²⁹ ániibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye. ³⁰ móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

³¹ mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékéna wení ótamma ímayaino. móraiq umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yauwéqma naaópaqa íwíno. ³² keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá ítáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítíma iramá agatuwáne kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaa. ániibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonaao.’ titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.) ³³ náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ániibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye. ³⁴ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye. ³⁵ ániibo kaayaq-íníkorátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye. ³⁶ ániibo kaayaq-nákórátá yópí máraiypikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷ miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraae: “uyátarainako, mi-qtátááqá náakaraq pááq íníyô?” téta tewana Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “pukáa-kayukati arááq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékeraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyé.

18

aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa ikáae téna

ááyarai-waigoni waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itái-áímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye. ² Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainái-náqá máqe-uraiye. ánibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatíq uráiyé. ³ ánibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáqá máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkmá aamá ítama yainái-nákókáq íréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaa.’ téna tiráiyé. ⁴ áqnáabaqa aamá ítama yainái-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatíq waayúkati yáakaraqa íma kéikatunamanibo ⁵ maami keqtoq-íníkmá kemmá ummaa-yátááqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tíbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ⁶ ánibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá maami ítama yainái-táí-nákóní áama itáaro. ⁷ min-áímmá waayúkarag íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkáí-kayukama aati-aatinókáánabi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaraíyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní íyabiyo? ⁸ owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. áaqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa maa-marábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máíyanawaq yimónaniyo?” téna keráwáqtí tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráiyé.

Pérati-nakaraq táákíti-moneqa mayái-nákóní waéqma itái-áímmá

⁹ yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: ¹⁰ “kaayaq-nákórátámá nunamummá tíyéta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákíti-moneqa máyái-nare. ¹¹ ánibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráiyé. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoaq kemá ekáq ‘tíkáiyé’ kétune. yemá moyámmá kémayeta táí-aaimma tarôq kéeta aaraukáqá mamá kéyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákíti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq ‘tíkáiyé’ kétune. ¹² máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo

mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórana kámune.’ téna tiráiyé. ¹³ miráimanibo táákiti-moneqa mayái-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. ‘Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaa.’ téna tiráiyé. ¹⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayái-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqe-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márúte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márúte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

paáqya-noiyapoma Ítuma íráqôniq umáyíkaraiye.

¹⁵ yaímma-wayukama yemá paáqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. yemá téta Ítuqtaba min-nóiyápórâq ayáánapo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae. ¹⁶ ániibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq irena maará-tiraiye: “keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtórâaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe. ¹⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana mirárâá umá móra-nakoma paáqyan-iyaporaá íma aurénama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

¹⁸ móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁹ ániibo Ítuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiyé. ²⁰ emá áamáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyó. waayúkama íma ikámma puyuwo. moyámmá íma mayaa. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaa. emá enanó-enaboni aménáápâq mááo.” téna Ítuma titana ²¹ anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átáma min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé. ²² Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtórârîq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyáníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ániibo emá miráumatuwe ketinaae

waraao.” téna Ítuma timá ámikaiye. ²³ miráitana min-ánónákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôriq umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráiye.

²⁴ min-náqá aónawaaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe. ²⁵ káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa taíbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiye. ²⁶ waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaaráq náawawaq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáníyô?” téta tirááe. ²⁷ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiye.

²⁸ Pítaama maará-tiraiye: “ítaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaae kéwaraunataae.” téna titana ²⁹ Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama ³⁰ kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaráqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama pááq ínatama yemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiye.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétéiye.

³¹ Ítuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma pááq éna arammá iyániye. ³² yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ánibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe. ³³ ánibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánáaráqá itó-iniye.” téna Ítuma tiráiye. ³⁴ miráimanibo wení iyápó-annama Ítuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítiráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkoní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Ítuma mamá atóbamakaiye.

³⁵ Ítuma Yérikobaq waaqókáq úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiye. ³⁶ min-áúgaróq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama

kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiyé. ³⁷ áníbo yemá maará-tima-amikaae: “Ítuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téta tirááe. ³⁸ áníbo min-áúgáróq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Ítuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé. ³⁹ áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paátí mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-áúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé. ⁴⁰ áníbo Ítuma waaqókáq ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-áúgáróq-náqá waaqókáq itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye: ⁴¹ “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiyé. áníbo min-áúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kêtune.” téna titana ⁴² Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íraqôníq umágitana aúramma aónarena Ítun anaáe kéwarena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. áníbo aarawaamá minnáraq aónawaaeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

19

Takíatini watáama

¹ Ítuma Yérikobaq uyábékaimma ² mikáq móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayái-wáyúkátí kawáá-nápóana moneqa taíbaq makáiyé. ³ áníbo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye. ⁴ áníbo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátarena Ítumma aónainena uráiyé. áníbo wemá ‘Ítuma maan-ákáq íniye’ téna aúyánámmá ítaraiye. ⁵ Ítuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁶ miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipeke Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye. ⁷ áníbo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: “Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráámanibo ⁸ Takíatima itó-urena uyátarái-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, emá itaa. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaa quréq áwáyoq-wayukama yiménúne. áníbo kemá móra-nakomma kaaqaarigóníq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq

yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiyé.
 9 miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-
 káyúkámá Áánûqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá
 Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyé. 10 minná
 Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá
 yauwéqma yiwiránáae téna uráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

tiyááka-wayukama meýámmá matáa-waigoni waéqma itai-áiné.

11 yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itai-
 áímmá timá yímikaiye. Yérútaárebaq waaqókák yitatabóata
 Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokák ínítana kétiye téta
 yúyánámmá ítaráae. 12 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “mórama
 anó-nakoma móra ayáqtáaq-mapaq kínimma tarôq umákane
 owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye.
 13 íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama
 yiwíkēna móneqa tiyááka-wayukama yímika-yímika uráiyé.
 maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó mayáimá
 mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.’ téna
 tiráiyé. 14 miráitata wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma
 umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama
 timáyíkáawata anaaé waqmé urááe. ánibo yemá maará mó-
 tiráae. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitae.’
 téta tirááe.

15 min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena
 anaaékaqa yauwéqma iráiyé. ánibo wé maará-tiraiye.
 ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero.
 móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa
 aónanaae.’ téna tiráiyé. 16 áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye.
 ‘uyátáraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake
 matéq mayáimá kémayeq amuq-yáúmá (200) matáune.’ téna
 tiráiyé. 17 ánibo kínima maará-tiraiye. ‘emá íráqô-mayai-napoa
 emá kateko-máyáimá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa
 kawáá umá kárutaanaboq íbêqa kemá emmá náápaamma
 kámunaboa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.’ téna tiráiyé.
 18 anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-
 nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayáimá matéq amuq-
 yáúmá (100) matáune.’ téna tiráiyé. 19 ánibo kínima maará-
 tiraiye. ‘móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.’ téna
 tiráiyé. 20 káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-
 nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-
 wannaabi atáá-umatuweq ákaraune. 21 kemá emmá aónáunama
 emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa
 emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma
 aáwaaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.’

téna tiráiyé. ²² ániibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaqa kémaye q káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaune. miráwáq kéuno?’ ²³ ániibo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúno?’ téna tiráiyé. ²⁴ mi-kínímá waaqókáq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá min-nákóní ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.’ téna tiráiyé. ²⁵ ániibo yemá maará-tima-amikaae. ‘uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.’ téta tewana ²⁶ mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune. ²⁷ ániibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúraqa yíkamma púyoro.’ téna kínima tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiyé.

²⁸ Ítuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiyé. ²⁹ ániibo Ítuma Béqtápégibaqa waaqókákáráq Béqtanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwîqa Órîbêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq urááye. ³⁰ Ítuma maará téna min-nákámá timá yimikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnára q kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótíráá-kákóní ámûraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao. ³¹ ániibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótíráá-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaráq kenakámá yauwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma maaminnýaba itakaé tekao.’ téna Ítuma timá yimikaiye. ³² Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye. ³³ yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánná káyuboyata min-ótíráá-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánná káyuboyo?’ téna titata ³⁴ yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maaminnýaba itakaé.’ téta timátuweta ³⁵ naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótíráá-kákóní ámûraaq wáqtôma abákáreta Ítuma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye. ³⁶ ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá

wíqmakaae. ³⁷ Ítuma Yérútáárebaq waaqókáq Órîbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae. ³⁸ yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íraqôniq kéumakaiye. kaayoné-yátáaqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiyae.” téta tirááe.

³⁹ ániibo yaímma Pérati-wayukama mi-táíbáq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe. ⁴⁰ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máíyanama kanaarác óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyae.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyae.

⁴¹ Ítuma Yérútáárebaq waaqókáq iréna márûqa káonena ibiqá yakáiyae. ⁴² Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaarác íkétaiye. ⁴³ keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama páaq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe. ⁴⁴ keráwákárác keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma ítaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyae.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáiyae.

⁴⁵ Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáiyae. ⁴⁶ Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá wáino.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráiyae.

⁴⁷ aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq kéyiraatena timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq áamáan-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae. ⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Ítun

áama itáiyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Ítuqtaba 'náawaq náápaamma ámikaiyo' téta Ítama aónaraae.

¹ móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe. ² yemá maará téta Ítumma timá ámikaae: “emá keqqtáá timá-timiyo. emá nóinaapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta Ítama aónaraae. ³ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kegaráqá keráwákáq móra-aigtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná ⁴ Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?” téna tiráiyé. ⁵ ániibo yeiyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanatáámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nôraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye. ⁶ ániibo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatatáámá máqte-kayukama keqqtáá óqtatanapotaa tíkaminotaae. ániibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe. ⁷ miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá péráiq-qtataaqa náakakenaq iráiyô minná ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe. ⁸ ániibo Ítuma maará-timayimikaiye: “mórai q umá kegaráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nóinaapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni ara-tókáq yabíye-waigoni waéqma itái-áiné.

⁹ Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itái-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiyé. ániibo min-nákómá wááéni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqé-uraiye. ¹⁰ anaaékaqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánáaráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópikén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. ániibo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye. ¹¹ keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma

waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuraiye. ¹² ániibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae. ¹³ miráitana wááéni ara-tókóni aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúno? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. ániibo yemá min-iyápógón áama itánóe.’ tiráiyé. ¹⁴ miráitata wááéni ara-tókáqô mayai máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeiyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe. ¹⁵ ániibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóni áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááéni ara-tókóni aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo? ¹⁶ yókóni aboámá irena wááéni ara-tókáqô mayai máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo árainmma ímiraino.” téta tirááe. ¹⁷ miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-ainaaq wáiyó?

‘maamin-óqtámmá mayai-wáyúkámá paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa naakóni akoqnáá-abokaa kéiyé.’

¹⁸ maqte-kayukama maamin-óqtákóni ámûraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ániibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbuyama obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ ániibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá ítamma Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itai-áímmá tiráiyé. miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amíkáae téta ítama aónaraae.

²⁰ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe. kuqtaruríq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta urááe. ²¹ ániibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatíq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraate árain-aimma kétima-yimene. ²² emá

nóine téq aúyánámmá kéitaano? Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi íyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae. ²³ miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye: ²⁴ móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarác áwíkarác waímma náawabiyo?” téna tiráiyé. ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Títaani amané.” téta tirááe. ²⁵ ánnibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-yataaqa Títaannamo wáraináqa kanaarác Títaamma áméro. ániibo Áánûqtuni móra-yataaqa wáinaqa kanaarác Áánûqtumma áméro.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁶ miráitata Ítun áarakemma aarawati yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma ítáá eta aamá íma téta paátí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

²⁷ yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone. ²⁸ ániibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: “yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. ‘móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaarác ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.’ tiráine. ²⁹ itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiyé. ³⁰ anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiyé. ³¹ anaaékaqa mamá mikác-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa mórai q umá pukuráiyé. ániibo keqnáámmá mórai q umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukurááe. ³² miráitana min-íníkáogárác pukuráiyé. ³³ ániibo pukáa-kayukama itó-ikanaaraqa min-íníkáoma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá mataáne.” téta Ítumma ítama aónaraae. ³⁴ minnýaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragárác waagarác íbêqa maa-kánáárácá mamá aaraukácá káuraae. ³⁵ anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukácá íma auránoe. ³⁶ ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkáráá umá maéta íma kanaarác puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie. ³⁷ ániibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. pááqya-tabikemma iramó karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. ‘uyátarai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’

38 Mótetima wení anáábútááma pukowana maamin-áímma ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máíye. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Ítuma tiráíye. 39 Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma áamáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: “yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne.” téta tirááe. 40 ániibo yemá ikatíq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama náawabiyo téna Ítuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

41 Ítuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo? 42 naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine. ‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.

emá ketiyáán-urapaq márenaraq

43 anaaékaqa kemá

ení namuro-wáyúkámá mamá

ení aítauq aménáápáq yíkáanata wínoe.’

téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine. 44 Tébitima we-namááríq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máíyo?” téna Ítuma tiráíye.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

45 máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama ítaraae. ániibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímkaiye: 46 “keráwáqá áamáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire iyábá ôriq umá kékaiye. yemá téta waayúka áíkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráo-maarao timá-tikaigae téta kéte. ániibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte. 47 ketoq-nóinímmá yetí naammá íma meyáníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yaináí-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráíye.

21

keqtoq-ínikómá Áánûqtukaq amuqá marakéna móneqa ámikaiye.

1 Ítuma aónama kéyautena aónaimma móneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta móneqa maráí-yáwáápi móneqa má-makaae. 2 ániibo Ítuma aónaimma mórama

keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata móneq-yawaapi mó-makaiye. ³ Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá árainmma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníkmá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyé. ⁴ máqtemma maa-káyúkámmá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-íníkmá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyaníq umá nání-moneqa íma matokáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táíq umáginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵ yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íráqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Ítuma maará-tiraiye: ⁶ “máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínataama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷ yemá Ítumma maará téta ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq íníyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááe.

⁸ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiyé.’ tínômanibo kerawáqá íma yinaaemma ko wáráaro. ⁹ anaaékaqa webómá kéeta anón-aaíqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaarác íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínimanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁰ móragaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááíqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááíqa ínoe. ¹¹ ánibo maa-márábímmá anómma márûma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáyaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

¹² miráimanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náupác mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwíqtaba mamá káni-kayukararabi

kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe. ¹³ ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe. ¹⁴ miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminoe. ¹⁵ kemá kenamááríq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itái-yátááqá timíniye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqtí namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe. ¹⁶ keqtibomá keqtinóma keráwáqtí móra-naaegoma keráwáqtí tibâqawaayuma keráwáqtí aanábómá mamá keráwáqtí namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tikamma keráwápikémá yaímma puínoe. ¹⁷ kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwááginomanibo ¹⁸ keráwáqtí tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tikamma puínoe. ¹⁹ keráwáqá akoqnáá umá kényaqtoraapoata keráwáqtí túwaraimma paá mánoe.

“Yérútááre-maruqa táíq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááiq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márûqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe. ²¹ mi-kánááráqá Yúria-marupaqa márariya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ánibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqa máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ánibo márûkoni aaumépaqa máiya-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro. ²² maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayái-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye. ²³ mi-kánááráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma kényime-noinikaraq tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánááráq Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma áyámma umáyikaniye. ²⁴ yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma kúpuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ánibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igáríq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁵ ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wíyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ánibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati íyákoma táíq kéinata ikatíq ínoe. ²⁶ maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatíq kéiyana yúgabaaq ínata kekaa q ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq

ínípoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe. ²⁷ mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínimma anómma akoqnááqaraq tágama-yataakaraq kumíniye. ²⁸ anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

²⁹ móra waéqma itaí-áimná Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro. ³⁰ aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae. ³¹ mórai q umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaarác keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe. ³³ aabayákárác maa-márágárác ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma itáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaarác uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye. ³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq waakákora a umá pááq íniye. ³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirá-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnááma timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbác kanaarác itó-ínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Óribêti-anuraq aúmá ko kéwaine. ³⁸ ánibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq Ítumma awíqma yiménúne’ tiráiyé.

¹ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqa kótámaki-kanaama pááq ínéna uráiyé. ² uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae.

³ áni^{bo} Tááqtaama Yúqtaatini áyáqno^{baq} pékaima óq-awíq^a Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíkéné. ⁴ áni^{bo} wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq wataáma téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye. ⁵ miráitata yemá yimuqá kémareta yaím^{ma}-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe. ⁶ áni^{bo} yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena Ítumma awíq^{ma} iyáápi maránín-aq^{ta}ba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiy^e.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

⁷ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá paáq uráiy^e. mi-kánááráqá mór^{ama} tipi-típi-naateqa ikaméwaone. ⁸ miráitana Ítuma Pítaayaa Yóóanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa naano.” téna tiráiy^e. ⁹ áni^{bo} yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye. ¹⁰ áni^{bo} Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peráinna-naupaq ko pérááka^o. ¹¹ min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnama umá aráqmata-namma náanaq wáiy^o? tiyé téka timá ámekao.’ ¹² mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wái-namma tiráátíno. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiy^e. ¹³ áni^{bo} min-nákámá uréta Ítuma tiníq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

¹⁴ kanaamá paáq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae. ¹⁵ áni^{bo} Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tikáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne. ¹⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá paáq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa

ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁷ ánibo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro. ¹⁸ kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq ínikanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ ánibo keqnáámmá Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma yímituwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁰ anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúmá Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

²¹ miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyé. ²² owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyé. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyé. ²³ Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeiyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq íniyô?” tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyó?’ tirááe.

²⁴ ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiyé téta téite kéowana ²⁵ Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáaraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamááriq yetábá kéte. ²⁶ miráinaq keráwátê mórai quráiyé. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakorraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno. ²⁷ náawaq uyátá-maqma anómma máiyó? aáwaqa naíráqô máí-narabi mayái-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq máí-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

²⁸ taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéitaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane. ²⁹ ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náápaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá mórai quráiyé. ³⁰ annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq

nommá néq ínoe. ániibo keráwáqá náápaakaraq-abitataraq maéq Ítiráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yaináí-wáyúkámá mánnoe.” téna Ítuma tiráiyie.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaeémma umátikaniye’ tiráiyie.

³¹ Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááiímonio, Tááiímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-uwo’ timá ámikaiye. ³² kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnáá umáyikaa.” téna Ítuma tiráiyie. ³³ ániibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupaq ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye. ³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráiyie.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

³⁵ maa-marábíké ummaa-yátáaqá yeráwákáq páaq ínitapoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraq íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ániibo yemá yauwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe. ³⁶ miráitana Ítuma maará téna timá yimikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ániibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama kéyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno. ³⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétéye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô páaq ína-yaqtaaqtabama áraimma páaq éna arammá iyaíno. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiyie. ³⁸ ániibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqíye.” téna tiráiyie.

Ítuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétéye.

³⁹ Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óríbêti-anuraq uráiyie. ániibo wení iyápó-annama anaae

waqmé urááe. ⁴⁰ min-áúkápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáino.” téna tiráiyé. ⁴¹ mikáké Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyé. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye. ⁴² “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaa. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraao.” téna Ítuma nunamupí tiráiyé. ⁴³ ánibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Ítumma mamá akoqnáá umákaraiye. ⁴⁴ Ítuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kétéitana áúnobakemma imutigómá naegóráá nommá auména marabí kuqturáiyé.

⁴⁵ nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyé. ánibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí íyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááe. ⁴⁶ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷ Ítuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúqtaatini anaáe irááe. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnábikénápóana wemá Ítuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiyé. ⁴⁸ miráimanibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-aubi maré á/ môqnane kéono?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹ iyápó-annama Ítute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunatabiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ ánibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákena ayáánurapake aáqa áaipike agáutukaimanibo ⁵¹ Ítuma minná aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyé. ánibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárákómá keqnáámmá íraqôniq uráiyé.

⁵² uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³ máqte-kanaama kemá keráwáqté anó-monoq-naupaq máqé uráunamanibo kemmá

íma tìnêkukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minná keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqnáágaráq pááq iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyé.

⁵⁴ Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááe. ániibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqe-uraiye. ⁵⁵ kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq íramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqe-uraiye. ⁵⁶ móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayái ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Ítute máqe-uraiye.” téna tiráiyé. ⁵⁷ miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyé: “maan-íníkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyé. ⁵⁸ anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé. ⁵⁹ anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “árainé. maan-nákómá Ítute máqe-urainé. wemá Kááriribakenaiye.” téna tiráiyé. ⁶⁰ ániibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kêtítana páátákáá kokórigoma áama tiráiyé. ⁶¹ ániibo uyátárainaq Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráine. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinoé.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ⁶² ániibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiyé.

yemá Ítumma wírúa kéumaketa ikákaae.

⁶³ Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kêtimaketa ikákaae. ⁶⁴ yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe. ⁶⁵ ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrakaq Ítuni aamá ítama yaíkaae.

⁶⁶ aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áíkuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítôre-wayukaraq uréta maará-tiraae: ⁶⁷ “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe. ⁶⁸ ániibo kemá keráwákáq

yaimma-aimma ítama aónanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe. ⁶⁹ miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷⁰ máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárlq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minná kemúne.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷¹ ániibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaqa ítánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tiráae.

23

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

¹ miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq uráae. ² yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyé. táákiti-moneqa Títaamma amiyábá aammá káutikaitaae. ániibo wenamáárlq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tiráae. ³ ániibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyé. ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárlq mi kéténe.” téna tiráiyé. ⁴ miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiyé. ⁵ áaqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétéma-yimitata Yúria-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááíqa uráae. Kááiriri-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiyé.” téta tiráae.

yemá Érótimi aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

⁶ Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááiriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiyé. ⁷ ániibo Pááíratima ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érótima yabíkáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érótinopaq uráiyé. mi-kánáaráqá Érótima Yérútáarebaq máqeuraine. ⁸ Érótima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine. Érótima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátáárlq inaqa aónanaae tiráiyé. ⁹ miráitana Érótima máqte-qtataaqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érótimma timá ámikaiye. ¹⁰ uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta

akoqnaá umá Ítumma aamá timákaraae. ¹¹ ániibo Érótigaraq wení ááiq-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íraqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyee. ¹² naayóbáqá Érótima Pááíratite namuroíq urááyane. ániibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uráiyee.

¹³ Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áikutaee. ¹⁴ ániibo Pááíratima maará-tima-yimikáiyee: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táíq kéiyee.’ kéte ániibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ániibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaináa-waigoni áaimma maami-nákópikémmá otaa-qtátááqá íma káonaune. ¹⁵ Érótigaraq miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiyee. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráiyee. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae. ¹⁶ miráinaq kemá tebúqa ámítuweq timákáanana wíniyee. ¹⁷ miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiyee. máqtemma kótámaki-aawaqa nai-kánááráqá Pááíratima móra ánnábikenaqa ayúbákainana kóiniyee. ¹⁸ ániibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe. ¹⁹ Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaqa ákáraane. ²⁰ ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yimikáiyee. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo ²¹ yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápaa. kaapaq-yátáq ikámma aráápaa.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe. ²² ániibo kaumobáq Pááíratima timá yimikáiyee: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebúqa ámítuweq ayúwáanana kóiniyee.” téna Pááíratima tiráiyee. ²³ miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnaá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma iyakaa.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye. ²⁴ miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráiyee. ²⁵ min-nákómá kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráiyee. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáiyee.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma itaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtoakaamma min-nákómá íbêq weni naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábûkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráiyé.

²⁷ taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae. ²⁸ miráitana Ítuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáábake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yaráaro. paá keráwáqtabábi keráwáqti iyápóyaba ibiqá yaráaro. ²⁹ itáaro. anaaékaqa mi-kánáámá páaq ínatama keráwáqti iyápóyaba ibiqá yaráiya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaaráq iyápóma ákárαιyamma anaamoq-nóínímmá iyápóma náamma ímo kámiya-noinimma yemá yimuqá maránóe tiráine.’

³⁰ mi-kánááráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímûraataa yama yawáaq oro’ tínoe. ániibo páaqyan-anugoqtaba maará-tínoe. ‘keráwáqá keqtáá yawáaq oro.’ tínoe. ³¹ íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?” téna Ítuma mirá-tiraiye.

³² yemá káqo-nakarataragaq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Ítukaraq mórabi yíkamineta urááe. ³³ yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwîqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Ítumma ikámma kaapaq-yátáq iyakaraae. ániibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq itaae. móra-waigomma Ítuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma iyaketa urááe. ³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yeqti kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaaao. maami-qtátááríq o-wáígóní áaimma yemá íaonaraae.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtóma yáátáá urááe. ³⁵ aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ániibo kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaaráq wemá wenamááríq áwáqnaa íno.” téta tiraae. ³⁶ ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákaraae. yemá waaqókáq iréta ikaa-q-wááení-nómmá amínéta ³⁷ maará-tiraae: “áraimma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaaráq enamááríq áwáqnaa uwo.” téta tirááe. ³⁸ aqnókáq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: “maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.”

39 mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáiyē: “Metáiyawabono? kanaaráq emá enamááriq áwáqnaa kée kekárátágáráqá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyē. 40 miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awáágurayie: “emá weté mórai q umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuni áaqa íya kéikatenó? 41 kerátátí anónnáma ummaatamá mayáuyē. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátááriq íurayie.” téna tiráiyē. 42 min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikayie: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánááráqá emá keqtábá aúyánámmá itaao.” téna tiráiyē. 43 ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikayie: “kemá áraimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma pukuráiyē.

44 íbêqa aabaúgómá aúkáamakaa kéitana aabaúmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq kumáwéna énáikariq uráiyē. 45 ániibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaqa abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóiq uráiyē. 46 ániibo Ítuma anókaq maará téna ááyama tiráiyē: “ketiboó, kemá ketí taáma enayáapi kémaraune.” kétena Ítuma pukáiyē. 47 ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tirayie: “árainē. maan-náqá arupú-nare.” téna tiráiyē. 48 máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq káyabiteta naaúpaq kóuraaē. 49 máqtemma Ítuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Ítuni anaaé waqmé yē-nóiníkáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni muríánóbáq makááē.

50 móra-naqa máqte-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatéabake-nare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítóre-naqiye. 51 miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine. 52 miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Ítuni arááq-auma mayánîqtaba ítama aónaraiye. 53 miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábaráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-muríánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááē. ániibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákárapine.

⁵⁴ minnáma aokaq-kánaágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá paáq inéna uráiyé.

⁵⁵ Kááribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-múriánóbáqá aónaraae. ániibo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaníyo téta minnágaraq ko aónaraae. ⁵⁶ yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. ániibo ámáan-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

¹ Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe. ² yemá aónaamma óqtamma muriákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae. ³ ániibo yemá mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae. ⁴ yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye. ⁵ mi-nóinímmá ikatîq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkápimma nôraq itaráq paá mái-nakoqtaba abáá kéoo? ⁶ wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá itáaro. ⁷ wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikáiyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánaámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye. ⁸ naayóbáqá Ítuma mirá-tiraipoata yúyánámmá ítátuweta ⁹ yemá muriánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. ániibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae. ¹⁰ Maríaa Máátarini Yóánaama Maríaaama Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkaráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae. ¹¹ miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráámanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yimikaae. ¹² miráitanamanibo Pítaama itó-uma muriánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaúténa kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. ániibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-ayanamma ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

¹³ mi táoq yeqtí aúkápíke kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqa (11 km) ayátáákakaane. ¹⁴ yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye. ¹⁵ yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamáárîq yimakaq iréna yenákátê yagaroqtamá uráíye. ¹⁶ miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye. ¹⁷ ánibo Ítuma min-nákámá maará-timayimikaiye: “kenákámá nôi-qtataaqtatabawaq aamá téite umáekewaqa aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágítana yóikoma waemmá amáguráye. ¹⁸ ánibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráíye. ¹⁹ mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nôi-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráíye. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnáa-aimma tiréna akoqnáa-mayaima maténa kéíye. ²⁰ ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púítata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae. ²¹ miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráíne. ánibo móra-aikaraq wáíye. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minná íbêqa kaumo-kánáaráqá pááq kéíye. ²² ánibo íbêqa keqtáábíké yaímma-noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tíméwataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muriánóbáqá uréta ²³ Ítuni arááq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máíye tirááe.’ téta tirááye. ²⁴ ánibo keqtáábíké yaímma-wayukamma muriánóbáqá uréta aónamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

²⁵ ánibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéíye. ²⁶ minná

yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqá í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayánîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?" téna Ítuma tiráiyé. ²⁷ mikáké áaimma átarena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

²⁸ óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Ítuma miráuma abákákáá winéna uráiyé. ²⁹ miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoreta maará-tiraaye: "emá kerátátê mááo. aabaúma kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye." téta tirááye. ³⁰ anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ániibo Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq 'tíkáiye' timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye. ³¹ Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ániibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye. ³² ániibo maará-tiraaye: "kerátámá aapaq kéyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábikén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tiyakoratama íráqôniq uráiyé." téta tirááye.

³³ mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ániibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye. ³⁴ mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: "árainé. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye." téta timá yímikaae. ³⁵ miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítima yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶ yemá min-áímmá kéteta máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye. ³⁷ miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatîq urááe. ³⁸ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaao?" ³⁹ keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyááma yuwaíyana ínaq maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátámma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátámma íma wániye." ⁴⁰ Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa aíttauqa níri-abuma yiráátiraiye. ⁴¹ yemá 'árainé' téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?" téna ítama

yimónaraiye. ⁴² ánibo yemá noyááqqa agamaráamma áméwana
⁴³ Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

⁴⁴ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq
keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímíqma ánatarauae.
naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni
amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá
tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.”
téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁵ ánibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá
mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá
yoráuma aónaraae. ⁴⁶ ókaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye:
“Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé.
‘Metáiyama yauwéqma yiwirai-nákómá aíqa í-yátááqá
mayéna pukáinabike kaumo-kánááráqá yauwéqma itó-
iniye.’ ⁴⁷ ánibo áwíqtabama máqten-anna-wayukabi kétiyata
yemá yirummá waeraiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa
mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá
Yérútáárebake áaimma átáma téraq ⁴⁸ keráwáqá aónaraa-
qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro. ⁴⁹ itáaro. naayóbáqá
ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tirái-qtataaqa keráwákáq
kenamáárîq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-
márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq
kumíno.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵⁰ Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé.
wení ayáámma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá
yímikaiye. ⁵¹ wemá Ítuma waaroqá keyimitana Áánûqtuma
Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé. ⁵² miráitata yemá
Yérútáárebaq yauwéqma uréta yimuqá makááe. ⁵³ ánibo taíbaq-
kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwíqa múte
yaútaae.

Yóáane

Aagómá máiiye.

¹ maramá tarôq íma urái-tupaama Aagómá mi-kánááráqá máqe-uraitana Aagómá Áánûqtute maa-kááyáqá máqe-uraaye.

² Aagómá Áánûqtugaraq máqe-uraayana Aagómá Áánûqtuma mimórámá máqe-uraiye.

maramá tarôq íma urái-kanaama

³ Aanapó máqte-qaataqa abarokáq aúkáiye.

wenamáárîq máqte-qtataaqa abarokáq íaukaiye.

⁴ Aagómá áyaqnobake wemá kéqokeq-wamma aúwaraimma yímikaiye.

miráipoata paá mááe.

kéqokeq-karui-yataaqa tarôq uráiye.

miráipoana paá wáiiye.

Aagómá wenáyaqnoabaqa aúwaraimma wáqe-uraitana min-áúwáraimmá waayúkagoni arunóbáqá ómmá tágama wáqe-uraiye.

⁵ maan-ómmá kumayupí tágagiye.

kumayupí tágagitana maan-ómmá mú mikákáá akoqnáá-kumayuqa wáiiye.

⁶ Áánûqtu móra-nakoma timákáraitana tágai-yataaqtaba timá yímikaiye. Áánûqtuni watáá-wataa-naqa wemá máqe-uraiye. maa-nákónáwîqa Yóáane téta ááyaraae. ⁷ maan-nákómá tágai-nakoqtabama timá-yiminena iráiiye. iráitata wenáarake máqte-kayukama yirummá amínoe. ááqibo maamin-áitábá iráiiye. ⁸ Yóáane tágainaqa wemá íma máiiye. paá tágagi-aimma mamé iráiiye. ⁹ árai-tagainaqa mararáq yínana máqte-kayukaraqa tágaginiye. maannáyaba Áánûqtuni áraimma tágai-yataaqtaba téna tiráiiye.

¹⁰ mararáqá Aagómá máqe-uraitana Aanapó maramá Áánûqtu tarôq uráimma aarawaamá Aamá kéiteta íma Ítaraae.

¹¹ Aagómá wení waayúkaraq iráimma mi-káyúká weqtábámá íawikaae.

¹² miráimanibo yaímma óq-wayuka weqtábámá keyikainata

Áánûqtu yemmá náápaamma yímikaitata wení iyápó aúkáae.

maan-iyápó-ánnámá Áánûqtuni wenáwîkaq kéitaae.

¹³ yeráwáqá maqíkaraimma naaerákén-iyápóráá íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. waayúkati yimuq-yatááqnápó íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. aarawaabíké íma marákáraitana Áánûqtu wenamáárîq wení iyápó-annama maqíkaraiye.

14 Aagómá waékáimiye.
 Aagómá aúma wemá pááq uráiyē.
 mararáq kukéna watáiyē.
 ketáaráq kukéna watáiyē.
 mirái-nakoma wení tágama-yataaqa Yóáane netuqyaa-
 káyúkagáráq aónaraae.

Áánûqtuni kímora áanikoni tágama-yataaqa aónaraae.
 Aagómá aúgaraq-naqa wení tágama-yataaqa aboánôpake ako-
 qnáá matáiyē. maaminná tágama-yataaqa kaayoné-
 í-yátááqá ógikaima ôriq umá wáitana ááqibo maami-
 káayóné-í-yátááqá aati-aatimá paá wáiyē.

15 Yóáane wetábá mirá téna wenáá-wenaa tiráiyē: “Aagómá
 aúgaraq yínitabama mirá téq kemá Yóáane timá tímikaune.
 Aagómá naayóbágá máqe-uraimma maramá tarôq íma urái-
 kanaama máqe-uraiye. miráipoaq wenáaimma yaaguyaqmé
 kéyune. ááqibo íbêq-kanaayataba Aagómá aúgaraq-naqa
 tinaaépaq kéinnama aanibo tágagiyabama min-náqá tinaaépaq
 íma kéiyē. tágagiyabama uyátárai-naqa ketúbáqá máiyē.” téna
 Yóáane tiráiyē.

16 min-áúgáráq-náqá
 arunábáqá kaayoné-yátááqá ógikaiye.
 kaayoné-yátááqá ógikaipike ketáá matáunatae.
 ayúgutaipike ketáá matáunatae.
 wení kaayoné-yátááqá ókaraq-okaraq umá ketáá kétimitae.
 naayón-ámáán-áímmá yuwéna Áánûqtuma aúgen-amaan-aimma
 timá waéqma akoqnáá uráiyē.

17 Áánûqtuma Móteti aammá aúmakain-aikaraa aammá
 yawítíqtukain-aikaraqa ámikaitana káqo-qtataaqa kaayoné umá
 aati-aatimá wái-yataaqa Ítuma mamé iráiyē. 18 móra-nakoma
 Áánûqtuma íma aónéwaimiye. Áánûqtu wemá wenamá wení
 áanikoma máiyē. wenamá kímora áanikoma ákáin-iyapoma
 aati-aatimá amakaq máitana áanikoma wenaboáqtábámá paá
 tiráátiraiye.

Yóáane nommá perái-nákómá nóinabi timá yímikaiye.

19 aanibo Yóáanenopaqa anó-monoq-wayukama Aríbaeti-
 annagaraq Yérútáäre-wayukama timáyíkaraae. Yérútáärebake
 yaímma-wayukati yíwíqa Aríbaeti-annama monoq-káwáá-
 wáyúkámá máqe-uraae. Yóáanenopaqa kukéta ítama aónaraae:
 “emá náawabono?” téta tirááe. 20 Yóáane wemá paá tiráiyē:
 “kemá Metáíya íma máune.” téna tiráiyē. 21 móragaraq
 Aríbaeti-annama Yérútáärebake ítama aónaraae: “ááqibo emá
 paá náawabono? Irááiya máano?” téta ítaraae. Yóáane
 tiráiyē: “ímiye” tiráiyē. Aríbaeti-annama móragaraq ítama
 aónaraae: “emá Áánûqtuni amuné-náqá máano?” téta ítaraae.

Yóáane timá yímikaiye: “aaqáo” tiráiyē. ²² Aríbaeti-annama ááqaanibo ítama aónaraae: “timá timiyo! é náawabono? timá tímíntataa ketáá timátíkkaa-kayukata mó timá-yímenunatae. etábámá enamááríq nóinae kéteno?” téta ítama aónaraae. ²³ wé Yóáane wetábá téna Áítáiyani watáama yauwéqma timá yímikaiye: “kemá paá aagómá kaqamáapaqa máune. ketáagoma pááqya-kanaama abarokáq kétaayaiye. uyátárai-nakoni aammá kaqamáapaqa mó tarôq oro! min-ánón-ámmá arupú oro!” mirá téna timá yímikaiye ²⁴ Pérati-wayukayopake óq-wayukama iréta móragaraq ítama aónaraae: ²⁵ “emá tirááne ‘kemá Metáiya íma máune. íma Írááiya máune. íma Áánûqtuni amuné-náqá máune.’ té emá timá tímikaanatae. ááqibo nôraq itaaq nommá kébeqyikaano?” tewana ²⁶ Yóáane timá yímikaiye: “paá nokáráqá kébeqyikaune. maa taíbaq-wayukati aúkápimma móra-naqa máitata yeráwáqá íma ítaraamanibo wemá ²⁷ uyátárai-nakoma tinaaépaqa kéitaq ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqné-náqá maqnégánópóqa wení áitauq-anaan-annama íma kanaaráq uwaénúnamiye.” téna Yóáane Bétanibaqa timá yímikaiye. ²⁸ miráuraitana Yótaa-non-abapaqa mikáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa pááq uráiyē.

Áánûqtuni tipi-típi-araaqa

²⁹ miráuma aabáyaama Yóáanen-opaqa Ítuma kéitana Yóáane Ítumma aónarena maará téna abarokáq tiráiyē: “aónaaro! maannáma Áánûqtuni tipi-típi áráakaa-naqa máiyē. wemá maa-márábí-kúmíq-yátááqá kebó-yátáákáráq mamá matuwánéna kukáiyē.” ³⁰ wetábámá keráwáqá timá tímikaune: “tinaaépaq uyátárai-nakoma kéitana ketí mú mikáq-náqá kemá naayóbáqá pááq uráune wemá máqe-urainana miráipoana wemmá yaaguyaqmá kényune.” téna Yóáane tiráiyē. ³¹ Yóáane óqa tiráiyē: “áqnáabaqa kemá kenamááríqa íaonaraune.wemá náawabiyo? nóiqtaba kemá iráúnábô? nommá má kébeqyikaunaboata ááqibo miráuma Ítiráaeo-wayukama wemmá aónanoe. ³² Yóáane ókaraq tiráiyē: “kemá Áánûqtuni Aágoma kégumita aónaraune máaraa kukéna Aágoma wekáqá ku máqe-uraiye. ³³ aanibo kemá kenamááríqa wemmá íma ítaraunamanibo kemô nokáráqá péqyikao téna timátíkái-nakoma mémá-kánáábímá timá tímikaiye. ‘emá aónenanamo Áánûqtuni Aágoma kumínama móra-nakoni aúraqa ku máinama anaaékaqa min-nákómá Áánûqtuni Aágogaraqa pérakaniye.’ tena ³⁴ kemá kenamááríq aónareq tiráune. ‘min-náqá Áánûqtuni mú mikákáá-náqá máiyē.’” téna Yóáane tiráiyē.

Ítuma wení áqnáae-noiyapoma

35 aabáyaama Yóáane wenanaae warááya-nakaratama máeta
 36 áánibo Ítuma paá ureire kéitata aónaraae. Yóáane abarokáq
 tiráiyee: “aónaakao! maannáma Áánûqtuni tipi-típi-araare.” téna
 tiráiyee. 37 kaayaq-nákórátá yegárágá itaarayapoata Ítumma
 anaaé 38 waqmé kéoyana Ítuma waéqma yimónaraaye. maa-
 kááyáqá Ítuma ítama aónaraiye: “kenákámá nóiqtaba abáá
 kéoyo?” téna yenáká timá yímikaiye. aanibo yenákámá tirááye:
 “Aráábaeo, náakaraq kéwaeno? teta (Aráábae wenáaimma
 yirááti-naqa máiyee.) 39 Ítuma tiráiyee: “ketê iréka yaónaakao!”
 téna tiráiyee. miráimanibo yenáká iréta Ítugaraqa mi-nókáámá
 máqe-uraaye aabaú má énaikaqa waaqókáqá kaayaqté-kaayaqte
 (4.00 kiroki) inéna uráiyee. 40 yenákábíké móra-nakoma wemá
 Yóáane itaraipoana Ítuma anaaéma wakáiyee wenáwîre Áánaru
 Tááímoni Pítáa wenábâkoe. 41 Áánaru páátákáá awaaómmá
 Tááímoni ko aónatuwena timá ámikaiye téna “Metáíya kerátámá
 aónarauye” (Metáíya wenáaimma Áánûqtunopake mú mikákáá
 mái-naqa). 42 Tááímoni Áánaru áwíqmena Ítukaqa uráiyee. Ítuma
 wemmá aónarena tiráiyee: “emá Tááímonio, Yóáanen áaniko,
 ení aúgen-awíqa Tépati wániye.” téna tiráiyee. áaqibo paá Pítáa
 min-áwíqá ááyanunatae. Tépati wenáaimma “óqtamma” wáiyee.
 43 aabáyaama Kááiriri-marupaqa Ítuma uínéna kéena kóuraiye.
 Píripima aónarena timá ámikaiye: “ketinaae waraao!” 44 Píripi
 Beqtáirapake kéiyee. mimórá-márúkáqá Áánaruyaa Pítáa yeqtí
 márûkare. 45 anaaékaq Píripi Natáániomma aónarena timá
 ámikaiye: “móra-nakoma Móteti Áánûqtuni amuné-nákáráq
 naayóbáq wetábá agatááe mimórá-nákómá aónaraunatae.
 wemá Ítuma Yótêbi wení áanikoma Náátárêtibake máiyee.” Píripi
 téna tiráiyee. 46 Natáánio ikéitamma maará wemá tiráiyee:
 “Náátárêtibakenabiyo? aaqáo! mikáké íraqô-qtataaqa paá
 íma kéimiye.” téna tiráiyee. Píripi timá ámikaiye: “enamáárríq
 iré aónaao!” téna tiráiyee. 47 Ítunopaqa Natáánio kéena Ítuma
 káonaiye.wemmá káonena Ítuma abarokáqá tiráiyee: “aónaaro!
 maan-nákómá Ítíráaeobake-nakoma máena wení agaemá íma
 wáiyee.” téna Ítuma Natáánioqtabama mirá-tiraiye. 48 Natáánio
 ítama aónaraiye: “ketábámá náaraq umá ketí áaimma itaraano?”
 téna tiráiyee. áaqibo Ítuma tiráiyee: “Píripi emmá íma ááyaraitaq
 yaa áménaapaqa máanaq túyánápí aónaraunamiye.” téna
 tiráiyee. (mi-tágón-áwíqa “píki”). 49 aanibo Natáánio timá
 ámikena: “Aráábaeo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Ítíráaeo-
 mararaqa máqte-qtataakaqa anómma máane.” kétena tiráiyee.
 50 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “emá píki yaa áménaapaqa máanaqa
 aónaraune maará téqo túnnama minnáyabama kétima-timeno?”

múte anó-qtataaqa anaaékaq ôriq umá aónanoe.” Ítuma mirá téna ⁵¹ óq-aimma tiráiyē: “árainē. keráwáqá abaayámmá yawákínaqa abo Áánûqtuni márûpake wení kaqtó-wayukama wíyokakaa-kama taígani mú mikáq-náqá Waayúkagon-Araakaq wenôpaqa kuké ute íyaq aónanoe.” téna tiráiyē.

2

Ítuni áqnáaen-awaameqa

¹ kaumo-yúpáámá ánatagitata móra-innima iyakánēta Káárirī-marukaq kéoe. pááqya márûkon-awíqa Kéinabare. Ítuma wenanóama mibáq máqe-uráiyē. ² Ítuma wení iyápó-annagaraqa min-íníkóni waayúkagaraq awaikóni waayúkagaraqa yááyaawata ya aónaraae. ³ wááēni-nomma ánatanena itana Ítuma anóama timá ámikáiyē: “wááēni-nomma ánataguraiyē.” wenanóama titana ⁴ Ítuma yawuwêqma tiráiyē: “aaragô! etábámá ketábámá nóinabiyo? ketí kanaamá íma pááq uráiyē.” téna tiráiyē. ⁵⁻⁶ wenanóama aáwaqa mamé kéye-kayukama maará téna timá yímikáiyē: “timá-timinaiqa-oro!” téna Ítuqtabama tiráiyē. abapaké móra óqta-tawema wáqe-uráae. Ítiráaeo-wayukati nommá perái-ámmá yawítítukain-aiqtabama miráipoana min-óqtá-táwémá mibáq wáqe-uráae. móra-mora óqta-tawebima mórai-q-morai-q umá waaqókákáá kaayaqté-kaayaqte káápaa-tawebima yaqmá ógiqma wáiyē (113 aríta). ⁷ Ítuma tiráiyē: “mirá-oro! mi-táwérápí nommá yábóro!” wemá téna tiráiyē. aáwaqa mamé kéye-kayukama nommá yaqmá ógiqma ótaqa makááe. ⁸ Ítuma óq-aimma tiráiyē: “íbêqa yaímma yaqmá aáwakaq-kawaa-naqa mó ámêro!” téna titana mirá-uráae. ⁹ aáwakaq-kawaa-nakoma wemá namá aónaraitana naréna wááēni-none téna ítaraiyē. ááqibo náakakenabiyo téna íma ítaraiyē. aanibo aáwaqa mamé kéye-kayukama yemá ítaráae. iyakánēta on-íníkóni awaikómá aáwakaq yabíkái-naqa ááyarena ¹⁰ timá ámikáiyē: “máqte-kayukama íráqô-waaeni-nomma áqnáabaq-taoqa yímituwaitana anaaékaqa yeráwáqá aáwaqa kénaawata paá-waaeni yimínoe. ááqibo emá íráqô-waaeni-nomma maráánama íbêqa kéyimene.” téna tiráiyē. ¹¹ maaqtátááqô Ítuma miráuraimma nommá wááēni-nomma aúkáitana kéena maannáma Ítuni áqnáabaq-awaameqa Kéinabaqa Káárirī-marukaqa mirá-uráiyē. Ítuma wení iyápó-annama Ítuni tágama-yataaqa aónareta wemmá yirummá ámikáae.

Ítuma Káperanabaqa kóiyē.

12 anaaékaqa mirá-umaqtuwaawata Ítuma wenanóagaraq wenábâkogaraq wení iyápó-annagaraqa Kápéranabaqa urááe. mibáq pááqya-kanaama ko máqe-uraae.

anó-monoq-naupake (tépo) Ítuma táigo-qtataaqtabama kuyúqtukaiye.

13 ayú maqnánó-kanaama awaaraq kéitata min-áyú maqnánéta owana wenáwîqa kótamakini-kanaama (páátoba) miráipoana Ítuma Yérútáarebaqa utáiyé. 14 anó-monoq-naupaqa waayúkama yetí purumakaamá tipi-típima máama meyámmá maránéta iráawana Ítuma aónariye. Óq-wayukama maraq máeta óqtama waékáae. 15 kéwaeraawana Ítuma ánnama maténa pú yoqmá tebûqa yímiqma waqtúwáitata pípéban umáqtukaiye. monoq-naúpáké máqtemma purumakaakáráqá tipi-típigaraqa pípéban umáguraae. óqtama waékáa-kayukati yaaremá waéqtukaitana yeqtí móneqa kugúbaguraiye. 16 ááqaanibo máama meyámmámáráá-kayukama Ítuma timá yímikaiye: “maéqé páapaq kóoro!” téna wemá tiráiyé: “ketiboní naammá íma mamá meyá-námmá aúráaro!” téna Ítuma timá yímikaiye. 17 Áánûqtutaba agatáinabi wení iyápó-annama yeráwáqá yúyánákáqá makááe. minnáma agatáimma mirá kétiye: “ení monoq-naútábámá tirupi irá kamáguraiye.” téna agatáimma minná yúyánákáqá makááe. 18 anó-monoq-naupaqa kuyúqtúwáitaba Ítiráae-wayukama Ítumma ítama aónaraae: “nóin-awaameraq umá tiráátinonataabiyo? náápaamma matokéaq mirá kéono? náápaamma náawa ámikaiyo? tiráátiyo!” téta ítama aónaraae. 19 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqô, yawítítuwaiyaqa maa-mónóq-námá kaumo-yúpáá maéqa kemá móragaraqa múte itó-umaranune.” téna tiráiyé. 20 Ítiráae-wayukama wenáama íma itareta maará téta tirááe: “kanaarác ayáqtáá-kanaama maa-mónóq-námmá umá múte itó-uyakaraae. kaayaqté-kaayaqte-wayukati yíyiyaamma naaikamá abapaké móra aúqa urááe (46 karitimaatimá). ááqibo miráinama kanaarác kaumo-yúpáámá enamáa múte itó-umaranono?”. Ítiráae-wayukama téta tirááe. 21 áánibo anó-monoq-naqtaba Ítuma tiráiyábô wenaúyataba tiráiyé. 22 anaaékaqa Ítuma pukáipikemo itó-urai-taoqa wení iyápo-annama wenáama yúyánákáqá makéta Áánûqtuqtaba agatáin-aikaraqa Ítun-agaraqa áráitabaae téta tirááe.

Ítuma waayúkati yáaimma kéitaiye.

23 keqnáámmá kótai-kanaama itana Ítuma Yérútáarebaqa máqe-uraitata taíbaq-wayukama wení awaaméqá aónaraapoana

wenáwîkaqa yirummá ámikaae. ²⁴ Ítuma wenamáárîq yaímma-wayukati táí-yaaiqtabama ítaraiipoana yemmá wenáaiqtabama yaákarena yiráátiraiye. ²⁵ máqte-kayukati yirupimmá káonaipoana waayúkati yáaiqtabama káqowama wemmá kanaaráq ítimaminiye.

3

Ítuyaa Níkótímati

¹ ááqibo Péрати-wayukabikemma anó-nakoma Níkótímati
² Ítunopaqa nokáámma wemá iréna timá ámikaiye: “Aráábaeo, emá timá-yiminaqa Áánûqtunopake máane. minná ketáá kéitaunatae. Áánûqtu etê ímo márâinaama emá íma anómma uyáqtárain-awaameqa kanaaráq ínóne.” téna Níkótímati tiráiyé. ³ Ítuma wenáaraqa yauwéqma tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma móragaraq marakáinama wemá Áánûqtuni márûqa íaonaniye.” Ítuma mirá téna tiráiyé. ⁴ Níkótímati Ítumma timá ámikaiye: “wemá náaraq umáwaq waayúkago áayaqnobakemma yauwéqma marakániyo? wenanóani áayaqnoabaqa móragaraq ku peráínana ámûkarariq umá máena móragaraq marakáníyô?” téna Níkótímati Ítumma ítama aónaraiye. ⁵ Ítuma móragaraq tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma Áánûqtuni márûpaqa wemá uyáberenamoenama wemmá nokáráq Áánûqtuni Aágogaraq marakániye. ⁶ aúgoma aúgomma ákáraritana Aágoma aágomma ákáraimiye. ⁷ íma karatiyo! kemó timámunayatabama keráwáqá móragaraq matikaíno! ⁸ uwáágoma uwáá yoqma wemá náabarabi ónááe tipáqá kéuiye. wenáama kéitaane. ááqibo náakakena kéuiyo? náakaraq kéiyó té íma káonaane. mimóraráá waayúkama Áánûqtuni Aágoma kémaqyikaiye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁹ Níkótímati ítama aónaraiye: “náaraq umá maami-qtátáákómá pááq íníyô?” téna Níkótímati ítama aónaraiye. ¹⁰ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukati anó timá-yimi-naqa máanana ááqibo maami-qtátáákóqtábámá íyaq ítaraano?” Ítuma óq-wataama tiráiyé: ¹¹ “kemá áraimma kétima-amune. ketáá kéitauna-yataaqtaba kétunanataa káonauna-yataaqtabataa kétima-yimunatae. ááqibo keráwáqá ketáí táaraqa taákaq íma kémaraae. ¹² ímo itéq oweqa maa-márâbi-qtátááqtábá timá-timunama Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama timá-timunama náaraq umá itánô? ¹³ ááqibo áraimma móra-nakoma Áánûqtuni márûpaqa aati-aatimá íma utáiyé. paá kímora-nakoma Áánûqtuni márûpake kukáimma wenáwîqa Waayúkagon-Araaqune kemá. ¹⁴ kaqamáapaqa káápa-augaraq-iraakabayaamma Móteti tarôq uráimma múte

yaútaiye. waayúkama irakabayaamá káonaawana yemmá Áánûqtu yíwáqnaa uráiyē. móraiq umá Waayúkagon-Araaqa múte yaúteta kaapaq-yátáqá ikámakaae. waayúkama wemmá káonaawanama yemmá Áánûqtu yíwáqnaa kéiyē. miraráá umá Waayúkagon-Araaqa múte yauwínoe. ¹⁵ miráipoata yeráwáqá Áánûqtuni áanikoma yirummá amétama yemmá káqon-auwaraimma yímikaiye. ¹⁶ owé. Áánûqtu máqte-marabi-kayukayatabama áamáabopike ákaraipoana wení kímora áanikoma yímikaiye. yeráwáqá wenáanikoma yirummá amétama yeráwáqá Áánûqtuni ayáápíke íma aúyoretama ípuinoe. wenáanikoma aúgen-auwaraimma yimínama máqte-kanaama yeráwáqá paá mánoe. yirun-iyápómá matúq-matuq umá mánoe. ¹⁷ Áánûqtu wenáanikoma aarawaamá yawááq umáikaiyabae téna íkukaiye. paá aarawaamá atóbamaikaiyaba tímákáitana kukáiyē. ¹⁸ móra-mora-nakoma arummô amínanama Áánûqtu wemmá íma yawááq kéumakaiye. ááqibo móra-mora-nakoma íbêqa arummô ímo kámitanama Áánûqtu wemmá íbêqa yawááq kéumakaiye. miráipoana wemmá kímora Áánûqtuni áanikon-awikaqa arummá íkamitanama min-nákómá ikákaitana Áánûqtu wemmá yawááq kéumakaiye. ¹⁹ íbêqa Áánûqtu maannáyabama yawááq kéumaikaiye. ómmá anómma marabí tágauraiye. ááqibo waayúkama kumayuq-yátááqtábá kéyikaitata ómmá yupayo umá tágaiqtaba íkéyikaiye. yeráwáqtí yáaimma táigoni kéopoana ómmá yupayo iqtábá íkéyikaiye. ²⁰ móra-mora-nakoma táigo-qtataaqa kéenama ómmá yupayo iqtábá ikákaiye. wení mayáígómá abarokáq yíniipoana ómmá yupayo ikáqá waaqókáq íkuminiye. ²¹ móra-mora-nakoma áraimma íráqô-qtataaqa kéenama ómmá kamá yupayo ikáqá yíniye. Áánûqtun anaaé kéwaraipoana wení mayáígómá ókáá kamá tágaginana wemá yupayo iqtábá áaqa íkegaiye.” téna Ítuma tiráiyē. ²² anaaékaq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq maréta Yúría-marukaq ko mááwana páaqyakanama mááwana mibáqá nommá péqyikaraae. ²³ Ínonibaq waaqókáqá Téiramapaq taíbaq nommá wáqe-uraitata Yóáane mibáq nommá kébeqyikaiye. waayúkama nommá peráiyábá kéyikaipoata wekáqá yíq-yiq kéoe. ²⁴ Yóáane ánná-naupaqa íákaraabo. ²⁵ maakáqá Ínonibaq Yóáane wení iyápó-annama Ítirááéo-wayukagaraqa nóbíq-naabiq-aimma kétee. Ítirááéo-wayukati nommá perai-ámmá yawíqtítukain-aiqtabama téta nóbíq-naabiq-aimma kétee. ²⁶ Yóáanen-opaqa iréta tiráae: “Aráábaeo, min-nákómá egáráq Yótaa-non-abapaqa mimóránákómá wetábámá tímikaanatae.kanaaráqá wemá íbêqa nommá kéberakaipoana máqte-kayukama wenôpaqa yageg-yageg

kéoe. ²⁷ Yóáane maaráá téna yauwéqma tiráiyē: “máqte-qtataaqa wení márûpake Áánûqtu ámikaipoana móra-nakoma kéqokeq-yataaqa paá íma mayáníbo.” Yóáane téna tiráiyē: ²⁸ “keráwáqá kenamááriq tiníq umá kemá timá tímikaune. kemá Metáíya íma máune. paá timákai-naqa wenáaraqa áqnáabaq téqa tiráune. wágáábaqa maannáma timá tímikaune. ²⁹ Ítáaro! móra-nakoma ánáakoma kémayaitana yenáká yimuqá kémaraaye. maannáyaba min-nákóní ábárawaoma awé kéena káonena wegáráqá amuqá kémarakaiye. miráráá umá Ítuqtaba tíyaqnobaqa ógikaipeke timuqá kémaqtuwaune. ³⁰ wenáwikoma íbêqa uíno ááqibo ketíwikoma paá kumíkáae. ³¹ móra-nakoma yanaaké kéena wenáaimma máqte-qtataaqtabama yanaamá wáiyē. káqo-nakoma marabíké kéena wemá paá marabí-qtátááqtábámá kétéye. móra-nakoma Áánûqtuni márûpakemo kéyēnama ³² aónarena ítarai-qtataaqtaba Áánûqtuni márûpaqa wemá kétéye. ááqibo keráwáqá wenáaraqa taákaq íkemaraae. ³³ waayúkama wenáaraqa yáqtoqma akoqnáá urétama yíyaqnobaqa mirá kétee. ‘Áánûqtu árai-naqa máiyē.’ yíyaqnobaqa maami-káyúkámá mirá téta kétee. ³⁴ móra-nakoma Áánûqtu timákaraitana wemá Áánûqtuni watáama kétéye. Áánûqtuni Aágogaraqa wenááyaqnobaq aati-aatimá ógiqua wáiyē. ³⁵ aboámá wenáanikoma kaayoné umákēna máqte-qtataaqa wení akoqnááraq ámikaiye. ³⁶ móra náawawaq Áánûqtuni áanikoqtabama arummá aménama áanikoma wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra náawawaq áanikoqtabama kaúbîq kéena aúgen-auwaraimma íaonaniye. wekáqá Áánûqtuni áyamma umá watúq-watuq umá wániye.” Ítuma téna tiráiyē.

4

Ítuma Yúriábake kóiyē.

¹⁻³ Yóáane netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. ááqibo Ítuma mú mikáq netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. Pérati-wayukama minná ítaraapoana Ítuma Yúriábake ítátuwēna kóuraiye. Ítuma nommá íma péqyikaraiye. paá wení iyápó-annama yenamááriq waayúkama nommá péqyikaraae. Ítuma Kááriribaqa móragaraq yauweré uráiyē.

Ítuma Táméria-inikote watáá-wataa kétéye.

⁴ Ítuma Táméria-marukaqa aúkáapi kótama-kuraiye. ⁵ móra márûqa Táméria-wayukati márûkaqa iráiyē. pááqya márûkon-awíqa Tékemabaq waaqókáq mi-márúqá Yáakoboma wenáanikoma Yótêbi ámikaiye. ⁶ mibáq nááyóbáqá Yáakoboni nommá yabí-máíqá wáqe-uraima íbêqa paá wáiyē. aanibo

Ítumma ábô-kaitana nommá yabí-máikáqá ya máqe-uraiye. aáwaqa nai-kánáámá waaqókáq kéitata ⁷⁻⁸ wení iyápó-annama aáwaqa ko meyanîq ínéta kóuraae. móra-inikoma Támériabake nommá yabínéna iráiyé. Ítuma timá ámikaiye: “nommá tíminaq naano!” téna tiráiyé. ⁹ ááqibo maamin-ínikómá yauwéqma tiráiyé: “emá Ítirááéo-naqopo kemá Táméria-inimune. nôraq itaawáq kekáqá noqtábámá kéteno?” mirá téna timá ámikaiye. ¹⁰ anaaékaqa Ítuma maará tiráiyé: “ááqibo emá Áánûqtunopake ámî-qtataaqtabama kéitaanama ekáqá náawabi noqtábámá ítama káonaiye emá kekáqá íténaq akoqnáá umá mái-nomma áméno.” Ítuma mirá téna timá ámikaiye. ¹¹ Táméria-inikoma yauwéqma tiráiyé: “anóko, maa-nómmá yabí-máiqá mémá-nóbáqá wáiyé. ááqibo ení tawemá íma wáiyé. náakakenaq maami kúmi-nomma yabínónô? ¹² ketáái títaubikoma Yáakoboma mú mikáq anónaqa amé méqa kéono? wemá maami-nómmá yabí-máiqá tímikaiqtaae. wemá áanimaakaraqa wení tipi-típigaraqa mipiké narááe.” min-ínikómá mirá téna tiráiyé. ¹³ Ítuma waéqma itaí-áímmá wemmá timá ámikaiye: “máqtemmo maamipiké-nómmá naíyama óqa noqtábá yikániye. ¹⁴ máqtemma kemó yíména-nomma akoqnáá umá mái-nomma nétama anaaékaq ókaraq noqtábá íyikaniye. ááqibo kemó nommá amúnama arunóbáqá metiráá yubáma kumíniye. maami-métimá yubáma piri-piri téna kumíniye. máqtemma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayétama matúq-matuq umá mái-yataaqa matáápoana arunóbáqá ummaa íyaniye.” mirá téna tiráiyé. ¹⁵ maamin-ínikómá timá ámikaiye: “anóko, mirá-nómmá timiyo! anaaékaq noqtábá ítikainaqa keqnáámmá maakáqá noqtábámá yauweré íyenune.” wemá téna tiráiyé. ¹⁶ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “enawaikómá ko ááyama timá amítuwe yauweré yekao.” Ítuma mirá-tiraiye. ¹⁷ maamin-ínikómá tiráiyé: “ketiwaikómá íma máiyé.” Ítuma akoqnáá umá tiráiyé: “áraíne. enawaikómá íma máiyé kéténe. ¹⁸ áraímma kétune. emá móra-tiyaapaq-naqa matáánamiye. áánibo íbêqa mayáánama minná enawaiqá íma máiyé. áraiqtabama paá yaímma emá kéténe. tébakaq kenamá tiráune.” téna Ítuma tiráiyé. maamin-ínikómá yauwéqma timá ámikaiye: ¹⁹ “uyátaráana-nako! Áánûqtuni amuné-náqá máane. maanná aónanaa únnae. ²⁰ itaao! ketáái títaubikoma maan-ánúráqá nunamummá Áánûqtukaqa tirááe. ááqibo emá ení waayúkagaraq miráuma kétee. ‘Yérútáárebaq mibáqá nunamummá mó tero!’” téna wemá tiráiyé. ²¹ Ítuma minnáyaba óq-aimma tiráiyé: “aaragô, itaao! óq-kanaama yínaamoema mi-kánááyábá íma anuraqá íma Yérútáárebaq nunamummá tinóne. ²² emá

ení waayúkagaraq nunamuqtábámá ikéitaae. paá-wataama kétee. atóbamayikai-yataaqa Ítiráaeo-wayukarake kéipoana nunamummá-ti-yátááqtábá arupú umá ketáá kéitaunatae. ²³ mi-kánáamá yíniye. árainma mi-kánáámá íbêqa wáiyee. waayúkama árai-nunamuqtabama yeráwáqá mûtûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa nunamummá ketibotáá Áánûqtukaqa tínoe. owé. ketibotáá Áánûqtu yeráwáqá mûtûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa téta mirá-káyúkábá Áánûqtuma kákaiye. ²⁴ Áánûqtu wenamááriq aágoma máipoana waayúkati yirunóbáqá aágoma Áánûqtu wenamá maqikáné iné. Áánûqtu aágoma máinapoana máqtemma yetí aágogaraq wekáqá nunamummá tínobo. aágogaraq tétama mûtûq yirummá ámiketa Áánûqtuni árain-aikaraq nunamummá tínobo.” téna Ítuma tiráiyee. ²⁵ maamin-ínikómá timá ámikaiye: “Metáíya (Káríqto) kumínayaba kéitaune. wemá kuména máqte-qtataaqa kéitaipoana máqte-qtataatabama timá-timinitae.” téna tiráiyee. ²⁶ Ítuma abarokáq timá ámikaiye: “kemá kétima-amune minná kemúne.” téna tiráiyee. ²⁷ mikáqá wení iyápó-annama irááe. iréta Ítuma maamin-ínikótê watáá-wataa kítitata wení iyápó-annama ya káoneta yáaqtaba urááe. yeráwápike móra-nakoma íma ítama aónaraiye: “nóiqtaba kákaiyo?” téna “nôraq itaa wetê watáá kéteno?” mirá téna móra-nakoma ítiraiye. ²⁸ miráitana min-ínikómá no-táwemá mikáq yuwéna anó-marupaqa uréna mibáq waayúkama timá yímikaiye: ²⁹ “iréra! móra-nakoma ya aónaaro! wemá máqte-qtataariq naayóbakáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye. wemá Metáíyawabiyo?” min-ínikómá téna tiráiyee. ³⁰ ááqibo waayúkama anó-marupake yuwéta Ítunopaqa kéowata ³¹ mi-kánáaráqá wení iyápó-annama waku-waku tirááe: “Aráábaeo, pááqyamibo paá naao!” téna tirááe. ³² ááqibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketí kaawéqá wáitaq abo keráwáqá maannáyaba íkeitaae.” Ítunopaqa kéowata ³³ mi-kánáaráqá wení iyápó-annama wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe: “móra-nakoma aáwaqa maméta irááô?” wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe. ³⁴ Ítuma miraráá téna timá yímikaiye: “ketí aáwaqa miráuma wáiyee. kemá timátíkarainakoni aúyánámmá waránáare waqmá mayaímá tímikaimma mamá ánatanaare.” téna Ítuma tiráiyee. Támériabake-kayukama kéowana Ítuma yimónarena óqa waéqma itai-áímmá tiráiyee: ³⁵ “keráwáqá tiráama miráuma kétee. ‘kaayaqte-kaayaqte-wiyokoni mi-kánáágóní arupimmá yómmá anagánoe.’ abo kétune tú maréra! yómmá aónaaro! yókómá íbêqa anagégaiye. ³⁶ íbêqa arammá kúqtín-nakoma wení ápêqa kémayaitana

arammá watúq-watuq umá wánin-aramma kútúma ayúgutaiye. miráumaraa úbî-nakogaraq arammá kúqtín-nakogaraq yimuqá maráyóye. ³⁷ tiráama áraine ‘móra-nakoma arammá ánayumma kéubitana káqo-nakoma arammá kútúma ayúgutaiye.’ ³⁸ ááqibo keráwáqá arammá kútúma ayúmá kúyoro téqa timá tíkaraune. ááqibo min-aráqtábámá keráwáqá íma uqmakéqa íma kawáá urááe. káqo-yuma maamin-arákáqtábá òriq umá mayaímá matááwaqa ááqibo keráwáqá paá ya ayúéguyoe.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mi-kátáagóní áaimma abarokáq ítiraiye. mirá-uraiye. ánayumma wení watáama wáiyé. waayúkama yókáá mááe. móra-nakoma Ítuni watáama waayúkati yirupi kéubitana anaaékaq káqo-nakoma wení iyápó-annabike íráqôn-aimma arakáá waayúkati yirupiké aónaniye.

³⁹ maamin-ínikóní watáaboana netuqyaa Táméria-wayukama anó-marupake Ítuqtabama yirupi kéitaae. min-ínikó tiráiyé: “wemá timá tímikaiye kemá máqte-qtataariq naayóbakaráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye.” téna máqtemma min-ínikó timá yímikaiye. ⁴⁰ miráipoana maami Táméria-wayukama Ítunopaqa kégumeta inaa-inaa tirááe: “ketááté ya mááo!” téna tirááe. kaayaq-yúpáámá yéráwáté máqe-uraimma wení watáama tiráitata ⁴¹ óq-wayukama netuqyaamá yirummá ámikaae. ⁴² anaaékaqa maamin-ínikómmá yemá timá ámikaae: “áqnáabaq emá ténayababoaqtaa Ítuqtabama tirummá ámikaunatae. íbêqa ketáá kenamááríq ítaraunatae. tirupi kéitaunatae maan-nákómá áraine wemá máqtemma yirummá amíya-kayukama yeqtí atóbamaqyikai-naqa máiyé.” mirá téta tirááe.

⁴³ kaayaq-yúpáámá ánatagitana wemá iyuwéna Kááriribaqa kégoena ⁴⁴ Ítuma wenamááríq tiráiyé: “Áánûqtuni amuné-nákómá wenamáápaqa íma anón-awiqa wáiyé.” téna tiraiye. ⁴⁵ Kááriribaqa itata mibáq-wáyúkámá wemmá yiqtabá yimuráámuq marákáraae. yeráwáqá yenamááríq ayú maqnánó-kanaabimma Yérútáárebaq máqe-uraawana máqte-qtataariq kéí-qtataariq mibáq immá aónaraae. ⁴⁶ anaaékaq Ítuma môragaraq Kéinabaqa Kááririri-marukaqa yauweré iráiyé. mibáq áqnáabaqa nommá waéqma wááéni-nomma aúkaiye. móra-ano-naqa Kápéranabake wenáanikoma karímá ákaraiye. ⁴⁷ Ítuma Yúriabake Kááriribaqa yináímmá ítátuwena miráipoana Ítunopaqa min-ánó-nákómá ko tiráiyé: “ketáanima puiné kéibo. iré mamá atóbamakao!” téna min-ánókómá timá ámikaiye. ⁴⁸ maaráá Ítuma tiráiyé: “paá kéqokeq-awaameqa íaonareq keráwáqá tirummá íaminoe.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹ anó-nakoma mibáq tiráiyé: “anoko! ketí iyápómá puínabo kuké aónaao!”

téna tiráiyē. ⁵⁰ Ítuma timá ámikaiye: “kóaa! ení áanikoma paá mániye.” téna tiráiyē. miráuma min-ánó-nákómá Ítun áama ítama arupi maréna Ítunopake kóuraiye. ⁵¹ min-ánókómá kégumitata wení kaqtó-wayukama aapaq wenaitaatan uréta timá ámikaae: “ení iyápóma íbêqa paá máiyē.” téta tirááe. ⁵² min-iyápógóni aboámá ítama aónaraiye: “nóin-aabauma wení kokoq yámma ánatayakaraiyo?” téna ítama aónaraiye. kaqtó-wayukama minnáma yauwéqma tirááe: “aabaúma yotéqma móraitana kokoq yámma ánatamakaraíye.” téta tirááe. ⁵³ min-ábáúma mimórá-kánááráq Ítuma timá ámikaiye: “enáanikoma paá mániye.” téna aboámá aákaq makáiyē. aboágáráq máqten-araabanogaraq ábâqawaagaraqa yirupi kéitaae. ⁵⁴ áqnáabaq-awaameq-yataaqa Kéinabaq wááeni-nokaq uráiyē. ááqibo Yúriábake yuwéna Ítuma Kááriribaq mikáq keqnáámmá mi káqon-awaameqa uráiyē.

5

Tabaati-yúpááyábámá

¹ anaaékaq Ítiráaeo-wayukati óq-oniqtabama Ítuma Yérútáarebaq utáiyē. ² Yérútáarebaq mibáq nokaayúkáqá wenáwîqa Batétara waaqókáq tipi-típigoni oqtaráqá wáiyē. mi-nókááyún áwábaqa móra-tiyaapaq púgágîq-nama wáqe-uráiyē. ³ mi púgágîq-naupaqa taíbaq-wayukama yipa q atááe. yaímma yúrama karoparáiyē. yaímma yítauqa arúkeq-arukeqa urááe. yaímma yítauqa yabitimáguráiyē. tébakaq-wayukama yíyíyaa-kareremma urááe. nommá karááqto ínayabae téta awé urááe. áqnáabaq náawabi nommá karááqto ipí kukáitana wení áiyayaakoma akoqnáá íniye téta waayúkama yúyánápi ítaraae. ⁴ yúyánápi ké tiráama kaqtó-wamma Áánûqtunopake móra-mora-taoqa nommá waéqma uréire uráiyē. ⁵ abo mórama karí-náqá kaumo-tiyáákágáráq abapaké kaumo aúqá (38 karitimaatimá) karí maéna máqe-uráiyē. ⁶ Ítuma aúyánámmá ítaráiyē min-nákómá karímá naayóbáq matáiyē. ááqibo mibáq min-náqá aipa q atáitana aónatuwena Ítuma ítama aónaraiye: “emá atóbaiyaba kákaiyo?” téna Ítuma ítama aónaitana ⁷ karí-nákómá yauwéqma tiráiyē: “anón-nako! yaímma-wayukama kemmá íma tiyáátoqma nokayúpímmá nommá karááqto ipímmá tikéwae íkéoe. kenamááríq mi-nópímô kumónae téqo kéunama káqo-yu yenókáá ketí aammá kunaúyakewae kéoe.” téna tiráiyē. ⁸ Ítuma timá ámikaiye: “itóaa! itó éyaq ení yuwaiqá yawátama mamé minnágaraq uréire uwo!” téna akoqnáá umá tiráiyē. ⁹ páátákáá min-nákómá kátobakena wení yuwaikaráq yawátamena kóuráiyē. aanibo mi-túpáámá Taabati-yúpáámá

aagai-yúpáámá wáqe-uraiye. ¹⁰ miráipoana Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá amíqmeta urááe: “íbêq-yupaama Tabaati-yúpááraré. emá ení yuwaikaráq íma mamé uréire uwo aagai-yúpááraré!” téta timá ámikaae. ¹¹ wemá timá arútá-yimikaiye: “mamá atóbatikai-nakoma ení yuwaiqá yawátama mamé wao titaq mamé káyune.” téna timá yímikaiye. ¹² anó-monoq-wayukama ítama aónaraae: “min-nákómá timákáitaa mamé yénama náawabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹³ ááqibo atóbai-nakoma íma ítama arútaraiye Ítuqtabama náawabiyo téna Ítuma taígani-kayukabike péqma yútúgitana atóbai-nakoma íaonaraiye. Ítuqtabama íma ítaraiye wé náawabiyo. ¹⁴ anaaékaq min atóbamakai-nakoma Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naopaqa Ítuma aónatuwena timá ámikaiye: “aákaq maraa! emá kátobaane. móragaraq ení kebó-yátááqá kúmiq-yataaqa íma uwo! íbêqa pááqya-karima matááne. anaaékaq anópi wíyátábámá yabíqma arutaa!” téna Ítuma timá ámikaiye. ¹⁵ min atóbai-nakoma yuwéna Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá yímikaiye: “min-nákómá wenamááríq kemmá atóbamatikaraiye.” téna Ítuqtabama timá yímikaiye. ¹⁶ karí kátobamayikena mirá-qtátááríq Ítuma kénapoana Tabaati-yúpááráqá anó-monoq-wayukama wemmá áaimma átama waqmá ikamínéta abáá-uraae. ¹⁷ ááqibo Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “ketiboó, íbêqa mayai kémayaitaqa miráipoana mayaimá mimóráiq umá kémayaune.” téna tiráiyé. ¹⁸ min-áíqtábá Ítiráaeo anó-monoq-wayukama ókaraq-okaraq umá wemmá abáá-uma uréire urááe. Tabaatiráqá aammá aúmakaan-aimma araténa Áánûqtutaba “kenamáa ketiboé” téna tiráiyé. min-áíkómá mamá wekáráq Áánûqtukaraq móraiq uráitata anó-monoq-wayukama abáá-uma ikamínéta urááe. ¹⁹ Ítuma maannáyaba yawwéqma tiráiyé: “kemá túyánámmá ítama kateko umá keráwáqá kétima-timune. áanikoma wenamáa wenamááríq máqte-qtataaqa íma íné imiye. paá aboámá kéi-qtataaqa káonena minnáma áanikoma mimóráiq kéiyé. ²⁰ aboámá áanikomma ôriq umá weqtábámá amuqá kémaraipoana kákaitana aboámá máqte-qtataariq kéi-qtataaqtabama áanikomma káraatiye. ²¹ aboámá pukáípíke kátobamakaitana paá áanikomma pukáípíke mimórá miráuma kátobamakaiye. miráuma móraiq umá aúwaraimma aboámá ámikaitana paá áanikoma móraiq umá aúwaraimma mórá náawanabi ákái-naqa ámikaiye. ²² ítáaro! aboámá máqte-kayukama yawááq íma umáyikaniye. ímiye! áanikoma yawááq-umayikai-aiqtaba wemmá ayuwáinana tíniye. ²³ miráipoana wé náayuwabi áanikoqtabama áwíqa múte kényayowana miráuma móraiq umá aboán áwíkaa kéuwiye.

náayuwabi áanikon-awiqa múte íkéyauyowana miráuma móraiq umá aboámá wemmá timákái-naqa wenáwíkaa íkéuwiye. ²⁴ kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. náawábi ketáama iténama kemmá timátíkárainaqa arummá aménama aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaiye. wemá íma yawáá kéena ímiye! arummá amína-nakoma áqnáabaq arun-íyápómá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá paá mániye. ²⁵ kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. mikánáámá yínatama áraine. mi táoqa áaimma kátenama mibáq yirun-íyápómá pukuráá-kayukama Áánûqtuni áanikon-aama itétama náayu-naayubi yirummá amétama yeráwáqá matúq-matuq umá paá mánoe.” Ítuma téna tiráiyé. óq-wataama timá yímikaiye: ²⁶ “áraine. ketibomá Áánûqtu wenamááríq aúwaraiqtataaqa áqnáabaq pááq-urainapoana miráuma móraiq umá kemá áanikoma aúwarai-qtataaqa móraiq umá tirunóbáqá wáiyé. ²⁷ kemá Waayúka-Araakoma máunaboana ketibomá kemmá áanikoma akoqnáá-yataaqa tímikaitaq waayúkama mamá yainánúne. ²⁸ maannáyaba íma iyánáaq uwo! ááqibo mi-kánáámá yínatama yúma pukuráá-kayukama maiqnóbáq máetama áama itánópoata ²⁹ muriánóbákénábi maiqnóbákémá utátuweta uínoe. máqte-kayukama itó-inoe. yaímma íráqô-qtataariqo uráá-kayukama paá matúq-matuq umá mánoe. tébakaq-wayukama táigo-qtataariqo uráá-kayukama yawááq-uma-ikanune. ³⁰ kenamáa kenamááríq máqte-qtataaqa íma onááq únnae. kemá tikái-qtataariqa íkeune. ááqibo timátíkáinakoni ákái-qtataariqa kéune. miráipoana paá kéiteq ítama kényainaunana ketí yaináuna-yataakoma arupú kéiyé.” téna tiráiyé. ³¹ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “keráwáqá kemmá kenamááríq áraimmo timá tímènaqa tirummá íaminobo paá kaayaq-wáigóbi kaumo-wáigómô timá-timiyaatama mikáq itánúnatae. ³² ááqibo óq-nakoma ketibomá wemá ketáaiqtabama áraimma keráwáqá kétima-timitaq wenáama árain-aimma kététaqtaa ketáá kéitaunatae. kenamáa ketábámá íketune. ³³ keráwáqá Yóáane nommá perai-nákónôpaqa taíbaq-wayukama timáyíkaraiye. mi-káyúkámá Yóáanema ítama aónaraawana wemá arupú umá yawwéqma tiráiyé. ³⁴ paá-wayukama Yóáane máqe-uraipoana wenáayabama kemá túyánámmá íkéitaune. maamin-áímmô túnnama keráwáqá tíwâqnaa umá atóbamatikaiyabae téq kéténe. ³⁵ Yóáane wemá okáá kamá tágaraitaq pááqyakanaama keráwáqá min-ópi timuqá kémaraae. ³⁶ Yóáane ketáaiqtabama akoqnáá umá ítaraiye. ááqibo óq-yataakoma ketí mayaímá mú mikáq akoqnáá umá keqtábámá kétee. mayaímá mamá ánataao téna ketibomá tímikaitaq maami-máiyáímmô mayáunama áraimma ketibó timá tíkaraitaq káonaae.

ketibomá mayaaó téna timátíkáitaq iráune. ³⁷ aanibo ketibomá timátíkáimma wenamáárîq káqo-yu ketáaiqtaba timá yímikaiye. ³⁸ wenáama aati-aatimá ikéiteqa wenóikaqa aati-aatimá ikaoneqa kemmá timátíkárái-nakaq tirummá ikamepoaqa keráwáqá ketiboní aagómá watúq-watuq umá tirupí íma wáiyé. ³⁹ Áánûqtun áama agamatán-áipí ketáaiqtaba kétiye. keráwáqá anó-monoq-wayukamo maamin agamatán-aimma abáá-abaa kéeqa áaimma íkeitaabo watáama paá kényorautopoqa min-aúgén-áúwáráímmá mayánúne téq túyánámmá kéitaae. ááqibo paá kényorautopoana keráwáqa min-aúgén-áúwáráímmá íma yíniye. ⁴⁰ ókaraq-okaraq timá yímikaimanibo máqtemma keráwáqá ketôpaqa iréq maamin-áúwáráímmá mayáitááqá íma kéitaae. ⁴¹ kemá íma keráwáqtábámá ketiwîqa múte yaúyóro téqa íketune. ⁴² minná keráwáqtí táaimma káoneqa Áánûqtuni akaí-yátááqá tirupí íma wáiyé. ⁴³ ketiboní náapaakaraq mamé kényune. ááqibo keráwáqá kemmá ikétiwiraae. móra-nakoma paá wení náapaakaraq mamé yínaqa keráwáqá wemmá awiránóe. ⁴⁴ keráwákáán uráá-kayukama náaraq umáwaq tirummá kanaaráq timínô? kanaaráq ítiminoe. keráwáqá yiyuwáiyata keráwáqtí tíwîqa wenámí-kenamin umá múte yaúyóro. ⁴⁵ kemá keráwáqá ketibon-áúbáqá túbi marániye ítero. Móteti tirummá umátikena tíwâqnaa íniye téq túyánámmá kéitaae Móteti wenamá keráwáqtí túbi marániye. ⁴⁶ keráwáqá Mótetima tirummô kámeqa kemmá tirummá timínoe. ááqibo wení aúbabi keqtábámá agatáiyé. ⁴⁷ agatáimma tirummô ikámeqa náaraq umáwaq ketáama tirummá amínéq onábiyo?" téna Ítuma tiráiyé.

6

¹ anaaékaq Ítuma anó-nokayukon áwîqa Kááriribaqa nopí-káárebí meran-ábápáq uráiyé. ² ááqibo Ítuma kégoitata karí atóbamayikain-awaameqa aónawaeta taíbaq-wayukama anaaé wakááe. miráitata ³ Ítuma anuraqá wení iyápó-annagaraq umáqe-uraae. ⁴ Ítíráaeo-wayukati kótámaki-kanaama waaqókárîq uráiyé. ⁵ Ítuma múte aónaimma taígani-kayukama wenôpaqa kénywana káonena Píripiqtaba timá ámikaiye: "náakakena taíbaq-awaaqa meyaníq umátaawaq maami-káyúkámá yiménúnataabiyo?" téna Ítuma Píripimma ítama aónaraiye. ⁶ Ítuma wemô miráini-qtataaqa ítáreboana paá Píripimma kumá yumá ítarena ⁷ Píripí yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: "abapaké kaayaq-wíyókón arupi óqta-mayaima mamátaa móra-mora-nakoma móra-mutaaqa yínî-kaaweqa yiménúnatae." téna yauwéqma tiráiyé. ⁸ Ítuni iyápó-annabike móra-waigon-awíqa

Áánaru Tááimoni Pítaan ábâkoma Ítumma timá ámikaiye: ⁹“móra-iyapogoma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá káqtútai-noyaakaraq matokáiyé” téna “ááqibo kágínagoma íma maami-máqté-káyúkábímmá kanaarác íniye.” téna Áánaru tiráiyé. ¹⁰ tiyáápaq-tiyaapaq-tiyaakagaraq-wayukama (5,000) máqe-uraawana íráqôn-aapeqa netuqyaa wáitana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama týata maraq máero.” téna tiráiyé. ¹¹ ááqibo Ítuma yammá maténa “Áánûqtuo, maan-ááwáqô timénayabataa timuqá kémarakaune” timátuwena mikác-mikac umá yímíqme uréna keqnáámmá káqtútai-noyaaqa maténa mikác-mikac umá yímíqme uráiyé. ¹² yeráwáqá kanaarác umá mi-kááwéqá mamá yáawana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aqtó-átómá aícma aikuyoro yaímma páabaq iyúwáaro.” téna tiráiyé. ¹³ waayúkama móra-tiyaapaq-yamma nátuweta aqtó-átómá tiyááka uréna títaupake kaayaq-kamáágúq-únámá aítuma ógíqmaakae. ¹⁴ waayúkama min-ánón-áwááméqá immá káoneta tirááe: “árainé. maan-nákómá Áánûqtuni amuné-náqá marabí ku máiyé.” téta tirááe. ¹⁵ Ítuma mi-qtátáátábámô kéitenama anuraqá páátákáá wenamá utáiyé. wemmá awíqmeta koma yeráwáqtí anón-naqa tarôq umá máena yabíqyikaikae téta kétéwana Ítuma ítátuwena páátákáá yiyuwéna anuraq utáiyé. ¹⁶ Ítuma anuraq máitana aaqá enánéna yúmáran immá wení iyápó-annama yenamáa Káárirí-nokayukaq kukááe. ¹⁷ nopí-káárébí utéta aqtamá Kápéranabaq wínéta urááe. Ítuma paá anuraq máena yeráwáqtôpaqa íraiqtaba aaqá ékáiyé. ¹⁸ akoqnáá-uwa kéyoraitana nokómmá ôriq umá karááqto uráiyé. ¹⁹ ayau-yatáráké non aúkáapi warárituqme kéyeta nopí-káárébíké Ítuma non ámûraaqa yetôpaq kéitata aónaraae. yeráwáqá ikatíq urááe. ²⁰ ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “kemíbo ikatíq íoro!” téna tiráiyé. ²¹ yeráwáqá Ítumma nopí-káárébí auwiránéta urááe. kéowana ááqibo páátákáá yeqtí nopí-káárégómá min-ábápác wínéta opácá áqa irááe. ²² íbêqa iyápó-annama yuwéta nópi-káárébímmô kéowatama taígani-kayukama yimónaraae. óq-aabayaanaapimma yeráwáqá mi-káyúkámá aónaraamma kímora nopí-káárábímmá iyápó-annama yenamáa máeta kóuraae. ²³ Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákárác yímikai-marukaqa waaqókácá Táíbíríati mibáké káqo-nopi-kaarema irááe. ²⁴ maa-taígání-káyúkámá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq aónaamma íma máawata miráitata yeráwáqá Kápéranabaq nopí-káárébí maréta Ítumma abáá ineta urááe.

Ítuma tirukóni-aawaqtabama watáá-wataa kétiye.

25 “aanibo yeráwáqô Ítummo káonetama nokómmá meran-ábápáq máitata ítama aónaraae: “Aráábaeo, náa-taoraq maamibáqá yénnabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae. 26 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “áraitmma kétima-timune. keqtábámô tibáá kéomma kemô anón-awaameq-yataariq únnayataba íma tibáá kéobo ááqibo kemô tímúna-kaaweqa namá tímúqa yaitaq ókaraq kaawéqá timíkáae téqa tibáá kéoe.

kemá keráwáqtí aáwaqune.

27 keráwáqá wáqena kabiránin-aawakoni mayaímá íma máyáaro. máqte-kabirani-qtataakoma íma mamá túbáqá máráaro! keráwáqá aáwakoma watúq-watuq umá wánin-aawakoma kétikaiyo. kemá Waayúkagon-Araaqa ketôpaq ketibomá Áánûqtu wenáwîqa ikámakaipoana mirán-ááwáqá watúq-watuq umá wánin-aawaqa timénúne.” téna Ítuma tiráiyee. 28 Ítumo kaawéqtábámô timá waayúkama íma ítama arútareta yeráwáqá Ítumma ítama aónaraae: “náaraq umátaawaq Áánûqtuni mayaímá wení amuq-yatááqá kanaaráq mayanúnataabiyo?” mi-káyúkámá mirá téta Ítumma ítama aónaraae. 29 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “maami-máyáímá Áánûqtuni mayaíyé. keráwáqtábá timákáitana kúminakaq tirummá áméro.” téna Ítuma tiráiyee. 30 waayúkama timá ámikaae: “nóin-anon-awaameqa inataawáq ketáámá emmá tiruqtáá aménúnataabiyo? ení mayaímá nóinabiyo? 31 ketáái títoubikoma kokoq-márúkáq karaaqtatááqá íma wáikaq Áánûqtuni aúbabimma miráuma maannáe. ‘aáwaqa wíyôpake wemá yimíq-yimíq uráiyee.’ ” Áánûqtuni aúbabi mirá téna kétiye. 32 miráitana Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “áraitmma kétima-timune. maamin-ááwáqá wíyôpake Móteti wemá íyímikaiye. ááqibo Áánûqtunopake árai-kaaweqa ketibó íbêqa keráwáqá kétimiye. 33 aáwaqa Áánûqtunopake yuwéna maa-márábí kuména maa-márábí-káyúkámá aaramá waamá wemá yeráwáqtí yirun-íyápógóní kaawéqá kéyimiye.” téna Ítuma tiráiyee. 34 waayúkama inaa-inaa tiráae: “anóko, maamirá-kááwéqá aati-aati étaa keqtáámá timíkáae.” téta tiráae. 35 Ítuma timá arúta yímikaiye: “kemá kenamááriq matúq-matuq umá mái-aawaqune. náawabi-naawabi ketôpaqo yénama íma áa yániye. náawa-naawabi kemmá arummô timénama íma non-áá akániye. 36 kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá kétimoneqanibo íma keráwáqá kemmá tirummá kétime. 37 máqtemma ketibomá tími-qtataaqa ketôpaqtaa yínoe. náawabi-naawabi ketôpaqa yínaqa wemmá íma watuwánúne. 38 ketúyánákáq tikáinaiq íonaaq Áánûqtunopake kukáupo paá wemô timátíkái-nakoni aúyánákáq

kuké-mayaune. ³⁹ timátíkái-nakoma wení aúyánámmá miráuma wáiyē. máqte-qtataaqa tímímma móra íyuwanunaboqa ááqibo ántai-yupaama máqtemma tími-qtataaqa múte itó-umayikanune. ⁴⁰ ketibon-áúyánákó mirá kéiyē. máqtekomo kemmá ketáanima káoneq tirummô kétimeqa aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá paá mái-yataaqa íbêqa áaimma átáma kéimma ántai-yupaama yemmá múte itó-umayikanune.” téna Ítuma tiraiye. ⁴¹ Ítuma tiráipoana “kemá Áánûqtunopake árai-kaaweqa máune.” téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tímú-timun-aimma kótéyáté urááe. ⁴² maan-áímmá tíq-tiq umá tirááe: “maaminnâ Ítuma Yótêbin áanikobiyo? wenaboámá wenanóagaraqa ketáámá Ítaraunataabiyo? nôraq itana ‘Áánûqtunopake kukáune’ kétéyo?” mi-káyúkámá téta tirááe. ⁴³ Ítuma yetí yúyánámmá ítátuwena timá yímikaiye: “keráwáqá íma náru-narun-aimma tero!” téna tiráiyē. ⁴⁴ óq-aimma Ítuma tiráiyē: “ketibomá timátíkái-nakoma wemô móra-nakoma ketôpaq yabiti máena yíniye. ááqibo ketibomá móra-nakoma íyabiti máena wemmá ketôpaq íma yíné iné. náawabi ketôpaq yin-náqá ántai-yupaama wemmá múte itó-umakanune. ⁴⁵ Áánûqtuni wannaabí Áánûqtu wení amuné-wáyúkámá agatááe. máqte-kayukama Áánûqtu yiráátiniye. minnáyaba yemá náayubi ketibon áama itétama náayubi yemmô yirááti-qtataaqa ítama arutétama yeráwáqá ketôpaq kéeye. ⁴⁶ móra-nakoma ketibommá íaonaraane. kímora-naqa Áánûqtunopake kúmîn-nakoma wenamá ketibommá aónaraiye. ⁴⁷⁻⁴⁸ áraimma kétima-timune. náawabi arummá kétimenama aati-aatimá matúq-matuq umá kémaiye. kemá matúq-matuq umá mái-aawaqune. ⁴⁹ keráwáqtí títaubikotaa kaqmáápaqa yímikain-aawakon áwîqa máánna Áánûqtunopake kúmitata nátuweta pukurááe. ⁵⁰ náawabi maakáq-ááwáqá Áánûqtunopake kúmin-aawaqa nénama wemá ípuiniye. ⁵¹ kemá kenamáárîq Áánûqtunopake kukáunama aati-aatí paá mái-aawaqune. náawabi maamin-ááwáqá nénama aati-aatí paá matúq-matuq umá mániye. min-ááwáqá tímúnnama minná ketúmiye. maa-márábí-káyúkáyábáé téq kukáune. ááqibo ketúma yiménúnaboata yemá aúgen-auwaraimma mayánóe.” téna Ítuma tiráiyē. ⁵² maami-qtátááqtábá anó-monoq-wayukama aamá móté-máté umá tirááe: “náaraq umá wenaúma tímínataaq nanúno?” téta tirááe. ⁵³ ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “ítama arútáaro! Waayúkagon-Araakon aúma íma néqa wení naaegáráqá íma néqa aúwaraimma keráwáqá paá íma mayáinoe. ⁵⁴ náayu-naayubi ketúma néta ketí naaemá néta íya-kayukama aati-aatimá matúq-matuq umá mánopoata ántai-yupaa máqtemma ketúma náiyáqa yemmá múte itó-

umayikanune. ⁵⁵ ketúma kateko-ááwáqá wáitana ketí naaemá áraimma naí-yátááqá wáiyé. ⁵⁶ náawa-naawabi ketúmo néna ketí naaemô néna ína-waigomma wení aágoma tirunóbáqá mánipoaqa ketaágoma wenarunóbáqá mániye. ⁵⁷ máqten-auwaraimma ketibomá timátíkái-nakoma wenaúyánákáráq kéena miráuma móraiq umá ketiboní paá mái-yataaqa keté wáiyé. miráipoana móra-nakoma ketúma nénama arunóbáqá ketí mái-yataaqa mayániye. ⁵⁸ maamin-ááwáqá Áánûqtunopake kukáiyé. títaubikotaa kaqmáápaqa nátuweta pukurááe. mirán-ááwáqá íma wáiyé. ááqibo náawabi maamirán-ááwáqá nénama matúq-matuq umá mániye.” ⁵⁹ Ítuma Kápéranabaqa monoq-náupáqá kényiraatena mirá téna timá yímikaiye.

Ítuma paá matúq-matuq umá mái-wataagoni áaimma matokáiyé.

⁶⁰ ááqibo yaímma wení iyápó-annama maamin-áímmá kéiteta yé tirááe: “maamin-áímmá ummaamá kényaiye. náawa kanaaráqá itáné inábiyo?” téta tirááe. ⁶¹ Ítuma wenaúyánánóbáqá wení iyápó-annamo aamô karáán-aimma ítaraiye. miráitana wé timá yímikaiye: “maamin-áíkkómmá túyánámmá ítama yuwánéraq kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye. óq-aimma Ítuma tiráiyé: ⁶² “ááqibo keráwáqá aónáíyanamo Waayúkagon-Araaqa naayóbáqô maéwai-marupaqa uínaqa nôraq íno? ⁶³ Áánûqtuni aágoma mái-yataaqa waayúkama yetôpaq kényimiye. ááqibo túgotaa íma tíwáqnaa íné iné. maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunama Áánûqtuni mái-yataakaraq wení aágogaraq paá máiyé. ⁶⁴ aanibo keráwáqtí aukáapimma yaímma-wayukama yirummá íma ketime.” téna Ítuma óq-aimma tiráiyé: ⁶⁵ “miráipoaq timá tímikaune minná ketibomá móra-naqa íma timákainena ínanama wemá ketôpaqa íma yíné iné.” téna Ítuma tiráiyé. naayóbáqá Ítuma aónatukaiye yaímma-wayukama íma yirummá kámeta anaaéma íkéwareta kéokayukama ááqibo wemá webómô agayakánín-naqa wemmá aónaraiye. ⁶⁶ maamin-áímmá ánatagitata taíbaq Ítuni iyápó-annabike ayuwéta yauwéqma kóuraae. ááqibo kó éta íma wetéma ókaraqa uréire urááe. ⁶⁷ miráitana Ítuma min-ánnámá tiyááka naikamá kaayaq-wáyúkámá áqnáábaq yaáyarena timá yímikaiye: “keráwákáráqá tiyuwéra kégo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁶⁸ Tááímoni Pítáa maará téna timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náawanoparaq ónúnataabiyo? aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aimma ení áama matokááne. ⁶⁹ ááqibo ketáámá tirummá ámikaunatae. enamáa emá Áánûqtuni katekomá aokaq-náqá máanataa ketáa kéitaunatae.” téna Pítáa tiráiyé. ⁷⁰ Ítuma ye táaraqa yauwéqma timá yímikena tiráiyé: “nôraq

inábiyo? kemá kenamááriq keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketúyánakó kétékaipoaq matáunama móra-naqa Tááqtaan-aagogaraq máiye.” téna tiráin-naqa ⁷¹ wemá Yúqtaati aboámá Tááimoni Itikáarioti wemá wenamá tiyáákagaraqa kaayaq-íyápó-ánnábikémá wemá anaáekaq namuro-wáyúkábí Ítumma awíqmena wíniye.

7

Ítuni ábâqawaama wenáaraqa ikéitaae.

¹ anaaékaq Ítuma Kááririri aúkáapi márûtaba-marutaba uréire uwáena uráiyee. Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta owana Yúriabaq íuraiye. ² ááqibo Ítiráaeo-wayukati ayú maqnáno-kanaama áwíqa pórábónakaa-naupaq ayú maqnaráae mi-kánáámá waaqókáriq itanabóana ³ weni ábâqawaama timá ámikaae: “eni iyápó-annama mibáq emô mayáana-mayaima aónanobo maa-márúqá yuwé Yúriabaqa waa. ⁴ móra-nakoma wé máqte-kayukama wemô náawabiyo téta wemmá aónaineta íyanama wé íma aúpáqá mirá íniye. ááqibo maami-qtátááriqó ínéma máqte-kayukati yúrikaq itó-ure mirá kéinata emmá aónaaro.” téta timá ámikaae. ⁵ áraine. wenábâqawaayugaraqa íma yirummá améta anaaemma íwakaae. ⁶ Ítuma timá yímikaiye: “ketí kanaamá íma pááq uráiyee. ááqibo máqte-kanaama minná keráwáqti kanaamíye. ⁷ maa-marábí-káyúkámá keráwáqá íma webó kágatikaae. ááqibo kemá yeqtí táigoniq on-ááímmá timá abarokáq kéunataboata kemmá webó kágatikaae. ⁸ keráwáqá kenamááriq ayú maqnáibáq ko aónaaro. ketí kanaamá íma pááq uráipoaq kemá ígo-aonanune.” ⁹ maamin-áímmá ánatagitana Kááriribaq wemá máqe-uraiye.

Ítuma ayú maqnaamá ko aónariye.

¹⁰ ááqibo áqnáabaqa ábâqawaayuma ayú maqnáibáq kówana wemá anaaékaq aúpáq utáiyee. miráipoana waayúkama wemmá íaonano. ¹¹ máqtemma Ítiráaeo-wayukama ayú maqnaapí weqtábá abáá urááe: “náakaraq min-náqá máiyó?” téta ítama aónaraae. ¹² waayúka-aukaapimma yaímma-wayukama wé kanaa-naré kétéwata yaímma-wayukama wé kaaqaari-naré kétéwata miráuma nóbíq-naabiq-aimma tiráae. ¹³ ááqibo waayúkama anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatetaboata móra-nakoma íma abarokáq umá aá tiráiyee.

¹⁴ ayú maqnaa-kánáámá ánatanena aúkáa-makaariqa itana Ítuma anó-monoq-naupaqa uténa aarawaamá kéyiraatena kétima-yimiye. ¹⁵ Ítiráaeo-wayukama yúyánámmá ítama netuqnaatúq kéeta tirááe: “náaraq umáwaq maamin-nákómá aúbabimma aónarenaawaq aúbama kéyorautiyo? wemá

naayóbáqá íma tugarú tiráiyē.” tēta tirááē. ¹⁶ miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kemô kětiraatunnama íma ketôpake íkeiye. paá timátíkái-nakonopake kéiye. ¹⁷ náawabi timátíkái-nakoni aúyánámmá itáinana wemá kemô aráátúnayataba ítama aruténama Áánûqtunopakena kukáiyô ketááq maqmwawa kētuno tēna ítama arutániye. ¹⁸ náawabi wenáúyánápikén-áímmô tēnama aanábógó wenáwîqa múte yauwínēna tīniye. ááqibo náawabi timátíkái-nakon áamo tēnama weni wataama árain-aine. aanibo wataama kaaqaari-áímmá arunóbáqá íma wáiyē. ¹⁹ naayóbáq Móteti aammá aúmakain-aimma íyaq tímikainabiyo? ááqibo móra-nakoma keráwápikémá íma maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá uráiyē. nôraq itaráq kemmá tikaminera tibáá kéoo?” tēna Ítuma tiráiyē. ²⁰ aarawaamá yauwéqma tirááē: “epímmá kuti-áágómá wáiyē. náayuq emmá ikamínēta kéowaawaq aíbôqnaaboq-aikon-aimma kéteno?” tēta tirááē. ²¹ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Tabaati-yúpáaráqá kemá móra anón-awaameqa únnayaba keráwáqá káoneq iyánáaqa kéoe. ²² maamináyaba Mótetima áumo karaí-ááímmá tímikaine. áraine. min-ááímmá íma Mótetikaqa pááq uráiyē. wé tináábútáá títubikokaqa pááq uráiyē. miráimanibo keráwáqá Tabaati-yúpáaráqá pááqyan-iyapogon aúma karéwaone. ²³⁻²⁴ keráwáqá Mótetini aammá aúkain-aimma íraqôniq umá waqmá itánúnatae kéteo. keráwáqá Tabaati-yúpáaráqô iyápótí yûmo karéwaomano. aónaaro! Tabaati-yúpáaráqá kemá móra-naqa mútûq atúbamakaraune. ááqibo nôraq itaráq keráwáqá tiyamma kéumatikaa? keráwáqá íma túrakakemma aónama yaínááro. máqte-qtataakon-aaimma arútárainayataaqtataba ítama yaínááro.” tēna Ítuma tiráiyē.

yé tirááē: “maan-náqá Káríqtowabiyo?”

²⁵ ááqibo yaímma Yérútaárebake-noinin-aukaqa tirááē: “wé maamin-naráq ikamínēta kéoo? ²⁶ ááqibo aónaaro! wemá abarokáq aamá kétiye. ááqibo yé íma móra-aimma kětimakaaē. áraine. máqtemma anó-kayukama yé itaraē wé Metáiyabiyo? ²⁷ miráimanibo ketáá wemó yi-márúqá aónaraunatae. ááqibo Metáiyamo ínaqtaama móra-nakoma íma wemô kúmi-maruqa íaonaraiye.” tēta tirááē. ²⁸ Ítuma monoq-náupáqá máena waayúkama kéyiraatena timá yímikaiye. wemá ááyataa umá tiráiyē: “keráwáqá kemmá kětimoneraq kemô yúnna-maruqa aónaraune kéteo? miráimanibo kemá kenamáárîqa ke-túyánákáqá íkukaune. áraine. timátíkái-nakon aúyánápiké timátíkáitaqa kukáune. wenáaimma áraine. miráimanibo keráwáqá wemmá íaonaraē. ²⁹ ké kemá wemmá aónaraune. kemá wetē máqe-uraune. ááqibo wetē máunana wé timátíkáitaqa kukáune.” tēna tiráiyē. ³⁰ miráitata yé wemmá

ánná amínéta urááe. miráimanibo wení kanaamá íma pááq uráíye. miráitana móra-nakoma íma aneqá ayáámma ánekukaiye. ímiye. ³¹ taígani-kayukama aúkápikemma yaímma-wayukama yirummá améta tirááe: “Metáíya yénama óq-anon-awaameqa mú mikáq anón-awaameqa ínyô?” téta tirááe.

yaímma i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítuma ánnáma ínéta urááe.

³² Ítuqtabama waayúkama netuqnaatúq-aimma káraán-aimma Péрати-wayukama ítátuweta uyátárai-monoq-wayukagaraqa Péрати-wayukaqaraqa i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítumma ánná amínéta urááe. ³³ Ítuma tiráíye: “kemá keráwátê pááqya-kanaama mánunaboq kemá timátíkái-nakonopaqa kónune. ³⁴ ááqibo keráwáqá kemmá tibáá kéomanibo keráwáqá kemmá íkétimonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá máuna-marupaqa íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráíye. ³⁵ miráitata yé Ítiráaeo-wayukama ye-íyáá aayó-aayo kététa tirááe: “wé náakaraq kóínaqtaa íaonanunataabiyo? wemá Karíki-marupaq íyaq uráíyô? káqomma Ítiráaeo-wayukama mibáq máapoana kémaena mibáq Karíki-wayukama timá yiráátiniyo? ³⁶ wé kétiye. ‘keráwáqá kemmá kétébaaoe. miráimanibo keráwáqá íkétimonaae’ ááqibo ‘keráwáqá kemô máuna-marukaqa íma kanaaráq uínoe.’ téna kétiye. maamin-áíkón áaimma nóinabiyo?” téta tirááe.

akoqnáá umá mái-nomma

³⁷ ánatainna-taoqa mú mikáq anó-taoqa ayú maqnaapí Ítuma itó éna waéqma itaí-áímmá ááyataa umá anón-aimma tiráíye: “móra náawa-naawabi non-áámô akaína-naqa ayuwáíyanawaq ketôpaq yíno kéyenawaq wemá náino. ³⁸ Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí kétiye. ‘arunóbáké matúq-matuq umá máinoko metiráá yubátuwena kumíniye’ mirá kétiye.” téna tiráíye. ³⁹ maamin-áímma Ítuma Áánûqtun-aagotaba kétiye. máqtemma náayubi wenáaraqo itétama Áánûqtuni aáma mayánoe. Ítuma pukáipike íma itó-uraipoana mi táoqa Áánûqtuni aáma íma yímikáiye.

⁴⁰ yaímma-wayukama min-áímmá kéiteta mamá tirááe: “wé maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqíye.” téta tirááe. ⁴¹ yaímma-yu tirááe: “wemá áraimma Metáíyae” kétéwata ááqibo yaímma-yuma “ímiye” kétéwata “Metáíyaraatati wé miráuma Kááriiri-marupake íyine iné.” téta ⁴² “íyaq Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí Metáíyaqtaba tiráinabiyo? móra-aaniko Tébitin-annabike Béqta remubaqa Tébitini pááqya-marupake kéíye.” téta tirááe. ⁴³ ááqibo miráitata Ítuqtabae téta máqtemma aaraukáqá mamá yáíkaa urááe. ⁴⁴ yaímma-wayukama aneq yáqtoraineta kétémanibo ááqibo móra-nakoma íma wenaneqá ko yáqtokáiye.

45 miráitana anó-monoq-naupake i-wáyúkámá yauwéqma yewata uyátárai-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq min-í-wáyúkámá ítama yimónaraae: “nôraq itaráq keráwáqá wemma íawiqme irááo?” téta ítama yimónaraae. 46 i-wáyúká yauwéqma tirááe: “móra-nakoma maan-nákó tiníq umá íketimiye.” téta tirááe. 47 Pérati-wayukama yetábámá mirá téta timá yímikaae: “wemá keráwákáráq tímioq-naayoq kéiyó? 48 keráwáqá aónaraawaqtaawaq móra ketáábiké uyátárai-monoq-wayukabi Pérati-wayukabikemma yirummá ámikaa íyabiyo? 49 ímiye! paá maami-káyúkámá aá íma ítaraa-kayukama Áánûqtuni áa Móteti agatáimma íma kéitaae. Áánûqtu yawááq-umayikaniye.” téta timá yímikaae. 50 ááqibo yeráwápiké móra-nakon-awiqá Níkótímati wemá naayóbáq Ítunopaq ko aónaraiye wemá timá yímikaiye: 51 “ketáái Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aikoma móra-nakomma íma ketáá yawááq-umakaraanataa wemó naayóbáqô nôrabi uráina-yataaqtaba tínataa itánatae.” téna Níkótímati tiráiyé. 52 yeráwáqá yauwéqma tirááe: “egaráq Kááribakenabono? emá Áánûqtuni aúba-wannaabin-aimma yorautíq-yorautiq umá aónaa! mipí móra Áánûqtuni amuné-náqá íma Kááriiri-marupake íma pááq íniye.” téta tirááe.

8

aaraukáqá mamá kéyatiye.

1 máqte-kayukama yeqtí naaópataa wéyáwé umágoana Ítuma Óribêti-anuraq utáiyé. 2 aabáyaanapimma nokáápaq anó-monoq-nama kuru aúkánobaq wáipaq móragaraq yauwéqma kéuwitata máqtemma wenôpaqa iráawana maraq máena aarawaamá kéyiraatena timá yímikaiye. 3 móra-inikoma máqtemma aá itaí-wáyúkágáráq Pérati-wayukagaraq min-ínímmá awíqmeta irááe. min-íníkmá aaraukáqá mamá kéyainaitataboata yetúbáq aúkapi mú itó-umakaraae. 4 yé Ítuma timá ámiketa tirááe: “tirááti-nakotao, maan-íníkmá kiyaamoríqa kéena aaraukáqá mamá kéyainaibo wemma aónaaró! 5 aammá aúmakain-aipimma Móteti mirá téna timá tímikaitae. mirámô íyan-ininaukaqa óqtatanapo ikámóro téna timá tímikaitae. emá é nóina kéteno?” téta tirááe. 6 yé mirá téta wemma makáqma aónaraae. yeráwáqá móra-aimma abáá-uma aá timákanetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo marabí aúbama agatáiyé. 7 yemá ókaraq-okaraq umá itaa-itaa urááe. aanibo wé itó-urena timá yímikaiye: “waayúka-aukaapikemmo móra-nakoma kúmiq-yataaqa kebó-yátááqá otaammá kuí-qtataaqa íma wárainanama áqnáabaqa móra-oqtatama min-íníkmá aneqá iyaabóma ikamíno.” téna tiráiyé. 8 ááqibo keqnáámmá

aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo mararáqá aúbama agatáiyē. ⁹ yé miráuma ítátuweta máqtemma máápaqtaa móra-mora yáubaguraaē. máqtemma anó-kayukama áqnáabaqa kówata yinaaemma tébakaq-wayukama yáubaguraaē. ááqibo Ítuma wenamáa ayuwéta kóuraaē. kówana wenamáa min-ínikógáráq máqe-uráiyē. wemá Ítun aúbáq ító-uma máitana ¹⁰ Ítuma ító-urena min-ínikómá timá ámikáiyē: “maan-ínikô, yé náakaraq mááo? móra-nakoma enôpaqa íyaq óqtatamma iyaabótukaiyo?” téna tiráiyē. ¹¹ min-ínikómá tiráiyē: “anó-nako, móra íma máiyē.” téna tiráiyē. ááqibo Ítuma timá ámikáiyē: “kegáráqá íma yawááq kéumakaune. emá kóaaō. kóure anaaékaq íma móragaraq kebó-yátááqá uwo!” Ítuma maamin-ínikómá timá ámikáiyē.

Ítuma maa-márábín-óné.

¹² anaaékaqa Ítuma keqnáámmá tiráiyē: “kemá maa-márábín-ómmúne, náawabi ketinaaémo warénama wemá matúq-matuq umá mái-omma kémayena kumayuqnóbáq aati-aatimá íma uréire íniye.” téna tiráiyē. ¹³ Péрати-wayukama wemmá timá ámikaaē: “emmá enamáárîq timá waéqme uréire kéone. emô téna-yataaqa íma áraimiye.” téta tirááē. ¹⁴ Ítuma yawwéqma tiráiyē: “kemá kenamáárîq ketáayaba tennamá áraine. káqo-nakomo máena ketáayaba tinnama árain-aimma tíniye. kemá náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama kéitaune. miráipoana ketáama árain-aimma wáiyē. ááqibo náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama keráwáqá ikéitaaē. ¹⁵ keráwáqá maa-márábí-káyúkámá paá maa-márábín-ááíqtábámá ítama káyainaabo kemá mórai q umá móra-nakoma íma yawááq kéumakaune. ¹⁶ kemá íma kenamá máune. timátíkái-nakoma minná ketibomá ketimakaq máiyē. miráipoana kemô móra-yataaqa káyainaunama árain-aimma káyainaune. ¹⁷ Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aipimma kétéiyē. kaayaq-nákórátámô móra-aimmo týamma minná yenákámô nóinabi týamma árain-aine. mirá téna kétéiyē. ¹⁸ kemá kenamáárîq ketábá kétunama ketibomá timátíkái-nakoma ketábágáráq kétéiyē.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁹ yeráwáqá ítama aónaraae: “enabomá náakarabiyo?” téta ítama aónaraae. Ítuma yawwéqma tiráiyē: “minnámo kemmô kétimonaama minná ketiboé. ááqibo kemmô kétimoneqa minná ketibo aónainoe.” téna tiráiyē. ²⁰ Ítuma maamin-áímmá anó-monoq-naupaqa káyiraatena waaqókáq Áánûqtuma yimuqá marakéta áme-moneqa wáinaukapaqa timá yímikáiyē. wení kanaamá íma iráipoata móra-nakoma íma ánná ámikáiyē.

keráwáqá kemô kóúnabaqa íma kanaaráq uínoe.

21 miráitana keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kemá kégounaboqa keráwáqá kemmá tibáá inomanibo keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq uínoe. kemá kónabaqa keráwáqá kenamáárîq íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráiyé. 22 miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukama tirááe: “minná wenamáárîqa íyaq ikámma puínéna kéiyó? nôraq inábiyo wé tiráiyé ‘kemó kouna-marupaqa keráwáqá íma kanaaráq uínoe?’ ” téta tirááe. 23 ááqibo Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá napakémíbo kemá yanaapákémúne. keráwáqá minná maa-márábí-káyúkámóbo kemá maa-márábíké-náqá íma máune. 24 miráitaq keráwáqá timá tímíqma ánataraune. keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq puínoe. keráwáqá tirummô tímíyaqa náawabi MÁUNE. kegáráq Áánûqtute mórabi máune. áraimma keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq puínoe.” téna Ítuma tiráiyé. 25 yé timá ámikaae: “ááqibo é náawabono?” téwana Ítuma timá yímikaiye: “minná áqnáabaqa kemá nóine térabi timá tímikaune. 26 netuqyaan-áímmá keráwáqtábá kenamáárîq timá keráwáqá yawááq-umatikanaa únnae. ááqibo óq-aimma tenúne. máqten-aimma kemá marabí-káyúkámá kétima-yimunama mútûqa timátíkái-nakoma wenôpake itáunama wemá aati-aatimá áraimma kétiye.” téna Ítuma tiráiyé. 27 aboáqtábá kétitata yemá ítaraae. 28 miráitana Ítuma timá yímikaiye: “anaaeékaqa kemá Waayúkagon-Araakokaqo kaapaq-yátáqá múte yauyéqa mikáqá kemmá náawabi MÁUNE timónanoe. máqte-qtataariqo kéunama kenamáa kenamáárîq íkeune. ímiye. kemá maami árain-aimmo túnnama ketibomá kétiraatena timá tímín-aimma kétune. 29 maaminámo timátíkái-nakoma wemá ketê máiyé. máqte-qtataariq unnayaba wemá amuqá kématikaiipoana wemá kemmá ítiyuwaitaq kenamáa íureire kéune.” téna Ítuma tiráiyé. 30 wemá aamô kétitama taíbaq-wayukama wemmá yirummá ámikaae.

Ítuyaa Áabaraama

31 móragaraq Ítuma Ítiráaeo-wayuka wemmô yirummá ámê-kayukayaba tiráiyé: “keráwáqô ketáabimmo máeqa áraimma keráwáqá ketí iyápó-annama mááe. 32 keráwáqô ketáabimmo máeqa keráwáqá máqten-arai-qtataaqa aónéqa árain-aaimma ítaraunama keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe.” téna Ítuma timá yímikaiye. 33 mirá téta yemá timá ámikaae: “ketáámá Áabaraan-annabike-kayukataa máunatae. óq-wayukama keqtaámá íyaqtoewaone. ‘keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe’ nôraq itaawáq kéteno?” téta tirááe. 34 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “árain-aimma kétima-timune. kúmiq-yataariq

i-nákómá otaammá kuína-nakokaraqa minnâ otaammá kuína-yataakoma wemmá yáqtoqma ánná kámiye. ³⁵ yáqtorai-nakoma ábâqawaan aúkâapimma íma máiye. ááqibo paá áanikoma ábâqawaan aúkâapimma wemá aati-aatimá máiye. ³⁶ otaammá kuína-yataakoma keráwáqô yáqtorainaqa kemá áanikoma aati-aatimá ketibotê kémaunaboq kemô yabítuwanaqa kóinoe. miráipoana áraine móra-nakogaraq móra-yataakaraq keráwáqá íma kanaaráq yáqtoraniye. ³⁷ kemá ítaraune. Áabaraan-annama mááe. ááqibo kemô timátimuna-yataaqa íma kémaiyeq kemmá tíkamino-kanaayaba abáá kéoe. ³⁸ ketibonôpaq wái-qtataqtaba aónareqa kétima-timune. nóinainabi ketibonôpakemo ítáama miráino.” téna Ítuma tiráiye. ³⁹ Ítiráaeo-wayukama miráuma tirááe: “ketibotáá Áabaraama máiye.” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráiye: “Áabaraan-annama máeq oweqa wemô mayaímá máyáinikaa umá mayaíné oné. ⁴⁰ kemá árain-aimma Áánûqtunopake ítama timá tímikaunaboqa keráwáqá kemmá tíkamineqa tibáá kéoe. Áabaraama mirá íuraiye. ⁴¹ keráwáqá Tááqtaama keqtiboní mayaímá kémayaabo!” téna Ítuma kétitata waayúkama agaren áaimma tirááe: “aguyáán-iyapora íma máunatae. Áánûqtu wenamá ketibotáá máiye.” téta mikáyúkámá tirááe. ⁴² Ítuma timá yímikaiye: “Áánûqtuqtaba ketiboé téq oweqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá Áánûqtunopake iréqa íbêqa maami máunaboqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá íma ketúyánápikémmá kukáupo Áánûqtu timátikáitaq kukáune. ⁴³ nôraq itaráq ketáama íma ítama kárutao? ketáama íkétikaipoaqa keráwáqá íma kanaaráq ítama kárutae. ⁴⁴ keqtibomá Tááqtaama máitaq ákái-qtataariq kéoe. Tááqtaama naayóbáqá áqnáabaqa káqo-nakomma ikákaiye. aboámá máiye. wepímmá árain-aaimma íma wáitanaboana wemá aati-aatimá árain-aikon-anaema ikéwaraiye. wemô kaaqaari-áímmô kétena wenábike mirá téwaine. maamíkááqáári-nákómá kaaqaarimô kétenama kaaqaari-áíkon aboámá máiye. ⁴⁵ ááqibo kemá árainma kétima-timunaqanibo kemmá íma keráwáqá tirummá ketime. ⁴⁶ kanaaráq móra-waigoma keqtábá kúmiq-yataariq kéone tíníyô? kemô árainmo kétima-timunaqa nôraq itaráq ketáama íkéitao? ⁴⁷ náawabi Áánûqtuni iyápóma máenama wemá Áánûqtuni áama kείταιie. keráwáqá íma Áánûqtuni iyápó máepoaqa íma wenáaraqa kείταιe.” téna Ítuma tiráiye. ⁴⁸ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “emá Táméria-napoa kuti-áágón áaraan-aimma kéteno? ketáámá árain-aimma kêtunataabiyo?” téta anó-monoq-wayukama tirááe. ⁴⁹ Ítuma yauwéqma tiráiye: “kuti-áágómá tirunóbáqá íma máiye. ááqibo ketibon áwîqa múte

kéyauyune. áánibo keráwáqá ketíwîqa múte yauwínôqtaba kammáa kámagoe. ⁵⁰⁻⁵¹ kemá ketíwîqa íma múte yauyónáá kéune. ááqibo móra-nakoma ketíwîqa múte yauwínéna kéena wemá mamá kéyainikaiye. áraimma keráwáqá kétima-timune. móra-nakomo ketáama warénama wemá aati-aatimá ípuiniye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵² anó-monoq-wayukama miráuma tirááe: “árain-uramma íbêqa itáunatae. epímmá kuti-ááqómá arunóbáqá wáíye. Áabaraama pukuráitata Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq pukurááe. ááqibo emá kéténe ‘móra-nakoma ketáamo warénama ípuiniye.’ ⁵³⁻⁵⁴ nôraq inábiyo? ketibotáá Áabaraamma pukitaa mú mikákáán-ánómmá emá máano? Áabaraama pukuráíye. Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq máqtemma pukurááe. emá náawana káureq kéteno?” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráíye: “kemô ketíwîqo múte yauyéqa minná ketíwîqa paátataaqiye. móra-nakomo ketíwîqo múte yauyénama minná ketibomíye. keráwáqô temmá minná keráwáqtí ítóe. ⁵⁵ keráwáqá wemmá íaonaraabo kemá wemmá aónaraune. kemá téqa wemmá íma aónaraune tennamá keráwákáá ónúne. kaaqaari-náqá mánune. owé. kemá wemmá aónareqa wenáama matokék mirá kéone. ⁵⁶ keqtítaubikoma Áabaraama kemá kukáuna-kanaama aónanipoana Áánûqtu aráátiraipoana ôriq umá amuqá makáíye. káonena amuqá makáíye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵⁷ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá ámikaae: “emá íma móra-tiyaapaq-tiyaaka-auqa uráápo emá Áabaraamma náaraq umá aónaraano?” téta tirááe. ⁵⁸ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “naayóbáq Áabaraamo íma máikaqa kemá kenókáá náawabi máqe-uraunama MÁUNE.” téna Ítuma timá yímikaiye. ⁵⁹ miráitata yemá óqtatamma múte matéta Ítumma iyaabóma ikamínéta urááe. ááqibo wemá aúpáq péqmarena anó-monoq-naupake yaákarena aa íwáimma yaúbaguraiye.

9

aúgaroq-nakoni watáama

¹ Ítuma uréire kéena mórama aúgaroq-naqa aónaraiye. wemá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraiye. ²⁻³ máqtemma Ítuni iyápó-annama wemmá ítama aónaraae: “Aráábaeo, náawaq kúmiq-yataariq itanawáq anóama aúgaroq-iyapoma marákárainabiyo? maamin-nákóáq kúmiq-yataariqa uráí anóaboawaq kúmiq-yataariqa uráíyô?” téta ítama aónaraae. ááqibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “maamin-nákóní kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiye.

wenanóboyuti kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiyo mi-wágón áaimma miráuma íma wáiyé. ímiye. maami-qtátááqá Áánûqtuni maiyáigómá abarokáq maan-nákókáq pááq íniye. ⁴ íbêqa aabaúmá wáinagaraq timátíkáinakoni mayaimá máyáanatao. miráipoana aaqô enáinanama móra-nakoma mayaimá íyaonena kanaaráq ímayaniye. ⁵ kemá maa-márábímô máunama kemá maa-márábín-ómmúne.” mirá téna Ítuma timátuwena ⁶ Ítuma mararáq wirááti wiqmakéna maramá abákáténa wirááti-maragaraq mamá yogarí-karaariq umátuwena Ítuma yomá tarôq uráiyé. tarôq umátuwena Ítuma mi-tónápó min-nákóní aúnaakaq pérakatuwena ⁷ miráitana Ítuma wemmá timá ámikaiye: “emá Táérorá-nokaayupi nommá koberaao.” téna tiráiyé. maamin-áwíqá waéqma yarááe “timákáawana kóuraiye”. miráitana wemá uréna nommá kobékaiye. nommá pétuwena mikáké aúramma karáqma aónamaena yauwéqma iráiyé.

⁸ ááqibo máqtemma wení márûpaq-wayukagaraqa wemmá káonaa-kayukagaraq naayóbáqá wemá aáwaqtaba aarawaamá ítama yimónéwaine téta yé tirááe: “nôraq inábiyo? aqá maamin-nákómá maraqô máena waayúkaraqa áa kéyaitana aáwaqtabama itaa-ittaa éwainabiyo?” tewata ⁹ yaímma-wayukama tirááe: “owé. wemá maamin-náqíye.” téta tirááe. ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “ímiye. wemá paá miráuma mórai q urái-naqíye.” tewana aanibo aanábógó wé tiráiyé: “minná áraimma kemúne.” téna tiráiyé. ¹⁰ yé timá ámikaae: “nôraq itanawáq aúramma kabárikaiyo?” tewana ¹¹ wé yauwéqma timá yímikaiye: “min-náqá Ítue téta áwíqá kéyaae. wemá yomá tarôq umátuwena túnáakaq tótaa umátíkátuwena wé timá tímikena tiráiyé ‘emá Tááérorá-nokaayupi nommá koberaao’ téna titaqá ááqibo kemá nommá kogéberaunana túrakoma íraqôniq kéitaq kéqokeq-yataaqa íbêqa káonaune.” téna titata ¹² yé timá ámikaae: “min-náqá náakaraq máíyo?” tewana maará téna wemá tiráiyé: “kemá paá íaonaraune.” téna yauwéqma tiráiyé. ¹³ maamin-náqá naayóbáqá aúramma karopáguraimiye yemá Pérti-wayukaraq awíqmeta urááe. ¹⁴ mi-túpáámá Ítuma yomá tarôq umátuwena aúgaroq-naqa mamá aúramma tágayakaraiye mi táoqa Tabaati-yúpááraré. ¹⁵ mikáq Pérti-wayukama ítama aónaraae: “enaúrakoma náaraq umá íraqôniq uráiyé?” tewana wé timá yímikaiye: “wemá túnáakaq yomá pétikaitaq nommá kobéqtuwe íbêqa kanaaráq káonaune.” téna timá yímikaiye. ¹⁶ miráipoana yaímma Pérti-wayukama tirááe: “Tabaati-yúpáámá íma kawáá kéipoana maamin-nákómá Áánûqtunopake íiraiye.” téta tirááe. káqo-Perati-wayukama tirááe: “wemô kúmiq-araaq-naqa máenamoenama wemá náaraq umáwaq anón-

awaameqa kanaaráq iné inábiyo?” téta timátuweta yaíkaa q umá kaayaq-ánnáé urááe. ¹⁷ miráitata min-nákómá keqnáámmá ítama aónaraae: “enaúramma wemá kékabarirakaitaa wetábámá nóineq tinóno?” téta ítama aónaraae. wé tiráiye: “wemá Áánûqtuni amuné-náqíye.” téna yauwéqma tiráiye.

¹⁸ ááqibo wemá naayóbáqá aúgaroq-naqa marákáraamanibo íbêqa kanaaráq káonaitata anó-monoq-wayukama minnýaba yirummá ikámetaboata anóboyuma yááyareta ítama yimónaraae: ¹⁹ “maaminná keqtáaninabiyo? árainaq kenákámá aúgaroq-naqa marákáraayanabiyo? owé. kéteyamanibo náaraq umáwaq íbêqa wemá aúramma kanaaráq káonaiyo?” téta ítama yimónaraae. ²⁰ anóboyuma yauwéqma timá yímikaaye: “ketáanikorataboaka aónarauyama anóama aúgaroqa marákárainiye. ²¹ ááqibo wé náaraq umá aúramma kanaaráq káonaiyo? kerátá íma ítarauye. náawa aúramma mamá kabárirakaraiyo? kerátámá íaonarauye. wemmá ítama aónaaro! wemá anópoana wenamááriq aamá timá-timiniye.” téta tirááye. ²² wenanóboyuma Ítiráaeo anó-monoq-wayukayataba yáaqa kéikatetaboata mirá-tiraaye. anó-monoq-wayukama yeráwáqá wágáabaq timá akoqnáá umákaae: “móra-nakoma Ítuqtaba Metáíyae tinnanaqa monoq-náúpáké watuwánúnatae.” ²³ minnýababoata wenanóboyuma tirááye: “wemá anómibo wekák ítama aónaaro.” téta tirááye.

²⁴ miráitata kaayaq táoqa keqnáámmá maamin-nákómá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraimiye wemmá Péрати-wayukama ááyareta yé timá ámikaae: “emá Áánûqtun-awiqá múte yauyuwo! ketáá káonaunatae maamin-náqá Ítuma kúmiq-yataariq i-náqíye.” téta tirááe. ²⁵ minnýabo min-nákómá yauwéqma tiráiye: “wemá kúmiq-yataariq inárábi iyabiyo kemá íma ítaraune. kemá móra-yataaqa áraimma kéitaune. kemá naayóbáqá túgaroq-naqa máqe-uraunamibo íbêqa kanaaráq káonaune.” téna wé timá yímikaiye. ²⁶ yé ókaraq-okaraq itaa-ittaa umá ítama aónaraae: “wemá emmá nôraq umákáraiyo? wemá náaraq umá aúramma kabárirakaraiyo?” téta ítama aónaraae. ²⁷ yauwéqma wé timá yímikaiye: “kemá keráwáqá timá tímikaunaqanibo íma kéitaae. nôraq itaráq keráwáqá keqnáámmá itánéra kéoo? áqa keráwákáráráq kékaitaraq wení iyápó-annama auránéra kéoo?” téna yauwéqma tiráiye. ²⁸ yé wemmá aá awáágujeta tirááe: “emáaq wení iyápó-annama mááne. ááqibo ké ketáá Mótetini iyápó-annatae máunatae. ²⁹ Áánûqtuma Mótetima aamá ámikaiye minnýaba kéitaunatae. miráimanibo min-náqá náakakena iráiyo? ketáá íaonaraunatae.” téta tirááe. ³⁰ min-nákómá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá anó-kayukamanobo wé náakakena kéiyo íaonaraunatae téq kétee. aanibo wemá wenamááriq ketúramma

mamá kabárítikaraiye.” téna tiráiyē. ³¹ yé timá ámikaae: “túyánámmá kéitaunatae. Áánûqtuma kúmiq-wayukati yáama íma kéitaibo paá wenaúyánámô ítama kaqtó umá máyáa-kayukama yetáama Áánûqtu kéitaye. ³² maa-márámô tarôq urái-kanaarake íbêq-kanaarakaraq aúramma karoparáin-iyapoma marákáitana móra-nakoma íma kabárirakewaine. móra-nakoma íma kanaaráq mirá-iniye. ³³ maamin-náqá Áánûqtunopake írenama wemá anón-awaameqa kanaaráq íiniye.” téna wé tiráiyē. ³⁴ yé akoqnáá umá tirááe: “nóinabiyo! emá kúmiq-yataapi paá marákáara íbêqa ketáá kétiraa-tennataabiyo?” téta yé timátuweta min-náqá yabitimátukaae.

³⁵ Ítuma min-náqá yabitimátúwáan-aimma ítátuwena yaónatuwena tiráiyē: “emá Waayúka-Araakomma arummá káme iyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ³⁶ min-nákómá yauwéqma tiráiyē: “anóko, wemá náawabiyo? timá tíminaq wemmá tirummá áméno.” téna tiráiyē. ³⁷ Ítuma timá ámikaiye: “wemmá aónatukaane. minná íbêqa etê wataá-wataa kéteq máune.” téna Ítuma timá ámikaiye. ³⁸ uyátáraana-nako, kemá emmá tirummá kámune.” timátuwena Ítukaqa araayutáúmmá aténa nunamupí Ítun-awiqa múte kéyauyena timá ámikaiye. ³⁹ miráitana Ítuma tiráiyē: “maa-márábí kemá árain-aiiqtaba kaaqaari-ááíqtábá yainaiyábá kukáune. miráitata íkaonaa-kayukama kanaaráq aónanoe. ááqibo káonaa-kayukama yúgaroq-wayukama auránóe.” téna Ítuma waéqma itai-áímmá tiráiyē. ⁴⁰ yaímma Pérati-wayukama wenamakaq máeta timá ámikaae: “kekáráqtáá túramma kégaropaiye. íyaq kéteno?” téta timá ámikaae. ⁴¹ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keráwáqô paá túgaroqo máeq oweqa keráwáqá íma kúmiq-yataakaraq íneq oné. ááqibo íbêqa keráwáqá ‘kanaaráq káonaunatae’ téq kétee. miráipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

10

tipi-típigoni kurubí waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma mirá tiráiyē: “áraimma kétima-timune. náawabi móra-nakoma tipi-típigoni kurubí oqtabákémá íuyenamo óq-aukapakemmo uyénama maami uyábéráina-naqa moyá-náqá máiyē. ² móra-nakoma oqtabákémô uyábérái-naqa wemá tipi-típi-kawaa-nare. ³ kawáábóana oqtaráq yabí-nakoma oqtamá kéiyakaiye. miráitata tipi-típima yeqtí kawáá-nákón áama kéitaae. wení tipi-típima yíwîq-yiwiqa yátuwena mi-kánóqá máápaq áqnáabaq kóitata anaáe waqmé kégumoe. ⁴ wení tipi-típima yíwîqma márúte yuwéna wemá áqnáabaq kégumitata

wenáama kéitetaboata *tipi-típi-annama anaaé wakááe*. ⁵ *káqo-wan anaaé íkewaraae. káqo-wan áama íiteta wenáaq ikátéta peréqé wínoe.* téna Ítuma *tiráiye*. ⁶ *waéqma itaí-áímmá Ítuma timá yímimanibo yeráwáqá nóin-ainabiyo téta íma ítama arútaraae.*

oqtayábámá Ítuma kétiye.

⁷ *ááqibo Ítuma keqnáámmá timá yímikaiye: “árimma kétima-timune. kemá tipí-típigoni oqtamúne. ⁸ máqtemma áqnáabaqa ye-káyúkámá yeráwáqá moyámmá mayaí-wáyúkáé. ááqibo tipí-típigoma íma yetáama kéitaae. ⁹ kemá oqtamúne. náawabi oqtaráq wéna arummá tiména kurunóbáq uyáberaina wemmá kawáá umákanune. wemá uyábekena yaúbagure umá uréire kéena aáwaqtaba abáá umá mayániye. ¹⁰ moyá-nákómá moyámmá kémayena kéikamena kéqokeq-yataaqa mamá táíq inéna kéiye. kemá yúnnama minná yeráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma óqiqma yiménáe téq iráune.”* téna *tiráiye*.

tipi-típogoni kawáá-náqá máune.

¹¹ *óq-aimma Ítuma tiráiye: “kemá íráqô-tipi-tipi-kawaa-naqupo ketiyáanaubiqa aóna-mayaaro. íráqô-tipi-tipi-kawaa-nakoma wemá tipí-típi-annayabae téna puíniye. ¹² móra-nakoma paá meyáqtábá mayaímá kémayena wemá kawaa-náqá íma máena tipí-típima íma yabíqma kárutaiye. áwáábiq-iyammo ínanama wemá iyuwéna péqmare kóinana áwáábiq-iyakoma tipí-típima yúpuqma pípéban éqé kéyuwaiye. ¹³ wemá paá móneqtaba mayaímá kémayena tipí-típi-yatabama íma arummá kéumayikaiye. ¹⁴ kemá tipí-típigoni íráqô-kawaa-naqune. ketí tipí-típi-annama keyimonaunata kemmá kétimonaae. ¹⁵ móraiq umá ketibomá kemmá kétimonaitaq kemá wemmá káonaune. aanibo maami-típi-típi-ánnáyábáé téq ketí aúwaraimma yetôpaqa keyimune. ¹⁶ ketí óq-tipi-tipima íma maami-tíqnoábákémíbo minnágaraq kemá áqnáabaq kéweq yíwíqme onata ketáama itánoe. miráiyata kímora tipí-típi-annama máiyana kímora-kawaa-nakoma yabíqyikaniye. ¹⁷ ketí aúwaraimma keyimune. minnágon-aiiqtaba ketibomá keqqtábámá kákaiye. miráinaq anaaékaq ketí aúwaraimma yawwéqma mayánúne. ¹⁸ móra-nakoma ketí aúwaraimma íma kanaaráq matuwániye ímiye. kenamááríq ketí aúwaraimma keyimune. kemá ketí akoqnáárake ketí aúwaraimma kanaaráq yukéq ketí akoqnáárake kanaaráq yawwéqma mayánúne. maamin-áímmá ketibonôpake mataúne.”* téna Ítuma *tiráiye*. ¹⁹ *Ítiráaeo anó-monoq-wayukama maamin-áíqtábá keqnáámmá yaíkaa q umá kaayaq-ánnáiq urááe. ²⁰ netuqyaa-káyúkámá tirááe: “kuti-áágómá wepímmá máitana wemá aíbôqnaaboq*

kéiye. nôraq itaráq wenáama kéitaao?" téta tirááe. ²¹ yaímma-wayukama tirááe: "maamin-áímmá íma aíbôq-nakon-aamiye. móra kuti-wákómá aúgaroq-nakoni aúramma mamá íyaq kanaaráq kabárirakaniyo?" téta tirááe.

Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma namuroi̇q umákáraae.

²² anaaékaq Yérútáarebaqa ayú maqnaí-kánáámá pááq uráiye. mi-kánáámá naayóbáqá monoq-námmá yimuráámuq kémareta monoq-nákóni oqtamá ítaae. mi-kánáámá yaugi-kánáámiye. ²³ Ítuma anó-monoq-naupaqa yítaubikoma Tórómóni-oqtaraqa uréire kéitata ²⁴ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama amakaq yagutéta timá ámikaae: "emá Metáiyamo máema kanaaráq timá abarokáq umá-timinonatae. náaraq umá-taoraq awé ónúnataabiyo?" téta timá ámikaae. ²⁵ Ítuma maará téna yauwéqma tiráiye: "kemá timá tímîqma ánatatukaun-aqanibo keráwáqá íma tirummá tímikaae. máqte-mayaima ketibon áwîkaqa kémayaunama ketáaiqtaba kêtiraatiye. ²⁶ miráimanibo keráwáqá íma ketí tipi-típi-annama máepoqa íma tirummá ketime. ²⁷ máqtemma ketí tipi-típi-annama ketáama kéitaawaqa kemá yemmá kéimonaunata ketinaaéma kéwaraae. ²⁸ kemá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma keyimune. miráipoata yemá íma aúyokinoe. móra-nakoma ketiyáápike yemmá íma yabítuwaniye. ²⁹ nôi-qtataarabi ketibomô tímîmma minná mú mikáq anókaapoana móra-nakoma ketibon ayáápike yemmá kanaaráq iyabítuwaniye. ³⁰ ketibotê kegáráq kerátámá kímoramuye." téna Ítuma tiráiye. ³¹ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama keqnáámmá óqtatama mamá ikamínétamo kéowanama ³² Ítuma timá yímikaiye: "netuqyaammá íráqô-mayaima ketibonôpake tiráátiraune. keráwáqá nôi-mayaiyabawaq óqtatamma iyaabóma tókaminera kéoo?" téna Ítuma tiráiye. ³³ anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: "ketáámá íma móra íráqô-mayaiyabata óqtatanapo ikamónátaa kéunatae. ímiye. emá Áánûqtuma áyóqa káyaanatae. emá paá-naqanopo 'kemá Áánûqtumune' kétenaqtæ." téta tirááe. ³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiye: " 'tiráune keráwáqá Áánûqturaa-moe.' miráuma agamatámmá keráwáqtí aammá aúmatan-aipimma íyaq agatáiyô? ³⁵ wannaabímmá Áánûqtu yemmá timá yímikena mera-káyúkáyábámá Áánûqturaane. téna yeqtábá tiráine. Áánûqtuni watáama agamatá kátáámá aati-aatimá wení akoqnáama íma kanaaráq aúyoraniye. ³⁶ ketibomá móra-aukapaq kétékena maa-márábí timátíkaraiye. miráipoana 'kemá Áánûqtun áanikomune' túnnama keráwáqá keqtbámá áyóqa káyaiye kéteo? ³⁷ ketiboní mayaimá ímo kémayaanaqa

kanaaráqibo ketáaraq tirummá ítíméro. ³⁸ ááqibo ketiboní mayaímá kémayaanaqa keráwáqá ketáaraq íma tirummá ketimeq oweqa kemá mayaímá mayáunaraq káonera mimáyáigómá tirummá kámara anaaékaq ítama arutánoe minná ketibomá tirunóbáqá máitaqa kemá wenarunóbáqá máune.” téna Ítuma timá yímikaiye. ³⁹ miráitata móragaraq yáqtoqma ánná amínéta ománibo wemá iyáápíke akarupátuwena kóuraiye.

⁴⁰ keqnáámmá Ítuma yauwéqma uréna Yótaa-nomma atátuwe uréna naayóbáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa mibáq ko máqe-uraiye. ⁴¹ mibáq máitatama wenôpaqa aarawaamá netuqyaa irááe. iréta tirááe: “Yóáane íma móra-awaameqyataariqa uráimanibo máqten-aiqtaba maami-nákótábá Ítuqtaba timá áraimma tiráiyé.” téta tirááe. ⁴² ááqibo mibáqá netuqyaa káyúkámá Ítumma yirummá ámikaae.

11

Aráátarati pukuráiyé.

¹ ááqibo móra-naqa karímá matáiyé. minákón-áwîqa Aráátaratie. wemá Béquanibake Máriaa wenaúko Máátaa yeqtí márúpake kukáiyé. ² wemá mi Máriaa ákûq-nomma Ítun-aitaukaq pérakarena aqnótáunapo áyúnakarain-inikoma ayóbíyoma Aráátarati karímá matáiyé. ³ miráitata kaayaq-ánáánómá aamá yuwááyana Ítunopaqa win-áikómá mirá-tiraiye: “uyátáraana-nako emá maannáqtábá akái-naqa karíma kémayaiye.” téna tiráiyé. ⁴ Ítuma min-áímmá ítátuwena tiráiyé: “wení karímá puí-karímá íma wáiyé. paá Áánûqtuni tágama-yataaqa mamá pááq ínéna kéipoana minná Waayúkagon-Araakon-awíqa múte yauwínoe.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵ Ítuma Máátaaqtabama wenaúkoqtabama Aráátaratiqtabagaraqa Ítuma ôriq umá yeqtábama kákaiye. ⁶ aanibo wemá Aráátarati kari máyáiyé-aimma iténa wé kaayaq táoqa ókaraq mibáq máqei-marupaq paá máqe-uraiye.

⁷ anaaékaqa wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yauwéqma Yúriábaqa kónatae.” titata ⁸ wení iyápó-annama timá ámikaae: “Aráábaeo, íbêqa Ítiráaeo-wayukama óqtatanapo emmá ikamínéta kéoe. ááqibo emá keqnáá-márúpáráq yauwéqma ónáae téq kéteno?” tewana ⁹ Ítuni-kanaama awaararîq kéitanaboana yauwéqma tiráiyé: “Íyaq tiyááka umá kaayaq-ábáúmá aaqá kamátágaraiyo? ááqibo waayúkagoma wágáama uréire kéenama maa-márábín-ókómá tágaraitana káonaiipoana íma aítuqa yurarániye. ¹⁰ miráimanibo waayúkagoma nokáámmo uréire kээtama ómmá yirunóbáqá

Íma tágaraitanapoata yíttauqa yuraránoe.” téna tiráiyē. ¹¹ mirá-timatuwena anaaékaqa Ítuma timá yímikaiye: “ketáái aanábómá Arááatarati waguráiyē. ááqibo kemá ko itó-umakanune.” téna tiráiyē. ¹² máqtemma iyápó-annama timá ámikaae: “uyátáraana-nako, aanibo wemá aú wagurénama keqnáámmá paá mániye.” téta tirááe. ¹³ Ítuma Arááatarati pukáiqtaba kítitata ááqibo wení iyápó-annama paá waguráitana kétiyaa téta yé tirááe. ¹⁴ miráitana ‘Arááatarati pukuráiyē’ téna Ítuma abarokáq umá timá yímikaiye: ¹⁵ “ááqibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteqa timuqá kémarauene. kemá mi táoqa íma wetê máqe-uraune. miráinaqa keráwáqá mikáqá tirummá timínoe. íbêqa wenôpaqa ónátae.” téna tiráiyē. ¹⁶ Tóamáati wenáwikon áaimma ábárawaoma wemá máqten-noiyapo-annayaba timá yímikaiye: “méwiyataa wegáráq ko púyonataao!” Tóamáati téna tiráiyē.

¹⁷ ááqibo Ítuma uráiyē. wemá uréna ítaraiye Arááatarati kaayaqté-kaayaqte-yupaama muríanóbáqá (máátíq-máatinobaq) máqe-uraiye. ¹⁸ Yérútáárebaqa waaqókáq Béqutanibaqa (3 km) wáiyē. miráuma íma ayáqtáákaqa wáiyē. paá awaarakáqiyē. ¹⁹ ááqibo Ítiráaeobakemma netuqyaa-nóinínáúkáqá Máátaayaa Máriaanopaqa irááe. yetiyóbímo púiqtabama yenákátí yíyaqa mamá iráqôniq íneta irááe. ²⁰ Máátaama Ítumo in-áímmá ítátuwena aapaq ko aónaraiye. miráitana Máriaa paá yaákarena naaúpaqa máqe-uraiye. ²¹ ááqibo Máátaa Ítuma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, maakáqô máanaraka ketiyóbíma ípuinena iné. ²² íbêkaraqa kemá káonaune. aanibo emá nóiqtababi Áánûqtukaqo íténanama emmá paá amíniye.” téna Máátaa tiráiyē. ²³ Ítuma timá ámikaiye: “enayóbíma paá kanaaráq itó-iniye.” téna tiráiyē. ²⁴ Máátaa timá ámikaiye: “kemá ítarauene. ánatai-yupaaraqa mi-túpáámá máqtemma aarawaamá keíto-iyana wemá itó-iniye.” téna Máátaa tiráiyē. ²⁵ Ítuma timá ámikaiye: “pukáipike itói-aaimma paá mái-auwaraikaraqa kemúne. náawabi kemmá arummá tiména wemá puínamanibo wemá paá itó-uma mániye. ²⁶ máqte-kayukama paá máetamo kekáq yirummó timíyamma yeráwáqá aati-aatimá ípuinoe. Máátaao, emá minnáyaba aúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma tiráiyē. ²⁷ ááqibo Máátaa Ítumma timá ámikaiye: “owé, uyátáraana-nako, kemá ekáqá tirummá ámíqtukaune. emá Metáiyama máane. eqtábá Áánûqtun-aanikoma maa-márábímmá kumíniye téta naayóbáqá amuné-wáyúkámá tiráane.” téna Máátaa timá ámikaiye.

Ítuma ibiqá yakáiyē.

²⁸ Máátaa mirá-timatuwena aúkoma Máriaa ko ááyaraiye. ko ááyama áwábaq uréna yaákarena timú-timun-aipike timá

ámikaiye: “yirááti-naqa ya máena emmá kááyaiye.” téna timá ámikaiye. ²⁹ Máriáa maamin-áímmô kéitenama páátákáá itó-uma Ítunopaqa uráiyé. ³⁰ Ítuma márûpaqa íma utáibo paá wágáábaqa Máátaa aónaipaqa máqe-uraiye. ³¹ máqtemma Ítiráaeo-wayukama Máriáagaraqa naaúpaqa máeta wenáyaqa mamá íráqôníq é máa-kayukama aónaamma wemá iyánáaq umárena páátákáá máápaq yaúbagitata yemá anaaé waqméta kukááe. wemá pukái-nakoma muriánóbáq móryukaapaq ibiqá márú-yaranenawaq kéiyaa téta waqmé kukááe. ³² Máriáa Ítu máipaqa irénama Ítumma káonena aítaupi aipaqa aténa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá maakáqô máanarakaatati ketiyóbíma ípuine iné.” téna tiráiyé. ³³ Ítuma aónaimma min-íníkmá ibiqá kéyaraitana Ítiráaeo-wayukama yimónaimma yegáráq ibiqá kéyaraawana arummá ôriq umágitana karagíqá wenarúnóbáqá yuráiyé.

³⁴ Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náakaraq wemmá ákáraao?” téna titata yé timá ámikaae: “uyátáraana-nako, iré ya aónaao.” téta tirááe. ³⁵ Ítuma ibiqá yaránéna kéiyé. ³⁶ miráipoata Ítiráaeo-wayukama tirááe: “aónaaro. weqtábá ôriq éna kákaitanaboana ibiqá kéyaraiye.” téta tirááe. ³⁷ áaqibo yaímma-wayukama tirááe: “wemá aúgaroq-nakon-auramma kabárirakaraiye. kanaaráq wemá óq-yataariq umákainana Aráátarati ípuiniyo?” téta tirááe. ³⁸ Ítuma keqnáámmá arummá ôriq kéitana min-náqá muriánóbáq móryukaapaq iráiyé. muriánôtaqa óqtanapo ayá yumákaawana wáqe-uraiye. ³⁹ Ítuma tiráiyé: “keráwáqá min-óqtámá paábaq matúwáaro.” titana Máátaa puki-nákóní ámánaakoma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemá pukitana kaayaqté-kaayaqte-yupaama kóuraiye. miráipoana íbêqa táí-akuqa kéiyé.” téna Máátaa tiráiyé. ⁴⁰ áaqibo Ítuma timá ámikaiye: “emá arummá timéma Áánûqtuni tágama-yataaqa aónanone íyaq timá ámikauno?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴¹ maamin-óqtámá aukáqtúwááwana Ítuma yanaa múte káonena tiráiyé: “ketiboó, ketáama itáánayaba timuqá kémarakaune. ⁴² áraine. kemá aónaraune. aati-aatié emá ketáama kéitaane. áaqibo máqtemma aarawaamá maakáqá itó-uraapoata itaígáae téq kétune. yeráwáqá emá timátikaraane téta mikáq emmá yirummá amínoe téq kétune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ mirá-timatuwenama wemá anón-aiq timá ááyariye: “Aráátaratio! yaúbatuwe kumuwo!” téna Ítuma ááyariye. ⁴⁴ pukái-nakoma yaúbatuwena kukáiyé. wenayáámma mórabi maqmá atáá-umakareta ánná-tabaraabenapo wenaítauqaq atáá-uma mórabi maqmá mórariq umá wenaqnókáqá keqnáámmá óq-tabaraabenapo útûyakaraae. Ítuma timá yímikaiye: “wemmá

uwáqtuweraq ayuwáiyana kóino.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta waayaímmá tirááe.

45 minnáyaba taíganimma Ítiráaeo-wayukama Máriaamma aónaineta ye-káyúkámá Ítuma nôrabi i-qtátááqá káoneta yirummá ámikaae. 46 yaímma-wayukama uyaatéta Pértiwayukaraq uréta Ítuma nói-qtataarirabi immá mó-tima-yimikaae. 47 aanibo Pértiwayukagaraq anó-monoq-kawaa-wayukagaraq káánítóre-wayukama ya áikuteta káánítóre áwîqa Táánítarani maará téta tirááe: “ketáámá náaraq ónúntaabiyo? wé maamin-nákómá netuqyaa anón-awaameq-yataariqa kéiyé. 48 ááqibo ketáá ayúwáananataa miráúqtenamo uínatama máqte-kayukama wekáq yirummá kámiyatama Árómaniwayukama ketáái anó-monoq-namma ketáái waayúkagaraq yama mayáinoe.” téta tirááe. 49 yepíké móra-nakon-awiqa Kááyapati wemá maa-kárítímáátíráqá mú mikákáá anó-monoq-nakoma máena wé timá yímikaiye: “keráwáqá íma maami-qtátááqá aónaraae! 50 maamináyaba keráwáqá íyaq túyánámmá kéitaa? maannâ móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínimma minná kanaaráiyé. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna tiráiyé. 51 áraimma wenááq-maqma ítiraiye. ímiye. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa maa-kárítímáátíráqá máqe-uraiye. miráínana Ítuma puyéna Ítiráaeo-wayukama yíwáqnaa íniye téna amunémá kégutena tiráiyé. 52 ááqibo íma paá ketáái wayúkayataba yíwáqnaa ínena pukáiyé. ímiye. Áánúqtuni-iyapo-annama máqte-naukapaqo máa-kayukama mamá mórabi áíkuyikanena puíniye. 53 aanibo miráitata mí táoqa Ítumma ikamínéta waayaímmá timáeta uréire urááe. 54 miráitana Ítuma móragaraq íma Ítiráaeo-aukaapimma uréire uráiyé. wemá mí-márúqá yuwéna kaqmáápaqa uréire uráiyé. kaqmáápaq waaqókáq móra-marukon-awiqa Íparama míbáqá wení iyápó-annate máqe-uraiye.

55 íbêqa Ítiráaeo-wayukati kótamaki-kanaama awaaraq kéitataboata áwábake taígani-kayuka maréta Yérútáárebaq múma yirummá maqmá tágaiyaqtaba utááe. 56 yeráwáqá Ítuqtaba arútama aónaqteta kéuyoata anó-monoq-namatupaqa máe-kayukama aamá timá wenamí-kenamin urááe: “é náaran-ayananaq kéitaano? kaawéqá naíbáq íyaq yíniyo?” téta wemmá kétaimma wemmá kétaimma urááe. 57 missing?

12

Máriaa Ítun-aitaukaq akúq-matawema péraakaraiye.

1 abapaké móra-kanaama awaaraq kéitana kótámaki-kanaama pááq inéna uráiyé. Ítuma Béqtanibaq uráiyé. mi-márúkáq Aráátaratima pukáipike mamá itó-umakaraiye. 2 mikáq yeráwáqá kaawéqá amínéta urááe. Máátaa aáwaqa kéikamitana Aráátarati yaareráqá Ítugaraq máqe-uraiye. 3 Máriaa anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwémá maténa Ítun-aitaukaqa atímma pérakarena Ítun-aituqa wenaqnotáurake ayúnakaraiye. miráitana átê-kuyukoma mi-náúpáqá ôriq uráiyé. 4 wení iyápó-annabike móra-naqa Yúqtaati Itikáárioti wemá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmma anaaékaq maránéna wé Yúqtaati tiráiyé: 5 “nôraq itataawáq maamin-ákúq-mátáwémá íma kéyimetáa meyámmá matáunataabiyo? mipímmá kaumo-tiyááká-tiyááká-óqtámmá (300) wáiyé. ááqibo meyámmá matáunarakaatati mi-meyámmá áwáyoq-wayukataa kanaaraq yiménaqtaa únnae.” Yúqtaati téna tiráiyé. 6 áwáyoq-wayukama yimíyátábá ítiraibo paá moyánápóana wemá moyámmá mamá wenamááríq moyámmá mayáinayaba tiráiyé. wemá mónékaq yabíkéna wenamááríq máyáinapoana wemá tiráiyé. 7 miráitana Ítuma tiráiyé: “wemmá min-ínikómmá ayuwáaro. minná maqtokéna kemmá uqta mátikaino-kanaaraqtaba kémaqtoraiye. 8 áwáyoq-wayukama keráwáqtê aati-aatimá mánobo kemá keráwáqtê aati-aatimá íma mánune.

anó-monoq-wayukama Aráátaratimma ikamínéta waayáímmá tirááe.

9 taíbaq Ítiráaeo-wayukama Ítuma Béqtani-marupaço máin-aimma itátuweta yeráwáqá mibáq urááe. yeráwáqá uráámanibo Ítuqtabae téta íuraabo Aráátaratimma aónainetaae. Ítumo náawanabi pukáipike mamá itó-umakaimma aónaineta urááe. 10 miráitata anó-monoq-kawaa-wayukama 11 Aráátaratiqtabae téta taíbaq Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-wayukama iyuwéta yirummá Ítumma ámikaae.

Ítuma Yérútáárebaq anómma uyátárai-nakoraan umá uráiyé.

12 óq-taoqa netuqyaa aarawaamá kótámaki-kanaaraq ayú maqnáiyama aónaneta ya máeta ítaraae. miráuma Ítuma Yérútáárebaq inéna kéiyé-aimma itátuweta 13 yeráwáqá kóbekáátágóní amamá akáteta utín-utin umá aapaké awiránéta urááe. wááqa yumáe kéweta tirááe: “atóbatikainako, ótáánao, yéna-nakoqtabama anómma uyátárai-nakon-awikaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. Ítiráaeo-wayukati mú mikáq anómma yabíqyikai-naqa (kíni) Áánûqtu weqtábá amuqá kémarakaiye.” téta tirááe. 14 Ítuma móra naaték-ótiráákákóní ámûraaq máena kéiyé. Áánûqtun-aama agamatá-kátáágó tiráiniq

umá kéiyē. mirá kétiye: ¹⁵“Tááíoni-maruko, áaqa ígáíno! aónaaro. keráwáqtí mú mikáq anómma yabíyikai-naqa kéiyē. naatéq-ótiráákákóní ámûraaq máena kéiyē.” Áánûqtuni agamatá-kátáágó téna kétiye. ¹⁶maamin-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma áqnáabaq Ítuni iyápó-annama íma ítaraae. aanibo anaaékaqa Ítumma pukáipike Áánûqtuma tágama-yataapi mamá atóbamakaitata mikáq yeráwáqá yúyánákáq maréta tirááe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma yaákaq urááe.

¹⁷taíbaq Ítute máqeo-kayukama Ítuma Aráátaratimma ááyaitana utátuwena úin-aimma timá abarokáq kéiteta nôrabi i-náikáráq tirááe. ¹⁸taíbaq óq-wayukama maami anón-awaameqa in-áímmá ítaraapoata yeráwáqá aapaq yaónaineta irááe. ¹⁹minnýaba Pérati-wayukama yeiyáá téite urááe: “káonaao? ketáataa íma ítánoe. aónaaro! máqtemma maa-márábí-káyúkámá wenanaae kéwaraae.” téta Pérati-wayukama tirááe.

yaímma Karíki-wayukama Ítumma aónaneta abáá-uraae.

²⁰yaímma Karíki-wayukama maréta Yérútáárebaqa aapinaammá tíyaqtaba ayú maqnaapí utááe. ²¹yeráwáqá Píripikaq urááe. wemá Beqtáirapake Kááriri-marupaq iráíye. wemmá yeráwáqá ítama aónanaqtaa: “anóko, ketáámá Ítumma aónaqtaa keyunataae.” téta tirááe. ²²miráitana Píripi maréna Áánarukaq kéwena timá ámitata keqnáámmá mákanakama marétarata Ítukaq kéwetarata mó-tima-amikaaye. ²³Ítuma yauwéqma tiráíye: “mi-kánáámá íbêqa keyitata kemá Waayúkagon-Araakoma anómma tágama-yataaqa káme. ²⁴kemá áraimma kétima-timune. mórama wíti-yumma marabí íkumena ípuinama kímora pááqyan-ayumma wenamáa wániye. minná wemá puínamanibo taíganimma uta-uta umá ôriq umá arammá iyániye. ²⁵móra-nakoma wení aúwaraiqtaba ôriq umá akáinanama wemá wení aúwaraikoma páátataakaa íniye. móra-nakoma wení aúwaraiqtaba maa-márábí mái-yataaqtaba íakainanama anaaékaq matúq-matuq umá aati-aatimá mái-auwaraimma maqtorániye. ²⁶náawa-naawabi kekáqô mayaímô mayanénama ketinaae waráino! kemá máuna-marukaqa ketí mayaímá matikái-náqá mániye. ketí mayaímá matikáina-nakoma ketibomá wenáwîqa múte yauwíniye.” téna tiráíye. Ítuma óq-aimma tiráíye: ²⁷“íbêqa tíyakoma ummaa keyaiye. ááqibo nóineq tenúno? ‘ketiboó, ketí ánatagina-kanaama íma yúwénana kumíno tenúno?’ ímiye. minnýaba paá kukáune. ²⁸ketiboó, tágama-yataaqa enáwîkaq akoqnáá umá mamá maa-márábí-káyúkámá yiráátinonama enáwîqa anómma

uyátá-maqma mimórá mái-waigonamiye.” téna Ítuma mirá-timatuwaitana aagómá wíyôpake kukéna tiráiyē: “kemá tágama-yataaga ketíwíkaq mamá múte yaútaunnama móragaraq múte yauyónúne.” téna maamin-áikómá tiráiyē. ²⁹ waayúkama máqeo-kayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “wíyona kétéyē.” téta kétéwata yaímma-wayukama tirááe: “Áánûqtunopakekako kétéyē.” téta mi-káyúká tirááe. ³⁰ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “aagómá wíyôpake keqtábá ítiraibo keráwáqtábá itaígáae téna tiráiyē. ³¹ íbêqa máqtemma maa-márábí-káyúkámá Áánûqtu kéyainaiye. maa-mará áaikoni anó-naqa Tááqtaama íbêqa ikámma waqtuwániye. ³² aanibo kemá maa-márábíkémô múte itó éqa máqtemma yiwíqma ketôpaqtaa ónúne.” téna Ítuma tiráiyē. ³³ wemá min-áímmô tiráimma minná náaraq umá puíníyo minnáyataba yiráá téna tiráiyē. ³⁴ ááqibo aarawaamá yauwéqma tirááe: “miráuma aammá aúmakaan-aipitaa ítaraunataa miráuma Metáiya paá matúq-matuq umá mániye. nôraq itaawáq Waayúkagon-Araakokaq múte yauwínoe kéteno? náawawaq Waayúkagon-Araakoma máiyó?” téta ítama aónaraae. ³⁵ mirá téna Ítuma tímá yímikaiye: “pááqya-kanaabi ómmá keráwáqtê mániye. keráwáqá ómmá wáinagaraq ókáqá íma máíyanama keráwáqá kumayukómá yawááq-umatikaniye. móra-nakoma kumayuqnóbáqá uréire ínna-nakoma ‘náakaraq kéi náakaraq kéwiyo’ téna wemá kanaaráq íkáonaiye. ³⁶ ómmá wáinaq ókómmá tirummá áméro! miráinaq keráwáqá ókón áráaqa mánoe.” téna Ítuma tiráiyē. Ítuma min-áímmá tímátuwenama yemá iyuwéna aúpáq kóuraiye.

netuqyaa Ítiráaeo-wayukama Ítumma yirummá íamikaae.

³⁷ Ítuma netuqyaa anón-awaameqa yetúrikaqa imánibo yeráwáqá paá íma Ítumma yirummá ámikaae. ³⁸ netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá íámikaapoata Áítáiya Áánûqtuni amuné-náqá wenáama áraíne téna kéyiraatiye. Áítáiya naayóbáqá tiráine: “uyátáraana-nako, náawaq ketáái táaraqa ítaraíyo? náawakaraq uyátárai-nakoma wení akoqnáama aráátitanawaq kanaaráq aónaraiyo?” téna Áítáiya tiráiyē. ³⁹ maami-qtátáatábábóata yeráwáqá kanaaráq yirummá íma káme miráipoana Áítáiya tiráine: ⁴⁰ “Áánûqtu yeráwáqtí yúramma mamá karopamáyikena yúyánámmá mamá óqtakaa umátukaiye. miráitata yé íma yúramma káoneta yúyánámmá íma kéitae. yeqtí yúrakakema íkáonaapoata yúyánámmá íma ítama káruteta kéopoata íma ketôpaqa waéqma íyaqa yemá mamá atóbamayikanune.” téna Áítáiya naayóbáqá tiráine.

41 Áítáiya uyátáraana-nakoni tágama-yataaqa aónaraiipoana weqtábá wenáaimma tiráiyē.

42 ááqibo netuqyaa-káyúkámá yaímma Táánítarani-kaanitori-wayukagaraq wemmá yirummá ámikaamanibo Péрати-wayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá yirummá áme-kayukama íma abarokáq umá tirááē. abarokáqô týatama monoq-náúpákē paábaq waqtuwánoe. 43 yenamáárîq yeráwáqtábá yetíwîqa múte yauwígáae kététemanibo Áánûqtuni tágama-yataaqtabama abarokáq umá íketee. 44 ááqibo Ítuma yááyama tiráiyē: “náawabi arummá kétimenama kenamáa kekáqá íma arummá kétimibo ketibomá timátíkái-nakokaraq arummá kámiye. 45 náawabi kemmá kétimonenama wemmá ketibomá timátíkái-naqa káonaiye. 46 kemá maa-márábí-ómmá kukáune. miráipoana náawabi kekáqá arummá timénama wemá íma kumayupímmá mániye. 47 móra-nakoma ketáama kéitena ketáama íkémayainama kemá kenamáárîq wemmá íma yawááq-umakanune. aanibo maa-márábí yawááq-umayikanaaq íkukaune. ímiye. kemá aarawaamá yááyabo umáyikanaaq kukáune. 48 náawabi kemmá anaaéma umátikenama ketáama ímayenama íbêqa yainai-yátááqá wemmá káyainaiye. minnámo ánatai-yupaama máqtemma túnna-aikoma wemmá mamá yawááq-umatikanoe. 49 kemá ke-túyánápíkén-áímmá íkétune. ímiye. ketibomá timátíkái-nakoma wenamáárîq timá tímin-aimma kétunaboqa máqten-aimma kétima-timune. 50 ááqibo kemá ítaraune. ketiboní watáama aati-aatimá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mamá paá kéiyē. miráitaqa máqten-aimma túnna minná ketibó timá tímin-aimma kétune.” téna Ítuma tiráiyē.

13

Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete uráiyē.

1 kótámaki-kanaama waagókárîq kéitana Ítuma maa-márábíkē yuwéna aboánôpaqa uínî-kanaama yimmá ítaraiye. maa-márábí máena wení aanábó-wáyúkáyábá ôriq umá kákaitana yeqtábá yikáiq-yikaiq umáē kéuyena wení puínî-kanaaraq uráiyē.

2 Tááqtaama Yúqtaatin aúyánámmá waéqma Ítuni kutarurîq webó-náqá aúrakaraiye. ááqibo aáwaqa kénaawana 3 Ítuma ítaraiye máqte-qtataaqa Áánûqtuma wenayáápi ámikaitanaboana wemá Áánûqtunopake kukáunaboqa yauweré uyónúne téna aúyánámmá ítaraiye. 4 aanibo Ítuma aáwaqa nai-yááréráq máqeikake itó-urena wení ámûraake aqtorai-wáqtómá ayúqma mikáq káyuwena óíqa ayumí-wánáámá (táúrima) maténa ámûrana uráiyē. 5 káqomma wemá nommá táápepi atímakena

wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkarena ayumí-wánáánápó yítauqa ayúnikanena uráiyē.

⁶ áqnáabaqa Tááímoni Pítaakaq yitana Pítaa tiráiyē: “uyátáraana-nako, ketítauraq tete umátikane kéono?” téna Pítaa ítama aónaitana ⁷ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “íbêqa emá íaonaraanaiq ónáa kéune. ááqibo anaaékaqa emá aónanone.” téna Ítuma tiráiyē. ⁸ Pítaa akoqnáá-aimma abarokáq tiráiyē: “emá íma ketítauqa tete ínóne.” téna titana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “ááqibo kemô enaituqa ímo tete onaamá emá íma ókaraq ketí iyápó-annama mánone.” téna Ítuma tiráiyē. ⁹ Pítaa timá ámikaiyē: “uyátáraana-nako, ketítauqa wenamáa ítete é mútûq tiyáánaa tiqnókáráq tete umátikaa!” téna Pítaa timá ámikaiyē. ¹⁰ Ítuma mikáq tiráiyē: “móra-nakoma máqten-aubakaraqo nommá pétukenama íma óqa peránibo paá wenaítuqa tete íno. mútûq keráwáqtí túgogaraq tirunóbáqá íráqôniq uráibo kímora-nakone.” téna Ítuma timá yímikaiyē. ¹¹ móra-naqa waéqma kutarurîq webómá aukái-naqa Ítuma aónatukaipoana tiráiyē: “kímora-nakone.”

¹² Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkátuwena wení ámûraaq aqtorai-wáqtómá mamá aqména yauwéqma yaareráq umáena tiráiyē: “kemô umátikauna-yataaqtaba ítama kárutao? ¹³ keráwáqá keqtábá yirááti-nare kéte ‘uyátáraana-nako’ kéte kéoma minná áraine. miráipoana minná kemúne. ¹⁴ ááqibo kemá keráwáqtí títuqo tete umátikaunama kemá yirááti-naqa uyátárauna-nakoma tete kéumatikaune. mórai q umá keráwápíké káqowa-kaqowan-aituqa tete ínôqtaba ketiyáánaubiqqa aóna-mayaaro. wenaítuq-wenaituqa tete íné oné. ¹⁵ íbêqa keráwáqá umá tiráa túnnaiq kemá nôrabi umátikaunayaba mimóráiq umá keráwáqá íné oné. ¹⁶ éqtukena timámeno áraine. móra mayaimá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaimá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiyē. móra-nakoma watáama mamé i-nákómá timákáitana yi-nákómmá íma uyátá-maqma anómma kémaiyē. ¹⁷ keráwáqá ítama arútama miráeq oweqa mikáq timuqá maránoe. ¹⁸ kemá nóinabi íma máqtemma keráwáqtábá ketí iyápó-annama máqtemma ye táaimma káoneq yiwíkaunama taíbaq-wayukabike yíwíkeq Áánûqtuni agamatá-kátáámá áraine téq kényiraatune. min-ágámátá-kátáágó kétiyē. ‘móra-nakoma ketí aáwaqa ketê nainákómá wenaítagegunapo múte yaáqma tímûraaq yániyē.’” téna Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá mirá kétiyē. Ítuma óq-aimma tiráiyē: ¹⁹ “mi-qtátááqá páaq íné kéitaq íbêqa aamá kétima-timune. mi-qtátááqá páaq ínaqa keráwáqá mikáq tirummá amínomma minná náawabi MÁUNE. ²⁰ akoqnáá umá kétima-timune. kemá timákauna-naqa náawabi awirénama

kekáráq kėtiwiraiye. náawabi kemmá tiwirénama timátikarai-nakokaraq káwiraiye.” téna ²¹ min-áímmá Ítuma timátuwena amakó ôriq umá ummaa yágitana wé tiráiyē: “áraitima kétimatumune. keráwápíkē móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí tikániye.” téna Ítuma tiráiyē. ²² wení iyápó-annama wenaúrapi-kenaurapi káoneta yúyánápí náawaqtaba kėtiyo téta íaonaraae. ²³ iyápó-annabike móra-naqtaba Ítuma ôriq umá ákái-naqa Ítun-amakaq yaareráqá máena aítqaraqa agebamá máqe-uraiye. ²⁴ miráitana Tááímoni Pítáa aqnótáq yumátuwena ‘náawaqtaba kėtiyaa wekáq itaao’ téna awaaméqá umá timá ámikaiye. ²⁵ Ítun-aítqabi agebaréna tiráiyē: “uyátáraana-nako, náawaqtaba kéteno?” téna ítama aónaitana ²⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kemá yammá aáwaq-anopi yamá atímma áménama minnáqíyē.” téna Ítuma timátuwena yammá aáwaq-anopi yamá atíkēna Yúqtaati Tááímoni Itikááriotini áanikoma ámikaiye. ²⁷ mikáq Yúqtaati min-ááwáqá mamáyáitana Tááqtaama wepí yabékítana Ítuma timá ámikaiye: “nôrabi ínēma páátákáá mirá-uwo!” téna tiráiyē. ²⁸ máqtemma yaareráqá máe-kayukabike móra-nakoma Yúqtaatima nóin-ainabi timá ámin-aimma íma ítama arútaraiye. ²⁹ Yúqtaati móne-ketima matóráiqtaba kėtiyaa téta yaímma-wayukama tirááē: “kótámaki-kanaaraq-yataaraq meyaníq uwo kėti kéqokeq-yataaraq áwáyoq-wayukama yimiyówaq” kėtiyaa téta tirááē. ³⁰ Yúqtaati min-aáwáqá kémayenama máápaqa kumayupí yáubaguraiye.

aúgen-amaan-aimma

³¹ Yúqtaati ayuwéna kóitana Ítuma tiráiyē: “íbêqa Waayúkagon-Araakoni tágama-yataaqa mamá abarokáq kéumakēna Áánûqtuni tágama-yataaqa Waayúkagon-Araakokaq kéumakaiye. ³² Waayúkagon-Araakoma Áánûqtuni tágama-yataaqa abarokáq mamé ínana wení tágama-yataaqa Áánûqtu waéqma wenamááríq wepí páátákáá abarokáq mamé iniye. ³³ ketí pááqyan-iyáqo! kemá keráwáqtê pááqya-kanaama mánune. keráwáqá tibáá-inoe. ááqibo keqnáámmá Ítiráaeo-wayukamma timá yímikaunaiq umá kemá kétimatumune. keráwáqá kenamááríq kemá kóúnabaqa íma kanaaráq uínoe. ³⁴ íbêq-kanaayaba kemá aúgen-amaan-aimma kétimune. kemá keráwáqtábá tikáiniq umá keráwáqá mórai q umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. miráuma keráwákáráq káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina tikáiniq únnaiq umá máero. ³⁵ akái-yátááqá keiyáátaa wenámí-kenamin umá maíyata ketí iyápó-annae téta máqte-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Îtuma tiráiyē Pítaama anaaéema umátikaniye.

³⁶ Tááímoni Pítaa tiráiyē: “uyátáraana-nako, náakaraq kéono?” téna wé timátuwaitana Îtuma yauwéqma tiráiyē: “kemá kouna-marupaqa íbêqa emá íma kanaaráq tinaaéema waráínóne. ááqibo anaaékaq ketinaaéema waráínóne.” téna Îtuma tiráiyē. ³⁷ Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, nôraq ínaraq enanaaéema íbêqa kanaaráq íwaranuno? kemá eqtábáé téq áqa puyónúne.” téna Pítaa titana ³⁸ Îtuma yauwéqma tiráiyē: “emá keqtábáé téaq áqa puiné kéono? kemá akoqnáá umá kétima-amune. kokóregoma áa tiné kéinaa emá keqtábá kaumobáqá ‘wemmá íaonaraune’ té wakaránóne.” téna Îtuma Pítaamma timá ámikaiye.

14

aboánôpaqa uí-ámmá Îtumiye.

¹ Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “íma yuwáiyana tíyako ummaa yaíno. miráinaq Áánûqtukaq tirummá kámaraq ááqibo kekákáráq tirummá tíméro. ² ketiboní naaúpaqa taígani-maqa wáiyē. ímo wárainaq kemá keráwáqtábá wágáábaq timátikanaa únnae. kemá kóureqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátikanune. ³ kemó kówéqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátikátuweq kemá yauwéqma iréq kenamáárîq yatiwiranúne. kemá máuna-marupaqa keráwákáráq mánoe. ⁴ kemá ónááqo únna-maruqtaba aammá keráwáqá kéitaae.” téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. ⁵ Tóamáati timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náakaraq kóinono minná ketáá íaonaraunatae? náaraq umátaawaq maamin-ámmá kanaaráq aónanunataabiyo?” téna Tóamáati timá ámikaiye. ⁶ Îtuma yauwéqma tiráiyē: “kemá kenamáárîq ketibonôpaq wíámúne. kemá áraimma tí-ááímúne. kemá aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aaimune. móra-nakoma ketibonôpaqa kéyena káqon-amma íma mamá awi íniye. ímiye. kemá kenamáamune. ⁷ kemmô kétimoneqa ketibokáráqá káonaae. íbêqake wemmá aónatuqeqa wemmá keqtúrapike aónarae.” téna Îtuma yauwéqma tiráiyē. ⁸ Píripi timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá enaboqtáá tiráátinana keqtáá kanaaráq íno.” téna Píripi timá ámikaiye. ⁹ Îtuma yauwéqma tiráiyē: “Píripao, kemá ayáqtáá-kanaama keráwáqtê máqe-uraune. emá íyaq kemmá timónaraano? náawabi kétimonenama ketibokáráqá káonaiye. nôraq itaawáq ‘enaboqtáá tiráátiyo’ kéteno? ¹⁰ kemá ketibopí máunana wemá ketibomá kepí máiyē. minnáyaba íyaq kekáqá arummá kétimeno? aamô timá-timunama íma ketááq-maqma kétune. ketibomá kepí máena wení mayaimá kémayaiye. ¹¹ keráwáqá maan-áíkqá

tirummá áméro. kemá ketibopí máunana ketibomá kepí máiyé. ááqibo ímo miráinaqa kemá máqtemma anón-awaameq-yataariq únnama aónaraabo minnýaba kekáq tirummá tíméro. ¹² kemá árainma kétima-timune. móra-nakoma arummá timénama móraiq umá anón-awaameq-yataariq íniye. kemá ketibonôpaq uyátá-maqma anón-awaameq-yataariq íniye. ¹³ aanibo máqte-qtataaqtabama ketíwíkaqa nunamupí itáíyaqa kemá paá mirá-onune. miráonana ketiboní tágama-yataakoma kemá áanikokaqa yíniye. ¹⁴ ááqibo ketíwíkaqa nunamupí móra-yataariq uwó tíyaqa kemá paá mirá-onune.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kumíniye.

¹⁵ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “keráwáqô, keqtábá tikáinaqa ketí ámáan-aimma taákaq matokéra mirá-inoe. ¹⁶ ketibommá ítama aónaanana wemá káqomma tíwâqnaa í-náqá wení Aokaq-Áágómmá timákainana keráwáqtê ku matúq-matuq umá mániye. ¹⁷ Aágoma wení árain-aikoni áaimma máiyé. maa-márábí-káyúkámá wemmá íkaoneta íkéteta kéopoata wemmá íma kanaaráq awiránóe. wemá keráwáqtê máipoana keráwápí mániye. ááqibo keráwáqá kenamááríq wemmá káonaae. ¹⁸ miráinaq kemá ítiyuwanaq keráwáqá kenamáa anóbo íma máin-iyapogoraan umá íma mánobo kemá yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne. ¹⁹ pááqya-kanaabi maa-márábí-káyúkámá kemmá móragaraq ítimonainobo kemmá matúq-matuq umá máí-auwaraimma matokáunaboq keráwákáráq miráuma mayáinopoaq miráinaqa kemmá timónanoe. ²⁰ mikánáámô yínaqa keráwáqá itánoe. minná kemá ketibopí máunaq aanibo keráwáqá kepí máápoaq kemá keráwápí máune. ²¹ náawabi ketí aúgen-amaan-aimma aákaq matokéna mirá énama wemá keqtábá ôriq umá kákaiye. keqtábámô ôriq umá akáina-nakoma ketibomá weqtábá ôriq umá akániye. kegáráq ketí tikaí-yátááqá aménúnaboq kemá kenamááríq ketáaimma arááatenune.” téna Ítuma tiráiyé. ²² Ítuma óq-Yuqtaatimma timá ámikaiye íma Yúqtaati Itikááriotimibo: “uyátáraana-nako, náaraq umáwaq enáaimma keqtáá kétiraatetaa maa-márábí-káyúkámá íma yirááatenune kéteno?” téna Yúqtaati tiráiyé. ²³ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “náawabi keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma aákaq matokéna mirá-iniye. ketibomá weqtábá akáinakama ketibotê kegáráq wenôpaq iréka wetê kerátá ya matúq-matuq umá máyuyé. ²⁴ náawabi íma keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma íma aákaq matokéna miráinipoaq wemmá ketáaimma íraatenune. aamô kéitaamma íma kennáé. ááqibo min-áímmá ketibó timátikarai-nakonopake kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma puínéna ákaq-aimma kétiye.

²⁵ wení iyápó-anamma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtê máeqa maami-qtátááqá timá tímikaune. ²⁶ Áánûqtuni Aokaq-Áámá tíwáqnaa í-náqá ketibomá ketíwíkaq timákainana kégumena wemá máqte-qtataaqa kétiraatena wemá tímikauna-aimma túyánákáq mamá marániye. ²⁷ kaayoné-yátááqá keráwáqtê yuwáune. ketí kaayone-yátááqá keráwáqá kétimune. maa-márábí-káyúkámá mirá-kááyóné-yátááqá íyokaa-qtataaqa kétimune. íma yuwáiyana tíyako ummaa káyainaraq íma ikatíqa oro! ²⁸ keráwáqá ítaraawaq timá tímikaune. minná ‘kemá koureqa yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.’ keqtábá tikáinaqa timuqá maránóe. kemá ketibonôpaqa kégounama ketibomá kemmá uyátá-maqma máiyé. ²⁹ íbêqa mi-qtátááqá íma páaq iné kéitaq paá aamá kétima-timune. mi-qtátááqá páaq ínaqa mikáq tirummá timínoe. ³⁰ kemá íma keráwáqtê ayaqtáá-kanaama wataá-wataa tenúne. maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) kéimanibo wení akoqnáá-yataaqa kemmá íma kanaaráq uyátá-maqma yokáiyé. wení akoqnááarakemma kemmá ánná ítiminiye. ³¹ maa-márábí-káyúkámá timónainoe. minná ketiboqtábá ôriq umá kékikaitaq wemá máqten-aimma timá tímímma taákaq yokéq mirá kéune. itó-oro! maa-márúkáké yuwéqtaa kónatae.” téna Ítuma tiráiyé.

15

ánnágon-aboma Ítumiye.

¹ Ítuma wenamáárîq ánnágon áaimma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá árain-annagon ábô máunana ketibomá yókón aboámíye. ² amagómá arammá íma iyáitanama akáma kéiyaabotuwaiye. ááqibo arakarác-ámámá ayááma tágatukena amumá yaákarena aráka-araka égé yuwáitana anaaékaq óq-aupaqa arammá iyánîqtaba mirá kéiyé. ³ ketáa timá tímikaunaboq íbêqa keráwáqá aúgen-augen urááe. ⁴ kemá keráwápímmô máunaiq umá keráwáqá kepímmá mórai q umá máero. amagómá ábôraq íraaparenama wemá arammá íma iyániye. miráínaqa keráwákárác kekác íma máeqa keráwáqá arammá íma iyánoe. ⁵ kemá ánnágon-abomune. keráwáqá ánnágon-amamoe. miráipoana náawabi kepí máinaqa kemá wepí máenana wemá arammá netuqyaa iyániye. ááqibo kekáké yuwéq ókaqo maéqa keráwáqá móra-yataariqa kanaaráq íma ínoe. ⁶ móra-nakoma kepí ímo máinanama wemá amamó ayááma iyaabótúwáanikaa umá yuwáiyana aayákaginata máqtemma aúqma irabí agatuwánoe. ⁷ keráwáqá kepí máiyana ketáagoma keráwápí máinaqa keráwáqá kemmá kenamáárîq nunamupí máqte-qtataaqtataba itáiyá-qtataakoma

mamá pááq umátiminoe. ⁸ keráwáqá taíganin-aramma iyéqo ketí iyápó-annamo auráiyana ketiboní tágama-yataakoma múte yauwíniye. ⁹ ketibomá keqtábá ôriq umá kákaitaqa móraiq umá kemmá keráwáqtábá ôriq umá kêtikaiye. ketí tikái-yátáákón aúkáapi máero. ¹⁰ kemá ketiboní ámáan-aimma taákaq matokéq miráuraunaboq kemá wení akai-yátáápi máune. móraiq umá keráwáqô ketí ámáan-aimma taákaq matokéq miráiyama ketí tikái-yátáápi máinoe. ¹¹ kemá timá tímikaune. minná ketí timuq-yatááqá keráwáqá mayánoe. ketí timuq-yatááqá keráwápi ógiqua mániye. ¹² maaminnáma ketí ámáan-aimmibo. keqtábá tíkainiq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. ¹³ mú mikáq anómma akai-yátááqá íma wáiyee. minná móra-nakoma ákáina-wayukayabae téna puíniye. káqo-nakoni akái-yátáákómá íma uyátá-maqma wáiyee. ¹⁴ kemá ámáan-aimma túnna-yataariq owéqa keráwáqá tíkái-kayukamoe. ¹⁵ mayai-nákómá wemá mayaímô ámî-nakomma nôrabi i-qtátááqá íma kêtaiye. miráipoana kemá íma keráwáqtábá ókaraq 'ketí mayai-wáyúkáé' téqa tenúne. máqte-qtataaqa ketibonópake itáuna-yataaqa keráwáqá timá tímikaunaboq keráwáqtábá íbêqa 'kemmá tíkái-kayukae' kêtune. ¹⁶ keráwáqá íma kemmá máqte-kayukabike tíkáimma íma tiwíkaabo kemá kenamáárîq keráwáqá máqte-kayukabike tíkáimma tiwíkaune. kemá mi-máyáírâq keráwáqá timátíkaraunaboq keráwáqá koma matúq-matuq umá mái-aramma ko iyáiq-iyaiq umá máraiya ketibomá keráwáqá nôi-qtataaqtatabi ketíwíkaq itáiyana wemá timíniye. ¹⁷ keráwáqá maami-qtátáárîqa oro! weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero." téna Ítuma tiráiyee.

máqtemma maa-márâbí-káyúkámá Ítuma wení iyápó-annagaraq íyamma kéumayikaae.

¹⁸ óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "maa-márâbí-káyúkámá keráwáqtábá ítikaiyaqa minnáma taákaq márâaro! áqnáabaq keqtábá íyikaitata anaaékaq keráwáqtábá íkényikaiye. ¹⁹ keráwáqá maa-márâgóní waayúkamo máraiyaatama yemá keráwáqtábá yikániye. ááqibo kemá keráwáqá maa-márâbíké tíkáimma tiwíkaunapoana íbêqa maa-márâgóní waayúkama íma mááe. miráipoana yemá keráwáqá íyamma kéumatikaae. ²⁰ timá-timuna-aimma taákaq márâaro! 'móra mayaímá máyâi-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákâi-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémáiyee.' miráipoana yeráwáqô kemmá tíkamma kéwaretama keráwákárâq tíkamma waránóe. yemá ketáamo kêteta mirá étamo-etama yemá keráwáqti táagaraq kêteta mirá-inoe. ²¹ yemá timátíkâin-nakomma íaonaraapoata ketíwíqtabae téta

maami-qtátáárîq umátikanoe. ²² kemá ímo iréqo aamá timá yímenatama yeqtí yigae-yátááqá íwane imánibo íbêqa yeqtí kúmiq-yataaqa íma kanaaráq aúpáq yuwánóe. ²³ náawabi kemmá áyámma umátikaina-nakoma mórai q umá wemmá ketibokáráq áyámma kéumakaiye. ²⁴ kemá anón-awaameqa káqo-kayukama ikéoniq umá kenamá yiráátiraunaboata yeqtí yigae-yátááqá íma wániye. ááqibo íbêqa yeráwáqá aónaretamanibo kemmá ketibokáráq paá íyámma kéumatikaakarataae. ²⁵ ááqibo yeráqwátí agamatá-kánnáábí árainma yíniye. ‘yeráwáqá paáyaba kemmá íyámma umátikaraae.’ ²⁶ akoqnáá umá tíwáqnaa ínîn-naqa árain-aain-Aagoma ketibonôpake timákáanana kumínama ketí árain-aaimma má tínaq keráwáqá itánoe. ²⁷ ketê keráwáqá áqnáabake mamé iráapoq keráwákáráq keqtábá árain-aimma tínoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímkaiye.

16

¹ Ítuma ókaraq íyamma umáyikanoqtaba téna tiráiyee: “keráwáqá kemmá tirummô timí-yátááqá íyuwaigae téq maa-qtátááqtábá timá tímikaune. ² keráwáqá monoq-náúpáké waqtuwánóe. áraine. mi-kánáámá yínanama keráwáqô tíkamiya-kayukama ‘Áánûqtuni mayaímá kémayaunatae’ téta tínoe. ³ ketibokáráq kekáráq ítimonaraapoata mi-qtátáárîq umátikanoe. ⁴ ááqibo timá tímikaune. mi-kánáámá yínaqa timá tímítukaiqtaae téq mikáq túyánámmá ítama taákaq ínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Áánûqtuni Aokaq-Áámá kumíniye.

óq-aimma Ítuma tiráiyee: “áqnáabaqa keráwáqtê máqe-uraunaboq keráwáqá maami-qtátááqá íma timá tímikaune. ⁵ ááqibo íbêqa timátikáitaq kukáuna-nakonopaqa koune. miráitana keráwápiké móra-nakoma ‘náakaraq kégono’ téna íma ítama kétimonaiye. ⁶ kemá maamin-áímmá kétunana keráwáqtí tíyakoma ummaa kéyaiye. ⁷ paá árain-aimma kétima-timune. kemá kónanama íraqôniq umátikaniye. íma kónanama keráwáqtôpaqa Tíwáqnaa Í-náqá íyiniye. ááqibo kemá kowéqa Tíwáqnaa Í-náqá timákáanana keráwáqtôpaqa kumíniye. kumínama ⁸ waayúkagoni kúmiq-yataaqtaba wemá yainániye. kateko-yátáákón áaimma má téna yainái-yátáákón áaimma má téna íniye. ⁹ Tíwáqnaa Í-náqá yénama miráuma kaumo-yátááqtábá tíniye. minná áqnáabaq yeráwáqá íma kemmá yirummá kétimepoata maami-kúmiq-yátáákóní táigon-aiqtabama wemá yiráátiniye. ¹⁰ ketibonôpaqa kouñaboq ókaraq ítimonanopoana kateko-ááíqtábá wemá tiráátiniye. ¹¹ maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) yawááq-umatukaipoana

yaináí-yátáákón áaiqtaba Tíwáqnaa Í-náqá tiráátiniye. ¹² kemá taígani-qtataaqtaba timá timenaa únnamanibo íbêqa maamin-áikó keráwáqá mamá ummaa yamátikaniye. ¹³ wemá yénama Árain-aain-Aagoma máipoana wemá máqtemma árain-aain-aimma má téna taákaq mamá tikániye. wenamááríq wenááq-maqma ítinibo paá ítáin-aimma tínana anaaékaq pááq ínî-qtataaqtaba timá-timiniye. ¹⁴ nóin-ainabi ketôpakemmo kéitenama timá-timinipoana ketí tágama-yataaqa wemá múte yauwíniye. ¹⁵ máqtemma ketibomá matokái-qtataaqa minná kennámiye. miráipoaq kemá timá tímikaune. ‘nóin-ainabi keráwáqá timá-timinama ketôpake kémayaiye.’ ” mirá téna Ítuma tiráiyé. iyápó-annama yiru-qtatáákómá anaaékaq waéqma yimuq-yatááqá aurániye. ¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “pááqya-kanaabimma keráwáqá kemmá ítimonainoe. ááqibo pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. ¹⁷ maannáyaba yaímma wení iyápó-annama ye íyáá tirááe: “wenáaimma nóiqtaba kétéyo? wemá kétima-timiqtae. ‘pááqya-kanaabimma kemmá ítimonainoe.’ ááqibo ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.’ wemá ókaraq tiráiyé. ‘ketibonôpaq kóunaboq kétéye.’ ” téta ¹⁸ wení iyápó-annama tirááe: “nôraq téna ‘pááqya-kanaabine’ kétéyo?” téta yeráwáqá kaumo kááyaq-yuyanamma ítarae. wení iyápó-annama ókaraq tirááe: “nóin-aiiqtaba kétéyo? ketáá íma ítama kárutaunatae.” téta tirááe. ¹⁹ Ítuma aónaraimma yeráwáqá wemmá ítama aónaineta kéowana timá yímikaiye: “keráwáqá kaumo kááyaq-tuyanamma kéiteq kemmá ítama timónaineraq kéoo? kemô túnnama ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe’ maaminnáyataboq keráwáqá wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye. ²⁰ óq-aimma Ítuma tiráiyé: “árainmma kétima-timune. keráwáqá ibiqá kényareq keráwáqá mi-kánááráq ketoqá máiyana miráiyata mimórá táoqa maa-márábi-káyúkámá yimuq-yatáápi mánoe. keráwáqá tirumá ínomanibo anaaékaq tiru-qtatáákómá waéqma timuq-yatáápi mánoe. ²¹ aaragómá iyápómo akáínéna kéenama wení kanaamá kéitanaboana wemá arummá ôriq kéiyé. ááqibo anaaékaq iyápóma marákátuwenama amuqá kémarena wení aíqo éwai-qtataaqa wemá káwikatuwaiye. ²² miráitaq íbêqa keráwáqá tirummá kéoe. ááqibo móragaraq keráwáqá kétimonaanana keráwáqtí tíyakoma kanaa íniye. keráwáqtí timuq-yatááqá náawabi móra-nakoma keráwápi ké ímatuwaniye. ²³ mi táoqo pááq ínaqa keráwáqá móra-yataaqtaba íma kekáq itánóe. árainmma kétima-timune. keráwáqá móra-yataaqa ketibokáq itáiyana ketíwíkaq wemá timíniye. ²⁴ naayóbákáráq móra-yataataqa

ketíwíkaq íma ítama aónaraae. íbêqa ítama aónéra kéqokeq-yataaqa kémayaiyana keráwáqtí timuq-yataáakómá ógigma wániye. ²⁵ maami-qtátáaqá taíganimma waéqma itai-áípi timá tímikaune. mi táoqa yínaqa íma waéqma itai-áípi timá-timenupo paá ketiboqtábámá abarokákq timá-timenune. ²⁶⁻²⁷ ketibomá wenamááríq keráwáqtábábá kákaipoana mi táoqa keráwáqá ketíwíkaq itáíyaqa ketibokákq 'ítatikanune' téq kétune. keráwáqá keqtábámá tíkáitabobaq kemá ketibonôpake kukáunaq tirummá tímikaapoana minnýaba ketibomá keráwáqtábá kákaiye. ²⁸⁻²⁹ kemá ketibommá ayuwéq maa-márábí kukéq íbêqa keráwáqá tiyuwéq ketibonôpaq yauweré kégoune." Ítuma mirá téna titata wení iyápó-annama timá ámikaae: "mi aónaa! íbêqa waéqma itai-áímmá íkétepo paá abarokákq kéténe. ³⁰ íbêqa ketáá káonaunatae. minná emá máqte-qtataaqtaba ítareboaa náawabi móra-nakoma paá íma awé kéonana emmá ítama káonaiye. minnýabataa 'Áánûqtunopake kukááne' téqtaa ekákq tirummá kámunatae." téta wení iyápó-annama tewana ³¹ Ítuma yauwéqma tiráiyee: "íbêqa keráwáqá árainaq kéwareraq tirummá ketimeyo? ³² itáaro! mi-kánáámá kéyena íbêqa yábaaq kéipoaq keráwáqá móra-mora umágíyaqa kenamáa mánune. áaqibo kenamáa íma mánupo ketibó ketê máiyee. ³³ kaayoné-yátáaqá mayaígáae téq maami-qtátáaqá timá tímikaune. maa-márábímmá tú-tiq-yataapi máinomanibo akoqnáa umá máero! maa-márábí-qtátáákón áaikoma kemá uyátámakuraune.

17

Ítuma tágama-yataaqtaba nunamummá kétéyee.

¹ Ítuma maará-timatuwena yanaa wíyôpaq aúramma káonena tiráiyee: "ketiboó, íbêqa kanaamá páaq umágurayee. tágama-yataaqa enáanikokaq múte kéyauwinana tágama-yataaqa ekákq áanikoma kanaaráq múte yauwíniye. ² miráipoaa emá náápaamma máqte-kayukati anómma ámitukaane. áaqibo wemá yemmá tíména-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma kanaaráq yimíniye." téna Ítuma tiráiyee. ³ matúq-matuq umá mái-auwaraimma miráuma wáiyee. móra-nakoma ekaráq kemá Ítu Káriqtokaraq káonaiye. emá enámáa árai-manikoe. áaqibo Ítu Káriqtomma emá timákaanana kukáiyee. ⁴ Ítuma óq-aimma nunamupí tiráiyee: "mayái mayaaó té tíména-mayaima mamá ánatatukaune. minnýababobaq ení tágama-yataaqa maa-márábí-káyúkámá kéyiraatune. ⁵ ketiboó, naayóbáqá maa-márámá íma páaq uráitaq kemá etê máeqa anó-tagama-yataaqa egaráq kegaráq matokáuyane. áaqibo mirá-tágámá-yátáaqá íbêqa keqnáámmá timiyo. ⁶ maa-márábí-káyúkámá tímikaana-wayukama enáwíkon áaimma yiráátiraune. naayóbáqá ení

waayúkama máqe-uraamanibo kemmá tímikaanata enáaraq kéiteta mirá-uraae. ⁷ íbêqa yemá ítama kárutaae. minná máqte-qtataaqa ketê wáimma tíménaq matokáunama enôpake iráíye. ⁸ irááti-yataaqa timá tímikaanama yeráwáqá timá yímitukaunata yeráwáqá matááe. naayóbáqá etê máqe-uraune. enôpake yúnaa enamááriq timátíkaraanata minnáyaba árainma ítama arútaraanata yirummá tímikaae.

Ítuma yirummá ámê-kayukayaba nunamummá kêtimaikaiye.

⁹ kemmá yirummá tímê-kayukayaba nunamummá kêtimaikaune. kemá íma maa-márábí-káyúkáyábá nunamummá kêtune. yemá árainma enabóata paá tímikaana-wayukayaba nunamummá kêtimaikaune. ¹⁰ máqtemma kemá matokáunama ennámiye. mórai q umá máqtemma emá yokááná-yataaqa kennámiye. tíména-wayukama yirummá tíméta ketí tágama-yataaqa múte yaútaae. ¹¹ íbêqa kemá íma maa-márábí máune. enôpaqa kéyunatama yeráwáqá maa-márábí mááe. mú mikáq aokaq-kétíboo, emá enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanana enáwípi tímikaana-wayukama kawáá umá yabíqyikaa. miráinaka kerátámá úyaniq umá miráuma yeráwáqá kímorai q ígáae téq kêtune. ¹² kemá yeráwáqtê máeqa enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanaq maamin-ákóqnááraké yemmá yabíqyíkaraune. kemá yabíqyíkaraunaboata máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyukaune. paá kímora-nakoma aúyokurena Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq umá árainma iráíye. ¹³ íbêqa enôpaq kéyunamanibo maa-márábí paá máeqa maa-qtátááqtábá kêtunaboata timuq-yatááqá yirupi kémayaiyanama yimuq-yatááqá ógiqma wániye. ¹⁴ enáama yímikaunatanamanibo maa-márágóní waayúkama kekáá umá íma máápoata yeráwáqá maa-márágóní waayúkama yemmá iyámma umáyíkaraae. ¹⁵ tíménna-wayukama eqtábá 'maa-márábíkemmá íma yiwíqma paábaq yuwaa' téq íkéitaupo paá Táí-nakoqtaba kawáá umá 'íráqôniq umáyikaa' téq ítama káonaune. ¹⁶ kemá íma maa-márábí-náqá máunata yeráwáqá mórai q umá maa-márábí-káyúkámá íma mááe. ¹⁷ yeráwáqá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi mamá yikaa. enáagoma árain-aain-aimma wáíye. ¹⁸ kemmá maa-márábímmô timátíkáranai q umá yeráwáqá mórai q umá maa-márábí timáyíkaraune. ¹⁹ keráwáqtábááé téq kenamááriq mamá aokaq-aokaq kéune. miráipoata yeráwákáráq mamá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi kanaaráq mánoe." mirá téna Ítuma nunamupí tiráíye.

Ítuma wení iyápó-annati yáamo ítáa-kayukayaba nunamummá kêtimaikaiye.

20 Ítuma ókaraq nunamummá tiráiyē: “yenamáa yeráwáqtábá íma maami-núnámúmmá kétimayikaupo ááqibo yeráwáqtí yáamo ítáa-kayukayabagaraq kétimayimenata yirummá amínoe. 21 emá ketiboó, kepí maénaq kemá epí máunaiq umá yeráwáqá mimóráiḡ umá kímora-nakoraa umá kerátábí máigaae téq kétune. 22 kemmá tímikaana-tagama-yataaqa yímikaunaboata yeráwáqá kímora-nakoraa umá kerátámá máuyaniq umá mánoe. 23 kemá yepí máunaa emá kepí máane. miráuma komaé-yamae umá mórabi íraqôn-aiiqtaba ánatatuwenata máigaae téq kétune. máiyata maa-márábí-káyúkámá aónanoe. minná emá timátíkarema keqtábá ‘ákarainiq umá’ yeráwáqtábá ‘ákaraine’ téta tínoe. 24 ketiboó, emá yeráwáqá kemmá tímíqtukaanaq yeráwáqá kemá máennabaq máigaae téq kétune. tágama-yataaqa emô tímikaanama maa-márámá íma pááq uráitaama emá keqtábá ôriq umá ákaraine. miráinata yeráwáqá ketí tágama-yataaqa yimónanaae téq kéune. 25 kateko-kétíbóo, maa-márábí-káyúkámá emmá íma aónaraabo kemá emmá aónaraune. maami-káyúkámá ‘é timátíkaraane’ téta íbêqa kétimonaae. 26 enáwîkon áaimma yiráátiraune. ókaraq-okaraq yiráátimaēq onúne téq miráuma keqtábá tíkái-qtataaqa yokáánama yeráwápi máinaq kegáráq yeráwápi mánune.” Ítuma mirá téna nunamupí tiráiyē.

18

Yúqtaati Ítumma namuro-wáyúkátí iyáápi káyimiye.

1 Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annate Kítaroni-kokubi ko atátuweta mórama yópi máqtemma utááe. 2 Ítuma netuqyaa-túpáá wení iyápó-annate mi-tómmá wáipaq wéwainapoana Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápi immo Ítumma ma ayuwái-nákómá wemá naayóbáqá mi-qtómmá aónaraine. 3 ááqibo Yúqtaati ááiq-wayukama yiwíqmena i-wáyúkágáráq uyátáramonoq-wayukabikekaraq Péraḡi-wayukabikekaraq yiwíqmena iráiyē. ááiq-yataakaraq maméta ókáráq kúraqma mamé irááe.

4 Ítuma máqte-qtataaqa wenaneq pááq ínimma aónaraiye. miráitana wemá waaqókáq uréna timá yímikaiye: “keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?” téna ítama aónaitata yemá tirááe: 5 “ketáámá Ítumma Náátárêḡtibake-nakoqtabataa kábaa-unnatae.” tewana Ítuma tiráiyē: “kemúne.” téna tiráiyē. Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma mayuwái-nákómá yeráwáqtê itó-uma máqe-uraiye. 6 Ítuma “kemúne” kêtitata yemá abákaq-abakaq umááe kéweta yinaaépake marabí ko wagéqé urááe. 7 keqnáámmá Ítuma ítama yimónaraiye: “keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?” téna titata yemá tirááe: “Ítuma

Náátárêtibakene.” téna móragaraq tirááe. ⁸ Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá timá tímitukaune. minná kemíye. ááqibo kenamá kemmá kêtibaaeqa iyuwáiyata tébakaqa kóoro.” téna timá yímikaiye. ⁹ Ítuma naayóbáq tiráiyé: “máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike iyuaunana pukuráiyé.” téna tiráimma min-áíkmá íbêqa kímora-nakoma Yúqtaatikaq áraimma pááq kéiyé.

¹⁰ mikáq Tááímoni Pítaa yáákáá-qtátááqá yabítiréna mú mikáq anó-monoq-nakoni mayái-nákómmá ikámma aáq aqtómá káratukaiye. maami-máyái-nákón áwíqa Máarakatie. ¹¹ ááqibo Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “mi-táákáá-qtátááqá yauwéqma ánánobaqa maraao. ketibomá tímikai-kaapubike tú-tiq-yataaqa íyaq mayánúnô?” Ítuma mirá téna Pítaamma timá ámikaiye. ¹² minnáyataba ááiq-wayukagaraq i-wáyúkágáráq Ítumma yáqtoqma ánná atáá urááe.

Ítumma Áánatini aúbáq ítama káonaae.

¹³ áqnáabaq Ítumma awíqmeta Áánatikaq urááe. Áánati wemá Kááyapatimma ánáakon aboáé. mú mikákáá anó-monoq-naqa mi-káritímáátíráqá máqe-uraiye. ¹⁴ taákaq máráaro! Kááyapati wemá naayóbáq tiráine: “móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínimma minná kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna Kááyapati naayóbáq tiráiyé.

¹⁵ Tááímoni Pítaayaa iyápó-annabike móra-waigote Ítumma anaaé waqméta urááye. yenákábiké móra-waigomma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútaraimiye. yenákábiké keqnáá-nákómá Ítugaraq anó-nakoni naaúpaqa utááye. ¹⁶ ááqibo Pítaa máápaq oqtaráq itó-uma máqe-uraiye. miráitana móra-waigoma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútarainakoma yauwéqma kukéna oqtaráq yabíkáin-inikoma márúmma timá ámituwena Pítaama awíqmeta uyábekaaye. ¹⁷ oqtaráq yabíkáin-inikoma Pítaamma timá ámikaiye: “egáráq min-nákóní iyápó-annawabono?” téna titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna tiráiyé. ¹⁸ yaugiq itata máqtemma mayái-wáyúkágáráq i-wáyúkágáráq iramá agamaréta iraráq itó-uma máawana aanibo Pítaa yeráwáqtê ya itó-uma máena iramá káánuraiye. ¹⁹ mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma wení yiráati-yataaqtababi wení iyápó-annayataba ítama aónaraiye. ²⁰ Ítuma yauwéqma maará téna timá ámikaiye: “abarokáq umá máqtemma maa-márábí-káyúkámá timá yímikaune. aati-aatimá monoq-náúpáqá anó-monoq-nama wái-marupi máqtemma Ítiráaeo-wayukama ya aíkuyo-marupimma timá yímikaune. ketáayataba aupaq-áímmá ítiraune. ²¹ nôraq itaa

kekáqá ítama káonaano? timá-yimunata ítaraa-kayukama ítama yimónaao. kemá túnna-aimma yeráwáqá ítaranano.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye. ²²⁻²³ mirá-tin-aiqtaba móra-i-nakoma óyuga yuráqtuwena wemá akoqnáá umá tiráiyē: “miráumawaq mú mikákáá anó-monoq-nakokaq timáminono?” téna titana Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “otaammá kui-áimmô tiráán-aama máqte-kayukama timá yíminata ítáaro. ááqibo árain-aimmo kétun-aama nôraq itaawáq kétikamono?” téna Ítuma timá ámikaiye. ²⁴ miráitana Ítumma ánná atáá-umakaamma paá wáinakaraq Kááyapati mú mikákáá anó-monoq-nakaq Áánati timákáitana uráiyē. ²⁵ mimórá táoqa Tááímoni Pítáa iraráqá ító-uma máena kégaanitata ítama aónarae: “egáráq wení iyápó-annabikenabono?” tewana Pítáa yauwéqma tiráiyē: “kemá ímiye.” téna wakákáiyē. ²⁶ móra-mayai-nakoma wemá Pítáa aárarammo káratukain-annabiken-nakoma Pítáamma ítama aónaraiye: “egáráráq Ítutema yópímmá máanaraq aónaraunabiyo?” téna ítama aónaitana ²⁷ Pítáa móragaraq wakaréna mimórá táoqa “ímiye” titana mikáq kokóregoma áa tiráiyē.

Ítuma Pááíratini aúbáq kéitoiyē.

²⁸ aaqá iraráitata Kááyapatinopake Ítumma awíqmeta anó-kamaani-nakoni naaópaqa urááe. kámááni-nakoni naaúpaqa íma uyábékae. uyáberetama kótámaki-kanaaraq-aawaqa kanaaráq ínanao. ²⁹ miráipoana Pááíratí kumá yaúbama yeráwáqtópaq kukéna tiráiyē: “nóiqtabawaq keráwáqá wenaúbimma kémaraao?” Pááíratí ítama yimónaitata ³⁰ yeráwáqá yauwéqma ten-áikómá maará-tiraae: “wemá íma otaammô kui-nakaa íma enópaqtaa awíqme má ayuwánáá únnatae.” téta tirááe. ³¹ ááqibo Pááíratí timá yímikaiye: “keráwáqá kenamááríq mamá Ítiráaeo-wayukati aammá aúmakaan-aipi wemmá yaínáaro!” Pááíratí téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tirááe: “móra-nakoma ikamíyábámá ketáái mayaímá íma wáiyē.” téta tirááe. ³² naayóbáqá Ítuma náaraq umá puyónúnô tiráina-aikoma áraimma paáq inéna kéiyē. ³³ Pááíratí kámááni-naupaqa yauwéqma uyábékéna Ítumma ááyarena ítaraiyē: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáána-naraq (kíni) máano?” téna ítama aónaitana ³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keqtábámá enamááríraq enááq-maqma ítama káonaa waayúka naayóbáráq timá ámikaan-inaq ítama káonaano?” téna Ítuma tiráiyē. ³⁵ Pááíratí yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: “kemá Ítiráaeo-narabuno? ení waayúkagaraq uyátáaraa-monoq-wayukagaraq emmá awíqmeta má tímikaae. emá nôraq uráánatabiyo?” téna Pááíratí Ítumma ítama aónaitana ³⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyē:

“ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiyē. ketí márûqa maa-márágónnámô wáikakaa ketinaaemma wáráa-kayukama ááiqa éta íma kemmá tiwíqma anó-monoq-wayukati iyáápi maráné oné. ímiye. ááqibo ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiyē.” téna Ítuma tiráiyē. ³⁷ Pááírati tiráiyē: “emá anómma yabíkáána-narabono?” téna Ítuma aónaitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “emá keqtábá anómma yabíkáána-nare kéténe. ketinóma matíkáitaq maa-márábí kukáunama árain-aain-aimma ténááq kukáune. máqtemma árain-aain-annama ketáaraq kéitaaē.” téna Ítuma tiráiyē. ³⁸ minnýaba Pááírati yauwéqma tiráiyē: “aanibo árain-aain-aimma nóinabiyo?” téna Pááírati tiráiyē.

mirá-timatuwena Pááírati keqnáámmá kumá yaúbama anó-monoq-wayukayopaq kukéna tiráiyē: “kemá otaammá kutáin-aaimma wepímmá ikáonaune. ³⁹ taákaq máráaro. keráwáqá móra-aaimma yokáapoq móra-naqa ayúwáanana kótámakikanaaraq wíniye. miráinaq ‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkáinaqa’ ayúqtikanuno?” téna Pááírati tiráiyē. ⁴⁰ mikáq yeráwáqá anókaq timá ámikaaē: “wemá ímiye. ketáá Baráábatiqtaba kétékaiqtaae.” téta ááyaqtaa umá tirááē. Baráábati wemá otaammá kumá waayúka ikákēna moyámmá maténa i-náqiyē.

19

¹ miráitana Pááírati timá yíkáitata Ítumma tebûqa ámikaaē. ² áái-qwayukama áwáábiqu-annama kárama atoyumá aqnókáq kámokaa umá kuyákareta tokô-kaqtoma matéta anómma yabíkái-nakokaa umá aneq abákaraaē. ³ yemá ókaraq-okaraq umá iréta tirááē: “‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkáinakoqtaba’ máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao.” téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááē.

⁴ keqnáámmá Pááírati kumá yaúbarena timá yímikaiye: “aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboaq wemmá awíqma márúte máápaq keráwáqtôpaq kumónúne.” téna Pááírati timá yímikaiye. ⁵ Ítuma áwáábiqu-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! maan-náqá wemíye.” téna timá yímikaiye. ⁶ uyátáara-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupakeni-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq ááyaqtaa umá tirááē: “wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!” téta tewana Pááírati timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáunama íma otaammá kutáiyē.” téna Pááírati titata ⁷ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaaē: “wemá ‘Áánûqtun

áanikomune' tiráipoana minnýyaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétiye." téta timá ámikaae. ⁸ ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáгурайе.

⁹ Pááírati yauwéqma kámááni-naupaqa uténa Ítumma ítama aónaraiye: "emá náakakena iráánô?" téna ítáitana Ítuma aamá ítiraiye. ¹⁰ Pááírati timá ámikaiye: "nôraq itaawáq íma ketáaraq yauwéqma kéteno? keti akoqnáárake emmá kanaaráq ayúkeq kėti akoqnáárake emmá kaapaq-yátáqá ikámma aráápa-yakanune. íyaq minná káonaano?" téna titana ¹¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: "Áánûqtu eni akoqnáá-yataaqa ámikaiipoa eni akoqnáárake kemmá kanaaráq mirá-umatikanone. miráipoana kemmá tiwíqmena enayáápi má márái-nakopi wái-kumiq-yataakoma eni kúmiq-yataaqa uyátamaqma wáiyе." téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye.

¹² min-áímmá ítátuwena Pááírati Ítumma ayuwáínana kóininaiqtaba abáá kéitata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama anókaq ááyaqtaa umá tirááe: "emá ayúwénana kóinaama Títaama" Arómani mú mikáq anó-naqa weni 'aanábómá' íma mánone. móra-nakoma wenamáárîq anómma yabíkái-nakon amé mékaan énama wemá Títaani webó-náqá mániye." téta tirááe. ¹³ Pááírati yeráwáqô ten-áímmá ítátuwena Ítumma awíqma yaináinákóni abíqtaráq óqtamma maréq-uraapimma Ítiráaeo-wayukati yáabimma Káábatae tekáq Pááírati maraq máqe-uraiye. ¹⁴ taákaq máráaro. mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáámiye. miráuma abaúgómá aúkáa-makaaq itana (12:00) Pááírati timá yímikaiye: "aónaaro! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa maannámiye." téna Pááírati tiráiyе. ¹⁵ min-áímmá ítátuweta waayúkama ááyaqtaa umá tirááe: "nékaq akaao! nékaq akaao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraaol!" téta tewana Pááírati akáyáámá timá wíráabe umákена timá yímikaiye: "nóinabiyo! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa kemá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makanuno?" téna titata uyátaraa-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: "Títaama wenamá ketáái anómma yabíkáimiye." téta tirááe. ¹⁶ ááqibo miráitana Pááírati Ítumma yeqtiyáápi maréna kaapaq-yátáq ikámma aráápa-maraigaae téna yímikaiye.

Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaae.

miráitata Ítumma awíqme yewana ¹⁷ wenamáárîq kaapaq-yámá aqména uráiyе. ááqibo móra-anugon-awíqa "áqnón-ayaatane" ten-ánúrâq kóuraiye. Ítiráaeo-wayukati yáabimma Kórákótá-anue. ¹⁸ mibáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri

amá aráápa-makaraae. káqomma kaayaq-nákárátámá téba-tebaq kaayaq-káápáq-yátáq yíkamma níri amá aráápaq-mayiketa Ítumma aúkáapi ikámma kaapaq-yátáq aráápa-makaraae.

19 Pááírati móra-aubama agamá kaapaq-yátáq aráápa-makaiye. min-áúbágómá mirá-tiraiye: “Ítuma Náátárêtibakene Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.” wemá mirá téna agatáiyé. 20 min-áúkápáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaraae. waaqókáq anó-marukapoata taigani-kayukama min-áúbámá yoráútaae. Pááírati Ítiráaeo-wayukati yáábikaraq” Arómani-aipikaraq Karíki-aipikaraqa agatáiyé. 21 miráitata uyátáraa-monoq-wayukama Pááíratimma timá ámikaae: “ ‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare’ té íagayaa! emá maará té agayaa. ‘maan-nákómá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkáuna-naqune tiráiyé’ té agayaa!” téta tewana 22 Pááírati yauwéqma tiráiyé: “kemá agamaráuna-aubama minná agamakáune.” téna tiráiyé.

23 ááiq-i-wayukama Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makatuwetama wení unáákáqtôma mamá yakáqma kaayaqté-kaayaqte-aqtoiq umáketa móra-mora umá yáátáá umátaae. wení aneke-káqtókáráq matáamma íma arááqtama-qtamma meyabaké kumátamakuraine. 24 wení aneke-káqtóyátábámá ááiq-i-wayukama ye íyáá téite urááe: “maaminnâ íma yakaráíyaqtaao! minnáraq aábêma kéyaananatanaa móra uyátainna-nakoma mayániye.” téta aábê yarááe. naayóbáq Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. minná “ketí unáákáqtôma mamá yátáá umáyeta ketí unáákáqtôraq aábê yamá móra uyátainna-nako mayániye.” téna tiráiniq ááiq-i-wayukama mirá-uraae.

25 ááqibo Ítuni kaapaq-yátágóní waaqókáqá wenanóagaraq wenanóani aúkogaraq wenáwîqa Máriaa Káropatin ánáako Máriaa Máátarinigaraq itó-uma máqe-uraae. 26 Ítuma wenanóakaraq wení iyápó-annabike ôriq umá ákái-nakaraq mikáq itó-uma mááyana yimónatuwena wenanóamma timá ámikaiye: “aaragô, enáanima maamiye.” téna Ítuma wení iyápó-annabike móra ákái-nakoqtaba timátuwena 27 wení iyápó-annabike ákái-nakomma timá ámikaiye: “enanôma maamiye.” téna titana mikáké min-iyápó-ánnábíké-nákómá Ítuni anóama awíqmena mó yabírákaraiye.

28 íbêqa aónaimma máqte-mayaima wenaboámá ámikai-mayaima mamá ánatagitana Ítuma tiráiyé: “kemmá nonáá kêtikaiye.” téna tiráiyé. mirá kêtimatuwenama máqtemma Áánûqtuni agamatán-áíkómá pááq íniye tiráiniq umá

ánatagitana árainma mirá-uraiye. ²⁹ tawebímmá wááéni-nokaraq waaqókáq wáqe-uraiye. aináákáá-qtátááqnapó wááeni-nopi yamá atímma yátábi apiramá múte mamá Ítun óyaukaq makááe. ³⁰ wááéni-nomma yaímma nátuwena mirá téna tiráiyee: “maaminnâ ánatagiye.” mirá-timatuwena aqnómmá mamá awáutena pukuráiyee.

Ítumma kéuqtaae.

³¹ mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáárápóata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama “aráaq-yuma íma kaapaq-yátáq wáikaae” téta tirááe. aabáyaama Taabati-yúpáábóata anón-aawaqa nai-yúpáárápóata “yúma kaapaq-yátaráq íma wáikaae” téta tirááe. miráipoata min-Ítirááéó-wáyúkámá Pááíratimma ko ítama aónaraae: “yítauqa ko akáma yúma mamé mó yúwáaro téaq timáyikaa.” téta tirááe. ³² Pááíratí ááiq-i-wayukama timáyíkáitata iréta Ítute yíkamonakoratati yítauqa ya akátaae. ³³ ááqibo Ítukaq iréta aónamma wemá pukuráitataboata wenaítauqa íma akátaae. ³⁴ aanibo ááiq-i-wayukabike móra-nakoma wení waqtáánápó Ítun arautapí atáqtúwáitana mikáqá nokáráq naegáráq aumé kukáiyee. ³⁵ minnáma kemmá timónai-nakoma watáa tiráimma min-áímmô timá minná árainma tiráiyee. kemmá timónai-nakoma wenamáárîq aónaraimma minná áraíne. miráinaq mikáq keráwáqá tirummá amínoe. ³⁶ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráiyee:

“íma móra wenayááqtáma akatínoe.”

Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráimma minná árainma keyipoana mi-qtátááqá pááq uráiyee. ³⁷ káqomma Áánûqtuni agamatá-kátáágómá kétéyee:

“waayúkama agaibamaráa-naqa aónainoe.”

min-áíkmá mirá téna tiráiyee.

³⁸ anaaékaq Yótêbi Aarimatéabake-nakoma wenamáárîq Pááíratikaq Ítun aúma mamé mó uqtamákaínayaba ítama aónaraiye. Yótêbi Ítun anaaé wárái-naqanibo wemá Ítiráaeo anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatenaboana aúpáq mirá-uraiye. Pááíratima kanaaráq mayániye téna titana Yótêbi Ítun-auma mamé kóuraiye. ³⁹ Níkótímaatigaraq Ítumma ko aónainena nokáamma urái-nakoma wemá káwekaa-qtataakaraqa óq-yarake kugáqmatakaraqa mákama íraqôn-akuq-yataaqa ko maména uráiyee. taiganipoana miráuma óqtakoraan-ummaa (34 kg) yaráiyee. ⁴⁰ miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukati yáaimma pukáa-kayukama kéuqtaani umá Ítumma uqtamákaíyeta urááye.

yenákámá Ítun-auma matétarata paru-baru-wáqtóraké máqte-qtataaqa mamé i-qtátááqnápógáráq múqmûma útúyuweta ákûq-matawekaraq umá uqtamákaiyaqtaba mamá óqtaa urááye. 41 Ítuma pukái-marukaqa mipímmá yómmá wáqe-uraiye. mi-qtópímmá móra aúgen-oqtapi muríámmá waayúkama uqtamáyikaima wáqe-uraiye. min-óqtá-muríápímmá naayóbáqá móra-naqa íma uqtaráápine. 42 Ítiráaeo-wayukati máqte-qtataaqa óqtaa í-yúpáá pááq iné kéitataboata Ítumma min-óqtá-muríápímmá mó uqtamákaraaye.

20

Ítumma uqtamákaraa-muriakare.

1 áqnáabaq-yupaama Tótaaraqa maí-nókáápáqá paá íma aaqá iráqma tágaraitana Máriaa Máátarini Ítumma uqtamákaraa-muriamma waípaq iráíye. ya aónaimma murían ótaken-oqtama paábaq matukááe. 2 miráitana wemá yuaaténa yawwéqma Tááímoni Pítaayaa min-íyápó-ánnábiké Ítuma ôriq éna ákái-nakonopaq uréna timá yímikaiye: “yeráwáqá uyátárainakomma uqtamákaraa-murianobake mamá náakarabi ketáa íaonaunabaqtaa wemmá ákaraae.” téna timá yímikaiye.

3 Pítaayaa káqon-iyapo-annabike Ítuma ôriq éna ákái-nakote mikáq yuwéta uqtamákaraa-muriamma waípaq urááye. 4 yenákámá móraiq-moraiq umá yuaatéyamanibo káqon-iyapo-annabike Yóáne wemá Pítaamma kótamaqtuwena uqtamákaraa-muriakaq wenókáá iráíye. 5 awaútena kúreq umá aónaimma Ítumma útúyaka-qtataaqa paá mibáq wáqe-uraitana aónaimanibo íma kumábékuraiye. 6 anaaékaq Pítáa iréna uqtamákaraa-murianobaq íma ko awé uráibo páátákáá kumábékuraiye. wemá útúyaka-qtataaqa aónaimma mibáq wáqe-uraitana 7 aqnókáqô útúyaka-qtataakoma íma tébakaqa útúyaka-qtataakote wáqe-uraibo aokaq wenamááríq útúma wáqe-uraiye. 8 Pítaan anaaépaq keqnáámmá wenókáámô yin-íyápó-ánnábiké-nákómá mi-muríanóbáqá kumábékéna “Ítuma pukáipike itó-uma kóuraiye” téna wemá arummá ámikaiye. 9 taákaq máráaro. yeráwáqá mi táoqa íma ítama arútaráae. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó téna “wemá pukáinabike itó-iniye” tiráine. 10 miráitata yenákámá yawwéqma naaópaq kóuraaye.

11 pááqya-kanaabi anaaékaq Máriaa muríanôtaq itó-uma máena ibiqá yakáíye. paá ibiqá keyarena wemá awaútena uqtamákaraa-murianobaq kúreq umá aónaimma 12 kaayaqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoratama wayánúná káqtô mamarétarata Ítuni aúma wáqe-uraikaq máqe-uraaye. aqnómmá wáqe-uraikaq móra-naqa maraq máiten káqo-nakoma

aítuqo wáqe-urikaq maraq maéta urááye. ¹³ Áánûqtunopake-nakabike móra-nako tiráiyē: “aaragô, nôraq itaawáq ibiqá kéyaraano?” téna ítama aónaitana min-íníkmá yauwéqma tiráiyē: “yeráwáqá ketí uyátárai-nakomma maméta náabarabi wemmá mó-yukaawaq íkáonaune.” téna timá ámikaiye.

¹⁴ mirá-timatuwena Máriaa waéqma aónaimma Ítuma mikáq itó-uma máqe-uraiye. miráimanibo wemá íma Ítue téna aónaraiye. ¹⁵ Ítuma wemmá ítama aónaraiye: “aaragô, nôraq itaawáq emá ibiqá kéyaraano? náawaqtabawaq emá abáá kéono?” téna Ítuma ítama aónaitana Máriaa yó-káwáá-nákó kētiyaa téna aúyánámmá ítátuwena wemá Ítumma yauwéqma timá ámikaiye: “anóko, emá wenaúmo mamé mó-yukema náakarabiyaa tiráátinaq wemmá ko máyáano.” téna min-íníkmá timá ámikaiye. ¹⁶ Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Máriaao!” titana waéqma Ítumma káonena timá ámikaiye: “Aráábuni!” wenáaimma “tirááti-naqa tikáinare” téna timá ámikaiye. ¹⁷ Ítuma Máriaamma timá ámikaiye: “kemá ketibonôpaq paá ítataupo kemmá íyaqtoraa! ááqibo ketibâqawaanopaq uréaq mó-tima-yimiyo. ‘kemá ketibogáráq keráwáqá keqtibogáráq ketí Áánûqtuma keráwáqtí Áánûqtuma máipaq kéuyune.’” téna Ítuma timá ámikaiye. ¹⁸ Máriaa Máátarinima Ítuni iyápó-annama mó-tima-yimikaiye: “kemá uyátárai-nakomma aónaraune!” téna timátuwena wemá Ítuma timámin-aimma timá yímikaiye.

Ítumma weni iyápó-annama aónaraae.

¹⁹ mimórá-Tótáágóní áqnáabaq-yupaaraq aabaúamá kupékinobaqa Ítuni iyápó-annama anó-monoq-wayukayaba yáaqa íkatétaboata máqeo-marukoni oqtamá umá aúyaqma akoqnáá umákaae. akoqnáá umákaamanibo Ítuma yúbáq ya itó-urena mirááo téna tiráiyē; “kaayoné-yátááqá keráwáqtē waíno.” téna ²⁰ timátuwena wenayáákaraq arautakáráq yirááténa itata weni iyápó-annama yeqtí uyátárai-nakoma aónéta ôriq umá yimuqá makááe. ²¹ keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kaayoné-yátááqá keráwáqtē waíno. ketibomá kemmá maa-márábímô timátíkarainiq umá keráwáqá móraiq umá maa-márábí kētimakaune.” téna ²²⁻²³ mirá-timatuwena yetôpaq aáma kéyimena tiráiyē: “Aokaq-Áámá máyáaro. keráwáqô waayúkati kúmiq-yataaqa iyaabótuweqa ókaraq taákaq ímaraiyanama miráinata yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma íma wániye. ááqibo yeqtí kúmiq-yataaqa keráwáqá yáqtoqtoraiyatama yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma paá wániye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁴ Ítuni iyápó-annabike móra-naqa Tóamáati wenáwíkmá áaimma “ábárawaaoma” tébakaqtema íma máitana Ítuma mikáq iráiyē.

²⁵ miráitata tébakaq-noiyapo-annama ókaraq-okaraq timá ámikaae: “uyátárai-nakoma aónatukaunatae.” téta tewana Tóamáati maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “ayáápimma níri-abuma íaoneq níri-apimma tiyáánaubiqa íguyeq tiyáámma watáán-ápímmá íguyeq éqa íma tirummá aménúne.” téna Tóamáati timá yímikaiye. ²⁶ ááqibo abapaké kaumo-yúpáámá ánatagitana Ítuni iyápó-annama keqnáámmá naaúpaqa mááwana Tóamáati mikáq yetê máqe-uraiye. máqten-oqtama umá akoqnáá-umareta mááwana Ítuma yetúbáq ya itó-urena tiráiyé: “kaayoné-yátááqá keráwátê waíno.” téna timátuwena ²⁷ Tóamáatimma timá ámikaiye: “ayáánaubiqa arúqma yúwénana ínaa tiyáámma aónaao. ayáámma arúqma yúwénana ínaa tirautapí kuyuwo. íbêkakemma arummá íámî-nakaan íyé arummá timiyo.” téna Ítuma Tóamáatimma timá ámikaiye. ²⁸ Tóamáati yauwéqma tiráiyé: “ketí uyátáraana-nakoma ketí Áánûqtumone!” téna Tóamáati titana ²⁹ Ítuma timá ámikaiye: “kemmá kétimoneboaa arummá kétimene. kemmá ítimonaa-kayukama yirummá kétimeta yimuq-yatáápi mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yóáane agatái-kannaagon-aaimma

³⁰ Ítuma netuqyaa anón-awaameq-yataaqa wení iyápó-annati yúrikaq imánibo máqtemma maa-kánnáábímmá íagataune. ³¹ ááqibo Ítuma minná “Metáiyae. Áánûqtun Áanikoe.” téq keráwáqá tirummá kámeqa wenáwíkake matúq-matuq umá máí-auwaraimma kanaaráq mayánóe. miráipoaq maamin-áímmá agataúne.

21

Ítuma pukáipike itó-uma kéitata wení iyápó-annama Tááíbiriati-nokayukaq aónaraae.

¹ anaáékaq Táíbiriati-nokayukaq Ítuma wenamaaríq keqnáámmá ókaraq yiráátiraiye. maaminná náabarabi uráine. ² Tááímoni Pítaa Tóamáati wenáwíkon áaimma “ábárawaaoma” Natáánio Kéinabaq Káárirí-marupakene Yéberí áanikoratagaraq káqomma kaayaqá Ítuni iyápó-annabike-karatagaraq máqtemma komáe-yamae umá máqe-uraae. ³ Tááímoni Pítaa tébakaqa timá yímikaiye: “kemá noyááq-amaataq kégoune.” téna titata tébakaqa tiráae: “ketáágáráqtáá etê ónúnatae.” téta timámiqtuweta yeráwáqá máqtemma kóureta nopí-káarébí ko uyáqtama máeta uráámanibo yeráwáqá mi-nókáámmá íma móra-noyaaqa yáqtokaae. ⁴ aabáyaanapimma aabaú utáné kéitana Ítuma mikáq non áwábaq itó-uma máqe-uraimanibo wení iyápó-annama “Ítue” téta íaonaraae. ⁵ Ítuma yááyama timá yímikaiye: “iyáqô, yaímma-noyaaqa nanúna-yataaqtáa keráwáqá íyaq yáqtokaa?” téna titata

yeráwáqá tirááe: “Ímiye.” téta yauwéqma tewana ⁶ Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqti kúqômma nopí-káárégómá tiyáánuran- aukapaq yukéraq aónaaro. keráwáqá yaímma-noyaaqa yabítínoe.” téna titata yeráwáqá mi-kúqómmá yukéta yabitemmá noyáákoma ógikaitataboata íma kanaaráq yabítirááe. ⁷ Pítaa aneq-wáqtómá itokéna émáipoana Ítuni iyápó-annabike móra-naqtaba ákái-nakoma karámarena Pítaamma timá ámikaiye: “uyátárai-nakoe!” téna titana Pítaa ítátuwena wení óq-waqtoma mamá yatánáátá umá kéiyaipe nokaayúpi yáumeq-tagurena nokótaaqa yumáena Ítuma máipaq uráiyé. ⁸ miráitata tébakaq-iyapo-annama nopí-káárébi iréta noyááqa ôriq éna ógikai-kuqomma yabítirááe. yeráwáqá non áwábakemma nékaqa ímiye (91 míta). paá waaqókápóana Ítuma non áwábake kanaaráq yááyama timá yímikaiye.

⁹ yeráwáqá paábaq ya aqtaréta aónaamma ira ámûraaqa noyáákaraq yakaráq wáqe-uraaye. ¹⁰ ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “yaímma-noyaaqa yáqtoraiyama mamé yero.” téna titana ¹¹ Tááímoni Pítaa nopí-káárébi uréna taíbaq (153) anó-noyaaqnatomma mi-kúqópímmá ógikaimma yabítimá áwábaq móte yukáimanibo mi-kúqómmá íyarakuráiyé.

¹² Ítuma timá yímikaiye: “aabáyaanapin-aawaqa yama nátuwero!” téna titata yeráwáqá aónaraae. wemá uyátárai-nare. tétaboata yúyánánóbáqá móra wení iyápó-annabike-nakoma íma “emá náawabono?” téna ítama íaonaraiye. ¹³ Ítuma iréna yammá máamá yímikaiye. miráuma keqnáámmá noyáákaraq yímikaiye.

¹⁴ maaminnáma kaumobáq Ítuma pukáipike ító-urena wení iyápó-annama wenamáárîq yiráátiraiye.

Ítuyaa Pítaama

¹⁵ aabáyaanapin-aawaqa nátuwetama Ítuma Tááímoni Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, áqnaabaq maami-qtátááqtábámá mú mikákáán umá keqtábá kákaiyo?” téna ítama aónaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétékaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí máqte-tipi-tipi-araaqa aáwaqa yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁶ keqnáámmá kaayapáq Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, kemá emá ákáinaraq máuno?” téna ítama aónaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: “owé. uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétékaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí tipi-típiraq yabíqma arutaaó.” téna Ítuma tiráiyé.

17 kaumobáq Ítuma Pítaamma Ítama aónaraiye: “Tááímonio, Yóáanen ániko, ketí aanábó máano? téna Ítuma kaumobáq Ítama aónaitanaboana Pítaamma arummá ôriq kéiye. miráitana Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, máqte-qtataaqtaba káonaane. emá áraimma káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kêtikaiye.” Pítaa téna timá ámitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “miráínaama ketí tipi-típima aáwaqa yimiyo. ¹⁸ kemá áraimma kêtima-amune. emá maabumô máema ení ámûrannama umááe. náakarabi ónááe ténabaq paá urááne. ááqibo anónuqma kéma kaapaq ayáámma árúqtuwe márenata yeráwáqá miráuma-katuweta ámûrannama umá kátuweta emá ‘íonaae’ tinnamánibo yeráwáqá náakarabi emmá awíqmeta wínoe.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiye. ¹⁹ Ítuma min-áípi Pítaama náarabi umá puíniqtaba tiráiyé. miráinana Áánûqtuni tágama-yataaqa múte yauwíniye. maamin-áímmá timátuwena Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “tinaae waraao.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ Pítaama waéqma káqomma móra iyápó-annabike Ítuma ôriq éna ákái-naqa náawabi kaawéqá naapí Ítumma áiqtaabi agebaréna tiráiyé: “uyátáraana-nako, náawawaq emmá namuro-wáyúkátí iyáápi marái-náqá máiyó?” téna Ítama aónarainaqa yinaae waqmé kéiye. ²¹ Pítaama aónatuwenama Ítumma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemmá nôraq inábiyo?” téna Pítaa Ítumma Ítama aónaitana ²² Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ááqibo paá máraining mi-kánáaráq kemá yenúnama minná ení mayaiyábiyo? ení mayaimá paá ketinaae waraao.” téna Ítuma timá ámikaiye. ²³ miráipoata timá uréire máqtemma yirummá ámê-kayukabi urááe. maamin-iyápó-ánnábiké-náqá “íma puíniye” téta timá uréire urááe. ááqibo Ítuma íma weqtábá puíniye téna timá ámikaibo wemá tiráiyé: “paá máraining mi-kánáaráq kemá yenúnama minná ení mayaiyábiyo?” téna tiráiyé.

aqtóráre.

²⁴ iyápó-annabike-naqa mimórá maami-qtátááqtábá aónarai-poana agatáiyé. wemô tiráimma árain-aain-aimma Ítaraunatae.

²⁵ paá taígani-qtataaqa Ítuma uráimanibo móra-moramo agamaráyanama mútûq maa-marábimmá min-áúbágómá titipáá ínata yeráwáqá íma kanaaráq íraqôniq umá maránoe.

nôrabi urááqtaba (Apótoro) **timáyíkarai-wayukama nôrabi urááqtaba**

Îtuma aáma tíménune téna árain-aimma tiráiyé.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá maami-kánnáábímmá wataáama agatáunama minná Îtuma mi-qtátááqá tarôq uréna aarawaamá yiráátirai-qtataaqtaba agatáune. ² naayóbáké áaimma átárena íbêq-kanaaraqa Îtuma wenamáárîq awaaméqá umáyikena timáyíkarai-kayukama yiwíkена аамá áúmatan-aimma kéyiraatiye. wemá mayaímá mamá ánataigae téna Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq timá yímikaiye. mikáké Áánûqtuma Îtumma awíqmena Áánûqtuma yabíkái-marupaqa utáiyé. ³ naayóbáqá Îtuma wenamáárîq aú-aiqa maténa pukáipoana anaaékaqa netuq-kánáámá wemá iyápó-annaraq wenaúma má-yiraatiraiye. miráuma kaayaq-wáyúká ái-ayaa-kanaama (40 kanaama) Îtuma yetôpaqa uréna Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye. ⁴ mirá téna Îtuma yeráwáqtê aáwaqa nai-yááreráq maraq máena timá yímikaiye. keráwáqá Yérútáarebaq íma yuwéraq kóoro. keráwáqá paá yaákareq aboámá 'tíménúne' téna timá akoqnáá tiráine. naayóbáqá Îtuma maará-tiraine: "kemá timá tímikaunna-yataaqaba awé oro. ⁵ Yóáane wemá aarawaamá nommá péqyikaraimanibo anaaékaqa pááqya-kanaabimma nommá peránómma Aokaq-Áágómá péqtikaniye." téna Îtuma tiráine. ⁶ ánibo mi-kánááráqa iyápó-annama mórabi áíkuma máqe-uraae. yeráwáqá maará téta Îtuma ítama aónaraae: "uyátáraana-nako, íbêqa emá káámááni yabíkáanna-yataaqqa yauwéqma ketáámá Ítiráaeo-wayukama yimínónô?" téta yemá tirááe. ⁷ ánibo wemá yauwéqma yeráwáqá timá yímikaiye: "maami-qtátááqá keráwáqtí minná íma wáipoaq mi-kánááwábi mi-túpááyábámá itánóe. ímiye. ketibomá aúyánápi kéitana wenamá mi-qtátááqtabámá kéitaiye. ⁸ miráimanibo anaaékaqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá keráwáqtê kumáinaq keráwáqá akoqnáama mayánoe. ánibo keráwáqá ketáama maméq Yérútáarebakaraq Yúriabakaraq Támériabakaraq máqten-aukapaq-marabaqa mamé wéyáwé umá ínóe.

Îtuma aboání márûpaq utáiyé.

⁹ Îtuma wemá maamin-áímmá timá ánaturawaitata wení iyápó-annama aónraawana aboání márûpaq Îtuma utáiyé. mórama waayá-kónnákómá awíqmena utáiyé. miráitata móra-konnakoma awíqmena kóitata yeráwáqá ókaraq wemmá íma

aónaraae. ¹⁰ Ítuma aboání marûpaq kóitata yeráwáqá paá karáqtuwe máawana yeráwáqtí yimakaqá kaayaq-nákárátá itó-uma máqe-uraaye. yenákámá wayán-únákáqtôma umátoketa maará téta tirááye: ¹¹ “keráwáqá Kááiriri-wayukama nôraq itaráq itó-uma máeraq aabayápáqá karáqtuweraq mááo? maami Ítuma káonaawana Áánûqtuma wení márûpaq yauwéqma awíráitana kóiniq umá anaaéqa wemá miraráá umá yauwéqmena kumínaq aónanoe.” téta yenákámá tirááye.

iyápó-annama yeráwáqá téta ‘Yúqtaatini mayáiráqá móra-nakoma mayániye’ tirááe.

¹² miráitata yemá Óribêti-anuraq máqeta yuwéta Yérútáárebaq waaqókáq uréire urááe. ¹³ ánibo yemá uréta naayóbáqá máqe-uraan-namma yanaammá aráqmata-naupaq máqtemma máqe-uraae. min-iyápó-ánnámá mibáq máqe uráa-yuti yíwîqa Pítaae. Yóáane. Yêmitie. Áánarue. Píripie. Tómaátie. Paatááromiyue. Máátiyue. anibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonima káámáani-ayubike karuwaaq-naré. Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. mirá-uráiyue. ¹⁴ maami-káyúkámá yemá máqtemma móra-iyakaq maréta nunamummá tíq-tiq urááe. ánibo yaímma aaranaammá Máriaama Ítuma anóama wení ábâqawaaraayugaraq máqtemma nunamummá tirááe. ¹⁵ mi-kánáaráqá Pítaama itó-urena máqtemma wení ábâqawaaraayuma Ítun anaaé wáráa-kayukati yúrikaq móra-aimma tiráiyue. mi-káyúkámá miráuma netuqyaammá (120) máqe-uraae. ¹⁶ Pítaama maará-tiráiyue: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, itáaro.naayóbáqá móra-aimma maará téna Aokaq-Áágómá Tébitini óyaukaq tiráine. maamin-nákómá Yúqtaatima aammá yiráátiqtata Ítumma yáqtokaae. min-áímmá Yúqtaatitaba arammá iyáino. tiráimma íbêqa abarokáq kéiyue. ¹⁷ Yúqtaatima ketáátê yagaroqtamá máqe-uraimma wemá maami-máyáímá matáiyue.” téna Pítaama mirá-tiráiyue. ¹⁸ maamin-nákómmá Yúqtaatima naayóbáqá wenamáárîq wení otaa-mónéqnápó maramá meyaníq uráine. min-áúkápáqá wenamáárîq ikákuraine. ko yutákitana yarákéna áyaqa kugúbagitana pukuráine. ¹⁹ minnáyaba máqtemma Yérútáárebaq máa-kayukama itaraane. miráitata min-áúkápáqtábámá yeqtí yábikemma Aaketáama miráuma ‘naae-márábáré’ kéte. ²⁰ ánibo Pítaama maará-tiráiyue: “maamin-áímmá Táámupi agatáin-aikoma maará kétiye. ‘wení naammá paá-namma wániye. móra-nakoma íma min-áúpáqá maíno.’ téna kétiye. ánibo ókaraq Táámuni wannaabí téna ‘káqo-nakoma ayuwáiyana wení mayáímá mayáino.’ téna kétiye. ²¹ miráinataa íbêqa ketáámá móra-naqa uyátárai-naqa Ítute uréire uráiyá-kayukabike aónama

awiránúnatae. ²² naayóbáqá Yóáanema áaimma átárena nommá waayúkama péqyikaraikake Ítuma mayaímá áaimma átáma maténa aqtóráq itana Áánûqtuma yauwéqma wení márûpaq awíqmena úitata aónaraiya-kayukabike móra-naqa awiránúnatae. miráinana Ítuma pukáipike itó-urai-waigoni ketáátê wataama tíniye.” tená Pítaama tiráiyé. ²³ Pítaama mirá-timatuwaitata yemá kaayaq-náqá yiwíkaae. móra-waigon-awíqa Yótêbi Yátatie. wení káqon-awíqa Patáábatie.morá-nakon áwíqa Máátáiyatie. ²⁴ miráitata yeráwáqá nunamummá maará tétá tirááe: “uyátárai-nako, emá máqte-kayukati íyaqnobaqa kanaaráq káonaane. maa-kááyáq-nákábikémmá náawanaq awiránónáa keqtaámá tiráatiyo. ²⁵ miráinana min-nákómá Yúqtaatini mayairáq mayániye. wemá mórana ení iyápó-annabi mániye. ániibo Yúqtaatima maami-máyáímá yuwéna puí-márúpáq kói-nakoni mayairáq mayániye.” téta nunamupí tirááe. ²⁶ mi máka-nakoratama kanaaráq mi-máyáímá máyáawaniq urááyataboata yemá nunamummá kététa yátáma maqma akátemma Áánûqtuma mi-tátámá mamá Máátáiyatinopaq makáiyé. mikáké Máátáiyatima wemá uyátáitata wemmá awíqma tiyááka umá móra timáyikáan-annate yagaroqtamá ákáraae.

2

Aánûqtunopake Aokaq-Áágómá kukáiyé.

¹ Ítuma pukéna itó-urai-kanaarake áaimma átárena kaayaq-wáyúkágáráq tiyááka-kanaaraq (áwíqa Péqtekoti-omaqa) yeráwáqá móra-naupaq yama áíkutaee. ániibo ² anókaq áama ayéna akoqnáa uwáágoraa umá Áánûqtunopake kukéna maraq máa-naupaqa ógikaiye. ³ ániibo irautakáa-qtátááqá aónaraae. mi-qtátáákómá yabí-tábí umá móra-mora-yuti yiqnókáq kukáiyé. ⁴ ániibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yepí máqtemma ógíqme uráiyé. mi táoqa yeráwáqa áaimma átáma óq-aipike Aokaq-Áágómá yímitata tirááe.

⁵ mi-kánááráqá yaímma Yérútáárebaq yamáa-kayukama yemá monoq-wáyúkábóata yemá máqte-marabake-kayukae. ⁶ maamin akoqnáa-uwaagoraan-aimma timá abarokáq itata máqtemma aarawaamá mórabita áíkutaee. miráitata yemá máqtemma móra-mora-yuma iyápó-annama yimónaamma óq-ain oq-aipike aamá kétéwata ôpake ya máe-kayukama yeqtaábike aamá kétéwataboata yimurere urááe. ⁷ ániibo yemá máqtemma iyánáaq umá kánateta yúyánámmá ôriq umá itéta tirááe: “yemá maami-káyúkámá máqtemma aamó te-káyúkámá Kááiriri-marupake-kayukamoe. ⁸ náaraq íyô? ketáá móra-mora-yutaama ketáái táabikenaq kéitaunataabiyó?” téta tirááe. ⁹ ketáá

máqtemma miráuma Páátíya-wayukama Mariya-wayukama
 Írama-wayukama Metapotémia-wayukama Yúria-wayukama
 Kaaparótia-wayukama Pááqtati-wayukama Étia-wayukama
 10 Parítiya-wayukama Paapíriya-wayukama Íqtîbi-wayukama
 Aríbiya-wayukama Tairíni-marupaq waaqókáre Aróma-wayukama
 Íbarugaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Karíti-wayukama Arébiya-
 wayukama itáunataama ¹¹ ketáámá káqo-kaqo-marupake yemma
 máqtemma ketáái táabike watáama Áánûqtuni anó-qtataatriq
 iqtábá kéte. ¹² máqte-kayukama iyánaaq umá ánataramaanibo
 móra-nakoma mi-qtátáákón áaimma íma kanaaráq timá
 yímikaiye. yemá yeiyáá maará téta tirááe: “maami-qtátááqá
 nói-qtataakoni áainabiyo?” téta tiráámanibo ¹³ yaímma-wayukama
 akáyáámmá téta maará-tiraae: “yemá taíbaq-aipike téta taíbaq
 aúgemma wááéni-nomma naréta neginaagí kéoe.” téta tirááe.

Pítaama watáama tiráíye.

¹⁴ miráimanibo Pítaama tiyááka umá móra-iyapo-annate
 itó-uma máena anókaq ááyama máqte-kayukama watáa timá-
 yimena tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Yérútáárebaqa máa-
 kayukama ketáama itéraq maami-wágóní áaimma keráwáqá
 ítama arútáaro. ¹⁵ keráwáqá túyánámmá ítáama keqtááyábá
 ‘aíbôq-nomma naréta neginaagí kéoe’ téq kétemanibo íbêqa paá
 aabayaaráq (9 kirokiraq) kéuyawiye. ¹⁶ miráimanibo maami-
 qtátááqtabá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Yóéroma
 maará-tiraine. ¹⁷ Áánûqtu tiráíne.

‘aqtó-kánáámá waaqókárîq kéinaqa ketí Aágoni akoqnáama
 yúwáanana máqtemma aarawaabí kumíniye. miráinata
 keqtáanimaarabi keqtiáámúmaaqa amuné-áímmá tínoe.

keráwáqti awaayatí-wayukama yúramma karákéta kainapákáá
 umá aónaiyata keráwáqti anónuqma-wayukama kaimmá
 aónanoe.

¹⁸ mi-kánááráqá ketí mayaí-mákónábi mayaí-íníkkómmá ketí
 Aágoni akoqnáama yíménata yeráwáqá amuné-áímmá
 tínoe.

¹⁹ kemá aabayákáqá awaaméq-yátááqá yiráátéq amenáápáqá
 maa-márábímmá awaaméq-yátááqá yiráátenune.

naaegógáráq iragáráq úmukaraq wánoe. ²⁰ uyátárai-nakoni
 anó-kanaama íma pááq uráinana aabaúgómá kumayuqá
 auráinana wíyokoma mamá naaemá aurániye.

²¹ mi-kánááráqá náayubi uyátárai-nakon áwîkaq yaíya-kayukama
 Áánûqtuma yeráwáqá yauwéqma yiwiráinata yemá
 wenná mánoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákomá Yóéro mirá-tiraine.” téna Pítaama tiráiyé. ²² Pítaama ókaraq tiráiyé: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, maamin-áímmá itáaro. Ítuma Náátárêtibakenakoqtaba aamá timá-timenaa kéune. ²³ wemá keráwáqti aúkáapi máitanama Áánûqtuma wepí taígani awaaméq-yátáákáráq amuné-áíkáráq tarôq itaq keráwáqá kenamááriq aónaraae. naayóbáqá Áánûqtuma wenamááriq aúyánámmá itarena maamin-náqá Ítumma keráwáqti tiyáápi karaq maréna keráwáqá amáam-aimma arátê-kayukama iyáápi tímitaq wemmá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyé. ²⁴ miráimanibo Áánûqtuma min-náqá yawwéqma pukáipike múte itó-umakaraiye. ánibo wemmá aú-aiqa éna puí-yátáápi ké mamá paábaq ayúkaiye. miráuma puí-yátáákómá min-náqá íma kanaaráq yáqtokaiye. ²⁵ Tébitima min-nákóqtábá pukáipike itó-iniqtaba maará téna tiráine.

‘kemá máqte-tupaama uyátárai-nakoma ketí túbáq aati-aatimá máetaq aónaraunaboana wemá ketimakáq máipoana kemmá móra-yataakoma íma tiweqtániye.

minnýaba timuqá ôriq umá kémarauana

²⁶ ketáagoma amuq-yatáákáráq tóyaupikemma anókaq ááyama kétiye.

²⁷ emá íma ketí tirun-íyápómá yúwénana puí-márúpáq wíniye. itaraunboana ketí túgogaraq aagániye. minná kemá ení Aokaq-náqá íma ayúwénana kabiraíno.

²⁸ matúq-matuq umá mái-apaq wí-ámmá kemmá tiráátiraanama kemá kété máeboaa kepímmá timuq-yatááqá ógitikaraane.’

téna ketináábútáá Tébitima tiráine. ²⁹ ketíbâqawaaraayuo, ketináábútáámá Tébitima púitata uqtamá karaane. wení mararaamá ketáátê íbêqa paá wáiyé. ³⁰ miráimanibo Tébitima Áánûqtuni amuné-náqá máenaboana kéitaitana Áánûqtuma árain-aimma akoqnáá umá maará-tiraine. mórama ‘enánnábiké-nákómá ení márûqa yabíkái-yataaqa mayániye’ téna Áánûqtuma Ítuqtaba Tébitimma timá ámikaiye. ³¹ naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínena i-qtátááqá Tébitima aónatuwena Ítuma pukéna itó-iniqtaba tiráine. Ítu Káríqtoma wemá min-nákóqtábá Áánûqtu íma ayúwáitana puí-márúpáqá máena wení aúgoma íma kabiraráiyé. ímiye. ³² Ítuma pukáipike Áánûqtuma mamá itó-umakaraiye. miráitaqtaa ketáámá aónareqtaa kétunatae. ³³ íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq uténa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mayéna aboání aayáánurapaq máiyé. ánibo naayóbáqá Áánûqtuma téna ‘Aokaq-Áámá aménúne’ téna tiráiniq umá íbêqa aboámá Aokaq-Áámá keqtáábí atítikaraitaq íbêqa

keráwáqá káonaae. ³⁴ Tébitima Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtuni aayáánurapaq ímamanimanibo wemá maará téna tiráine.

‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakoqtaba maará-tiraine.

emá ketiyáánurapaq maraq mááo. ³⁵ ániibo anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá mamá ení aítauq aménáápáq yikánúne.’

téna Tébitima tiráine. maamin-áimmá téna anaaékaq Áánûqtuma Ítuni namuro-wáyúkámá yítábí mayuwánîqtaba amuné-áipí tiráiyé. ³⁶ miráinataa ketáámá máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama maaminnáyabama ketáámá ítama arutánátae.maamin-náqá Ítumma keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáimma minná Áánûqtuma wemmá mamá anómma uyátárai-naqa Metáiyamma aúrakaraiye.” téna Pítaama tiráiyé.

aarawaamá taíbaq yirummá waeréta monoq-nómmá pékaae.

³⁷ yemá maamin-áimmá itáawana min-áikóma yeqtí íyaqa atákáiyé. yeráwáqá Pítaakaraq yaímma iyápó-annama maará téta timá yímikaae: “ketíbâtiwaayuo, ketáái túnabaro íbêqa ketáámá náaraq ónúntaabiyo?” téta tirááe. ³⁸ Pítaa maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá máqtemma móra-mora-wayukama tirummá waeréraq monoq-nómmá Ítu Káríqton áwîkaq kéberaiyanawaq keráwáqti kúmiqa mamá paá umátikaino. keráwáqá mirá kéiyánawaq Áánûqtuma wení Aokaq-Áámá timíniye. ³⁹ naayóbáqá Áánûqtuma maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqti iyápógararaq yaímma nékaq máiya-kayukagaraq ‘timénúne’ téna timá akoqnáá uráine. owé. Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma ‘timénúne’ ténaboana máqtemma yááyarai-kayukama Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Pítaama tiráiyé. ⁴⁰ ániibo Pítaama aayáqtaákaq watáama akoqnáá umá maará tiraiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá íma arupú o-káyúkátí táí-aaikake nékaq mááero. yetí táí-meyamma anómma aurániye.” téna Pítaama tiráiyé. ⁴¹ miráitata máqte-kayukama Pítaan áama itáa-kayukama monoq-nómmá pékaae. mi táoqa taígani-kayukama yirummá waékáamma (miráuma 3,000) mórabi yorupamá yoráutaiye.

aúgemma Ítun aamá itáa-kayukati íráqôn-aaine.

⁴² mi-káyúkámá íráqôniq umá timáyíkáan-annati yáama kéiteta yíbâqawaayuma yíwáqnaa éta yeráwáqte mórapike aáwaqa kéneta nunamummá tirááe. ⁴³ miráitana Áánûqtuma taíbaq-awaameq-yataaqa iyápó-annabi tarôq uráitataboata máqte-kayukama ikatíq urááe.

⁴⁴ máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq uráá-kayukagaraq mórabi máqe-uraae. ániibo yemá yeqtí máqte-qtataaqtabama mórabi maqmá yaíkááe. ⁴⁵ miráitata yemá yeqtí máqte-qtataaq waayúkarag máráawata meyaníq kéowata móneqa matááe. mí-mónékáké yeqtí waayúkama móra-mora-yuma nóiqtababi oqtátáaqá meyaníq urááe.

⁴⁶ máqte-tupaama yemá máqtemma mórabi anó-monoq-naupaq uráámanibo yemá óq-naun oq-nauke Ítuma naayóbáqá yímikainikaa umá yammá wááéni-nokaraq mórabike narááe.yeráwáqá yimuqá kémareta máqtemma yímikaae. ⁴⁷ máqte-kanaaraq yemá Áánûqtun áwîqa múte kéyauyowana káqo-kayukama yeqtí yáaimma yimónéta 'íráqôniq kéoe' tirááe. máqte-kanaabimma uyátárai-nakoma yauwéqma yiwírái-kayukama ókaraq-okaraq yoráutaiye.

3

mórama aítauqa táíq urái-naqa íráqôniq uráíye.

¹ móra-taoqa Pítaayaa Yóáanema anó-monoq-naupaq nunamummô téqo-kanaa énaikag (3 kiroki) kéitata utááye. ² ániibo móra-naqa aítauqa táíq urái-naqa mikáq awíqmeta utááe. min-náqá anóama miráuraimma marákárine. máqte-tupaama anó-monoq-nakoni oqtaráqá aati-aatimá máitata min-óqtáyábá 'íráqôn-auramma aónaiye' téta tirááe. máqte-kayukama yemá wemmá káonaawana máqte-kanaaraq móneqtaba waayúkarag inaa-inaa tiráíye. ³ ániibo maamin-nákómá Pítaayaa Yóáanemma yumónaimma anó-monoq-naupaq uyáberaiyeta kéoyana min-nákómá oqtaráq máena yenákáráq yaímma-yataaq timígáae téna ítama aónaraiye. ⁴ Pítaama mi kárú-nakomma aúrapi karáqma akoqnáá kéitana Yóáanegaraqa miráuma aúrapi karákáitana Pítaama maará téna tiráíye: "emá kekárátá timónaao." téna tiráíye. ⁵ ániibo "móra-yataaq yenákamá timíyéta kéoye" téna wemá waéqma yenákátí yúrapi karákáíye. ⁶ miráimanibo Pítaama maará téna tiráíye: "kemá móneqa íma matokáunnamanibo kemá móra-yataaq matokáunnama kanaaráq emmá aménúne. minná Náátárêtipake-naqa Ítu Káríqton áwîkaq emá itó-uma aammá waao." téna timá ámikaiye. ⁷ min-nákóní ayáákaq yáqtoqma itó-umakaitana páátákáá min-nákóní áiyayaakoma arupú umágéna akoqnáá uráíye. ⁸ ániibo min-nákómá yaúmetameta kéena uréire éna yenákátí yinaae waqména anó-monoq-naupaqa uténa wemá yaúmetameta kéena Áánûqtun áwîqa múte yaútaiye. ⁹ ániibo máqtemma aarawaamá min-náqá káonaawana uréire kéitata yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae. ¹⁰ miráitata aarawaamá

min-nákómá anó-monoq-nakoni íráqôn-oqtaraqa máena máqte-kayukaraq móneqtaba inaa-inaa téwai-nakoma aarawaamá íbêqa káonaawana atóbamagitata aónama iyánáaq kéeta taíbaq-yuyanamma ítaraae.

Pítaama anó-monoq-naupaq watáama tiráiyie.

¹¹ maami aítauqa táíq urái-nakoma Pítaayaa Yóáaneti iyááaq toto umá aarawaamá anó-monoq-namma 'Tórómónini naamátûpare' tenn-áúkápáq uyaatéta yama áikutaae. ¹² Pítaa mi-káyúkámá keyimonena maará téna watáama timá yímikaiye: "keráwáqá nôraq itaráq maami-qtátááqtabámá netuqyaa-túyánámmá kéitaa? nôraq itaráq kerátátí túrapimma kégararaao? keráwáqá túyánámmá itáama kerátámá kerátátí akoqnáágararaq aokaq-ááikákénáq maamin-náqá mamá itó-umakarauyo? áraimma ímiye. ¹³ keráwáqá Ítíráaeo-wayukao, Áabaraagaraq Ááitekigaraq Yáakoboma yeráwáqá ketáái títaubikotaai Áánûqtuma wení mayái-íyápógón áwîqa múte yaútaimma Ítue. wemá min-nákómmá keráwáqá awîqma ááíq-wayukati iyáápi máráawana anó-kawaa-nakoma Pááíratima aónaimma otaa-qtátááqá íma wáitanaboana yauwéqma paá timákanena uráimanibo ímiye. keráwáqá wemmá tinaae ma umákaraane. ¹⁴ miráita keráwáqá wemá arupú éna Aokaq-náqá íráqóniq umá yainai-náqá aabi mayákaraae. keráwáqá waayúkama ikámma puí-náqá ayúkaamanibo ¹⁵ aúwaraikoni áai-naqa wemmá ikákaae. miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraitaka yauwéqma kerátámá minnýaba wení watáama timáe uréire kéuye. ¹⁶ miráitaka kerátámá weqtábá itáíq-itaiq kéuye. miráitana Ítun áwîkaqa maamin-náqá mamá akoqnáá kéumakaitaq keráwáqá wemmá káoneq ítama kárutaae. Ítuma wenamáárîq kerátátí itáíq-itaiq í-yátááqá kétimitaka maami itai-yákáákómá maan-nákókáqá keráwáqqtí túrakaq íráqôn-akoqnaa-yataaqa abarokáq kéiyie.

¹⁷ áraine. ketíbatíwaayuo, kemá itáunnama maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqqtí anó-kayukagaraq Ítu Káríqtomma íma ítama arútarepoaq keráwáqá mirá-uraane. ¹⁸ miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma maará téna wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine. ketí timákai-naqa Káríqtoma aíqa í-yátááqá mayániye.' tirááne. keráwáqá mirá kéowanaibeqa min-ááímmá abarokáq kéitana naayóbáqá Áánûqtuma tiráin-aikoma arammá kéiyaiye. ¹⁹ miráínaq túyánámmá waéqma itéraq tirummá waeraíyana Áánûqtuma keráwáqqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ²⁰ miráíyanama Áánûqtuma keráwáqá aúgen-akoqnaama tiména Ítumma Káríqtoma timákainana kerawaqqtôpaq kumínimma Áánûqtuma

naayóbáq Ítumma awaaméqá umákaraine. ²¹ íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq máena Áánûqtuma máqte-qtataaqa keqnáámmá mamá aúgeniq íní-kanaayaba awé ínímma miráuma naayóbáqá Áánûqtuma wení aokaq-ámúné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine. ²² Móteti maará-tiraine. 'Áánûqtuma uyátárai-nakoma keráwáqtí tîbâqawaayupike mórama amuné-náqá kekáá umá mamá tímíniye. keráwáqá wenáama anaaé waqmá kéiteraqa keráwáqtábá tînna-yataakoni anaaé wáráaro. ²³ náayuwabi min-ámúné-nákón áama íma itáiyanaama Áánûqtuma yeráwáqá yíkaminata puínoe. miráinata yemá ókaraq Ítiráaeo-wayukate móragaraq íma mánoe.' téna Mótetima tiráine. ²⁴ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maamin-áímmá tiráamma Táámuyogaraq yaímma anaaékaqo abarokáq uráa-kayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá tiráamma íbêq-kanaaraqa wáiqtaba tiráane. ²⁵ keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí iyápó-annama mááe. keráwáqtí tináábútáabi Áánûqtuma aamá timá yarúmakai-qtataaqa matáa-kayukae. Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. 'ení iyápógokake máqtemma maa-marábí-káyúkámá kemá yemmá íráqôniq umáyikanune.' tiráine. ²⁶ Áánûqtuma áqnáabaq wení iyápóma Ítumma timákaitana keráwáqá mamá íráqôniq kéomatikena keráwáqtí táí-aaipike mamá waétikanena íráine." téna Pítaama tiráiyee.

4

Pítaayaa Yóáanema ánná yímikaae.

¹ Pítaayaa Yóáanema yenákámá máqte-kayukabi watáama kéteyaqtaba anó-monoq-wayukagaraq monoq-náúpáq-káwáá-nákáráq Tááqtúti-wayukagaraq mikáq irááe. ² ánibo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá aarawaamá watáama kétimayimeta 'Ítu Káríqtoma pukáipike itó-urai-waigoni watáama kétimayimeta yaímma pukáa-kayukama itó-inoe' téta tiráiyee. ³ miráitata yemá maamin-nákámá yáqtoqma ánná yiméta íbêqa énaikariq itata aabáyaamma aamá itama yainánúnatae' téta yiwíqmeta urááe. ⁴ miráimanibo netuqyaa-káyúkámá aaramá waamá yenákátí Ítuqtaba téyan-aimma itéta yirummá waékáamma yemá netuqyaa-káyúkáe (miráuma 5,000).

yenákámá káánítôre-wayukati yúraqaq aamá itama yaíkaae.

⁵ aabáyaamma anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq máqtemma Yérútáárebaq áikutaee. ⁶ ánibo máqtemma anó-monoq-wayukagaraq Áánatima Kááyápatima Yóáanegaraq Érékáánara yeráwákáráq yeqtí móra-annagaraq yeráwáqá mórabita

Yérútáárebaq álkutaae. ⁷ mi-kááyáq-íyápórátámá yemá yeqtí yúbáq mamá itó-umayikareta yemá maará téta ítama aónaraae: “kenákámá náawan áwíkarabi akoqnááraraq maami-qtátááqá tarôq kéoyo?” téta tirááe. ⁸ ániibo Aokaq-Áágómá Pítaani arupimmá ógiraitana wemá maará téna tiráiyie: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukati anómma kawáá-wáyúkágáráq waayúkati áaimma kawáá uráa-kayukagaraq keráwáqô, ⁹ kekárátá ítama aónéq ‘naayóbáqá maamin-náqá aítauqa táíq uráimanibo nôraq itanawáq aítaukoma íráqôniq uráiyio’ téq keráwáqá kétémanibo ¹⁰ keráwáqá káonaiyata máqtemma Ítiráaeo-wayukama aónaaro. maamin-náqá wemá keráwáqtí túbáq itó-uma mái-nakoma Ítu Káríqtoma Náátárêtibake-nakoni áwíkaq atóbama íráqôniq kéiyie. min-náqá keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana púitana Áánûqtuma wemmá yauwéqma itó-umakaraiye. ¹¹ maamin-náqá Ítuqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye. ‘keráwáqá mayái-wáyúkámá naammá inéq maamin-óqtáqtábá táí-oqtane téq tiráámanibo akoqnáá uráitata naakóni áwáá moyakaq makéta káqon-oqtamma min-ámúráq kémaraae. íbêqa maamin-óqtákómá akoqnáá-oqtama káuraiye.’ kétiye. ¹² máqte-marabaqa Áánûqtuma íma káqon-awikaq keqtaámô yauwéqma tiwirániqtaama tiráátiraae. paá Ítun áwíkarapi akoqnááraraq tímikaiye.

¹³ ániibo káánítôre-wayukama yemá Pítaayaa Yóáanema yimónaamma yenákámá íma ikatíqa éta akoqnáá umá watáama tiráiyie. miráitata monoq-káánítóré-wáyúkámá yenákámá yimónaamma naayóbáqá íma aúba-namma pékaaye. yenákámá paá Ítugaraq yagaroqtamá uréire uréta yaákaq urááe. ¹⁴ miráitata yemá aónaamma minnámo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaayan-nakoma yenákátê itó-uma yagaroqtamá máitata aónawaeta káánítôre-wayukama yemá tínón-aimma íma wáitata ókaraq íma watáama tirááe. ¹⁵ miráitata yemá min-nákámá tímáyikaayata min-námmá yuwéta máápaq yaúbama mááyata yemá naaúpaqa watáama yeíyáá téite urááe: ¹⁶ “ketáámá maamin-nákámá nôraq umáyikanunataabiyo? yenákámá móra-awaameq-yataaqa tarôq óyata máqtemma Yérútáárebaq-ininaukaqa yemá aónama ánataaraapoata ketáámá minná kanaaráq íma mamá aúyoranunatae. ¹⁷ miráimanibo maamin-áíkmá móragaraq anóniq umá máqte-kayukabi wéyáwé ínîpoaqtaa ketáá yenákámá yiwíkeqtaa ókaraq Ítuni áwíqa íma káqo-kayukama tímá yiméro téqtaa akoqnáá-aimma tímá-yimenunatae.” téta yemá tirááe.

¹⁸ ániibo yeráwáqá maamin-nákámá yiwíketa akoqnáá-aimma téta “kenákámá móragaraq maamin-náqá Ítun áwíkaqa

káqo-kayukama íma timá yímekao.” téta tirááe. ¹⁹ miráimanibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá maará téta tirááye: “kerátámá Áánûqtun aúrakaqa arupú-ainaqa tarôq óyú keráwáqtí táawaq itáyúyô? keráwáqá kenamáárîq yainai-wáyúkáráá umá máeqa timá tíméro. ²⁰ kerátámá maami kateko-yátááqá káoneka Ítarauyatabama íma kanaaráq paátí máyubo abarokáq timá-yimeyuye.” téta Pítaayaa Yóáanema tirááye. ²¹ máqtemma anó-monoq-wayukama akoqnáá umá iragáráq-áímmá téta maamin-nákámá timáyikayata kóuraaye. miraitata yeráwáqá máqte-kayukati yáaqa ikatîq urááe. áníbo anó-monoq-wayukama maamim-nákámá ánná yimínônaqtaba abáá uwaeta íbáqyukaae. máqte-kayukama maami-qtátááqá tarôq kéoyata káoneta yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae. ²² áníbo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaraaya-nakoni-karitimaatima uyátá-maqma kaayaq-wáyúká áiyayaamma (40 karitimaatima) máqe-uraiye.

monoq-wáyúkámá akoqnáá umá nunamummá tirááe.

²³ iyuwáiyatama yawéqma yenákátí aanábó-wáyúkámá máápaq uréta anó-monoq-wayukama ten-áimma máma timá-yimikaaye. ²⁴ áníbo yemá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá móra-iyakaq maréta nunamummá maará téta tirááe: “anó-nako, enamáárîq wíyôkaraq maragáráq únókáráq tarôq kée máqte-qtataaqa arunóbáqá wáimma tarôq urááne. ²⁵ naayóbáqá ení Aokaq-Áágómá ketáái títaubikomma ení mayái-náqá Tébitimma maará téna timá ámikaiye. ‘nôraq itatawáq Yéqtaeowayukama íma Íbaru-wayukama íyamma yeráwáqá kéitatawáq nôraq itatawáq waayúkama aamá íma Ítaraa-kayukaraa umá kéitao? ²⁶ maa-márábí yabíkái-kayukama (kíni) yeráwáqá yokaa umá ánateta anó-kayukama mamá áíkuyeta Áánûqtumma wení Metáiyakaraq namuroíq umákaraae.’ téna Aokaq-Áágómá Tébitini íbí tiráiyé.

yemá nunamupí téite kéoe.

²⁷ áraain-uraane. kíniima Érótigaraq anó-kamaami-naqa Pááqtati Pááíratigaraq yaímma Yéqtaeowayukagaraqa Ítíráaeowayukate yeráwáqá yagaroqtaréta máqtemma Ítumma ení Metáiyama namuroíq umákaraae. ²⁸ miráimanibo yemá áíkuteta emá túyánápíké timá akoqnáá uráán-aimma abarokáq mamá pááq urááe. ²⁹ uyátaráana-nako, íbêqa emá itaao.maamin-áíqtába yeráwáqá akoqnáá-aimma téta iragáráq-áímmá kéte. ení watáama abarokáq ikatîq íma éqtaa timá yiménúnayabataama tíwáqnaa uwo. ³⁰ ení ayáamma múte yaúte waayúkama mamá atóbamayikeaq enamáárîq ení Aokaq-náqá Ítumma wenáwíkaqa anón-awaameq-yataakaraq kateko-yátáárîq uwo.”

téta nunamupí tirááe. ³¹ miráitana yeráwáqá álkuma máqeo-nakoma waráá-waraa kéitana yeráwápímmá Aokaq-Áágómá ógikaiye. miráipoata yeráwáqá ókaraq íma ikatíqa éta yeráwáqá akoqnáá umá Áánûqtuni watáama abarokáq áaimma átáma timá yímikaae.

yirummá ámê-kayukama máqtemma móra-iyakaq makááe.

³² máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama móra-iyakaq maréta móra-nakoma íma móra-yataaqtabama 'kennáe' téna tiráibo máqte-qtataaqa minná 'máqte-kayukati minnáe' téta yeráwáqá tirááe.

³³ ánibo timáyíkarai-wayukama yeráwáqá Ítuma pukéna itó-urain-aimma téta wení akoqnáá-yataaqtabagaraq tirááe.miráitana máqtemma Áánûqtuma wení íráqô-yataa yímikaiye.

³⁴ ánibo yeráwápíkémhá móra-nakoma íma aáwaqtabama áama yaráie. miráitata máqtemma yeráwáqtí marawábi naammá waayúkarq maráawata meyáníq urááe. minnárake móneqa matéta timáyíkarai-wayukama yímikaae. ³⁵ ánibo timáyíkarai-wayukama yemá móneqa matéta aqtóráríq o-qtátááqá íma makáá-kayukama yaímma yímikaae.

³⁶ itáaro. móra-naqa máqe-uraimma wenáwíqa Yótêbie. wemá Aríbae-annabike abarokáq uráimanibo timáyíkarai-wayukama weqtábá Páánabati téta tirááe. min-áwíkon áaimma umá yíqtaiq í-arááre'. ³⁷ wení maramá Táíparatibaq wáitana waayúkarq máraitata meyáníq urááe. minnárake móneqa maténa timáyíkarai-wayukama má yímikaiye.

5

Áánánáiyatiyaa Tapáírae.

¹ móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwíqa Áánánáiyatie. ánibo ánáakon áwíqa Tapáírae. miráitana Áánánáiyatima wení yaímma-yataakaraq maragárq yaímma-wayukaraq maráyata meyáníq ígáae tirááye. ² miráitana Áánánáiyatima mikáké móneqa maténa yaímma wetábá aúpáq máráimma ánáakogaraq aónariye. tébakaq-moneqa iyápó-annati yítaupi má-makaiye. ³ ánibo Pítaama maará téna tiráie: "Áánánáiyatio, nôraq itaawáq emá Tááqtaamma ayuwáánanawaq ení áyaqnoabaq ógiraitaa emá Aokaq-Áágómmá kaaqaari-áímmá timá ayuwé mi-máráraké enamááríq yaímma-moneqa aúpáq makáánô? ⁴ maami-márámá ení maramá íyaq wáqe-uraiyo? anaaékaqa maami-márámá meyáníq kéowana móragaraq ení maramá íma wáqe-uraimanibo móneqa maténa ennámíbo monekaraq arupú íma urááne. nôraq itaawáq mirán-ááímmá tarôq uráano? emá morá-wayukama íma kaaqaari-áímmá timákáraapo

Áánûqtuma kaaqaari timákáraane.” téna Pítaama tiráiyē. ⁵ ániibo Áánánáiyatima maamin-áímmá kéitena marabí yutákéna pukuráiyē. miráitata min-áímmá itáa-kayukama ôriq umá yáaqtaba urááē. ⁶ miráitata yaímma awaayatí-wáyúkámá wení arááq-auma tabaráábe wáqtôbi múqmúmeta mó-uqtamakaraae. ⁷ anaaékaqa aabaúgómá kaumotá kéitana Áánánáiyatimma ánáakoma nói-qtarabi abarokáq immá íma itarena min-náúpáq utáiyē. ⁸ ániibo Pítaama maará téna: “Tapáírao, timá-timiyo. mararákémmá móneqa káginnawaq enawaikótêma matááyô?” téna Pítaa titana Áánánáiyatimma ánáakoma maará-tiraiyē: “owé. kínnamiyē.” téna tiráiyē. ⁹ ániibo Pítaama maará téna timá ámikaiyē: “nôraq itakawáq kenákámá aamá timá móraraq marékawaq uyátárai-nakomi Aágómmá kémakateyo? emá itaao. enawaikómmá maaméta mó-uqtamakatuweta ye-káyúkámá yemá waaqókáq oqtaráq mánapoata yemá ekáráq maméta mó-uqtanoē.” téna tiráiyē. ¹⁰ miráitana Tapáírama wemá min-áímmá kéitena páátákáá marabí yutákéna pukuráitata awaayatí-wáyúkámá min-náúpáq utéta aónaamma Tapáírama pukuráitata yemá min-ínímmá maméta awaikómmá uqtamákáraa-waigoni waaqókáq mó-uqtamakaraae. ¹¹ miráitata máqtemma yirummá ámê-kayukama káíkuyogaraq yaímma-waayukagaraq maamin-áímma kéiteta yeráwáqá yáaqa ôriq umá karáiyē.

ókon-okomma awaaméq-yátááqá abarokáq uráiyē.

¹² timáyíkarai-wayukama aarawaatí aúkáapimma netuqyaamá awaaméq-yátááqá ókon-okomma tarôq urááē. miráitata máqtemma itáiq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá móraiyakaq maréta Tórómónini naamátûpare téta áwîqa yaakáq ya áikutaaē. ¹³ yaímma káqo-kayukagaraqa yemá ikatéta íma yeráwáqtê yagaroqtamá máqe-uraaē. miráimanibo yemá aarawaamá maami-káyúkátí arupú-yaaimma aónaraae. ¹⁴ taíbaq-wayukama uyátárai-naqa Ítukaq itáiq-itaiq kéeta yeráwáqtê yagaroqtamá mórabi yorupamá yoráutaaē. ¹⁵ miráitata máqtemma aarawaamá karí-wáyúkámá yíwíqmeta aakaq mó yíkaraae. miráinana Pítaama aakaq uréire kéinana amakómá mi-karí-wáyúkámá yúgeqtaaē íniyē. ¹⁶ yaímma aarawaamá máqte-marupakemma Yérútááre-marukoni waaqókáq-wáyúkágáráq yemá yama áikutaaē. mi-káyúkámá yemá karí-wáyúkágáráq yaímma táí-aagoma yeráwápí máikayugaraq yíwíqmeta irááē. miráitata máqtemma mi-karí-wáyúkámá atóbageqe urááē.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma iyápó-annama ánnábike paábaq iyúkaiyē.

17 miráitata anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukama yemá Táátûtiq-wayukaboata tímáyíkarai-wayukama anómma iyamma umáyíkaraae. 18 miráitata anó-monoq-wayukama yemá iyamma itata tímáyíkarai-wayukama kárún-aaimma tímáyíketa yáqtoqma ánná-naupaq otaa-káyúkágáráq yagaroqtamá yíkáawata máqe-uraae.

19 miráimanibo nokáamma uyátárai-nakonopake kaqtó-nakoma ánná-naupake oqtamá ituwena máápaq yiwíqma márûte kéiyuwena maará-tiraiye: 20 “keráwáqá anó-monoq-naupaq uréraq maami máqtemma aúgen aúwarai-waigoni áaiqtaba ítáamma abarokáq máqte-kayukama mó timá yíméro.” téna uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna tiráiyé. 21 yemá iyápó-annama maamin-áimmô kéitetama aabáyaanapaq yaúbama iréta anó-monoq-naupaq watáama máqte-kayukama má timá yímikaae. ánibo anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yaímma Ítíráaeobake anó-kayukagaraq yeráwáqá mórabi áikutaee. miráitata yemá ánná-naupaq aamá yuwéta iyápó-annama yiwíqme yero.” téta tirááe. 22 miráitata yaímma i-wáyúkámá ánná-naupaq uréta aónaamma min-náúpáqá iyápó-annama íma máqe-uraae. miráitata yemá yauwéqmeta anó-monoq-wayukaraq uréta maará-tiraae: 23 “ketáámá ánná-nakoni oqtamá aónáunataama akoqnáá umá aúyaqmaketa ánná-wayukaraq yabi-í-wáyúkámá yemá máqten-oqtaraq yabíqtuweta máqe-uraae. miráitaqtaa ketáámá min-nákóni oqtamá íma aónáunataama min-náúpáqá móra-naqa íma máqe-uraiye.” téta tirááe. 24 ánibo i-wáyúkati monoq-káwáá-nákógáráq wayúkati yaímma anó-monoq-wayukagaraq yemá maamin-áimmá ítátuweta yeráwáqá netuq-yúyánámmá kéiteta maará téta tirááe: “mi-qtátááqá náaraq umá pááq uráiyó?” téta tirááe. 25 miráitana móra-nakoma yeqtôpaq iréna tímá yímikaiye: “ítáaro. maami-káyúkámá keráwáqá ánná-naupaq yíkáa-kayukama yeráwáqá anó-monoq-naupaq máeta máqte-kayukama watáama kétima-yime.” téna wemá tiráiyé. 26 miráitata yaímma i-wáyúkágáráq yeqtí anó-kawaa-nakogaraq yeráwáqá anó-monoq-naupaq uréta iyápó-annama yiwíqmeta iráamanibo íma yíkakaae. ímiye. yemá máqte-kayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá tókaminoqtae téta ikatîq urááe.

iyápó-annama káánítôre-wayukati yúraqa aamá tíyábá íma ikatîqa urááe.

27-28 miráitata i-wáyúkámá iyápó-annama yiwíqmeta káánítôre-wayukati aúkáapi máma yíkaraawata anó-monoq-makoma maará téna tímá yímikaiye: “ketáámá akoqnáá-aimma téqtaa keráwáqtábámá Ítun áwîqa íma yamá máqte-

kayukama timá yíméro' téqtaa ketáámá tiráunatae. miráimanibo keráwáqti watáagoma Yérútáare-marupaq máa-kayukabimma wéyáwé umá anóniq kéitaaq keráwáqá keqtaáyábá maamin-náqá Ítumma ikámôwana pukáiyé téq keqtaáyábá kaaqaarítúbí kémaraae." téna tiráiyé. ²⁹ miráimanibo Pítaagaraq yaímma timáiyíkarai-wayukama yemá maará-tiraae: "ketáámá Áánûqtun áama waránúnatae. maa-márábí-káyúkátí yáama íma waránúnatae. ³⁰ keráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámma puyôwana ketibotáámá Áánûqtu mamá itó-umakaraiye. ³¹ Áánûqtuma Ítuma kun áwíqmena wení márûpaqa wení waaqókáq múma akáitana wétê máiyé. miráitana wemá keqtaámá kétiwirai-naqa áqnábariq umátikenataa wemá ketáái anómma máena Ítiráaeo-wayukagaraq ketáái táiaipike mamá waétikenaaqta kúmiqataapike mamá paá kéumatikaitaae. ³² maami-qtátááqtabá ketáámá Aokaq-Áágógáráq aónaraunatae. aarawaamá Áánûqtun-aimma wáraa-kayukama wení Aokaq-Áámá kényimiye. ³³ maamin-áímmá kéitaawana íyámma ôriq itata yíkama puyónúnatae tiráae.

'iyápó-annama kaayoné umáyikáaro' téna Kaméirioma tiráiyé.

³⁴ móra-naqa Kaméirioma anó-monoq-naqa káánítôre-wayukati yúrapaq itó-uraiye. miráitana Kaméirioma wemá naayóbáqá ámáan-aimma yirááténa timá yímikaipoana máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae. ániibo Kaméirio tiráiyé: "iyápó-annama paá máápaq iyuwáiyata kóoro." téna ³⁵ káánítôre-wayukama timá yímikaiye: "Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá maami-káyúkámá nôrawabi umáyikanae téqa túyánámmá ítama arútáaro. ³⁶ Tiútatiqtabama táakaq máráaro. wemá tiráiyé. 'kemá akoqnáá-naqa máune' téna titata netuqyaa-káyúkámá (400) wenanaae kéwaraawata yeqti namuro-wáyúkámá Tiútatima ikámôwana kápuiqtaba wení máqte-kayukama yuwéta pípéban umá péqmare kóouraane. ³⁷ anaaékaqa kámááni-wayukama máqte-kayukati yíwîqa agataí-kánáaráq káqo-nakoma Yúqtaati Kááriiri-marupake-nakoma wemá miráuma 'akoqnáá-naqune' téna titata taíbaq-wayukama wenanaae wakáamanibo wemmá ikámôwana kápuiqtaba wení waayúkama pípéban umá péqmareta kóouraane. ³⁸ miráitaaq kemá keráwáqá kétimatumune. maami-káyúkámá paá iyuwáiyataq mááero. yeqtáaraqa taíbaq-wayukama wáraamma paá waayúkagon-ama wáinanama paá ánataginiye. ³⁹ miráimanibo yeqtáama Áánûqtunopake kukáinama keráwáqá íma kanaaráq aúyaqyikanoé. aúqyikaneqo éq oeqa Áánûqtuni namuró aúráabo." téna Kaméirioma tiráiyé.

iyápó-annama Ítun áwîkaq otaammá kéguyikaawataboata yeráwáqá yimuqá makááe.

⁴⁰ miráitata anó-monoq-wayukama yemmá tebûqa yímíqtuweta ókaraq 'Ítun áama íma máqte-kayukama timá yíméro' timátuweta timáyikarai-wayukama timá yíkáawata kóuraae. ⁴¹ Kaméirioma wenáama waráiyata yeráwáqá káánítôre-wayukama iyuwéta kégoeta yeqtí yú-aiqa í-yátááqá Ítun áwîkake maétaboata yemá íma yiruqtabá urááe. ímiye. Áánûqtuma yemmá Ítun áwîkake yú-aiqa í-yátááqá mayaígáae téna yíwíkaiqtaba yemá yimuqá makááe. ⁴² miráitata máqte-tupaama anó-monoq-nauparabi waayúkati-naupaqa aarawaamá mamá áíkuyikareta Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni átê-wataama íma yuwéta paá timá yímikaae.

6

abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráawata urááe.

¹ mi-túpáámá Ítun anaaé wáráa-kayukama netuqyaa abarokáq urááe. miráitata yaímma min Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukama Íbaru-aimma ítaraa-kayukaraq maará-tiraae: "máqte-tupaama keráwáqá Karíki-wayukati keqtoq-nóinímmá umaatamá aáwaqa íma yíméwata kémayaae." téta tirááe. ² miráitata Ítuni tiyááka umá timáyikarai-wayukama máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama yááreta yeráwáqá maará-tiraae: "ketáámá Áánûqtuni mayaímá yuwéqtaa aáwaqa yaímma yímíqmetaa uréire onatáámá íarutaniye. ³ miráinaq tíbâtiwaayuo, abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráaro. yemá ketoq-nóinímmá aáwaqa kanaaráq yimínoe. keráwápikémmá aabapaké kaayaq-wáyúkámá aaraukáqtí yúraakaq yepímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágógaráq itai-yátáákógaráq ógikaina-wayukama yiwíráaro. yemmá yetí mayaímá ketáámá yiménúnatae. ⁴ miráinata ketáámá kenamááríqtaa nunamummá kététaa aarawaamá Áánûqtun áama yiráátenunatae." téta tirááe. ⁵ ánibo máqte-kayukama min-áíqtábá yimuqá makááe. miráitata yemá mórabi áíkuteta abapaké kaayaqá yiwíkaae. móra-naqa Tíbeni wemá akoqnáá umá Áánûqtukaq itaíq-itaiq kéitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikai-nakagaraq Píripikaraq Parókaratikaraq Níkaanogaraq Tímonigaraq Paaménatikaraq mórama káqon-annabike-naqa Níkorautie. Níkorautima wemá Áátioki márûpakemma Yéqtaaeo-naqa áqnáabaqa máqe-uraimanibo anaaékaqa wemá mórama Íbaru-naqa yama aúqma máqe-uraiye. ⁶ miráitata yemá maami abapaké kaayaq-wáyúkámá mamá iyápó-annati yúbáq itó-umayikareta iyááma yínêkuyeta nunamummá timá yíkaraae.

⁷ miráitana Áánûqtun áagoma wéyáwé kéitana taíbaq-wayukama Yérútááre-aukapaqa iyápó-annagaraq yorupamá yoráutaae. yaímma anó-monoq-wayukagaraq min-áímmá kéiteta Ítun anaae áaimma átáma wakááe.

yaímma Íbaru-wayukama Tíbenimma aabi mayákaraae.

⁸ Tíbenimma Áánûqtuni íráqô-qtataakaraq akoqnáágararaq ógikaitana máqte-kayukati yúrikaqa taígani awaaméq-yátáákáqá ôriq uma tarôq uráíye. ⁹ miráimanibo yaímma-wayukama Tíbenimma aamá káwaageta namuroíq umákaraae. yeráwáqá Íbaru-wayukama Arómani-wayukati paá-mayaima mayéwao-kayukama máqe-uraane. yemá Tairínibakekaraq Érékáánarabakekaraq Tirítibakekaraq Étiabakekarare. yemá Tíbenimma aamá tímákaraamanibo wemá yeqtí itaí-yátááqá uyátáraitana Aokaq-Áágómá aamá tínín-aimma aráátitana tiráíye. miráitata paá-mayai-wayukati monoq-náúké-káyúkámá yemá Tíbenimma íma uyátáawaniq urááe. ¹⁰ miráimanibo Tíbenimma Áánûqtuni Aokaq-Áágómá akoqnáá umá itaí-yátááqá kámitataboata wenáaraq yemá kanaaráq íma uyátáraae. ¹¹ miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama aúpáq yiwíráawata maará téta kaaqaari-áímmá tirááe: “ketáá kéitaunanataa wemá Mótetikaraq Áánûqtun áwîkaraq tímá táwîq uráíye.” téta yeráwáqá tirááe. ¹² ániibo yeráwáqá mirá téta aarawaagáraraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq íyaqa tímá atáráawata yeráwáqá Tíbenimma yáqtoqma awíqmeta káánítôre-wayukati yúrikaq urááe. ¹³ miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá Tíbenimma kaaqaari-áúbí maránô-kayukama maará-tiraae: “aati-aatimá maan-nákómá maan aokaq-námá ámáan-aiqtabagaraq tímá táíq kéíye. ¹⁴ ketáá kéitaunana wemá maará-tiraiye. ‘Ítuma Náátárêtabake-nakoma maan anó-monoq-naopaqa mamá táíq umátuwena Móteti naayóbáqá ámáan-aimma tímikaitaama mamá waéqma tawîq íniye.’ téna tiráíye.” téta yemá kaaqaari-áímmá tirááe. ¹⁵ miráitata káánítôre-wayukama yeráwáqá máqtemma Tíbenini óipi aónaamma Áánûqtunopake kaqtó-nakoni óikoraa uráíye.

7

Tíbenima káánítôre-wayukati yúrikaq watáama tiráíye.

¹ ániibo uyátá-maqma anó-monoq-nakoma Tíbenimma ítama aónaraiye: “árainaq maamin-áímmá emá tiráánô?” téna tiráíye. ² ániibo Tíbenima yauwéqma tiráíye: “ketibâqawaayugaraq ketibóutaagaraq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá ketináábútáámá Áabaraama Éraamuqa íurena paá Métápótémia mái-kanaaraq

tágama-yataaqa wáin-Aanuqtuma wekáq kukáine. ³ mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma maará timá ámikaiye. 'ení maragáráq ení waayúkagaraq iyuwé móra-aukapaq aúge-marama aráátenaaq únnabaq waao' téna Áánûqtuma tiráiyé. ⁴ miráitana Áabaraama wemá Káátíla-maruqa yuwéna móra-maruqa Éraamubaq ko máqe-uraiye. ániibo anaaékaq Áabaraamma aboámá pukitana Áánûqtuma wemá timákáitana maami íbêqa keráwáqô máa-mararaq timákáitana iráine. ⁵ mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma íma móra-marama ákaq wemmá ámikaine. ímiye. miráimanibo Áánûqtu wemá aamá timá akoqnáá éna téna Áabaraaqtaba 'anaaékaqa maami-márámá matoké ení iyápó-annagaraq téna Áánûqtuma tiráine. miráimanibo mi-kánááráqá Áabaraama wemá iyápóma íma maqyíkaraitana Áánûqtuma akoqnáá-aimma tiráine. ⁶ Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. 'anaaékaqa ení iyápó-annama káqo-kayukati marabí mánoe. ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá yiwíqma paá-mayaima kaayóq-wáyúkámá aúqyiketa miráuma netuqyaa-kárítímáátígóní (400) aúkáapi mamá táwíq umáyikanoe. ⁷ miráimanibo ení iyápó-annama anaaékaqa paá-mayaima kaayóqá mamá yíme-kayukama ánnáma yíménata yeráwáqá mi-nóiyápómá mi-márúqá yuwéta kóinoe. miráinata yemá maami-máráráq kekáq nunamummá má-tinoe.' téna Áánûqtu tiráine. ⁸ ániibo Áánûqtuma aamá timá yarúmarena mórama áúma karai-áwááméqá Áabaraamma ámikaiye. miráitana anaaékaqa Áabaraama móra-iyapoma Ááítekimma marákátuwena abapaké kaumo-kánááráqá aúma kárátaimma minná Áánûqtuni awaaméré. miráitana Ááítekima Yáakobomma aboaé. ániibo Yáakoboma tiyááka umá kaayaq-ánnátí yiboámá ketáái títaubikomma yúma kárátaine.

⁹ miráitata títaupake kaayaq-ánnátí yiboámá yeqtíbâkoma Yótêbimma kárún-aimma timáketa káqo-kayukama awíqma keyimeta meyámmá matááe. miráitata Íqtîbibake-kayukama yemá Yótêbimma awíqmeta Íqtîbibaqa kóuraamanibo Ááûqtuma paá wetê máqe-uraiye. ¹⁰ Áánûqtuma Yótêbimma áwáqnaa kéena máqtemma wení ummaa-yátáápké mamá paá kéumakena kaayoné-yátáákáráq íraqôn-ayuanama kínima Péron aúbáq ámikaiye. miráitana Íqtîbibaqa kínima Péroma Yótêbimma kawáá-yátááqá mayaména wení naaúparabi máqtemma Íqtîbibaq-wayukaraq kawáá umákaraiye. ¹¹ anaaékaqa mórama anómma aayawaa-kánáámá abarokáq itana Íqtîbi-aukapakaraq Kéinani-aukapakaraqa anómma yáyaba urááe. miráitata ketítaubikotaama yeráwáqá aáwaqa kanaaráq íma

naawánîq urááe. ¹² miráimanibo Yáakoboma Íqtîbi-marabaq aáwaqa wáiyee ten-áímmá ítátuwena wenaráábitima ketáái títubikoqtaama áqnáabariq umá meyáníq ínéta kukáane. ¹³ ániibo anaaékaqa yeráwáqá ókaraq yauwéqmeta Íqtîbi-marupaq kúmôwana Yótêbima wení awaaútaáma timá yímikaiye. 'kemá keqtîbâkoma Yótêbimune.' téna kêtima-yimitana Íqtîbi-marupake-kinima Péromma timá-amena 'ketiwaaútaáe' téna wegáráq Yótêbini yimónaraiye. ¹⁴ miráitana Yótêbimma aboámá Yáakobonopaq aamá yuwéna máqtemma awaaútaáti aara iyápóma miráuma abapaké kaayaq-tiyáákágáráq móratiraapaq-wayukama (75) Íqtîbibaq kumígáae téna yááyaraiye. ¹⁵ miráitana Yáakoboma mi-tináábútáágáráq Íqtîbibaq kumáeta anaaékaqa mibáq pukurááne. ¹⁶ miráitana Yáakoboma aara iyápógarag Íqtîbibaq kumáeta yemá anaaékaqa mibáq pukurááe. mi-káyúkátí arááq-yuma maméta Tékemabaq mó uqtamáyíkaraane. mi-márámá naayóbáqá Áabaraama Émorini ánnábike móneqa yuwéna meyáníq urái-marama Tékemabaq mó uqtamáyíkaraae.

¹⁷ ániibo naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínîqtaba Áabaraamma timá ámikaimma mi-kánáámá íbêqa waaqókáq uráiyee. Ítiráaeo-wayukama Íqtîbi-marabaqa netuqyaa-káyúkámá abarokáq umá máqe-uraae. ¹⁸ ániibo Íqtîbi-marabaqa mórama aúgekinimma abarokáq uréna wemá Yótêbimma wenaúyánámmá íamikaiye. ¹⁹ miráitana min-nákómá ketáái tináábútááma makaténa kaaqaari-áímmá kêtima-yimena anón-ummaa-yataaqa mayiména yeráwáqti pááqyan-iyapoma karaanóbáq yuwáiyana puígáae téna tiráiyee. ²⁰ mimórá-kánáaráqá Mótetimma anóama marákáraiye. miráitana min-iyápómá íráqôn-iyapoboana Áánûtumma ôriq umá ákaraiye. miráitana Mótetimma anóayaa aboámá kaumo-wiyókóní arupimmá yeqtí naaúpaq ákáreta kawáá umáketa anóama náamma ámikaiye. ²¹ ániibo anaaékaqa Mótetimma awíqmeta karaanóbáq mó ayúwáawana máitana kínima Péromma ayáámûkoma Mótetimma awíqma wení iyápóraa umá awíqme íréna awítaiye. ²² ániibo Mótetima Íqtîbi-marupaq máitana yirááti-wayukama wemmá íráqô-qtataaqa aráátewana wemá itai-yátááqá kémayena akoqnáá-aimma kétena wení mayairákáráqá akoqnáá-naqa máqe-uraiye.

²³ ániibo Mótetima anómma auréna miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima maéna (40)wení Ítiráaeo-wayukama ko yimónanena uráiyee. ²⁴ miráitana Mótetima aónaimma mórama Íqtîbi-marupake-nakoma Ítiráaeo-naqa yáqtoqma ikákaiye. miráitana Mótetima Ítiráaeo-nakomma áwáqnaa umá Íqtîbi-marupake-naqa ikámma pukáiyee. ²⁵ Mótetima auyánámmá

ítáimma wení waayúkama téta Áánûqtuma wemmá akoqnáama aminana yauwéqma tiwiránítaae téta yúyánámmá itánóáa téna Móteti timánibo Ítíráaeo-wayukama yemá íma yúyámámmá itaraae. ²⁶ móra-aabayaanaapimma Mótetima aónaimma kaayaqá Ítíráaeo-nakoratama ááiqá kéoyana Mótetima min-nákámá mamá paá umáyikanaae téna maará-tiraiye. ‘ááiqá íma okao. kenákámá kewátámóbo nôraq itakawáq ááiqá kéoyo?’ téna Mótetima tiráiyé. ²⁷ miráimanibo mi ááiqá i-nákómá Mótetimma taábaq káweqtatuwena maará-tiraiye. ‘emá ketáái anómma mááe aamá ítama yainai-náqá emmá náawaq tarôq umákarauyo?’ ²⁸ énaimma emmá Íqtîbibake-naqa ikámma puyétaanaiq umá íbêqa emá kemmá tíkamma puíneq kéono?’ téna min-nákómá tiráiyé. ²⁹ miráitana Mótetima min-áímmá kéitenama péqmarena káqon-aukapaq Míria-marabaq ko máqe-uráiyé. mibáq wemá aaramá maténa iyápó kaayaqá inaamaí maqyíkáraiyé.

³⁰ ánibo miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima (40) yáwitana mi-kánááráqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Mótetinopaq waayúkama íma máa-kaqmaapaq paaq uráimma Tááínai-anugoni waaqókáq pááqya-tabike íramá karáiyé. ³¹ miráitana Mótetima min-írámá káonena wemá netuq-áuyánámmá ítátuwena wemá min-írágóní waaqókáq uréna aónanaae téna uráiyé. ánibo Áánûqtuma abarokáq maará-tiraiye. ³² ‘kemá Áánûqtue. enanáábútááti uyátárai-nakoma kemá Áabaraama Ááitekigaraq Yáakobogaraq yeqtí uyátárainaque.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. miráitana Mótetima ikatîq éna aqtete kéena ókaraq min-írágómmá íma aónaraiye. ³³ ánibo Áánûqtu maará téna Mótetimma timá ámikaiye. ‘emá aítauq-anaamma ayúqtuwao. mi-máraráqá emá aítauqa yáánama kemá máunaboana aokaq márámíye. ³⁴ ketí-wayukama Íqtîbibaq kemá aónáunnama mamá táwîq kéumayikaawaq kemá yeráwáqtí íbíq-áímmá kéiteq íbêqa yemmá yíwáqnaa ónáá kéune. miráinaa emá íbêqa ítóaa. kemá Íqtîbi-marabaq emmá timákáanaa wínóne.’ téna Áánûqtuma Mótetimma timá ámikaiye. ³⁵ miráimanibo naayóbáqá Mótetima Ítíráaeo-wayukama taábaq awéqtátuweta maará-tiraane. ‘náawaq eqtábámá anómma mááe aamá ítama yainao téna timákaraiyo?’ téta tiráa-nakomma íbêqa Áánûqtuma anó-kawaa-naqa aúrákáitana Ítíráaeo-wayukama yauwéqma yiwirai-nákáá umá timákáitana uráiyé. pááqya-tabike íramá karáimma móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake Mótetimma akoqnáama ámikaiye. ³⁶ miráitana Mótetima Íqtîbibake waayúkama yiwíqmena karogaron-únópikaráqá waayúka íma máa-kaqmaapakaraq miráuma kaayaqté-kaayaqte-

wayuka áiyayaa-karitimaatima (40) yeqtí aúkápimmma ókon-okomma anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyē. ³⁷ ániibo mi Mótetima wemá Ítiráaeo-wayukama maará timá yímikaine. 'Áánûqtuma keráwáqtí ánnábike móra-naqa amuné-náqá aúrananimma Áánûqtu kemmá timátikarainiq umá timákaniye.' tiráiyē. ³⁸ naayóbáqá Mótetima waayúkama íma máa-kaqmaa-marabaqa yaímma-wayukagaraq áíkumareta máqe-uraane. wemá ketáái títaubikotetaa máitana kaqtó-nakoma Tááínai-anupike watáama timá ámikaine. wemá Áánûqtun áama matáimma min-áímmá aúwarain-aipoana ketáái títaubikomma tímikaiqtaama íbêqa ketáámá kémayaunatae. ³⁹ miráimanibo mi-kánááráqá ketáái títaubikoma yeráwáqá Mótetin áama íwakaabo yemá Mótetimma paábaq káweqtatuweta Íqtîlbibaq wínóqtaba yúyánámmá Ítaraane. ⁴⁰ miráitata yemá Mótetimma ábâkoma Éronikaq maará-tiraae. 'Éronio, emá móra-yataaqa tarôq umákenana mi-qtátáákómá ketáái Áánûqturaa umá ketáái túbáq kéwinaqtaa ketáámá minnáraq itáiq-itaiq ónúnatae. ketáái anó-nakoma Mótetima náakaraq kóuraiyo? íkéitaunatae.' téta tirááe. ⁴¹ ániibo mi-kánááráqá yemá mórama purumakaakón áráqa tarôq umáketa yeráwáqá yaímma naí-wámmá ikámma yeqtí kaaqaari-yátáákáq agamá ákûq umákaraae. maami-púrú mákáákón áráqa yeráwáqtí iyáápike tarôq umaráakaq yimuqá marakéta nunamummá mi-qtátáákáq tirááe. ⁴² miráitana Áánûqtuma mi-káyúkámá yeráwáqá anaaémma umayíkáitata yeráwáqá máqtemma aabáyákáq wái-qtataaqa aabaúrúqá wíyokaqa wiyókáqá yekáq nunamummá tirááe. miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráiyē. 'keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukama keráwáqá Mótetigaraq yagaroqtamá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatigoni (40) arupimmá waayúkama íma máa-kaqmaapaq-marabaqa keráwáqá naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáráq mirá-uraanabiyo? ímiye. Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá kaayáqté-kayaaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatigoni arupimmá kaqamáapaqa naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáq ímira-uraane.

kaaqaari-Áánûqtúráá-náqá Móroki wení tabarááberake-namma keráwáqá yaagumá mataáne.

⁴³ keráwáqá wiyókóní amammá tarôq umákeq minnágónáwîqa Arébaana óq-yataakaraq tarôq umákeq yekáq nunamummá tiráánaobaq Bébírônibake nékaq óq-mapaq timátíkánaq kóinoe.'

wení amuné-wáyúkámá agatáá-kannaabimma Áánûqtu mirá-tiraine. ⁴⁴ ániibo naayóbáqá ketáái títaubikotaama waayúkama

íma máa-kaqmaapaqa máqe uráá-kanaaraqa tabaráábe-nama Áánûqtunopakaraq wáqe-uraine. miráitana naayóbáqá Áánûtuma Mótetiqtaba maami-námmá 'miráuma uwo' téna aráátitana Mótetima mirán-námmá tarôq uráine. ⁴⁵ anaaékaqa ketáái títaubikotaama maami-tábaráábé-námmá yeráwáqá yaaguyaqméta Yótuete kéweta káqo-kayukati maramá ketáái tináábútááti yúrakaq Áánûqtuma mi-káyúkámá watukáine. mi-márámá yíkamma kéwareta yeráwáqtí maramá matááne. mi-kanááráqá tabarááberake umáta-monoq-namma maméta iráamma íbêqa paá wáqena Tébitini kanaaráq iráiyé. ⁴⁶ ánibo Áánûqtuma Tébitiqtaba ákáitana Tébitima 'Yáakobon-annagoni monoq-námmá yetí uyátárai-nakoqtaba mórama umákanune' téna nunamupí ítama aónaraiyé. ⁴⁷ miráimanibo Tébitimma áanikoma Tórómónima mi-námmá Áánûqtuni monoq-námmá tarôq uráine. ⁴⁸ miráimanibo mú mikákáá anómma uyátárai-naqa Áánûqtuma waayúkama umaráapi-namma íma kémaiye. wemá miráuma Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáiya maará-tiraine. ⁴⁹ 'uyátárai-nakoma maará-tiraiyé.

ketí márûpaq aabayápáqá ketí yabíkái-tibiqtatae.

ánibo maa-márámá ketí títauqa maqmá arage kéune.

keráwáqá náaraq nanaq kemmá kanaaráq umátikano?

kemá náa-marukaraq máeraq aagánúnô?

⁵⁰ maami-máqté-qtátááqá ketiyáákoma íyaq tarôq uráiyó?

téna Áánûqtu tiráine. Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáiya agatáine. ⁵¹ keráwáqá aamá ítama yagu-yagu kée. keráwáqtí tíyaqnoabarabi túyánánóbáqá aamá íma itai-wáyúkáé. keráwáqá aati-aatimá Aokaq-Áágómmá kárate. keráwáqá mórariq umá keráwáqtí tináábútááraa kéoe. ⁵² árainmma naayóbáqá ketítáubikotaama nóin-amune-wayukawaq naayóbáqá máawatawaq keráwáqtí tináábútááma íma mamá táiq umáyikáranabiyo? árainmma mórama ímiyé. anaaékaqa arupú-naqa yínîn-nakoni watáama te-káyúkámá yíkakaane. ánibo íbêqa wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi máráawata keráwáqá wemmá ikámôwana pukáiyé. ⁵³ miráitaq keráwáqá Áánûqtuni ámáam-aimma wení kaqtó-wayukati iyáápike matáamanibo anaaémma ímo kéwarae." téna Tíbenima ayáqtááq-aimma tiráiyé.

Tíbenimma óqtatannapo ikámôwana pukáiyé.

⁵⁴ ánibo anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yeráwáqá Tíbenini watáama kéiteta yemá íyamma itata yíwáyaa kaabu-kaabun urááe. ⁵⁵ miráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tíbenipimma ógikaitana wemá Áánûqtuni márûpaq múte aónaimma Áánûqtuni táqama-yataaqa káonena Ítuma Áánûqtuni amakaq ayáánurapaq itó-uma máitana aónaraiyé.

56 ániibo Tíbenima maará-tiraiye: “aónaaro! íbêqa kemá Áánûqtuni márûqa agaro umágitaq aónáunnama Waayúkagon Áráaqa Áánûqtuni ayáánurapaq itó-uma máiiye.” téna Tíbenima tiráiiye. 57 mirá titata mi máqte-kayukama yeráwáqtí yaákaq káuyareta yemá anókaq ááyama tirááe. mikáké Tíbenimma yemá waqméta mórabi uyaaté urááe. 58 ániibo yemá Tíbenimma anó-marukoni áwábaq awíqmeta mó ákáreta óqtatannapo ikákaae. áqnáabaqa káánítôre-yurakaq wenáúbimmo maráa-kayukama yemá yeráwáqtí kúberai-unamma ayúqma mórama awaayatí-nákóni amakaq makáámma min-nákón áwîqa Tóroe. 59 ániibo yemá Tíbenimma óqtatannapo kéikamowana Tíbenima maará téna nunamummá tiráiiye: “uyátáraana-naqa Ítuo, emá ketí taama mayaa.” téna tiráiiye. 60 miráitana wemá araayutaúmmá aténa anókaq ááyama maará tiráiiye: “uyátáraana-nako, emá maami-káyúkátí kúmiq-yataakoni anónnáma íma yimiyo.” Tíbenima mirá kétena wemá pukuráiiye.

8

Ítun áama itáa-kayukama Tóroma mamá táíq umáyikaraiye.

1 Tíbenimma ikámma púyôqtabama Tóron áyakoma kanaa uráiiye. ániibo mi-kánááráq-wáyúkámá Yérútáárebaq máeta Ítun anaaé wáráa-kayukama mamá táíq umáyikaraae. miráitata yeráwáqá péqmareta Yúria-marupakaraq Táméria-marupakaraq kóuraae. ániibo máqtemma Ítuni iyápó-annama mikáq Yérútáárebaq máqe-uraae. 2 yaímma-wayukama Áánûqtun áaimma íraqôniq umá wáráa-kayukama Tíbenini arááq-auma maméta mó kéuqtamaketa yemá ôriq umá anómma ibiqá yakááe. 3 ániibo Tóroma Ítun anaaé wáráa-kayukama yíkamena uréire kéena yeráwáqtí naaúpake mórabi iyáákaq aaramá waamá yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mamá yíkáraiye. 4 miráitata Ítun anaaé wáráa-kayukama yaímma péqmareta káqo-marabaq wéyáwé uréta mi-káyúkábímmá yemá átê-wataama Ítuqtaba timá yímikaae. 5 ániibo Píripima Táméria-wayukati márûpaq kukéna Áánûqtuma timákarai-nakoma Ítuqtaba watáama timá yímikaiye. 6-7 miráitata netuqyaa-káyúkámá Píripin áama itéta awaaméq-yátááriq immá káoneta taíbaq-wayukabikemma táí-aagoma ógikai-kayukabikema táí-aagoma anókaq wááqa kéyeta iyuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama yítauqa táwîq urái-kayukagaraq iyáátámma akátai-kayukagaraqa wemá mamá atóbamayikaraiye. minnáyaba wení waaqókáq ya áíkuteta watáama ítaraae. 8 miráitana Táméria-marabaqa mááe-kayukabimma anómma yimuq-yatááqá pááq uráiiye. 9 mi Táméria-marukaqa móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa

Tááímonie. wemá máqte-qtataariq kéena awéqa kétena wemá téna “kemá máqte-kayukati anómma máune.” téna kékítata¹⁰ akoqnáá umá kékíteta máqte-kayukama anó-kayukagaraq paá-wayukagaraq weqtábámá “anó-naqiye. maamin-náqá Áánûqtu timákaitana akoqnáágaraq kukáíye.” téta yemá tirááe. ¹¹ ániibo yemá akoqnáá umá ayáqtáá-kanaama wenáama kékíteta máqten awaameq-yátááqá tarôq kékítataboata yeráwáqá wenáama ítaraae. ¹² miraimanibo Píripima iréna átê-wataama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabagaraq Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni áwíqtabagaraq má-tiraiye. miráitata mi-kánááráqá aarawaamá min-áímmá itáíq-itaiq éta monoq-nómmá pékaae. ¹³ ániibo Tááímonigaraq awéqa téwai-nakoma wegáráq maamin-áímmá kékítaitana Píripima wemmá monoq-nómmá pérakaraiye. miráitana Tááímonima Píripite máqe-uraiye. wemá aónaimma Píripima uyátá-maqma anón-awaameq-yataaqa tarôq kékítana wemá káonena iyánáq uráíye.

¹⁴ ániibo Ítuni timáyíkarai-wayukama Yérútááre-marupaq máeta yeráwáqá itáama yaímma Táméria-marupake-kayukama yemá iráqôniq umá Áánûqtun áama ítaraae. miráitata yemá kaayaq-nákámá Pítaayaa Yóáanema timáyikaayata Táméria-wayukayopaq kóuraaye. ¹⁵ miráitata yenákámá Táméria-marupaq uréta Ítukaq yirummá ámê-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá yeráwáqá mayaígáae téta yenákámá nunamummá tirááye. ¹⁶ miráitata yeráwáqá paá Ítun áwíkaq monoq-nómmá kéberaawana Aokaq-Áágómá yeráwápímmá íma kukáíye. ¹⁷ ániibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá mi-káyúkáráq iyáámma makéta nunamummá kéteyata mi-káyúkámá Aokaq-Áámá matááe.

¹⁸ miráitana Tááímonima Pítaayaa Yóáanema yimónaimma yenákámá máqte-kayukaraq iyáámma kánekuoyata mi-káyúkámá yemá Aokaq-Áámá matááe. miráitana Tááímonima yaímma móneqa maména yenákáyôpaq iréna maará-tiraiye: ¹⁹ “kenákámá maamin-ákóqnáámá kekáráq tímêkao. miráinaq kemá móra-nakoni aneq tiyáámma ánékuyonana wemá Aokaq-Áámá miráuma mayábute.” téna Tááímonima tiráíye. ²⁰ miráimanibo Pítaama wemmá maará timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. Áánûqtuma maaminnámo amínna-yataaqa ení mónekake meyáníq inanamá ení mónekogaraq egáráq puímárúpáq kókaao. ²¹ enáyakoma Áánûqtuni aúrakaqa íma kárutaipoana ketáái mayaímá kanaaráq íma yainánóne. ²² ániibo emá íbêqa maa mirái-qtataakoma anaaémma umakátuwe arummá waeraao. miráumatuwe Áánûqtukaq nunamummá kétinanawaq wemá mi-tái-áúyánámmá mamá paábaq yuwéna awikátuwaníye. ²³ áraimma kemá ení áyaqnoqaq aónáúnnama

enáyapimma aúrananna aí-yátááqá ógikaitana kúmiq-yataakoma emmá yáqtoqma akoqnáá kéiyé.” téna Pítaa Tááímonimma timá ámikaiye. ²⁴ áníbo Tááímonima Pítaamma maará téna timá ámikaiye: “kenákámá uyátárai-nakokaq nunamummá kétéyanawaq maamin-áímmá timá-timeya-qtataakoma kemmá íma mamá táwîq íno.” téna Tááímoni tiráiyé.

²⁵ miráitata Pítaayaa Yóáanema yenákámá akoqnáá-aimma téta naayóbáqá Ítuma timá yímikain-aimma timá yímiqtuweta yenákámá yawwéqma Yérútáárebaq utááye. áníbo aapaqá yenákámá kéuyeta taíbaq Táméria-marukaq-wayukabimma uyátárai-nakoni átê-wataama tiráiyé.

Píripima Ítíópiabake-nakomma átê-wataama Ítuqtaba timá ámikaiye.

²⁶ mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma iréna Píripimma timá ámikaiye: “Píripio, emá itó-uma kaapaq ákák uréaq Yérútáárebake Káátaq uráin-akaq waaó.” téna tiráiyé. min-ákómá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráiyé. ²⁷ áníbo Píripima páátákáá wení oótamma yokaa kéena min-ápáq maréna uráiyé. áníbo min-ákáká Ítíópiabake-naqa aónaraiye. wemá anó-kawaa-naqa Ítíópia-wayukaraq yabíkáin-inikoma Káánetini mayaíma matáiyé. miráitana máqtemma Káánetini mónékaq kawáá uráiyé. ²⁸ min-nákómá wení naaópaq yawwéqma wení oóti ayárepi kéwena Áítáíyanama agatái-kannaama yoráutaiye. ²⁹ miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Píripimma timá ámikaiye: “emá páátákáá uyaaté uré oótigoma ayáremma kúma yabitimáena wi-wáígóni waaqókák waaó.” téna tiráiyé. ³⁰ áníbo Píripima uyaaténa waaqókák uréna itáimma maamin-nákómá Áánûqtuni watáama naayóbáqá Áítáíya agatái-kannaama yoráutaiye. miráitana Píripima maará téna min-náqá ítama aónaraiye: “maamin-áímmá emá yorautónama áaimma ítama kárutaano?” téna tiráiyé. ³¹ áníbo min-nákómá yawwéqma maará-tiraiye: “móra-nakoma maamin-áíkoní áaimma kemmá kanaarác ímo tiráati-naqa kemá náaraq umáwaq áaimma ítama arutánúnô?” téna tiráiyé. miráitana Píripimma maará timá ámikaiye: “emá kanaarác ketê uyáqtama máinaka kóyo.” téna tiráiyé. ³² miráitana min-nákómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí yoráútín-aikoma maará-tiraiye:

“yemá wemmá awíqme iréta tipi-típi áráaqa ikamínéta oníkáá umá kaayoné uráitata min-náqá awíqmeta irááe.

maamin-nákómá aamá íma téna miráuma tipi-típi áráakoni áyáuma karanéta kéowana áama íma tiníkáá uráiyé.

³³ miráitata yemá wemmá mamá márúte yuwéta wenáama yainaiyábá íma ítama arútaraae.

wenaúwaraimma paábaq matúwáapoana náawaq wení
iyápóyataba tîniyo?"

téna Áitáiya agatái-kannaagoma tiráiyé. ³⁴ ániibo mi-káwáá-nákómá Píripimma maará téna Ítama aónaraiye: "timá-timiyo. náawaqtabawaq amuné-nákómá náawaqtabaq tiráiyô? wetábáq tiráí káqo-nakoqtabaq tiráiyô?" téna tiráiyé. ³⁵ ániibo máqtemma maamin-áíkmá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráimma minná átê-wataama Ítuqtaba Píripima timá ámikaiye. ³⁶ ániibo yenákámá aapaqá mirá titeta wéqéta móra-nomma wáikaq urááye. mi-káwáá-nákómá maará téna Píripimma timá ámikaiye: "aónaao! nommá maa wáiyé. nói-qtataakowaq ketí aammá káuyaraitaraq kemá kanaaráq monoq-nómmá íma kéberauno?" téna tiráiyé. ³⁷ ániibo Píripima tiráiyé: "emá kanaaráq enarukaké Ítuqtaba itáiq-itaiq emá kanaaráq nommá peránóne." téna tiráiyé. miráitana min-nákómá yauwéqma tiráiyé: "kemá tirummá amúnama Ítu Káriqtoma Áánûqtumma ánikoe." téna tiráiyé. ³⁸ ániibo mi-káwáá-nákómá mirá titana oóti ayárekoma mikáq máqe-uraiye. ániibo Píripiyaa mi-káwáá-nákómá nopí kukéta Píripima wemmá nommá péraakaraiye. ³⁹ nommá pérakatuweta nopíké yuwéta kéuyoyana páátákáá uyátárai-nakoni Aágoma Píripimma awíqmena kóuraiye. miráitana mi-káwáá-nákómá Píripimma ókaraq íma aónena wemá min-ápáq maréna wení naaópaq kégoena ôriq umá amuqá maqména kóuraiye. ⁴⁰ ániibo Píripima wemá móra-marukaq iráimma mi-márúkón áwîqa Ááqtáátiq iráiyé. min-aúkápáq wemá uréire kéena átê-wataama Ítuqtaba waayúkama timá yímikaiye. anaaékaqa Tétária-marukaq koyaraiye.

9

Tóroma arummá waeréna Ítun áama Ítaraiye.

¹ Tóroma akoqnáá-aimma téna Ítuma uyátárai-nakoni anaaé wáráa-kayukama yíkamma puínéna uráiyé. miráitana wemá mú mikákáá anó-monoq-makonopaq uréna mó titana ² aúba-wannaabi Ítiráaeo monoq-wáyúkámá Tamáátikati-marupaq áíkuma máa-kayukayopaq agatáimma maará-uraiye: "móra-nakowabi aaragómá Ítun aammá kéwareta min-áímmá kéwaraiya-kayukama yeráwáqá yiwíqmena Yérútáare-marupaq máma ánnáma umáyikaniye." téna tiráiyé.

³ miráitana Tóroma wemá maréna Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéwitana páátákáá aabayápáké móra ókómá wenópaq kamá yupayo uráiyé. ⁴ ániibo Tóroma marabí yutákurena kéitaitana aabayápíké móra aagómá maará téna tiráiyé: "Tóro, Tóro, emá nôraq itaawáq kemmá mamá táíq

kéumatikaano?” téna tiráiyé. ⁵ ániibo Tóroma maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, emá náawabono?” téna titana wemá tiráiyé: “kemá Ítue. emá kemmá mamá táwîq kéone. ⁶ miráimanibo emá itó-ure anó-marupaq uyuwo. anaaékaqa emá nôrabi ínónayaba móra-nakoma watáama timá-aminiye.” téna aagómá tiráiyé. ⁷ miráitata yaímma Tórote yagaroqtamá o-káyúkámá yeráwáqá itó-uma máeta aamá íma tirááe. ániibo watáama kítitata yeráwáqá ítaraamanibo mi kátáámo ti-náqá íaonaraae. ⁸ ániibo Tóroma itó-urena aúramma kararáimanibo wenáurakoma kumayuqá aúkaiye. miráitata yaímma-wayukama wemmá ayáátoqmeta Tamáátikati-marupaq urááe. ⁹ ániibo kaumoyúpáámá Tóroni aúrakoma kumayuqá aúkáitana mi-kánááráq wemá aáwárabi nommá íma naráiyé.

¹⁰ ániibo Tamáátikati-marupaqa móra Ítun anaaé wáráa-naqa máqe-uraimma min-nákómá áwîqa Áánánáiyatie. wemá Ítukaq itáíq-itaiq kítitana aúramma karákéna kaikáá umá aónaitana uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyé: “Áánánáiyatio.” titana ániibo Áánánáiyatima tiráiyé: “uyátaráana-nako, kemá maa máune.” téna tiráiyé. ¹¹ ániibo uyátárai-nakoma Ítuma maará téna timá ámikaiye: “emá itó-uma arupú-apare téta ten-ápáq waao. Yúqtaatini-naupaqa uré mórama Táátiti-marupake-naqa máena nunamummá kítibo aónao. min-nákón áwîqa Tóroe. ¹² ániibo min-nákómá maaráuma kaikáá umá aónáitana móra-nakoma wenôpaq íréna ayáamma ánekuitana wenaúrakoma yauwéqma íráqônîq itana káonaiye. min-nákóní áwîqa Áánánáiyatie.” téna uyátárai-nakoma tiráiyé. ¹³ ániibo Áánánáiyati maará téna yauwéqma tiráiyé: “uyátaráana-nako, taíbaq-wayukama téta min-nákóqtábámá yemá máqtemma Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá Yérútááre-marupake keyikamena mamá táwîq umáyíkaraiye. téta tirááe. ¹⁴ miráitata wemá anó-monoq-wayukarake náápaamma matáipoana áwîqa múte yaútai-kayukama yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mó-yikaniye.” téna Áánánáiyatima tiráiyé. ¹⁵ miráimanibo uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyé: “emá paá waao. min-náqá ketí mayái-náqíye. kemá wemmá awíkaunaboana anaaékaqa wemá ketí mayáimá kémayena ketáama káqo-kayukagaraq yeráwákáq yabíkáa-kayukawabi Yéqtaaeo-wayukagaraq keráwáqá Ítiráaeo-anna wayukagaraq mó timá-timiniye. ¹⁶ miráinaq kenamáárîq wemmá ketíwíkake aúaiqa ummaa-yátáákáráq mayánîq-qtataqtaba timá-amenu.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ miráitana Áánánáiyatima uréna naaúpaq uyábékéna Tóromma ayáamma ánekuyena maará téna tiráiyé: “ketíbákoma Tóro, uyátárai-naqa Ítuma aapaqá wenamáárîq ekáq abarokáq

i-nákómá kemmá timátikaitaq enôpaq kéyune. miráinaa emá keqnáámmá aúramma káonenanama Aokaq-Áágómá epímmá ógiraniye.” téna tiráiyé. ¹⁸ páátákáá Tóroni aúrapike kumayuq-yátáákómá akakó aukákitanaraa mikáké wení aúrakoma tágagitana máqte-qtataaqa aónaraiye. miráitana wemá mikáq itó-uma monoq-nómmá pékaiye.

¹⁹ anaaékaqa Tóroma aáwaqa kénaitana wenaúgoma akoqnáá uráiyé. miráitana wemá yaímma-kanaama Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá Tamáátikatiq máqe-uraiye.

Tóroma Tamáátikati-marupaq máá-kayukama Ítun áama timá yímikaiye.

²⁰ Tóroma páátákáá Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naupaq uréire kéena Ítuni watáama kétima-yimena ‘maamin-náqá Ítuma Áánûqtuni áanikoe’ téna timá yímikaiye. ²¹ miráimanibo máqte-kayukama wenáama itéta iyánáaq umáreta tirááe: “maamin-náqá wemá Yérútááre-marupaq máeta Ítun-awiqa múte yaútai-kayukama yíkamma ánatatuwewaine. miráumatuwena íbêqa wemá maabáq Tamáátikati-marupaq iráipoana wemá ánnábi yiwíqmenata Yérútáárebaq anó-monoq-wayukaraq wínímma wemá maamin-náqíye.” téta tirááe.

²² miráimanibo Tóroma akoqnáá umá iragáráq-áímmá téna ‘Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike kėtiwirenataa-naqa wenamá akoqnáá-naqa máiyé’ téna kétitata Tamáátikatiq máa-kayukama yemá iyánáaq umáreta aamá íma tirááe.

²³ ánibo taíbaq-kanaama yáwitata móra-taoqa Ítiráaeo-wayukama mórabi áikuteta aamá téite éta Tóromma ikamí-áímmá tirááe. ²⁴ miráimanibo Tóroma wemmá ikamínón-aimma temmá ítaraiye. miráitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaqa kurugóni oqtaráqá wágááwabi nokáámma Tóroma kumínnayabae téta yeráwáqá yabíqtuwe máqe-uraae. ²⁵ móra-nokaamma Tóroni aanábó-wáyúkámá yemá ayáqtááq-annama matéta kámááguq-unakaq kú-mareta mipí Tóromma awírakatuweta ánnaraq yabitimá yuwáka-yuwaka kéowana Tóroma kurugóni aaumépaq metátuwena kóuraiye.

Tóroma Yérútáárebaq máqe-uraiye.

²⁶ anaaékaqa Tóroma Yérútááre-marupaq uréna Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá máiyaba ákáraimanibo wenáaqa ikatéta ‘maamin-náqá wemá áraimma íma Ítuni wáráa-annabikene’ téta yemá tirááe. ²⁷ miráitana móra-naqa áwíqa Páánabatima Tóromma áwáqnaa umá awíqmena timáyíkarai-wayukaraq uréna Tóroni watáama kétima-yimena Tóroma Tamáátikati-marupaq kéwitana aapaqá Ítuma wemmá watáama timá ámítana wemá

Tamáátikati-marupaq Ítuni watáama timá yímikain-aimma timá tága-yimikaiye. ²⁸ miráitana mikáké Tóroma Ítumma wáráa-annate máqten-aukapaq uréire kéena wemá ikatîqa íma éna Ítuma uyátárai-nakoqtaba wení watáama timá yímikaiye. ²⁹ ániibo wemá mirá kéena yaímma Ítiráao-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukati yúyánámmá mamá iráqôniq inéna kéitata yemá wemmá ikamínônaqtaba abáá urááe. ³⁰ miráitata yaímma Ítuqtaba wenábâqawaaraayuma yeráwáqá min-áímmá ítátuweta Tóromma awíqmeta Tétáriaq mó ayúwáawana mikáké wemá wení márûpaq Táátiti-marabaq kóuraiye.

³¹ miráitana mi-kánááráqá máqtemma Ítun áama kéitaa-kayukama Yúriabarabi Kááriribarabi Támériabakaraqa máa-kayukama yemá iráqôniq umá máqe-uraae. áái-qyataaqa íma wáitata yeráwáqá iráqôniq umá máeta Ítun aamá ítaraae. miráitata yemá uyátárai-nakoni aménáápáq máawana Aokaq-Áágómá yepímmá mamá akoqnáá kéitana taíbaq-wayukama móra-iyakaq Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Aríra-marupakaraq Yáapa-marupakaraq itó-umakaraiye.

³² Pítaama máqten-aukapaq uréire kéena Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama keyimonena móra-taoqa wemá Aríra-marabaq máeta Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yimónanena uráíye. ³³ ániibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Iníatie. wení aúgoma akoqnááma íma wáitana abapaké kaumokárítimáátimá aammá íma kanaaráq uréire éna atípáaraq waguréna matúq-matuq uráíye. ³⁴ ániibo Pítaama min-nákóqtábá tiráíye: “Iníatio, íbêqa emmá Ítuma Káríqtoma emmá mamá kátobamakaiye. emá itó-urewaq ení atípááma mamá arutaa.” téna Pítaa tiráíye. mirá titana min-nákómá páátákáá itó-uraiye. ³⁵ miráitata yaímma aarawaamá Aríra-marabaq-wayukagaraq yaímma Téroni-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá aónaamma maamin-náqá uréire kéitata máqte-kayukama yirummá waeréta uyátárai-nakoma Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Táábitaamma mamá itó-umakaraiye.

³⁶ móra-maruqa Yáapare. mi-márúkáqá móra-inimma máqe-uraimma min-íníkon áwîqa Táábitaae. ániibo káqon-awíqa Karíki-aipimma Tókatie téta áwîqa yarááe. min-íníkomá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéena wemá káqo-kayukama ôriq umá aáwaqa keyimena máqte-qtataaqa yíwáqnaa uráíye. ³⁷ mi-kánááráqá min-íníkomá karímá mayéna púitata yaímma-noinimma wení arááq-auma matéta nopí tete umátuweta móra-naupaq yanáá makááe. ³⁸ ániibo Yáapa-maruqa Aríra-marukoni waaqókáq wáitataboata yaímma Ítun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá itáamma

maamin-náqá Pítaama Aríra-marupaq máiye tirááe. miráitata yemá páátákáá kaayaq-nákámá timáyíkáawata yenákámá Pítaamma ko awíqmeta irááye. ³⁹ ániibo Pítaama páátákáá yokaa kéena yenákátê yagaroqtamá uráiye. mi-náúpáq itata yemá awíqmeta yanáá-náúpáq utááe. miráitata yaímma keqtoq-nóinímmá naayóbáqá Táábitaama aúwaraiqa tarôq umá yímikain-unakaqtoma matokéta yeráwáqá ibiqá keyareta Pítaamma aráátiraae. ⁴⁰ ániibo Pítaama máqtemma aarawaamá timáyíkáitata máápaq kówana wemá araayutaúmmá aténa nunamummá timátuvena waéqma maamin-íníkoní arááq-auma káonena tiráiye: “Táábitaao, emá itóaa.” téna tiraiye. ániibo min-íníkomá aúramma káonena wemá Pítaamma aónatuvena itó-uma máqe-uraiye. ⁴¹ miráitana Pítaama min-ínímmá áwáqnaa umá ayáátoqmena keqtoq-nóinímmá Áánûqtuni óq-aokaq-wayukama yááyarena Tókatimma yímikaiye. ⁴² miráitana min-áíkomá máqtemma Yáapa-aukapaq wéyáwé itata taíbaq-wayukama Ítun áama akoqnáá umá itáiq-itaiq urááe. ⁴³ ániibo Pítaama taíbaq-kanaama Yáapa-marabaq máena móra-naqa áwíqa Tááímonini naaúpaq watúq-watuq uráiye. ániibo min-náqá Tááímonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôyaba yokaa kéema wení mayaiyé.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Koníriatimma watáama timá ámikaiye.

¹ móra-naqa Tétaría-marupaq máqe-uraimma min-nákón áwíqa Koníriatie. Koníriatima mórama Arómuq-marukaq tiyááka-wayuka áiyayaan-aaiq-i-wayukati anómma máena yeráwákáq yabíkáitata yeráwáqtábámá Ítariq ánnáe téta tirááe. ² ániibo maami-Yéqtááéó-náqá Koníriatima wení móra-naoq-wayukagaraq Áánûqtun áama kéitena máqtemma áwáyoq-wayukama yíwáqnaa kéena aati-aatimá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq uráiye. ³ ániibo móra-taoqa énaikaqa miráuma aabaúgómá karáákáq kumáwitana wemá kaikáá umá tágama aónaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma wenôpaq iréna tiráiye: “Koníriatio.” téna tiráiye. ⁴ ániibo Koníriati maamin-náqá káonena áaqa kégaitana wená tiráiye: “umaataráana-nako, nóitabawaq kéteno?” téna wemá tiráiye. ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye: “Áánûqtuma ení nunamummá kéitena óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnýyaba Áánûqtu kéitaiye. ⁵ íbêqa emá yaímma-wayukama timáyíkéntawaq Yáapa-marupaq uréta móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awíqa Pítaae. wemmá awíqmeta yero. ⁶ min-náqá Tááímoni Pítaa wemá móra káqo-Taaimonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôma

yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwabaq máíye.” téna tiráíye. ⁷⁻⁸ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma Koníriatimma mirá timámíqtuwena kóuraiye. Koníriatima wení naaúpaqa kaayaqá mayaímá kémayaaya-nakarataragaq káqomma móra-naqa ááiq-i-wayukabike Áánûqtun áama itáíq-itaiq i-nákáráq mi-káúmómá timáyikaitata yeráwáqá Yáapa-marupaq urááe. ⁹ óq-aabayanapimma yemá maréta Yáapa-marukoni waaqókáq kéowana min-náqá Pítaama naakóní ámûraq aagai-márúkáq umáena nunamummá kítitana wágááma aabaúgómá aáwaqa nai-kánáá uráíye. ¹⁰ miráitana Pítaamma áama yaitana aáwaqa nánéna itata yemá aáwaqa yokaa kéowana Pítaama móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. ¹¹ kaikáá umá aabayákómá agaro umágitana mórama miráuma anó-tabaraaberaa-qtataakoni kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtkaitana marabí kukáitana aónaraiye. ¹² miráitana mi-tábáráábégóní arupimmá máqtemma abááq-wái-wáámmá iraakabayaanábi numagáráqá mipímmá ógikaiye. ¹³ mórama aagómá maará téna Pítaama timá ámikaiye: “Pítaao, emá ire maami-kámmá ikámma naao.” téna tiráíye. ¹⁴ miráimanibo Pítaama tiráíye: “aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, maami-kámmá ketáái aúmatan-aiqtaba Ítiráaeo-wayukama ketáá íma kénaunatae.” téna tiráíye. ¹⁵ ókaraq aagómá keqnáámmá tiráíye; “emá ‘aaqáo táí-yataare’ ítiyo. Áánûqtuma mi-kámmá nai-yátáaré téna tarôq uráinaama emá aammá aúmatan-aaware té ítiyo.” téna tiráíye. ¹⁶ ániibo maami-qtátáákómá kaumobáq abarokáq uréna yauwéqma aabayápáq kóuraiye.

¹⁷ ániibo Pítaa wemá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtabama taíbaq-auyanamma ítaraiye. miráitata maami-káyúkámá Koníriati timáyikáitata ye-káyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama ítama aónaawata Tááímonini naammá yiráátewata yeráwáqá Tááímonini márûq-kurugoni oqtaráq ko máqe-uraae. ¹⁸ ániibo yeráwáqá anókaq ááyama ítama aónaraae: “móra-naqa áwíqa Tááímoni Pítaama keráwáqté máíyo?” téta yeráwáqá tirááe. ¹⁹ miráimanibo Pítaa wemá paá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtaba aúyánámmá kítaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye: “Pítaao, kaumo-wáyúkámá emmá abáá kéoe. ²⁰ emá itó-urewaq yokaa uré kégume yeráwáqté waao. emá íma netuq-áúyánámmá itaao. maami-káyúkámá kemá timáyikaunata irááe.” téna Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye. ²¹ ániibo Pítaa wemá kukéna timá yímikaiye: “keráwáqá abáá-o-naqa minná kemíbo nôraq itaráq keráwáqá ketôpaqa kéyeo?” téna Pítaa tiráíye. ²² ániibo yeráwáqá tirááe: “móra-naqa Arómuq-marupake ááiq-i-wayukati anómma kawáá-nákómá Koníriati wemá

timátikaitata kéyunatae. ániibo maamin-náqá Koníriati wemá Áánûqtun áama itáiq-itaiq kéitata weqtabá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yimuqá kémaraae. miráitana mórama Áánûqtuni kaqtó-nakoma eqtábá timá ámitana wemá enóyaupiken-aimma itánéna kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe.

²³ miráitana Pítaama mi-káyúkámá yiwíqma yíkáitata wetê watúwáawana aabáyaa-aabayaanaapimma Pítaagaraq yaímma Yáapa-marupaq Áánûqtun áama itáiq-itaiq kéo-kayukagaraq mi-káyúkátê yagaroqtamá kóuraae. ²⁴ ániibo aapaqá móranokaamma ko watuwéta óq-aabayaanaapimma yeráwáqá Tétaría-marukaq ko yarááe. miráitana Koníriatima wení aanábó-wáyúkátê yiwíqma wení naaúpaq áíkuteta yiwé urááe. ²⁵ ániibo Pítaa Koníriatini naaúpaq uyáberanena kéitana Koníriatima awáutena amuqá makáiyé. ²⁶ miráimanibo Pítaama Koníriatimma mamá itó-umakatuwena tiráiyé: “Koníriatio, emá itóaao. kemá kegáráqá emô ónnaiq umá maa-marábí-náqúne.” téna Pítaama tiráiyé. ²⁷ ániibo Pítaama wetê watáama titéta mi-náúpáq uténa aónaimma netuqyaa-káyúkámá áíkuma mináúpáqá máqe-uraawana aónaraiye. ²⁸ ániibo Pítaa maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “ketáámá Ítiráaeo-wayukama íma káqo-kayukate yagaroqtamá kémayunataama keráwáqá itaraae. miráimanibo Áánûqtuma kemmá timá-timena ‘móranaoqtaba táí-naqiye ítiyo’ téna Áánûqtu tiráiyé. ²⁹ miráitaq kemá íma keráwáqtí táama aratéq ‘aaqáo’ íтираunamanibo kemá paá keráwáqtí táama itéq keráwáqtôpaq iráune. ániibo íbêqa keráwáqá ítama káonaune. keráwáqá nôraq itaráq kemmá tááyaawaraq keráwáqtôpaq iráúnô?” téna Pítaa tiráiyé.

³⁰ ániibo Koníriatima tiráiyé: “kekáq móra-yataaqa páaq uráimma íbêqa kaumo-kánáámá kéyawiyé. mi táoqa nunamummá-tí-kánááráqá aabaúgómá karáákáq kégumitaq ketí naaúpaq máeq nunamummá kêtunana páátákáá móranakoma ketimakaq yama itó-uraiye. ániibo min-nákóní unáákáqtôrakemma tágama wayá-tábáráábéráá uráiyé. ³¹ miráitana min-nákómá maará-tiraiye. ‘Koníriatio, Áánûqtuma ení nunamummá kéitena emá óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnýaba Áánûqtuma kéitaiye. ³² miráinaa emá íbêqa yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uré móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awíqa Pítaae. ániibo min-nákómá káqo-Taaimonite purumakaakóní aúwaratiraq yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwábaq máiyé.’ téna min-nákómá tiráiyé. ³³ miráitaq kemá páátákáá yaímma-wayukama timáyikaunata emmá koma awíráawaa íráqôniq umá kéyenaqtaa ketáámá yagaroqtamá áíkuma Áánûqtun aúrakaqa uyátárai-nakoma emmá watáama timámîn-aimma keqtáá timá tímînaqtaa

itánúnatae.” téna Koníriati tiráiyē.

Koníriatini naaúpaqa Pítaama watáama tiráiyē.

³⁴ Pítaama áaimma átáma watáama tiráiyē: “árainma kemá káonaune. waayúkama máqten-aukapake yemmá máqtemma Áánûqtuma mimóráiḡ kéumayikaiye. ³⁵ máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aaqa ikatéta wenaúrakapa arupú-aimma tarôḡ oyúmá yemmá Áánûqtu kéyiwiraiye. ³⁶ Áánûqtuni átê-wataama yukáimma minná Ítu Káríqtoma kêtítana keqtáámá kaayoné-yátááqá kêtimiqtaama máqte-marabi-kayukati anómma uyátárai-nare. maamin-áímmá áqa keráwáqá ítaraane. ³⁷ Yóáanema áaimma átáma wení watáama kétena Kááririmarupaḡ nommá péḡyikarena Ítuma wení watáama tiráin-aikoma máqtemma Yúríá-aukapaḡ wéyáwé uráiyē. ³⁸ Ítuma Náátárêtibake-naqa wekáḡ Áánûqtuma wení Aokaḡ-Áágáráḡ wení náápaakaraḡ ámikaiye. Áánûqtuma wetê máitanaboana máqten-aukapaḡ uréire kéena waayúkama Tááqtaani aménáápáḡ máa-kayukama mamá íráḡôniḡ umáyíkaraiye. maamin-áíqtábágáráḡ keráwáqá ítaraae. ³⁹ miráitaqtaa ketáámá máqtemma Ítíráaeo-wayukabimma máqten-aukapakaraḡ Yérútáárebakaraḡ Ítuma máqte-qtataariḡ uráiqtaba kêtima-yimunatae. yeráwáqá Ítumma kaapaḡ-yátáḡ ikámôwana pukáiyē. ⁴⁰ miráimanibo min-náqá pukáipike kaumo-kánáámá yáwitana Áánûqtuma wemmá mamá abarokáḡ itó-umakaraiye. ⁴¹ máqtemma Ítíráaeo-wayukama wemmá íma aónaraae. ímiye. wemá pukáipike itó-itaqtaa ketáámá wení watáama timáetaa uréire ónúna-wayukataama Áánûqtuma keqtáá awaaméqá umátikenataa tiwíkai-kayukama wemmá káoneqtaa wetê aáwaqa naráunatae. ⁴² miráitana wemá akoqnáá-aimma téna ‘maamin-áímmá máqte-kayukama maará téraq mó timá-yimero’ tiráiyē. ‘Áánûqtu Ítumma náápaamma aména yúareta paá máiya-kayukagaraḡ pukáa-kayukagaraḡ wemá yetí yainá-náqá máiyē tero’ tiráiyē. ⁴³ miráitata naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma maará-uraiye. ‘máqtemma náayuwabi wekáḡ itáíḡ-itaiḡ íya-kayukama wení akoqnáán-awikake yeráwáqtí kúmiḡ-yataaqa mamá paábaḡ yuwéna Áánûqtuma awikátuwaniye.’ téta agatááne.” téna Pítaama tiráiyē.

íma Ítíráaeo-wayukamibo káqo-kayukama Áánûqtuni Aokaḡ-Áámá matááe.

⁴⁴ Pítaa wemá maamin-áímmá máena kêtítana Áánûqtuni Aokaḡ-Áágómá maamin-áímmá ítáa-kayukabi kukáiyē. ⁴⁵ miráitata yaímma Ítíráaeo-wayukama Ítuma yiwíkai-kayukama Pítaagaraḡ yagaraqtamá Yáapa-marupake íráa-kayukama

yeráwáqá maami-qtátááqá káoneta maará-tiraa: “maami-káyúkámá yeráwáqá íma Ítiráeo-wayukama máamanibo Áánûqtuma Aokaq-Áámá paá káyimiye.” téta yeráwáqá tirááe. ⁴⁶ miráitata yeráwáqá ítáamma maami-káyúkámá óq-ain oq-aipike aamá kétena Áánûqtun-awiqa múte kényauyowana Pítaa wemá tiráiyé: ⁴⁷ “ketáaráa yemá Aokaq-Áámá kémayaapoata nommá peraíyábámá náawaq kanaaráq yemmá aammá aúnikaniyo? ⁴⁸ keráwáqá yokaa kéeraq Ítun-awikaq monoq-nómmá péraaro.” kítitata yemá Pítaamma yáqtóráawana yeráwáqté yaímma-kanaama yagaroqtamá máqe-uraiye.

11

Pítaani mayáigón áaimma Yérútáárebaq Ítun áama ítáa-kayukaraq timá yímikaae.

¹ ániibo yaímma Yéqtaeao-wayukama Áánûqtun áama máyáan-aimma máqtemma timáyíkarai-wayukama yeqtbâqawaayugaraq Yúriabaq máe-yuma mi-kátáámá ítaraae. ² miráimanibo yaímma Ítiráeo-wayukama yeráwáqá yúma karéta Ítuni anaáe wáráa-kayukati awaaméqá matáa-kayukama yeráwáqá akoqnáá-aimma téta Pítaamma awáágúraae. ³ ániibo yeráwáqá maará téta tirááe: “emá Yéqtaeao-wayukama íma ketáágáráq yagaroqtamá máe-kayukati naaúpaqa máqe-uraannama yemá yúma kárataa-kayukate aáwaqa naráane. ⁴ miráitana Pítaa wemá áaimma átáma nôrawabi urái-qtataaqtaba kétima-yimena maará téna tiráiyé:

⁵ “kema Yáapa-marupaq máeq nunamummá kéteq móra-yataaqa kaikáá umá aónáúnana aabayámmá agaro kéitana mórama tabarááberaa-qatataakoma wení kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí ketimakaq kukáiyé. ⁶ miráitaq kemá mi-tábaráábébi aónáunama taíbaq waí-wáámmá irakabayaakáá-kákógáráq abááq-númágógáráq mipí ógikaiye. ⁷ miráitana móra-aikoma maará téna tiráiyé. ‘Pítaao, emá maami-kámmá yaímma ikámma agamá naao.’ téna tiráimanibo ⁸ kemá maará-tiraune. ‘aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, aúmatan-aiqtaba íarutai-kamma kemá aati-aatimá íma kénaune.’ téq tiráune. ⁹ ániibo móragaraq aabayápáké móra watáagoma tiráiyé. ‘emá íma aaqáo táí-yataare ítiyo. maami-kámmá Áánuqtuma naí-yátáaré téna tarôq uráinaama aammá aúmatan-aaware té ítiyo.’ tiráiyé. ¹⁰ miráitana maami-qtátáákómá kaumobáq pááq uréna maami-tábaráábégómá yauwéqma aabayápáq utáiyé. ¹¹ ániibo kaumo-wáyúkámá Tétária-marupake Koníriatima timáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá naammá kéwauna-nakoni waaqókáq ya máqe-uraae.

¹² miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyē. ‘emá Ítiráaeo-wayukati yáaiqtaba aúyánámmá íma ité paá yeráwáqtē waao.’ titaq kéunata yaímma tîbâqawaayuma miráuma abapaké mórawayukama yeráwáqá ketê yagaroqtamá yewaqtāa Koníriatini naaúpaq Tétária-marabaq uráunatae. ¹³ ánibo Koníriati wemá tiráiyē naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-nakoma wení naaúpaq iréna timá ámikaiye. ‘yaímma-wayukama timáyíkénatawaq yeráwáqá Yáapa-marupaq urétawaq móra-naqa wení áwîq-uramma Tááímoni Pítaa wemmá koma awíqmeta yero. ¹⁴ maamin-náqá Pítaa wemá iréna wení wataama kétena Áánûqtuma emmá ení móra-naoq-wayukama yauwéqma tiwiránîn-aimma máma timá-timiniye.’ téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyē. Koníriatimma wemá timá ámikaiye. ¹⁵ miráitāq kemá áaimma átāma Áánûqtun áama tén-ááqa mikáq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yekáq kukáimma miráuma áqnaabaqa keqtáaráq kukáiniq uráiyē. ¹⁶ miráitāq kemá uyátárai-nakoma tiráin-aimma taákaq uráune. ‘Yóáanema wemá no-núrápí péqtikaraiipoana anaaékaqa keráwáqá Aokaq-Áágómá péqtikaniye.’ téna wemá tiráiyē. ¹⁷ miráitāqtaā naayóbáqá ketáámá Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáiq-itaiq kéunanata akoqnaáma tímikainiqtaā umá maamin-ákóqnaámmá Áánûqtu yeráwáqá yímikaiye. miráitāq kemá paá-naqa máeq yetí aammá íma aúkaune. maami-qtátááqtábá Áánûqtuma íma timá yáqtorakanune.” téna Pítaama tiráiyē. ¹⁸ ánibo mi-káyúkámá Pítaama tin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtuma yimuqá kémaraketa maará-tiraaē: “árimma íbêqa Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabima aammá awíqyikaitata yeráwáqá táí-yataakoma yinaaépariq éta matúq-matuq mái-auwaraima mayánóē.” téta yeráwáqá tirááē.

Áátioki-marabaq áíkuta-kayukama íráqô-mayai matááē.

¹⁹ naayóbáqá Tíbenimma ikámôwana pukái-kanaaraqa yaímma-wayukama Ítun áama kéwareta wataama Áánûqtuqtaba kéita-kayukama yíkamineta owata yeráwáqá péqmareta yaímma-wayukama Pinítiabakaraq Tááíparati-marabakaraq Áátioki-marabakaraq urááē. miráimanibo yeráwáqá Ítiráaeo-wayukaraq yenamáa áíqma Áánûqtun áama timá yímikaaē. ²⁰ ánibo yaímma átē-wataama Ítuqtaba ítaraa-kayukama péqmareta Tááíparatikaraq Tairíniq uráa-kayukama yeráwáqá Áátioki-marabaq uréta átē-wataama Ítuqtaba káqon-anna-wayukagaraq timá yímikaaē. ²¹ miráitana Áánûqtuma wení akoqnaáma kéyimitata taígani Yéqtaaeo-kayukama táí-yaaimma yuwéta Ítuni anaaé kéwareta uyátárai-nakon-aama ítaraae.

22 miráitana maamin-áikómá Yéqtaaeo-wayukayaba máqtemma Yérútááre-aukapaq wéyáwé itaqtaa yeráwáqá kéiteta Páánabatimma Áátioki-marabaq timákáawana uráiyé. ²³ Páánabati wemá Áátioki-marukaq uréna maami-káyúkámá Áánúqtuma íráqôniq umáyímkai-kayukama kéyimonena wemá amuqá kémarena maará téna timá yímkaiye: “keráwáqá máqtemma móra-tuyanakaq maéraq uyátárai-nakoma Ítuni anaaé waqmá wenáama Ítáaro.” téna tiráiyé. ²⁴ miráitana Páánabati wemá íráqôniq umá itáíq-itaiq kéitana Áánúqtuni Aokaq-Áágómá wepi ógikaitana mi-kánááráqá taíbaq-wayukama yirummá kámeta uyátárai-nakoma Ítukaq itáíq-itaiq urááe.

²⁵ ánibo Páánabati Táátiti-marabaq Tóromma abáá-inena uráiyé. ²⁶ miráitana Páánabati wemá Tóromma awíqmeta yenákámá yauwéqma Áátioki-marabaq móra-karitimaatima ko máqe-uraaye. ánibo yenákámá Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq taíganimma kétima-yimeyata kéitaa-kayukayabama áqnábariq umá “Káríqton-annae” téta yiwíqá yarááe. ²⁷ mi-kánááráqá yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkámá Yérútáárebakemma Áátioki-marabaq kukááe. ²⁸ miráitana yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkábikémmá móra-naqa áwíqá Áágabaati wemmá Aokaq-Áágómá timá ámitana tiráiyé: “máqte-marabaqa aáwaqa íma wáinata anómma aayawaamá yánóe.” téna tiráiyé. (ánibo móra-naqa áwíqá Karótiati wemá anó-kawaa-naqa máena Arómuq yabíkái-kanaaraqa maamin-ááyáwáámá páaq uráiyé.) ²⁹ miráitata yaímma Áátioki-marabaq Ítukaq itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá Yúríabaq yeráwáqti yíbâqawaayuma yimínéta urááe. ³⁰ miráumatuweta mi-yímí-yátááqá Páánabatiyaa Tóroti iyáápi marááyata maméta Yúríabaq anó-monoq-wayukaraq urááye.

12

Érôtima Yêmitimma ikámma képuyena Pítaamma ánná umákaraiye.

¹ mi-kánááráqá kínima Érôtima yaímma Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yíkamitata pukááe. ² miráitana Érôtima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Yêmitima Yóáanemma ábâkomma yáqtoqma tokóru-yakaa-punapo ikámôwana pukáiyé. ³ miráitata Yúríaa-wayukama yemá minná káoneta yeráwáqá yimuqá kémaraawana Érôtima óqa wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yemá Pítaamma yáqtokaae. ánibo mi-kánááráqá wemá mirá kéitata Yúríabaq-wayukama yammá íma iqtoraí-kánááráqá yeráwáqti kótámaki-kanaaraqa anón-aawaqa agamá nai-kánááráqá mirá urááe.

⁴ miráitata mi-kánááráqá yeráwáqá Pítaamma yáqtoqma ánná-naupaq ákátuwena kaayaqté-kaayaqté ááiq-i-wayukati iyáápi máráitata kawáá urááe. mi kaayaqté-kaayaqté-anna-i-wayukama miráuma kaayaqté-kaayaqté-i-wayukama yiwíqma-yiwiqma urááe. miráitana Érótima aúyánámmá ítaraiye: “maami Ítiráaeo-wayukati kótámaki-kanaama ánatatinatama Pítaamma awíqma máqte-kayukati yúbáq aamá ítama yainánúne.” téna Érótima tiráiyé. ⁵ miráitana Pítaama ánná-naupaq ákaraae. miráimanibo Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yeráwáqá akoqnáá umá nunamummá téta Áánûtuqtaba áwáqnaa íkáae téta tirááe.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma ánná-naupake Pítaamma paábaq mamá ayúbákaraiye.

⁶ Érótima Pítaamma aabi mayakánéna i-nókáámmá Pítaama kaayaq í-nákátí aúkáapi aumá watáiyé. yemá Pítaamma kaayaqá akoqnáá-annanapo (téini-annarake) kúyakaraae. miráitata yaímma-i-wayukama ánná-nakoni oqtaráq yabíqtuweta máqe-uraae. ⁷ páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kúmítana mi-náupáqá wení tágama-yataakoma ókóráá kamá tágariye. anibo mi-káqtó-nákómá Pítaani ábûkaq ikámma awáuturena tiráiyé: “emá páátákáá itóaa.” téna kétitana Pítaani ayáápike kaayaq-ánnágórátá yaráqmeta kuturááye. ⁸ anibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “Pítaao, emá páátákáá ení aítauq-anaamma kégubere ení ámûrannama mamá uwo.” tená timá ámitana Pítaama miráumatuwaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “ení kúberai-unamma kémaye ketinaae waraao.” téna tiráiyé. ⁹ miráitana Pítaama mi-námmá yuwéna Áánûqtuni kaqtó-nakoni anaaé waqména uráiyé. Pítaama íma ítama aruténa kaináq káonaunaa timmá abarokáq kéwena aónaraiye. ¹⁰ anibo yenákámá maréta kaayaq-óqtaráq yabíqtuweta máen-i-wayukama kumátámaqtuweta uyátá-maqma akoqnáá-oqtaraq kumóyana akoqnáá umá aúyaqmakaan-oqtagoma wenamááríq íguraiye. miráitata yenákámá mórapaq urááye. maré kéoyana mikáké Áánûqtuni kaqtó-nakoma páátákáá Pítaamma ayuwéna kóuraiye.

¹¹ miráitana Pítaama wemá mikáq ítaímma kaimmá íma aónarenaboana wé tiráiyé: “árainmma íbêqa Áánûqtuma wení kaqtó-naqa timákáitana wemá Érótini ayáápikekaraq Ítiráaeo-wayukama nôrawabi ónáae teq-qtátáápíkémmá kemmá mamá paá umátikaiye.” téna Pítaama tiráiyé.

¹² anibo Pítaama maami-qtátááqtábá aúyánámmá ítama ánatatuwena wemá móra-inimma Máriaama Yóáanema káqon-awíqa Mááki wení anóani naaúpaq uráiyé. anibo min-náupáqá

taíbaq-wayukama áíkuma máeta nunamummá kêteta máqe-uraae. ¹³ ániibo Pítaama oqtaráq pagé-page kêtítana mórama mayái-ínímmá Aróta wemá Máriaamma áwáqnaa umá mayáimá kémayain-inikoma oqtamá íyakanena uráiyee. ¹⁴ ániibo min-íníkmá wemá Pítaan-aama kêtítana wemá amuqá ôriq umá kémarena wemá min-óqtámá íma íyakaraiye. wemá paá yauwéqma naaúpaq uyaaté uréna máqte-kayukama timá-yimena tiráiyee: “maamin-náqá Pítaama máápaq ya máiyee.” téna tiráiyee. ¹⁵ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá máqtemma tirááe: “negi-íní-móne. emá kaaqaari kêtene.” téta yeráwáqá kêtewana min-íníkmá akoqnáá umá árain-aimma kêtítata yemá ókaraq tirááe: “Pítaani amakómá ya marániye.” téta tirááe. ¹⁶ miráimanibo Pítaama oqtaráq paá máena pagé-page tiráiyee. miráitata yemá oqtamá íteta Pítaamma aónatuweta yemá iyánáaq urááe. ¹⁷ ániibo Pítaama wení ayáámma múte káruraitata yemá káoneta aamá móragaraq íma tirááe. miráitana Pítaama wemmá ánná-naupake uyátárai-naqa Áánûqtuni kaqtó-nakoma mamá paábaq ayúwáin-aimma kêtima-yimena tiráiyee: “keráwáqá maamin-áímmá Yémitigaraq tébakaq kêtíbâqawaayuma timá yíméro.” téna wemá timátuwena iyuwéna móra-aukapaq kóuráiyee.

¹⁸ anaaékaqa aabáyaanapimma i-wáyúkámá anómma ikatíq kéeta yeráwáqá maará-tiraae: “Pítaama náakaraq máiyoo?” téta yemá tirááe. ¹⁹ miráitana Érótima yaímma-wayukama timáyíkáitata Pítaamma abáá-omanibo yemá íma wemmá aónaraae. miráitana ááiq-i-wayukama yeráwáqá máqtemma Pítaakaq kawáá umátuwe máqeon-i-wayukama yíkamiyaba Érótima tiráiyee.

miráitana anaaékaqa Érótima wemá Tétaría-marabaq ko máqe-uráiyee.

Érótima pukuráiyee.

²⁰ Érótima Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq aamá yiwáágúraiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá mórabí yorupamá Érótimma aónaneta urááe. ániibo áqnáabaqa yeráwáqá kínima Érótimi naaúpaq yabíkái-kawaa-nakon áwíqa Paráátatae. wekáq min-áímmá yemá timáméwana wemá Érótimma timá ámitana anón-anon-aimma mamá paá umákaraiye. miráimanibo yeráwáqtí aáwaqa Érótimma yabíkáin-aukapaq meyaníq kéeapoata mirá-uraae.

²¹ móra-kanaama maréna Érótima kínin-unakaqtoma umátorena wení kínin-abiqtataraq máena máqte-kayukama akoqnáá-aimma timá yímikáiyee. ²² miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama tirááe: “maamin-náqá wemá waayúkagoraan-aimma íma kêtibo Áánûqturaan-aimma

kétiye.” téta yemá anókaq ááyama tirááe. ²³ miráimanibo min-áímmá ítarena wemá Áánûqtukaq íma yaagumá káonaitanaboana páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtónakoma Áánûqtunopake kukéna Érótimma ikákaiye. miráitana Érótima pukáitana marikómá narááe.

²⁴ miraimanibo Áánûqtun áagoma akoqnáá umá máqtemarabaq wéyáwé umá anóniq uráiyé.

²⁵ ániibo Páánabatiyaa Tóroma yenákátí mayaímá Yérútááremarupaq mamá ánatatuweta yenákámá Yóáanema káqon-awiqa Máákima awíqmeta yenákáqtê Áátioki-marabaq yauwéqma kóuraaye.

13

Páánabatiyaa Tórama timáyikáawata Áánûqtuba waayúkarag mó-tima-yimikaaye.

¹ Áátioki-marukaqa Ítun-aama ítáa-kayukama áíkutaee. yepímmá yaímma Áánûqtuni yirááqti-wayukama amunéwáyúkágáráq máqe-uraamma yeráwáqtí yíwíqa Páánabatie. Tímionie. wení káqon-awiqa Abuqtákóé. káqomma Arútiama Tairíni-marukake-nakaraq Máánéoma Érótini ábârawaaogaraq Tórogarare. ² mi-kánááráqá Ítun-anna-wáyúkámá yemá aáwaqa aweté-ureta nunamummá tirááe. ániibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyé: “keráwáqá Páánabatiyaa Tóroma aokaq timáyikaiyata mayaígáae téq yááyaraa-mayaima mayáatao.” téna tiráiyé. ³ yemá aáwaqa awéta-ureta maamin-nákámá Páánabatiyaa Tóroti yineq iyáámma kéyinekuyeta nunamummá timáyikaayata mi-máyáíráq kóuraaye. Páánabatiyaa Tóroma Táíparatiq átê-wataama tiráiyé.

⁴ ániibo min-nákámá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá timáyikáitata Terútia-marabaq kukááye. mikákémmá únópi-káárebí utéta móra-maruqa Táíparati únókóní kebóqyáa-marupaq urááye. ⁵ ániibo yenákámá maréta Tááramibaq Táíparati-marupaq uréta Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpq Áánûqtuni átê-wataama mótima-yimikaaye. miráitana Yóáane Máákima mayaímá mataíye.

⁶ miráitata yeráwáqá Táíparati-marupaq uréire umátuweta Páábotiq urááe. ániibo mi-márúkáqá mórama Ítiráaeo-annabikenaqa máena awéqa téna máqteniq i-nákómá wenáwíqa Baa-Ítue. wení káqon-awiqa Karíki-aipimma Érimatie. ⁷ miráitana Érimatima wemá anó-kamaani-naqa áwíqa Tégíá-Póruma wení aanábó-náqíye. ániibo min-ánó-káwáá-náqá Tégíá-Póruma wemá aá ítarai-naqíye. Áánûqtun áama itánénaboana Páánabatiyaa Tóroma wení naaúpaq yááyaitata yenákámá

irááye. ⁸ miráimanibo maamin awéqa tîn-náqá Ērimatima wenáiyabama íma yíkaraiye. miráitana Ērimatima anó-kawaa-nakoni aúyánámmá mamá táwîq kéonana maami-kááyáq-nákátí watáama íma ítama arutáikae téna mirá-uraiye. ⁹ ániibo Tóroqtabama yaímma-taoqa Póroma téta tirááe. miráitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikaitana wemá maamin-náqá Ērimatini aúrapi karákéna tiráiyé: ¹⁰ “emá Tááqtaan-araaqa máane. emá máqtemma íráqô-qtataakoma mamá táwîq kée. namuro-náqá máane. emá táí-yataariq é epímmá makatí-ááímmá ógikaiye. kaaqaari-áímmá kéte uyátárai-nakoni aammá mamá táwîq kéone. ¹¹ íbêqa uyátárai-nakoma emmá ikamíniye. enaúramma kumayuqá auráina móragaraq máqte-qtataaqa yaímma-kanaaraqa íma aónanone.” téna Póroma kítitana páátákáá konnákóráá-qtátáákómá Ērimatini aúramma yawááq-umatuwaitana wemá aammá íaonena paábaq uréire kéena waayúkama ayáákaq yáqtoketa aamá arááti-wayukayaba yibáá uráiyé. ¹² miráitana anó-kawaa-nakoma maami-qtátááqá Ērimatini aúramma karopágítana káonena uyátárai-nakoni akoqnááyaba iyánáaq umárena Ítuqtaba itáíq-itaiq uráiyé.

Páánabatiyaa Póroma Áátioki-aukapaqa Patíria-marabaq mayáímá matááye.

¹³ ániibo Pórogaraq yaímma wení aanábó-wáyúkágáráq yeráwáqá Pááboti-maruqa yuwéta únópi-káárébi maréta Pégaabaq Paapíriya-marabaq urááe. miráitana mikáké Yóáane Máákima wemá iyuwéna yauwéqma Yérútáárebaq kóuraiye. ¹⁴ miráitata yeráwáqá Pégaabaq yuwéta Áátioki-marabaq Patíriabaq urááe. ániibo Tabaati-yúpáámá yeráwáqá Ítiráae-wayukati monoq-náúpáq uréta yeráwáqtê yagarogtamá maraq máqe-uraae. ¹⁵ ániibo anó-monoq-wayukama yeráwáqá agamatá-kánnáábíké Mótetini ámáan-aikaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikaraq yeráwáqá yoráuma ítátuweta anaaékaqa anó-monoq-wayukama yeráwáqá aamá yúwáawana Póroyaa Páánabatikaq keyitata yeráwáqá maará-tiraae; “ketíbhâqawaayuo, keráwáqá yaímma íráqôniq í-áímmá matokéqa keráwáqá maami-káyúkámá timá yíméro.” téta tirááe. ¹⁶ ániibo Póro wemá itó-uma ayáámma múte keyauyena tiráiyé:

“keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukao, yaímma káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukama keráwáqá ítáaro. ¹⁷ wenamáa Áánûqtukaq Ítiráaeo-wayukama nunamummá tirááne. wemá ketáái títaubikomma yiwíkaine. wemá pááq umáyíkaraitataboata Ítiráaeo-wayukama Íqtíbibabaq

máetama akoqnáá umá pááq urááe. ánibo wení anón-akoqnaanapo Íqtíbibake yemmá yiwíkaine. ¹⁸ ánibo yeráwáqá kaaqmáápaqa waayúka íma máa-marabaqa kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá Áánûqtuma íraqôniq umá yíwáqnaa uráiyee. ¹⁹ min-áúkápáqá Kéinabaqa abapaké kaayaqá anó-marukaq máa-kayukama Áánûqtuma mamá táwíq umáyikena yíkamma ánatatuwena yeráwáqtí maramá Áánûqtu mamá Ítiráaeo-wayukama yímikaine. ²⁰ ánibo mi-márábáqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá netuqyaamá taígani-karitimaatima (450) máqe-uraae. anaaékaqa yaináiwáyúkámá yíkaraawata yeqtí kawáá-wáyúkámá máqeta mórana Áánûqtuni amuné-náqá Táámuyoni kanaaráq iráiyee. ²¹ ánibo mi-kánááráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá mórana yeráwáqtí anó-kawaa-naqa (kínima) máikaae téta Áánûqtuma ítama aónaawana Áánûqtu wemá móra-naqa Tóroma Kítimma áanikomma awíqma yímikaitana wemá yeráwákáqá kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá yeráwákáq yabíkaiye. ²² ánibo Áánûqtuma min-náqá Tóroma kéwatuwena wení anónnáma móra-naqa áwíqqa Tébitima Yétimma áanikomma awíqma Ítiráaeo-wayukati yabí-í-náqá (kínima) tarôq umákaraiye. Tébitiqtaba maará téna waayúkama timá yímikaiye. 'Tébitima Yétimma áanikomma káonaunana ketiyakoma íraqôniq kéiyee. miráipoana wemá kanaaráq kemô tennamáyáimá mayániye.' téna Áánûqtu tiráiyee. ²³ miráitana naayóbáqá Áánûqtuma timá akoqnáá uráine. 'anaaékaqa Tébitin-annabike móra-naqa abarokáq uréna wemá akoqnáanaqa máena Ítiráaeo-wayukama puí-yátáápíké mamá paá umáyíkaniye.' tiráine. min-náqá Ítumma Áánûqtuma mamá pááq umákana Ítiráaeo-wayukama yímikaiye. ²⁴ ánibo naayóbáqá maa-márábímmá abarokáq Ítuma íma kukáitana móra-naqa Yóáanema Ítiráaeo-wayukama kétima-yimena 'keráwáqtí tirummá waeréra monoq-nómmá péráaro.' téna tiráine. ²⁵ miráitana Yóáane wení mayaímá mamá ánatani-kanaagoma waaqókáríq kéitana Ítiráaeo-wayukama maará téna timá yímikaiye. 'keráwáqá náawae téraq keqtábámá kéteo? maamin-nákóní awé o-náqá kemá íma máune. miráimanibo ítáaro. móra-naqa ketinaaé yínín-nakomma kemá íraqô-naqa íma máunaboaq kanaaráq wení aítuq-anaamma íma múte mayánúne.' tiráiyee.

²⁶ ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ítiráaeo-wayukama Áabaraan-anna-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûtukaq nunamummá kéte-kayukao, keqtááyábáé téna maamikátáámá puí-yátáápíké atóbamatikaniqtabataa Ítuma timákaitana

tiráiye. ²⁷ miráimanibo yaímma Yérútáárebaq máa-kayukagaraq yeráwáqti anó-kawaa-wayukagaraqa yemá wemma atóbamatikanin-naqa íma aónaraae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqte-Tabaatiraqa aúba-wannaabike yoráuma timá yímemma íma ítaraae. ímiye. yemá wemmá íma ítaraamanibo Ítumma ikámówana Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagoma áraimma abarokáq uráiye. ²⁸ mi-káyúkámá wemmá ikámma puínôn-otaa-qtataaqa íma aónaraamanibo yemá Pááíratima paá Ítumma ikámma puíkáae tiráae. ²⁹ miráitata mi-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráániq umá ánatatuweta Ítuni aráaq-auma kaapaq-yaráké mamá muríanóbáq uqtamákáraae. ³⁰ miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye. ³¹ ánibo Ítuma íma pukái-kanaama waayúkama Ítugaraq yagaroqtamá Kááririmarupakemma Yérútáárebaq utáá-kayukama yemá wemmá taíbaq-kanaama aónaraae. ánibo mi-káyúkámá íbêqa yemá máqtemma Ítiráaeo-wayukabimma maamin-nákón áama timá yíméwata kéitaae. ³² miráitaqtaa ketáámá keráwákáq maará téqtaa Ítuni átê-wataama kétima-timunatae. naayóbáqá Áánûqtuma téna maami-qtátááqá ketáái títaubikomma yiménúne tiráimma ³³ mi aónaaro. maami-qtátááqá Áánuqtuma keqtaa yeqti iyápó-annaraq abarokáq páaq uráiye. Áánûqtuma Ítumma mamá itó-umakaraimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábímmá naayóbáqá Táámupi tiráine.

'emá ketáanimone.

íbêq-kanaaraqa kemá enabomá káuraune.'

tiráine. ³⁴ miráitana Áánûqtu wemmá pukáipike mamá itó-umakaitana íkibirarena ókaraq íma yauwéqma aúma íma kabiráníqtaba miráuma Áánûqtuma maará-tiraiye.

'kemá aokaq-yátáákáráq akái-yátáákáráq keráwáqá timénúnama naayóbáqá kemá Tébitimma aménúne téq timá akoqnáá uráunnae.'

tiráiye. ³⁵ miráitana káqomma wannaabí agamatán-áipímmá Tébitima Áánûqtuqtaba tiráiye.

'miráinaa ení aokaq-náqá íma ayuwénana wenaúma kabirániye.'

téna Ítuqtaba tiráine. ³⁶ ánibo Áánûqtuma maa-márábí miráonae ti-qtátááqá wemá Tébitini ayáákaq mirá-uraiye. anaaékaqa Tébitima púitata wení aítaubikon-amakaq uqtamákáawana kabiraráiye. ³⁷ miráimanibo Ítumma Áánûqtuma pukáipike mamá itó-umakarai-naqa wenaúgoma íma kabiraráiye. ³⁸⁻³⁹ miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqá maamin-áímmá ítama

arútáaro. maamin-náqá Ítuma wemá keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umátikaniye. Mótetini ámáan-aikoma keráwáqtí kúmiqa íma mamá paá umátikena keráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna ítiniye. miráimanibo maamin-nákómá Ítumma máqtemma yirummá ámê-kayukama yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyikena yeráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna tíniye. ⁴⁰ miráinaq keráwáqá atéráaro. naayóbáqá Áánûqtuma wení amuné-náqá Áábakaakama timá ámitana wemá tirái-qtataama káubiq keráwákáq pááq íyábáé. wemá maará-tiraine.

⁴¹ ‘ítáaro. keráwáqá akáyáán áraraq-wayukao, keráwáqá iyánáaq umáreq pukínoe.

kemá keráwáqtí aúkáapi ketí mayaímá kémayaunamanibo maami-qtátááqtabá móra-nakoma minnágoni áaimma timá-timinimanibo keráwáqá íma itáíq-itaiq ínoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákómá tiráine.” téna Póroma timá yímikaiye.

⁴² ániibo Póroyaa Páánabatima mi-mónóq-náúpáké yaúbama kégumoyata aarawaamá maará-tiraae: “kenákámá yauwéqma iréka káqo-Tabaatiraqa maamin-áímmá ókaraq keqtáámá timá tímekao.” téta yeráwáqá tirááe. ⁴³ miráitata yenákámá monoq-náúpáké yaúbama máápaq kégumoyata yaímma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama yemá Ítiráaeo-wayukate máa-kayukama yeráwáqá Póroyaa Páánabatiyaa min-nákátí yinaaeq waqmé urááe. miráitata yenákámá umá yíqtaaiq éta Áánûqtuni íráqô-qtataapi paá máero tiráiyé.

⁴⁴ ániibo káqo-Tabaatiraqa mi-márúkóní waaqókáké máqte-kayukama Áánûqtun-aama itánéta ya áíkutaee. ⁴⁵ miráimanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá aónaamma maami taíbaq-wayukama mórabí káíkuyowata yemá ítama táwîq kéeta yemá Póroma timá yímîn-aimma timá márúte yukááe. ⁴⁶ Póroyaa Páánabatima yenákámá anókaq ááyana tirááye: “áqnáabaqa kerátámá Áánûqtun-aama timá-timikauyamanibo keráwáqá maamin-áíkmá mamá tínaaeq kényuwama minná keráwáqá kenamáárîq matúq-matuq umá máí-auwaraimma íma mayánóe. ániibo keráwáqá itáaro. íbêqa kerátámá tiyuwéka káqo-kayukayopaq yagaroqtamá kégouye. ⁴⁷ mirámô ínaqa anómma uyátárai-naqa maará téna anón-anon-aimma keqtáá timá-timikaiye.

‘kemá keráwáqá Yéqtaaeo-wayukabimma ókáá kamá tágaikaae téq keráwáqá kétima-tikaune. ániibo

máqte-marabake-kayukama yíwáqnaa umá kétima-yiminana anaaékaqa kemá yeráwáqá yauwéqma yiwiránúne.’

téna Áánûqtuma tiráiyé.” téta Póroyaa Páánabati tirááye.

48 ánibo káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá min-áíqtábá Áánûqtun awíqá múte káyuyeta yimuqá makááe. miráitana máqtemma aarawaamá matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtuma mayánóe téna awaaméqá umáyikarai-kayukama yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

49 miráitana máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Áánûqtun-aagoma wéyáwé umá kanaarác uráíye. 50 ánibo yaímma Ítiráaeo-annabike anó-kayukagaraq yaímma Yéqtaaeobake anó-noinimma Áánûqtukaq nunamummá tiráa-noinimma mamá íyaqa ataráawata Póroyaa Páánabatima áaimma átama mamá táwîq umáyiketa yeráwáqti márûpikemma paábaq waqtukááe. 51 ánibo yenákámá yítaukake yomá ayúqtuweta 'móragaraq íma yauwéqma keráwáqti táí-aiipike nékaq kóyuye.' téta Aikónia-marabaq kóuraaye. 52 miráitana Ítun-anna-wayukama Áátioki-marabaq máa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémaraawana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yeráwápímmá ógikaiye.

14

Póroyaa Páánabati yenákámá Aikónia-marabaq máqe-uraaye.

1 Aikónia-marupaqa yenákámá keqnááníq umá Ítiráaeo-wayukati yirááti-naupaq uréta Íráqôn-aimma tirááye. yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta taíbaq Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítuqtaba itáíq-itaiq urááe. 2 miráimanibo mi Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma itáíq-itaiq kéeta yeráwáqá yaímma Yéqtaaeo-wayukati yúyánámmá mamá táwîq umáyiketa Káriqton-annati yíbâqawaayuma ítama táwîq urááe. 3 miráimanibo yenákámá Aikónia-marupaqa ayáqtáá-kanaama máeta uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-aimma kéteyana Áánûqtuma Aokaq-Áágóni akoqnáámá káyimitata yenákámá Áánûqtuni Íráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake káyitata áraikoniq uráíye. netuqyaamá awaaméq-yátááqá tarôq urááye. 4 ánibo Aikónia-marupake-kayukama aarawaamá yeráwáqá yaíkaa umá kaayaq-ánnáíq uréta yaímma Ítiráaeo-wayukayopaq owata tébakaqa Ítuma yiwíkai-kayukayopaq urááe.

5 anaaékaqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukagaraq yeqti anó-kayukagaraq yeráwáqá aarawaamá áiqma áíkuyikareta Póroyaa Páánabatima óqtatannapo yíkami-aimma tirááe. 6 ánibo Póroyaa Páánabatima maamin-áímmá kéiteta yenákámá péqmareta kaayaq-márúpáqá Arítaraabakaraq Tébeq-aukapaq

kóuraaye. ániibo mi-kááyáq-márúqá Araaikóniabaq anó-marukoni aúkáapi wáqe-uraaye. ⁷ miráitata min-áukápáqá máa-kayukabimma yenákámá mi átê-wataama Ítuqtaba tiráaye.

Arítaraabaq Póroyaa Páánabatima máqe-uraaye.

⁸ Arítaraa-marabaqa móra aítauqa táwîq urái-naqa máqe-uráye. ániibo min-náqá aítauqa miráuma táwîq uráimma naayóbáqá anóama marákáraipoana wemá kanaaráq aammá íma uréire uráye. ⁹ miráitana min-nákómá Póroni wataama kéitaitana Póro wemá maamin-nákóní itáiq-itaiq-yataakoma káonena wení aúyánápímmá téna ‘maamin-nákóqtábá kanaaráq itó-uma uréire íniye’ téna ítaráye. miráitana Póroma wenaúrapi karákéna tiráye: ¹⁰ “emá itó-uma aítauqa yamá arupú uwo.” téna kítitana min-nákómá wemá páátákáá itó-urena uréire uráye. ¹¹ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póron áama kéiteta máqe-o-kayukama maami-qtátááqá káoneta yeráwáqtí yábikemma anókaq ááyama tiráae: “ketáái maníkómá wíyôpake waayúkaraa umá ketáaráq kukáaye.” téna yeráwáqá tiráae. ¹² miráitata yemá Páánabatimma áwîqa Tútie téna káyamameta ániibo wataama tirái-náqá Póromma Émitie téna áwîqa yaráae. ¹³ yeráwáqtí maníqá Tútikaq nunamummá tí-námmá anó-marukoni áwábaq wáqe-uráye. ániibo mórama anó-nakoma Tútini áwîqa múte yaúyewai-nakoma wemá wíráati-yataariq umáketa awai-púrúmákáámá mi-márúkóní kurubín-óqtáráq itó-urena Póromma Páánabatigaraq ikámma yiménáae téna uráye. ¹⁴ ániibo timáyíkarai-nakarata Póroyaa Páánabatima yenákámá maamin-áímmá ítátuweta mirákómmá íma ígáae téna iyamma ôriq itata yenákátí unáákáqtôma yaráqma mipí yuwéta uyaatéta máqte-kayukati aúkáapi uréta anókaq ááyama maará-tiraaye: ¹⁵ “maakáyúkâô, nôraq itaráq keráwáqá maami-qtátááqá tarôq kéoo? kerátámá keráwáqtê móraiq umá maa-márábí-káyúkámúye. kerátámá paá keráwáqa Áánûqtuni átê-wataama kétimatumuye. naayó-qtátáákóqtábá yetíwîqa múte yaúyoqtabama minnábike waéqtikayaaka kerátámá iráuye. matúq-matuq umá maí-Aanuqtuma aabayákaráq maragaráq únókaráq máqte-qtataakaraq máqte-kamma marabíkaráq nópíkaráq tarôq uráinakoqtaba timá-timeyaaka kerátámá iráuye. ¹⁶ naayóbáqá wemá iyúwáitata yeráwáqá máqte-marabake yeqtí yúyánákáq máqte-qtataaqa tarôq uráae. ¹⁷ miráitana máqte-tupaama wemá máqte-kayukati aúkáapimma yaímma-yataaqa káyimitata mi-qtátááqá yemá aónaraae. ániibo Áánûqtu wemá keráwáqá aaqá kétimitana keráwáqtí yókáq-yátááqá mamá parú kéitaq yókáké-qtátááqá mamá kéneq keráwáqá timuqá kémaraae. ¹⁸ miráitana Póro wemá maamin-áímmá waayúkama kétima-yimitatamanibo

yeráwáqá íma kéiteta yeráwáqá paá máqte-kayukabama aáwaqa agamá ákûq umáyikaiyaba yíkaraae.

Póromma óqtatannapo ikákaae téta tirááe.

19 yaímma Ítiráaeo-wayukama Áátioki-marabakekaraq Aikónia-marabake iráa-kayukama yeráwáqá waayúkati yúyánámmá mayéta Póromma óqtatannapo ikákaae. miráitata yemá Póroqtabama pukaiyáa téta anó-marupakema yabitimá paábaq márûte yukááe. 20 miráimanibo yaímma Ítun-anna-wayukama Póromma amakaq ya ikúyakaraawana Póroma itó-urena anó-marupaq yauwéqma utáiyé. ániibo aabáyaama Póroma Páánabatigaraq yenákámá Tébe-marabaq kóuraaye.

Póroyaa Páánabatima yenákámá Tíriabake yauwéqma Áátioki-marabaq irááye.

21 Póroyaa Páánabatima Ítuni átê-wataama Tébe-marabaq máa-kayukama kétima-yimeta Ítun-awikaqa netuqyaa-káyúkámá iyápó-annama mamá aúqyiketa anaaékaqa maréta Arítara-marabaq uréta mikákémmá Aaikóniabaq uréta Patíriyaa Áátiokaq urááye. 22 miráitata yenákámá mi kaumo-márábáq Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá akoqnáá kéumayiketa maará téta yenákámá akoqnáá umá tiráiyé: “keráwáqá maamin-áímmá itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. Aánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanunataamanibo áqnáabaqa ketáámá ummaamá mamayéqtaae.” téta tirááye. 23 ániibo máqten-aukapaqa Ítun-aama itáa-kayukama áikuyo-kayukati aúkáapikemma yaímma yetí anó-wayukama mamá tarôq umáyíkaraaye. miráitata yenákámá aáwaqa awéta uréta Ítukaq nunamummá kéteta Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá uyátárai-nakoma yemmá yíwáqnaa ígáae.” téta tirááye. 24 anaaékaqa yenákámá Patíria-aukapaq kótámatuweta Paapíriya-marabaq urááye. 25 miráitata yenákámá Pégaabaq átê-wataama timá yímiqtuweta anaaékaqa Aatáária-marabaq kukááye. 26 ániibo Aatááriabakemma yenákámá únópi-káárébi Áátioka-marabaq yauwéqma urááye. ániibo naayóbáqá mi-márúkákémmá Póroyaa Páánabatima yínêkuyeta nunamummá kéteta Áánûqtuni yíwáqnaa í-yátáákómá yenákáyôpaq máinata wení mayaímá mayaígáae téta tiráa-mayaima yenákámá mamá ánatatuweta irááye. 27 yenákámá Áátioki-marukaq iréta Ítun-aama kéitaa-kayukama mamá áikuyikaraaye. ániibo Áánûqtuma yenákátê yagaroqtamá nôrawabi urái-qtataqtaba kétima-yimeta maará téta tirááye: “káqo-kayukabimma Áánûqtuma aamá awíqyikena oqtamá íyikaitata yemá Ítun-aama itáíq-itaiq kéoe.” téta yenákámá máqte-kayukama timá yímikaaye. 28 ániibo yenákámá mi-káyúkátê taíbaq-kanaama máqe-uraaye.

15

Yérútáárebaqa monoq-áímmá kéitaa-kayukama áíkuma watáama tirááe.

¹ yaímma Yúria-wayukama iréta Ítun-anna-wayukama maará téta watáama timá yímikaae: “keráwáqá Mótetini ámaan-aimma íma waráiyata kerawáqtí túma káraráiyanama kanaaráq Áánûqtuma íma kúmiq-yataapike tiwirániye.” téta tirááe. ² yemá mirá-timatuwaawata Póroyaa Páánabatima min-áímmá kéiteta yenákámá mi-káyúkátê iyamma éta akoqnáá umá aamá tirááye. miráitata yaímma yíbâqawaaraa-kayukama Póroyaa Páánabatima timáyikaayata tébakaq-wayukate Yérútáárebaq uréta iyápó-annagaraq anó-kawaa-wayukama yekáq watáama móma téite urááe.

³ ánibo Áátioki-marabaq Ítun-aama itéta áíkuyo-kayukama yeráwáqá mi-káyúkámá timáyikaawata kégomma yemá Pinítiabakaraq Tamériabakaraq urááe. miráitata mi-kááyáq-áúkápáqá yemá Ítun-anna-wayukaraq timá tágeta káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma yirummá mamá waéráiye téta timá yímikaae. miráitata yemá Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá íráqôniq urááe. ⁴ miráitata yeráwáqá Yérútáárebaq yewata yaímma timáyíkarai-kayukagaraq yetí kawáá-wáyúkágáráq yemá kéyimoneta miráo-maarao timáyíkaraae. miráitata Póroyaa Páánabatima yenákátê Áánûqtuma nôrawabi i-qtátááqtábámá watáama timá yímikaaye.

⁵ ánibo yaímma Pérati-wayukabike Ítun-anna-wayukama itó-uma maará-tiraae: “tiwiránîqtaba yeqtí yúma kégareq yeráwáqá timá-yimiyata Mótetini ámaan-aimma wáráaro.” téta tirááe.

⁶ miráitata yaímma anó-monoq-wayukagaraq timáyíkarai-wayukagaraq mórabi áikuteta min-áímmá timá uwákáae.

⁷ miráitata yemá taíbaq-aimma timátúwáawana Pítaama itó-urena maará téna timá yímikaiye: “ketíbâqawaayuo, naayóbáqá Áánûqtuma kemmá tiwiréna átê-wataama káqo-kayukabi móketima-yiminata yemá kéiteta Áánûqtukaq itáíq-itaiq ígáae téna tiwíkaiye. minnýaba keráwáqá itaraae. ⁸ Áánûqtuma máqte-kayukati íyaqnoabaqa káonenaboana yíyaqnoabaqa íráqôniq kéitana keqtáá kétiraatiye. miráitana wemá wení Aokaq-Áámá yeráwáqá kéyimimma miráuma naayóbáqá keqtáá tímikainiq umá kéyimiye. ⁹ Áánûqtuma wemá keqtáámá ôriq umá íma kétiraatenata yeráwáqá aokariq imá kéiye. ímiye. yeqtí yúma íkegareq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéowana wemá yeráwáqtí yirunóbáké kúmiq-yataaqa mamá paá kéumayikaiye.

¹⁰ miráitaraq yeqtí yúma kégareqtaba keráwáqá nôraq itaráq

Áánûqtumma áyamma iníq kémakateo? miráitaq maamin-úmmáán-ámáán-áímmá monoq-áímmá kéita-kayukabimma íma yíméro. naayóbáqá ketítubikotaama yeráwákáráq ketáágáráq maamin-úmmáá yátááqá kanaaráq umá íma wakáunatae. 11 miráimanibo ketáámá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéunanata wení íráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake kéitana keqtáá mamá paá kéumatikenata tiwíkaipoana miráráá umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwíkaiye.” téna Pítaama tiráiyé.

12 Pítaa wemá mirá téna kítitata yaímma áikutaa-kayukama yeráwáqá aamá íma téta yeráwáqá Póroyaa Páánabatima min-nákátí yúrapi karákááyata Áánûqtuma yenákátí iyáákaq máqtemma awaaméq-yátááqá tarôq umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiráátin-aimma yenákámá tirááye. 13 ánibo yenákámá maamin-áímmá timá ánatatuwaayana Yêmiti wemá tiráiyé: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ketáámá ítáaro. 14 Tááímoni Pítaama wemá keráwáqá timá-timikaiye. áqnáabaqa Áánûqtu wemá wení yabíkái-qtataaqa yúwáitana káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabimma kégumitana mi-káyúkábíkémhá Áánûqtu wemá yaímma yiwíqma wení waayúkaiq uráiyé. 15 minnáyaba naayóbáqá mórama Áánûqtuni amuné-náqá Émoti wemá agamatá-kánnáábí maará-tiráine.

16 ‘uyátárai-nakoma Áánûqtu wemá tiráiyé.

anaaékaqá kemá yauwéqma yénúne.

miráinaq kemá yeráwáqá Tébitin-anna-wayukama aúgen-augen umáyikanune.

miráitata yeráwáqá miráuma móra-namma aútú kamá wáinikaa umá yeráwáqá mááe.

miráipoaq kemá mi-námmá yawítíma aúge-nakaa ónúnnama miráuma Tébitin-anna-wayukama mamá íráqôniq umá umáyikanune.

17 miráipoana máqtemma káqon-anna-wayukagaraq yaímma ketábá yiwíkauna-wayukagaraq yemá uyátárai-nakoqtaba abáá-inoe.’

18 téna naayóbáqá uyátárai-naqa Áánûqtumma wenamááríq maamin-áímmá aúyánápi téna tiráiyé.”

19 miráitana Yêmiti wemá móragaraq maará téna tiráiyé: “káqon-anna-wayukama yeráwáqá Áánûqtuma yirummá káme-kayukama ketáá íma ummaan-ámáán-áímmá yeráwáqá yiménúnatae. 20 minnáyaba ketáá aúbama agamá yeráwáqá paá maará timá-yimenunatae. ‘yeráwáqá yeráwáqtí maníkáq awéqa timátuweta yeqtáaimma táwîq kéomayiketa miráráá íoro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-ááímmá íma tarôq ígáae. miráuma yaímma wáí-waakoni naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiye-kama naaemá íarena íma

naaro.' téqtaa timá-yimenunatae téna Yêmiti tiráiyē: ²¹ “ánibo minnáyaba Mótetini ámáan-aimma máqte-marupaqa monoq-náúpáqá Tabaati-yúpáámá yoráuma Ítaraae.” téna tiráiyē.

yeráwáqá aúbama agamá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama timáyikaraae.

²² miráitata yeráwáqá yaímma iyápó-annagaraq yeráwáqti aúkápimma yeqti anó-kayukagaraq awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukagaraq máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama yemmá yiwíkaae. minnámo yiwiráa-kayukama Póroyaa Páánabatite Áátioki-marupaq wígáae téta yiwíkaae. miráitata yeráwáqá kaayaq-nákámá Yúqtaatima móra-awíqa Paatáábati wegáráq móra-naqa Táératima yenákámá máqte-kayukati yúrakaqa Íráqôn-ano-wayukae. ²³ maamin-áúbámá yetê mamé urááe:

“ketáámá keqtíbâqawaayutaama timáyikarai-wayukagaraq anó-kayukagaraq keráwáqá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama ketíbâqawaayuraa umá Áátioki-aukapaq Tíriyapakaraq Tirítiabaq máa-kayukama keráwáqtábá wágáae téqtaa kêtunatae. ²⁴ yaímma-wayukama keqtáábíkémhá keráwáqtôpaq uréta yeráwáqá kaaqaari-áímmá téta keráwáqti túyánámmá mamá táíq kéoe-aimma ketáá itáunataamanibo keqtáábíkémhá aamá yeráwáqá íma mamé uréta yeráwáqá paá kaaqaarigóníq kéoe. ²⁵ miráitata ketáámá minnáyabataa aamá timá móra-akaq maréqtaa keqtáábíkémhá kaayaq-nákámá timáyikaunataataa yenákámá yagaroqtamá ketáá tikái-nakama Páánabatiyaa Póroqaraq keráwáqtôpaq yeráwáqá kéoe. ²⁶ yenákámá ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni mayaírákémhá puíyóyaqtabama íma ikatíqa kéoye. ²⁷ miráitaqtaa ketáámá kaayaq-nákámá Yúqtaatiyaa Táéрати yenákámá timáyikaunataataa keráwáqtôpaq kéoyapoata yenákámá yenamááríq mimórá watáama agayáuna-aimma mó-tima-timiyaq itánoe. ²⁸ ánibo keqtáábímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mimóráq-túyánámmá kêtimitaqtaa ketáámá aamá timá móra-akaq maréqtaa ummaa-yátááqá keráwáqá íma mayánóe téqtaa ketáámá pááqyan-amaan-aimma paá agatáunatae. ²⁹ itáaro. maníkáq awéqa timátuweta yimíyan-aawaqa íma naínoe. waí-wáákóní naaemá íma néta móra-wamma ánúwamma ibibamá ikámaraiya-kamma íma naaro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-áímmá íma tarôq oro. miráqtataariq éqa keráwáqá Íráqóniq ínoe. áre.” téta min-áúbábí tirááe. ³⁰ miráitata yemá maamin-áúbámá maméta Áátioki-marabaq kóuraae. Áátioki-marabaq kéwetama áíkuma itáíq-itaiq kéo-kayukama maamin-áúbámá maméta móma yímikaae. ³¹ ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áúbágómá umá yíqtaaiq iqtábá yoráuma itátuweta yeráwáqá yimuqá ôriq

umá makááe. ³² miráitata Yúqtaatiyaa Táératima yenákámá Áánûqtuni amuné-nákórátámá yenákámá mi-kayúkábímmá ayáqtaákaq watáama téta Káríqton-anna-wayukati yirummá mamá akoqnáá umáyíkaraae. ³³ miráitata yenákámá Áátioki-marupaqa pááqyamma ayáqtaá-kanaama kémaeyata yetibâqawaayuma min-nákámá iyuwáiyáqtaábá timá kaayoné umáyíkaraae. ³⁴ miráimanibo Táéрати wemá yuwéna mibáq Áátioki-marabaq máqe-uraiye. ³⁵ Póroyaa Páánabati yenákámá Áátioki-marupaqa netuqyaa-kánáámá taíbaq óq-wayukate yagaroqtamá kémaeyata Áánûqtuni watáama kéyiraateta timá yímikaaye.

Póroyaa Páánabati yenákámá yatákááye.

³⁶ yaímma-kanaama yátáitana Póro wemá maará téna Páánabatimma timá ámikaiye: “kerátámá máqte-marabaq uréire umá Áánûqtuni watáama timá yímikauya-kayukama yeráwáqá íráqôniq umáwaq uyátárai-nakokaq itáiq-itaiq kéino téna tiráiyé. ³⁷ miráitana Páánabatima Yóáane Máákima awíqmena yenákátê wínéna uráiyé. ³⁸ miráimanibo Póroma maará-tiraiye: “naayóbáqá wemá Paapíriya-marukaqa tiyuwénarata wemá maami-máyáímá íma mayéna kóuraipoaka wemá kerátátê íwiniye.” téna tiráiyé. ³⁹ miráitana Póroyaa Páánabatima yenákátí yúyánákómá íma mórai q uráibo ôriq-oriq itata mikáké yaíkaaq urááye. miráitana Páánabatima Yóáane Máákimma awíqmeta yenákámá únópí-káárébí uréta Táíparati-marabaq kóuraaye. ⁴⁰ ánibo Póroma Táératimma awíqmeta kóyata Ítun-anna-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoni kaayoné-yátááqá kenákátê waino.” téta tirááe. ⁴¹ ánibo Póroma Táératimma awíqmeta Tíriabakaraq Tirítiabakaraq kéwena Ítun-aama itáiq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqti yúyánámmá mamá akoqnáá uráiyé.

16

Tímoti wemá Póroyaa Táératite yagaroqtamá uráiyé.

¹ Póroyaa Táératima Tébe-marabakaraq Arítaraa-marabakaraq uráiyé. ánibo mi-márúkáqá mórama Ítun-anna-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tímotie. mórama Ítiráaeo-annabikeninikoni áanikoe. min-íníkmá Ítukaq itáiq-itaiq miráimanibo aboámá Karíki-nare. ² miráitata yaímma Ítun-anna-wayukama Arítaraabakekaraq Aikónia-marupakekaraq yemá Tímotin áaikoma yeqti yúraqaq íráqôniq uráiyé. ³ ánibo Póroma Tímotimma keté wíkáae ténaboana wení aúma kárataiyé. Ítiráaeo-wayukama mibáq máaqtbae téna miráuraimanibo wení aboámá Yéqtaeonaqa máetata máqte-kayukama aónaraae. Ítiráaeo-wayukayaba

iyamma iyá téta wení aúma kárátaiye. ⁴ ániibo yeráwáqá anó-marupaq kéweta naayóbáqá Káríqton-annagaraq aúbabi agamá tiráan-aimma kétima-yimeta 'keráwáqá maamin-áímmá wáráaro' téta tiráae. ⁵ miráitana máqten-aukapake Káríqton-anna-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéowana móra-mora-taoqa taíbaq yorupamá mórabi yoráutaae.

Póroni kaikáá-qtátáaré.

⁶ yeráwáqá maréta Parítia-marabake Karétia-marabaq kéowana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Étia-maragoni aúkáapimma Áánûqtun áama abarokáq mó-tiyaba íma iyúwáitata tiráae. ⁷ miráitata yeráwáqá maréta Mítia-marukaq uréta mikákémmá yeráwáqá Pitínia-marupaq wínetá kéowana Aokaq-Áágómá yeráwáqá yáqtokaiye. ⁸ miráitata yeráwáqá Mítia-marukaq kótámatuweta Taróqqaati-marabaq uráae. ⁹ mi-nókáámmá Póroma móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. miráitana mórama Maaterónia-marupake-nakoma itó-urena Póromma inaa-inaa tiráaiye: "emá Maaterónia-marabaq iréwaq keqtáá tíwáqnaa uwo." téna kétitana aónaraiye. ¹⁰ ániibo Póroma mirá-qtátááqá káonaiqtaba páátákáá kemá Arúkegaraq ketáámá yokaa uréta aammá ónúnna-aqtabataa abáá-uraunatae. miráitaqtaa ketáá utáunataama Áánûqtuma mi-káyúkábí átê-wataama mó-timayimero téna kétaayaiye téqtaa ketáá tiráunatae.

Aríriaama Káríqton-annama aúkáaiye.

¹¹ ketáámá Taróqqaati-marukakemma únópí-kááregómá maréna Tamáátarati-marabaq uréna káqon-aabayanapimma mikákémmá Niyáápori-marukaq uráunatae. ¹² ániibo mikákémmá ketáá mi-márúqá yuwéta Píripaaiabaq uráunatae. Maaterónia-wayukati anó-marukaqa naayóbáqá Arómani-wayukama yeráwáqá mi-márúkáqá ya máqe-uraane. miráitaqtaa mi-márúkáqá ketáámá yaímma-kanaama ya máqe-uraunatae. ¹³ ániibo Tabaati-yúpáámá ketáámá anó-marupakemma yuwéta máapaqa móra-nokoni áwábaq nunamummá ténaqtaa kéunanataa min-áúkápáqá yaímmanoinimma yemá mórabi áíkuma máawaqtaa yeráwáqtê ketáámá watáá-wataa tiráunatae. ¹⁴ ániibo mi-nóínípkémmá móra-inikoni áwíqqa Aríriaae. wemá Táiyátáéra-marapaken-inimma wemá karogaro-tábáráábémá yakáqma anó-kayukama keyimena minnárake móneqa kémayena Áánûqtukaq nunamummá téwain-inikomma wemmá uyátárai-nakoma wení aúyánámmá mamá íraqôniq umákáitana wemá Póron áama ítaraiye. ¹⁵ ániibo min-íníkmá yaímma wení waayúkagaraq yeráwáqá Ítuqtaba nommá péqtuwaawana min-íníkmá maará-tiraiye: "kemá áraimma uyátárai-nakokaq itáíq-itaiq kéonaqa keráwáqá

kanaaráq máqtemma ketí naaúpaq yero.” téna titaqtáá ketáá wení-naupaq uráunatae.

Póroyaa Táératima yenákámá Píripaibaq ánná-naupaq máqeraaaye.

16 móra-taoqa ketáá nunamummá tí-márúpáq kéweqtaa mórama paá-mayai-inaaruma aónaraunatae. ániibo wepímmá táí-aagoma máena mi táí-áágómá wemmá amuné-áímmá tiráíye. anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtaba kítitata min-ínáárúgóní kawáá-wáyúkámá wení akoqnáárake móneqa mayéwaone. 17 min-ínáárúgómá Pórogoraq ketáái tinaae kéyena wemá anókaq ááyama tiráíye: “maami-káyúkámá yemá mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni mayai-wáyúkábóata yemá Áánûqtuma keqtáá kúmiq-yataapike tiwiránîqtaba wataáama kétima-timetae.” téna min-ínáárúgómá tiráíye. 18 máqte-tupaama min-ínáárúgómá min-áímmá timáe kéuwitana Póroma min-áímmá ítáimma ábôgaitana wemá waéqma min-ínáárúmá káonena maará téna táí-aagoqtaba tiráíye: “Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránî-nakon áwîkaq emá min-ínáárúgóní arunóbáké ayuwé paábaq kóaa.” téna kítitana páátákáá táí-aagoma ayuwéna kóuraiye. 19 ániibo min-ínáárúgóní kawáá-wayukama aónaamma yemá móneqa mayéwaon-aaimma táí-aagoma ayuwéna kégoiqtaba mi-káyúkámá yemá Póroyaa Táératimma yáqtoqma yiwíqmeta máqte-kayukati yúbáq anókawaa-wayukaraq urááe. 20 mikákémmá yiwíqmeta aamá ítama yainái-wáyúkáráq uréta maará-tiraae: “maamin-nákámá yenákámá Ítiráaeo-nakaboata ketáái márûqa mamá táwîq kéoye.” téta yemá tirááe. 21 miráitata yenákámá keqtááyábá káqon-aaimma ‘wáraaro’ téta kétéyamanibo ketáámá Arómani-wayukama min-ááímmá waráiyábá aammá áúkaiye.” téta tirááe. 22 ániibo aarawaamá yemá máqtemma min-nákátí paá-yubi kémaraaqtaba aamá ítama yainái-wáyúkámá yemá Póroyaa Táératini kúberai-unamma ayúqtuweta máqte-kayukama ‘tebûqa yíméro’ tewata yemá maami-kááyáq-nákámá tebûqa yímikaae. 23 miráitata yeráwáqá maamin-nákámá tebûqa yímítuweta yiwíqmeta ánná-naupaq móma yíkáreta ánná-wayukati kawáá-nákóqtábá oqtamá umá akoqnáá uwo’ téta tirááe. 24 ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá maamin-ákóqnáá-áímmá íténa wemá maamin-nákámá yiwíqma naaún-arunobaq yíkarena yenákátí yítaukaqa akoqnáá-annanapo kúyikatuwena iyúwáitata min-náúpáq máqeraaaye.

25 nokáamma Póroyaa Táératima Áánûtukaq nunamummá timátuweta imá kétéyata ánná-wayukama yemá itaraae. 26 mirá kítitana páátákáá anómma márûma yokéna ánná-wayukati

naakóní ábo-tagoma karekóq uráiyē. páátákáá máqten-anna-wayukati iyáápi-kema akoqnáá-annagoma máqtepaq yarákuráiyē. ²⁷ miráitana ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá itó-urena aónaimma ánná-nakoni máqten-oqtagoma íguráiyē. máqtemma ánná-wayukama kóuraawaa téna wení tokóru-yakaa-puma yabitiréna wenamááríq wení ánûwamma araráánéna uráiyē. ²⁸ mirá kéitana Póroma anókaq ááyama tiráiyē: “emá enamááríq enaúma íma mamá táwíq uwo. ketáá máqtemma kanaaráq máunatae.” téna Póroma tiráiyē. ²⁹ ánibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma ikatíq kéitata ‘ómmá kúraqme yero’ titata ómmá kúraqma tágaraawana wemá uyaaténa Póroyaa Táératiti yítaupi aiqá ya atákuráiyē. ³⁰ ánibo mi-kawáá-nákómá Póroyaa Táératimma yiwíqmena máápaq kumá yaúbarena maará téna timá yímikáiyē: “kenákámá umaatarááya-nakao, nôraq kéonanawaq Áánûqtuma kemmá mamá atóbatikaniyo?” téna wemá tiráiyē. ³¹ ánibo yenákámá maará téta timá ámikaayē: “emá Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéinana Áánûqtuma emmá kúmiq-yataapike káwirainana ení aara iyápógaráq móraiq oro.” téta tirááiyē. ³² miráitata yenákámá uyátárai-nakon-aama kétimameta máqtemma wení naaúpaq máa-kayukayabagaraq timá yímikaayē. ³³ mi-nókáámmá Póroyaa Táératimma tebûqa yímíqmaraapimma yenákátí náomma nommá kumá tete kéumayikena min-nákógáráq máqtemma wení aara iyápóma yeráwáqá Ítuqtaba nommá pékaae. ³⁴ miráitana wemá Póroyaa Táératima yawíqmena wení naaúpaq uténa aáwaqa yímítata narááiyē. ánibo wemá wení móra-naoq-wayukagaraq wegáráq máqtemma Áánûqtun-aama itááqtaba yimuqá makááē.

³⁵ aaqá iraráitata aabáyaanapimma aamá ítama yaináí-wáyúkámá yaímma i-wáyúkámá timáyiketa ‘min-nákámá timáyikénata kóotao’ téta máma timá ámikaae. ³⁶ miráitana ánná-wayukaraq kawáá-nákómá Póromma timá ámikaae: “aamá ítama yaináí-wáyúkámá téta ‘kenákáyábámá iyúwénata kóotao’ téta tepóaka yaákare kóyuye.” téna timá yímikáiyē. ³⁷ Arómani-wayukati ámán-aimma téna “Arómani-wayukama tebûqa íyimero.” kétepoana Póroma maará téna timá yímikáiyē: “kerátámá Arómani-nakamuyamanibo yemá kekárátábíkémhá árain-aimma íma ítama yaíkaae. ímiye. aarawaatí yúraqa paáyaba kekárátámá tíkakaakarataae. miráitata yemá kekárátámá ánná-naupaq tíkaraae. ánibo íbêqa kekárátámá aúpáráq timátikanetaq kéoo? árainma ímira-inoe. yenamááríq iréta kekárátámá mamá máápaq márûte tiyuwánôkarataae.” téna Póroma tiráiyē. ³⁸ ánibo i-wáyúkámá maamin-áímmá maméta aamá ítama yaináí-wáyúkáráq mó-tima-yimewata yemá min-áímmá ítamma Arómani-nakaboata ôriq umá ikatíq urááē. ³⁹ miráitata yeráwáqá

uréta min-nákámá mó-tima yiruqtabá umáyiketa máápaq iyúwáawata ‘mi-márúqá yuwéka kóokao’ téta yeráwáqá tirááe. ⁴⁰ miráitata yenákámá ánnábike yuwéta Aríriaani naaúpaq urááye. mibáq yenákámá yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yimónatuweta Ítuni watáama kétima-yimeta yeráwáqti íyaqa mamá akoqnáá umáyiketa yenákámá kóuraaye.

17

Tetarónáikaq-wayukama Póroyaa Táératima yíkamineta urááe.

¹ Póroyaa Táératima yenákámá maréta Áápi-pori-marabakemma Aaporónia-marukaq uréta mikákémmá maréta Tetarónáikaq Ítiráaeo-wayukati monoq-námmá wái-marukaq urááye. ² miráitana naayóbáqá Póro wemá mirá éwainiq umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáqá kaumo-Tábáátígóní aúkapiemma wemá yeráwáqtê yagaroqtamá maéna Áánûqtuni wannaabí agamatán-áímmá timá-yimikaiye. ³ ániibo wemá Áánûqtuni áaimma kétima-yimena “keqtaái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakoma wemá aú-tiqa mayéna pukéna itó-iniye” téna tiráimma “maamin-náqá wemá Ítue. wemá keqtaái kúmiq-yataapike tiwirániye.” téna Póro wemá tiráiyee. ⁴ miráitana mi-káyúkábikémmá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtutaba kéiteta yeráwáqá Póroyaa Táératiti yinaae wakááe. yaímma Karíki-wayukama yeráwáqá Áánûqtutaba itáiq-itaiq kéokayukama kaayaq-nákátí yinaae kéwaraawata yaímma anónoinimma yeráwákáráq mirá-uraae.

⁵ miráitana yaímma Ítiráaeo-wayukati íyakoma táwîq kéiteta yeráwáqá yaímma-wayukama oótamma íma makáa-kayukagaraq yaímma táí-wayukama timáyíkaawata yeráwáqá márûqnobaq uréire kéeta anókaq ááyama aamá kététa Yéitonini naammá yeráwáqá ya ikúteta Póroyaa Táératima máqte-kayukati yúrikaq yiwíqmeta yinéta urááe. ⁶ miráimanibo yeráwáqá íma mi-kááyáq-nákámá yimóneta yeráwáqá Yéitonikaraq yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yáqtoqma yiwíqmeta kámááni-wayukaraq kéyeta yeráwáqá maará téta anókaq ááyama tirááe: “maami-káyúkámá yeráwáqá máqten-aukapaqa táí-aaimma tarôq umáe uréire kéeta íbêqa yeráwáqá maa-márúkáq ketáábí ya mááe. ⁷ ániibo Yéitonima wemá mi-káyúkámá yiwíqmena wení naaúpaqa ma kéyikaiye. máqtemma yeráwáqá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni ámáan-aimma kárateta tirááe: “káqomma yabíkái-naqa máimma áwîqa Ítue kété.” téta tirááe. ⁸ aarawaagáráq kámááni-wayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá máqtemma ôriq umá íyaqtaba urááe. ⁹ miráitata Yéitonigaraq wetê oq-wáyúkagáráq yeráwáqá

máqtemma móneqa meyanîq umátúwáawata anó-kamaani-wayukama yeráwáqá iyúwáawata kóuraae. Póroyaa Táératinopake nékaq máiyaq yetí móneqa yauwéqma yimínoe.

Póroyaa Táérati yenákámá Péríabaq mayaímá matááye.

¹⁰ kumayuqá aúrítata nokáámma Póroyaa Táératimma yîbâqawaaraa-kayukama yenákámá Péríabaq timáyikaayata mi-márúkáq uréta yenákámá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uyábékaaye. ¹¹ ánibo Ítiráaeo-wayukama Péríabaq máa-kayukama yeráwáqá íraqôniq umá Áánûqtuni watáama itéta yaímma-wayukama Tetarónáikaq máeta Áánûqtuni watáama íma itáa-kayukaraa yeráwáqá íma urááe. ánibo máqte-tupaama yeráwáqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáámá kéyorauteta Póroni watáama ‘árainabiyo?’ téta yeráwáqá tirááe. ¹² miráitata taígani aarawaamá yaímma Karíki-wayukabike yaímma waagaráq anó-noinikaraq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéeta yirummá ámikaae. ¹³ Póro wemá Áánûqtuni watáama Péríabaq máa-kayukama kétima-yimitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Tetarónáikaq máa-kayukama yeráwáqá itéta mi-márábáq uréta aarawaamá Póroni watáama kéita-kayukati yúyánámmá mamá tawîq umáyikaraae. ¹⁴ mirátata yaímma Káríqton-annawayukama yemá páátákáá Póromma únón áwabaq timákáawana kóitata Táératiyaa Tímotima Péríabaq paá máqe-uraaye. ¹⁵ ánibo Póromma aapaké awíqmeta ye-káyúkámá Áátenibaq nékaq mó-ayuweta yemá yauwéqma Péríabaq kégowana Póro maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá móma Táératiyaa Tímotima timá-yimiyatawaq yenákámá páátákáá ketôpaq yetao.” téna timá yímikaiye.

Póroma Áátenibaq Ítuni watáama tiráiyee.

¹⁶ ánibo Póroma Táératiyaa Tímotiti yiwémá Áátenibaq máena aónaimma mi-márúkáqá yaataq ikúqma waayúka óiqa tarôq umáketa minnáraq nunamummá kétéwana Póroma minnáma aónaimma wení áyakoma táwîq uráiyee. ¹⁷ miráitana wemá máqte-tupaama monoq-náúpáqá uténa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukagaraq yemmá akoqnáá umá watáama tiráiyee. miráitana máqte-tupaama waabá-káyúkámá áíkutaawana yeráwáqtí yúrákaq agarokáq watáama tiráiyee. ¹⁸ ánibo yaímma yeqtí yirááti-wayukama yetí tugarukón áwîqa Epikúriyaa Atóika yemá Pórote kárún-aaimma tirááe. yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá aamá íma ítarai-nakoma waayúkama timónaigaae téna mirá kéiyee. netuqyaan-áímmá tin-nákómá nóin-ainaq tínénaq kéiyoo?” téta kétéwata yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá

káqo-marupake kaaqaari maníkóní wataáma kétiye.” téta tiráámanibo Póroma Ítuni átê-wataama kétima-yimena Ítuma pukéna itó-uraiqtaba kétima-yimitata yeráwáqá mirán-áímmá tirááe. ¹⁹ miráitata yeráwáqá Póromma awíqmeta káánítôre-wayukaraq uréta yemá maará téta tirááe: “emá aúgen-aimma máqtemma aarawaamá timá-yimen-aimma tinaqtaa ítáano. ²⁰ maamin-áímmá ténaqtaa ketáá ítáúnama aokariq kéiye. miráinaa min-áíkoní áaimma tinaqtaa ítáano.” téta tirááe. ²¹ Áátenibaq-wayukagaraq káqo-marupake Áátenibaq yama kémae-kayukama yemá yeqtí anó-kanaama yuwéta mikáq yama máeta máqtemma aúgen-aiqtaba kéiteta téite urááe.

²² ániibo Póroma káánítôre-wayukati áíkuma máa-marupaq Ériáapagatiq wenáwîqa itó-urena wemá tiráíye: “keráwáqá Ááteni-wayukao, keráwáqtí maníkókáq akoqnáá umá nunamummá kétéwaq káonaune. ²³ miráitaq kemá uréq keráwáqá nunamummá kéte-naupaq utéq aónaraunama keráwáqtí maníkókáq agamá amí-yáréráqá móra áubama maará téq agamakááe. ‘maaminnáma ketáá íma aónaraunanaqa móra uyátárai-nakoe.’ téq agamakéq min-náqá keráwáqá íma aónareq wekáq nunamummá paáyaba tiráamanibo íbêqa kemá min-nákóní wataáma kétima-timune. ²⁴ ániibo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa tarôq uráíye. miráitana Áánûqtuma wenamá wîyopakaraq mararákáráq anómma uyátá-maqma máíye. miráitana wemá waayúkama iyáápike umáráan-naupaqa íma kémaiye. ²⁵ ániibo Áánûqtu wemá móra-yataaqtaba íma aqtórárîq kéena móra-nakoni ayáákogaraq mamá tíwáqnaa íniye. téna íma kémaiye. íniye. wemá wenamáárîq máqte-kayukabimma aúgen-auwaraima kéyimena máqte-qtataakaraq aáma kéyimiye. ²⁶ miráitana kímora-naqa wemá tarôq uráitana wepíkémhá mamá netuq-wáyúkámá abarokáq urááwana wemá mamá máqte-marabaq yíkáriye. miráitana wenamáárîq yeráwáqtí máe-kanaama maréna yeráwáqtí máa-maruqa kéyimena uráíye. ²⁷ ániibo Áánuqtuma miráuraipoata yeráwáqá wemmá abáá kéetama wemmá aónainoe. miráitana Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaa ketáái nékaq íma máíye.

²⁸ ‘miráitaqtaa ketáámá wepí máeqtaa ketáámá tú aréqtaa uréire kéunataae.’ miráuma naayóbáqá keráwáqtí aamá itaraa-kayukama yemá tirááne; ‘ketáágáráqá Áánûqtuni iyápó-annataa máunatae.’ téta tirááne. ²⁹ owé. ketáámá Áánûqtuni iyápó-anna máeqtaama weqtábámá íma áwáarara kain-óqtánábi mónerabi óqtane. ítenatae. móra-yataaqa waayúkagoni ayáápikenabi auyánápíké tarôq umákáriye téqtaa íma ténatae. ³⁰ naayóbáqá

waayúkama aamá íma ítaraa-kanaaraqá yeráwáqá nói-qtataarabi mi-kánáárqá tarôq kéowanama Áánûqtu wemá aamá minnýaba yainai-áímmá íma tiráine. íbêqa wemá máqte-marupaq máa-kayukayabama téna 'keráwáqá keráwáqtí táiaaipike waéráaro.' téna kétéye. ³¹ miráitana Áánûqtu wemá móra-kanaama maréna móra-taoqa máqte-kayukama kateko-yátáákáq yeráwáqtí yáaiqtaba aamá ítama yainánîn-naqa awíkaipoana weqtábá ketáá itáíq-itaiq ónúnataama min-náqá wemmá pukáipike mamá itó-uyakaraiye." téna Póroma Ááteni-wayukama tiráiyé.

³² yeráwáqá itáamma maamin-náqá Ítuma wemá pukéna itó-urain-aimma Póroma kítitata yaímma-wayukama yeráwáqá kítiteta wíráa kéowata yaímma yeráwáqá tirááe: "emá móragaraq maamin-áíqtábá kétinaqtaa anaaékaqa itáano." téta yerwáwáqá tirááe. ³³ miráitana Póro wemá mi-káyúkámá iyuwéna kóuraiye. ³⁴ ánibo yaímma-wayukama Póroni anaaé kéwaraawata káánítôre-wayukapikemma móra-naqa áwîqa Taeonítíati wegáráq móra-inimma áwîqa Aráámari wegáráq yaímma-wayukagaraq Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

18

Póroma Kóriti-wayukabi mayáimá matáiyé.

¹ anaaékaqa Póro wemá Áátenibaq yuwéna Kóriti-marabaq uráiyé. ² ánibo mórana Ítiráaeo-naqa wenáwîqa Akíra wení márûqa Pááqatibaq naayóbáqá Akíra wegáráq wení ánáakoma áwîqa Patíra yenákámá Ítari-maruqa yuwéta yaímma Ítiráaeo-wayukayaba Ítari-marupake anó-kawaa-nakoma áwîqa Karótiatima téna máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama kóoro téna titata iráa-kayukayopaq uráiyé. ³ miráitana Póro wemá yenákátê kémaena naayóbáqá kémayai-mayaima kémayena yíwáqnaa kéena tabarááberaq-namma urááe. ⁴ ánibo máqtemma Tabaati-yúpáámá Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uténa yeráwáqtê Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq máitata móra-mora-yuma yemá itó-uma yeqtí watáama tirááe.

⁵ ánibo anaaékaqa Táeratiyaa Tímoti yenákámá Maaterónia-maruqa yuwéta kégumoyana máqte-tupaama Póro wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukabimma min-áímmá kétima-yimena "Ítuqtabama keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nare." téna timá yímikaiye. ⁶ miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kítiteta yeráwáqá áyoqa káyeta weqtábá waáq táimma tirááe. miráitana Póro wemá itó-urena abíkáké kaitóma popoq umátuwena wemá tiráiyé: "keráwáqá aúyokiyamma minná kanaarác keráwáqtí minnáe. ánibo íbêqa kemá keráwáqá

tiyuwéq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukayopaq kégoune.” téna Póro timá yímikaiye. ⁷ ániibo Póro wemá iyuwéna móra Yéqtaaeo-nakoni naaúpaq ko mánena uráimma min-nákón áwîqa Títíá Yátati ániibo min-nákómá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana wení naammá Ítiráaeo-wayukati monoq-nákóni waaqókáq wáqe-uraiye. ⁸ miráitana mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Karípu wegáráq máqtemma wení aara iyápógaraq yeráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itái-q-itai kéowata yaímma Kóriti-wayukama yeráwáqá Póron-aama kéiteta yeráwáqá Áánûqtuqtaba kéiteta Ítuqtaba nommá pékaae.

⁹ ániibo móra-nokaamma uyátárai-nakoma wemá kainapákáá umá Póromma maará téna timá ámikaiye: “Póro, emá íma ikatíq íeaq maamin-áimma íyuwaa. emá paá tíq-tiq umá timá-yimiyo. ¹⁰ kemá etê yagaroqtamá mánunaboana móra-nakoma íma emmá ikaména mamá táwîq umákaniye. ániibo maami-márúkáqá ketí waayúkama taígani-kayukama mááe.” téna Áánûqtuma tiráiyé. ¹¹ ániibo Póro wemá mi-márúkáqá móra-karitimaatigaraq abapaké móra-wiyomma kémaena wemá mi-káyúkábimma Áánûqtuni watáama timá yímikaiye.

¹² anaaékaqa Arómani kámááni-wayukama yeráwáqá móra-naqa Kááriomma timáketa móra-marukoni naayón-áwíqá Akááiya íbêqa káqon-awiqa Karíti mi-márúkáq anó-kawaa-naqa ‘maao’ téta tirááe. miráitata mi-kánááráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá áaiqa Póromma kéumaketa awíqmeta kawáá-wáyúkáq urááe. ¹³ ániibo yeráwáqá maará téta tirááe: “maamin-nákómá wemá máqte-kayukabimma téna “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna “wemá Ítiráaeo-wayukati yáaimma mamá táwîq kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe. ¹⁴ ániibo Póro wemá watáama tínéna kéitana Káário wemá Ítiráaeo-wayukama timá yímikaiye: “maamin-nákómá wemá táí-aaimma tarôq éna móra ámán-aimma araténa uráinaqa minná kemá keráwáqá Ítiráaeo-wayukati táama itánúnamanibo ¹⁵ mórama keráwáqtí tíwíkararaq yaímma keráwáqtí táaiqtabama íma maamin-áimma maméraq kemmá máma timá-timiyaraq kemá aamá ítama yaináano.” téna aamá ítaama yainái-nákómá tiráiyé. ¹⁶ mirá téna aamá itai-nákómá wemá maami-káyúkámá yainái-náúpáké waqtúwáitata kóurae. ¹⁷ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá mórama Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-naqa monoq-náúpáqtábá wenáwîqa Tóqtanimma yáqtoqma aamá ítama yainái-márúkóni waaqókáq tebûqa ámikaae. aamá ítama yainái-náqá Káário wemá minnáyaba taíbaq-auyanamma íma Ítaraiye.

Póroma yauwéqma Áátioki-marabaq iráiyé.

18 Póro wemá Kóriti-marabaqa netuqyaa-túpáamá kémaena wení ábâqawaaraa-kayukate íráqôniq umáyikena wemá mórama únópí-káárébí maréna Tíria-marabaq uráiyé. miráitana Patíragaraq Akíra yenákámá yagarogtamá Pórogaraq urááé. ániibo áqnáabaqa Tékariabaq wemá mórama yanaan-áímmá ánatanena Ítiráaeo-wayukati yáaimma waréna wení aqnótáuma kárátaiye. 19 miráitata yeráwáqá maréta Ipítiani-wayukati márûkaq uréta Póro wemá Patíragaraq Akíra yenákámá iyuwéna wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna watáama akoqnáá umá timá yímikaiye. 20 ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá téta 'Póro wemá yeráwáqté ayáqtáá-kanaama kémaena wíniye' téta tiráamanibo Póroma yeráwáqtí yáama íma ítaraiye. 21 miráitana Póro wemá tiráiyé: "Áánûqtu wemmá akáinanama wemá kanaaráq kemmá timátíkainaqa keráwáqá ya timónanune." téna timátuwena Póro wemá yawuwéqma kúmítaqtaa ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Ipítiani-marama yuwéqtaa kóuraunatae.

22 ániibo únópí-káárégómá maréna Tétaría-marabaq uráitana Póro wemá Yérútáarebaq uténa Ítun-aama kéitaa-kayukama 'mirá-maara oro' kétima-yimena timá íráqôniq kéumayikena wemá Áátioki-marabaq kóuraiye.

Póroma yawuwéqma kaumobáriq umá aammá uréire uráiyé.

23 ayáqtáá-kanaama Póro wemá Áátioki-marabaq máqena anaaékaqa wemá maréna káqo-kaqo-marupaqa Karétiabakaraq Parítiyabakaraq kéwena máqtemma Áánûqtun-aama kéitakayukati yúyánámmá mamá íráqôniq kéena watáama timá yímikaiye. 24 miráitana móra Ítiráaeo-nakon-awiqa Aapóro wení márûqa Érékáánaria mikáké maréna Ipítiani-marabaq uráiyé. ániibo min-nákómá wemá íráqôn-aimma kétena Áánûqtuni watáama agamatán-áímmá ítarena 25 Ítuma ketáái kúmiq-yataapike kétiwiraiqtaba ítarena wení arukómá íráqôniq kéitana máqte-kayukama uyátárai-nakoni aammá waráíqtábá timá-yimikaimanibo wemá paá Yóáanenin-aiqtaba nommá péqyikaraiye. Ítuma káqomma péqyikaiyaba íma ítaraiye. 26 ániibo wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpápá máqte-kayukama Áánûqtuni watáama kétima-yimitata Patíragaraq Akíra yenákámá awíqmeta yenákátí naaúpaq uréta Áánûqtuni aammá waráá éta timá íráqôniq umá ámikaaye. 27 anaaékaqa Aapóro wemá Karíki-marupaq wínéna kéitata yaímma Ipítiani-marupaq Áánûqtun-aama kéitakayukama yeráwáqá wemmá áwáqnaa umá aúbama agamá áméwana wemá maména móma Karíki-marupaq Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yímikaiye.

miráitana Aapóro wemá mi-márúkáq uréna waayúkama Ítuqtaba itáíq-itaiq kéowana Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa wenamáa kéyimi-kayukabimma wataáama kétena yíwáqnaa uráíye. ²⁸ Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá ‘áraitimma Ítuma keqtaáí kúmiq-yataapike tiwiránîn-naqiye’ téna yemmá yiráátiraiye. mirá kétena wemá máqte-kayukati yúrapimma akoqnáa umá Ítiraaeo-wayukati táí-aimma mamá paábaq yukáíye.

19

Póroma Ipítiani q mayáimá matáíye.

¹ Aapóro wemá Koríti-marabaq máqe-uraimma mi-kánááráqá Póro wemá máqtemma anugómá ôriq ín-áúkápáq uréna wemá Ipítiani-marukaq yayamá iráíye. ániibo mi-márúkáqá yaímma Ítun-aama kéita-kayukama ya yimónaraiye. ² ániibo Póro wemá yeráwáqá ítama aónaraiye: “naayóbáqá Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama keráwáqá Aokaq-Áámá matááô?” téna kítitata yeráwáqá tirááe: “aaqáo. ímiye. mórama Aokaq-Áámá wáíye téta íma tímá tímewaqtaa kétéámá íma Ítaraunatae.” téta yeráwáqá tirááe. ³ miráitana Póro wemá tiráíye: “keráwáqá náaraq umáwaq pékaao?” téna kítitata yeráwáqá tirááe: “ketáámá Yóáanenin-aiqtaba nonápó pékaunatae.” téta yeráwáqá tirááe. ⁴ ániibo Póro wemá tiráíye: “naayóbáqá Yóáane wemá aarawaamá nonápó kébeqyikena tiráíye: “keráwáqá tirummá yokaa kéeraq nommá péráaro. ániibo ketinaaémo yínîn-nakoqtaba itáíq-itaiq inomma min-náqá wemá Ítue.” téna tiráíne. ⁵ maamin-áímmá kítiteta anómma uyátárai-naqa Ítun-awikaq nommá pékaae. ⁶ miráitana Póro wemá yekáq ayáámma arááparena nunamummá kítitatana yeráwápímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kukáíye. miráitata yeráwáqá káqo-kaqon-aimma téta Áánûqtun-aama yemá amuné-áímmá tirááe. ⁷ ániibo mi-káyúkámá máqtemma miráuma tiyááka umá títaupake kaayaré (12).

⁸ miráitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náupáq uréna kaumo-wíyókóní arupimmá wataáama kétena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtataba tímá yímikáíye. ⁹ ániibo yaímma-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma kítiteta yeráwáqá máqte-kayukati yúrapimma Ítun aammá waráíqtábá tímá táwíq urááe. miráitana Póro wemá iyuwéna yaímma Ítun-aama kéita-kayukama yíwíqmena káqomma yirááti-naupaq uráamma mi-naakón áwíqa Tiráánati-naupaqa yeráwáqá Áánûqtuma

yabíkái-qtataaqtaba téite urááe. ¹⁰ ánibo Póro wemá kaayaq-kárítimáátímá máena miraráá kététa yaímma Étia-marabaq máa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq yaímma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukagaraqa yeráwáqá máqtemma ketáái anómma uyátárai-nakon-aama Ítaraae.

Tíbaani iyápó-annama

¹¹ Póroni ayáápimma mórama Áánûqtuma aokaríq umá anón-awaameqa tarôq uráíye. ¹² miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá Póroni óiqa ayumí-tábaráábemá maméta karíwáyúkátí yineqá móma kémaraawana yeráwáqti karígómá kánataitata yeráwápikémmá táí-aagoma iyuwéna paábaq kóuraiye. ¹³⁻¹⁴ mi-káyúkátí aúkápíke mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwíqa Tíbaa wení abapaké kaayaq-iyápó-ánnámá yeráwáqti mayaímá táí-aagoma matuwáiyátábá wáqe-uraiye. miráitata yaímma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maami-máyáírâq uréire kéeta yaímma-wayukabikemma táí-aama mamá paábaq yuwánétama yeráwáqá maará téta tiráae: “Póroma maamin-nákón áwíkaq akoqnáá-aimma kétitaqtaa ketáá kéitaunataama min-náqá Ítun-awikaq paábaq kóaa.” téta yeráwáqá tiráae. ¹⁵ miráimanibo maami-tái-áágómá yeráwáqá maará téna timá yímikaiye: “kemá Ítumma aónéq Póromma káoneq uráúpo keráwáqá náayuwabo?” téna yeráwáqá timá yímikaiye. ¹⁶ miráitata yaímma-wayukama yeráwápí táí-aagoma máí-kayukama yeráwáqá itó-ureta maami-káyúkámá ááíqa kéumayiketa yeráwáqti unáákáqtóma yaráqma táíq kéowata táí-aagoma yíkamma ayáá ayíkáitata naae áráaq-wamma kóuraae. ¹⁷ ánibo anaaékaqa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma máqtemma maami-qtátááqá kététa yáaqa karáíye yeráwáqá uyátárai-nakon áwíqa múte yaútaae. ¹⁸ netuqyaammá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá máqte-kayukati yúrakaq iréta naayóbáqá nói-atataarabi tarôq uráa-qtataaqtaba timá abarokáq urááe. ¹⁹ miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá maa-márábín-ámúné kéguteta awéqa téta uwaaqtagáánîq éta awaaméq-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeráwáqti wannaamá máqte-kayukati yúrakaq maméta irabí má-agataae. ánibo mi-kánnáágóní meyámmá mórabi komáé-yamae umá yoruparáamma móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (50,000) abarokáq uráíye. ²⁰ ánibo yeráwáqá mirá kéowana uyátárai-naqa Ítun-aagoma akoqnáá umá anóniq éna wéyáwé uráíye.

Ipítiani-marupaq anón-aiíqa urááe.

²¹ miráitana anaaékaqa Póro wemá aúyánámmá ítaraiye: “kemá maréq Maateróniakaraq Karíkiq uréq mikákémmá

maréq Yérútáárebaq uréq ániibo anaaékaqa Arómuq ónúne.” téna wemá auyánámmá ítaraiye. ²² miráitana kaayaqá wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaaya-nakama Tímotiyaa Irááqtimma timáyíkáitata yenákámá maréta Maaterónia-marabaq kéoyana wemá pááqya-kanaama Étia-marabaq máqe-uraiye.

²³ mi-kánáaráqá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtun-aama timá táwîq kéeta uyátárai-naqa Ítuni aammá auyáráaqtaba ááiqa urááe. ²⁴ ániibo móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Timítarie. wemá áwáarara kain-óqtákáké máqte-qtataaqa tarôq í-naré. miráitana wemá máqte-qtataaqa tarôq umá Ááqtamima yeqtí maníq-íníkóní aman-náópáq téna makáiyé. miráitana mi-máyáíráké móneqa maténa yaímma wení mayaí-wáyúkámá yímikaiye. ²⁵ miráitana wemá mi-káyúkámá yiwíqma móraraq yíkarena maará téna tiráiyé: “waayúkao, keráwáqá máqtemma aónaraae. ketáái móneqa maami-máyáíráké paá kéena Póroni watáama táwîq kéumakaiye. ²⁶ ániibo maamin-náqá Póroma máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéitaq minná keráwáqá káoneq kéitaae. miráitana maami-qtátááqá wemá Ipítiani-marukaqa wenamáa íma mirá kéibo máqte-marabaq Étia-aukapaqa mirá kéena wemá maará téna kétiye. ‘maníqá ketáái tiyáápike tarôq únna-yataaqa minná íma Áánûqtue.’ téna kétiye.” téna Timítarima timá yímikaiye. ²⁷ ániibo Póroni watáágoma ketáái móneqa mayaí-ámmá mamá táíq kéena máqte-kayukati yúyánákómá ketáái maníqá Ááqtamiqtabama máqte-kayukama yúyánámmá íma ítéta paá “tái-yataare.” téta tínoe. ániibo naayóbáqá Étia-wayukagaraq máqte-marabake-kayukama yeráwáqá maamin-ínímmá Ááqtamima ketáái maníkókáq nunamummá kétémanibo Póroma maamin-íníkóní áwîqa mamá táíq kéiyé.” téna Timítarima tiráiyé.

²⁸ ániibo yemá maamin-áímmá ítáamma ôriq umá íyamma itata yeráwáqá anókaq ááyama tirááe: “ketáái Ipítiani-wayukama ketáái anómmá Ááqtamima máiyé.” téta yemá tirááe. ²⁹ miráitata máqte-kayukama yemá anókaq ááyama kététa kaayaqá Maateróniabake-nakama yiwíqmeta iráan-nakama Káéatiyaa Ááritáákatima min-nákámá Pórogoraq yagaróqtamá uréire kéoya-nakaboata waabá-káyúkátí yúrakaq páátákáá yiwíqmeta urááe. ³⁰ miráitana Póroma waabá-káyúkátí yúrakaq wínéna kéitata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá wemmá yáqtokaae. ³¹ ániibo yaímma Étia-marabake anó-kamaani-wayukama yeráwáqá Póroni aanábó-wáyúkábóata yemá téta Póroqtaba íma waabá-káyúkátí yúrakaqa wíno.” téta yeráwáqá tirááe. ³² miráitana waabá-káyúkátí yúyánákómá

táiq umágurayie. yaímma-wayukama óq-aipike ááyama kétéwata yaímma-wayukama óq-yataaqtaba kétéwata yaímma-wayukama yemá “nóin-aaiqtabawaq ya áíkutaunataabiyo?” téta paá aíbôqnaaboq urááe. ³³ yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá móra-naqa Érékáánaramma timákáawana maamin-náqá tikáae téta máqte-kayukama ákaraae. ³⁴ ánibo aarawaamá aónaamma Ítiráaeo-nakoma maamin-áímmá kítitataboata yeráwáqá Ipítiani-wayukama máqtemma maará téta tirááe: “Ááqtamima ketáái uyátárai-maniqa máiyie.” téta ayáqtááq-kanaama mirá tíq-tiq urááe.

³⁵ anaaékaqa móra-naqa aúbama agayái-nákómá aarawaakáráq timá yubínikena tiráiyie: “keráwáqá Ipítiani-wayukao, máqte-kayukama yeráwáqá Ítaraae. ketáámá Ipítiani-wayukama yemá yeqtí anómma maníq-íníkmá Ááqtamitini nunamu-nákáráq aokaq-óqtámmá aabayápáké kukáimma yemá keyabiye. ³⁶ miráitana móra-nakoma íma maamin-áíqtábámá kaaqaari-áiné ítinibo keráwáqá paatí máero. ³⁷ keráwáqá maa-kááyáq-nákámá yiwíqme má yíkaraamanibo yenákmá íma ketáái aokaq-náúpákémmá moyámmá mayéta maamin-ínímá Ááqtamima ketáái maníkmá timá táiq íuraaye. ³⁸ ánibo Timítarigaraq yaímma wení mayái-wáyúkámá yemá móra-nakomma aamá timákaneta kéiyanaama anó-kamaani-wayukama yemá maamin-áímmá ítama yainánóe. ³⁹ ánibo keráwápímmá móra-wataama wárainaqá keráwáqá máqte-kayukama áíkuteraq waabá-káyúkábí min-áímmá tero. ⁴⁰ íbêqa máqte-kayukama ketáá ááiqa owáníq kéunataamanibo maami-wágóní áaimma móra íma wáiniq kéunaboataataa keqtáá ítama káonaiyaqtaama ketáámá kanaarác aamá íma tenúnatae.” téna tiráiyie. ⁴¹ aamá ítama aúbama agayái-nákómá wemá maamin-áímmá kétima-yimena máqtemma waabá-káyúkámá timáyíkáitata wéyáwé urááe.

20

Póroma Maateróniabakaraq Karíki-marukaraq uráiyie.

¹ anaaékaqa maamin-áíkmá ánatagitana Póroma máqtemma Káríqton-anna-wayukama yááyama yiwíqmena iréna yeqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyikena wemá Maateróniamarabaq kóurayie. ² ánibo wemá min-áúkápác uréire kéena Ítun-anna-wayukabimma wemá wataama kétima-yimena yeráwáqtí yirummá mamá akoqnáá umáyikaraiye. miráitana mikákémmá maréna Karíki-marukaq uréna ³ mi-márúkácáq wemá kaumo-wiyómmá máqe-urayie. anaaékaqa Tírímarabaq wínéna kéitata Ítiráaeo-wayukama yemá Póroma ikamí-áímmá tewana ítátuwena únópi-káárébí mikáké wemá

yauwéqma Maaterónia-marabaq wínéna uráíye. ⁴ ánibo Tópaateri Píraatimma áanikoe. wemá Péría-marabake-nakoma Pórote yagaroqtamá uráíye. miráitana Tetarónáika-marabakemma kaayaq-nákárátámá Ááritáákatima Tekútue. ánibo Káeatima Tébe-marabakekaraq Tímotigaraq kaayaqá Étia-marabakemma Tíkikatiyaa Tarópima yemá máqtemma Pórogaraq yagaroqtamá kóuraae. ⁵ mi-káyúkámá yemá áqnáabaq uréta keqtaáyábá Taróqaati-marabaqa tiwétáá urááe. ⁶ ánibo yammá irabí agamá naí-kánáámá yátámakitaqtaa kemá Arúkegaraq ketáámá Píripai-marabakemma yuwéqtaa únópí-káárébi maréqtaa Taróqaati-marabaq uréqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá mibáqá móra-Toqtaama máqe-uraunatae.

Póroma ákaq uréire uráíye.

⁷ Tóqtaagoni áqnáabaq-kanaaraqa ketááma aáwaqa kénaunanataa Póroma aabáyaama kóinenaboana aarawaamá watáama kétima-yimitana nokáan-aukaaniq uráíye. ⁸ mi yanaa-náupáqá ketáá áikuma máeqtaa watáa-wataa túnna-naupaqa ómmá netuqyaa kúraqmakaae. ⁹ miráitana mórama maabunákóní áwîqa Yútikatie. wemá naammá yanaa-nákóní motôqakaqa máena Póroma watáama tin-áímmá Yútikatima itéq éna aúgáibaa itana aúma waguré máqena yanaa-nákóní motôqakake kuména marabí yutákuraiye. miráitata yemá kukéta aónaamma wemá pukuráíye. ¹⁰ ánibo Póroma kukéna ámûraaq áyabaa uréna tiráíye: “keráwáqá íma túyánámmá itáaro. wemá íma pukáibo paá máíye.” téna tiráíye. ¹¹ ánibo Póroma yauwéqma naaúpaq uténa Ítuma yímikainikaa yammá mapámma kénena móragaraq watáama kétima-yimitana aaqá iraráitana Póroma iyuwéna kóuraiye. ¹² miráitata yemá mimábú-náqá íraqôníq umá máitata yemá yimuqá maréta awíqmeta urááe.

Póroma Taróqaati-maruqa yuwéna Mairítati-marabaq uráíye.

¹³ Póroma marabí tiyuwénata ‘Ááqtoti-marabaq kégonabo ko tiwíráaro’ téna timá tímítaqtaa ketáámá únópí-káárébi maréqtaa Ááqtoti-marabaq uráunatae. ¹⁴ mikákémmá Póromma awíqmetaa ketáámá únópí-káárébi Mítíríni-marabaq uráunatae. ¹⁵ mikákémmá ketáámá únópí-káárébi uréqtaa Kááíoti-marukaq ko watuwéqtaa mikákémmá mimórá táoqa Táámoti-marukaq uréqtaa Mairítati-marukaq ko yamá uráunatae. ¹⁶ ánibo Póro wemá maará téna aúyánámmá ítaraiye. wemá yaímma-kanaama Étia-aukapaqa íma máena páátákáá Ipítiani-maruqa kótámatuwena Yérútáárebaq ya-kánáámá (péqtakoti-omaqa) aónanena uráíye.

Póroma Ipítiani q monoq-náúpq kawáá uráa-kayukama watáama timá yímikaiye.

17 Póro wegáráq wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaa-kayukagaraq yeráwáqá Mairítati-marupa q máeta Póro wemá Ipítiani q Ítun-aama kéita-kayukati anó-kawaa-wayukama yááyaitata yemá wenôpa q irááe. 18 áni bo yemá wenôpa q kéyewana wemá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq kemmá kétimoneq ketáaimma aónaraane. kemá Étia-marabaqa karáwáqtê áqnáabaqa máqe-uraune. 19 miráita q keráwáqá aónaraane. netuqyaa-túpáamá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá kemmá mamá táiq kéumatikaawa q kemá ôri q umá ummaa-yátááqá kémaye q kemá anómma uyátárai-nakoni mayaímá matáunae.” téna Póroma tiráiye. 20 miráita q keráwáqá káonae. kemá keráwáqá tíwáqnaa í-áímmá íma yáqtoqma akoqnáá éq kemá paá keráwáqá kétiraateq waabá-káyúkátí yúrarabi naaúpa q timá tímikaune. 21 miráita q máqte-tupaama kemá Ítiráaeo-wayukagara q Yéqtaaeo-wayukagara q maará téq timá yímikaunae: “keráwáqá keráwáqtí tirummá Áánûqtumma améra q keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paába q kéyuwera q ketáái uyátárai-naqa Ítuqtaba itáiq-itai q oro.” téq timá yímikaune. 22 keráwáqá itáaro. íbêqa Aokaq-Áágómá kemmá tiwíqmena Yérútááreba q kéwipoa q mórama nói-qtataarabi ketineqá abaroká q ínî-waigoqtabama kemá íma ítaraune. 23 áni bo kemá kímora-yataa qtaba ítaraunama Aokaq-Áágómá akoqnáá umá timá tímikaiye. ‘máqte-marupaqa uréire innamá emá ummaa-yátááq áátuqma kémaye ánnáma mayánóne.’ téna timá tímikaiye. 24 miráimanibo kemá ketí túwarai qtabama túyánámmá íma itéq yáqtoqma akoqnáá íkéune. minnáyaba kemá ketí mayaímá uyátárai-nakoma Ítuma tímikai-mayaima mayánúnama minná Áánûqtuni átê-wataama Ítuqtaba timá-yimenune.

25 miráina q keráwáqá itáaro. naayóbáqá kemá keráwáqtí aúkáapi uréire kéeq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoqtaba timá-tímikaune. miráimanibo kemá itáunama anaaékaqa keráwáqá íma móragara q kemmá tímónanoe. 26-27 áni bo kemá Áánûqtun-ayuanamma keráwáqá timá-timiyabama ikatîqa íma éq yáqtoqma akoqnáá íuraupo máqten-aimma keráwáqá timá-tímikaune. miráita q kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma keráwáqtí aúkáapikemma wemá aúyokinimma minná íma kennámíye. 28 áni bo keráwáqá yabíqma arutéraq yaímma tipí-típi-annagara q Aokaq-Áágómá keráwáqtábá yeká q yabíero téna keráwáqá tiwíkaiye. miráina q keráwáqá Áánûqtuma wení naaenápó meyaní q umá yiwíkai-kayukagara q keráwáqá keqtimáárîq yabíqma akoqnáá oro. 29 áni bo anaaékaqa

kemá keráwáqá tiyuwéq kégonanama mórama táí-wayukama abááq-iyákóráá umá keráwáqtí aukáapi iréta keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa mamá táíq umátikanoe. ³⁰ ániibo yaímma keráwápíkémá keráwáqtí waayúkama yemá itó-uma kaaqaari-áímmá kététa máqtemma Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama tiwíqma táí-akaq tikánóe. ³¹ minnýaba keráwáqá yabíqma máero. keráwáqá túyánámmá itáaro. kaumo-kárítimáátígóni arupimmá wágááwabi nokáámma maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunnama minnýaba kemá tiqnumá kéyaitaq maamin-áímmá kétune. ³² íbêqa kemá keráwáqá máqtemma Áánûqtuni ayáapi kêtikaunaboana wení wataágoni kaayoné-yátáákómá keráwáqtê wáinana Áánûqtu wemá kanaarác máqte-qtataaqa wení waayúkama yiménúne téna tirái-qtataaqa keráwáqá timíniye. ³³ ániibo kemá móra-waigoni mónerabi unáákáqtôyabama íma túran-annama káune. ³⁴ miráitaq keráwáqá aónaraae. kemá kenamááríq ketiyáápike mayaímá kémayaunana móneqa abarokác kéita kemá aáwaqa meyáníq umá kéneq ketê yagaroqtamá máa-kayukama yíwáqnaa kéune. ³⁵ miráitaq kemá máqte-mayaima tiráátúnna máqtemma ketááma miráuma mayaímá kémayeqtaa káqo-yuma yeráwáqá íma akoqnaá íya-kayukama yíwáqnaa ónúntae. ániibo Ítuma maará téna wemá tiráin-aimma keráwáqá túyánámmá itáaro.

'keráwáqá paá móra-yataaqa mayéqa timuqá maranóe. ániibo móra-nakoma wení mi-qtátááqá yiménama yímíqma ánatenama wemá amuqá ôriq umá marániye.'

Ítuma tiráine." téna Póroma tiráieye.

³⁶ ániibo wemá maamin-áímmá timátuwena wemá arayutaúmmá aténa máqte-kayukate nunamummá tiráieye. ³⁷ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póromma yáqtoqma kámoqmeta ibiqá ôriq umá yakááe. ³⁸ ániibo Póro wemá téna keráwáqá móragaraq íma tóikaqo timónanoe tin-áíqtábá yemá ibiqá kéyareta awíqmeta únópi-káárébi móma ayúwáawana kóuraiye.

21

Póroma únópi-káárébi maréna Yérútáárebaq uráieye.

¹ ketáámá timá íraqôniq umáyikeqtaa únópi-káárébi maréqtaa Kóti-marukaq uréqtaa ániibo óq-aabayaanaapimma ketáámá maréqtaa Aróti-marukaq uréqtaa mikákémmá Páátaraaq uráunatae. ² miráitaqtaa mi-márúkákémmá mórama únópi-káárégómá Pinítiabaq wínéna kéitaqta ketáámá mipí maréqtaa Pinítiabaq uráunatae. ³ ániibo ketáámá Táíparatibaq káoneqtaa móra-aukapaq maréqtaa Tiríabaqa uréqtaa únópi-káárégómá

Tááyabaq oótamma móma yuwanéna kéitaqtaa mibáq uráunatae. ⁴ ánibo mi-márúkáqá ketáámá yaímma Káríqton-anna-wayukama keyimoneqtaa yeráwáqtê yagaroqtaamá abapaké kaayaq-yúpáámá máqe-uraunatae. miráitana Aokaq-Áágómá Káríqton-anna-wayukati yúyánámmá mamá akoqnáá kéitata yeráwáqá Póroqtabama wemá Yérútáárebaqa íma wíno téta tirááe. ⁵ ánibo ketáámá yeráwáqtê máqetaa kégounanataa máqte-kayukama yeráwáqti aara iyápógaraq maréta keyewaqtaa máqtemma únón áwábaq ya áíkuma nunamummá tiráunatae. ⁶ miráitata yeráwáqá keqtáá timá íráqôniq umátíkáawataa ketáámá únópí-káárébi kóúnataa yeráwáqá maréta yeqti naaópaq kóuraae.

Tétaría-marabaqa amuné-áímmá Póromma Áágabaatima timá ámikaiye.

⁷ ánibo ketáámá únópí-káárébi maréqtaa Tááyabaq yuwéqtaa móra-maruqa Tórameti koyamá uráunatae. miráitaqtaa ketáái tibâqawaaraa-kayukama timá íráqôniq umáyikeqtaa yeráwáqtê yagaroqtaamá kímora-yupaama máqe-uraunatae. ⁸ mikákémmá maréqtaa Tétaría-marabaq uréqtaa móra-naqa áwîqa Píripi wemá mórama Yérútáárebake abapaké kaayaqá Áánûqtuma yiwíkai-kayukabikemma wemmá mayairáq yíwáqnaa min-áúkápáq urááne. ⁹ miráitata min-nákóni kaayaqte-kaayaqte-noinaaruma wení ayáámûmaaqa yeráwákáráq Áánûqtuni watáama amuné-wáyúkaráá umá tirááe. ¹⁰ ánibo ketáámá Tétaría-marabaq yaímma-kanaama kémayunanataa mórama Áánûqtuni amuné-náqá áwîqa Áágabaati wemá Yúria-marabake yuwéna Tétaría-marabaq kukáiyé. ¹¹ miráitana wemá kukéna Póroni amûrannama maténa wení ayáákaraa aítaukaqa atáá kéena tiráiyé: “Aokaq-Áágómá kétiye. ‘maamin-ámúrannágóni aboámmá Yérútáárebaqa Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamiráuma atáá umá káqon-anna-wayukama yimínóe.’ téna Aokaq-Áágómá kétiye.” téna Áágabaati tiráiyé. ¹² ánibo ketáámá maamin-áímmá kéiteqtaa ketáágáráq yaímma aarawaagáráq Póroqtabama “wemá Yérútáárebaq íma wíno” téqtaa tiráunatae. ¹³ ánibo Póro wemá maará téna tiráiyé: “nôraq itaráq keráwáqá ibiqá kéyareraq ketí tirummá mamá táwîqa kéoo? kemá íma ánnáma mayaiyábámá yokaa kéupo? kemá *érútáárebaqa Ítuni áwîkaqa puyónáá kéune.” téna Póro *emá *aiye. ¹⁴ ánibo ketáámá íma káqomma túyánámmá itéqtaamanibo maará téqtaa ketáámá tiráunatae. ‘kanaaráq uyátárai-nakoni auyánákáq mi-qtátááqá abarokáq íniye.’ téqtaa tiráunatae.

¹⁵ anaaékaqa mi-márúkákémmá ketáái oótamma yokaa umá maméqtaa Yérútáárebaq uráunatae. ¹⁶ miráitata yaímma Káríqton-anna-wayukama Tétaría-marabakemma yeráwáqá

keqtaá tiwíqmetataa owaqtaá ketáámá mórana naayóbáqá
*q-itaiq kái-naqa Náátonini-naupaq auráunatae.

Póro wemá Yêmitimma aónaraiye.

17 ketáámá Yérútáárebaq yaayamá kényunanataa yaímma ketíbâqawaaraa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémareta keqtaámá tiwíkaae. 18 ániibo aabáyaanapimma Póro wemá Yêmitimma aónane kéitaqtaa yaímma Káriqton-annabike anó-wayukama yeráwáqá Yêmitigaraq yagaroqtamá máqe-uraae. 19 ániibo Póro wemá íráqôn-aimma téna Áánûqtuma Yéqtaeowayukabimma íráqô-qtataariq umáyíkáin-aimma wemá timá yímikaiye.

Póroma anó-monoq-wayukati yáama iténa anó-monoq-naupaq uráiyé.

20 yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtumma yimuqá marakéta tirááe: “taígani-kayukama Ítíráae-wayukama yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq kéeta akoqnáá umá ámáan-aimma kéwaraae.” téta yeráwáqá tiráámanibo 21 yaímma-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póro wemá Ítíráae-wayukama Yéqtaeowayukabi máa-kayukayabama Mótetini ámáan-aimma yuwéraq túma íma karéraq Áánûqtuni awaaméqá íma mayéraq naayón-ááímmá ímáýáaro. téna kétiye.” téta yaímma-wayukama tirááe. 22 miráitata emá yénna-aimma yeráwáqá Ítaraapoaqtaa “ketáámá nôraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. 23 ániibo emá ketáá timá ámenaiqtaa uwo. kaayaqté-kaayaqte-wayukama yeráwáqá yanaan-áímmá téta mi-yánáán-áímmá ina-kanaama yiqnótáuma karánóe. 24 ániibo emá mi-káyúkámá yiwíqme anó-monoq-naupaq uréwaq kúmiqa mamá paá í-yátááqá tarôq kéewaqaq mi-káyúkágáráq mirá kéumayikewaqaq yemmá meyámmá Áánûqtukaq amí-wámmá yímínatawaqaq yeqtí yiqnótáuma anaaékaqa kégaraiyata máqte-kayukama yemá emmá káoneta maamin-áímmá eqtábá tiráamma minná “kaaqaari-áiné” téta kéiteta eqtábámá “árainma Mótetini ámáan-aimma kéwaraiye” téta tínoe. 25 ániibo káqon-annama Yéqtaeowayukama Áánûqtun- aama kéita-kayukama aúbama agamá kéyimeta maará téta yemá tirááe: “yeráwáqá yabíqma arutéta maníkóní amammá tarôq umáketa amíyan-aawaqa waí-wámmá ánûwamma ibibamá ikamí-yamma naaemá íma naaro. mirá kéeta yeráwáqá aaraukáqá íma mamá yatáero.” téta agatááe. 26 ániibo Póro wemá maami-káyúkámá yiwíkema yeráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paá inéta wemá anó-monoq-naupaq uténa anó-monoq-wayukaraq nói-tupaawaqa yeráwáqá kúmiq-yataaqa mamá paá matuwáinata yeráwáqá Áánûqtukaq óq-ami-yataaqa agamá ákûqa umákanunataabiyo?” téna ítama aónaraiye.

Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-naupaq Póromma yáqtokaae.

²⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-yúpáámá yanáán-áíqtábá ánatanena kéitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaq máa-kayukama yemá aónamma Póro wemá anó-monoq-naupaq máitata máqtemma Póroqtaba yemá téta iyamma ôriq kéitata wemmá yáqtokaae. ²⁸ miráitata yemá anókaq ááyama téta “keráwáqá Ítiráaeo-wayukama keqtáá yama tíwáqnaa oro. maamin-nákómá wemá máqten-aukapaq uréire kéena wemá Mótetini ámaán-aimma mamá táíq kéena ketáái anó-monoq-naupaqa káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwéqmena kéuwiye.” téta yemá ááyama tirááe. ²⁹ miráitata naayóbáqá Ipítiani-marabake-naqa Tarópima wemá Pórote yagaroqtamá máitata yemá aónatuweta Póro wemá min-náqá awíqmenaq aokaq-mónóq-náúpáq táwî éna utaiyáá téta mirá-uraae. ³⁰ ánibo máqtemma Yérútáárebake-kayukama yemá anó-monoq-naupaq uréta Póromma áyábaa umá yáqtometa máápaq kéqumeta anó-monoq-nakoni oqtamá máqtepaq aúyareqeta yukááe. ³¹ miráitata yem* Póromma kéikamowata yaímma-wayukama maréta i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa móma timá ámikaae. ³² ánibo wemá wení i-wáyúkámá yiwíqmena kéyitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá i-wáyúkámá keyimoneta yemá móragaraq íma Póromma ikákaae. ³³ ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna i-wáyúkáyábá timáyíkáitata yemá Póromma yáqtokaawana i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna “maamin-nákómá wemá nôraq uráiyó?” téna ítama aónaraiye. ³⁴ máqte-kayukama yeráwáqá óq-aimma kétéwana yaímma-wayukama káqon-aimma kétéwana anó-kawaa-nakoma wemá maamin-áíkoní áaimma íma íténa wemá i-wáyúkámá timáyíkáitata Póromma awíqmeta yeráwáqti-naupaq urááe. ³⁵ miráitana Póro wemá mórama naakóní oqtaráq kéwitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Póromma ikamínéta kéowata i-wáyúkámá yeráwáqá Póromma yaaguyaqméta kóuraae. ³⁶ miráitata netuqyaammá aarawaamá yinnaeé waqméta kéweta ikámma púyóro.” téta tirááe.

Póroma wení watáama timá yímikaiye.

³⁷ Póromma awíqmeta naaúpaq uwínéta kéowana Póro wemá i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoqtabama “mórama watáama timá ámena kéune.” téna tiráiyé. ánibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna Póroqtabama “emá kanaaráq Karíki-aimma tinónô? kemmá timá-timiyo. ³⁸ naayóbáqá móra-nakoma Íqtíbibake miráuma náápaamma awétáma taígani-kayukama (4,000) yiwíqmena kaqmáápaqa waayukáma íma máa-marabaq uráimma minná íma eyábono?” téna ítama aónaraiye. ³⁹ ánibo Póro wemá

tiráiye: “ímiye. kemá Ítiráaeo-naqa ketí márûqa Táátiti minanó-marupake kemá wataáama aarawaamá timá-yimenaq kéune.” téna anó-kawaa-naqa timá ámikaiye. ⁴⁰ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma “kanaaráqiye” téna kítitana Póro wemá minákóní oqtaráq itó-uma ayáámma múte yaútena waayúkama yaákare maéra wemá máqte-kayukabimma Íbaru-aipike wataáama maará téna timá yímkaiye:

22

¹ “ketibâqawaayuo, ketibôutaa, kemá wataáama ténáaq kéupo keráwáqá itáaro. keráwáqá kemmá yainané kéoe.” téna Póroma tiráiye. ² miráitata yeráwáqá itáamma Póro wemá Ítiráaeo-wayukati yáama Íbaru-aipike wataáama kítitata yeráwáqá yaákare uyátá-maqma maamin-áimma itaraae. ³ ániibo Póro wemá tiráiye: “kemá Ítiráaeo-naqa ketinóma kemmá Táátati-marukaq maqtíkítaq kemá Yérútáárebaq iréq anómma káureq Kaméírioe. wemá yiráati-nakoma kemmá naayóbáqá ketáái títubikoni amáan-aimma timá tímikaitaq kemá akoqnáá umá Áánûqtun-aama íbêqa keráwáqá wáráaniq umá kemá kéwaraune. ⁴ miráitaq kemá Ítun aammá itáiq-itaiq kéo-kayukama keyikameq aarawaamá yiwíqme máma ánná-naupaq yíkaraune. ⁵ ániibo mú mikákáá anó-monoq-naqa wení anó-monoq-wayukagaraq yemá maami-qtátááqtbá aónaretama ‘árainé’ téta tínoe. naayóbáqá yeráwáqá aúbama agamá tímêwaqa kemá maméq Tamáátikati-marabaqa Ítun-aama kéita-kayukama koma yiwíqme yenata Yérútáárebaqa yemá yútiqa mayéta ánnáma ínoe téq uráunae.

Póro wemá Káríqton-annama aúkáin-aimma tiráiye.

⁶ miráitaq Póro kemá maréq Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéunana aabaúgómá miráuma wágáá aúkáammakariq kéitana páátákáá aabayápiké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiye. ⁷ miráitaq kemá marabí yutákure kéitaunana móra-aikoma aabayápáké maará téna tiráiye. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono?’ tiráiye. ⁸ ániibo kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ téq kêtunana wemá yauwéqma tiráiye. ‘kemá Ítuma Náátárêtibake-nakoma kemmá mamá táwîqa kéone.’ tiráiye. ⁹ miráitata yaímma ketê yagaroqtamá uráa-kayukama yemá maamin-ómmá káonetamanibo wataáamo timá tímîn-naqa íma aónaraae. ¹⁰ miráitaq Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá nôraq ónúno?’ kêtunana uyátárai-naqa Ítuma tiráiye. ‘emá itó-uma Tamáátikati-marabaqa kéwinana móra-nakoma kéma emmá mayáimá aménúnna-yataaqtaba wataáama timá áminiye.’ téna wemá tiráiye. ¹¹ miráitana min-ókómá ketí túramma mamá kumayuqá aúraitaq kemá máqte-qtataaqa íma kanaaráq umá

aónáunata yaímma ketê yagaroqtamá o-káyúkámá yemá tiyáákaq yáqtoqma tiwíqmeta Tamáátikatiq urááe.

¹² ániibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Áánánáiyatie. wemá íráqôniq umá ketáái ámáan-aimma kéitena kéwaraitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaq kémae-kayukama yemá weqtábá 'iráqô-nare' téta tirááe. ¹³ min-nákómá wemá ketimakaq íréna maará-tiraiye. 'Tóro, ketibâko, emá kanaaráq aúramma kararánóne.' téna kététaq kemá páátákáá túramma kégarareq wemmá aónaraune. ¹⁴ ániibo wemá tiráiyé. 'ketáágáráq ketáái títaubikoni Áánûqtuma emmá awíkema weni áaimma aónaika. téna wenamáárîq weni óyaupike watáama emmá timá ámikaiye. ¹⁵ miráina emá maamin-áímmá kéite aónánna-yataaqtabama máqte-kayukama timá-yiminone. ¹⁶ ániibo emá nôraq itawáq paá máano? itó-uma Ítun-awikaq nommá kéberewa q wenáwîqa kéyananawaq ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániye.' téna wemá tiráiyé.

Áánûqtuma Póromma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaraiye.

¹⁷⁻¹⁸ ániibo anaaékaqa kemá yauwéqma Yérútáárebaq uréq anó-monoq-naupa q nunamummá kéteq mórama kainapákáá umá uyátárai-naqa Ítumma aónáúnana wemá timá tímikaiye. 'páátákáá emá maami-márúqá yuwéwaq kóaa. emá maami-márúkáqá kémae ketáama timá yíminamanibo yemá maamin-áímmá íma itánóe.' téna tiráiyé. ¹⁹ ániibo Póro kemá tiráune. 'uyátáráana-nako, kemá kenamáárîq máqtemma monoq-náúpáq uréire kéeq enáama kéita-kayukama keyikameq yáqtoqma ánnáma kéumayikaunata yemá kemmá timónaraae. ²⁰ ániibo naayóbáqá ení átê-wataama tirái-naqa Tíbenimma ikámôwana pukáimma mi-kánááráqá kemá máeq mi-káyúkátí kúberai-unamma matokáunata ikákaane.' téq kétéunana wemá tiráiyé. ²¹ emá paá kéwinaq kemá emmá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaana wao.' téna Ítuma timá tímikaiye." téna Póroma tiráiyé. ²² ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéitetamanibo Yéqtaaeo-aiqtabama yeráwáqá anóka q ááyama maará téta tirááe: "wemmá ikámma púyoro. mirán-nákómá wemá maa-márúkáqá íma mániye." téta tirááe. ²³ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá yeqtí kúberai-unamma ayúqma paábaqtaa keyuweta mé móyuweo téta obamá apákama yukááe. ²⁴ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma i-wáyúkámá timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta naaúpaq múma ákareta tebûqa kámeta 'nôraq itatawáq Ítiráaeo-wayukama emmá maamin-áíqtábá kéteo?' téta yeráwáqá tirááe. ²⁵ miráitata yemá ánnánapo Póromma yaataq atáá umákareta tebûqa

kámewana Póro wemá kawáá-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “keráwáqtí ámáan-aikoma téna Arómani-wayukama aamá íma ítama yainéq paá tebûqa yíméro ténawaq keráwáqtí ámáan-aimma wáiyó?” téna ítama aónaraiye. ²⁶ ániibo kawáá-nákómá maamin-áímmá kéitena wemá maréna i-wáyúkátí anó-kawaa-nakomma móma timá ámikaiye: “emá maamin-nákómmá nôraq umákanewa q kéono? maamin-náqá wemá Arómani-naqiye.” téna timá ámikaiye. ²⁷ ániibo anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna “emá Arómani-naraq máano?” téna kítitana Póro wemá “owé” téna tiráiyé. ²⁸ miráitana anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “kemá anó-moneqa meyánîq umátuweq kemá Arómani-naqa máune.” téna titana Póroma tiráiyé: “kemma ketinóma maqtíkáitaq kemá Arómani-naqa máqe-uraune.” téna tiráiyé. ²⁹ miráitata máqtemma Póromma tebûqa ikamítáae téta yemá péqmareta kégowana anó-kawaa-nakoma ítáimma Póro wemá “Arómani-naqune” téna kítitana kawáá-nákómá ikatíq uráiyé.

Póro wemá káánítôre-wayukati yúrikaq uráiyé.

³⁰ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Ítiráaeo-wayukama yemá nôraq itatawáq maamin-nákóqtábámá maamin-áímmá kéteo?” téna wemá ítama arútanena móra-taoqa wemá ánnáma ayúqtuwena uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq áikutaawana Póromma awíqmena yeqtí yúrikaq uráiyé.

23

¹ Póro wemá káánítôre-wayukati yúrapí karákéna tiráiyé: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni aúrakaqa íraqônîq umá uréire kéeq ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íkémayaune.” téna tiráiyé. ² ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Áánánáiyati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata Póroni óyauqa yurákáae. ³ miráitana Póro wemá tiráiyé: “enaúraqa miráuma aúgemma naakaqá ayammá péqmaraanikaa kéimanibo ení arunóbáqá miráuma kabirai-qtátáákáá kéipoana Áánûqtuma emmá ikamíniye. ániibo emá enamáárîq makaq ámáan-aimma kéware. aamá keyainemanibo emá maamin-ámáan-áímmá kárate waayúkama timáyikaanata yemá ketóyauqa keyurarae.” téna tiráiyé. ⁴ miráitata yaímma Póroni amakaq máa-kayukama yemá tirááe: “emá Áánûqtuni mú mikákáá anó-monoq-naqa timá táiq kéumakaane.” téta yemá tirááe. ⁵ ániibo Póro wemá tiráiyé: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa áraimma máiyó? miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá maará

téna kétéye. ‘emá ení anó-kawaa-nakoqtabama íma timá táíq umákaao.’ tiráimma minná kemá ítarane.” téna tiráiyé.

6 ániibo Póro wemá káánítôre-wayukama yimónaimma yeráwáqá yaímma Pérati-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq máawana wemá káánítôre-wayukayaba maará téna tiráiyé. “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá Pérati-naqa máeq Pérati-nakoni áanikomune. miráitaq kemá pukáa-kayukama yauwéqma itó-inoe téq kemá itáíq-itaiq kéune.” téna tiráiyé. 7 Póro wemá mirá téna kítitata yaímma Pérati-wayukagaraq Tááqtuti-monoq-wayukagaraq yeráwáqá unítíqa tirááe. 8 miráitata Tááqtuti-wayukama yeráwáqá kéte. pukáa-kayukama yeráwáqá yauwéqma íma itó-iyana yeqtí yimammá íma wáitana Áánûqtuni kaqtó-wayukama yeqtábá íma mááe kétéwatamanibo Pérati-wayukama mi-qtátááqtábá itáíq-itaiq kéoe. 9 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá anókaq ááyama kétéwana yaímma Pérati-wayukabike ámáan-aimma yiráati-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “ketáámá maamin-náqá aónáúnataama wení otaa-qtátááqá íma wáipoana Áánûqtunopake móra-nakowabi mórama aágobi wepí watáama titana áraimma íyaq kétéyo?” téta yemá tirááe.

10 ániibo yeráwáqá anókariq umá unítíqa kététa Póromma máka-ayaakaq yabitimá uréire kéeta aúma mamá yararáawaniq kéowana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma aónaimma wemmá áaqa kégaitaba wemá yaímma i-wáyúkámá timáykáitata yeráwáqá mi-káyúkátí aúkáapike Póromma awíqmeta yeráwáqqtí-naaupaq kóuraae. 11 ániibo nokáámma uyátárai-naqa Ítuma Póroni amakaq iréna timá ámikaiye: “enáyakoma íráqôniq kéina emá akoqnáá umá Yérútáárebaqa ketáama timá-yimennaiq umá Arómuq-wayukama timá-yimiyo.” téna timá ámikaiye.

Ítiráaeo-wayukama Póromma ikamínéta téta urááe.

12 óq-aabayaanaapimma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá áíkuteta mórama yanaan-áímmá timá aúwáyakaq maréta Póromma ikamínéta urááe. miráitata yeráwáqá aáwaqa íma néta aweté umá máeta Póromma ikátuweta nainéta urááe. 13 Póromma ikamí-áímmá tiráa-kayukama miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama maamin-áímmá timá akoqnáá urááe. 14 miráitata yemá uyátárai-monoq-wayukararabi anó-kayukaraq uréta tirááe: “ketáámá mórama aáwaqa ínéttaa aweté umá máeta Póroma ikátuweqtaa mikáq aáwaqa nanúnatae téqtaa timá aúwáyakaq maráúnatae.” téta tirááe. 15 miráinaq keráwáqá kawáá-wáyúkágáráq káánítôre-wayukagaraq aamá yuwáiyana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakaq kéwinaq wemmá maará téraq timá ámero. ketáámá móragaraq maamin-náqá

Póron-aama itánáqtaa kéune tíyana wemá timákainana kényinaqtaa ketáámá aapaq yabíkéqtaa ikámóno.” téta tirááe.

16 ániibo Póromma ámánaakoni ánikoma anaugómá maamin-áímmá itátuwena wemá maréna i-wáyúkátí naaúpaq uréna Póromma maamin-áímmá timá ámikaiye. 17 miráitana Póro wemá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábá tiráíye: “emá maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá anó-kawaa-naqa watáama timá ámino.” téna tiráíye. 18 ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá maamin-íyápómá awíqmena anó-kawaa-nakaq kéwena wemá tiráíye: “ánná-nakoma Póro wemá téna maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá emmá watáama timá áminiye. téna titaq kemá awíqme kényune.” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá tiráíye. 19 ániibo anó-kawaa-nakoma min-íyápómá awíqma ayáákaq yáqtoqma móma áwábaq ákárena wemá tiráíye: “emá nói-kataawaq timá-timinono?” téna min-íyápómá itama aónaraiye. 20 miráitana min-íyápógómá tiráíye: “Íríráaeo-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta aabáyaama eqtábá Póromma awíqme káánítôre-wayukati yúrikaq kumínaqtaa ketáámá móragaraq maamin-áímmá itama wemmá aónanunataae.” 21 tiráámanibo emá yeqtí yáama íma itaao. mi-káyúkámá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama yemá yanaan-áímmá timá akoqnáá kéeta Póromma ikámma puínéta aáwaqa íma néta paá máeta íbêqa yeráwáqá aúpáq yokaa kéoe.’ ” téna tiráíye. 22 ániibo anó-kawaa-nakoma wemá maamin-íyápómá timákáitana kégoitana wemá tiráíye: “maamin-áímmá emá timá-timenna-aimma káqo-yuma íma timá-yimiyo.” téna timákáitana kóuraiye.

Póromma timákáawana anó-kawaa-naqa Pírikikaq uráíye.

23 ániibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-nakoma kaayaqá kawáá-nákárátámá yááyama timá yímikaiye: “kenákámá ááiq-i-wayukama taígani-kayukama (200) kényiwerekawaq ániibo kaumowáyúkágáráq tiyáákama oóti ámûraaq wínó-kayukagaraq yaímma taígani-kayukama (200) paromá matóráiyaraq nokáámma aúwai-kanaaraq keráwáqá Tétária-marabaq oro. 24 miráinaq keráwáqá Póromma móra-otima wemmá amíyana wemá min-ótíbí máinaq keráwáqá kékén umá awíqme anó-naqa Pírikikaq móma ayúwáaro.” téna timá yímikaiye. 25 miráitana wemá móra aúbama maará téna agatáíye:

26 “kemá Karótiatima kemá maamin-áúbámá anó-kamaani-naqa Pírikikaq agamá kámeq wágááe téq kétune. 27 Ítiráaeo-wayukama yemá maamin-náqá ikamínéta kéowaq kemá itáúnnama wemá Arómani-naqune’ téna kėtiqtaba kegáráq ketí ááiq-i-wayukagaraq ketáámá Ítiráaeo-wayukati iyáápíke

maamin-náqá awíkaunatae. ²⁸ miráitaq kemá nóin-aiiqtabawaq yeráwáqá maamin-áímmá kéteo téq kemá maamin-náqá awíqme káánítôre-wayukati yúrakaq uráune. ²⁹ ániibo wemma ikámma puyéta ánnáma amí-yátááqá wemá íma tarôq uráibo paá yeráwáqti ámáan-aikaraq naayón-ááíqtábá yeráwáqá mirá-uraae. ³⁰ miráitaq kemá itáúnnama yeráwáqá akoqnáá-aimma timá aúwáayakaq maréta maamin-náqá aúpáq ikámma puínéta kéowaq kemá páátákáá timákaunana wemá enôpaq kéwepoata mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áímmá enaúrakaq tínoe.” téna Karótiati wemá aúbama agatáiyé.

³¹ miráitata ááiq-i-wayukama yeráwáqá Póromma awíqmeta Áátiparááti-marukaq ko watéta ³² ániibo mikákémmá yaímma marabí uráan-i-wayukama yeráwáqá yauwéqmeta yeqti-naopaq kéyewata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá Póromma awíqmeta Tétaría-marabaq urááe. ³³ mirátata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá maamin-áúbámá maméta anó-kawaa-naqa móma kámeta Póromma awíqmeta wení aúrakaq urááe. ³⁴ ániibo anó-kamaani-nakoma wemá maamin-áúbámá káonena wemá Póromma ítama aónaraiye: “emá náakake-narabono?” téna kítitana Póro wemá tiráiyé: “kemá Tirítia-marabakena” téna kítitana ³⁵ ániibo anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “maamin-áímmá eqtábá tiráá-kayukama yeráwáqá maakáq íyaqa maamin-áímmá ítama yainánúne.” téna wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta Éróitini kámááni-naupaq móma ánná umákáawana máqe-uraiye.

24

Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-wayukama Póromma aabi mayákaraae.

¹ anaaékaqa móra-tiyaapaq-kanaama yátáitata anó-monoq-naqa Áánánáiyati wegáráq yaímma anó-kayukagaraq mórama yeráwáqti yáama waeránîn-naqa áwíqa Tetúratí yeráwáqá máqtemma Póromma aabi mayakánón-aimma anó-kamaani-naqa Pírikikaq tirááe. ² ániibo anó-kamaani-nakoma Póromma ááyaitana kéyitana Tetúratí wemá maará téna kaaqaari-áímmá tiráiyé:

“anó-nako, emá keqtáá íráqôniq umá tíwáqnaa kéonaqtaa ketáámá ááíqa íma kéeqtaa ení aúyánákáqá máqte-marukaqa móra-yataqa íma abarokáq kéiyé. ³ miráitaqtaa ketáámá minnáyaba emmá ítama íráqôniq kéeqtaa timuqá kémarauatae. ⁴ miráimanibo emmá watáama timá yáqtoraiyabama ení paru-yátáákáq emá ketáái watáama awaaraq-áímmá itánóne.

⁵ maamin-nákómá máqte-tupaama wemá ááiqá kéena máqte-marabaqa Ítiráaeo-wayukati aúkápimma wemá táí-aaimma tarôq kéena wemá áqnábariq umá keqtáá Ítiráaeo-wayukabikemma wemá Náátárêti-wayukaraq yabíkéna yúyánámmá mamá táwî kéumayikaiye. ⁶ miráitana wemá ketáái anó-monoq-naupaqa kúmiq-yataaqa tarôq kéitaqtaa ketáámá wemmá yáqtokaunatae. ⁷ miráimanibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-naqa Arítiasi wemá iréna maamin-náqá akoqnáá umá awíqmena kóuraiye. ⁸ miráitana Arítiasi wemá téna ‘maamin-náqá aabi mayakánéqa keqtááyábámá enôpaq oro.’ téna wemá timá tókaraaiqtaae. miráipoaq emá maamin-náqá enamááriq ítama káonenana weqtábá ketáama ‘áraine’ tíya emá aónanone.” téna Tetúrati wemá tiráiyé. ⁹ máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq yemá téta maamin-áímmá “áraine” téta yemá tirááe.

Póro wemá Pírikikaq watáama tiráiyé.

¹⁰ ániibo anó-kamaani-nakoma wemá Póroni aúrapi aayóq uráitana Póro wemá watáama tiráiyé:

“kemá aónaraunama emá netuqyaa-túpáámá maami-káyúkátí anó-kawaa-naqa mááe. aamá ítama keyainanaq kemá akoqnáá umá yawwéqma tenúne. ¹¹ ániibo emá enamááriq maami-káyúkámá ítama yimónao. kemá Yérútáárebaqa monoq-námmá peránáaq uráunama títaubake kaayaq-yúpáámá keyataiyé. ¹² miráitata Ítiráaeo-wayukama yemá íma kétimonawaq kemá móra-naqa unítíq-aimma ítimayikeq ániibo kemá máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq íma kéeq yeráwáqtí anó-monoq-naupaqa yirááti-naupakaraq íma anó-maruqa mamá táwîqa íma uráune. ímiye. ¹³ ániibo íbêqa maami-káyúkámá máqten-aimma kétémanibo íma kanaaráq abarokáq yirááti-aimma kété.” téna Póroma óq-aimma tiráiyé: ¹⁴ “miráimanibo kemá móra-yataaqtaba emmá timá-amenunama minná aammá uyátárai-nakoma tiráátiraiye. ketí aúbi máráa-kayukama min-áqtábá ‘kaaqaari-áíné’ kété. kemá Ítiráaeo-wayukabikemma yatáqma kémaeq naayóbáqá ketáái títaubikoni Áánûqtukaq anaaé kéwáreq kemá máqtemma ámán-aima kéwareq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama agamatá-kánnáábímmá wáitaq kemá itáíq-itaiq kéune. ¹⁵ miráitata yeráwáqá maami-káyúkámá Áánûqtuqtaba awé oníq umá kegáráq Áánûqtumma awé kéeq kemá Áánûqtuqtaba wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniye. téq kemá itáíq-itaiq keune.

¹⁶ ániibo ketirukómá íráqôniq kéena arupú kéitaq kemá Áánûqtugaraq aarawaatí yúraqaqa kemá ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íma kémayaune.

17 ánibo kemá Yérútáárebaq yuwéq káqo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraune. mibákémmá kemá yauwéqma ketí márûkaq iráunnama kemá Áánûqtukaq amí-yátááqá maméq iréq móneqa ketí waayúkama íma makáa-kayukama yímikaune. 18 ánibo kemá mirá kéeq anó-monoq-naupaq máeq ketí kúmiq-yataaqa mamá paá i-yátááríq kéunatama taíbaq-wayukama keté íma áikuteta unítíq-aimma íma wáqe-uraiye. 19 miráitamanibo yaímma Ítíráao-wayukama Étia-marabaq kémaae-kayukama yeráwáqá máqe-uraae. yemá kemmá aabi matikánétama yemá maakáq enaúrakaq irétawaq ókaraq yeqtí wataáama itáaro. 20 ánibo mi-káyúkámá min-áímmá íma timá-amiyaama maanámo máa-kayukama iyúwénatawaq káánítôre-wayukati yúrakaqa itó-uraunata otaa-qtátááríq íuraane tiráan-aimma timá-amero. 21 miráimanibo kímora-yataaqa kemá maará téq tiráune. ‘Áánûqtu wemá pukáa-kayukama yauwéqma mamá itó-umayikanitaq kemá minnýaba itáíq-itaiq kéune téq tiráunayaba yemá minnýaba kemmá aabi kématikaae.’” téna Póroma tiráiyé.

22 ánibo anó-kawaa-naqa Píriki wemá uyátárai-nakon aammá itáíq-itaiq on-ááímmá aónéna wemá tiráiyé: “i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa Arítíati wemá maakáq yínna-yupaama kemá keráwáqtí táama ítama yainánúne.” téna anó-kamaani-naqa Píriki wemá tiráiyé. 23 ánibo anó-kawaa-nakoma yaímma-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Póromma awíqma ánná-naupaq móma ákáreraq akoqnáa-aimma íma téraq wemmá ayuwáiyana paá uréire kéinaq wení waayúkama iyuwáiyata paá yama káoneta aáwaaqa wemmá áméro.” téna tiráiyé.

Píriki Póromma kaayaq-kárítímáátímá ánnáma umákaraiye.

24 Píriki wegáráq wení ánáakoni áwíqa Tarútíra wemá Ítíráao-annabiken-inimiye. miráitana Píriki yaímma-taoqa wemá Póromma ááyaitana Póro wemá iréna Ítuma keqtáa yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáíq-itaiq kéo-waigoni áaimma timá ámikaiye. 25 miráimanibo Póroni wataágoma arupú áaiqtaba téna ketáái túma yabi-iyábágáráq Áánûqtuma ketáámá mamá yainánîq-kanaayabagaraq wé tiráiyé. Píriki wemá maamin-áímmá kéitena ikatíq uráiyé. miráitana Píriki wemá Póromma timá ámikaiye: “anaaékaqa aamá tí-kánááráqá emmá ááyaanaa aamá máma tínópo emá kóaa.” téna timákaraiye. 26 miráitana Píriki wemá Póroqtaba “yaímma móneqa timíniye” téna wemá Póromma taígani-tupaama timákaitana kégoitana wemá awé umá máqe-uraiye.

27 anaaékaqa kaayaq-kárítímáátímá kéyataitana Pótitati Péqtati wemá Pírikini-maruqa mayéna wemá anó-kawaa-naqa

maínna-kanaaraqa Píriki wemá Ítiráaeo-wayukama yimuqá maraígáae téna Póromma paá ánná-naupaq ayúwáitana máqe-uraiye.

25

¹ kaumo-yúpáámá kéyataitana anó-kamaani-naqa Péqtati wemá Tétaría-marabake maréna yauwéqma Yérútáarebaq uráiyé. ² miráitata uyátarái-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkágáráq yeráwáqá Póromma aabi mayakánôn-aimma anó-kamaani-nakokaq maméta urááe. ³ yemá anó-kamaani-nakaq inaa-inaa tirááe: “emá keqtáá tíwáqnaa éaq emá maamin-náqá timákénanawaq wemá Yérútáarebaq yíno.” téta yemá aapaq kéwinaraq aúpáké atíqtuweta ikamónáae téta tirááe. ⁴ ániibo anó-kamaani-naqa Péqtati wemá tiráiyé: “Póro wemá Tétaría-marabaq ánná-naupaq máipoaq kemá mibáq yauwéqma ónúne.” téna wemá tiráiyé. ⁵ miráinata keráwáqtí anó-kayukama yemá ketê yagaroqtamá mibáq uréta min-nákóní otaa-qtátááqá wáinatama yemá Póromma aabi mayakánoe.” téna anó-kamaani-nakoma tiráiyé.

⁶ ániibo Péqtati wemá Yérútáarebaqa tiyááka-kanaama yeráwáqtê maéna wemá Tétaría-marabaq uréna móra-taoqa wemá aamá ítama yainai-náúpáq máena wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe. ⁷ ániibo Ítiráaeo-wayukama yemá Yérútáarebake yekáyúkámá iréta máqten-aimma téta Póroni aúbi makáámanibo árain-aimma íma anó-kamaani-naqa timá ámikaae. ⁸ ániibo Póro wemá tiráiyé: “kemá mórama otaa-qtátááqá íma tarôq éq ániibo Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma íma mamá táwíqa kéeq yeráwáqtí monoq-námmá íma mamá táíq kéeq Arómani-wayukati anómma yabíkái-naqa íma awáágúraune.” téna Póroma tiráiyé. ⁹ ániibo Ítiráaeo-wayukayaba yimuqá kémarena Péqtati wemá Póromma awíqma Ítiráaeo-wayukati iyáápi maráinayaba wemá maará téna Póromma timá ámikaiye: “Póro, emá kanaarác Yérútáarebaq kéwinaraq mibáqá kemá enáama ítama yainánúnô?” téna tiráiyé. ¹⁰ ániibo Póro wemá tiráiyé: “íbêqa kemá maami-náúpáq ító-uraunama maammi-náúmmá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni Íráqôn ámáan-aikaraq ketáámá ítama keráwáqá yainánóe. ániibo emá káonaane. kemá Ítiráaeo-wayukabimma mórama otaa-qtátááqá íma tarôq uráune. ¹¹ kemá mórama kemmá tíkamma puí-yátáárlíq uráanatama minná kanaarác tíkaminoe. miráimanibo yeráwáqá kaaqaari-áímmá tétama kemmá yeqtí yiyáápi yimíníqtabama móra-nakoni náápaamma íma wáiyé. minnáyaba kemmá Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma yúrikaq ketáámá yainániye.” téna Póroma tiráiyé. ¹² ániibo Péqtati wemá maamin-áímmá kéitena wení

káánítôre-wayukagaraq watáama timátuwena wemá Póromma timá ámikaiye: “emá anómma yabíkái-nakoma enáama ítama yainániye ténnaboa emá kanaaráq wekáq wínóne.” téna tiráiyiye.

Póro wemá káqomma yabíkái-naqa Aagarípaani aúrakaq uráiyiye.

¹³ yaímma-kanaama kóitana anómma yabíkái-naqa (kíni) Aagarípa Peníti wení anaanoágáráq yenákámá maréta Tétária-marabaq uréta Péqtatimma yaagumá téta timá ákaraaye. ¹⁴ miráitata yenákámá Tétária-marabaqa ayáqtaá-kanaama kémaeyana anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá mi yabíkái-naqa Aagarípaamma Póroqtaba maará téna tiráiyiye: “naayóbáqá Píríki wemá móra-naqa Póromma ánná-naupaqa ákáráimma wemá íbêqa paá máiyiye. ¹⁵ miráitaraq naayóbáqá kemá Yérútaárebaq máunata Ítiráaeo-wayukati uyátárai-monoq-wayukama yemá téta ‘maamin-náqá aabi mayakéta ikamíyana puíno.’ tirááe. ¹⁶ ketáámá Arómani-wayukataama maamiraráá kéunatae. áqnáabaq móra-nakoni aúbímmô maráina-waigoma wenáama ítátuwena aúbi maráin-aiqtaba wemá kanaaráq túniye. anaaékaqa ayúwáananataa yainánúnatae. ¹⁷ miráitata yemá maréta maakáq kéyewaqa kemá íma ayáqtaá-yupaama máqeq-ureq kemá aamá ítama yainái-náúpáq káqon-aabayaapimma kemá yaímma-wayukama timáyikaunata Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe. ¹⁸ miráitata mi-káyúkámá yama itó-uraamanibo yemá Póromma aabi mayakái watáama íma tirááe. ímiye. ¹⁹ yemá paá yeráwáqti monoq-nááqtabá kététa mórama pukurái-naqa wenáwíqqa Ítue wetábá tirááe. Póroma wemá téna maamin-náqá ‘paá máiyiye’ téna kététiye. ²⁰ miráitaraq kemá maamin-áímmá itáúnnama ummaa kéyaitaq kemá Póroqtaba maará téq tiráune. ‘emá kanaaráq Yérútaárebaq kéwinaraq maamin-áímmá ítama yainánúnô?’ téq kemá tiráunamanibo ²¹ Póro wemá téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.’ téna kététiyaq ayuwáunana wemá ánná-naupaqa máiyiye.” téna Péqtati wemá timá yímkaiye. ²² ániibo anómma yabíkái-naqa Aagarípa wemá tiráiyiye: “kemá kenamááríq maamin-nákón áama itánáaq kéune.” téna kététiyaq Péqtati wemá téna “maamin-áímmá aabáyaama itánóne.” téna tiráiyiye.

²³ káqon-aabayaapimma kíni Aagarípa wegáráq Peníti yenákámá anómma yabíkái-kayukati unáákáqtooma yenakátí yineqá umátoreta yaímma i-wáyúkátí anó-kawaa-wayukagaraq yaímma anó-kayukagaraq yeráwáqá móra-naupaqa áíkuma máeta Péqtati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake ko awíqmeta irááe. ²⁴ ániibo Péqtati wemá tiráiyiye: “kínima Aagarípaa, ketáágáráq máqte-kayukao, maamin-náqá aónaaro. Ítiráaeo-wayukama aarawaamá Yérútaárebaq kémae-kayukagaraq yaímma maabáqá Tétária-marabaq máa-kayukagaraq

yeráwáqá téta 'maamin-náqá wemá paá íma mánibo ikámínana puíno' téta yemá ketúrakaq ááyama tirááe. ²⁵ miráimanibo kemá maamin-náqá aónáúnnama wemá mórama otaa-qtátááqá tarôq éna puínî-qtataaqa íma wáitana wemá wenamáárfiq téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.' téna kétitaq kemá 'wekâq wakúyakaanana wíniye.' tiráune. ²⁶ miráitaq kemá weqtábá aúbabi agatúwáanana Arómani anómma yabíkái-nakokaq wínîn-aimma íma ítaraune. miráitaq kemá wemmá awíqme kínima Aagriþaao, emá anómma yabíkáana-waigokaraq yaímma-yuti yúrakakaraq kényunaboaq keráwáqá wenáama kéitaiyaq anaaékaq kemá wení otaa-qtátááqtabá kanaaráq agayánúne. ²⁷ miráinaq kemá móranakomma ánnábimmo Arómuq timákaanana kéwinaq wemmá aamá mayákáan-aimma kemá íma aúba-wannaabi agáyáanama minná íma arupú íniye." tena anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá tiráíye.

26

Póro wemá Aagarípaani aúrakaq watáama tiráíye.

¹ ániþo Aagarípa wemá tiráíye: "Póro, emá íbêqa ení watáama tiyo." téna kétitana Póro wemá ayáámma múte yaútena wenaúbi máráan-aiqtaba tínéna itata waayúkama yaákama máqeuraae. Póro mirá téna: ² "anó-kawaa-naqa Aagaríþaao, emá ketáái áaiqtaba kéitaanaboaq kemá timuqá ôriq umá kémareq kemá anaúrakaq watáama ténááq kéune. miráitaq kemá emmá watáama timá-amenunama minná Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá keqtábá kaaqaari-áímmá téta túbi kémaran-aimma timá-amenune. ³ miráita emá Ítiráaeo-wayukama ketáái táaikaraq ketáámá watáama túnnatama minná emá káonaane. minnáyaba emá ketáama ítama íráqôniq éwaq emá íma ábôkariq uwo.

⁴ ániþo Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma ketáaimma aónaraae. naayóbáqá kemá pááqyan-iyapogoma ketí-wayukate yagaroqtamá kémaeqa kemá Yérútáarebaqa uréire uráune. ⁵ miráitata naayóbáqá yemá kemmá timónaraapoata yemá kanaaráq ketáaimma timá-aminetama minná kanaaráq íye. miráitata yemá aónaraane. naayóbáqá kemá Péрати-wayukati yáaimma kéwaraunata min-ááíkmá akoqnáá umá ketáái monokóní áaimma uyátáraiye. ⁶ miráitaq kemá íbêqa ító-uma máunata yemá kemmá aabi kématikamma maamin-áíkmá áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá Áánûqtuma ketáái títaubikomma akoqnáá-aimma timá yímikaitaq minnáyaba kemá itáíq-itaiq kéune. ⁷ ániþo ketáái títaubake kaayaq-ánná-wáyúkámá yeráwáqá wágááwabi nokáámma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq umá awé kéone. ániþo anómma

yabikáana-nako, kemá itáíq-itaiq kéunata Ítiráaeo-wayukama yemá kemmá aabi matíkaraae. ⁸ keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Áánûqtuma pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniqtaba nôraq itaráq íma tînô?

⁹ naayóbáqá kemá kenamáárîqa Ítuma Náátárêtibake-nakon áwîqa mamá táíq uráune. ¹⁰ miráitaq kemá Yérútáárebaq uyátárai-monoq-wayukabikemma akoqnáama matéq netuqyaammá Áánûqtuni waayúkama yáqtoqma Yérútáárebaq ánná-naupaq kéyikeq yaímma-wayukama yíkamiyata púyoro téq tiráunae. ¹¹ miráitaq kemá máqte-tupaama yeráwáqtí monoq-náúpq uréq ánnáma kéyimeq Ítuni anaaémo wáráan-aaimma yuwaígáae téq uráune. minnýaba kemá káqo-marabaq uréire umá Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mamá táíq umáyikaraune.

Póro wemá Káríqton-annama aúkain-aimma tiráiyé.

¹² miráitaq kemá uyátárai-monoq-wayukabike náápaamma kémayaunata yemá timátíkáawaq kemá maréq Tamáátikati-marabaq uráune. ¹³ miráitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáa kéita kemá aónáúnana aabáyákákémmá ókómá kamá yupayo uréna ketê yagaroqtamá uráa-kayukati yineqá ókómá kamá yupayo uráiyé. ¹⁴ ánibo máqtemma ketáámá marabí yutákureqtaa kéitaunana móra-wataagoma Íbaru-aipikemma maará téna tiráiyé. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono? kemmá apupé kée emá ketí-wayukama mamá táíq kéumayikaanaboa emá enamáárîq aú-aíqa mayánóne.’ téna min-áílkómá tiráiyé. ¹⁵ ánibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ tiráune. ánibo uyátárainakoma wemá tiráiyé. ‘kemá Ítue. emá kemmá mamá táwîqa kéone.’ téna tiráiyé. ¹⁶ miráimanibo íbêqa emá itó-urewaq kemá enôpaq iráunapoq kemá emmá awiráana emá ketí mayaí-náqá mááe. emá íbêqa kéite aónána-yataaqtabama máqte-kayukama kétimayiminaq ánibo anaaékaqa abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq emmá aráátenune. ¹⁷ miráinaq emmá timákáana Ítiráaeo-anna-wayukayaqtaba káqo-wayukayaqtaba kawáá onúne. ¹⁸ minnýaba emá yeráwáqtí yúramma mamá tágamayikenata yemá kumayuq-yátáápíkémmá yuwéta yeráwáqá waéqma tágama-yataakaq maéta Tááqtaani akoqnáápikemma yuwéta kekáq itáíq-itaiq kéiyaq kemá yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyíkánata yemá Áánûqtuma yiwíkai-kayukagaraq aokaríq umá yagaroqtamá mánoe.’ téna Ítuma tiráine.” téna Póroma tiráiyé.

Póroma wení mayaígón áaimma tiráiyé.

19 ániibo emá anómma yabíkáan-naqa Aagarípaa, kemá Áánûqtunopake-tataaqa káoneq kemá íma wenáama arátaune. 20 miráitaq kemá áqnáabaqa Tamáátikati-marabakemma Yérútáárebaq uréq mikákémmá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma Áánûqtuni átê-wataama kétima-yimunata yeráwáqtí kúmiq-yataapikemma waéqma yeráwáqá Áánûqtukaq yirummá ámiketa íráqôn-aaimma íyábá timá yímikaune. 21 kemá mirá kéunata minnáyaba Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá monoq-náúpáké kemmá yáqtoqma tíkamineta urááe. 22 ániibo ketirummá akoqnáá wáqe-urena Áánûqtuma kemmá tiwáqnaa uréna kemá máqte-kayukagaraq yaímma anó-kayukati túrapi watáama tiráie. miráitaq kemá íma káqon-aimma kétupo kemá naayóbáqá Mótetigaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe. 23 Áánûqtunopake tiwiránîn-nakoma wemá aú-aiqa maténa keqtaámá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma aúwaraimma tágama-yataakaraq timá-yiminiye. téta yeráwáqá tirááe.” téna Póroma tiráie.

24 Póro wemá mirá téna kétitana Péqtati wemá tiráie: “Póro! emá aíbôqnaabog kéone! emá ení taíbaq itaí-yátáákómá emmá mamá aíbôqnaabog kéie.” téna Péqtati tiráie. 25 ániibo Póro wemá tiráie: “anó-nako, kemá íma aíbôqnaaboqa kéune. kemá paá túyánámmá kéiteq kétune. 26 Aagarípaa, ketáama itaao. emá maami-qtátááqtábámá káone kéite uráánaq minnáyabama kemá íma ikatíqqa éq watáama kétunama maami-qtátááqá íma aúpáq abarokáq uráie. 27 anómma yabíkáana-naqa Aagarípaa, emá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama kéitaano? kemá itáunama emá yetáama itaíq-itaiq kéone.” téna Póroma tiráie. 28 ániibo anómma yabíkái-nakoma Aagarípaa wemá Póromma maará téna timá ámikaiye: “emá maamin-áwáaráq-yúpááwáq kemmá mamá Káríqton-anna-naqa káutikaano?” téna tiráie. 29 ániibo Póro wemá tiráie: “awaaraq-yúpááwábi ayáqtááq-yupaama minná kanaaráq íye. miráimanibo kemá Áánûqtukaq maará téq nunamummá kétune. egáráq yaímma-wayukama keráwáqá maamin-áímmá kétuna itáa-kayukama keráwáqá Ítun anaáe waqmá ketê móraiq umá kétikaiye. miráiyana maamin-ánnábí keráwápímmá íma wániye.

30 Póro wemá mirá téna kétitana anómma yabíkái-naqa Aagarípaa Penítigaraq yaímma-wayukagaraq yeráwáqá itó-uma máápaq kóurae. 31 miráitata yeráwáqá máápaq máeta maará téta tirááe: “maamin-náqá wemá mórama ikámma puyéta ánnáma améta ínín-úmmáá-yátááqá íma tarôq uráie.” téta tirááe. 32 ániibo Aagarípaa wemá Péqtatimma maará téna

timá ámikaiye: “maamin-náqá Póro wemá ‘Arómani-wayukati anómma yabíkáan-nakoma ketáama ítama yainániye’ téna íma tínnarakaa wemmá timákáanana paá yauwéqma kóine iné.” téna Aagarípaa kínima wé tiráiyé.

27

Póroma únópi-káárébi maréna Arómuq uráiyé.

¹ ániibo yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta keqtaá timátikaawaqtaa únópi-káárébi maréqtaa Arómuq Ítari-marupaq kéunanata yeráwáqá yáqtoqma Póroqaraq yaímma ánná-wayukagaraqa anómma i-wáyúkátí kawáá-náqá áwíqqa Yúriati wení ayáápi yíkaraae. miráitana maamin-náqá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábámá Arómani-wayukati i-naré. ² ániibo kemá Arúkeqaraq ketáámá mórama Áátaráámítíq únópi-káárégómá Étia-marupaq kéwitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae. ániibo móra-naqa áwíqqa Ááritáákatima wemá Tetarónáikaqa Maateróniabake-nakoma wegáráq yagaroqtamá ketááté iráiyé. ³ ániibo óq-abayaanapimma ketáámá Tááíranapaqa ko yamá uráunatae. miráitana Yúriati wemá Póromma mamá íráqôniq kéumakena ayúwáitana uréire kéena wení aanábó-wáyúkámá yimónaraiye. ⁴ ániibo ketáámá Tááíranapakemma únópi-káárébi maréqtaa kéunanata uwáágoma keqtaá mamá táwíq kéitaqtaa íyórai-aukapaq maréqtaa Táíparatibaq uráunatae. ⁵ miráitaqta ketáámá únókóní aúkáapi maréqtaa Tirítibaq uréqtaa mikákémmá Paapíriya-marupaq uréqtaa ániibo mikákémmá Mááíraqa Arítia-marabaq uráunatae. ⁶ ániibo mi-márúkákémmá mórama i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Érékáánaraa-marabake únópi-káárégómá maréna Arómuq Ítari-marupaq wíne kéitana wemá timátíkáitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae.

⁷ miráitaqtaa ketáámá mi-únópi-káárébi máa yaákare kéweta yaímma-kanaama máqe-uraunatae. miráitana móra-marupaq Nááítatiq keyúnanata mikákémmá anón-uwaagoma keqtaá mamá táíq kéiqtaba mikáké maréqtaa Karíti-marukoni íyórai-aukapaq waaqókáq Táárámóniq uráunatae. ⁸ ániibo mikákémmá maréqtaa únókóní áwabaq kégumunanata min-áúkápáqá anón-ummaa-yataaqa kémayeqtaa ketáámá maréqtaa Áráátia-marukoni waaqókáqá únópi-káárémá marái-márúkáq yayamá iráunatae. ⁹ ániibo netuqyaa-túpáámá keyataitana Ítiráaeo-wayukati aáwaqa aweté i-kánáámá yátamakitata mimóra-kánáámá uwáágoma ôriq umá keyorena únókómá yeráwáqá mamá táíq uráiyé. miráitana Póro wemá maará téna timá yímikaiye: ¹⁰ “máqte-kayukama ítáaro! íbêqa ketáámá kéonanataama taíbaq-yataaqa aúyoraninibo miráuma únópi-káárégáráq oótakaraq

yenamáa mi-qtátááqá íma aúyoraiyobo ketáámá waayúkagaraq aúyoranunatae téq kemá kéitaune.” téna Póro wemá tiráiyé. ¹¹ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá únópí-káárémá awéqtameta uréire kéo-kayukati yáama kéitena Póronaama íma ítaraiye. ¹² ánibo min-áúkápáqá únópí-káárémá maraí-márúqá uwáágo ôriq kéena íma íraqôniq uráitata mikáyúkámá yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta Karítiaukapaqa Pinítiabaqa únópí-káárémá maraí-márúqá uwáá kéyorai-kanaama íraqôniq uráitata yeráwáqá mibáq wínéta urááe.

únópímmá anón-uwaama yokáiyé.

¹³ anaaékaqa uwáágoma mamá pááqyaniq kéitata yeráwáqá yúyánámmá ítáaniq umá únópí-káárémá maméta Karítiaukapaq maréta urááe. ¹⁴ miráitata yeráwáqá únópí-káárébi maréta pááqya-kanaama kéowana Karíti-marukake uwááama áwiqa anón-uwaama yokáiyé. ¹⁵ miráitana min-úwáágómá únópí-káárémá mamá táiq kéitana ketáámá íma kanaarácq yáqtoqma awíqmeqtaa uráunatae. ¹⁶ miráitaqtaa mikákémmá ketáámá maréqtaa pááqya-marukaqa Kótaq uréqtaa iyórai-aukapaqa ketáámá anón-ummaa-yataaqa matáunatae. ketáái pááqya-unopi-kaarema anón-unopi-kaarenobaq múte makáunatae. ¹⁷ miráitata únópí-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá únópí-káárémá yáqtorai-yataaqa yabitiréta ánnáma atáá umá akoqnáa kéeta yeráwáqá téta únópí-káárégómá tíwíqmenata Aríbiya-aukapaq wíniye téta yeráwáqá tabaráábera-qtataaqa ayútuwaawana mi-káárégómá únókóni ámuúraaqa mayaqména uréire uráiyé. ¹⁸ miráimanibo anón-uwaagogaq únókógaráqá keqtáámá tiwéqtamena uréire kéitata yeráwáqá káqon-abayaanapimma áaimma átáma oótamma mamá iyaabítaaq urááe. ¹⁹ ánibo óq-taoqa yeráwáqti iyáápiemma únópí-káárémá mamá íraqôniq i-yátááqá mamá iyaabítaaq urááe. ²⁰ miráitaqtaa netuqyaa-túpáámá ketáámá aabaúwábi wiyóqá íma káonaunataama ‘náakaqtaa máuno?’ téqtaa anón-uwaama kéyoraitaqtaa ketáámá íma paá mái-tuyanamma ítarauunataamibo “táiq ónúnatae” téqtaa tiráunatae.

²¹ ánibo netuqyaa-túpáámá máqte-kayukama aáwaqa íma néta máawana Póro wemá yeráwáqti aúkáapi itó-urena tiráiyé: “keráwáqá maami-káyúkámá ítáaro. naayóbáqá keráwáqá ketáama kéiteqa Karítibaq yuwéq íma uráiyakakaa maamiráuma ummaa-yátááqá íma mayéqtaa máqte-qtataaqa íma aúyoranena iné. ²² miráimanibo kemá timá-timunna-aimma ítáaro. keráwápíkémmá móra-naqa íma aúyoranibo kímora-yataaqa únópí-káárémá wenamáa aúyoraniye. ²³ ánibo kemá Áánúqtukaq nunamummá kéteq wekácq itáiq-itaiq kéunana

nokáámma Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketimakaq yama itó-urena tiráiyē. ²⁴ ‘Póro, emá íma ikatîqa éwaq anómma Arómani-nakoma Títaama wenaúrikaq koma itóaa. ániibo maami-káyúkámá máqtemma yeráwáqá únópi-káárébi máa-kayukama eqtábá Áánûqtuma kawáá íniye.’ téna tiráiyē. ²⁵ minnýaba waayúkama keráwáqá íma ikatîqa oro. kemá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéunapoana Áánûqtu wemá tinná-yataaqa kanaaráq tarôq íniye. ²⁶ minnýaba ketáámá páátákáá únópi-káárémá maméqtaa móra-marukaq onúnatae.” téna Póroma tiráiyē.

²⁷ ániibo tiyááka umá títaubake kaumo-nókáámmá kéyataitata uwáá kéyorena ániibo móra-nokaama títaubake kaayaqté-kaayaqtekomma yeráwáqá Meriteréinia-unokoni áwabaqa nokáan-aukaama únópi-káárébi mayaímá mayáa-kayukama yúyánámmá itáama maami-káárégómá “móra-marukaq kéwiye” téta yeráwáqá yúyánámmá ítiraae. ²⁸ miráitata yeráwáqá ayáqtááq-annaraqa ummaa-yátááqá abikumareta únópi yúwáawana kúmîmma waaqókárîq uráiyē. miráitaqtaa ketáámá maréqtaa móragaraq pááqya-kanaama kéweta min-ánámá únópi yúwáawana kúmîmma waaqókárîq éna kegébaraq kukáiyē. ²⁹ ániibo únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá ótakaq ya kumayániye téta yeráwáqá ôriq umá ikatîqa urááe. miráitata yeráwáqá páátákáá únópi-káárémá yáqtoqma akoqnáá i-yataaqa mi-káárégóni ayárepaqa kaayaqté-kaayaqte ummaa-yátááqñápó yáqtoq-mareta máiyana aabaúmá utaikáae téta yeráwáqá nunamummá tirááe. ³⁰ miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá yuwéta péqmareta kóineta únópi-káárégóni aipakémmá ummaa yamá yáqtorai-yataaqa karikaa uréta pááqya-unopi-kaarema mémánóbáq yubéqtukaae. ³¹ miráitana Póro aónarena wemá i-wáyúkátí kawáá-nákáráq yaímma i-wáyúkágáráq timá yímikáiyē: “maamin-únópi-káárébi máa mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá íma máiyaqa minná máqtemma keráwáqá táwîq ínoe.” téna Póroma tiráiyē. ³² ániibo i-wáyúkámá yeráwáqá maami-káárégóni ánnáma kárátuwaawana uráiyē.

³³ aabaúma utánéna kéitana Póro wemá maami-káyúkámá aáwaaq naígáae téna watáama tiráiyē: “máka-tiyaapari umá títaubake kaayaqté-kaayaqte miráuma ayáqtáá-kanaama ketáá ikatîq umá aúyokeqtaa aáwaaq íma naráunatae. ³⁴ miráitaq kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yaímma paá-aawaaq mamá kénaiyanawaq min-ááwákómá keráwáqá mamá akoqnáá íniye. minnýaba keráwáqá itáaro. keráwáqti túma íma ayáá atikaniye.” ³⁵ Póro wemá mirá kétena yeráwáqti yúrakaqa yammá maténa Áánûqtumma amuqá marakéna nunamummá kétena Póro wemá yammá naráiyē. ³⁶ miráitata

máqte-kayukama yeráwáqtí íyakoma íráqôniq kéitata aáwaqa mamá narááe. ³⁷ miráitaqtaa ketáámá taígani-kayukama (miráuma 276) mi únópi-káárébi máqe-uraunatae. ³⁸ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá aáwaqa mamá nátuweta anaaékaqa yeráwáqá únópi-káárébi kémá aáwaq-unamma mamá únópítáá iyabótúwáawana únópi-káárégómá ummaamá íma yéna oyaaq umá uráiyé.

únópi-káárémá táiq uráiyé.

³⁹ aabaúmá utamá kégaitata únópi-káárébi mayaimá kémayaa-kayukama yeráwáqá márûqa káonetaamanibo maramá íma aónaraae. miráitata yeráwáqá min-áukápáqá íráqôniq umá únópi-káárégóni márûqa wáitana íráqôniq umá kegébama wáitata yeráwáqá min-áukápáq wínéta urááe. ⁴⁰ miráitata yeráwáqá mi únópi-kááréráqá ánnáma kúma akoqnáá umáráan-annama kárátuwaawana únókóni ámûraaq wáqe-uraiye. miráitata yeráwáqá aweqtaí-yátaráqá ánnáma kúma akoqnáá umáráan-annama kégareta ániibo taabarábema múte abíkumaraawana uwáágoma yiwíqmena únókóni kegébabaq uráiyé. ⁴¹ miráitana mi únópi-káárégómá maréna únókóni kegébanobaqa aipaké koma aguréna maranóbáqá akoqnáá uráiyé. miráitana anón-uwaama yokéna maamin-únópi-káárégóni ayáemma mamá táwîq uráiyé.

⁴² ániibo i-wáyúkámá yeráwáqá yaímma ánná-wayukama péqmareta kóinoe téta yeráwáqá yíkamineta urááe. ⁴³ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Póromma áwáqnaa kéena íma mirá-inoe téna wemá yaímma-anna-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá nokótaaqa yubáméta únókóni kegébabaq urááe. ⁴⁴ ániibo yaímma-wayukama únópi-káárégóni yaa aqtórâq yáqtoqma mayaqméta nokegébâbaq urááe. miráitaqtaa máqte-kayukama íráqôniq umá máqe-uraunatae.

28

Póroma Mórota-marabaq máqe-uraiye.

¹ ketáámá máqtemma mi-nókóni kegébabaq iréqtaa ketáá itáunama mi-márúkón áwîqa Mórota-marabare. ² miráitata mi-márúkáké-káyúkámá yeráwáqá keqtaámá mamá íráqôniq kéowana ániibo aaqá yéna yaugiqá kéitata yeráwáqá iramá agamakéta min-íraráqá keqtaá tiwíqma tíkawaqtaa máqe-uraunatae. ³ ániibo Póro wemá móra ira-átáámá mamá irabí agamakáitana móra-iraakabayaakoma min-írâ-átáábí máqena kokoqá kéiqtaba min-írâákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúraiye. ⁴ ániibo mi-márúkáké-káyúkámá aarawaamá yeráwáqá aónamma maamin-írâákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúrena upúkáiyé. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe: “árimma maamin-nákómá

wemá yaímma-wayukama únópí yíkamitata pukáawana ketáái maníkómá íráqôn-aaimma tarôq í-nákómá wemá maaminákóqtábámá íma paá mániye. téna maami-qtátááqá tarôq kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe. ⁵ miráimanibo Póro wemá maamin-íráákábáyáámmá iranóbáq awéqtáma kéyuwena paá máqe-uraiye. ⁶ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá Póromma awé umá karákéta iqtoráinana wemá puíniye téta temmá Póroni aneqá móra-yataaqa íma abarokáq kéiqtaba yeráwáqá téta “maamin-náqá wemá maníkóé.” téta yúyánámmá ítaraae.

⁷ min-áúkápáqá mórama maramá wáqe-uraitana mi-máraráqá yabíkái-naqa áwîqa Púbiria wemá keqtáámá mamá íráqôniq umátíkáitaqtaa ketáámá kaumo-yúpáámá wenínaupaqa máqe-uraunatae. ⁸ ániibo Púbiriamma aboámá anókarima kokoq-kárimá mayéna waguráitana Póro wemá minnákóní naaúpaqa uténa min-nákóní aneqá ayáámma aráápare nunamummá kítitana min-nákómá atóbaraiye. ⁹ Póro wemá mirá kítitana mi-márúkákémmá netuqyaammá karí-wáyúkámá yeráwáqá kéyewana Póro wemá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁰ miráitana mi-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá íráqôniq umá tíwáqnaa kétata ániibo yaímma-yataaqa keqtáá kétimetata tíwáqnaa umá móma únópí-káárébi tiyúkataae.

Póroma Arómuq yayamá iráiyé.

¹¹ ániibo mi-márúkáq ketáámá kaumo-wíyómmá maéqtaa anaaékaq ketáámá maréqtaa morama únópí-káárémá Érékánara-marabakemma anón-uwaama yóráitana mi-márúkáq ya máqe urái-kaarebiqtaa uyáqtama uráunatae. miráitana únópí-káárégóní aikaqá Tútie téta yeráwáqti maníkóní ábárawaao-aanikoratati yimammá tarôq umákáawana wáqe-uraiye. ¹² ániibo ketáámá min-únópí-káárébi maréqtaa Tírakuti-marukaq yayamá iréqtaa mi-márúkáqá kaumo-yúpáámá máqe-uraunatae. ¹³ miráitaqtaa mi-márúkákémmá ketáámá min-únópí-káárébi maréqtaa Arégiuma-marukaq yaútúma yayamá iréqtaa mikákémmá anón-uwaama yóráitaqtaa maréqtaa Putióriabaq anó-marukaq ko yamá uráunatae. ¹⁴ ániibo mi-márúkáqá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimonauinatata yemá keqtáá yáqtóráawata abapaké kaayaq-yúpáámá yeráwáqté maéqtaa Arómuq uráunatae. ¹⁵ ániibo Arómuq yaímma ketíbâqawaayutaama Ítun-aama kéitaa-kayukama yeráwáqá itáamma keqtááyábámá kéye téta kétéwata yemá máqtemma maréta mi-márúkáq áwîqa kaumo-áúwái-náúpáqá mááketi-marukaraq wenáwîqa Áápiatibaq iréta keqtáámá aapaq ya kétimonaawaqtaa Póro wemá yemmá kéyimonena wemá Áánûqtumma amuqá marakéna akoqnááma matáiyé.

Póroma Arómuq Áánûqtuni watáama tiráiyē.

16 ániibo ketáama Arómuq yayamá kényunanata kámááni-nakoma Póroqtaba wenamáa móra-naupaq máinana móra i-nákómá wekáqá yabíkáiye.

17 ániibo kaumo-yúpáamá kényataitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yááyaitata yemá máqtemma ya áikutaawana wemá maará téna tiráiyē: “keráwáqá ketibâqawaayuo, ítáaro. kemá íma táí-aaimmá tarôq kéeq Ítiráaeo-wayukama ketáái titaubikon-aaimma mamá táíqá íma uráunamanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Yérútaárebaqa kemmá ánnáma umátiketa Arómani-wayukati iyáápi kemmá tikaraae. 18 miráitata Arómani-wayukama yeráwáqá aamá ítama yaíkaamanibo kemá móra-yataaqa tarôq kéeq puyónúnna-aaimma íma tarôq uráunata yemá kemmá tiyuwánéta urááe. 19 miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yemá ímiye téta maamin-áimmá arátéwaq óqa kemá aamá ténúnna-aimma íma wáqe-uráiyē. miráitaq kemá anó-kamaani-wayukama yááyaanata yeráwáqá ketáama ítama yainánóe. téq kemá tiráunamanibo keti-wayukama yeráwáqá móra-yataaqtaba aabimmá íma mayikánúne. 20 ániibo kemá maamin-áíqtábá keráwáqá tááyama kétima-timune. miráitaq Ítiráaeo-wayukama keráwáqá kéiteq awé uráa-qtataaqtaba kemá itáíq-itaiq kéeq awé uráune. miráitana minnýyaba maamin-ánnágómá kemmá yáqtoqma akoqnáá kéiyē.” téna Póroma tiráiyē. 21 ániibo yemá tirááe: “Ítiráaeo-wayukabikemma móra-nakoma ení watáama íma aúbabimma agamá timá-timenata ániibo móra ketibâqawaayutaama iréta ení watáama íma téta emmá íma timá táwíq urááe. 22 miráitaqtaa ketáamá enóyaupiken-aimma itánáqtaa kéune. ániibo ketáamá itáunataama máqte-kayukama yemá uyátárai-nakoni aammá kéwaraa-kayukama keráwáqtabágáráq yatáqma-yataapi mááe.” téta tirááe.

23 ániibo Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yeráwáqá mórama kanaamá maréta Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma aarawaamá Póroni márûpaq irááe. miráitana Póro wemá aabáyaanapike áaimma átárena énaikaqa wemá watáagon áaimma timá kétégena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba Ítuqtabagaraq watáama tiráiyē. miráitana wemá Mótetini ámán-aimma kétena yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá wannaabi agamakáan-aimma kétéitana maamin-áíkómá yeqtí yúyánámmá mamá íraqóniq kéitata yeráwáqá Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe. 24 miráitata yaímma-wayukama wenáama kéitaawata yaímma-wayukama wenáama íma ítama arútaráae. 25 miráitata yeráwáqá yenamááríq óq-yuyanamma itéta kégowana Póro wemá

áqñáabaqa maará téna tiráiyé: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá árain-aimma keráwáqá yúbi-kayukayaba téna Áánûqtuni amuné-náqá ketáái títaubikoma Ááitáiyani óyaukaq tiráine.

²⁶ ‘emá maami-káyúkábí kéweaq maará téaq timá-yimiyo.

keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

²⁷ maami-káyúkátí íyakoma akoqñáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáae.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íkáonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íkéitaitataboata yúyánámmá íkéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine. ²⁸ Ítiráaeo-wayukama yúbi máin-aaqtaba maami íráqô-mayaima Áánûqtuma keqtáá yauwéqma tiwiránî-kataama minná Áánûqtu wemá káqon-anna-wayukabi yúwáitana kéwiye. ániibo ketáámá maamin-áímmá timá-yimenatataa yemá itánoe. ²⁹ Póro wemá mirá téna kétéitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yenamáárîq aamá téite urááe.

³⁰ ániibo Póroma mi-márúkáq máena kaayaq-káritímáátígóní arupimmá móra naammá meyaníq uréna yaímma-wayukama wení-naupaq kéyewanama wemá mamá íráqôniq umáyikaraiye.

³¹ miráitana wemá akoqñáá umá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama kétena uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma watáama máqte-kayukama timá yímikaiye. miráitana wemá maamin-áímmá waayúkama abarokáq akoqñáá umá timá-yimiyabama móra-nakoma aammá íma aúnakaraiye.

Arómani

Ítun **anaaé ké**waraa-yubaq **Aróm**ubaq **Póroma** **agatá**iye.

Póroni mayaígón áaimma

¹ kemá Póro mayai-nákómá Ítu Káríqtoni mayairá Áánûqtuma aúyatikarena tááyaraitaq min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íraqô-kataama tin-áímmá timá tímikaune. ² Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íraqó-kátáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráiyé. ³ maamin-íraqó-kátáámá Áánûqtuni áanikoqtabama wáqe-uraitana Tébitin-annabike pááq uráiyé. maa-márábikáyúkáúrámá pááq uráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógaráq Áánuqtun áanikoma máqe-uraiye. ⁴ áanikoni akoqnáágaraq imaamugaráqá yirááténa pukáapike kímora itó-umakaraiye. ⁵ kemá Póroma Ítumma tirummá kámunana Áánûqtu wení mayáimá kétimitaq Ítumma wekáq kémaiyaune. waayúkama máqte-marabake Ítumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íraqô-kataama kemá timá yimunaiq umá ⁶ keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu tááyaraimma Ítu Káríqtonamoe.

⁷ keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá tááyaraitaq Áánûqtun-aama wáráa-kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yenamáa yenákátí íraqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-yátáákáráq keráwákáq paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráiyé.

⁸ áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Ítu Káríqton áwíkaq timuqá kémarakaune. maragaráq-maragaraq-wayukama keráwáqtí itai-yátááqtábámá itama ánataqtukaapoq keráwáqtábámá timuqá kématikaune. ⁹ nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma wenamááríq ítaraimma árain-aine. Áánûqtuni íraqô-kataama tirukakékáráq kétimaiyimeq weqtábá kéune. wení íraqô-kataama wenáanikoqtabama wáiyé. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá nunamupí kétune. ¹⁰ aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma itáanana akáinanama ketí aammá awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtááq-kanaama yénae téq uráune.

11 miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kékikaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtê keqtirupi wamá akoqnáá íkáae téq kéyune. 12 minná Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqá tíwáqnaa kénana keráwáqtí itaí-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kénama itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq kéyune.

13 ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá túyánámmá kéitaune, keráwáqá óq-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Ítu Káríqtonopaq yíwíqme yénáae téq kéyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq paá kémaune. 14 máqte-marabaq-wayukama watáama Ítuqtaba ketí aqtábááma wáíye. minná márûkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-kayukagaraq mi-kátáámá yemmá timá-yimenune. 15 miráimanibo ketíyakoma iyánáaq kéitaq keráwáqá Arómuq-marupaqa íráqô-kataama timá-timenaee téq kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnááe.

16 miráimanibo Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá tigmaemá íkéune. íráqô-kataayaba nôraq inábiyo? minná Áánûqtuni íráqô-kataama wení akoqnááma wáipoana máqte-kayukama kanaaráq mamá atóbamayikaniye. áqnáabaqa Ítíráaeo-wayukama anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama maamin-íráqô-kátáánápó atóbamayikaniye. 17 miráinana Áánûqtuni íráqô-kataagaraq waayúkagoni arupú-aaimma abarokáq pááq kéíye. waayúkagoni áaimma arupú umá minnáyataba yúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme kéuyoe. Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma kétiye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme uwínanama matúq-matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna kétiye.

waayúkaurakoni agaemá

18 maa-káyúkámá Áánûqtuma yinaaeema kéumamepoana Áánûqtuni áyámma wení márûpake kégumiye. kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni áraín-aimma yayamá pááq íkeiye. 19 Áánûqtuni máqten-aaimma íma aúpáq wáíye. miráipoana Áánûqtu yemmá yiráátiraiye. 20 Áánûqtumma ketáámá kanaaráq íma aónanunataamanibo wemá tarôq uráí-qtataaqnapo kanaaráq káonaunatae. maa-márámá pááq uráí-kanaarake wení watúq-watuq umá wáí-akoqnaama kanaaráq káonaunatae. miráínata yeqtí kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta maará tínoe “ketáá íaonaraunatae”

ítinoe. ²¹ Áánûqtuqtaba ítaretamanibo wení áwîkaqa íma yaaguyabéta wekáq “tíkáiye” ítiraae. ²² “itaí-wáyúkámá máunatae” téta tiráámanibo yeráwáqá áá íma ítaraa-kayukama yayamá máqe-uraae. ²³ matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma yiwikáqtuwetamanibo wenamí-kanamin umá waayúka-amakaraq waiwaakon-amakaraq áwáábiq-wakoni-amakaraq yekáq iraa-yutáúmá mamá téta uyátá-maqma “íráqô-qtataare” téta yúyánápí tirááe.

²⁴ áá íma ítaraa-kayukama pááq kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata yenamááríq yetáaimma kéwaraae. yeráwáqtí yikáí-yátáákó yabititata kebó-yátááqá tarôq urááe. yúnapogaraq kebó-yátááríqá urááe. ²⁵ yaímma-wayukama miráitata Áánûqtuni árain-aimma wenamí-kenamin umá kaaqaari-áímmá wakááe. mi-qtátááqá Áánûqtu tarôq uráíqtataakaq yiraayutáúmá amá yetíwîqa múte yaútaamanibo tarôq uráinakon áwîqa ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma watúq-watuq umá waímo. árainma waíno.

²⁶ otaa-qtátááríq oqtábábóana Áánûqtu iyuwáitata yenamááríq kéweta yetúnapo yigae-yátááqá mamá pááq urááe. miráitataa aaragógáráq aaraukáq-ááímmá íma wakááe. paá yetúraqa íarutainama kéwaraae. ²⁷ mimóráíq umá waamá aaraukáq-ááímmá paábaq mamá kéyuwaamanibo káqo-waqtaba keyikaiqtataboata yirunóbáqá iraráá karáíye. yigae-yátááqá káqowa-kaqowamma mamá paá urááe. miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama wáqe-uráíye.

²⁸ miráímanibo Áánûqtuni aúyánámmá yeráwáqá íma yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápíké waqmá kéitaae. kebó-yátááríqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe. ²⁹ waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqa í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. aanaeapaq-aimma tí-ááímmá ³⁰ waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtuqtaba iyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí yúyánápíké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóbon-aama kárate. ³¹ áá íma itaí-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae. ³² Áánûqtuni ámán-aiko téna: “máqtemma mirán-ákáq maíyanama pui-yátááqá yeqtí ápêqa wáíye.” mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta waráí-yátááqtábá keyikáíye.

Áánûqtuni yainai-yátááqá kanaa kéiyē.

¹ ketí aanábô, óq-wayukama káyainaa? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá mórai q kée miráuma enamááríq yawááq kéone. ² Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátááríq o-káyúkámá yáinámma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéiyē. ³ ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yaináánaiq umá mórai q umá emá enamááríq káyainaa. “Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune” téq enaúyánápímmá kéteno? ⁴ aqá Áánûqtuni paru-yátáákómá waayúkama íma iyuwai-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánápímmá pááqya-qtataariq kéteno? enáaimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaráq uíniye. ⁵ enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágítáa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yainai-yátááqá anókariq kéinana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyámma í-yátáákáráq yainai-í-yátáákáráq pááq ínaama ení yainai-yátááqá íbêqa anókariq kéone. ⁶ máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye. ⁷ yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwîqa uí-yátáákáráq paá matúq-matuq umá máí-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá máí-yataaqa Áánûqtu yimíniye. ⁸ yaímma-wayukama yenamááríq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá íbáq kéyuwaapoata yemmá Áánûqtuma moyáqá yéna áyámma umá nommá atíqtuwainikaa umá ayáuyikaniye. ⁹ máqte-kayukama waátâ-yataariq uráíyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkaráq mayánoe. ¹⁰ ááqibo máqtemma arupú-amma waráíyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá tágama-yataakaraq yíwîqa anómma uí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq Áánûqtu yimíniye. ¹¹ máqte-kayukama Áánûqtu mimoráíq umá yainániye.

¹² Mótetini áamáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. áamáan-aimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini áamáama Ítíráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuyianama áamáan-ainapo yainániye. ¹³ áamáan-aimma paá kéiteta Áánûqtuma “Íráqô-kayukae” téna íkétimanibo áamáan-aimma waráíyanama Áánûqtun-aurakáq íráqô-kayukama mamá aúqyikaniye. ¹⁴ Yéqtaaeo-wayukama áamáan-aimma Móteti íma yímikaimanibo yeqtí yúyánápíké téta yaímma-taoqa Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakááe. miráitata yenamááríq yeqtí áamáan-aikáq mááe. ¹⁵ Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-

wannaaraa agamá kémaraiye. yaímma-taoqa yúyánákómá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtúbi kémaraitana káqo-taoqa yúyánákómá kanaaráq kéumayikaiye. ¹⁶ Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá abarokáq kétunama miráuma maami-túpáámá Áánûqtu Ítu Káríqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpáq-yááímmá mamá yainániye.

Ítíráaeo-wayukaraq áamáan-aikaraq

¹⁷ emánô? kemá Ítíráaeo-naqune té kétima-timene. Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma aúyánápí kéwarema Ítíráaeo-nakoma máíye. emá Áánûqtuqtabama weganog-kanog-áímmá abarokáq kétene. ¹⁸ Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá ítaraane. áamáan-aimma yoráuma ítaraanaboaa arupú-amma ítaraane. ¹⁹ yúgarog-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbáq máa-kayukati ókáán umá máema ²⁰ áá íma ítaraa-kayukagaraq iyápogaraq yeqtí yirááti-naqa máema áamáan-aipi mûtûq itai-yátáákáráq árain-aikaraq ítama arútarema ²¹ waayúkama keyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamááríqa ímira-keono? emá “moyámmá ímáýáaro” abarokáq kétemanibo emá moyámmá kémaiyaane. ²² emá “aaraukáqá iyataaero” abarokáq kétemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq uráá-qtataakoma keyiwaagonamanibo yemmá káqo-kayukati monog-nákáá-náópákémmá emá kémayaano? ²³ áamáan-aiqtaba enaúma mamé kéuyonamanibo Áánûqtuni áamáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáne. ²⁴ miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítíráaeo-wayukaraq kétiye: “keráwáqá táigo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama kétimonetaboata Áánûqtuni áwíqa yamá akáyáámmá kétee.” téna aúbabi kétiye.

²⁵ Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo áamáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe. ²⁶ Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo áamáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu keyimonai íyabiyo?

²⁷ Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítíráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini áamáan-aimma keráwáqtábá agatáimanibo íkéwaraae. ááqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáán-áímmá kéwaraae. ²⁸ náawaq árainmma Ítíráaeo-naquramma máíyo? náawaq aúma káratai-naqa árainmma máíyo? Ítíráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máíye. ²⁹ aaqáo. Ítíráaeo-naqa arunóbákéqtábá árainmma Ítíráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánuqtun Aágoni mayaímá wáitanamanibo áamáan-aikake íma pááq kéíye. min-nákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitana

wenáwîqa maa-márábí-káyúkátí yúrakaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwîqa anómma wáíye.

3

tái-yaaikoma íráqôn-aimma íma yawááq-iniye.

¹ Ítíráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqôniq kéumakaiyo? yúmo kará-í-yátááqá kanaarárábíyô? ² owé. máqten-aukapaq kanaarác wáíye. Áánûqtuma wení wataama Ítíráaeo-wayukama áqnáabaq iyáápi yímikaitata abarokác Áánûqtun-aimma kéitae. ³ yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá iyabikaamanibo Áánûqtu mimórác umá wemá yímikain-aimma aratínô? ⁴ túyánámmá íma itáaro! miráuma máqtemma kaaqaari-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuma wemá yímikain-aikaq yabíqma matúc-matuq umá mániye. Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“máqten-aimmo tinnamá kateko umá yiráátiniye.

emmá yaináíyaama uyáqtanone.”

téna mín-áúbábí kétiye. ⁵ ketáái otaa-qtátááqô abarokác kéinana Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráá tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo? otaa-qtátááríq kéonanataa Áánûqtuma keqtaámá táíqoma timíníqtaae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá téta yaímma-wayukama kaaqaari kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ⁶ aaqáo. Áánûqtu kateko umá íyainenama náaraq umá maa-márábí-káyúkámá kanaarác yaináníyô?

⁷ kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûqtuni árain-aikoma máqte-kayukayopaq anómma abarokác íniye. abarokác ínatama nôraq ínata “kúmiq-nare” tínô? yaímma-wayukama yúyánápí mirá kéte. ⁸ mimórá-wáyúkámá mirá téta: “otaa-qtátááríq ónátæ. mirá kéonanataa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa páác íniye.” téta yaímma-wayukama wakutéta ketí wataama mirá kétune kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

árainma móra-nakoma kateko-náqá íma máíye.

⁹ ketáámá Ítíráaeo-wayukama uyáqtaraunataabiyo? ímiye. kúmiq-yataakoni akoqnáábi máqtemma mórai q umá máunatae.

¹⁰ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:

“árainma móra-nakoma katekó-náqá íma máíye.

¹¹ kímora áá ítarain-naqa íma maéna Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma máibo

¹² máqte-kayukama Áánûqtuma yinaaéma umákaraae.

máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma móra-nako íráqô-qtataaqa tarôq kéíye.

áramma kímora-naqa íma máiye.

¹³ yeráwáqtí yimóyarokoma agaro umáguraimma waayúka utái-
máikáá kéitata yimáábírake waéqma kaaqaari-aímmá
téta yóyauq-ananaakake puí-áímmá iraakabayaakóni
waátâikaan-aimma kéte.

¹⁴ yeqti yóyaukaqa íma íkaa-áímmá ógiqma wáíye.

¹⁵ waayúkama yíkamma puí-yátááqtábá oyaaq kéoe.

¹⁶ aati-aatimá yawití-wáátí kéeta yeqtábábóata waayúka
yimuqá máráníq íkeoe.

¹⁷ kaayoné-áímmá íma waréta

¹⁸ Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma kéitaae.”

téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye.

¹⁹ ááqibo ketáá kétaunatae. ámáan-aikoma téna máqte-
kayukayataba ámáan-aikoni aménáápáqá máqe-uraae. miraráá
umá óq-yoyauqa aúyakaitata máqte-kayukama Ítiráaeo-
wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtuni yaináí-yátáápi
máqe-uraae. ²⁰ móra-nakoma ámáan-aimma kéitaitana kateko-
náqá Áánûqtun-aurakaq kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá
máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama kétiraatiqtaae.

maamin-ákáq móra-nakoma yayamá kateko umá mániye.

²¹ íbêqa ámáan-aikoni-kanaama yátamakitana Áánûqtuni
kateko-yátááqá abarokáq uráíye. maami-kátékó-yátááqá
miráuma wáíye. ²² Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-
í-yátáaré. máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq

wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-yátááqá mamé
kanaaráq mayánoe. naayóbáqá Áánûqtuni ámáan-aikogaraq
amuné-wáyúkágáráq mimórá-ái tirááe. Ítiráaeo-wayukagaraq
óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-yataariq uráápoata mimórá-
yáináí-wátáámá tirááe. ²³ máqte-kayukama kúmiq-yataariq

uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtóráríq
umá mááe. ²⁴ ááqibo Ítu Káríqtoma mamá paá umáyikaniye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma paá yímikaiye. ²⁵ Áánûqtu Ítumma
paá yímikaiye. ánibo Ítuma pukáipoana wení naegómá
máqtemma yirummá ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni
yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá yiména
waayúkaráq katekoíq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye.
naayóbáqá taígani kúmiq-yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna
taígoma íyimikaimibo ²⁶ íbêqa waayúkaráq katekoíq ínôqtabama
kéyiraatiye. waayúkama máqtemma Ítukaq yirummá ámê-
kayukama wé mamá kateko-wáyúkámá káuqyikaiye.

²⁷ ámáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá
íniye. arummá amínayaba kateko-yátááqá uíniye. ²⁸ miráuma

kéitaunatae. áamáan-aikakema waayúkama kateko umá íma kanaaráq mánomanibo yirummá Ítumma améta kateko umá mánoe. ²⁹ Áánûqtu Ítiráao-wayukama paá yenamáa yeqtí Áánûqtuwaq máiyó? Yéqtaao-wayukati Áánûqtugaraq máiyó? owé. máiyé. ³⁰ Áánûqtu wenamáa mimóráé. Ítiráao-wayukama yirummá amíyaqtabama Áánûqtu katekoîq umáyikaniye. móraiq umá Yéqtaao-wayukama yirummá amíyaqtabama katekoîq umáyikaniye. ³¹ áamáan-aimma paábaq ketáa yuwánátae kétéyo? aaqáo. áraimma ímiye. tirummá amétaaboaqtaa áamáan-aimma ketáái kúmiq-yataaqa kéyiraateqtaa waránátae.

4

Áánûqtu Áabaraaqtaba “kateko-naré” tiráiyé.

¹ miráínataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo? ² máqte-qtataariq oi-qtátááqtábá kateko-náqá íma aúrákaraipoana aúma mamé kanaaráq íuwiniye. ³ Áánûqtuni aúba-wannaabi kétéye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména aúyánápí itáíq-itaiq umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyé.” téna kétéye. ⁴ móra-nakoma wení mayáiráqtábá ápêqa matáibo íma paá ámikaiye. ⁵ áaqibo káqo-nakoma wení mayáirákéqtábámá ímibo paá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábámá Áánûqtuma kateko-náqá pááq umákaraiye. mirá kéumayikaiye. ⁶ minnýaba Ítiráao anónaqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine. móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayáiyábámá íbáqyuwena ôriq umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi íbí tiráine:

⁷ “maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí kúmiq-yataaqa Áánûqtu mamá yawíkágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.

⁸ móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátárai-nakoma wenáúbiq íma kémaraitena abo min-nákómá amuqá ôriq umá kémaraiye!”

Tébiti mirá téna íbí tiráine. ⁹ maami amuq-yatááqá paá Ítiráao-wayukama yúma káraa-kayukabimma yenamáa yeráwápínáq wáiyó? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma kárataanabiyo? Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétéye tiráunaiq umátaa ketáa kéitaunatae. Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména itáíq-itaiq umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyé. ¹⁰ aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq máqe-uráiyó? áqnáabaraq

aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaq aúma íkaratai-kanaama wáqe-uraiye. ¹¹ aúma káratin-abuma matáimma wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana matáiyé. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánûqtuma yirummá aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboaráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaráq mayánéta wenáráaqa aúkáae. ¹² mimóráíq umá yúma kárataa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani áaimma áqnáabaq aúma karai-ááímmá wáqe-uraitana yeráwáqá itáíq-itaiq umá mórai q umá yabíkáapoata yeqtibó máiyé.

Áánûqtu yímikain-aimma itáíq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

¹³ Áánûtuma Áabaraamma “wenáráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá akoqnáá umákaine. ámáan-aimma wáraiqtaboana Áánûqtu minná yímikain-aimma ítiraimibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana weqatábá “kateko-naré” téna Áánûqtu mirá-tiraiye. ¹⁴ mirá-uraiye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama Áánûqtuma yímikain-aimma kanaaráq mayétama ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákaráq Áánûqtuma yímikain-aikaraq pááq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye. ¹⁵ ámáan-aimma Áánûqtuni áyámma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama ima kanaaráq aratíyanama Áánûqtuma ááyamma umákanoe. ¹⁶ Áánûqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá wáiyé. miráipoana Áabaraan-araabitaraq mi yímikain-aimma Áánûqtu wenamáakoni iráqô-qtataapike kanaaráq paá yímiqtukaiye. itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákaráq Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáíq-itaiq umá yabíkáa-kayukagaraq Áánûqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánûqtuqtaba yabíkái-qtataaqa Áabaraama yetiboé. ¹⁷ mirá téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéiyé: “netuqyaa-márúpáq táígani-kayukati yiboámá káurakaune.” téna kétéiyé. Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana ketibotáámá Áánûqtun-aurakaq máiyé. mimórá-Áánûqtú pukái-qtataaqa mamá itó-uma paá kéumaykaitana íma abarokáq urái-qtataaqtaba tiráimma pááq kéoe. ¹⁸ Áánûqtuni iráqô-qtataaqtaba Áabaraama awé únnataama íma pááq owáníq kéiyé. min-iráqô-qtátááqtábá awé únnátaama

arummá aména anaaékaq taígani-marupake-kayukati yiboámá pááq uráiyé. minnáma Áánûqtuni wanaagó kétiye: “epíké-ánnámá taígani pááq yínoe.” téna kétiye. ¹⁹ Áabaraama waaqókák tiyááka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaatiraq) máqe-uraitana wenaúgoma pukáínakaa uráitana ítaraiye. ánákoma Térain-augogaraq móraiq uráimanibo Áabaraaama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá aurániqtaba yáqtoqma akoqnáá uráiyé. ²⁰ wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikainaimma íratena paá awé uráiyé. yabi-í-yátááqá arunóbáqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tikáiyé” tiráiyé. ²¹ Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaaráq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye. ²² miráipoana Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqápnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraiye. ²³⁻²⁴ mi-kátáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamá weqtábá ítiraiye. wemá Ítuma pukaípíke itó-umakarai-nakoma wekák tirummá kámunanaboanataa keqtááyábágáráqtábá itáiyé. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae. ²⁵ ketáái kúmiq-yataaqtaba Ítumma ikámôwana pukáiyé. ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa pukáípíke itó-umakaraiye.

5

Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkámá mánoe.

¹ Áánûqtu mirá-tiraimma itáíq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaayoné-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoq tirummá améqtaa matáunatae. ² Áánûqtuni íráqô-qtataapi Ítu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráiyé. mipí ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqáráq máeqtaa timuqá kémarauatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnatae. ³ ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémarauatae. miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaqa ummaa-yátáákón anaaé yíniye. ⁴ Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnayataba awé ónúnatae. ⁵ mi-qtátááqá awé éta ítama táíq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yátááqá ketirupiqtáá ayáutikainaqtaa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáiyé. ⁶ mi kenamááríq tíwáqnaa í-yátááqábtáá kanaaráq íuraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Ítu Káríqto wemá pukái-tupaama pááq uráiyé. ⁷ móra-nakoma

kateko-nákóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôriq umá kéyaiye. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtábá áwáqnaa ínena puínimanibo ⁸ Ítu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínena keqtááyátábá pukáiyé. keqtááyábá Áánûqtuni akai-yátááqá anóniq umá tiráátiraiqtaae. ⁹ pukáipoana ketáá mamá katekoîq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyámma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwainaqtaa paá mánunatae. ¹⁰ naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqeu-uraunataamanibo íbêqa katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá pááq umá máunatae. katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma paá máena keqtáa tiwirániye. ¹¹ ááqibo íma ánataguraiye. minná Áánûqtuqtaba Ítu Káríqtoma ínîqtababoana oyaaq-yátáápí kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtíkaraiqtaae.

Áátaayaa Ítu Káríqtoqtaba

¹² kímora-nakoma kúmiq-yataaqa maa-márábí mamé uráitana maami-kúmiq-yátáápike puí-yátááqá mamá pááq uráiyé. minnáyababoana puí-yátááqá máqte-kayukaraq iráiyé. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta képuyoe. ¹³ ámáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uraiye. ááqibo mi-kánááráqá ámáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa ámáan-aikaq íma yáíkaiye. ¹⁴ ááqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yátáákóní akoqnaábi máqe-uraae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yátáákóní akoqnaábi máqe-uraae. Áánûqtu mirá-uwo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráiyé.

Áátaama anaaékaq Ítuma yíni-waigoni amakáá umá máqe-uraiye. ááqibo yenákámá mórai q íuraaye. ¹⁵ Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímitaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraíne. Áátaani kúmiq-yataaqtababoata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráitana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Ítu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanapo uyátá-maqma mirá-uraiye. ¹⁶ miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímîqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa mórai q íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yainá-kánááráqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímî-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yainá-kánááráqá yawááq-i-yataaqa íma wániye. ¹⁷ áraíne. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Ítu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráiyé. máqte-kayukama

Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá timínaqtaa kateko-yátáákáráq timínaqtaa mayéqtaama mi-káyúkámá Ítu Káríqtoma nôrabi umátíkaraiqtababoana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

¹⁸ áánibo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá mái-yataaqa kényimiye. ¹⁹ kímora-nakoma Áataama Áánûqtuni watáama ítarena ímirauraiipoana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. mórai q umá kímora-nakoma Ítuma Áánûqtuni watáama ítaraipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

²⁰ ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anómma pááq uráíye. ²¹ mirá-uráíye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráitana matúq-matuq umá mái-yataakaq keqtaámá uyátárai-nakoma Ítu Káríqto kétiwiraiqtae.

6

Ítu Káríqtokaq arummá aména paá mái-yataariq íniye.

¹ miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq íniipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo? ² miráimanibo ímiye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq tikáíniq umátaa ketáá mánuno? ímiye. ³ ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommá pékaana-wayukataama yagaroqtamá Ítu Káríqtoni puí-yátáápí nommá peránátae. ⁴ miráuma nommá peréqtaa waayúka utái-máíqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miraráá onanátaá miráuma tirupí yaímma mórabi pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Ítu Káríqto keqtaáyábá pukaípike wenaboání tágama-akoqnaanapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa mórai q umá aúgemma mái-yataaqa ketáá mayánátae.

paá matúq-matuq umá Ítugaraqtaa mánunatae.

⁵ wegáráq-kegaraqtaa yayamá mórai q éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupi itó-unatae. ⁶ ókaraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá kaapaq-yátáq pukuráunatae. miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae. ⁷ aónaaro.

kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnaábike paá kéumakaiye. ⁸ Ítu Káríqtoqaraq tirupi kébuyeqtaama áraimma kéitaunatae ‘wetê paá mánune’ téqtaa ⁹ áraimma ketáá kéitaunatae. Ítu Káríqto pukáipike itó-uraimma ókaraq ípuiniye. puí-yátáákóní akoqnaágoma wemmá íuyata-maqma wáíye. ¹⁰ marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá máí-yataaqa Áánûqtukaq kúmiq-yataapike nékaq kémaiye. ¹¹ keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataakaq pukáíniq umá kúmiq-yataapike nékaq maéraq Ítu Káríqto wegáraq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro. ¹² tirunóbáqá kebó-yátáákóní akoqnaágoma íma yabi íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro! ¹³ otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqtí tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá pááq íno. ááqaanibo pukááipike itó-onikaa umá nôrabi íya-qtataaqa Áánûqtuqtaba mirá-umakaaro. kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamááríq Áánûqtukaq áméro. ¹⁴ kúmiq-yataakoni akoqnaábi keráwáqá íma mánomanibo Áánûqtuma wenamáakoni akoqnaábi máero. Ítíráao-wayukati ámáan-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánûqtu wenamáakoni íráqô-kanaaraq mááe.

kateko-yátáákóní akoqnaábi kaqtó-wayukama mánatae.

¹⁵ abô Ítíráao-wayukati ámáan-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye. ¹⁶ áraimma íyaq kéitaa? keráwáqá kaqtó kéeq “wenanaae kéwaraunatae” téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáákó kétéwiraiye. aammá itaí-yátáákóní kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kétéwiraiye. ¹⁷ naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítareta yirummá amîqtuketa kéwaraae. minnýaba Áánûqtukaq kemá “tíkáíye” kétune. ¹⁸ kúmiq-yataapike paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóní kaqtó-wayukama yayaráae. ¹⁹ waayúkati yúyánámmá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókaraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoíq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánûqtuqtaba aokaríq umá máero.

²⁰ kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá ítaraae. ²¹ aanibo mi-qtátááríq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéíye. íráqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqtóráríq ínata puínoe. ²² ááqibo íbêqa kúmiq-yataapike paá umátikaitaq Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágón

anónnáma keráwáqtí mái-yataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqtóráqá matúq-matuq umá paá mái-yataaqa wániye. ²³ kúmiq-yataakoni anónnáma timínîmma puí-yátááré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá mái-yataaqa ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote wáíye.

7

aaraukátí watáae.

¹ ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténááq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puínitupaama waabámmá ámáan-aimma waráinoe. ² ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaae waráino. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóni anaaé waráiyábá téna paá umákaniye. ³ mirá-uráíye. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kétiye. puínanama káqon-naqa kanaaráq mayániye. ⁴ ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáíye. Ítu Káríqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráíye. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaaráq mayáiyana min-náqá pukáipike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae. ⁵ ketúgoni akai-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtataboana ketáái kebó-yátáákómá pááq uráíye. kúmiq-yataaqa túbiqtaa wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá pááq uráíye. ⁶ ááqibo áqnáabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqeuuraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáán-áímmá agamatán-ámáán-áikáqá íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

⁷ minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma táí-yataaqa wáíyo? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma ítiraatinaqa íaonanune. ámáan-aikoma ímo téna “káqo-wannayaba egaamá íao!” tínaqa kemá egaa-áiyábá íma itánúne. ⁸ ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama egaa-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. ámáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéíye. ⁹ ámáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokáq pááq éna tiráátiraitaq ¹⁰ kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá ámáan-aipike máí-yataaqa mamá abarokáq íuraimanibo kepí puí-yátáákóni aammá mamá pááq uráíye. ¹¹ miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa ámáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápi matíkaraiye.

12 áamáan-aimma mi-kátáámá áamáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare. 13 íráqô-qtataakoma tíkamitarraq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoni áaikoma tíkamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma abarokáq uráimma tiráátiraiye. táwî-yataaqiye. maami íráqô-kataama áamáan-aipike mamá pui-yátááqá pááq ínéna kéiye. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokáq kétiraatimma anómma táwî-yataare.

waabá-káyúkátí kaayaq-ááímmá wáíye.

14 ítáaro. áamáan-aimma Áánûqtunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune. kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune. 15 mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tíkáina-yataariq ónááqá íma mirá kéunamanibo ímo tíkái-qtataariq paá kéune. 16 kemá mi-qtátááriq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaba kemá kétune: “ámáan-aimma arupú-aine.” téq kétune. 17 miráimanibo maami ítíkái-qtataaqa kenamáa ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéiye. 18 minná kéitaune. kemá marabín-nákómá íráqô-qtataaqa kepí íma wáíye. íráqô-qtataariq íyábá kétikaimanibo íma kanaaráq mirá kéune. 19 íráqô-qtataaqa tíkáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune. 20 táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamáa ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéiye.

21 miraráá umá wáíye. íráqô-qtataakoma tíkáiniq ónáae túnnamanibo táígo-qtataakoma kekáq wáíye. 22 ketúnobaqa Áánûqtuni áamáan-aiqtaba ôriq umá kétikaiye. 23-24 Áánûqtuni áamáan-aimma yúyánápi wáitana kétikaimanibo ketúgoni kágon-aimma wáitana Áánûqtuni áamáan-aikote ááíqá kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikaiye. abô tirunô túyánákó awígíog kéiye. tirunóbáqá kúmiq-yataakon áaimma pui-yátáápi tiwíqme kéuwimanibo náawa maamin-ááíq-yátáápike tirunóbáqá mamá paá umátikaniyo? 25 Áánûqtukaq “tíkáiye” kétune Ítu Káriqtoma ketáái uyátarai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumaraa wáíye. kemá Áánûqtuni áamáan-aimma paá ketúyánánápó kanaaráq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaraiye.

8

kúmiq-yataapike atóbatikenataa aúgen-aagoma Ítu Káriqto timíníqtaae.

¹ Ítu Káríqtote yagaroqtamá máena-wayukayaba yawááq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye. ² nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápí tíwíqme kéuitana Ítu Káríqto yemmá paá umáyíkaraiye. Aágoma paá máí-aagoma Ítu Káríqtopi máena umáyíkaraiye. ³ kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawááq-uraiye. miráipoana wenáanikoma ketáái túrakaraq timákaraimma arunóbáqá kúmiq-yataakoni áaimma urái-naqa keqtaáráá-náqá timákaraiye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáikáae téna timákaraiye. naayón-ámáán-áikó kanaaráq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáiyé. waayúkati áaimma aqnúnîq uráápoana ámáan-aikoma yawéqma kárayikaiye. ⁴ ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá mútûq miráuma ánataniqtaba keqtaábí Áánûqtu wenáanikoma timákaraiye. keqtaábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá miráráá umá wenáanima keqtaábí mirá-uraiye. ⁵ mi-káyúkámá yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akai-yátááqá yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. áaqibo mi-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aaikoma yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. ⁶ túgoma ákáinaiq umá túyanámmá kéwaraiyana anaaékaq puí-yátááqá páaq íniye. áaqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá kéwaraiyana matúq-matuq umá paá máí-yataakaraq kaayoné-yátáákógáráq páaq íyóye. ⁷ morá-nakoma aúgoma ákáiniq umá aúyanámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá áraimma kanaaráq íma warániye. ⁸ mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

⁹ keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Ítu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Ítu Káríqtonna íma máiyé. ¹⁰ áaqibo keráwáqá Ítu Káríqto keráwápi paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. áraimma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápi paá máí-yataaqa kétimiye. ¹¹ Áánûqtuni Aágoma Ítumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápi mánipoana maamin-Áánápó keráwápímmá ketúgoma paá máí-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtaae. ¹² miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma warái-yátááqá íma wáiyé. ¹³ túgon áaimma kéwaretama képuymanibo Aánapo ketúgon áaimma warái-yátááqá ánatama

paá mánoe. ¹⁴ maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaqa mánoe. ¹⁵ móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miraráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máiye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaqa mááe. Aágoma mamá wenáanimaqa káutikaitaqta ááyeqta: “apáo, ketiboó!” téqtaa kétunatae. ¹⁶ Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitima máunatae. ¹⁷ wenaráabititaa máunaboanataa wemá waaroqá timátikainaqta wenáama wení áráabitiyaba wáipoaqta mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Ítunnae” téna makái-qtataaqa Ítugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. móra bi Ítuni aú-aiqa urái-qtataaqa yaímma mayéqta Ítuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaeékaq tágama-yataaqa wániye.

¹⁸ túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqta íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtaábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa pááq ínipoana ketáái tú-tiqa mikáq pááqya-qtataakaa umáginíye. ¹⁹ maami-qtatááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe. ²⁰ máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigáe íkéetamanibo Áánûqtu yawááq-uráiyé. ááqibo anómma íráqô-qtataaqa kumíníqtaba minná awé kéoe. ²¹ máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq náníye. Áánûqtuni áráabititi anómma umáyikaiya-taoqa pááq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe. ²² ketáá kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagíkaráq yumá aaragómá iyápó akánéna inikáá umá karagiqyá kéoe. ²³ tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqta karagíqyá kéyeqta awé kéunatae. Áánûqtu wenaráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqta ketááráq mûtûq pááq umá ánataniye. ²⁴ kuminíqtabataa kéiteqta íráqô-qtataqtaba awétáá uráunaboqta ketáámá atóbaraunatae. awé únnai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq kanaaráq aónaniyo? máqte-kayukama kanaaráq íaonanoe. ²⁵ ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumíníqtaba kéiteqta paá yaákama awé kéunatae.

²⁶ waabámmá aqnúníq kéopoana Áánûqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íniqtae. nunamummá-tí-yatááqá kanaaráq íkéitaunatae. miráipoana Áánûqtuni Aágoma wataáama ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatíkaiqtae. áyaqa

kétimenataa keqtaáyábá ayaqtaá-karagiqya kéyiye. ²⁷ Áánûqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánûtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánûqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

²⁸ arútama ítáaro! Áánûqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íraqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye. ²⁹ naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yiwíkainabiyo? miráinata yemá wenáanikoraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye. ³⁰ miráitana mi-káyúkámá Áánûqtu naayóbáqá aokaq yiwíkена anaaékaq yááyariye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqté yáíkkaaq uráiyе.

Áánûqtuni akai-yátááqá Ítu Káríqtopi wáiyе.

³¹ mi-qtatááqtabá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánûqtu máena tíwâqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno? ³² wenamááriq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtaáyábáé téna tímikaiye. wenáanikoma tíminkaa umá máqte-qtataaqa ókaraq paá timínîqtaabiyo? ³³ Áánûqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtábá Áánûqtu wenamááriq tiráiyе: “yigaé-yátááqá íma wáiyе.” mirá téna yáíkaiye. ³⁴ móra-nakoma yemmá kanaaráq yawááq-umayikaniyo? Ítu Káríqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataaqaq atóbamakaitana Áánûqtuni ayáánurapaq máiyе. mibáq wemá Áánûqtukaq kéitatikaiqtaae. ³⁵ miráinana nóinaq Ítu Káríqtoni akai-yátáápike kanaaráq yáíkkaaq umátikaniqtaabiyo? aweké kuí-yátááqá otaammá kuí-yátááqá yáama yai-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqa tí-yátááqá ááiqa í-yátááqá máqtemma Ítu Káríqtoni akai-yátáápike kanaaráq íma yáíkkaaq umátikaniqtaae. ³⁶ miráuma agamatán-áipi téna kétiye:

“máqte-tupaama keráwáqtábá

ketáái puí-yátááqá waaqókáq kéiyе.

tipi-típi ikámónikaa umá

ketáa móraiq kéumatikaae.”

téna kétiye. ³⁷ minnáyataba Ítu Káríqtogaraq keqtaáyábá uyátá-maqma kákaiye. ³⁸ túyánápi akoqnáa umá kéitaune. Ítu Káríqtoni akai-yátáápike máqtemma ketáamá íma kanaaráq maqtuwániye. puí-yátáarábi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánûqtuni márûpakenabi maa-márábíké anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma

akoqnáá-yataarabi ³⁹ yanaapáq-yátáárábi aménáápáq-yátáárábi tarôq uráiq-qtataarabi Áánûqtuni akaí-yátáákáráq ketáágáráq yenákátí aúkáapimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaaráq yainániye. maami akaí-yátááqá Áánûqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoqaq tímikaiqtaae.

9

Póro Ítiráaeo-wayukama áyámma umáyikaraiye.

¹ watáama túnnama áraine. kemá Ítu Káríqtonaboqa yaqaroqtamá kaaqaarí-áímmá íkétune. Áánûqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaiqtaq kaaqaari-áímmá íkétune. ² ketí watáama miráuma wáiyé. anómma tú-tiqa kéiyé. ketí Ítiráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéiyé. ³ aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Ítu Káríqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí túbâqawaama yíwáqnaa onata umáyikaanata paá mánóe. ⁴ yemmá Áánûqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaqa aúqyíkema wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqté téna ámán-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánûqtun-aama itéta wekák nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe. ⁵ máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqti áráabitie. Ítu Káríqto mimórá-ánnábíké íréná máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máiyé. matúq-matuq umá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. miráuma paá wáino!

Áánûqtu wení aaraawaamá yiwíkaiye.

⁶ Áánûqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe. ⁷ móraiq umá Áabaran-annabike máqtemma Áánûqtun-araabiti íma mááe. Áánûqtu Áabaraamma tímá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamáa enáwíkaraq mánóe.” téna tímá ámikaiye. ⁸ paá marákárain-iyapoma Áánûqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánûqtuni akoqnáá-arain-aikaq maqyíkaraimma Áánûqtun-araabitie. minná ⁹ Áánûqtuma yímikai-kataama mirá umá wáqe-uraiye: “móra-taoqa enôpaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánûqtu Áabaraani ánáakoma tímá ámikaiye.

¹⁰ óqa ímibo áre. Arébékani aapaatáraq-iyaporati yiboámá ketáái títaubikoma mimórá Áíteki Téraini áanikoma máqe-uraiye. ¹¹⁻¹² Áánûqtu mi-kááyáq-iyápóbíké wetábá ákáimma móra awíkaiye. mayáiyábá íawikaibo paá wetábá ákáimma awíkaiye.

Arébékaamma Áánûqtu timá ámikaiye: “áqnáekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánûqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyápórátámá máqyíkariye. yenákamá táí-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánûqtuma awíkai-waigoma paá ááyaraiye. ¹³ miráuma Áánûqtuma agamatán-áípi késiye: “Yáakoboqtaba kéticaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípi késiye.

¹⁴ nóinae tenúnataabiyo? Áánûqtu wení yainai-yátááqá kae kááeq uráiyô? ímiye. mirá íuraiye. ¹⁵ aanibo Áánûqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. móra-nakoma tikáinaqa tirummá umákanaaqa tirummá umákanune.” Áánûqtu mirá téna tiráiyé. ¹⁶ Áánûqtuma áyaqa yiména waayúkati yikai-yátááqtabá íma wáimanibo Áánûqtuni akai-yátááqtabáé. ¹⁷ agamatán-áípi Áánûqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnáama aónéta ketíwîqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye. ¹⁸ miráitana Áánûqtu móra-nakoqtaba akáinaqa áyaqa aménae ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa aúyánámmá mamá akoqnáá umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.

Áánûqtuma áyamma kéumatikenataagaraq áyaqa tímikaiqtaae.

¹⁹ móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtabámá agaemá wániye késiyo? náawa wení akai-yátááqtabá ímiye tinónô?” té ítama aónanone. ²⁰ ááqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaaráq waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táápeqa tarôq umarái-waigoma mirá téna íkésiye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátíkaraano?” téna íkésiye. ²¹ tarôq oí-nákómá akáinanama mará maténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. mórana íráqômma káqomma kogonaagó íniye. miráinama íarutaniyo?

²² miráuma mórai q umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráiyé. Áánûqtu wení áyamma í-yátááqá yokaa umá tiráátinenataa kéiyé. miráinata máqte-kayukama wení akoqnáama aónanoe. mi-káyúkámá áyamma umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéiyé. nôraq itana? ²³ wení anómma tágama-yataaqa keqtáábí yiráátíyaqtaba kákaipoana awé kéiyé. keqtááyábá wení áyaqa tiráátiraitana íráqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketááráq atítaiye. áyaqa yiráati-kayukama wení tágama-yataaqa matáá-yuma yokaa umáyíkaraiye. ²⁴ ketáámá tááyarai-kayukataae.

íma paá Ítiráaeo-wayukabike yenamáa tááyaraibo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraiye. ²⁵ Áánûqtuni agamatá-kánáábímmá min-áúbábí Otía mirá téna kétiye:

“móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama mááe’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

²⁶ mi-márúpáq timá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma mááe’ mibáq íbêqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yeráwáqtábámá mirá tínóe.”

téna Otía-aubabi kétiye. ²⁷ Áítáíya naayóbáqá Ítiráaeo-wayukayataba akoqnáa umá tiráíye: “Ítiráaeo-wayukama paá taíganímma miráuma nópíké-gébáráa uráámanibo yeráwápíkémá pááqyamma kúmiq-yataapike atóbamayikaniye. ²⁸ uyátárai-nakoma páátákaáa ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáíya tiráíye. ²⁹ minnáyataba naayóbáqá Áítáíya mirá téna tiráíne: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwaínana máiyataama Tótômabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáa yayamá pááq ónúnatae.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráíne.

Ítiráaeo-wayukama kateko-áqtábá mirá-uraae.

³⁰ Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáa uráámanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataare. ³¹ ááqibo Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáa uráámanibo ámáan-aimma íma kanaarác kateko-ámmá íaonaraae. ³² nôraq itatác yauwékáao? miráipoana yúyánápímmá íráqô-qtataariq kéowana kateko-ákácq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-ianama kateko-ákácq mayikániye. Ítiráaeo-wayukama aukákáan-oqtakaqa yítauqa yurákaane. ³³ Áánûqtuni agamatán-áípi aukákáan-oqtaba kétiye:

“aónaaro! Tááíoni-marupaq aukaí-óqtámá makáune. maamin-ótákácq yítauqa yurákáamanibo wemmá itáíq-itaiq inná-nakoma ítama táíq íniye.”

mirá téna agamatán-áípi kétiye.

10

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni kateko-ákácq íwakaae.

¹ ketúnabaro, Ítiráaeo-wayukayatabama ôriq umá kétékitaq Áánûqtu kúmiq-yataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí kétune. ² kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá

abáá kéomanibo yeráwáqti aakómmá arábaraiye. ³ Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtabama íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamáárîq awíqma waranáta uráae. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae. ⁴ Íbêqa Ítu Káríqtogaraq íréna áamáan-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.

⁵ Áánûqtuma kateko-yátáárîq o-káyúkáyábá téna áamáan-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiyē: “morá-nakoma náawabi áamáan-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipiké kémaiyaie.” mirá téna agatáiyē. ⁶ ááqibo itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqnapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kētiye: “íma enamáaraq maará té ítiyo Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpake náawaq kanaarâq umawíqme kumíníyô? ⁷ aménáápáq pui-márûpáq náawaq kanaarâq kuména Ítu Káríqtoma múte yawíníyô?” mirá té maami-négí-náágí-wátáámá túyánápi íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kētiye. ⁸ aúba-wannaabi óqa kētiye: “Áánûqtuni watáama ení waaqókâq máena enóyaukakaraq enarupi wáiyē.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba ketáá abarokâq kētunatae. ⁹ enóyaukakemmo témo “Ítu Káríqto uyátárai-nakoe” tinnamá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá amínanama ení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye. ¹⁰ abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáíq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae. ¹¹ Áánûqtuni agamatán-áípi kētiye: “náawabi wekâq arummá amína-waigoma mamá táíq umáketa agaerâq íma mayakánoe.” téna kētiye. ¹² maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáiyē. Áánûqtun-aurakaq Ítíráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukama móraiq kéoe. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimórá uyátárai-nakoma máena máqtemma wekâq nunamupí wanáwíqa yáíyanama wení íráqô-qtataakoma yimíniye. ¹³ agamatán-áúbá-wánnáábí kētiye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwíqa ááyaiyamma yeqtí kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áípi kētiye.

¹⁴ ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaarâq wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokâq íma tímá-yimiyamma

náaraq umá itánô? ¹⁵ miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáykainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokáq timá-yimino? agamatán-áípi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni átê-wataama wení kaqtó-wayukama mamé kéyewanaboana yítauq-aagoma abô íráqôniq kéie!” téna agamatán-áípi mirá kétiye.

Ítiráaeo-wayukama paá yaímma aúge-kataama wakáae.

¹⁶ aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áátáiya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátárána-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáa abarokáq timá-yimunataa kéitaa?” mirá téna Áítáiya tiráine. ¹⁷ miráuma mi-kátáábiké kéiteta itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéie. Ítu Káriqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéie.

¹⁸ itáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? ítaraae. áraine. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áikó kétiye:

“yeráwáqtí yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqtí watáagoma kótámaqma maragóni aqtóráqá uráie.”

téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye. ¹⁹ ókaraq emmá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamáárîq áqnáabariq umá yauwéqma tiráine:

“óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmma ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá tiyámma ínoe.”

téna Móteti min-áikaq tiráine. ²⁰ Áítáiya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:

“kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá kemmá kenamáárîq yiráátiraune.”

téna Áítáiya tiráine. ²¹ áaqibo Ítiráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta aamá arátaa-kayukabimma ayáqtáaq-yupaa yetôpaq tiyáamma arúqtukaune.” téna Áítáiya Ítiráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata yínôqtaba tiráine.

11

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu áyaqa kéyimiye.

¹ kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyô? aaqáo ímiye. kemá kenamáárîq Ítiráaeo-wayukabike Béqtiamaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae. ² Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemmá áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá Áánûqtuni wannabí Iráiyaqtaba kéitaae. wemá Ítiráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq

nunamupí akoqnáá umá inaa-inaa tiráine: ³ “uyátaráana-nako, ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá yawítíyuwaawaq kenamá máunata tíkamineta kéoe.” Iráiya nunamupí Áánûqtukaq mirá tiráine. ⁴ nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000) iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-máníkókákq wénáwîqa Béoma wekákq yiraayutáúmmá íma atéta nunamummá ítiraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁵ íbêqa mimóráíq kéiyé. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye. ⁶ yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye. miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma wániye.

⁷ nôraq ínîyô? Ítiráaeo-wayukama abáá kéo-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-kayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae. tébakaq-wayukama Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe. ⁸ Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“yirukáráq yúyánákáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye.

paá íbêkaraq yúranapo íma kanaarácq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaarácq ítama kárutaae.”

téna kétiye. ⁹ maa-káyúkámá Áánûqtuqtaba aíbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye:

“anón-onikaqa yiyuwáiyata waakápi amá máero.

kúqôpi péráinikaa oro.

¹⁰ yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro.

yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.”

téna Tébiti agamatán-áipí tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

¹¹ íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráiyanaama pááqyan-iwiqa matúq-matuq umá yamá-yiminiyo? ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu yiwíqma Ítiráaeo-wayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye. ¹² Ítiráaeo-wayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqo-yuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake iráiyé. Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítiráaeo-wayukama pááqyamma matáapoana Yéqtaaeo-wayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítiráaeo-wayukama kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurapi máiyanaama Áánûqtuma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

13 íbêqa karáwáqá Yéqtaaeo-wayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni watáama waayúkararaq mamé uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémaraune. 14 miráinaqa ke ánná-wáyúkámá yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano? 15 Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabi-kayukama Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama yiwiráinanama yeqtábá nôi-qtataaraq wániyo? miráráá umá minná pukáa-kayukama paá máanikaa ínoe.

16 áqnáabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aurániye. mimóráíq umá yaagóní ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mútûq-yagoma amagaráq wennámiye. 17 itáaro. uqmatán-óribetí-yágóní amamá ayáátuweta káqomma abááq-óribetí-yágóní amamá ayááma arúbamakaae. awaaméq-áímmá nóinabiyo? minná keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama abááqá óribetí-yaraa umá mááe. íbêqa Ítiráaeo-yagoni anommá mimórábí yaímma keráwáqtí amabiqtáá kéuiye. 18 miráipoana amamô ayáátuwaa-kayukama pááqyan-awíqa íyíméro. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaibo ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.

19 áaqibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáá tiwiránîqtaba ayáátukaae.” téq tínoe. 20 owé. Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyataba weganokanoq-túyánámmá íma itáaro. minnáyataba keráwáqá ikatíq oro. 21 Ítiráaeo-wayukama áqnáaen-amama Áánûqtu íma yukáiyé. túyánámmá itáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô? 22 mikáq Áánûqtu áwáábíqa kένα kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba kaayoné umáyikaniye. áaqibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábíqa kégaimanibo keráwáqtábá kaayoné kéiyé. áaqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama paá kéiyánama keráwáqtábágáráq wemá áwáábíqa kániye. 23 ááqaanibo Ítiráaeo-wayukama waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéiyánama Áánûqtu móragaraq keqnáámmá wení kaayoné-yátáaqá yeráwáqá yimíniye. 24 Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama áwáábíq-oribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítiráaeo-wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimórá-yáráq yauwéqmena áaikaqa oyaq

umá Áánûqtuma kanaaraq aráápaniye.

máqte-kayukama Áánûqtu wenáyaqa yímikaiye.

²⁵ keráwáqá aúpáq-aráin-áimmá timá-timenune. minná Ítiráaeo-wayukama yaímma Áánuûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáámá mamé kéowana Yéqtaaeo-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágón anaaéma tébakaq Ítiráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itai-yátááqá ítaraunatae” téq tityábámá ókaraq mirá ítigaae. ²⁶ máqtemma Ítiráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye.

máqtemma táígoniq uráiya-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike matuwániye.

²⁷ yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.”

téna agamatán-áipí kétiye. ²⁸ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata minnágoma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama tíwáqnaa itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnáabaq-annabike anó-kayukayaboboana aati-aatimá yeqtábá kákaiye. ²⁹ yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa keyimena Áánûqtuma íma aúyánámmá waéqma kéitaiye.

³⁰ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbêqa Ítiráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímimma matáae.

³¹ mimóráiq umá áyaqa matáapoata Ítiráaeo-wayukama íbêqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaq Áánûqtuma áyaqa yímî-qtataaqa mayánoe. ³² máqte-kayukama Áánûqtuni ámáan-aimma arátaa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq wemá mórai q umá yawááq-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá mórai q umá yimíniye.

máqtemma íráqô-kataama Áánûqtukaq tenúnatae.

³³ Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itai-yátááqá mórama arááti-nakoma ítima-amena íraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. mimóráiq umá wení itai-yátááqá yirááti-nakoma waqmá ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. ³⁴ Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“náayuwaq uyátárai-nakoni aúyánámmá kanaaraq ítaraao? náayuwaq kanaaraq aráátino?”

35 náawaq móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa ‘yauwéqma aménúne’ téna tiráiyó?”
 téna kétéye. 36 uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáánapo tarôq uráiyé. wenôpake tarôq éna wetábá máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaq máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

12

ketáá ketúma Áánûqtukaq aménátae.

1 miráinataa ketúnabaro, keqtaáyábá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtaa keráwáqá tirun-áímmá kétima-timune. Áánûqtukaq keráwáqtí túma aiqta-táúráá umá wekáq áméro. keráwáqtí túma Áánûqtukaq aiqta-táúráá umá amiyábá wáiyé. karáwáqtí túyánámmá túgoni akaí-yátááqá paá áméro. keráwáqá weqtábá kanamáárîq timuqá marakéq agamá amé-wao-qtataakaa umá wekáq paá áméro. ánibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá mirá téna tíniye: “minná íráqône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtaa wekáq mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare. 2 káqo-kayukama nôrabi íyamma yimémekaa íinomanibo Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma waéqma Áánûqtuqtaba aokariq umá aúráaro. miráiyataba Áánûqtuni auyánámmá kanaaráq itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqô-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémarai-qtataaqtabagaraq mútûq pááq umá ánatagurai-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itaí-yátááqtábámá kímora-amma wenamáa wáimma minná Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

3 Áánûqtuma íráqô-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-timune. íuyata-maqma túyánápímmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá máqtemma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímímma minnáyaba ítama arútáaro. 4 itáaro. mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-aukapaqa móra-mayaima wáiyé. 5 mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo yegáráq-kegaraqtaa Ítu Káríqtogaraq kímora-turaa umá kéitaunatae. ketáámá máqtemma mórabi yagaróqtamá aokaq-aokakémá máunatae. 6 miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike móra-mora umá mayaímá tímítaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrikaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké

ítama yáqtorai-yataakaraq tíno. ⁷ ánibo Áánûqtunopake aokaq-máyáimá kaqtó-í-yátááqá wáinana minnýaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno. ⁸ móra-nakoma wení aokaq-máyáimá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama timá-yimino. móra-nakoma maqtokái-qtataaqa yaináinama ôrikaa umá yaináino. káqomma anó-nakoma náápaakaraq máena wemá akoqnáa umá mayáimá mayaíno. óq-nakoma waayúkarag kaayoné-yátááqá yímikenama minnýaba amuqá maraíno.

⁹ itáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátâ-yataaqa yiwaágóro. íraqô-qtataakoma yáqtoqma akoqnáa oro. ¹⁰ tirukaké káqowa-kaqowaqtabataa keráwáqá tikaíno. Ítu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíbâqawaayuyabama uyátâ-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyíkáaro. ¹¹ keráwáqtí mayáiyábámá akoqnáa umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akái-yátáákómá ógiqua wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro. ¹² keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá máráaro. awéké kuí-yátááqtábámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro. ¹³ ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáa íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqté yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro! ¹⁴ náayuwabi mamá táíq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawáaq-umayikaa. ímibo yemmá mamá íraqôniq umáyikaa.” téraq tero. ¹⁵ yimuqá maraíya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráiya-yutema yagaroqtamá ibiqá yaráaro. ¹⁶ máqte-kayukama mimórá-ááímmá yíméro. kaayoné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamé úyoro.

¹⁷ móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íraqôniq í-yátááqtábá túyánákáq máráaro. ¹⁸ máqte-kayukagaraq kaayoné-yátáápí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro. ¹⁹ ketí aanabô, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígóní anónnáma umáyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéye:

“anónnáma yawwéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétéye.”

téna agamatá-kánnáábí kétéye. ²⁰ miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tinnaiq oro. minná

“ení namuro-nákómá áama kéyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq iráama káíq-kaiq iníkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kėtiye. ²¹ Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. Ímibo Íráqô-qtataaqnapo táí-aaikomma uyátáaro.

13

kámáániti yáaimma wáráaro.

¹ máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáráaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu ykáitata mááe. ² náayubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá káratemanibo yetôpaqa yenamáárîq yaináí-yátááqá mamá abarokáq ínoe. ³ otaa-qtátáárîq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo Íráqô-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq Íráqô-qtataariq kéyana yemá karáwáqá tikaq káraruinoe. ⁴ yemmá Áánûqtuni mayai-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa ínéta kéoe. ááqibo otaa-qtátáárîq éqa ikátéro. miráipoata áraimma yeqtí akoqnáárake táí-yataariq kanaarâq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayai-wáyúkábóata Áánûqtuni áyamma otaa-qtátáárîq o-káyúkámá kéumayikaae. ⁵ minnáyataba keráwáqá paá wáráaro. wenamáa Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyamma mayéna keráwáqtí túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

⁶ minnágoni aáimma táákitima meyáníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaarâq o-máíyáama Áánûqtuni mayaimá kémaiyaee. ⁷ keráwáqtí aqtábáaraq mayánéta íyaqa yemmá meyáníq oro. waabâq-táákítigárâq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtábá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq káraruyoro.

móra-nakoma áyaqa ámîn-nakoma ámáan-aikoni anaáe kéwaraiye.

⁸ keráwáqá íma móra-nakoma aatábááama éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minná keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae. ⁹ ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwo. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáán-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáíye. minná: “enamáárîq arummá aménaiq umá káqo-kayukama móraiq umá arummá yimiyo.” téna wáíye. ¹⁰ náayubi arummá amí-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá áraimma minnáe. naayón-ámáán-áíkarâq Ítuni watáagaraq kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátæ.

¹¹ nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéíye. Ítukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaararíq kéíye. ¹² awé uráuna-kanaataama kumayukáá aúqma kánataitana keqtaámá kuqtiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá waaqókáq kéíye. kumayuq-yátáápíké-qtátááríq únna-yataaqa yuwánátae. ániibo akoqnáá umá tirukákéqtaá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae. ¹³ ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtabámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtabámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae. ¹⁴ máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátárai-nakoma Ítu Káríqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma wáráaro.

14

Ítukaq náawaq arummá ámînnarabi íámînarabiyo?

¹ yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kéitetamanibo paá aqnúníq kéoe. miráíya-kayukama áikutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero. ² yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénaae. miráimanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kéetaboata amaqa íkénaae. ³ kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqa ínai-nakoma pááqyan-awíqa íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéíye ítiyo. Áánûqtuma min-nákáráq paá auwirániye. ⁴ móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba tímá táíq kéumakaiyo? wení mayaímá akoqnáá umá mayaínanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamáa tíniye. miráinana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaaráq áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye.

⁵ yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáíye” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéíye” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá itáaro. ⁶ móra-nakoma móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátárai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéíye. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-koqtaba kéíye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéíye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye”

téna kénaiye. áníbo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nainákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiye” téna íkenaiye. ⁷ ketáá kenamáayababoaqtaa íma paá máetaa kenamáayababoaqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae. ⁸ miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa képuyunatae. paá máunataabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae. ⁹ taákaq máráaro. Ítuma pukéna itó-uma paá máqeuraimma “keráwáqtí uyátárai-naqune” téna kétiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqti uyátárai-nare. ¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nôraq itaráq tîbâqawaaraa-nakomma pááqyan-awíqa kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa keqtáámá wemá yainániye. ¹¹ Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye:

“uyátárai-nakoma mirá kétiye.

‘kemá paá máeq áraimma kétune.

máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá Áánûqtue’ tinoe.”

agamatá-kánnáágó mirá kétiye. ¹² miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

tîbâqawaaraa-kayukama íma mamá táíq umayíkáaro.

¹³ abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma íbáqyuwanatae. miráinataa tîbâqawaaraa-kayukati yítaupi ataráyátááqá aaremá íma maqyikétaa kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae. ¹⁴ Ítu Káríqtote yagarogtaráunaboaq kéitaune. wenamáárîq máqte-qtataakoma íma táíq kéiye. ááqibo móranakoma wenaákaqa “táíq kéi-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiye. ¹⁵ mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Íturaa umá kémaae. Ítu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro. ¹⁶ keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro. ¹⁷ itáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq íyábá íma wáíye. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááikáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnýaba wáíye. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtae. ¹⁸ abo náawabi Ítu Káríqtokaq kaqtó kénana miraráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-naré” tinoe.

¹⁹ miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yínîqtaba ketáámá maqmá ónanatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnáa umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá

auránúnatae. ²⁰ aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi uráiyataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa nai-yátáaré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minná otaammá kéguiye. ²¹ ááqibo keráwáqá amaqa nérabi aíbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáíqómá mamá tibâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro. ²² maami-qtátááqtábá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtábá nóituyanabi ítáamma Áánûqtu wenamá itáino. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawááq-umatikainaq timuqá maránoe. ²³ ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áúyánámmá iténa nai-wáíqómá wenamááríq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáápíké íkéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15

¹ ketáámá náayuwabi akoqnáá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá aqnúníq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yátáápi mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikáina-yataariq íonatae. ² ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanataá yeráwáqá akoqnáá ínoe. ³ Ítu Káríqtoma wenamááríq paá wetábá amuqá maraní-qtataariq íuraine. ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Ítuqtaba kétiye:

“keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tíkakaiye.”

téna kétiye. ⁴ naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa keqtáá kêtiraatiqtae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábíkémmá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáipaqa awé kéunatae. ⁵ Áánûqtuma keráwáqtí yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanakaq maréq kanaaráq mánoe. miráuma Ítu Káríqtoma keqtáámá miráigaae téna tirááqtiraiqtae. ⁶ mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni aboámá wenáwíqa kanaaráq múte yauwínoe.

átê-wataama Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

⁷ Ítuma keráwáqá íráqôniq umátíkainiq umá móraiq umá móra-mora-yuma mamá íráqôniq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awíqa keráwáqá múte yauwínoe. ⁸ Ítuma minnáyaba Ítiráaeo-kayukati kaqtó-naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokáq pááq uráíye. ⁹ ókaraq Ítuma kaqtó-naqa aúkáiymma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítiráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awíqa

wení paru-yátáákóqtábá kanaaráq múte yauwínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kėtiye:

“maaminnáyaba kemá Yéqtaaeo-wayukati aúkápikemma ‘tíkáiye’ tenúne.

ibí enáwîqa múte yauyónúne.”

téna ¹⁰ keqnáámmá agamatá-kánnáágómá maará kėtiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúkate timuqá máráaro.”

téna ¹¹ ókaraq maará kėtiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

máqte-kayukao, wenáwîqa múte yaúyóro.”

téna kėtiye. ¹² ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwîqa Áítáiyama wemá tiráine:

“Yétin-annabike móra-naqa pááq éna minnáyaba pááq ínimma Yéqtaaeo-wayukaraq yabíqyikaniye.

miráinata Yéqtaaeo-wayukama weqtábá íkáonaamanibo paá awé ínoe.”

téna tiráine. ¹³ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq itáíq-itaiq urááe. Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá íkáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéyana amuq-yatáákáráq kaayoné-yátáákáráq wemá timíno. Aokaq-Áágóní akoqnáárake keráwáqá Ítuqtaba ôriq umá kêtikainaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáímá

¹⁴ ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íráqô-qtataakaraq itai-yatáákáráq keráwápímmá ógiqma wáipoaq keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba móra-mora-yuma kanaaráq wenarááté-wenaraate ínoe. ¹⁵ miráimanibo yaímma-wataama maamin-áúbábí keráwáqtôpaq agayáunama akoqnáá umá tiráune. kemá maami-máyáímá Áánûqtu tímikaitapoaq miráuma timá taákaq kéune. ¹⁶ Yéqtaaeo-wayukayataba

Áánûqtuma kemá Ítuni anó-monoq-naqa aútíkaraiye. kemá Áánûqtuni watáama timá-yimuna-naqune. Yéqtaaeo-wayukama min-áímmá kêteta miraráá umá Áánûqtukaq amí-yatáákáá kéinatama yeqtí yúgaraq yúyánákáráq Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umáyikainana Áánûqtu yemmá yiwirániye. ¹⁷ miráitaq kemá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá mi-máyáímá ketáaraq Áánûqtuma kanaaráq ínîqtaba timuqá kémarauene. ¹⁸ paá Ítu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba ketáanapo ketí mayainápógáráq uráiqtabama kemá Yéqtaaeo-wayukama timá-yimenune. ¹⁹ miráonata yemá

kéiteta anón-awaameq-yataaqa káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuma tinnaiq ínoe. miráitaq kemá Yérútáárebake Irirkamabaq mûtûq átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba ketí máqten-akoqnaarake timátuweq uráune. ²⁰ ániibo Ítu Káríqtoni áwîqa íma yaráa-marabaqa kemá mibáqá wenamáa átê-wataama móma timá-yimiyaba kêtikaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokáq timá yímikaiyapaqa kemá waabá-káyúkáráq íma timá-yimenune.

²¹ minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kėtiye:
 “yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma
 yemá aónanoe.
 yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma
 yemá ítama arutánoe.”
 téna kėtiye.

Póroma Árómuq wíniye.

²² miráitana ketí mayaígómá keráwáqtôpaq íyábámá kemmá kéyaqtoraiye. ²³ miráimanibo maan-áúkápáqá ketí mayaímá ókaraq íma wáiyee. ayáqtáa-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ²⁴ miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ániibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kétimonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáa-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaaráq timátíkaiyaq kónunamanibo ²⁵ íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamááríq Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq márâa-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune. ²⁶ missing?
²⁷ yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábáaraq kéyime. ániibo Yéqtaeowayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítiráeowayukabike yemmá kéyainaapoata Yéqtaeowayukama yeqtí oótamma Ítiráeowayukagaraq yaínáaro. ²⁸ ániibo kemá ketí mayaímá maakáq ánateq Yérútáárebaq kónune. mimónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq mamá áikumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne. ²⁹ kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Ítu Káríqtoma anómma íráqô-qtataakoma keráwáqtábá timíniye. ³⁰ ketíbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaaq keráwáqá akoqnáa umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kétune. kemá Ítu Káríqtoni

áwîkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtaa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune. ³¹ nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átê-wataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá ketíyanawaq Yérútáárebake Áánûqtuni waayúkama yemmá kemá nôrabi únnayaba yikániye. ³² Áánûqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógiqua keráwáqtôpaq iréq keráwáqtê yamáeq aagánúne. ³³ íbêqa Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

16

miráo-maarao-aimma

¹ ketáái tímanaqa Píbima wení wataama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánûqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáíye. ² uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yikáiniq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráíye. ³ Ítu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáayana-kama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁴ yenákámá íurayana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiye” kêtunata máqtemma Yéqtaeowayukagaraq Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiye” kéte. ⁵ yenákátí naaúpaq Áánûqtun-aama kéitaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tikáin-aanabo-naqa Ipáineti wemá áqnábariq umá Étia-marabakemma Ítu Káríqtoqtaq arummá ámikai-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro. ⁶⁻⁷ Máriaa wemá akoqnáá umá keráwáqtí aúkaapimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtarónikatigaraq Yúniatigaraq yenákámá ketimáápoke-nakarataama yenákámá móra-taoqa ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íraqôniq kéeta yenákámá áaimma átáma Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁸ Aapariati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tikáin-aanabonapoq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama yuwaúnana kéwiye. ⁹ Abáánati wemá Ítu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa

keti aanábó-náqá Títáákitigaraq yenákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹⁰ Apériti wemá Ítu Káríqtoqtaba aú-aíqa matáimma Eritááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹¹ Ítiráaeo-naqa ketimáápake Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹² Taraipínayaa Taripóta yenákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹³ Árûbati wemá mórama Áánûqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minná ketinóraa umátíkaraiipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹⁴ Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq áíkutaawaq yeqtôpaqa kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁵ Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámánaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁶ keráwáqá móra-mora-yuma tibâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Ítuqtaba áíkutaa-kayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

¹⁷ ketíbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátéta Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaaq ígáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá awígíioq iyábámá atéqma máero. ¹⁸ mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqtí yúyaba yúyánámmá kéitaae. watáagaraq átê í-áímmá téta táí-aaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma káonaae. ¹⁹ máqte-kayukama keráwáqá Ítu Káríqtokaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kêtunnamanibo táí-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kétune. ²⁰ abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááqtaamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápáq yawarápaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

²¹ Tímotima Ítuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápake Ítiráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

²² Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayeq kemá uyátárai-nakoni áwîkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. ²³ kemá Káéatini naaúpaq kémaiyunana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae. Erááqtati wemá maa-márúkáqá mónekaq kawáá urái-nakogaraq keqtibâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye. ²⁴ Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

²⁵ ketáámá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágóní aqtóráq kéyune. Ítu Káríqtoqtaba átê-wataarakemma kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá tímá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá mái-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpáq makáine. ²⁶ miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokáq uráiyé. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqtaa ketáámá maamin-áúpáq-wátáámá máqte-kayukabi túnatataa yemá kéitaae. wé máqte-kayukama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéeta wenáama waraígáae téna kéitaiye. ²⁷ Ítu Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq wenamáa áá ítarai-manikoma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

**Îtuni anaaé kéwareta mórabi
áikuyo-yubaq Koríntiani-marupaq Póroma
Îtu Káríqtoni timáyíkarain-naqa watáa
kétitana Tóqtani agatáiyē.**

¹ kemá Póroma keráwáqá Îtu Káríqtoma mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umátíkarai-kayukayopaq kágayaune. keráwáqá Áánûqtu wení waayúkama auráiyábá kákaitana tááyaraiye. ² máqtemma máqten-aukapake náayuwabi Îtu Káríqtokaq nunamummá kéte-kayukayopakaraq kágayaune. wemá yeráwákáráq ketáái uyátárai-nare. ³ íráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtonopake keráwáqtē waíno.

⁴ Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq anómma íráqô-qtataare. minnýaba wemá Îtu Káríqtoma keráwáqá tímikaiye. minnýaba kemá wekáq “tikáiyē” kētune. ⁵ wemá taígani íráqô-qtataaqa keráwákáq mirá-uraiye. Îtu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtu tíwáqnaa uráiyē. miráitaq íbêqa keráwáqá minnýaba ítama kétagae. keráwáqá kétaagaapoaq óq-wayukama kanaaráq minnýaba timá-yiminoe. ⁶ min-íráqó-qtátááqtábá Îtu Káríqtoma keráwákáq mirá-umatikaniye téq naayóbáqá timá tímikaunama íbêqa áraimma abarokáq uráiyē.

⁷ miráuma Áánûqtuni Aokaq-Áábíkē máqten-iraqo-qtataaqa keráwáqá matáamma íbêqa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma abarokáq ínîqtaba keráwáqá awé kéoe. ⁸ keráwáqá awé kéiyana wemá keráwáqá tíwáqnaa umá akoqnáá kéinaq itáíq-itaiq ínoe. mi-kánááráqá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqôn-annabi máapoana keráwáqtí túbi íma makáiyē. ⁹ minnýaba Áánûqtuma aati-aatimá aákaq makéna mirá kéiyē. keráwáqá wenáanikon-annabi máigae téna tááyaraiye.

¹⁰ miráimanibo ketíbâqawaayuo, uyátárai-naqa Îtu Káríqton-awikaq keráwáqtábá inaa kētune. minná kímora-tuyanakaq máero. keráwáqá íma káqo-kaqo-tuyanamma itánômanibo paá mimórá aúqma máero. ¹¹ maará téq kētune. ketíbâqawaayuo, keráwáqtábá unítíq ááiq-aimma keráwáqtí aúkápimma kéte téta Karóini waayúkama timá tímikaae. ¹² yaímma-yuma téq “kemá Póronnae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Pítaanae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Îtu Káríqtonnae”

téq keráwáqá kéte. ¹³ Ítu Káríqtoni aúgoma taíganinaq wáiyó? ímiye. wenaúgoma mimórá wáiyé. Póroma kaapaq-yátáq keráwáqtábáwáq pukáiyó? ímiye. keráwáqá Póron-awikaq nommá pékaao? aaqáo ímiye. ¹⁴ kemá maaminnáyaba timuqá kémaraune. kemá paá kaayaq-nákámá Karípugaraq Káéatigaraq nommá péqyikaraune. ¹⁵⁻¹⁶ miráuma móra-waigoma “Póron-awikaq nommá pékaune” téna íma kanaarác tîniye. íbêqa káqomma taákaq ímmá Tépanati wení aara iyápógaraq nommá péqyikaraune. káqo-yugaraq nommá péqyikaranuno? íma taákaq kéune. ¹⁷ miráimanibo Ítuma kemmá íma timátikena tiráiyé: “uréwaq nommá péqyikaa.” téna Ítiraiye. ímibo wemá átê-wataama waabá-káyúkámá timá yiménúnayaba timátikaraiye. kemá mibáq keráwáqtê máeqa keráwáqá íma ítama táganon-aimma íma timá tímikaune. máqte-qtataariq kaapaq-yátáq Ítuma pukéna keqtááyábá uráimma ítama tágaigaae tépoaq kemá Áánûqtuni akoqnáágoqtaba keráwáqá ítama tágai-aimma timá tímikaune. ¹⁸ mi-kátáámá kaapaq-yátáqtábá neginaagí-aimma yaímma kéte. mi-káyúkámá min-áímmá kéte-yuma yemá yawítíkinon-apaq uráin-amma kéwaraae. miráimanibo ketáámá maami-káyúkámá Áánûqtuma kátobamatikaiqtaae mi-kátááyábá kêtunatae. minná “mi-kátáámá Áánûqtuni akoqnáágoni awaaméré.” téqtaa kêtunatae. ¹⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá min-ákóqnááyábá maará kétiye:

“kemá itaí-wáyúkátí yúyánámmá yawítíma mamá abarokáqtáá ónune.

minnámo itaí-wáyúkátí yúyánámmá paá kaaqaari-yúyánané.”
téna Áánûqtuma kétiye.

²⁰ íbêqa keráwáqá ítama aónanune. minná min-itaí-wáyúkámá yemá náakaraq mááo? mi-káyúkámá kaaqaari-yúyánáqtábámá agatáa-kayukama náakaraq mááo? mi-káyúkámá keráwáqtí túbáq itó-uma máeta téta “íbêq-kanaama itaí-wáyúkámá maa-márábí mááe” tíráa-yuma náakaraq mááo? ketáámá Áánûqtuni itaí-yátááqá káonaunanataama waayúkati itaí-yátáákómá paátataakaa kéiyé. ²¹ mi-káyúkámá yemá yúyánápímmá téta “ketáámá itaí-wáyúkáe” téta te-yúmá Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké yemmá íma iyúwáinata wení aúyánámmá íma kanaarác mayánoe. ááqanibo Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké keqtáá atóbamatikarenataa amuqá kémariye. máqte-kayukama átê-wataama Ítuqtaba itáíq-itaiq étama yemmá atóbanoe. maamin-áté-wátáámá ketáámá Ítuqtaba abarokáq waabá-káyúkábí túnatataa ítama kétagaae. maamin-áímmá íma ummaa-áímmá wáipoata yaímma-wayukama náayuwabi yemá

téta “ketáámá itai-wáyúkáé” téta te-yúma min-áíqtábámá “neginaagí-aine” téta kéte. ²² Karíki-wayukama itai-yátááqtábá itánáae téta kéowata Ítiráaeo-wayukama awaaméq-yátááqá aónanaae téta kéoe. ²³ miráimanibo ketáámá waabá-káyúkáráqá maará téqtaa kétunatae:

“Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq keqtaáyábá pukáiyé.”

téqtaa kétunatae. min-áíkmá káqomma íma Ítiráaeo-wayukabimma neginaagí-aikaa kéitana Ítiráaeo-wayukabi íkarutaiye. ²⁴ miráimanibo máqtemma náayuwabi Áánûqtuma yááyaraimma yemá Ítiráaeo-wayukagaraq káqo-kayukagaraq kéitaae. minná Ítu Káríqtoma Áánûqtuni akoqnaáagaraq itai-yátáákóní awaaméré. ²⁵ yaímma-wayukama Áánûqtuni watáayaba téta “neginaagí-aine” téta kétémanibo Áánûqtuni watáagoma móragaraq marabí-káyúkátí yúyánámmá uyátáraiye.

²⁶ ketíbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqá tááyaina-yupaama mi-kánáaráqá keráwáqá nói-mayaiyaq mayainô? paá arekák umá-yuma keráwápíkémá waayúkati yúrakaga itai-wáyúkámá máqe-uraae. paá arekák umá-yuma keráwápíkémá keráwáqti keqtiboní akoqnaáama matááe.

²⁷ imibo Áánûqtuma marabí-káyúkábíkémá mamá paá-wayukama matáiyé. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá itai-wáyúkáé” téta kéte-yuma yigaae-yátááqá yímikaiye. mi-káyúkámá yeqtí akoqnaáama íma wái-yuma Áánûqtuma mamá kéyimena mi-káyúkámá náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá akoqnaá-wayukae” téta kéte-yuma yigaaeraq mamá yíkaraiye. ²⁸ yemá maará téta kéte: “Áánûqtuma máqte-kayukati aúkápikemma paá-wayukama yiwíkaiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá paá-wayukama yiwéqtatuwaamma yiráátinena uráiyé. minná Áánûqtun-aurakaq waayúkama yeqtí yúma maméta kéuyo-kayukama yemá paátataakaa kéomanibo paá-wayukama wemá uyátá-maqma itai-yátááqá yímikaiye. ²⁹ miráuma Áánûqtunopaq máqte-kayukama íma kanaaráq yúma maméta uí-ááimmá tínoe. ³⁰ aúge-tuwaraitaama ketáámá Ítugaraq yagarogtaunataama min-áúwáráimmá Áánûqtuma keqtaá tímikaiqtaae. Áánûqtuma keqtaá Ítuma tímikaiqtaae. túyánákáráq watáagaraq wení aúyánákáq ketáámá itai-wáyúkámá aúkáunatae. Ítuma keqtaáyábá íráqôníq umátikenataa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá aúkaiye. Ítuma keqtaámá Áánûqtuqtaba aokaríq umátikenata ketáái kúmiq-yataapike tiwíkaiqtaae.

³¹ minnáyababoana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“waayúkma yemá akoqnaá-aimma tínétama uyátárai-nakoma nórawabi keqtaá umátíkáiqtatabataa wenaúma manéna uíno.”
téna kétiye.

2

¹ ketíbâqawaayuo, kemá áqnaabaq keráwáqtôpaq iráunama Áánûqtuma aamá keqtaáyábá aúpáq yokaa umátikaraiqtatabataa arupú umá timá tímikaune. watáama timá tímikaunama keráwáqtábá ítama tágaikaae téq abarokáq tiráune. ² mi-kánáaráqá kemá keráwáqtê máqe-uraunama yaímma-yataaqtaba túyánámmá itaiyábá ítikaraimanibo paá Ítu Káríqtoma keqtaáyábá pukáiqtaba ítaraune. paá minnáyaba wenamá kemá túyánámmá itaiyábá tíkaraune. ³ áraimma kemá keráwáqtê máqe-uraunama arupú umá kéitaawaq ateqte umá ikatíq kéeq tiyáátamma ayúkáune. ⁴ kemá karáwáqtê máeqa íma ítama táгаа-wataanapo keráwáqá yabiténááq uráune. ímiye. miráimanibo Áánûqtuni Aágoma keti watáama tiráátimma minná arupú-aine. ⁵ Áánûqtunopaken-akoqnaayaba itáíq-itaiq ígáae téq kemá timá tímikaune. waayúkama paá yeqtaama itáíq-itaiq íma ígáae téq timá tímikaune.

⁶ itai-yátáákómmá itáíq-itaiq umá yáqtoraiyabama ketáámá waayúkaarikaa kéunatae. maa-márábí-káyúkátí itai-yátááqtábá téite oníkáá umá íma móraiq kéiyé. maa-márábí anómma yabíkáa-kayukati itai-yátáákóráá umá móraiq íkeiyé. mi yabíkáa-kayukama pááqya-kannaabi yemá ánataginoe. ⁷ maami itai-yátááqtábátáá túnnama minná Áánûqtunopakene. itai-wátáámá aúpáq-ámmá Áánûqtu naayóbáqá maa-márámá íma wáikaqa wemá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba keqtaáráq yáíkaa íyábá tarôq uráine. ⁸ maa-márábí anómma yabíkáa-kayukama yemá aati-aatimá maamin-áqtábámá íma tágama arupú kéoe. yemá tágama arupú urétaraa tágama-yataakoní uyátárai-naqa wemmá íma ikamínéta oné. miráimanibo yemá íma tágama arupú étama ááiq-i-wayukama Ítuqtaba “kaapaq-yátáq ko aráápamaraaro” tirááe. ⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wení tágama-yataaqa íma arupú kéitena mirá kétiye:

“máqte-kayukati yúrakoma íaonai-yataakaraq máqte-kayukati yaákoma íitaa-qtataakaraq wááe.
waayúkati yúyánápímmá aati-aatimá íma yabérái-qtataaqa wáiyé.

maami-qtátááqá Áánûqtuma waayúkama náayuwabi weqtábá o-yúmá yokaa umáyíkaraine.”

téna kétiye. ¹⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágóni akoqnaánapo maami-qtátááqá keqtaámá tiráátiraiqtaae. Aokaq-Áágómá máqtemma aúpáq aúyoqma wái-qtataaqtabagaraq kéitaiye. ¹¹ Ítáaro. móra-waigoni aúyánámmá paá wení aágoma kéitaibo. móraiq uráimanibo anómma uyátá-maqma minnáe. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wenamá wenaúyánámmá kéitaibo. ¹² Íbêqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kémayaunaboqtaa Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa kanaarácq ítánúnatae. maa-márábín-áágómá ímatunatae. ¹³ Ímibo Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa ítama tágareqtaa óq-wayukama kéyiraatunatae. Aokaq-Áágóni watáabi árain-aikoma Aokaq-Áágónópáké abarokácq kétunatae.

¹⁴ waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama maami tímikai-qtataaqqa Áánûqtuni Aágonopake kúmîmma íma kémayaae. mi-káyúkámá yetôpaqa maami tímikai-qtataakotaama neginaagí-yataakaa kéiye. maami-qtátááqtaábámá yemá íma kanaarácq ítama táganoe. paá Aokaq-Áágóni akoqnaánapo ketáámá kanaarácq ítama táganunatae. ¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi Aokaq-Áágómá matáa-kayukama máqte-qtataakon áaimma ítama kétagaapoana kanaarácq yainánoe. miráimanibo yemá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma íma matáa-kayukama keqtaámá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma matáuna-yutaama yemá íma kanaarácq yainánoe. ¹⁶ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá mirá kétiye:

“uyátárai-nakoni aúyánámmá náawa ítama ánatatukaiyo?
náawa kanaarácq uyátárai-nakoma aráátiniyo?”

mirá téna kétimanibo Ítu Káriqtoma wenamááríq wenaúyánámmá ketáámá káonaunataamanibo waayúkama wení Aokaq-Áágómmá íma matáa-kayukama íma kanaarácq káonaae.

3

¹ ketíbâqawaayuo, áqnaabaq kemá Korítiani-marupaq iráunama kemá watáama iyápóraa umá timá tímikaune. kemá miráuraunama minná keráwáqá Ítu Káriqtoqtabama taíbaq íma ítaraawaq Áánûqtuni Aágoqtaba miráitaq kemá keráwáqá waayúkaarikaa umá íma kanaarácq timá tímikaune. keráwáqá áráabi-iyaporaá uráamma ²⁻³ keráwáqti aáwaqa paá náámma wáqe-uraiye. keráwáqá kamááma naawai-kánáámá íaukaae.

yaímma keráwápíkémá íbêkaraq waayúkaariqti watáama keráwáqá íma kanaarácq kéitaae. íbêkaraq maa-márábí-káyúkaráá umá aqnú-káyúkábóaq keráwáqtaábámá kemá téq “kamááma naawai-kánáámá íaukaae” téq kétune. keráwáqá keiyáá unítíq ááiq-aimma kéteq káqowa-kaqowamma

koyukaayúmma kéumayikeq kéowana keráwáqtí tógoma ákáinaiq kéowana keráwáqtí táaikoma mamá maa-márábí-káyúkaráá kéoe. ⁴ keráwápíkemmá móra-nakoma téna “kemá Póronnae” tínana káqo-nakoma téna “kemá Aapóronnae” tínama keráwáqá áikuteq mirá temmá maa-márágóní áaimma kémayaabo.

⁵ náawaq Aapóroma máiyó? náawaq Póroma máiyó? wetê-ketema kerátámá paá kaqtó-wayukae. abo Áánûqtuma ketáái watáanapo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq íyábá keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. móra-mora-yutaama uyátárai-nakoma tímikai-mayaitaa kémayaunatae. ⁶ minnágoma maará-uraiye. keráwáqá miráuma yópi ányu-qtataakaa umá mááe. kemá ayummá uqmaráunana Aapóroma ányu-qtataapi nommá atímakaimanibo Áánûqtuma keráwáqá mamá anómma káuqtikaae. ⁷ miráitana ayummá ukái-nakaraq nommá atítai-nakaraq yenákámá paáyabae. miráitana Aokaq-Áágóqtábá mamá anómma káuqtikai-naqa Áánûqtuma wenamáae. ⁸ ayummá ukái-waigogaraq nommá atítai-waigogaraq yenákámá yeqtí mimórá-máyáírákemmá móra-mora meyámmá mayáyóye. ⁹ kerátámá mákagoratama Áánûqtuqtaba mayaímá kémayauyaka keráwáqá miráuma Áánûqtuni yó-márámá mááe.

keráwáqá miráuma Áánûqtuqtaba ketáámá naammá umáraunaikaa umá mááe. ¹⁰ Áánûqtuma kemmá íráqôniq umátíkaraitapoq kemá arúkáráq ábokaraq kanaarq amá akoqnáá uráune. mikákémmá káqo-wama mitáyama kéiyé. máqtemma naammá uráiya-yuma ábotaraq maqmá atáá-uraiya-yuma atéqma arútáaro. ¹¹ Ítu Káríqtoma wenamááríq wemá ábone. itáaro. waayúkama mayaímá kémayetama mimórá-ábómmá arúbama iétama yemá Áánûqtuni naammá íma tarôq kéoe. ¹²⁻¹³ kanaamá abarokáq ínana wemá keqtáámá mamá yaináinata máqtemma aónanoe. minnâ yaímma-yuma akoqnáá-namma uráawata yaímma-yuma iyáátámma ayúqma urááe. yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama íráqô-qtataaqa minnâ óqtanapo naammá uráánikaa urááe. ániibo yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama paá-yanapo naammá uráánikaa urááe. Ítuma yauwéqma kumína-yupaama wemá máqte-kayukati mayaígómá “paá wániyo?” téna maqmá aónaniye. miraráá umá iragómá naapi kúraqma maqmá aónaniq umá wemá “paá wániyo?” téna ketáái mayaímá maqmá aónaniye. ¹⁴ máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq mayaímá kémayaa-kayukama yeqtí mayaígómá paá wáinatama yemá íráqô-meyamma mayánoe. ¹⁵ miráimanibo móra-nakoma wení mayaígómá íma paá wáinanama wení máqte-qtataaqa

íwániye. miraráá umá wení naammá kamágitana wení máqte-qtataaqa kamáginíye. wemá wenamáárîq yawarápaginiqtaba yáubaginimma miráuma waayúkama naammá kaitata yoqmáána-toqmaana umá yáubaanikaa umá yáubanimanibo íráqô-meyamma íma mayániye.

¹⁶ máqtemma keráwáqá yagaroqtamá Áánûqtuni naammá máamma keráwáqá íyaq ítaraao? ániibo Áánûqtuni Aágoma keráwáqtê yagaroqtamá Áánûqtuni naaúpaqa kémaimma keráwáqá íyaq aónaraao? keráwáqá áraimma aónaaro.

¹⁷ miráiyata náayuwabi Áánûqtuni naammá mamá táíq étama Áánûqtu yekáráq mamá táíq umáyikaniye. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá naammá máápoana wemá miraráá íniye. ¹⁸ maamináyaba yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro.

yaímma keráwápíkemmá túyánápímmá téq “kemá maa-márágóní áaimma áá ítarauna-naqune” téq mirá-túyánámmá kéitaao? mirámô kéeqa keráwáqtí túyánámmá Áánûqtukaq kémareraq wenôpake itái-yátááqá yimmá ítáaro. mirá kéeraq maa-márábí-káyúkámá iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtábá “naginaagí-wayukae” téta timá tíkáaro. ¹⁹ áraimma maa-márábí-káyúkátí itái-yátáákómá Áánûqtun-aurakaq neginaagí-yataare. wení watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“mín-itái-yátáákómá maa-márábí-káyúkábíké kéyimma minnánapo Áánûqtuma waakápi kémayikaiye.”

téna ²⁰ ókaraq kétiye:

“uyátárai-nakoma aónaimma maa-márábí-káyúkátí yúyánákómá paátataare.”

téna kétiye.

²¹ miráuma túma mamé uí-áímmá téq móra-waigoqtabama “kemá wenámúne” téq ítero. Áánûqtuma keráwáqá máqte-qtataaqtaba ommá áqa kétimiye. ²² kemá Póroma Aapórogoraq Pítaagaraq keráwáqá tíwáqnaa iyábámá Áánûqtuma keqtáámá keráwáqá tímítukaiye. keráwáqá tíwáqnaa iyábámá maa-márábí-qtátááqá tímíkaiye. máqte-qtataaqa naayóábáq abarokáq urái-qtataakaraq anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq keráwáqtí minnáe. aúwaraikaraq puígáráq minnágaraq keráwáqtí minnáe. ²³ ániibo keráwáqá Ítu Káríqtona máawana ániibo Ítu Káríqtona wemá Áánûqtunnae.

4

¹ miráipoaq keráwáqá Aapórogoraq kegáráqtábá túyánámmá ítátimékaratama minnáyaba taákaq máráaro. kerátámá paá

Áánûqtuni mayai-nákámúye. Áánûqtuma wení aúpáq-áráin-áímmá wenáaimma abarokáq mamá ígáae téna kekárátá timátíkaraiakarataae. ² Áánûqtuma móra-nakoma wení mayaimá mayaíkáae téna ááyaitanama min-nákómá Áánûqtuma nóinabi timámîniq umá mirá íno. ³ ániibo ketí mayaígóqtábá keráwáqtí túyánápímmá óq-wayukati yúyánápíkaráq nóinabi téq túyánámmá kéitaunamanibo kemá minnýyaba íma kamuqá kéitaune. ketí mayaígómá táiraq urái írágôniq kéiyó? kemá kenámááiríq minnýyabama íma kéitaupo. ⁴ miráimanibo uyátárai-nakoni mayaígóqtábá otaammá kepímmá wáinanama minnýyaba íma kéitaupo. uyátárai-nakoma wenamáa kemmá kéyainaiye. ⁵ miráinaq waayúkati mayaígómmá uyátárai-nakoma íkukainaraqa íyainaaro. mi-qtátááqá íbêqa kumayupí wáimma anaaékaqa ópítáa mamá abarokáq íniye. máqte-kayukati yikaí-yátááqá mamá abarokátáa íniye. miráumatuwena Áánûqtu wemá mi-káyúkámá náayuwabi íráqô-meyamma mayáiya-kayukama íráqô-kataama timá-yiminiye.

⁶ mi-qtátááqá Aapórote kerátámá keráwáqtábá árain-aimma arutáinaiq ínôqtaba kerátá tiráátúyamma yáqtoqma akoqnáa ígáae téka keráwáqtôpaq kágayauye. kímora tiráátí-nakon-awíqa íma múte yauyéraq weqtábámá “kemá wennáé” téq ítero. ketúyánápímmá téq “kemá Áánûqtuni waayúkati aúkáapimma anómúne” téq ítero. ⁷ ítáaro. keráwáqtí máqte-qtataaqa Áánûqtuma tímikaiye. miráuma keráwáqá mi-qtátáákóní áaimma íma máamma nôraq itaráq keráwáqtí túma mamé kéuyo?

⁸ keráwáqá tirun-iyápóyábá aáwaqa matáapoq íbêqa “ketáámá mútûq-aawaqa matáunatae” téraq kéteo? keráwáqtí táaikoma Aapórote kerátátí táaikoraa íkeibo keráwáqtí táaikoma taíbaq oótakaq yabíkáa-yuti yáaikoraa kéiyé. miráimanibo áraimma mi-kánááráqá keráwáqá yabi-í-wáyúkámá maíyakama Aapórote kerátágáráq mibáq yabiyéyúye.

⁹ maa-marábí-káyúkátí yúrakaqa keqtáámá náayubi Áánûqtuni timátíkarai-kayukataama yeqtí yinaaépaq aqtóráqtáa kéyunatae. ketí túyánápímmá Áánûqtu wemá mirápáq kéiyé. ánná-wayukama yiwiqmeta uréire uwáéta pááqya-kanaabi yíkamoniq umá ketáámá miraráa umá máunatae. miraráa umá waabá-káyúkátí yúrakaq keqtáa tikamiyatama waayúkgaraq Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq itó-ureta taayoq ínôqtae. ¹⁰ keráwáqá “Ítu Káríqtoqtaba itáuna-wayukama máunatae” téq keráwáqtí túma mamé uí-áímmá kétéwatama keqtááyábámá waayúkama téta: “yemá Ítu Káríqtoqtaba neginaagí-wayukae.” téta kéte. keráwáqá akoqnáa owaqtaamanibo ketáámá aqnúníq kéunatae. mirá téraq keráwáqá túyánápímmá

kéitaa? keráwáqá anó-tiwiqa kéyaamanibo ketáámá ímiye. ímibo ketáámá tigaae kéiye. ¹¹ min-ábáúráqá ketáái aáwaraa nommá íwáitana ketáái unáákáqtôgaraq yararéqé uráiye. ketáái naa márûqa íwáitataboata waayúkama keqtáámá iyákáá umá yítaiyama tíkama wáráawaqtaa naaóq-naaoq uréire kéunatae. ¹² miráuma ketáámá mayaímá kémayeqtaa ketáái tiyáákakemma akoqnáá umá kémayaunatae. mi-máyáírakémmá ketáámá aáwaqa meyanîq ónúna-meyaqtaa kémayaunatae. waayúkama keqtáá timá táiq kéumatikaawaqtaama ketáámá yemmá timá íraqôniq kéumayikaunatae. yemá keqtáámá tú-tiqa kétimewaqtaama ketáámá minnágoni anónnáma yemmá íkeyimunatae. ¹³ yemá keqtááyábá táí-aimma kétimatikaawaqtaama ketáámá kaayoné-áínápó yemmá yauwéqma kétima-yikaunatae. yeqtí yáaikoma ketááráqá mirá kéoe. minná ketáámá paátataaqa miráuma námô-yataakoni ámûraaq yamá kéweta aáwakoni áti-yataaqa umá iyabótúwáanikaa umá yemá ketááráqá mirán-ááímmá tarôq kéumatikaawaqtae.

¹⁴ ketí tíkáin-iyapo-anna, maamin-áúbámá kemá kágayaunama keráwáqá tigaaeráq matikáikónîq íkéune. ímiye. kemá keráwáqá tíwáqnaa ígónîq umá kágayaune. ¹⁵ Ítuqtabama keráwáqti tirááti-wayukama taígani máamanibo taákaq máráaro. keráwáqti keqtiboráá-náqá Ítu Káríqtoqaq itáiq-itaiq iyábá kímora máiye. Ítuqtaba átê-wataama túyábá timá tíkaraiyooq keráwáqti keqtiboráá-náqá Ítuqtabama kemá máune. ¹⁶ miráitaq kemá inaa kétima-tikaune: “keráwáqá ketiyáánaubiqa máyáaro.” téq kétima-tikaune.

¹⁷ keráwáqtôpaqa máqtemma maami-qtátááqtábá timá-timikaae téq Tímotimma timákáunana kéwiye. Tímotima wemá Ítuqtaba timá-yimuna-wayukati aukáapike-nare. ánibo wemá Ítukaq itáiq-itaiq uráiye. wemá kemmá tíkáin-iyapoma Ítu Káríqtoqtaba akoqnáá umá itáiq-itaiq umá kéyaqtoraiye. wemá keráwáqtôpaq wénama ketáaimma Ítu Káríqtoqtaba máqtemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkutaawaq tiráun-aikaraq keráwáqá taáqa yorániye.

¹⁸ watáama kemá itáunama minná yaímma keráwápíkémmá téq “kemá anó-naqune” téq keqtí túyánápímmá kéte. Korítiani-marupaqa keqtábámá “yauwéqma íyaq wíniye” téraq túyánámmá kéitaa? ¹⁹ miráimanibo pááqya-kanaabimma uyátárai-nakoma akáinaqa kemá Korítiani-marupaqa ónúne. miráinaq kemá min-ánó-káyúkámá koma kéyimone. maqmqá yimónanune. áraimma yemá Áánûqtuni akoqnááma matáá paá watáawaq kéteo? ²⁰ Áánûqtuni yabíkái-qtataaqa paá-wataama íma wáíye. ímibo akoqnáá-yataare.

²¹ miráinaq kemá náaraq umá keráwáqtôpaqa yénúnô? kemá keráwáqá agamá kautónáaraq yokaa umá yénú keráwáqtí táiaipike waeréraq kaayonéwaq umátikanaaraq onúnô?

5

¹ yaímma-wayukama timá tímemma keráwáqtí aúkápimma “anómma kúmiq-yataaqa wáie” tiráae. mi-kúmiq-yátáákómá itáiq-itaiq ikéo-kayukati kúmikoma anómma uyátaraiye. min-áikómá mirá-uraiye. keráwápikémmá móra-nakoma wenaboání ánáakomma yabítaiye. ² mi-qtátáaqá keráwáqtí aúkápimma páaq kéitaqa náaraq umá keráwáqá itái-yátááqtábámá túma mamé uí-áimma tínô? keráwáqtí tirummá innayaba tiggaaeyábá awaútuweraq máero. keráwáqtí aúkápikemma mi-kúmiq-náqá waqmá paábaq ayúwáaro.

³⁻⁴ uyátarai-naqa Ítuni áwikaqa min-nákómá aboání ánáakomma kumari-ááimma tarôq i-nákómá kemá wemma áqa yáiqtikaune. keráwáqá máqte-kayukama yááyama áikuyoro. ánibo kemá túyánánápógáraq nunamunápógáraq keráwáqté yagaroqtamá mánune. ketáái uyátarai-naqa Ítuni akoqnaábi áikuyonunatae. ⁵ miráinaq keráwáqá mi-kúmiq-náqá áwíqma Tááqtaani ayáápi máráaro. miráiyana min-nákóní aúgoma Tááqtaani ayáápi puínanama anaaékaqa Ítuma wení kumíní-kanaaraqa min-nákóní arun-iyápómá mamá itó-uyakaniyo? ketáámá Ítuqtaba yauwéqma awiraíkáae téqtaama Tááqtaama ayúwáananataa min-náqá awíkema táí-meyamma amíniye.

⁶ ímiye. keráwáqtí túma mamé uí-áimma paátataare. mi pááqya-qtataaqa kara-káyúkátí yammá kamá itóqma anóniq i-qtátáaqá áwíqma yíqtie. ⁷ táí-yiqtima iyaabótúwáaniq umá mi-táikúmiqá iyaabótúwáaro. miráiyatama tébakaq-yuma táígoma íma auránoe.

ítáaro. Ítu Káríqtoma Áánûqtuni tipi-típi-araaqa ketáái kúmiqtababoata ikákaamma mi-táígómá íma kémayaunatae. ⁸ miráinaqtaa Áánûqtuni aamma waráiyábámá ketáámá anómma aúqma waayúkaarikaa ónatae. yammá táí-yiqtirake kaqmá agamaráiya-tamma íma nanúnataamanibo yammá áraimma íraqôniq ínna-yamma nanúnatae. maamin-áwááméq-áikóní áaimma maará kéie. ketáámá naayón-ááimma táígokaraq áyamma í-yátáákáraq paábaq yuwánúnatae. ánibo ketáámá Áánûqtuma aamma íraqôkaraq árain-aikaraq mayánúnatae.

⁹ kemá keráwáqtôpaqa maamin-áimma áqa agatáune. mi-káyúkámá yemá táí-aaimma ókaraq-okaraq umá tarôq okáyúkáyôpakemma nékaq máaro. ¹⁰ miráimanibo ketáagoni áaimma minnáe. mi-káyúkámá náayuwabi Ítukaq íma itáiq-itaiq

o-yúmá nékaq íma máaro. kebó-yátááqá tarôq kéeta oótaqtaba kéyikaitata yetábá ummaatamá mayaíyábá kéoe. yeráwáqtí yúyánámmá Áánûqtukaq ikémaraabo káqo-qtataakaq uyátá-maqma yíkái-qtataakaq yúyánámmá kémaraae. miráimanibo miraráá-káyúkámá mirán-ááikáráq taígani íma mááe. miráinaq keráwáqá máqtemma mirá-káyúkábíkémhá nékaq máineqa keráwáqá maa-márábíkémhá yuwéraq kóoro! ¹¹ ímibo ketáagoni áaimma maará kéiyé. mi-káyúkámá yemá téta “ketáámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae” téta kétémanibo yemá táí-aaimma tarôq kéobo yeqtôpakemma nékaq máaro. yemá kumari-ááímmá tarôq éta egaamá káeta ummaatamá mayaíyábá éta yeqtí yúyánámmá áqnáabaq Áánûqtukaq ímaretamanibo káqo-qtataakaq yúyánámmá maréta taígani wááéni-nomma kéneta aíbôqnaaboq kéetabi óq-wayukaraq táí-aimma yimínéta miráiya-kayukatema aáwaga paá inaaro.

¹² mi-káyúkámá Ítu Káríqtotaba íma mórabi áíkutaa-kayukama yemá yainaiyábámá minná íma ketí mayaímiye. miráimanibo mi-káyúkámá Ítu Káríqtotaba mórabi ketáátê áíkutaa-kayukama yemmá yaináaro. yeráwáqá maamirá-kúmíq-yátááriq kéiyaqtaama ketáámá yemmá yimáamma yiméqtaa akoqnáá umáyikanatae. ¹³ mi-káyúkámá náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma kéo-yuma Áánûqtuma yemmá yainániye. miráimanibo keráwáqá mi-tái-náqá keráwáqá áikutaiyapikemma paábaq matuwéraq keráwáqtôpakemma nékaq ákáaro.

6

¹ ánibo móra keqtíbâqawaama Ítuqtaba otaammá kutikaínaqa Ítukaq itáíq-itaiq íma kéiya-kayukayopaq yúbimma íma máráaro. ímibo wemmá yainaiyábá Áánûqtuni waayúkayopaq uréraq tero. ² anaaékaq-kanaaraqa Áánûqtuni waayúkama máqtemma maa-márábí-káyúkámá yabíqyíkareta yainánoe. minnáyabama íyaq ítaraao? miráinaq mi pááqyan-otaaqtabama kenamááriq maqmá aónama yaináaro. ³ móra-yupaama yínnama ketáámá Áánûqtuopake kaqtó-wayukagaraq maa-márabi-qtátáákáráq yainánúnatae. íyaq ítaraao? miráinaq keráwáqá íbêqa pááqyan-otaamma yaináaro. ⁴ miráinaq nôraq itaráq keráwáqá Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukabikemma yainai-nákókáqá uréraq ítama káonaao? ⁵ keráwáqá mirámô oqtábá “tigaeyátábá oro” téq ítama káonaune. keráwáqtí aúkáapikemma móra-waigoma kaayaq-wátátí aúkáapimma íyaq máenawaq kanaaráq mamá yenákámá yatí umáyikaniyo? keráwáqtí aúkáapikemma kímora mirá-nákómá itai-yátáákáráq íyaq máiiyo? ⁶ keráwáqá Ítu Káríqtotabama keqtíbâqawaaraan-naqa yainai-nákókáq

awíqme kéomanibo yainai-nákómá wemá Ítuqtabama keráwáqti tîbâqawaaraan-naqa ímaiye. ⁷ mirá éqa keráwáqá mórabi íma maéq keráwáqti táaikoma Ítu Káríqtoqtaba kárabaiye. miráuma min-ótáámmá enábâqawaama kuyakáinama kanaaráq kémayewa q minnýaba aamá íyaq tinónô? emá ayúwénanawaq wemá ení moyámmá kémayainaawaq minnýabama waabá-káyúkámá íyaq timá-yiminono?

⁸ miráimanibo keráwáqá otaammá kéguyeqa keráwáqti tîbâqawaayugaraq mamá komarummá umá kémayaae. kemá mirán-áímmá kéitaune. ⁹ mi-káyúkámá keráwápíkémhá náayuwabi mirá kéo-yuma íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa íma yaímma mayánoe. minnýaba kaaqaari-áímmá téq “keqtábá íma wáíye” téq ítero.

yeráwáqá náayuwabi Áánûqtuma káqo-yuti yiménáápáq akáíya-yuma yemá íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. kumari-ááímmá tarôq éta yeqti yúgoma waagómá mamá waagótê kumari-ááímmá tarôq étama yemá íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. ¹⁰ mi-káyúkámá náayuwabi taíbaq-otamma mamá áikuyaba yikáina-yugaraq yemá náayuwabi taíbaq wááeni-nomma naa-yúgáráq yemá náayuwabi óq-wayukayaba táí-aimma timá yikáa-yugaraq moyá-káyúkágáráq yemá máqtemma íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. ¹¹ yaímma keráwápíkémhá mirákómá kéomanibo Ítuma teteráá umátikena keráwáqti kúmiqa mamá paábaq yukáíye. wemá keráwáqá tiwíkена Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá aútíkaraiye. ánibo íbêqa Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtoqaraq keráwáqá mamá kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurakaq aútíkaraiipoana Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq tiwirániye.

¹² yaímma-wayukama mirá kéte: “íbêqa kemá naayón-ááíkomá atáá umá yáqtokaimma paá umágúne. íbêqa kemá ónááe tenna-yáqtaáriqa kanaaráq ónúne.” téta kéte. owé. miráimanibo yaímma-aaikoma keqtaáyábá íma mamá íráqóniq umátíkaraiqtae. áraíne. minná kemá ánná-nakoraa umá naayón-ááínápó íma kényaqtoraamanibo óq-aaikoni ánná-nakoraa íyábá íkétikaiye.

¹³ yaímma-yuma mirá kéte: “aáwaqa tíyakoqtaba wáitana tíyakotaama aáwaqtaba wáíye.” téta kéte. min-áímmá áraimanibo anaaékaqa Áánûqtuma tínna-kanaaraqa aáwakogaraq tíyakogaraqta mi-kááyáqá íma wáyoye. maakáqá maa-márábitáá ketáámá aáwaqa naíyábatáá íma máunatae.

ánibo ketáái túgoma kebó-ááíqtábá íma wáíye. ímiye. ketáái túma uyátárai-nakonnae. ánibo wemá keqtirunóbáqtaá kémaiye. wemá wení aánapogaraq wení áainapogaraq

ketáái tirunóbáqtáá maqma ógitikaniqtabataa kákaiye. ¹⁴ taákaq máráaro. Áánûqtuma uyátárai-nakomma pukáipike mamá itó-umakena aúgen-auwaraimma ámikaiye. wení akoqnáánapo ketáágáráq mamá itó-umatikenataa aúgetuwaraimma timínîqtaae. ¹⁵ keráwáqá móra-mora-yuma móra-aayapaq túma Ítu Káríqtoni aúma mááe. minnýyaba keráwáqá kéitaanabiyo? miráinaq kemá móra-aayapaq túma Ítuni aúrake mamá aakaq-nóínítí yúraqa arúbanuno? aaqáo ímiye. ¹⁶ náawabi móra-waigoma wenaúma mamá aakaq-ínikóní aúgote yagaroqtaimmá wemá min-ínikótê mamá mimórá káuraaye. minnýyaba íyaqa ítaraao? minnýyabama Áánûqtuni wannaabí agamatán-áikómá kétiye:

“kaayaq-wáigórátámá mamá mimórámá auráyóye.”
téna kétiye.

¹⁷ miráimanibo móra-waigoma uyátárai-nakote yagaroqtaiwáigómá wení aágoma Ítuni aágote yagaroqtamá mimórá káuraiye. ¹⁸ miráuma kebó-ááikóqtábámá nékaq máero. káqo-kumiq-yataaqa kenamáárîq keráwáqtí túgoqtaba íma wáimanibo kebó-yátáárîq í-ááikómá keráwáqtí túgoqtaba wáiyé. ¹⁹ Áánûqtuma Aokaq-Áágómá ketáái tirunóbáqtáá makáiqtaqtae ketáámá Aokaq-Áágóní anó-monoq-nakaa umá kémaunatae. minnýyaba keráwáqá kéitaanabiyo? íbêqa keráwáqtí túma íma keráwáqtí minnáe. ²⁰ ímiye. keráwáqá Ítu Káríqtoma meyánîq uráiyé. mónékakemma íma meyánîq uráimanibo uyátá-maqma anó-qtataaqnapo meyánîq uráiyé. keráwáqá wení naaenápó meyánîq uráiyé. miráipoaq keráwáqtí túnapo Áánûqtukaq yaaguyábóro.

7

¹ keráwáqá aúbama agamá kemmá itaapoaq íbêqa kemá yauwéqma timá-timenune. owé. waagómá íma aaramá mayánîmma íráqô-qtataare. ² waagómá aaramá mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare kêtune. abo min-nákómá wemá aaramá íma matáinanama káqon-inikoma wemmá yabitíniye. ániibo aaragógáráq waamô mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare. ³ awaikómá ánáakomma waayúkati aaraukaq-ááímmá amínana ánáakoma awaikómmá waayúkati aaraukaq-ááímmá amíno. ⁴ inaarúgómá waamô máyáimma wenaúma íma wennámíbo awaikónámíye. móraiqa umá awaikómá wenaúgoqtaba íma amuqá maráinaiq ínîmanibo wenaúma ánáakonamiye. ⁵ awaikógáráqá ánáakogaraq kenákátí túma wenamé-wename íyábámá “aaqáo” íma tekaao. miráimanibo

kenákámá téka pááqya-kanaabimma nékaka máeka uyátárai-nakokaq nunamummá téyaae tékama íráqône. mikáké pááqya-kanaabimma nunamummá timátuwekama móragaraq yauwéqma yagaroqtaakaa. mirámô íyanama Tááqtaama timónáinama kenákátí túraqa náápaamma mamá yabiyéka aqnúnîq íma íyana wemá kenákámá íma makáqma timónaniye. ⁶ kemá Póroma min-áímmá túnnama kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo ⁷ kemá maará téq túyánámmá kéitaune. minnâ keráwáqá máqtemma kekáámô íyamma íráqômanibo Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaama káqoniq-kaqoniq umá tarôq umátikaraiqtaae. miráitana wemá keqtáá móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aaimma tímikaiqtaae.

⁸ waayúkama aaraukárîq íuraa-yugaraq ketoq-nóinîqtábágáráqá maará kêtune. minnâ aaraukárîq íma ínômma íráqômanibo kemá miráunaiq oro. ⁹ miráimanibo aati-aatimá yemá yúyánápímmá yeqtúma arúbanoqtaba itáiya-yuma yemmá iyuwáiyatawaq aaraukárîq oro. aaraukárîqo ínômma yúranannamo aiyábá uyátá-maqma íráqône.

¹⁰ aaraukárîq uráa-yuyabama maará kêtune. minnâ ánáakoma awaikómmá íma yuwaíno. mi-kátáámá íma ketáamibo uyátárai-nakoma wakúyikaraiye. ¹¹ áaqibo wemá awaikómmá ayuwénama wemá óq-wamma ímayaino. anaaékaqa aaranaamá yaímma-taoqa yeqtiwaikókáq yauwéqmeta kéoe. mórai q umá waagómá anáakomma íma waqtuwaíno.

¹² waayúkama aaraukárîq uráa-yuyabama mórama keti túyánápikén-áímmá tenúne. min-áímmá uyátárai-nakoni watáama ímibo keti watáae. minnâ waagómá wemá Ítukaqa itáiq-itaiq i-nákóná ánáakoma Ítukaqa íma itáiq-itaiq kéinanama wemá ánáakomma íma waqtuwaíno. min-íníkmá wetê mánena kéinanama wemá min-ínímmá maraíno. ¹³ mórai q umá aaragómá Ítukaq itáiq-itaiq in-íníkmá awaikómá Ítukaq íma itáiq-itaiq kéinanama wemá awaikómmá íma waqtuwaíno. min-nákómá wetê mánena kéinanama wemá min-náqá maraíno. ¹⁴ miráuma íma itáiq-itaiq i-nákóní ánáakoma itáiq-itaiq in-ínípána awaikómá Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. mórai q umá aaragó íma itáiq-itaiq in-íníkmá awaikómá itáiq-itaiq i-nápána ánáakomma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. mórabí yagaroqtamá máiyana keráwáqtí iyápógaraq kanaaráq kéiteta Áánûqtuqtaba yemá aokarîq umá kanaaráq auránoe. iyápóyabama íma mirá kéiyatama iyápóma Áánûqtuqtaba aokarîq umá íma mánômanibo áraimma mirá kéiyé. ¹⁵ miráimanibo móra-waigoma itáiq-itaiq íma ínna-waigoma kóinena inaqa ayuwáiyana koíno. abo Áánûqtuma keqtááyábá unítíqa íma téqtaa kaayoné-yátáápí mánunayabataa kákaiye. ¹⁶ aaranaanô,

keqtiwaiq mááqa keráwáqtê máetama anaaékaqa yemá Ítu Káriqtokaq itáiq-itaiq ínô? waayanaanô, keqtínááqmaaqa keráwáqtê máetama anaaékaq yemá Ítu Káriqtokaq itáiq-itaiq ínô? máqtemma ketáámá íma ítaraunatae. ¹⁷ uyátárai-nakoma móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aimma tímikaiqtaae. mi táoqa Áánûqtuma emmá ááyaraimma aokarîq uráánanabiyo? mi táoqa Áánûqtuma emmá aúyaqmakaimma aaraukárîq íyaq uráánanabiyo? minnáyaba kemá máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aama itánéta áíkuyo-yuraq maamin-ámáán-áímmá kétima-yimune. minnâ mi táoqa uyátárai-nakoma keráwáqá tááyainama máenawaatariq umá máero. ¹⁸ móra-waigoma wenaúma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno. ááqibo wenaúma íma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno. ¹⁹ yúmo karaí-ááímmá íma anó-qtataaqiye. ímibo Áánûqtun-aama waraí-ááímmá anó-qtataaqiye. ²⁰ miráitaq kemá móragaraq kétune. máqtemma keráwáqá mi táoqa uyátárai-nakoma tááyanimma máenawaatariq umá máero. ²¹ emá kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umáwaq matáano? minnáyaba taíbaq-auyanamma íma itaao. ááqibo móra-waigoma emmá paá umákainaama paá kóaao.

²² itáaro. náawabi kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umá kémayainana uyátárai-nakoma wemmá ááyainama min-nákómá paá umáginin-naqiye. miraráá umá paá umáginiiye. minnâ wemá kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá íma máiiye. uyátárai-nakoma wemmá ááyaitanama wemá Ítu Káriqtoni ánná-nakoraa mayáimá kémayaiye. ²³ itáaro. uyátárai-nakoma keráwáqá meyánîq uráipoaq móragaraq keráwáqá káqo-nakoni ánná-wayukama íma aúráro.

²⁴ ketíbâqawaayuo, ókaraq kétima-timune. maannáe. mi táoqa Áánûqtuma keráwáqá tááyainaqa máqe-uraanawaatariq umá min-ááímmá kéwareraq máíyanawaq wemá keráwáqá tíwâqnaa íniye.

²⁵ mi-káyúkámá náayuwabi aaraukárîq íma uráa-yuyabama wakúyikarain-aimma uyátárai-nakonopakemma íma matáune. paá túyánápké tenúnamanibo uyátárai-nakoma wení kaayoné-yátáápké itaí-yátááqá kemmá tímikaitaq túyánámmá kéitaunama árain-aine. maannáe. ²⁶ íbêq-awaabiq-yatababoaq ummaa-yátááqá ínîqtabagarapoaq keráwáqá máenawaatariq umá máero. ²⁷ ketíbâqawaaraa-nako, enánáakoma máinaama wemmá íma waqtuwaao. ánibo enánáakoma ímáinaama mórayabama íma abáá-uwo. ²⁸ miráimanibo móra-waigoma aaraukárîqo immá íma kúmiq-yataariq kéiiye. móraiq umá inaarúgómá aaraukárîqo immá wemá kúmiq-yataariq íkéiiye.

miráimanibo itáaro. aaraukárîq o-káyúkábímmá taígani ummaa-yátááqá kéwaitaq kemá keráwáqá ummaa-yátááqá uyátá-maqma mayaiyábá íkétikaiye.

²⁹ maannáyaba taákaq máráaro. ketáá mánuna-kanaama íma ayáqtáá-kanaae. miráipoaq keráwáqtí tínaaqmaati túyánámmá áqnáabaqa íma ítama miráimanibo áqnáabaq keráwáqá kenamáárîq uyátárai-nakoni aúyánákóní aménáápáq máráaro. ³⁰ Áánûqtuni mayairáqá akoqnáá éraq keráwáqtí tiruqtátáárábi timuq-yátáárábi keráwáqtí oótamma ³¹ meyanîq kéeq oótamma mayaiyábá íma yaqtóráaro. abo maa-márámá pááqya-kanaabi ánataniye.

³² íbêq-kanaagoni ummaa-yátááqtábámá keráwáqá netuq-túyánámmá itaiyábámá íkétikaiye. waagómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayairáq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqma káonaimanibo ³³⁻³⁴ waagómá náawabi aaraukárîq urái-waigoma wemá kaayaq-nákáyábá amuqá maqyikánîqtaba maqma káonaiye. wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenánáakokaq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqma káonaiye.

inaarúgómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayairáq wenaúyánámmá kémariye. wenaúgogaraq wenaúyánákókáráq wení aágogaraq uyátárai-nakoqtabama aokarîq umá kémaiye. miráimanibo aaragómá aaraukárîq uráin-inikoma wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenawaikókáq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqma káonaiye.

³⁵ kemá maamin-áímmá túnnama keráwáqá tíwáqnaa íkáae téq kétune. maamin-áímmá keráwáqá íma yáqtoraikaae téq kétune. keráwáqtábá maaráigaae téq kétune. maanná keráwáqtí túyánámmá uyátárai-nakokaq matuwéraq keráwáqtí túyánámmá íma kaayapí yaináaro.

³⁶ móra-waigoma keráwápíkémmá wenaúyánápímmá téna “ketáaikoma tikáin-inaarugokaqa íraqôniq íkéumakaiye.” mirá ténawaq aúyánápímmá kéitaiyo? arummá ôriq umá min-ínáárúgóqtábá kéinanama wemá wemmá mayaíno. wemô min-ínáárúmá mayáinama íma kúmiq-yataariq íniye. ³⁷ óq-nakoma wenaúgoni akai-yátááqá íma waréna inaarúgóqtábá arummá íma amíniye. miráuma min-nákómá wení ákáin-inaarugomma íma mayénama wegáráq íraqôniq kéiyé. ³⁸ miráuma móra-waigoma wení ákáin-inaaruma ímayakaimma minnáyaba túyánápí kétune: “mirán-ááíkómá itai-yátáákómá uyátá-maqma wáiyé.” téq tuyánámmá kéitaune.

³⁹ aaragómá náawabi aaraukárîq uráin-inikoma wemá awaikótê yarúma máitana wení puínî-kanaama pááq íniye.

awaikómá pukínanama wemá paá umáginiye. ániibo wemá óq-nakoni ánáaqa auraiyábá akáinanama min-nákómá uyátárai-nakokaq arummá amína-naqa maíno. ⁴⁰ miráimanibo maará téq túyánámmá kéitaune. min-ínikómá aaraukáríqa ókaraq íma énama wemá amuqá uyátá-maqma marániye. kemá min-áúbámá kágayeqa túyánápímmá kétune: “Áánûqtuni Aágoma ketê máiye.” téq túyánámmá kéitaune.

8

¹ íbêqa kemá aáwaqa yaaráa-qtátáárábi óqtakaa-qtataakoma amiyábá yauwéqma timá-timenune. kéitaunatae. maami-tááyábábi óqtakaa-qtataaqtabama yaímma-wayukama téta: “yemá yeqtí akoqnááma wáiyé.” téta kéte. miráipoana maami-qtátáákómmá aáwaqa kéyimenata yúyánápímmá téta: “íbêqa maami-qtátáákómá íraqôniq umátikaniye.” téta kéte. keráwáqá máqtemma maaminnáyabama téq “máqtepaq kéitaunatae” téq kéte. owé. maaminnáyaba máqtepaq ítaraiipoaq keráwáqtí túyánápímmá téq “kemá aamá ítarauna-naqune” téq weganokanoq-áímmá kéte. maami-qtátááqtábá itáiyana min-itái-yátáákómá keráwáqá íma mamá akoqnáá iniye. ímibo káqo-yuyaba tirummá yiméq mirá óqtabama keráwáqá mamá akoqnáá umátikaniye. ² itáaro. yaímma-wayukama yúyánápímmá téta “kéitaune” tétamanibo yemá máqtepaq íma kéitaae. ³ paá mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtukaq áraimma yirummá ámê-kayukama yemmá yenamáa Áánûqtuma kéyimonena íraqôniq kéumayikaiye.

⁴ minnáyaba nóine téqtaa tenúnô? aáwaqa Áánûqturaa-qtataakaq amiyamma nanúnataabiyo? ketáámá máqtemma kéitaunatae. maami-qtátááqá yaawábi óqtakoma íma kanaaráq akoqnáá umátikanoqtaae. kímora-nakoma kanaaráq akoqnáá umátikaniqtaae. Áánûqtue. ⁵ yaímma óq-wayukama itái-q-itaiq ommá maannáe. taígani akoqnáá-wamma abaayákárábi marabímmá mááe. yemá keqtáá íraqôniq umátikanoqtaae. óq-wayukama maami-qtátáákáq nunamummá kétémanibo ⁶ ketáámá kéitaunatae. kímorama máqten-akoqnaagaraq máimma wemá Áánûqtue. wemá ketibotááe. wemá máqte-qtataaq wetábá tarôq uráiyé. ániibo kímora uyátárai-naqa máimma wemá Ítu Káríqtoe. wení akoqnáánapo máqte-qtataaq abarokáq uráiyé. wemá keqtáámá túwaraimma kétimiqtaae. ⁷ maami-qtátááqtábá máqte-kayukama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémá ayáqtáá-kanaama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémá ayáqtáá-kanaama yaatarábi óqtakake taróq uráa-qtataakomma yemá aáwaqa yímikaae. miráuma íbêkaraqa

yemá aáwaqa mi-qtátáákómmá yiméwaaon-aawakaan-aawaqo kénetaama yemmá yigae kététa netuq-yúyánámmá kéitaae.

⁸ miráimanibo keráwákáráq ketêgaraqtaa kéitaunatae. mirái-mirain-aawaqa naíyábámá Áánûqtun-aurakaqa paátataare. ketáámá minnágaraq kéitaunatae. yaatakénábi óqtakake tarôq o-qtátáákómá íma aúwaraimma wááe. miráuma yekáq aáwaqa amí-ááwákómá naanataámá keqtáámá íráqônirabi táigoniq íumatikaniqtaae. ⁹ maamináyaba atéráaro. Ítu Káriqtotababoq keráwáqá paá kéumagomanibo min-ááwáqá mamá naíyamma mirámô éqa keráwáqtí tîbâqawaaraa-naqa makatínô? ¹⁰ keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakoma Ítun-aama itáíq-itaiq íyábá aqnúnîq kéena min-ááwáqá kéenama wemmá agae kéinana netuq-áúyánámmá kéitena tíniye: “kemá arupúwaq uráuno? kemá otaanáq kutáuno?” téna wení aúyánápímmá tíniye. ¹¹ maamirá-qtátááqá abarokáq ínama keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakaae. keráwáqtí itáiyátáákómá wení aúyánámmá yabitimá kényawaaq owana mamá wemmá agae kéíye. ¹² Ítuma weqtábá pukáipoaq keráwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakoni aúyánámmá yáqtoreq íma kanaaráq arutáinaiq éqa mamá táwîqo éqa Ítukaraq mamá táwîqa kéoe. ¹³ maamirán-ááwáqá kemô naanamá ketîbâqawaaraa-nakoma mamá agae kéitana kúmiq-yataariq umákaiyaba ítareqa kemá ínanune.

9

¹ kemá Póroma ayúqma paá uráuna-naqune. kemá timátíkarai-naqa máeq ketúrapikemma ketáái uyátárai-naqa Ítumma aónaraune. Korítiani-marupaqa ketí mayaímá weqtábá matáunayababoana keráwáqtí túwaraikoni áaimma waékáíye. ² kemmá Áánûqtu timátíkaraimma keráwáqá aónaraamanibo yaímma óq-wayukama minnáyaba íma káonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá timátíkarai-naqa keqtábá awaaméqá mááe. ³ yaímma-wayukama kemmá maará téta ítama káonaae: “egáráq Páánabatigaraqa nôraq itanawáq kenákátí táaikoma káqoniq kéenawaq tébakaq timáyíkaraa-yuti yáaikoraamma íkéíyo?” téta kétéwaqa kemá maará téq yawwéqma kétima-yimune: “kerátámá tikáinakama yeráwáqô oníq umá paá kanaaráq mirá-oyuye. ⁴ kerátámá náápaamma átê-wataama túyata ítáa-yuraqa aáwaqtababi noqtábá ítama aónayuya-naapaamma matokáú íyabiyo? owé. kerátámá mirá kéúye. ⁵ kekárátá tikáinakama Ítukaq itáíq-itaiq ínna-inimma kanaaráq awiráyúye. tébakaq timáyíkarai-yugaraq uyátárai-nakoni ábâqawaayugaraq Pítaagaraq mirá kéoe.

⁶ ááqibo Páánabatite kerátámá tiyáánapo mayaímá kémayeka kerátái mayairákémmá meyámmá matéka kerátái aáwaqa meyanîq kéuye. kerátá miráiyaba tikáinakama mirá-máyáímá yuwáyúye.” mirá téq yauwéqma yemmá kétima-yimune.
⁷ itáaro. ááiq-i-wayukama óq-mayaigaraq meyáqtábá íma kémayaae. yemá mirá kéoo? ímiye. kámááni-wayukama yemmá áqa meyanîq uráapoata óq-mayaigaraq íkemayaae. mórai q umá yómmá yorái-nákómá wemá yópíkén-ááwáqá kénaiye. miráitana tipí-típi-kawaa-nakoma wemá náána-nomma kaqmá kénaiye.

⁸ maamin-áímmá túnnama íma paá ketúyánápíkén-áímmá kétune. ímibo Mótetini ámáan-aikogaraq mirá téna kėtiye:

⁹ “purumakaakómá ení yópímmá mayaímá kémayainaama aáwaqa amiyo.”

téna kėtiye. maamin-áímmá paá purumakaakóqtábá wáíwaakoqtabawaq wáiyó? ímiye. ¹⁰ waayúkagoqtabagaraq wáiyé. waayúkama náayuwabi yómmá yoráiya-yuma yópíké aáwaqa máyáaro.

¹¹ waayúkama marabí íráqôn-anayumma umáráanikaa umá Páánabatite kerátámá Áánûqtuni átê-wataaama keráwáqtí aúkáapi uqmaráuye. miráinaka kerátámá keráwáqtábá mirá-máyáímô kémayekama kerátámá keráwákáq aáwáqtababi naaqtábá ítama aónai-naapaamma yokáuyo? owé. yokáuye.
¹²⁻¹⁴ mi-káyúkámá náayuwabi anó-monoq-naupaqa mayaímá máyáa-yuma aáwaqa mipíké kémayaae. ániibo mi-káyúkámá amí-yááréráqá wáí-wamma agáyáa-yuma yaímma-aawaqa uyátárai-nakokaq ámépikemma kémayaae. mórai q umá uyátárai-nakoma wenamáárîq maannâ wakúyakaraiye. mi-káyúkámá Áánûqtuni átê-wataaama waabá-káyúkátí yúbáq tíya-yuma waayúkama yemmá aáwaqa yímero. káqo-kayukama yemá maami-náápáámmá keráwáqtábá matáamanibo Páánabatite kerátámá maami-náápáámmá keráwáqtábá uyátá-maqma anómma matáuye.

miráimanibo kerátámá aati-aatimá keráwákáqá aáwaqtabama unáákáqtôyabama wáí-náqtábámá kéqokeq-yataaqtabama íma ítama káonauye. maannáyaba keráwákáqá íma ítama káonauye. minná kekárátámá keráwáqá mamá íráqôni q ínôqtaba ítama aónaiyaba íkétikaikaratae. keráwáqá kekárátá mamá íráqôni q umátikanoqtaba mirá kéuyaka keráwáqá miráiyabama íkétikainanama keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaémma waraíbíkémmá mamá paábaq tiyuwánoe. ¹⁵ íbêqa keráwáqá minnáyaba ítáae. minnáyababoq kemá aati-aatimá keráwáqtôpakemma tíwáqnaa í-yátááqá ímataune. íbêkaraqa keráwáqá tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama káonaune. áraimma

kemá keráwákáqá átê-wataama Ítuqtaba timá-timenunama anó-qtataapoq kemá ítima-timenama puíyábá kékikaiye.

¹⁶ waabá-káyúkáráq maamin-átê-wátáámá ténúnayabama kemá íma kanaaráq túma mamé uyónúne. mirá ónúnayaba Áánûqtuma kemmá wakútikaraitaq wení aménáápáq máune. kemá mi-kátáámá ímo tennamá táí-meyamma mayánúne.

¹⁷ miráimanibo Áánûqtuma wakútikarainiq kéeq wenaúyánámmá kéwareq mirá kéune. mikáké uyátá-maqma ketúyánámmá kéwareq mirá kéonanama wemá amuqá kémarena íraqô-meyamma timíniye. ¹⁸ nói-meyanaq kemá mayánúnô? maannáe. átê-wataama kétima-timunayabama kemmá yagumá íraqôniq kéiye. ápêqa keráwápíké íma mayéq paá kétima-timune. kemá keráwápíké meyámmá mayánúnayaba Áánûqtunopake náápaamma matáunamanibo keráwákáqá íma ítima káonaune.

¹⁹ kemá íma móra-nakoni paá-mayai-naqa kémaunamanibo kemá kenamáárîq máqte-kaykayabama yeqtí paá-mayai-naqa auraiyábá kékikaitaq mirá kéune. waayúkama Ítu Káríqtoqaq yabitimáe wíyábá mirá kéune. ²⁰ Ítiráaeo-wayukama Ítukaq yabitiyábá kékikaitaq kemá Ítiráaeo-nakaa káuraune. naayóbáqá kemá yeqtí ámáan-aikoni aménáápáq máqte-uraunamanibo íbêqa ímiye. yemá Ítu Káríqtoqaq yabitiyábá kékikaitapoq kemá móragaraq min-ámáán-áikóní aménáápáq máa-kayukaraa káuraune. ²¹ íbêqa kemá káqon-amaan-aikoni aménáápáqá máunama Ítu Káríqtoni ámáán-aine. waayúkama náayuwabi naayón-ámáán-áikóní aménáápáq íma máa-yuma Ítukaq yabitiyábá kékikaitapoq kemá Ítu Káríqtoni ámáan-aimma íma matái-nakaa káuraune. mirá kéeq Áánûqtu ámáan-aimma íma awétátukaune. ²² aqnúnîq o-káyúkámá wekâq yabitiyábá kékikaitapoq aqnú-nákáá káuraune. Ítunopaqa íyana atóbamayikaniye. ²³ maami-máqté-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataayaba mirá kéune. ániibo yaímma-wayukama áaimma átáma Ítukaq itáíq-itaiq kéowanama kemmá íraqôniq kéumatikaiye.

²⁴ itáaro. máqtemma waayanaammá uyaatéta uyáqtanoqtaba móra-mora-yuma maqmá káonaamanibo kímora-nakoma uyátena amuq-yatááqá kémayaiye. Ítuqtabama máqtemma keráwáqá miraráá-oro. ²⁵ mórama aábêma yain-nákómá wemá wenaúgoni akai-yatááqá íkéwermanibo wenaúgomma aráátitana wení wakúyakainiq kéiye. wemá mirá kéena amuq-yatááqá kanaaráq mayánîmanibo itáaro. ketáámá anómma matúq-matuq umá máí-amuq-yataaqa uyátaiyaba maqmá káonaunatae. ²⁶ miráitaaq amuq-yatááqá mayaiyábá akoqnáá kéune. kemá paátataaqtaba mayaímá íkémayaune. ²⁷ ímiye.

kemá ketúgomma mamá akoqnáá kéeq ketúgomma mamá ketúyánámmá waránîniq kéune. miráipoaq óq-wayukaraq abarokáq timá-yimeqa kemá kenamáárîq min-ámúq-yátááqá íma arábaano.

10

¹ tîbâqawaayuo, kemá Ítiráaeo-tibaqawaaraa-kayukama aammá arábaraaniq umá arábaiyaba íkétikaiye, Áánûqtuma yemmá taíbaq awaaméq-yátááqá yímikaine. ketáái títaubikoqtabataama taákaq kéo? yeráwáqtábá Áánûqtuma konnámá yíkáitata mi-kónnákóní aménáápáq kéweta urááe. ániibo óq-taoqa yemá máqtemma karogaron-únópí aráqma urááe. ² yemá Mótetini anaaé kéwaraaqtaba konnánápógáráq únónápógáráq yemmá péqyikaraaye. ³ ániibo yemá máqtemma Áánûqtunopake kúmîn-aawaqa narááne. ⁴ ániibo yemá máqtemma Áánûqtuma yímî-nomma narááne. óq-taoqa Áánûqtuma óqtamma yímítata min-óqtápké nommá narááwana anaaékaqa min-óqtákómá yeté iráiyee. min-óqtákóní áaimma minná Ítu Káriqtoe. ⁵ miráimanibo taíganimma mi-káyúkábikémmá yeqtábá Áánûqtuma amuqá íma maqyíkaraiye. miráitana wemá yemmá mamá mibáq kokoq éna aayá-márábáq puqyíkaraine. yeqtí arááq-yugoma mi-máráráq kugúbaguraine.

⁶ maami-kékén-áímmá kéitera q táwî-yataaqtabama ítikaino. maa-káyúkámá miráoniq íoro. ⁷ yaímma amammá óqtakakekaraq yaatakékáráq tarôq umákaan-amakaq nunamummá tirááne. yemá uráaniq íoro. óqtakakaraq yaarakáráq nunamummá tirááqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“waayúkama omáq-ááwákáq maraq máqeta mikáké itó-ureta akáyáániq éta yimuqá makááe.”

téna kétiye. ⁸ yeqtí kebó-yátááqtábábóata nóinaq pááq uráiyoy? taígani-kayukama (23,000) mimórá táoqa pukááne. ketáámá yemá uráaniq umá íma mirá-onatae. ⁹ yaímma-wayukama Áánûqtumma aú pukáipaq awé í-yátááqtábá yemá makáqma aónaawana yeráwákáqá nóinaq pááq uráiyoy? irakabayaakómá yúputata pukááne. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. ¹⁰ yaímma-wayukama Áánûqtuma wakúyikaiqtabama nárún-narún-aimma tewanamá yekáqá nóinawaq pááq uráiyoy? Áánûqtuma wení kaqtó-wayukabike móra-waigomma timákáitana mi-yúmá yawítíyukaine. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. ¹¹ máqtemma maami-qtátááqtábá keqtáá tiráátinoqtaba agatááne. kékén-áímmá téta agatááne.

ítáaro. maa-márágómá ánatai-awaataq kéwiye. ¹² yaímma keráwápikémmá ketúyánápiimmá téq: “aati-aatimá kemá

mi-káyúkáráá íma kéune.” téq kéteqa maannáyaba taákaq máráro. egáráq kúmiq-yataariq kanaaráq ínóne. ¹³ miráimanibo Tááqtaama emmá káqo-kayukama uyátá-maqma makátîniq umá íma makatíniye. emá Áánûqtukaq kamuqá itaao. wemá wenamáárîq wenáama kéwaraipoaq keráwáqá Áánûqtukaq kanaaráq kamuqá itánoe. emá mirámô inanamá Áánûqtuma Tááqtaama íma ayuwáinana emmá makaténa uyátaniye. ímiye. Tááqtaama keráwáqá makatínéna kéinanama Áánûqtuma keráwáqá pékinon-amma tiráátiniye. minnáyababoq keráwáqá makatí-yátáákómmá kanaaráq uyátanoe.

¹⁴ miráimanibo tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, amammá óqtakakenabi yaataké tarôq uráa-qtataakonopakemma aati-aatimá nékaq máero. aati-aatimá mi-qtátáákókáqá “íráqôniqtaa umátikaao” téraq ítero. ¹⁵ yaáqa ítaraa-kayukaraa umá kétima-timune. miráinaq maamin-áímmá tenúnayaba túyánámmá ítama tágaaro.

¹⁶ ítáaro. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkáiqtaba wekáq “tíkáiye” téqtaa naúnanapo ketáámá mórabi yagaroqtamá Ítu Káríqtoni naeogógaráq wenaúgogaraq kéyagaroqtaunatae. ¹⁷ áraimma ketáámá máqtemma móra-mora-yutaama mimóráyákákémmá móra-mora-aayapaq mayáunataama mimórá-áúmá mamá kéyagaroqtaunatae. ¹⁸ keráwáqá minnáyabama kétagaao? abo Ítiráaeo-wayukati áaikaq aónaaro. yemá Áánûqtukaq amí-yááréráqá ámikaan-amaqa kéneta yemá nunamummá kéteta miráuma yemá Áánûqtute mórabi kéyagaroqtae. ¹⁹ miráimanibo kemá mirá íkétune. minná ketáámá óqtanabi yaagóní amakáq ámên-amaqo naanataámá ketáámá miráuma mi-qtátáákáq nunamummá mimóráiq umá kétunatae. ímiye. minnámô túnna-waigon áaimma íwáíye. maamin-ámámmá yemá paátataapoana móraiq umá amaqa yekáq yímemma minnágaraq paátataare. ²⁰ miráimanibo ítáaro. waayúkama náayuwabi óqtanabi yaagóní amakaq nunamummá te-yúmá yemá amí-ááwáqá kutiwákókáq kéyime. ánibo keráwáqá kutiwákógáráq yagaroqtaiyábá íkétikaiye. miráipoaqtaa ketáámá kaayaq-káápúbíké íma nánátae. ímiye. ²¹ miráuma ketáámá uyátárainakoni yaarerákékáráq kutiwákóní yaarerákékáráqá íma nánátae. ²² uyátárai-nakoma keqtáámá áyamma umátikani-qtataariraq ónúnayabataa kétékaiyo? ímiye. ketáámá wemmá uyátá-maqma akoqnáá kéunataabiyo? ímiye. ²³ maan-áímmá áraine. minná ketáámá naayón-ááíkoní aménáápákémmá yubíqtuweqtaa kóuraunataamanibo máqte-qtataakoma íráqôniq íkéiye. keqtááyábámá máqte-qtataakoma íma aammá aúkaimanibo máqte-qtataariq kéunanataa íma tíwáqnaa kéoe. Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-

wáyúkámá aúqykaiyaba kétékaipoana ²⁴ maannáma taákaq máráaro. aáwaqa naíyanabi máqte-qtataariq íyama káqowa-kaqowaqtaba mirá-umayikaaro. mi-qtátáákómá keráwáqtábá íráqôniq umátikaina-yataaqtaba yenamáa íma mirá ínômanibo mi-qtátáákómá óq-wayukayaba íráqôniq umáyíkái-qtataaqtaba mirá-oro. ²⁵ amaqa aáwaqa meyánîq í-márúkáq maráiyamma paá kéneraq netuq-túyánámmá íma ítáaro. ²⁶ paá maannáyaba taákaq máráaro. “maa-márágárâq máqte-qtataakaraqa maa-márâbí wáimma uyátârai-nakonnae.” mirá téna Tébitima ibi naayóbáqâ tiráine. ²⁷ miráuma íma itáíq-itaiq kéo-kayukama eqtábá téta: “emá ketê aáwaqa koma nánóne.” téta mirá tíyaama paá koma naao. aáwaqa yemá amíyamma paá kénewaq netuq-áúyánámmá íma itaao. ²⁸ miráimanibo móra-waigoma eqtábá téna: “maan-ááwáqâ amakókâq âmên-aaware.” téna tínaama ínaao. kemá téq min-ááwákómá emmá mamá táíq íniye íketune. ímibo ²⁹ min-nákómá emmá timámî-waigoqtaba kemá maará kêtune. mirán-ááwáqâ kénenanama min-nákómá netuq-áúyánámmá itániye.

kemá min-ááíqtábámá paá umágupepoaq nôraq itaráq óq-nakoni aúyánákóqtábá mirá kéuno? ³⁰ kemá maará téq emmá yauwéqma timá-amenune. kemá “tíkáíye” téq Áánuqtukaq amaqa naanayábámá tennamá mikáké min-ámáqâ íyaq nanúnô? kemá naannamá waayúkama kemmá íyainaaro. móra-waigoma wení itáíq-itaiq í-yátááqâ aqnúnîq ínna-waigoma aúyánápí téna “minnáma táígoniq kéíye” tínaqa kemá íma nanúne. miráinaq keráwáqâ maamin-ámáán-áímmá wáráaro. ³¹ minná keráwáqâ máqte-qtataaqa kéneq máqte-qtataariq kéiyata káqo-yuma kétémoneta yemá Áánûqtuni tágama-yataaqa aónáaro. ³²⁻³³ mi-qtátáárîq keráwáqâ kéeqa óq-nakoma mamá kúmiq-yataariq umákáama mi-qtátáárîq íoro. Ítiráaeo-narabi Karíki-narabi Ítukaq itáíq-itaiq ína-narabi íma makatéraq mamá kúmiq-yataariq umákáaro. min-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. ketáainapo káqo-yuma yimuqâ maráiyábâ maqmá káonaune. áqnáabaq kenamáárîq ketábâ íráqôniq íma kéunamanibo áqnáabaqa káqo-yuma íráqôniq kéumayikaune. miráunama netuq-wáyúkámá yiwírâanata Ítukaq itáíq-itaiq kéiyana atóbamayikaniqtaba kétékaitaq mirá kéune.

11

¹ kemá Ítunopake mayáunaiq umá keráwáqâ ketôpake máyáaro. ² kemá tiráátirauna-yataaqa taákaq maké mirá óqtabama kemá timuqâ kémaraune. ³ maannáyaba taákeq umáe úyóro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqâ waayanaaqti tiqnómmá máitaq keráwáqâ keqtínáaqmaati yiqnómmá máae. Ítu

Káríqtoma Áánûqtuni aménáápáqá máíye. minnágoni áaimma maará-uráíye. keráwáqá waamá Ítu Káríqtoni náápaakoni aménáápáqá máawata keqtínáaqaqaa keráwáqtí náápaakoni aménáápáq mááe.

⁴ ketáái áaimma maará-uráíye. waagómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá kámoqnapo aqtóráimma wemá wení aqnóqtábá agaemá kéíye. min-ááikóní áaimma minnáe. waagómá Ítu Káríqtoni aménáápáq kémáíye téna kétiraatiqtaae. ⁵ miráimanibo aaragómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá íma yawááq umárimma wení aqnóqtábá agaemá kéíye. minná Ítiráaeo-wayukati yáaine. mirámô immá aaragómá wenawaikóní náápaakon aménáápáq kémáíye téna kétiraatiqtaae. aaragómá wení aqnómmá íma yawááq énama aqnótáuma karéqéna yuwaíno. ⁶ miráuma aaragómá wení aqnómmá íma yawááq iyábá íma akáinana waagóní náápaakoni aménáápáqá ímanenama wení aqnótáuma waatí yiqnótáuraa umá karaíno. miráimanibo wemá miráuma aakaq-nóinikáá umá karaíyábámá agaemá ínanama wení aqnómmá tabaráábenapo yawááq íno. ⁷ Áánûqtuma waamá wetábá wekáá umá tarôq uráipoana waamá Áánûqtuni tágama-yataakoni amammá máíye. aaragómá waagóní tágama-yataakoni amammá máíye.

⁸ Áánûqtuma waamá aaragókáké íma tarôq uráíye. ímibo Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráíye. ⁹ ánibo Áánûqtuma waagómá aaragómá áwáqnaa iyábá íma tarôq uráibo Áánûqtu aaragómá waagómmá áwáqnaa iyábá tarôq umákaráíye. miráuma wenawaikóní tágama-yataakon amammá máíye. ¹⁰ miráuma aaragómá wení aqnómmá yawááq immá minná aaragómá waagóní náápaakon-amenaapaq máí-awaamere. ánibo kaqtó-wayukama Áánûqtunopaq kanaaráq aónanoe. ¹¹ ááqibo maannáyaba kéitaune. Áánûqtun-aurakaq waagómá aaragóqtábá kéitana aaragómá waagóqtábá kéíye. ¹² maamin-áímmá áraíne. áqnáae-kanaaraqa Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráimanibo íbêqa waagómá aaramá kémaqyikaae. miráuma yenákámá mákakoratama máqte-qtataakaraq Áánûqtunopake kéye.

¹³ minnáyaba keráwáqtí aúkápimma téite oro. aaragómá nunamummá kétena wení aqnómmá íma yawááq immá íráqô-qtataarabiyo? ¹⁴ waagómá ayáqtááq-aqnotaumo wáimma íráqô-qtataarabiyo? ¹⁵ miráimanibo aaragóní ayáqtááq-aqnotauma wení tágama-yataaqa íyaq wáíyo? maannáyaba Áánûqtuma

wemmá ayáqtááq-aqnotauma ámikaiye. minnâ minnânapo wení aqnómmá kanaaráq yawááq íniye. ¹⁶ móra-waigoma kemá itáuna túyánámmá íma itáina-waigoqtabama maará téq kétima-amune: “maamin-ááíqtábámá máqtemma ketáámá Áánûqtun-aama áíkuma itáuna-yutaama kéwaraunatae.” téq wemmá kétima-amune.

¹⁷ íbêqa kemá íma arútái-qtataakoqtabama agayánúne. minnâ yaímma-aikomma Áánûqtuqtaba wenaitaatá kéeqa keráwáqá pááqyamma írágóniq kéomanibo uyátá-maqma táígoniq kéoe. ¹⁸ áqnáabaqa kemmá maará téta timá tímikaae. keráwáqá wenaitaatámo kéeqa keráwáqá yatáqma nékaq-nekaq kéumageq íma mimórá-túyánákáq kémaae tirááe. túyánámmá kéitaunama maamin-áímmá keráwáqtábá temmá yaímma árain-aine. ¹⁹ óq-aikaraq kemmá timá tímikaae. minnâ keráwáqá yatáqma móra-mora uráapoata anómma arupú-wayukama yemmá máqte-kayukama kanaaráq abarokáq yimónanoe. ²⁰⁻²¹ óq-aikaraq itáunama keráwáqá uyaaté páátákáá aáwaqa ketábá kémayaae tirááe. yemá téta yaímma-yuma yemá aáwaqa íma kanaaráq kémayaawata yaímma-yuma taíbaq aíbôq-nomma kénaae tirááe. min-áímmá árain-aimmo ínanama min-ómáqá uyátárai-nakoqtaba taákaq íma maránôn-omaqiye. ²² keráwáqtí aáwaqa nánó-namma móra-mora wáíye. íyabiyo? keráwáqá áwáyoq-wayukama yigaemá yímêwata yeqtí aáwaqa íma wáipoana keráwáqtí táaikoma Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuyaba táígoniq kéíye. minnáyaba keráwáqtí túma mamá múte yauyónúnô? ímiye.

²³ aqtó-kánááráqá uyátárai-nakoma wení iyápó-annama yammá yímikaiqtaba wenamáárîq kemmá timá tímikaiye. minnáyaba kemá áqa timá tímikaune. mi-nókáámmá Yúqtaati wemmá waéqma namuro-wáyúkátí iyáápi makáitana uyátárai-nakoma Ítuma yammá matáíye. ²⁴ áqnáabaqa wemá “túkaiye” Áánûqtukaq timátuvena yammá kégitena timá yímikaiye: “maannáma ketúgomma keráwáqtábá kétimune. mirá kéeraq naíyamma keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye. ²⁵ móraiq umá anaaékaqa káápuma aúgemma anón-anona-aimma ketí naaenápó timá yarúmaqtakoni awaaméré. keráwáqá kéneraq aati-aatimá keqtábá taákaq máráaro.” téna timá yímikaiye. ²⁶ keráwáqá maami-támmá kéneq maami-káápúbíké kéneq íyaqtabama óq-wayukama uyátárai-nakoni pukáiqtaba kétima-yimiyanawaq wemá yauwéqma kumínî-kanaaraq wíniye. ²⁷ móra-waigoma maami-támmá kénena maami-káápúbíké kénena uyátárai-nakoni aúyabagaraq naaeyábágáráq wenaúyánápímmá téna “maaminnáma pááqya-qtataare.” téna ti-wáígómá kúmiq-yataariq kéíye. ²⁸ miráipoata máqtemma maami-tákáráq maami-káápúbíkékáráq nánétama áqnáabaq

yemá yenamáárîq arútaraiyaqtaba maqamá aónatuwetaao. ²⁹ móra-waigoma kénenama wenaúyánápímmá Ítu Káríqtoni aúgoqtaba íma itáínama Áánûqtuma wemmá mamá yawááq-umakaniniq kéiyé. ³⁰ miráuma kénaawatapoata Ítu Káríqtoni aúgoni áaikaq yeqtúyánámmá íma maréta yaimma keráwápíké aqnúnîq kéowata taíganimma karímá kémayaawata yaimma-yuma pukááe. ³¹ ketáámá aati-aatimá kenamáárîqtaa arútaraanayabataa maqamá aónaananataama Áánûqtuma keqotáámá yainéna táí-meyamma ítiminiqtaae. ³² taákaq máráaro. uyátárai-nakoma keqotáámá yainánéna ínnama keqotáá mamá arupú ínîqtaba mirá-iniye. wení aapaqtábá ketáámá arupú-wayukataa aúkáananataama Áánûqtuma keqotáámá tébakaq maa-márábí-káyúkágáráq íma yawááq umátikaniqtaae.

³³ ketíbâqawaayuo, keráwáqá uyátárai-nakoni omáq-ááwáqá nánéqo yama mórabi áíkuteqa keráwáqá móra-mora-yuma móra-mora-yuti yiwé oro. ³⁴ móra-waigoma áama ôriq umá kéyainana íma kanaaráq awé ínénama wení naaúpaqa uréna aáwaqa koma naíno. mirá kéeq mórabi áíkuiyamma Áánûqtuma keráwáqá íma yawááq íniye.

kemá kerawáqtôpaqo yéqa óq-yataaqtaba ámáan-aimma mó-tima-timenune.

12

¹ ketíbâqawaayuo, íbêqa kemá Áánûqtuni Aokaq-Áágónôpake kéqokeq-akoqnaagoma timá-timenaq kéune. ² keráwáqá kéitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-kánáámá íma pááq uráikaqa keráwáqá yaatakénábi óqtakake tarôq uráa-qtataaqa íma aúwarai-qtataakaq Tááqtaama yabititaq nunamummá tirááe. maami-qtátáákómá keráwáqá yabitimá yeqtôpaq ³ yukáipoaq maaminnáyaba keráwáqá ítama arutaígáae téq kétune. náanawaq Áánûqtuni Aágoma áraimma wáiyó? itáaro. móra-waigoma téna “Ítuqtaba akááyáámmá tero” tinnama wemá Áánûqtuni Aágokake íma kétiye. miráimanibo móra-waigoma téna “Ítuma uyátárai-nare” tinnama ketáámá káonaunatae. Aokaq-Áágómá wemmá áwáqnaa kéiyé.

⁴ móra-nakaraq káqon-nakaraq yemmá Áánûqtuni Aágoma kéqokeq-akoqnaama kéyimimanibo maami-máqte-qtátááqá yemmá yímîmma mimórá-Áókákq-Áágónópáké kéiyé. ⁵ uyátárai-nakoqtaba waayúkama kéqokeq-mayaima kémayaamanibo yeqtí uyátárai-nakoma mimóráe. ⁶ miráuma Áánûqtuma kéqokeq-wayukaraq ókon-oko-mayaima kémayaimanibo máqte-kayukaraqa mimórá-Áánúqtúmá mirá kéiyé. ⁷ móra-mora-yuraqa Aokaq-Áágómá mi-qtátááqá Ítuni waayúkayaba íráqôniq kéumayikena

mirá kéiyē. ⁸ yaímma-wayukaraq Aokaq-Áágómá Áánûqtuqtaba itai-yátááqá kéyimena óq-wayukaraq maa-márágóqtábá itai-yátááqá kéyimiye. ⁹ Aokaq-Áágómá anómma itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yaímma-wayukaraq kéyimena óq-wayukaraq karímá atóbamayikai-akoqnaama kéyimiye. ¹⁰ ániibo Aokaq-Áágómá yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá anón-awaameq-yataariq kéoe. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq kéte. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata táí-aagoma mayaímá kémayaitanama yemá kéitaae. óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá óqain-oqaipeke watáama kanaarác kéte. ániibo óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá min-áímmá kanaarác kéwaeraae. ¹¹ maami-máqtén-ákóqnáámá mimórá-Áókác-Áágómá kéyimiye. Aokaq-Áágómá móra-mora-yuyaba aokaq-aokaq-máyáímá mayaíkáae ténama akoqnáama ámikaiye.

¹² maamin-áwááméq-áímmá itáaro. waayúkagoni aúgoma mimórá-yátááqániibo weqtábámá taíganin-aayapaq wáiyē. Ítu Káríqtoni aúgaraq ketáágáráqá mirátáá kéunatae. minná wemá kímora-auma máítaqtaa ketáámá móra-mora-yutaama kímora-aayapaq máunatae. ¹³ ániibo ketáámá máqtemma mimórá-Áókác-Áánápó pékaunataama ketáámá mimórá-túrác aúkáunatae. Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq mi-káyúkámá náayuwabi ánná-wayukaraa umá mayaí kémayeta meyámmá íma máyáa-yugaraq mi-káyúkámá náayuwabi paá umágureta meyámmá máyáa-yugaraq máqtemma ketáámá mimórá-Áókác-Áágómá matáunatae.

¹⁴ maan-áwááméq-áímmá itáaro. aúgoma wení taíganin-aayapaq wáiyē. ¹⁵ aítaukoma watáama kanaarác kétenama maará téna tíníyô? “kemá ayáámma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiye. ¹⁶ aáarakoma wetáama kannarác kétenama maará téna tíníyô? “kemá aúramma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiibo aáarakoma móra-aayapaq-auma wáiyē. ¹⁷ itáaro. máqten-augoma aúranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaarác aamá itáníyô? ániibo máqten-augoma aárananaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaarác ákûq umá itáníyô? ¹⁸ Áánûqtuma móra-mora-aayapaq-auyabama waínaraq wáikaae téna makáiyē. ¹⁹ kímora-aayapaq wáinanama minná íma mútûq-aumiye. ²⁰ ímiye. taíganin-aayapaq wáimanibo mimórá-áúmiye.

²¹ aúrakoma ayáákoqtabama maará téna íketima-amiye: “kemá eqtábá íkéune.” téna íkétitana aqnókómá aítaukoqtaba “kemá eqtábá íkéune.” téta íkéteye. ²² ímiibo aaqáo. yaímma-aayapaq-

tuyabataama maará téqtaa ketáái túyánápímmá kétunatae: “aqnúnîq in-áúkápáré.” téqtaa kétunataamanibo mi pááqyan-aayapaq mútûq-tugoqtabataa mayaímá kémayaiye. ²³ yaímma-aayapaq-tutaama aónaiyaba íma íráqôniq kéimanibo min-ááyápáq íráqôniq umá kawáá kúnatae. ²⁴ yaímma óq-aayapaq-tutaama unáákáqtôrakemma íma yawáá kéeqtaa miraráá umá íkéyabiyunatae. Áánûqtuma aúma tarôq kéenama yaímma-aayapaqtabama aúyánápímmá téna “yemá ôriq umá íráqône.” téna tiráimanibo mimórá-ááyápáqtábá ketáámá téqtaa “yemá paá pááqyane.” téqtaa túyánápímmá kétunatae. Áánûqtumma máqten-aayapaq yaaguyabiyábá kákaiye. ²⁵ miráuma aúgoni móra-mora-aayapakemma yemá ááiqa íkéomanibo yemá paá weníkawaa-wenikawaa kéoe. ²⁶ móra-aayapaq tú-tiqa kéitanama tébakaq-aayapakaraq yú-aiqa kéiyee. móraiq umá móra-aayapaq tugoma íráqô-qtataaqa kémayaitanama mútûq-tugoma amuqá kémaraiye.

²⁷ íbêqa ítáaro. keráwáqá máqtemma Ítu Káríqtoni aúyawaaqa mááe. móra-mora-yuma móra-mora-aayapare. ²⁸ móraiq umá Áánûqtuma móra-mora-yuma mayaímá wení waayúkayaba kéyimiye. áqnáabaqa timáyíkarai-yuwe. mikáqá Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwé. mikákémmá yirááti-yugaraq anón-awaameq-yataariq o-yúgáraré. yaímma-yuma karímá mamá atóbamayikaa-yugaraq yaímma-yuma yemmá Áánûqtukaq nunamuqtábá áíkuyo-yuma yíwáqnaa o-yúwé. yaímmama kawáá-wáyúkágáráq óqain-oqaipeke wataáama te-yúwé. ²⁹ máqtemma timáyíkarai-yuwabiyo? máqtemma Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwábiyo? máqtemma yirááti-wayukabiyo? máqtemma anón-awaameqa tarôq kéo-yuwabiyo? ímiye. ³⁰ máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbaa-yuwabiyo? máqtemma óqain-oqaipeke wataáama te-yúwábiyo? máqtemma maan-áípíké aamá waéraa-yuwabiyo? árainuramma ímiye.

³¹ miráimanibo keráwáqá uyátá-maqma-yataaqa Aokaq-Áágómá kéyimiqtaba tikáinama minná íráqô-qtataare. íbêqa kemá mú mikákáá anómma amí-yátááqtábá keráwáqá timá-timenune. minná arummá amí-yátáaré.

13

¹ kemá waayúkati yáagaraq Áánûqtunopake kaqtó-wayukati yáagaraq kétunamanibo Áánûqtuni arummá amí-yátááqá ímateq káqo-yuma tirummá íkéyimenama ketáagoma miráuma yubákurai-kaoyakoma áama áyáinikaa íniye.

² Aokaq-Áágómá kemmá Áánûqtuni amuné-áímmá ténúnayaba akoqnáama tímikaitaq máqte-qtataaqtaba kéiteq máqtemma aúpáq-yátááqtábá ítama tágareqanibo óq-wayukama

tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataakaa-nare. Aokaq-Áágómá kemmá tíwaqnaa ínaq itáíq-itaiq kéeq anumá kanaaráq aweqtánúnamanibo kemá waayúkama tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataare. ³ áwáyoq-wayukaraq ketí máqten-otamma yiménúnamanibo káqo-kayukama tirummá íma yimúnama kemmá íráqôniq íkéumatikaiye. owé. yemmá iyúwáanata kemmá tíkamma ketúma irabí agamá kautínômanibo káqo-kayukama tirummá íma yímikaananama minnágoma ketí tíwîqa íma mamé uwíniye. ⁴ mi-wágómá náawabi káqo-yuma arummá amínanama yaákare kanaaráq awé íniye. kaayoné-náqá máena íma koyukaayún-naqa máiye. kárún-aimma íma kėtiye. wenamáárîq wenaúma íma múte kényauwiye. ⁵ mi-wágómá káqo-kayukayaba arummá kényimena yemmá íma anón-aimma téna agamá kégautiye. áqnáabaq wetábá ákái-qtataaqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. wemá pááqya-qtataaqtabama áyámma íkéena káqo-yuma wemmá otaammá kuyákáaqtabama íma aákaq kémariye. ⁶ minnákómá náawabi arummá kényimena waayúkama kúmiq-yataariq kéowanama amuqá íkémaraimanibo yemá arupú kéowanama amuqá kémariye. ⁷ náawabi áraimma arummá yímî-waigoma wemá aú-aiqa kémayena ummaa-yátááqá anómma kémayenamanibo arummá paá kényimiye. maami-qtátááqtábámá aati-aatimá yaákarena awé késiye. minnákómá aati-aatimá Áánûqtukaq itáíq-itaiq iyábá yokaa kéena waayúkati íráqôn-aaimma aónaiyaba yokaa késiye. wemá íma aónaraimma íráqô-qtataaq abarokáq ínîqtabama paá awé késiye. ⁸ Áánûqtuni Aágoma keqtáámá arummá amíyátááqá tímikaiqtaama watúq-watuq umá wániye. Áánûqtuni amuné-áímmá tí-ákóqnáámá tímikaiqtaama ánataginiye. óqain-oqaipe wataáma tí-ákóqnáágáráq tímikaiqtaama ánataginiye. itaí-yátáákógáráq ánataginiye. ⁹ abo íbêqa ketáámá paá yaímma árai-qtataaqtabagaraq paá yaímma Áánûqtuni amuné-áíkáráq kéitaunataamanibo ¹⁰ anaaékaqa itaí-yátááqá mútûq keqtáábímmá abarokáq ínna-yupaama maami pááqyana-itaiyataakoma paá panane umáaginiye. ¹¹ kemá pááqyan-iyapoma máeqa kemá pááqya-noiyapoti wataáma tiréq pááqya-noiyapoma yúyánámmá itáaniq umá túyánámmá ítaraunae. miráimanibo íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mi-

¹² íbêkaraq ketáámá árai-qtataaq kanaaráq íma aónaunatae. íbêqa miráuma táíq urái-kaapopikaa umá íma abarokáq káonaunataamanibo anaaékaqa aúgen-auwaraimma mayéqtaama máqte-qtataaq ketáái túbáqá abarokáq aónama táganunatae. íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mi-

kánáaráqá Ítu Káríqtoma keqtábá ítama tágatukainikaa umá máqte-qtataaqtaba ítama táganune.

¹³ maannáyaba taákaq máráaro. kaumo-yátáákómá watúq-watuq umá wániye. minná itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá iyé. íráqô-qtataaqa íma káonauna-yataaqtatabataa awé iyé. tirummá amí-yátááqtábá iyé. miráimanibo maami-káúmó-yátáápkémmá mú mikákáá anó-qtataaqa minná tirummá amí-yátááqtábá wáiyé.

14

¹ miráuma áqnáabaqa Áánûqtunopake tirummá amí-yátááqá mayaiyábá tikaíno. mikáké keráwáqá óq-yataaqa Aokaq-Áágómá timínîqtaba tikáinaqa Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráqa tí-ákóqnááyábá tikáino. ² abo mi-káyúkámá náayuwabi Aokaqa-Áágónôpake óqain-oqaipei te-yúma paá Áánûqtukaq kétéwanaboana yeqtí yáagoma keqtáámá íma tíwáqnaa kéiyé. min-áúpáq-áímmá keqtáámá íma kanaaráq ítama táganunatae. Áánûqtuni Aágoma wenamáa kéitaiye. ³ miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama timá táгаа-yuma mi-kátáánápó kanaaráq mamá óq-wayukama akoqnáá éta mi-kátáánápó yemmá kanaaráq umá yíqtaaiq éta yimakakî kéumayikaae. ⁴ min-nákómá náawabi óqaipeke watáama timmá wemá paá wenamáárîq wetábá mamá akoqnáá kéiyé. miráimanibo min-nákómá náawabi Áánûqtuni watáama abarokáq timá tágainnama wemá Ítuqtaba áíkuyo-kayukama mamá akoqnáá kéumayikaiye. ⁵ keráwáqá óqaipeke watáama tíyábá kétékaimanibo minnágoma uyátá-maqma Áánûqtun-aama waabá-káyúkáráq tíyábá kétékaiye. timá tágaimma uyátá-maqma anó-mayaimanibo móra-waigoma óq-aipike watáama kétéinana káqo-nakoma min-áímmá waeráinama minnágoma Áánûqtuni waayúkama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

⁶ ketíbâqawaayuo, keráwáqtôpaq iréq kemá óqaipeke watáama timá-timenunama keráwáqá tíwaqnaawaq kéuno? ímiye. paá árain-aimma kemá abarokáq túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. paá yaímma itai-yátááqá tirááténawabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq keráwáqti táabike túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

⁷ itáaro. kaapáúmma yemá timá táíq íyatama tébakaq-yuma yemá náaraq umáwaq kaapáúmma tínô? ⁸ mórai q umá ááyama-aimma waayanaammá íma ítama arutétama yemá náaraq umáwaq ááikaqa yokaa ínô? ⁹ keráwáqá óqaipekemmo watáamo temmá miraráa kéiyé. keqtáagoma áaimma íma wáiyé. káqo-yuma keqtáagoni áaimma íma kéitaawana min-áíkmá paá uwáá

kéyokiye. ¹⁰ maa-márábímmá taíganin-aimma wáitana móra-mora-aikoni áaimma wáimanibo ¹¹ kemá min-áíqtábá íma ítama arutéqa maará téq tenúne: “min-nákómá wataáama tin-náqá wemá óq-marabake-nare.” téq tenana wegáráqá keqtábá mirá téna mimórá-áímmá tíniye.

¹² miráitaq keráwáqtábá maará téq kétima-timune. Aokaq-Áágómá akoqnáama timíyábá ôriq umá kêtikainaqa Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáa umáyikaiyaba tikaíno. ¹³ móra-waigoma keráwápikémmá óq-aipike wataáama kétinaqa min-áímmá waeraí-ákóqnáayábá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaaro. ¹⁴ keráwárabi kemá óq-aipike nunamummá tennamá ketirun-íyápógómá Áánûqtukaq nunamummá kétimanibo ketúyánápímmá miráuma yawáápi móra-yataaqa íma wáinikaa kéiyé.

¹⁵ miráinaq náaraq ónúno? maará ónúne. minná nunamummá ténááqa ketí tirun-íyápógáráq ketí túyánánápógáráq tenúne. Áánûqtun-awiqa ibí múte yauyónááqa tirun-íyápógáráq túyánánápógáráq tenúne. mirámô onatamá waayúkama arupú umá ítama táganoe. ¹⁶ abo keráwáqá tirun-íyápógáráq waayúkama íma itáiyanaipike kéteq Áánûqtun-awiqa múte yauwíyatama tébakaq-yuma náaraq umáwaq téta keráwáqtí táayabama “miráuma waíno” tino? ¹⁷ keráwáqá íráqôn-aimma téq Áánûqtuqtaba timuqá marakánéq óq-aipike kemmá óq-wayukama umá yíqtaaiq íma kéoe. ¹⁸ kemá Póroma kenamááriq óqain-oqaiipike wataáama tenúna-akoqnaama máqtemma keráwáqá uyátá-maqma matéq Áánûqtukaq “tíkaiye” kêtunnamanibo ¹⁹ Áánûqtuni waayúkama mórabí áíkutaawaqa yeráwáqá ítama tágáigaae téq kétune. miráipoana móra-tiyaapaq awaaraq-wátáámá ketáabiqtaa wáiwaiigoma taíbaq-aipimma (1,000) uyátá-maqma abarokáq íráqóniq kéiyé. ²⁰ ketíbâwaayuo, túyánápímmá iyápóraa umá íma ítama máero táí-yataaqtabama miráuma iyápógoma íma itáinikaa oro. miráimanibo ketúyánápímmá waayúkaarikaa umá ítama máero. ²¹ ketáái ámaan-aikoma agamatá-kánnáábikémmá kétéiyé:

“kemá óq-aipikemma namuq-wáyúkátí yóyauqnapo ketí waayúkama timá-timenune. miráimanibo íbêkaraq ketí waayúkama ketáama íma itánoe.”

téna uyátárai-nakoma kétéiyé. téna yainániqtaba kétéiyé.

²² óqain-oqaimma minná Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukayaba Áánûqtuni awaaméré. miráimanibo Áánûqtuni amuné-áímmá waabá-káyúkátí yúbáq tenanataámá Ítukaq áqa itáíq-itaiq kéo-kayukama yíwáqnaa kéiyé. ²³ áqnáabaqa kékén-áímmá timá tímeno. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma

mimórá táoqa óqain-oqaipeke álkuma wataáama kétéyanama maará-qtátááqá kanaaráq pááq íniye. itáíq-itaiq íma ínna-nakoma keráwáqá álkuyopi irénama wemá keráwáqtábámá téna “aíbôq-wayukae” tîniye. ²⁴ miráimanibo wemá kéinaqa Áánûqtuni wataáama abarokáq tíyanama wemá ítama kétagenana wení kúmiqtaba wenamáárîq wetábá maqamá aónaniye. ²⁵ wení aúpáq-áúyánáqtábá kétéyanama wemá kéitenama awáutena óipi yawááq-urena Áánûqtukaq nunamummá tîniye. keráwáqtábámá téna “árainmma Áánûqtuma yetê máíye” tîniye.

²⁶ ketíbâqawaayuo, miráuma maannâ íraqôn-amaan-aíne. keráwáqá mórabi álkuteqa náawabi Áánûqtun-awíqa íbí múte yauyénabi náawabi yiráátinabi náawabi árain-aimma Áánûqtuma wemmá ámîqtaba tinnawabi náawabi óq-aípeke wataáama kétéinana kéqo-wama min-áímmá waeráinama mi-máqte-qtátáárîq íyamma Áánûqtuni waayúkama umá yíqtaaiq éra itáíq-itaiq kéo-kayukama mamá akoqnáá umáyíkáaro. miráráá oro.

²⁷ keráwápíkémhá yaímma-yuma óqain-oqaipeke wataáama tînéqa paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tîno. móra-mora-yuma áqnáabaqo tînna-waigoma awé kéiyana wemá tíma ánatatuwainaro. miráinana káqo-wama min-áímmá kéwaerena áaimma tímá tágaino. ²⁸ miráinana mórama min-áíkoní áaimmo kanaaráq waeránîn-naqa ímo máinama óqain-oqaipekemma mórabi álkuiyakaqa ítero. ímibo mi-káyúkámá paá yúyánánóbáqá óqain-oqaipekemma Áánûqtukaq tero. ²⁹ keráwápíkémhá yaímma-yuma Áánûqtunopake wataáama matétama paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tîno. tébakaq mi-kátááyábá yúyánámmá itáaro. ³⁰ minnámo itáiyakayukabikemma móra-nakomma Áánûqtuma min-áíqtábá aúge-qtataaqa aráátínanama wataáamo tînna-nakoma paatí kémaena min-nákómmá ayuwáinana wemá aráátínna-wataama tîno. ³¹ abo máqtemma keráwáqá wataáama tîno-kanaama waíno. mirámô íyamma máqte-kayukama yiráátima aruténa umá yíqtaaiq íniye. ³² mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni wataáama waabá-káyúkágáráq tîyábá akoqnááama matétama yemá yeqtí yúgoni akai-yátááqá íwáráaro. ³³ abo taákaq máraaro. Áánûqtuni áaimma íma ánáamma karáníbo wenáaimma wepáq-wepaq umá kaayoné-yátááqíye.

³⁴ aaragóqtábámá ketáái áaikoma maará kéíye. ketáámá mórabi álkuteqtaama aaragómá ááyama-aimma íma kéte. Ítiráao-wayukati ámáan-aikoma téna “aaragómá yaákareta máero.” kétéíye. ³⁵ yeqtí naaúpaqa yiwaikókáq ítama aónaaro. ketáái áaimma kéwareta ketáámá mórabi álkuyunaraqtaama aaragómá ááyama-aimma íkéte. ³⁶ maannâ taákaq máraaro.

áqnáabaqa Áánûqtuni watáagoma Korítiani-marupake íma iráiyee. keráwáqá kenamáa Áánûqtuni watáama íma ítareqa ikéwaraae. ímiye. keráwáqá paá keráwáqtí ámáan-aimma kéwaraae.

³⁷ miráinana móra-waigomma Aokaq-Áágómá wení arunóbáqá ógirainawabi mórama akoqnáama maténa Áánûqtuni amuné-náqá máenama maannáma áónáino. kemá uyátárainakoni ámáan-aimma kágayaune. ³⁸ wemá maamin-ááímmá íma waráinaqa wenáama íma ítáaro.

³⁹ ketíbâqawaayuo, móragaraq kemá kétima-timune. Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáqá tiyábá tikaíno. yaímma-yuma óqain-oqaipe watáama tínéta kéiyaqa íma yubínikaaro. miráimanibo máqte-qtataaqa wepáq-wepaq umá arupú íno. ⁴⁰ missing?

15

¹ ketíbâqawaayuo, min-áté-watáámá Ítuqtaba keráwáqá timá tímikaunama taákaq makéq yáqtokaae. ² mi-kátáánápó keráwáqá paá itáíq-itaiq kéyanama Áánûqtuma keráwáqá atóbamatikaniqtaba tíwáqnaa kéiyee. káqon-aikoma keráwáqá mamá iráqôníq íma umátikaniye.

³ miráuma áqnáabaq árain-aimma matáunnama keráwáqá tímikaune. maannáe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá téna “Ítu Káríqtoma kukéna ketáái kúmiqtaba puíniye” kétitana wemá mirá-uraiye.

⁴ wemmá uqtamákaawana kaumo-yúpáámá kóitana Áánûqtuma wemmá itó-umakaraiye. mi-kátáámá weqtábá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétimma miráuma abarokáq pááq uráiyee. ⁵ wemmá Pítaama káonaitata mikáké títapake kaayaqá Ítuni iyápó-annama wemmá aónaraae. ⁶ mikákémmá anaaékaqa taígani-kayukama (500) yegaráq mimórá táoqa wemmá aónaraae. mi-káyúkábíkémmá taíganimma íbêkaraq paá máawatamanibo yaímma pukuráae.

⁷ anaaékaqa Yêmiti wemmá aónaitata mikákémmá máqtemma timáyíkarai-kayukama wemmá aónaraae. ⁸ kemá írêqa wemmá aónatuweq páátákáá waéqma uráune. ⁹ máqtemma timáyíkarai-kayukabikemma kemá márú mikákáá maqnémúne. mi-káyúkámá Ítuqtaba mórabí áikutaa-kayukamma kemá yawítíyikanaaq maqmá aónaraunaboaq kemá timáyíkarai-nakoqtabama kemá íma kanaaráq iráqô-naqune. ¹⁰ Áánûqtuni iráqô-qtataakoma paá mirá kéumatikaitapoaq kemá timátíkarai-naqune. min-iráqô-qtátáákómá wenôpake tímikaimma íma paáyabae. abo kemá tébakaq timáyíkarai-kayukama uyátá-maqma kemá mayáimá matáune. miráimanibo kenamáa kemá

ímataupo. ímiye. Áánûqtuni íráqô-qtataakoma kepíké mirá-uraiye. ¹¹ anó-qtataaqa Áánûqtuma wataáama tin-náqá ímáíye. máqtemma timáyíkarai-kayukama waabá-káyúkáráqá ketáámá mimórá-ááín áátuqma kétunatae. miráimanibo anó-qtataaqa maará kéíye. keráwáqá mi-kátáámá itáíq-itaiq urááe.

¹² ketáámá téqtaa “Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye” kétunatae. miráitaq keráwápíké yaímma-yuma nôraq itatawáq téta “máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéoe” téta kéteo? ¹³ máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéíyanama Áánûqtuma miráuma Ítu Káríqtomma íma mamá itó-umakaraiye. ¹⁴ ániibo Ítu Káríqtoma pukáipike íma itó-urainanama ketáái táagoma paátataaqa wáitana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá paátataare. ¹⁵ ketáámá téqtaa “Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiye” téqtaa túnnataama kaaqaari-áínáq kétunataabiyo? maaminnáyaba túyánámmá ítama arútáaro. abo máqte-kayukama pukáapike íma itó-uraiyanama Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike íma itó-umakaraiye. ¹⁶ máqte-kayukama pukáapike íma itó kéíyanama Ítu Káríqtoma íma itó-uraiye. ¹⁷ abo íma itó-urainanama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arábitana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáíye. ¹⁸ Ítu Káríqtoma íma itó-urainatama yemá wekáq itáíq-itaiq uréta pukáa-yuma yemá yawítíguraae. ¹⁹ ketáámá Ítu Káríqtoqtaba awé kéeqtaa íkáonanataama paá maa-marábín-áúwaráíqtábá káqo-kayukama keqtááyábá yirummá oro.

²⁰ miráimanibo áraimma Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye. máqtemma pukáa-kayukabikemma wemá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá máí-auwaraimma matáíye. ²¹ kímora-naqa Áátaama wemá kúmiq-yataariq uráitababoaqtaa ketáámá képuynataamanibo óq-naqa Ítu Káríqtoma wení akoqnáágoma puí-yátááakómmá anómma uyátá-maqma wáiqtababoaqtaa ketáámá pukáanabikeqtaa kanaaráq itó-onunatae.

²² ketáámá máqtemma Áátaan-annabike íráunayababoaqtaa ketáámá képuynataamanibo Ítu Káríqtokaq aúge-tuwaraimma kémayaunatae. ²³ ketáámá móra-mora-yutaama Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa keqtáámá mamá itó-umatikaniqtaae. Ítu Káríqtoma áqnáabaq itó-uraiye. ániibo wení yawwéqma kumíní-kanaaraq wení waayúkama yemá pukáapike itó-inoe. ²⁴ Ítu Káríqtoma aamá tínana máqte-kamaanigaraq máqte-naapaakaraq máqten-akoqnaagaraq ánataginoe. mi-kánááráqá maa-marágóní aqtó-kánáámá pááq íniye. Ítu Káríqtoma wení waayúkama aboámá Áánûqtomma amíniye.

²⁵ wemá wenamáa anómma yabi í-náqá (kíni) máinana wení namuro-wáyúkámá Áánûqtuma wenáitauq aménáápáqá mamá yikáina-awaataq wíniye. ²⁶ írêq-namuro-yataaqa minná puíyé. ániibo puí-yátááqá Ítuma yawítíyuwaniye. ²⁷ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kėtiye:

“Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqton aítauq aménáápáqá makáiyé.”

téna kėtiye. Áánûqtu wenamáa Ítu Káríqtoni náápaakon aménáápáqá íma mániye. abo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa Ítuni náápaakon aménáápáqá paá kémaraiye. ²⁸ máqte-qtataaqa áanikomma ámikain-naqa Áánûqtuma máqte-uraiye. ániibo máqte-qtataakoma Ítuni náápaakon aménáápáqá wáinana áanikoma wenamáa aboámá Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá mániye. mi-kánáámá pááq ínanama Áánûqtuma mú mikákáá uyátárai-nakoma máqte-kayukati máqte-qtataaqa mániye.

²⁹ tímá tíméro. pukáa-kayukama íma itó íyatama waayúkama nôraq itaráq nommá pukáa-yuyabama képeraa? ³⁰ owé. nôraq itatawáq waayúkama yemá keqtábámá íyámma kéumatikaa? ³¹ ketíbâqawaayuo, Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma keráwákáq nôrawabi umátíkáiqtabama kemá keráwáqtábá keti túma mamé kéuyune. minnáyaba máqte-tupaama kemmá tíkamineta maqmá káonaae. ³² itáaro. Ipítiani-marupaq kemá áwáábíq-wakote ááiqa uráunama nôraq itaráq mirá-urauno? ketáayababoaq mirákómmá uráune. pukáa-kayukama ímo itó íyaqtaama ketáámá maa-márábí-káyúkaráá umá maará téqtaa tenúnataabiyo? yemá maará téta kéte: “aabáyaama puyónúnaboaqtaa omáqá agamá kéneqtae.” téta kéte. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ímiye.

³³ óq-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátero. keráwáqtê táí-wayukama aanábóíq umá ureíre kээtama yemá keráwáqtí íráqôn-aaimma mamá táíq ínoe. ³⁴ miráinaq túyánámmá ítama káruteraq kúmiq-yataaqa ókaraq íoro. tígama kéitapoaq keráwáqá kétima-timune.

³⁵ miráimanibo yaímma-wayukama maará téta ítama aónanoe: “náaraq umáwaq pukáa-kayukama itó kéoo? yeqtí yúgoma náaraq íníyô?” téta ítama aónanoe. ³⁶ aíbôq-wayukama mirá téta ítama káonaae. itáaro. keráwáqá ánayumma uqmáráawanama áqnáabaqa ánayukoma íma puínanama ánôqa íma utániye. minnáyaba keráwáqá káonaae. ³⁷ anaaékaq ánôqa utái-qtataakoma íma kéubobo paá ánayumma keráwáqá kéuboe. ³⁸ mikáké Áánûqtuma min-ánáyúkómmá matoraikáae téna itáin-auma kámiye. ókon-okon-anayukomma ókon-okoma yúma kéyimiye. ³⁹ máqten-augoma íma mimórái q kėtiye. waayúkati

yúma wáitana wáiwakon-auma wáitana numagón aúma wáitana noyáákoni aúma wáiyē. ⁴⁰ yanaammá óq-yuma wáitana maakáqá maa-márábímmá óq-yuma wáiyē. yanaammô wáin-auraqa tágama-yataaqa wáitana maa-márábí wáin-auraqa óq-tagama-yataaqa wáiyē. ⁴¹ aabaúgóní tágama-yataaqa wáitana wíyókoni óq-tagama-yataaqa wáitana wíyókóní óq-tagama-yataaqa aokaq-aokaq wáiyē.

⁴² móraiq umá waayúkama pukáapike itó íyamma yeqti yúgoma waéqma ôriq íniye. naayón-áúgómá ányukaa kéiyē. yemá uqmáráawata marabí képuoye. aúgen-augoma naayón-áúráké utaréna íma ókaraq puíniye. ⁴³ arááq-auma marabí máráawana kégabiraimanibo aúgen-augoma itó-urena tágama-yataaqa kémayaiye. arááq-auma marabí máráamma akoqnaáma íwáimanibo itó-urenama anón-akoqnaama kémayaiye. ⁴⁴ min-áúmá marabí uqtamaráa-waigoma amakóráa kéimanibo itó-urenama aágoraa kéiyē. maa-márábí wáin-augoma amakóráa kéitana amanna kuyéna áápariq kéiyē. miráinana min-áúgómá anaaékaqa puíniye. óq-auma Áánûqtute wáin-augoma aágoraa kéitana amanna íkuyena áápariq íkéiyē. maan-áúgómá íma puyéna watúq-watuq umá wániye. ⁴⁵ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“áqnáae-Aataama kémái-nakoma káuraiye.”

téna Áátaani aúgoma maa-máráyábá aúwaraimma Áánûqtuma ámikaine. miráimanibo Ítu Káríqtoma irêq-wayukama aúwaraimma yímikaimma wemá matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba pááq uráiyē. ⁴⁶ min-áúwaráímmá maa-máráyábá áqnáabaqa iráiyē. min-áúwaráímmá aágoqtaba anaaékaqa iráiyē. ⁴⁷ áqnáabaq-nakoma marabíké iráimanibo káqo-nakoma Áánûqtuni márûpake iráiyē. ⁴⁸ mi-káyúkámá maragónnámá máa-yuma áqnáae-nakoraa umá mááe. ánibo wemmá mararáké Áánûqtuma tarôq umákaraine. mi-káyúkámá Áánûqtuni márûkonnama máa-yuma min-náqá Áánûqtuni márûpake wekáá umá mááe. ⁴⁹ íbêqa ketáámá min-náqá mararáké tarôq urái-nakaa umá máunataamanibo anaaékaqa ketáámá min-náqá Áánûqtuni márûpake-nakoraa umá mánunatae. ⁵⁰ ketíbâqawaayuo, keráwáqá kétima-timune. minná amakógáráq naaegáráq Áánûqtuni márûpaqa íma kanaaráq wániye. ítáaro. nóinawabi pukína-yataakoma matúq-matuq umá máí-auwaraimma íma kanaaráq mayánoe.

⁵¹ íbêqa kemá aúpáq-yátááqá timá-timenune. ketáámá máqtemma ketáái tógoma íma puínîmanibo ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. ⁵² páátákáá aúrakoma aúnnááqtakaa yiníq ínana kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aqtó-kánááráqá werôqa

yínaqtaa ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. werôqa kéyinatama pukáa-kayukama áqnaábaqa itó-inoe. móragaraq íma puínoe. ⁵³ ketáái táaimma íbêqa kenaarâq yawítiginimanibo ketáái aúge-taaimma waeráinama íma kanaarâq yawítiniye. ⁵⁴ puí-áúwáráikómá waéqma ípui-auwaraimma aurániye. ketáái táaikoma kanaarâq pukéna waéqma aati-aatimá ípuiniye. mikánáaráqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wáin-aikoma abarokâq páâq íniye:

⁵⁵ “wemá puí-yátáákómmá uyátáraiye.

miráuma puí-yátáákómá keqtaámá íma uyátainana puí-yátáákóní akoqnaágoma keqtaámá íma kanaarâq túpuiniye.”

téna kétiye. ⁵⁶ kúmiqtababoana puí-yátáákómá keqtaá túpuinin-akoqnaama matokáiyé. ániibo ámáan-aikoqtababoana kúmiqyataaqa mamá abarokâq awíqme kéin-aikoma keqtaámá kéyainaiye. ⁵⁷ ááqibo miráipoaqtaa Áánûqtukaq “tíkáiyé” kéteqtaa wenáwîqa múte yauyónátae. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma timákaraitaqtaa íbêqa ketáámá puí-ákóqnaágóní aménáápâq íma máunatae.

⁵⁸ miráuma ketíbâqawaayuo, akoqnaá umá máeraq káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá mamá aqnúníq umátíkáaro. uyátárai-nakoni mayaímá mamé kéuyeraq maannáma taákaq máráaro. keráwáqtí mayairákémmá íráqôn-aramma iyániye.

16

¹ íbêqa móneqa yorupamá Áánûqtuni waayúkama yimiyábá tenúne. Karétia-marabaq-wayukama Ítuqtaba mórabí áíkuma máayuma timá-yikaunata náaraq umáwabi yorupaíyábá yiráátunnata kéyorupaae. keráwákárâq móraiq umá yorupaaro. ² máqte-Totaagoni áqnaábaq-yupaama keráwáqá máqtemma móra-morayuma keráwáqtí meyápíké yaímma akáma paábaq kémaraiyanawaataq yenúne. miráiyamma kemá yamáaraanaraqa ketáámá íma yorupánúnatae. ³ mikáké yaímma waayanaammá mimónéqá maméta Yérútáárebaq wínôqtaba aúyaq-maraaro. aúbama agamatéraq yeráwáqtábámá keráwáqtí náápaamma matááe téraq timáyikaiyatawaq kekâq iyaraq kemá Póroma yemmá Yérútáárebaq timáyíkáanata oro. ⁴ keráwáqá keqtabá íyaqa kemá uréq yemmá ko yiwíqme Yérútáárebaq onúne.

⁵ áqnaábaqa Maaterónia-marabaqa kótamaqtuweq mibákémmá keráwáqtôpaq kuma timónanune. ⁶ kemá keráwáqtêma mibáqá yaugiq-kánáábínâq mútûq-kanaawaq koma mánuno? íma itáunamanibo kemá keráwáqtê yaímma-kanaama koma kémaenaq mikákémmá timátikaiyaq ónaae tenna-márúpâq koonune. ⁷ kemá yénúnnaama keráwáqtê paá páâqya-kanaama

máiyataba ikétikainamanibo uyátárai-nakoma akáinaqa kemá keráwáqtê yaímma-wiyomma mánune.

⁸ Péqtakoti-awaataq-kanaama kótámaki-aawaqa nátuwaiyana kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq tiyááká-wayukae áiyayaa (50)-kanaama maakáqá Ipítiani-marukaq mánune. ⁹ ketí mayaiyábámá maakáqá taíganimma Áánûqtun-aama itaiyábá keyikaimanibo miráuma taíganimma yegaráq ketí namuro-wáyúkáé.

¹⁰ Tímotima wemá Kórítiani-marukaq yínaqa naaúpaqa awíqma ákareraq íráqôniq umákaaro. abo wemá kemá únnaiq umá uyátárai-nakoni mayaimá kémayaiye. ¹¹ máqtemma keráwáqá wemmá tikaq akéraq amuq-yatáápí timákáiyana ketôpaq yíno. ketibâqawaaraa-kayukate yagaróqtamá yínîqtaba awé kéune. ¹² ketáái tibâqawaaraa-naqa Aapóromma káqo-tibaqawaayute yagaróqtamá keráwáqá ko timónaikaake téq wekáq inaa tiráune. miráimanibo Aapóroma téna Áánûqtuma íbêqa íkákaiye tiráiyé. miráipoana wemá kanaaráq wínénama wemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq wíniye.

¹³ kanageq umáwaq keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. inaamu kéyeraq ikatîqa íoro. ¹⁴ nôrawabi kéeqa káqo-yuma kaayoné-yátááqá yiráátero.

¹⁵ ketibâqawaayuo, Tépanatiqtabama taákaq makáá iyabiyo? wegaráq wení aara iyápógaraq máqtemma Karíki-wayukabimma áqnáabaqa yemá Ítu Káríqtokaq itáiq-itaiq urááe. yemá Áánûqtuni waayúkama yíwáqnaa iyábámá akoqnáá umá mayaimmá mamá mirá-uraae. ¹⁶ ánibo kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. minná mirá-káyúkágáráq yetê kaqtó-mayaima kémayaa-kayukagaraq uyátárai-nakoqtaba yeqtí yáaimma wáráaro.

¹⁷ Tépanatigaraq Potunáátatigaraq Ékigaraq kemmá Ipítiani-wayukati-marupaq iréta timónaraaqtabama timuqá kémaraune. kemá keráwáqá timónanaaq uráunamanibo keráwáqá íma mikáqá máawapoq kemá yemmá keyimone timuqá makáune. ¹⁸ keráwáqtábá aati-aatimá mirá-umatikaaniq umá yemá kemmá tiwíketa ketí túyánákómmá mamá áráwáá umátikaraae. miráráá-káyúkámá aati-aatimá yemmá tikaq múte yíkáaro.

¹⁹ Áánûqtuni waayúkama Étia-marabaqa máqten-aukapakemma mórabi áíkutaa-yuma keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kétimatikaee. Akírayaa Patíra ye-áúkákáráq Áánûqtuni waayúkama yenákátí naaúpaqa yama áíkuyo-yugaraq keráwáqtábámá ôriq umá miráo-maarao-aimma kétimatikaee. ²⁰ máqtemma Ítuqtaba tibâqawaaraa-kayukama keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kéte. keráwáqá wenáóna-wenaona kéeqa tibâqawaaraa umá tótó oro.

²¹ íbêqa kemá Póroma tiyáánapo aqtó-wátáámá kágayaune.
²² móra-waigoma uyátárai-nakomma arummá íma amínama
wemmá yawááq íno. uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení
íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. ²³ ketí kaayoné-yátáákómá
keráwáqá náayuwabi Ítunnama máa-yubaq kéyuwaune. miráuma
waíno. ²⁴ missing?
kemá Póroe.
Tóqtanima agatáíye.

**Îtuni anaaé kéwareta mórabi
áikuyo-yubaq Korítiani-marupaq
Ipítiani-marupaq Póroma watáama
kétitana Tímoti agatáye.**

1 kemá Póroma móragaraq Tímotima ketáái tîbâqawaaraa-nakonopaq kágayaune. wenôpakaraq Áánûqtuni máqte-kayukama mórabi áikuma Korítiani-marupaqa máa-kayukayopakaraq máqtemma Áánûqtuni waayúkama Karíki-marabaq máa-kayukayopakaraq kágayaune. kemá Îtu Káríqtoni timátikarai-naqa máunana minnáyaba Áánûqtuma kemmá aúyakaiye.

2 ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí iráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq keráwáqá timíyóye. 3 ketibotáámá Áánûqtuma wenáwîkaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma wenáwîkaraq múte yaúyóro. ketibotáámá Áánûqtuma wení paru-yátáákómá keqtaámá kétimenataa wemá keqtaámá timakakí kéumatikaiqtaae. 4 ketáámá tú-tiqa kéitanama wemá keqtaámá timakakí kéumatikaitaqaaboqtaa ketáámá mórai q umá káqo-yuma yeqtí yú-aiqtabama yimakakí kéumayikaunatae.

5 ketáámá Îtuni tú-tiqa mórai q umá kémayaunataamanibo wegáráq keqtaámá timakakí kéumatikaiqtaae. 6 keráwáqá tíwáqnaa iyábámá ketáámá tú-tiqa kéiyé. mórai q umá waayúkama keqtaámá tíwáqnaa oníq umá miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. miráipoana keráwáqá keqtaáráá éq keráwáqtí tú-tiqa kéinaqa kanaarác itáiq-itaiq umá máeraq awé umá túma pukáinabaq kanaarác máero. 7 miráuma ketáámá keráwáqtábá iráqô-qtataaqa abarokác ínîqtabama ketáámá íma yuwéqtaa paá awé kéunatae. ketáámá itáunataama keráwáqá keqtaáráá umá tú-tiqa mayéq timakakí-yataaqa mayánoe.

8 ketáái tîbâqawaayuo, ketáái tú-tiqa maakáqá Étia-marabaq mayáunayabataama timá-timenaqtaa kéune. mi-tútíqtábámá ketáái akoqnáama kanaarác íureqtaaboqtaa túyánápímmá “puyónúnatae” téqtaa tiráunatae. 9 owé. túyánápímmá téqtaa “íbêqa puyónúna-kanaae” téqtaa tiráunataamanibo maará téqtaa ketáámá ítaraunatae. ketáámá kenamáárîq ketáái akoqnáárake miráiyaba íma maqma aónanatae. ímibo ketáámá Áánûqtuni akoqnáánapo mirá-onatae. wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikena aúwaraimma kéyimi-naqiye. 10 Áánûqtuma keqtaámá puí-yátáápíké mamá paá kéumatikaiqtaae. ánibo wemá ókaraq

mamá paá umátikaniqtaae. owé. aati-aatimá katáámá íbêkaraq íma káoneqtaama wemá tíwáqnaa iyábátáá awé kéunatae. ¹¹keráwáqá máqtemma keqtaáyábámá nunamummá timátikáaro. netuq-wáyúkámá keqtaámá tíwáqnaa iyábá Áánûqtukaq itáiyanaama netuq-wáyúkágáráq “tíkáiye” wekák anaaékaq tínoe.

¹² ketúyánápíqtáámá kéitaunatae. keráwáqtábágáráq máqte-kayukayabagaraq ketáámá aati-aatimá íma makáqma timónaraunatae. minnýaba ketirunóbáqtáá íráqôniq kéiye. min-árúpú-yátáákáráq árai-qtataakaraq Áánûqtunopake wakáunatae. aati-aatimá áá itaraa-kayukati yinaae íma wakáunataamanibo paá itái-yátááqá Áánûqtunopake wakáunatae.

¹³ abo ketáámá aúpáq-áímmá íma keráwáqtôpaq kágayaunataamanibo ketáámá arupú umá kétunaboaqtaa keráwáqá ítama kanaarác táganoe. ¹⁴ yaímmama áqa ítama kétagaae. uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtí táaiqtaba timuqá maránáá kéune. ániibo keráwáqá ketáaiqtaba timuqá maraígáae téq kétune.

¹⁵ keráwáqá kétáaiqtaba timuqá maránôpoaq kemá keráwáqtôpaqa nôraq itarábi íma yúnnayaba timá tíména keráwáqá ítama tágaigaae téq kétune. keráwáqá kaayapác ko timónaiyaba ôriq umá kétikaiye. ániibo keráwáqá yagaroqtamá timuq-yatááqá mayaígáae téq kétune. ¹⁶ kemá Maaterónia-marabaqa ónááqa ko timónateq uréq mibákémmá yauwéqma kéyeqa yá-timonateq yenaq mikáké kemmá Yúria-marabaqa tíwáqnaa éq timátikaigaae téq kétune.

¹⁷ kemá nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýabama kemá kaayaq-túyánánác itarauno? ímiye. kemá miráuma maa-márábí-káyúkámá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma “owé” timátuwetamanibo yúyánápímmá “aaqáo” téta teníraq kéuno? ímiye. keráwáqá káonaae. kemá miraráánácá ímáune. ¹⁸ Áánûqtuma ketáama kéitainana min-áíqtábámá aati-aatimá keráwáqá kaayaq-túyánánámmá íma kéitaae. kemá “owé” téq túnnama aati-aatimá wenáaimma owé-aatuqmae. ¹⁹ Táeratiyaa Tímotigaraq ketáámá keráwáqá abarokác timá-timeqtaa “Ítu Káríqtoma Áánûqtuni áanikoe” téqtaa tiráunatae. aati-aatimá Ítuma “owé” tin-áímmá anaaékaqa waéqma “ímiye” ítiraunataamiye. aati-aatimá owé-aatuqma-aimma miráuma wáino tiráunataamiye. ²⁰ Áánûqtuni timá akoqnáá umákainaiqtaba ketáámá keráwáqá timá tímikaunataama mi-máqtéqtábá Ítu Káríqtoma “owé” kétiye. Ítukaqa yemá máqtemma áraimma abarokác páác kéiye. miráitababoaqtaa Áánûqtukaq maará

téqtaa kétunatae: “miráuma waíno.” téqtaa Áánûqtun-awiqá múte kéyayunatae.

²¹ taákaq máráaro. Ítu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráqá keráwáqti itáíq-itaiq í-yátáákáráqá min-nákómá mamá akoqnáá í-náqá Áánûqtue. keqtaá aúyaqmakena ²² wení awaaméqá keqtaábí makáimma minná wení Aokaq-Áágóé. miráuraiqtaba ketáámá wennátáá máunatae.

²³ Koríntiani-marabaqa nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýaba kemá timá arútátimenune. keráwáqá mamá timuqá íma maraíyábámá kemá íuraune. Áánûqtuma maamin-áíqtábámá kéitaiye. minná árain-aíne. ²⁴ keráwáqti kúmiq-yataakon áaiqtabama akoqnáá-aimma timá-tikayabataama keqtaá íkétikaiqtae. ímibo ketáámá keráwáqá mamá mirá-umatikaanaqtaa keráwáqá timuqá maránômma keráwáqti itáíq-itaiq í-yátááká áqa akoqnáá kéiyé.

2

¹ miráuma kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íma kétékaitaq keráwáqtôpaqa íma ya timónaraune. ² keráwáqá kemmá mamá timuqá matikánô-kayukaboq kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íkétikaiye.

³ keráwáqá kemmá timuqá matikaí-wáyúkábóaq miráitaaq kemá keráwáqtôpaq uréq tirummá í-yátááká mayaíyábá íkétikaiye. minnýaba naayóbáqá aúbama keráwáqtôpaqa agatáune. kemá keráwáqtábá itáunnama kemá timuqá ímáráanaqa keráwákáráq timuqá íma maránoe. ⁴ kemá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá kágayaunanama ketirunóbáqá ummaa kéyaitana tirummá kéitanaboana tiqnumá yaráiyé. keráwáqá tirummá ma timíyábá íma kétékaimanibo keráwáqtábá “ôriq umá kétékaiye” téq kemá paá timá-timenaq uráune.

⁵ keráwáqti aúkápikemma mi-kúmiq-nákómá kekáráq yaímma keráwápíkékáráq mamá tiru-qtatáápítáá káutikaiqtae.

⁶ keráwáqá kétima-timunaqanibo keráwáqá taíganimma máqtemma ímibo taíganimma wemmá táí-meyamma ámikaae. miráoqtabama wemá anón-agaema matáiyé. ⁷ íbêqa wení kúmiq-yataaqtabama tiwikátuweraq wemmá umá aítqaaíq oro. keráwáqá wení kúmiq-yataaqa íma paábaq yuwáiyana weni agaeyábámá wemá puíníyô? ⁸ miráuma íbêqa kemá inaa téq kétima-timune. minná ókaraq wemmá kaayoné umákáaro.

⁹ min-áúbámá naayóbáqá agatáunama min-áúbánápó keráwáqá maqmá timónaraune. kemá itánáaq uráune. keráwáqá kemá wakútikaraunaira q ínô? ánibo keráwáqá mirá-uraae. ¹⁰ miráinaq íbêqa wení kúmiqtaba tiwikamákaiyaqa

kegáráq wení kúmiqtabama tiwikamákanune. Ítu Káríqton-aurakaqa keráwáqtábá itáimma kemá wení kúmiqtabama kėtiwikaune. ¹¹ abo ketáámá máqtemma Tááqtaama ákáiq-tataaqtabama káoneqtaa wemá íma ayúwáananataa keqtáámá uyátaniye.

¹² kemá Tároqaati-marupaq uráunana uyátárai-nakoma taígani-kayukama mamá yiwíráitata Ítuqtaba átê-wataama túnnama ítaraae. ¹³ miráimanibo Tááítati íma máqe-uraitapoaq kemá netuq-túyánámmá kéiteq maará téq tiráune: “wemá náakaraq máiyó? kéteq yemmá maará téq timá yímikaune: “kemá kégoune” timátuweq Maaterónia-marabaq kóuraune.

¹⁴ Áánûqtukaq “tikáiyé” tero. Ítu Káríqtoqaq yagaro-qtaráunanataa Áánûqtuma ketáámá tíwíqme kéwitaqtaa Tááqtaamma uyátái-akoqnaama ketáámá yáíkaaq kéunatae. ketáái tóyáunapoma Áánûqtu wetábámá máqten-aukapaqa kétima-yimiye. átê-akuq-yataakaa umá mi-kátáágómá yaímma wéyáwé kéiyé. ¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi itáíq-itaiq kéowana Áánûqtu yemmá yauwéqma yiwíráimma yekáqá ketáámá miráuma átê-kuyumma i-qtátáákáá kéunataamanibo mi-káyúkámá náayuwabi aúwaraimma Áánûqtute íma máyáa-yuraqa ketáámá táí-kuyumma i-qtátáákáá kéunatae. ¹⁶ itáíq-itaiq kéokayukaraq ketáámá átê-kuyumma aúwaraiqtaba kéunataamanibo íma itáíq-itaiq o-yúráqá puíyábá kabirai-kúyúmmá kéunatae. abó anó-mayaiye. ketáámá maami-máiyáiyábá áraimma kanaarácq íma uráunatae. miráimanibo ¹⁷ yaímma óq-wayukama maamin-áímmá tíyábámá móneqa mayaiyábá keyikaiye. mirákómmá ketáámá ikéunatae. ímibo Áánûqtuma keqtáámá aúyaqtikena timátíkaraiqtaae. ketáá wenaúrakaq kémaunatae. Ítu Káríqtoma ketirunóbáqtáá máiqtababoaqtaa ketáámá watáama túnnataama paá arupú-aaikaraq kétunatae.

3

¹ ketáámá kenamááríqtaa ketáái tíwíqa múte kéyauyunataabiyo? keqtááyábámá keráwáqá mirá téraq kéteo? káqo-kayukama yeqtí íráqôn-aaiqtaba aúbama agamá yímíqme uréire oníqtáá íkeunatae. ² keráwáqá kenamááríq aúbawanaaraa uréq ketáái táaiqtabama kétimayime mááe. ketáái táaikoma miráuma keráwákáqá aúba-wanaaraa uráunataataa máqte-kayukama káoneta kéyorautoe. ³ keráwáqtí táainapoma miráuma Ítu Káríqtoni aúba-wanaaraa kéoe. min-áúbátáá ketáámá agatáunataama paá aúba-yatanapo íma agatáunataaibo matúq-matuq umá máí-naqa Áánûqtuma wení Aokaq-Áágóni akoqnáánapo agatáunatae. ketáámá óqtan-auba-wanaaraqa íma agatáunataaibo keqtí tirunóbáq agatáunatae.

⁴ Ítu Káríqtoqtaboqta maaminnáyaba ketáámá Áánûqtun aúbaqa akoqnáá kéunatae. ⁵ nói-qtataarabi únnataama íma paá kenamááriqta mirá kéunataamanibo Áánûqtu wenamá wení kaqtó-wayukama máiyaba keqtaámá mamá yokaa kéumatikaiqtae. ⁶ wemá wenamá akoqnáama kétimitaqta ketáámá káqo-yuraqa wení aúgen-anona-anon-aimma kétimayimunatae. min-áúgén-ánóná-ánón-áíkmá naayóbáqá Mótetini anón-anon-aimma íkéiye. ímibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá agatáiyé. keráwáqá káonaae. ámáan-aimma agamatán-áíkmá puí-yátááqá mamé kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá aúwaraimma kétimiqtae.

⁷ ókáráq Áánûqtunopake Mótetini ámáan-aimma óqtakaq kubáuma agatáin-aikoma puí-yátááqá waayúkaráq mamé iráine. minnágoma Áánûqtunopake áwáárara kaitatapóata Ítiráaeo-wayukama yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. min-ókómá ayuména putíkuraitatagaraqa yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. ⁸ miráuma Aokaq-Áágóní mayaímá kéinama uyátá-maqma anómma tágama-yataaqa íyaq mayáníyô? owé. ⁹ itáaro. anómma tágama-yataakaraq ámáan-aikoma puí-yátááqá mamé iráitana min-ámmá Áánûqtun-aurakaq kateko-iyábámá anómma uyátá-maqma tágama-yataakaraq yíno. ¹⁰ aúgen-anon-anon-aikoma uyátá-maqma áwáárara kaitana naayón-ámáan-áíkmá tágama-yataaqa íbêqa íwaiye. ¹¹ min-ókómá Mótetini ámáan-aikogaraq pááqyakanaabimma putíkuraimanibo aúgen-okoma Ítu Káríqtogaraq kéimma watúq-watuq umá wániye.

¹² Ítuqtaba íma káoneqta awé kéeqtaaboqta ááyama-aimma tiyábámá íma ikatíqa kéunatae. ¹³ Mótetima wenóíqa tabaráábenapo yawááq uráiyé. tágama-yataaqa putíkitanaboana Ítiráaeo-wayukama minnáma íma kanaaráq aónaraae. miraráámmá ketáámá íkéunatae. ¹⁴ Ítiráaeo-wayukama yaáqa íwaitana paá máqe-uraae. ¹⁵ íbêkaraq naayón-ánón-ánón-áímmá yemá yoráutaamma miráuma tabaráábegoraa umá yeqtí yúyánámmá yawááq kéiyé. ámáan-aimma yorautíyamma Ítu Káríqtoma wenamá mi-qtátááqá tabarááberaa umá yeqtí yúyánákáké kanaaráq matuwániye. ¹⁶ miráimanibo waayúkama waéqma uyátárai-nakon-aama itáama mitáaráábémá matúwáitata yemá kanaaráq árain-aimma kéitae.

¹⁷ Aokaq-Áágómá ketáá matáunataama wemá uyátárainakoma wenamááriq ketirunóbáqtáá máiyé. uyátárainakoni Áágoma ketirunóbáqtáá kéberaitanama ketáái túyánákómá naayón-ámáan-áípké paá kéumagiye. ¹⁸ ketáái tóípkemma tabaráábema kématuwainikaa umá Áánûqtuni tágama-yataaqa

ketáámá kanaaráq aónanunatae. mirá éqtaa ketáámá oíqaa aónai-kaapokaa umá weni tágama-yataaqa káqo-yuma kéyiraatunatae. ketáámá Áánûqturaa umá uyátá-maqma káureqtaa tágama anóniq umáe kéuyunatae. uyátárai-nakoma keqtaámá miráuma waéqtikenataa wegáráq Aágogaraq ketirunóbáqtáá kémaeyamma mimórámá mááye.

4

¹ Áánûqtuni paru-yátáákómá íráqõniq kéumatikaitaqaaboaqtaa ketáámá maa-máyáimá wemá tímikaitaqtaa kémayaunatae. miráitaqtaa ketáámá áráwáá ikéunatae. ² mi-qtátááqá íma arupú éna íma árai-qtataaqtabama mirá ikéunatae. ímiye. aati-aatimá ketáámá waayúkama íma kémakatunatae. yaímma-wayukama yimuqá maqyikaíyábámá Áánûqtuni watáama ikéwaeraunataamibo paá árain-aimma tágama kétima-yimunatae. ketáái mayaiyábágáráqá Áánûqtun-aurakaqa waayúkama yemá tigaeyábá íma ígáae téq kétune. ³ min-áté-wátáágón áaimma ketáá túnnataama Mótetini oípi yawááq uráinikaa umá yawááq immá Áánûqtunopake nékaq máa-yuyaba mirá kéíye. miráuma yemá min-ókómá min-áipíké yimmá íma kanaaráq aónanoe. ⁴ ánibo Tááqtaama maa-márábí uyátárai-nakoma wemá árain-aimma aónaiyaba yeqtí yúramma mamá karopamá yíkaraiye. miráipoaqta itáíq-itaiq íma kéo-kayukama min-ókómá yekáq tágaimma íma kanaaráq aónanoe. Ítu Káríqtoni tágama-yataakoma íma kanaaráq aónanoe. ánibo Ítu Káríqtoma wemá Áánûqtugaraq mimóráe. ⁵ waabá-káyúkátí yúrikaq Ítu Káríqtoqtaba kétunatae. ketábátáámá ikétunatae. abo ketáámá paá kaqtó-wayukataama Ítuqtabagaraq keráwáqtábágáráq mayaímá kémayaunatae. ⁶ Áánûqtu tiráíye: “ókómá yuwaíyana kumayuqnóbáqá tágaino.” téna tiráitana ketáái tirunóbáqá kumayuqá aúkáimma Áánûqtuni ókómá kétégaiye. weni ókáráq tágama-yataakaraq Ítu Káríqtoni oíkaq ketáámá mamá karátíkáitaqtaa káonaunatae.

⁷ miráimanibo anómma tímikai-qtataaqa Ítu Káríqtoma maami-túráqtáá máunaraq tímikaiqtaae. ketáái túgoma miráuma mararáké-táápéqá tarõq umáraanikaa kéíye. ketáámá káonaunatae. ketáámá mara-táápékáá umá ketúgoma aqnúníq kéipoana akoqnáágoma ketirunóbáqtáá Áánûqtunopake kéitana keqtaáyábá keqtaáyõpakemma ikéíye.

⁸ ketáámá máqten-aukapakemma tú-tíqa matáunamanibo keqtaámá íma yatakáae. ketáái taíbaq-umaamma matáunataamanibo íma aónarauna-yataaqtabataa ketáámá paá awé kéunatae. ⁹ waayúkama keqtaámá táíq kéumatikaaqtaamanibo keqtaáyõpakemma Áánûqtuma íma

keqtaá tiyúkaiqtaae. ¹⁰ ímibo ketí túrake abugómá Ítuqtaba kétima-timiye. abo min-ábúgómá óq-wayukagaraq Ítuqtaba kétima-yimiye.

¹¹ máqte-tupaama Ítuqtabama ketáámá púyôwaniq kéunatae. miraúma ketáái tútiq-yataaqtabama waayúkama Ítuni mái-akoqnaama káonaae. ¹² ketáámá puyónúna-waaqokaq keyunaboqtaa keráwáqá aúwaraimma Ítunopake kanaaráq mayánoe. ¹³ owé. ketáámá Áánûqtuni watáagoma agamatá-kánnáábí tiráiniq umá ketáái táaikoma itáíq-itaiq iyábámá mórai q kéiye. maará kėtiye:

“kemá itáíq-itaiq kéepoaq tiráune.”

téna mirá kėtiye. miráuma ketáámá miraráá umá máunatae. itáíq-itaiq kéeqtaaboqtaa kétunatae. ¹⁴ itáaro. Áánûqtuma náawabi uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraimma wemá Ítute keqtaágáráq pukáanabikeqtaa mamá itó-umatikanoqtaae. keqtaágáráq keráwákáráq wenôpaqa Áánûqtuma tiwéqmenataa uwíniye. ¹⁵ ketáámá nôrawabi kéeqtaama keráwátábátáá túyánámmá kéitaunatae. máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtuma wení íraqô-qtataakomma yímî-kayukama weqtábá yimuqá kémareta wení tágama-yataaqtaba tínoe.

¹⁶ miráuma ketáámá íma áráwáá kéunatae. ketúgoma máqte-tupaama uyátá-maqma aqnúnîq kéimanibo ketirun-iyápógómá uyátá-maqma akoqnáá kėtiye. ¹⁷ áraimma ketáái ummaa-yátáákómá maa-márábímmá pááqyamma wáena ayáqtáá-kanaaraq íma wániye. ketáái ummaa-yátááqá maa-márábíqtábámá watúq-watuq umá wái-tagama-yataaqtaba yokaa kéumatikaiqtaae. mi tágámá-yátááqtábábóqtaa ketáái ummaa-yátááqtábámá íbêqa “pááqya-qtataare” kétunatae. ¹⁸ miráitaqtaa waayúkama kanaaráq aónaa-qtataaqtabama ketáámá túyánámmá íma kéitaunatae. abo mi-qtáatáákómá pááqya-kanaabi paá ánataginiye. miráimanibo waayúkama kanaaráq íma aónaa-qtataaqtabama túyánámmá kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaq watúq-watuq umá wániye.

5

¹ ketáái túgoma miráuma tabaráábe-naupaq pááqya-kanaabi máunaikaa kėtiye. ketáámá kéitaunatae. tabaráábe-namma ánataginaqtaama ketáámá Áánûqtunopake aúge-namma mayánúnatae. min-áúgé-námmá waayúka imá tarôq ínômanibo Áánûqtuma tarôq umákaimma aúge-tutaama wení

márûpaq mayánúnataama matúq-matuq umá mánoe. ² íbêq-kanaaraq maami-túrâqtáá máeqtaama taáma kémareqtaa aúge-tuyabataa tikaikáae téqtaa kétunatae. ³ ketáámá Áánûqtuni márûpaqo úyônanataama ketáái tirun-íyápógómá óq-tuwaratitaa mayánîmanibo ⁴ íbêqa maa-túrâq máeqtaa ketáámá Áánûqtuni márûpaq uwíyábámá ôriq umá kétikaitaqtaa anómma taáma kémaraunatae. íbêq-tugotaama puínana anaaékaqa ketáái tirun-íyápógóqtábátáá íráqômma uyátá-maqma óq-auwaratima mayánîqtaba kétikaiqtaae. ketáái puí-túgótáámá káqon-auwaratigote wenamí-kenamin íyana aúge-tuwaratigotaama matúq-matuq umá mániye. minnáyaba ketáámá timuqá kémaraunatae. ⁵ miráuma Áánûqtuma keráwáqá maaminnáyaba mamá yokaa kéumatikaiye. wení Aokaq-Áágómá awaaméqá tímikaipoqtaa mi-qtátáákómá yíníqtabama akoqnáá umá kanaaráq itánúnatae.

⁶ miráuma puíyábámá ketáámá íma ikatîq kéunatae. ketáámá káonaunatae. íbêq-turaq máeqtaama ketáámá uyátárai-nakokaq ímáunatae. ⁷ ketáái túrapikemma íma káonaunataamanibo ketáámá Áánûqtukaq itáiq-itaiq únnataama maami-qtátááqtábá “árainé” téqtaa kéitaunatae. ⁸ miráuma puí-yátááqtábámá ketáámá ikatîqa ikéunatae. owé. ketáámá maa-tútáámá paábaq yuwéqtaa uyátárai-nakote ko yagaroqtaanatáámá keqtaámá uyátá-maqma íráqôniq umátikaniqtaae. ⁹ miráimanibo ketáama maa-márábí mánunataabi wení márûpaq mánunataama wekáq mamá timuqá marakánáqtaa kéunatae. ¹⁰ itáaro. mikánáámá yínaqtaama ketáámá máqtemma Ítu Káríqtoni yainá-ábíqtátágóní aúbáq itó-onunatae. mi-kánáaráqá ketáámá móra-mora-yuma meyámmá mayánúnatae. íráqôn-aiiqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama íráqô-meyamma mayánúnataama táí-aiiqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama táí-meyamma mayánúnatae.

¹¹ itáaro. min-ákóqnáá-yáínáí-kánáámá yínîpoaqtaa ketáámá waayúkayaba ikatîq kéeqtaa káqo-yuma tímá-yimiyaba maqmá káonaananataa Ítuma yeqtí kúmiq-yataapike yemma yiwirániye. Áánûqtu ketáaimma aónatukaiye. keráwákárâq ketáaimma keréwáqti tirukaké kéitaae. ¹² móragaraq ketáái tíwíqa múte kéyauyunataabiyo? ímibo keráwáqá keqtaáyábá timuqá maraígáae téqtaa kétunatae. ánibo mi-káyúkámá máqten-aiqtaba kéiteta mirá-oyuyaba kanaaráq yauwéqma tímá-yimigaae téqtaa kétune. mi-káyúkámá móra-waigomma aónaawana yeqtí yúrakaaq íráqôniq éna kéitaawana yeqtí yaákaq íráqôniq kéitata wenáama yemá kéitaae. miráimanibo wenarunóbákémmô yin-ááímmá aónama arútáaro. ¹³ yaímma keráwápíkémmá téq ketáái táagoma Áánûqtaba paá “neginaagí-aine” kétémanibo ketáámá mirá

téqtaa keráwáqtábátáá túyánámmá kéitaunatae.

¹⁴ ketáámá nōrawabi únnataama Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá mamá mirá-umatikaiqtaqtaa mirá kéunatae. Ítu Káríqtoma máqtemma keqtaáyábá pukáitaqtaa kéitaunatae. ketáái táí-aaikoma mimórá táoqa wemá képuitana ánataguraiye. miráuma máqte-kayukama paá yenamááríq yetábá mamá íraqōniq íyábámá Ítuma mirá íma ígáae téna kétiye. ¹⁵ ímibo máqte-kayukama wemmá amuqá marakaígáae téna kétiye. yeráwáqtábámá wemá púitana Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

¹⁶ naayóbáqá ketáámá Ítu Káríqtomma íma aónaraunaraqtaama maa-márábí-káyúkáráá umá wemmá aónaraunatae. miráimanibo íbêqa kéitaunataama wemá keqtaráá umá waayúkama íma máqe-uraiye. ániibo ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá waayúkati táí-aainabi íraqōn-aiiqtabama ítiraunatae. ímibo ¹⁷ móra-waigoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéitanama Áánûqtuma wení arunóbáqá mamá aúgeniq kéumakaiye. wení naayón-ááíkkómá ánatagitana aúgen-auwaraimma áaimma átáma kémayaiye.

¹⁸ naayóbáqá waayúkama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá íma máqe-uraakaqa Áánûqtuma maami-máqté-qtátááqá mirá-uraiye. minná wemá waayúkama wekácq yauwéqma yiwíqmena uwíyábá Ítu Káríqtomma timákáraiye. mikáké wemá káqoyuma wekácq yauwéqma yiwíqme íyábá keqtaámá aúyakaiye. miráitana ketáái táagoma maará-uraiye. ¹⁹ waayúkama Áánûqtukaq yauwéqma yiwíqmena íyábá Áánûqtuma Ítu Káríqtoni arunóbáq máitana maa-márábí kukáiyé. náayuwabi yemá maamin-áímmá itáa-yuma Áánûqtuma yeráwáqtí kúmiqtabama íma agayániye. ániibo mi-kátáámá keqtaáyábá “kanaaráq tínoe” téna Áánûqtuma kamuqá itátimikaiqtaae. ²⁰ márûqtaba-maruqtabama kemmá Ítu Káríqtoma timátíkaraitaq maamin-áímmá kétune. ketí tóyauqnapoma Áánûqtuma keráwáqá kétaayaiye. Ítu Káríqton-awikaq téq máqtemma kétimayimune: “kúmiq-yataapike waeréraq Áánûqtukaq yauwéqma yero.” téq kétima-yimune. ²¹ abo Ítu Káríqtoma kúmiqa íma wáinana Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamé wemmá ámikaiye. miráuma ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabiqtaa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá kanaaráq mánunatae.

6

¹⁻² ketáámá Áánûqtuni mayai-wáyúkámá keráwákácq inaa kétunatae: “maamin-íraqó-qtátááqá Áánûqtuma keráwáqá

kétimimma paábaq íma yúwáaro.” téqtaa kétima-timunatae. abo Áánûqtuma wení wataáma agamatá-kánáábímmá maará kétiye:

“Íráqô-kanaaraq keráwáqti táama ítaraune. mi-kánááráq kemá keráwáqá auyatikareq keráwáqti kúmiq-yataapike tiwiraiyábámá kemá tíwáqnaa uráune.”

téna Áánûqtuma wení wataáma agamatá-kánáábímmá kétiye. ítáaro. íbêq-kanaaraq Áánûqtu keráwáqá tiwiránéna yokaa kéiye. owé. íbêq-yupaama keráwáqti kúmiq-yataapike tiwiránáae téna kéiye.

3 miráuma maami-qtátáákómá Áánûqtunopakemma waayúkama mamá yáináimma mirá-qtátááríq íma kéunatae. mirámô onayábátáámá waayúkama ketáái mayaiyábámá téta “yemá aammá kárabaae” téta íma kanaaráq tínoe. 4 abo ketáámá Áánûqtuni mayai-wáyúkámá máeqtaa ketáámá nôrawabi onayábátáámá Áánûqtuma mamá amuqá maraíkáae téqtaa kétunatae. ketáámá tú-tiqa kémayeqtaa ummaayátáákáráq matáunatae. 5 yemá keqtaámá tebûqa kétumetataa ánná-naupaq tiwíqma tíkaraaqtaae. taígani-kayukama áikuteta keqtaámá íyámma umátikaraaqtaae. ketáámá kamáa káeqtaa taígani-nokaamma túmá íma waéqtaa taíbaq-yupaama aáwaqa íma naráunatae. 6 miráimanibo ketáái táaikoma kúmikaraq íma wáqeuraiye. ketáámá kaayoné kéeqtaa waayúkayaba yaákare yiwé uráunatae. tirummá árainmma yímikaune. Áánûqtuma keqtaáa íráqôniq umátikenataa wení Aokaq-Áágómá itai-yátáákáráq akoqnaágaráq tímikaiqtaae. 7 ketáámá árain-aimma tiráunanataa ketáái arupú-aikoma iyebóráa uráitaqtaa namuro-wáyúkámá tiyááneparabi tiyáánurapaqtaama ááikaa uráunatae. 8 yaímma-taoqa waayúkama keqtaáyábá íráqôn-aimma kéteta yaímma-taoqa táí-aimma tiráae. yaímma-taoqa ketáái tíwíqa múte kéyauyeta yaímma-taoqa timá tigaeráq tíkaraaqtaae. ketáámá árain-aimmo kétunataama yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá túbi marétataa ketáái táayabama “makatí-áiné” téta tiráae. 9 waayúkama yemá tíwíqa ítaretamanibo keqtaáyábámá téta “yeqti yíwíqa íma wáíye” téta tiráae. yemá keqtaáyábámá “képuyoe” téta tiráamanibo ketáámá maakáqá wamá máunatae. yemá keqtaámá ayáa atíkaraqtaamanibo ketáámá íma tikamma pukáaqtaae. 10 ketáámá tiruqtabátáa uráunamanibo mimórá táoqa uyátárai-nakoqtaba timuqá kémaraunatae. móneqtabama ketáámá áwáyoq-wayukaraa máunataamanibo watúq-watuq umá wái-yataaqtabama waayúkama mamá oóta-kayukaraa umáyíkarauatae. ketáái oóamma íma wáimanibo máqteqtataaqa Ítu Káriqtokaqa ketáái minnáe.

11 Korítiani-marupaq ketíbâqawaayuo, maamin-áímmá keráwáqtôpaq agayáunataama ketáái tirunóbákéqtáá kéwiye. 12 ketáái tîbâqawaayuo, keráwáqtábámá ketáámá tirummá timí-yátááqá íma yáqtokaunataamanibo keqtááyábámá keráwáqá tirummá timí-yátááqá yáqtokaae. 13 ketáái iyápógoqtaba túnnaiqtaa umá maamin-áímmá kétima-timunatae: “keráwáqtí tiyáámma keqtááyôpaq árúqtuwaeraq ketáámá keráwáqtábá tirummá timúnnaiqtaa umá keráwáqá keqtáámá tirummá tíméro.” téqtaa kétunatae.

14 íbêqa ókaraq kétima-timunatae. minnâ itáíq-itaiq íma kéoyutema yagaroqtamá mayaímá mayaíyábámá íma maqmqá aónaaro. íráqô-qtataakaraq kúmiq-yataakogaraqa mórabi íma kanaaráq yagaroqtamá wíyóye. mimórá táoqa tágama-yataakaraq kumayuq-yátáákáráqá mimóráíq íma íyóye. 15 mórai q umá Ítuyaa Tááqtaama náaraq umáwaq mimóráyúyánákáq maraíyóyô? móra-waigoma Ítukaq arummá ámí-waigoma náaraq umáwaq arummá íma ámîn-nakotema yagaroqtáníyô? 16 ketáámá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni anó-monoq-namma máunatae. ketáámá Áánûqtuni anó-monoq-nakotaama óqtakarabi yaataq tarôq uráa-qtataakotetaa kenaaráq anón-anon-aimma tenúnataabiyo? ímiye. abo Áánûqtuma wenamááríq naayóbáqá agamatá-kánnáábímmá tíráine:

“kemá yeqtí yirunóbáq maéq yeráwáqtê uréire ónúne. kemá yeqtí Áánûqtu máenata yemá ketí waayúkama mánoe.”

téna kétena 17 káqon-aimma tíráine:

yeqtí aúkápikemma yuwéraq yetôpake yatáqma néraq máero. yaímma-yataaqa óqa uyátárai-nakokaq amíyamma íma ánekuiyaqa kemá keráwáqá tiwiránúne.

18 kemá keqtibomá máenaq keráwáqá ketáanimaarabi ketiyáámûmaaqa auránoe.”

téna Áánûqtuma tíráine.

7

1 ketí tíkái-tibaqawaayuo, mirá téna tíráimma keqtááráq anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiqtae. miráipoaqtaa ketáámá ketáái túgonabi tirun-íyápógómmá mamá táíq i-qtátáákónôpakemma waeránátae. Áánûqtuma wetábá ikatúqtaa únna-naqa máimma weqtábá aokariq umá máiyabaae téqtaa ketáámá mánatae.

2 móragaraq kétima-timunatae. keráwáqtí tiyáámma keqtááyôpaq yaikáráaro. ketáámá keráwáqá íma mamá táíq umátikeqtaa tú-tiqa í-yátááqá íma tímikaunatae. aati-aatimá ketáámá keráwáqá íma komarummá uráunatae. 3 mirá téq túnnama keráwáqá íma tigaaeráq mamá kétikaunamanibo

mirá téq túnnama kemá ketirummá keráwákáq kétémeq maamin-áímmá naayóbáqá timá tímikaunnae. ketáágáráq keráwákáráqá puyónúnataabi tú wamá mánunataama mimórátúyánákáq áíkuma mánatae. ⁴ kemá keráwáqtábá kamuqá kéiteq keráwáqtí túma mamé kéuyune. keráwáqá kemmá umá tíqtaaiq kéo-kayukae. keráwáqtábábóaq kemá tú-tiqa kéitaqa timuqá kémaraune.

⁵ Maaterónia-marabaqa ketáámá tú-tiqa ôriq umá matáunatae. miráitana ketáái tógoma íma kanaaráq aagaráie. máqtenaukapaq ummaa-yátááqá wáqe-uráie. amegaa-túrátáámá áái-qyataaqa abarokáq kéitana tirunóbátáámá ikatíqa í-yátááqá mirá-uraimanibo ⁶ Áánûqtu kégumena mi-káyúkámá náayuwabi yú-tirabi ummaa-yátááqá kémayaa-yuma yíwáqnaa kéie. Tááítati yayamá irénaboana kemmá umá tíqtaaiq uráie. ⁷ wemá íma paá yi-wáígómá mirá-uraibo weni watáagoma keráwáqtábá ti-wáígómá kemmá umá tíqtaaiq uráie. wemá keqtáá timá tímímma wemá keráwáqtê máitaqa keráwáqá wemmá umá aítaaiq kéeq keqtábá aónanaqtaa kéune téq tewana wemá timá tímikáie. mi-kúmíq-yátááqá abarokáq pááq uráiqtabama keráwáqá tiruqtábá urááe téna timá tímikáiqtaae. keráwáqá keqtábá tiruqtábá umátíkáanaimma wemá kétima-timitaqa kemá timuqá makáune. ⁸ ketí aúbama mi-kúmíqtábá naayóbáqá agatáunama min-áúbámá minnáyabagaraq tiruqtábá uráamanibo minnámo yuwáunana uráimma minná íráqône. pááqya-kanaama kemá min-áúbámá yuwaiyábámá tiruqtábá uráunamanibo íbêqa kemá kéitaunama keráwáqtí tirummá í-yátáákómá íma ayáqtáá-kanaaraqa wáqe-uráie. ⁹ íbêqa kemá timuqá kémaraune. nôraq itaráq timuqá kémarauo? keráwáqá íma timuqá máráaqtababiyabo keráwáqá waeréq aúgen-amma matáataboqaq kemá timuqá makáune. keráwáqtí tirukómá Áánûqtumma ákáiniq kéitapoqaq keráwáqá tiruqtábá urááe. miráuma ketáámá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá íma mamá táíq uráunatae. ¹⁰ arummá í-yátááqá Áánûqtuma mamá abarokáq i-wáígómá waayúkama keqtáámá tirummá mamá kéwaeráie. mirái-waigoma Áánûqtuma keqtáámá kanaaráq tíwáqnaa íniye. minnáyabama ketáámá timuqá kémarauatae. miráimanibo ketáámá maa-márábí-káyúkaráá umá tiruqtábátáá onnamá minnágoma keqtáámá tikamma puíníqtaae. ¹¹ keráwáqtí tú-tiqtababoana íráqôqtataariqa keráwáqtábá Áánûqtuma umátíkáimma aónaaro. tú-tikakemma nói-qtataarabi abarokáq iqtábámá túyánámmá itáaro. arútama yabi-í-wáyúkámá aúkááe. keráwáqtí otaammá íma wáitaq tiráátiyabataa urááe. keráwáqá iyánáaq kéeq náayuwabi otaammá kutáá-yuyabama tíyamma umá yíkaraae. keráwáqá

kemmá timónaiyabama wagéatikeq urááe. otaammá kúyo-yuma keráwáqá yemmá anónnáma táí-meyamma yímikaae. miráuma minnágoma keráwáqtí íráqôn-aaimma kétiraatinataa keráwáqtí tigaae-yátááqá íkewaiye.

¹² min-áúbámá kemá agatáunama miráuma íma kúmiq-narabi otaammá kutái-waigoqtaba agataúpo keráwáqtábá agatáune. min-áúbámá keráwáqá kényorauteqa Áánûqtun-aurakaqa áraimma itáamma keráwáqá keqtáá tirummá tímikaaqtaae. ¹³ minnáyaba ketáámá umá yíqtaaiq kéunatae.

Tááítati wemá keráwáqtábá tááugaa kétenama amuqá kémaraitaqtaa ketáágaráqá timuqá uyátá-maqma makáunatae. íbêqa keráwáqtábámá wemá kaayaq-áúyánámmá íkéitaiye. ¹⁴ taígani-taoqa keráwáqtí tumá mamé uyúnnayabama íbêqa keráwáqá wemmá aráátiraamma keráwáqtábá kemá túma mamé uyúnnama íma arábaraune. kéma túma maméq uyún-aikoma áraimma abarokáq uráíye. ¹⁵ ánibo Tááítatima wenáama yaguyaqtukáaqtaba aákaq matokéna keráwáqtábá arummá kétimiye. keráwáqá wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaq uréq tikaq múte ákaraae téna kétiye. ¹⁶ keráwáqtábá kamuqá kéitatuwepoaq kemá timuqá ôriq umá kémaraune.

8

¹ ketáái tíbâqawaayuo, ketáámá Áánûqtuni íráqô-qtataakoma wení waayúkama maakáq Maateróniabaq áikuyo-yuraq miráiqtaba timá-timenaqtaa kéunatae. ² mi-káyúkámá yemá anómma makatí-yátááqá mayéta yútiq-yataaqa taíganimma matááe. miráimanibo yemá Ítuqtabama yimuq-yatááqá ógiqua kémayaae. yemá ôriq umá áwáyoqa máqe-uraamanibo yemá aáwarabi unáákáqtôma íma makáawata ítaretaboata yíwáqnaa í-yátááqá áwáyoq-wayukama Yérútáárebaq máa-yubaq yúwáawana uráíye. ³ yeqtí oótapikemma taíbaq kényime. mirá kéeta ketáá yemmá yimónáúnataama yemá aqtórâriq o-qtátáákaráq kényime. minnárakemma yemá anónnáma yauwéqma íma mayaígónîq umá kényime. ⁴ áraimma yemá yeqtí mónerabi oótamma Yérútáárebaq áwáyoq-wayukama yimíyábámá keqtáárâq inaa téta ítama aónaraae. ⁵⁻⁶ ááqibo yemá taíbaqo yímemma ketáámá íma yimónaraunatae. áqnáabaqa yemá yenamáárîq yetábá uyátárai-nakomma ámîqtuweta mikákémmá yenamáárîq yetábá Áánûqtuma akáinaiq íyábá keqtáámá tímikaae. Tááítatima wemá keráwáqá koma kétimonenama keráwápíkémmá keráwáqtí amí-yátááqá Áánûqtuni waayúkayaba Yérútáárebaq máa-yuyaba wemá áaimma átáma áíkaiye. íbêqa maamin-áúbámá keráwáqtôpaq maména kéwiye. miráuma maami-máyáímá mamá ánataikaae

téqtaa timá ámikaunatae. miráuma wemá keráwáqti amí-yátááqá mamá yorupáina-waigoma keráwáqti amí-yátáákómá keráwáqti tirukaráq kéyime téna yiráátiniye. ⁷ keráwáqti íráqôn-aimma anóne. ánibo Ítukaq itáiq-itaiq umá kéyaqtoraae. íráqôn-aimma kétéwana keráwáqti itái-yátáákómá anóne. keráwáqá tirummá keqtáá tímêqtababoaq arútái-qtataariq ínéq kéoe. keráwáqá taíbaq matáawaqtaa keráwáqti paru-yátáápiké uyátá-maqma yimígáae téqtaa kétunatae.

⁸ minnáyaba kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo kemá máqtemma Áánûqtuni waayúkama maakáq paá yimónáunama taígani-qtataaqa miráuma kéyimewaqa kemá keráwáqá tirummá yimíyábá makáqma kétimonaune. ⁹ Ítu Káriqtoma keráwáqtábá arummá tímimma káonaae. wemá máqte-qtataaqa makáimanibo keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniqtabama wemá áwáyoq-naqa maa-márábímmá aúkaiye.

¹⁰ írêq-karitimaatiraqa keráwáqá áqnáabariq umá Ítukaq itáiq-itaiq o-káyúkámá Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa ínéq túyánámmá itaraae. miráitaq yetôpaqa aáwakaraq mónekaraq yúwáawana uráiyee. miráitaq íbêqa maará kétune. ¹¹ nóinawabi áaimma átáreq mamá ánataraaqtabama taákaq máráro. minná íráqô-qtataare. miráinaq nôraq umáwaq kanaaráq keráwáqá yimínô? mûtûq yímero. ¹² waayúkama náaraq umáwabi mûtûq yímemma minná íráqône. ketáámá nôraq umáwabi matoráunataama Áánûqtuma káonena íma matoráunataaqtabataama minná “yímero” téna íketiye.

¹³ maamin-áímmá tennayábá keráwáqá taíbaq yimíyatawaq tébakaq Áánûqtuni waayúkama pááqyamma yimínoe téq íma kétune. ¹⁴ ímiye. máqte-kayukama náaraq umáwabi mûtûq yimínêtama yímero maa-kánááráqá keráwáqá Korítianibaq-wayukama taíbaq kématoraamanibo Áánûqtuni waayúkama Maateróniabaq máa-yuma yemá yenamááriq aáwaqtababi móneqtaba kéoe. anaaékaqa yemá taíbaq mayáiyaqa keráwáqá tíwáqnaa íyábá íyatama yemá keráwáqá tíwáqnaa ínoe. miráráa umá keráwáqá wenáwáqnaa-wanawaqnaa oro. ¹⁵ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará téna kėtiye:

“min-nákómá náawabi taíbaq mamá áíkui-waigoma mórama áábátákáriq íkêitana min-nákómá náawabi pááqyamma mamá áíkui-waigoma umaatamá kémaiyaie.

téna mirá kėtiye. ¹⁶ Áánûqtuma Tááítatimma mamá keráwáqtábá arummá timí-náqá aúrakaraiye. minnáyaba kemá Áánûqtukaq timuqá kémaraune. ¹⁷ ketáámá Tááítatiqtaba maamin-áúbámá maména keráwáqtôpaq wíkáae téqtaa kétunanataa wemá ôriq umá kákaiye.

18 ketáámá Tááítatite yagaroqtamá móra tîbâqawaaraanaqa timákaunanataa mibáq kéwiye. wemá Áánûqtuni átêwataama waabá-káyúkárâq kêtítataboata taígani Áánûqtuni waayúkabikemma wemmá wenóikaq káonaae. 19 Ítukaq itáiq-itaiq o-káyúkámá yemá wemmá ketáátê wiyábámá taígani-kayukabike aúyarakaraae. wemá áwáyoq-wayukama itáiq-itaiq kéo-yuma Yérútáárebaq máa-yuyaba amí-yátááqá yorupaíyábámá wemá Tááítatima áwáqnaa íniye. miráinata óq-wayukama Áánûqtuni waayúkama wenáwáqnaa-wenawaqnaa íneta aóneta Áánûqtun-awiqá múte yauwínoe.

20 kaayaq-nákórátá yagaroqtamá mamé kéwiyatama waayúkama téta “maami-táibáq-mónéqá yuwáunanataa wimmá íarutainiq únnatae” téta kanaaráq ítinoe. 21-22 Áánûqtun-aurakakaraq waayúkati yúrakakaraq arútáiniq ónáqtaa kéunatae. miráitaqtaa maami-kááyáq-nákátê yagaroqtamá wínimma káqomma móra-naqa ketáámá kêtimakauanatae. taígani-taoqa wemmá makáqma aónáunataama wemá aati-aatimá yíwáqnaa íyábámá ôriq umá kákaiye. íbêqa wemá keráwáqtábá kamuqá kéitenaboana uyátá-maqma yíwáqnaa íyábá kákaiye.

23 Tááítatima ketíbárawaama keráwáqá tíwáqnaa íyábá ketê mayaímá yagaroqtamá kémayaiye. ániibo káqomma maa-kááyáqá tîbâqawaaraa-nakama yenákámá Áánûqtuni waayúkama áikuyo-yuma timáyikaayata kéoye. min-nákámá miráuma Ítu Káríqtoni tágama-yataakoni amammóye. 24 yemmá keqtirummá yimígónîq umá yímero. mirámô íyatama máqtemma keráwátábátáá túma maméqtaa uyúnataama minná “áraine” téta tínoe.

9

1 Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaqa yíwáqnaa íyábámá kemá keráwáqtábá íkétune. 2 keráwáqá yíwáqnaa ínég oqtábámá kemá kéitaune. kemá keráwáqtábámá Maateróniawayukaraqa túma mamé uí-áímmá tiráune. maará téq timá yímikaune: “ketáái tîbâqawaayuma Karíki-marabaq Korítiani-marupaq máa-yuma yemá írêq-karitimaatiraqa yíwáqnaa íneta yokaa uréta paá yokaa umáae kéuyoe.” téq timá yímikaune. keráwáqá yíwáqnaa ínég yokaa uráataboboana yemá mamá yíwáqnaa íyábámá yíkaraiye. 3 íbêqa kemá kaumo-wáyúkámá timáyikaunata keráwáqtábátáá tú mamé uí-áímmá túnnayabataa “árainabiyo?” téta itáneta kéoe. keráwáqá keráwáqtí amí-yátááqá yokaa umá mánoe téq timá yímikaune. 4 miráinata anaaékaqa Maateróniabake-kayukama yemá ketê yagaroqtamá uréta tímónáiyamma keráwáqá yokaa íuraiyanama ketáái tigaemá anómma wániye. ketáámá keráwáqtábámá túma

mamá uí-áímmá timá yímikaunatae. miráimanibo keráwáqá yokaa ímo uráiyana keráwáqtí tigae-yátáákómá ketáái tigaemá uyátá-maqma anómma wániye. ⁵ miráuma maami tibâqawaaraa-kayukama áqnáabaqa keráwáqtôpaq íyamma minná íraqône. mi-mónéqtábá yiménúne téq timá akoqnáá uráamma yemá keráwáqá tíwáqnaa umá mamá yorupánoe. miráuma yokaa kéinaraq kemá ko yamá ónúne. amí-yátááqá áqa yokaa uráiyana Yérútáarebaq máa-yuma yemá “keqtaá timínéq kéoe” téta itánôwaqtaa ketáámá keráwáqá íma tiyárekaq yoráunaqtaa mirá kéoe. ⁶ taákaq maannáyaba máráaro. náawabi yópí pááqyan-anayumma uqmaréna-waigoma pááqyan-aawaqa mayánîmanibo náawabi taíbaq-anayumma uqmaréna-waigoma taíbaq-aawaqa mayániye. ⁷ miráinaq keráwáqá móra-mora-yuma nôraq umáwabi yimínéqa yiméraq móra-waigoma káqo-wamma ayárekaq íma yoraíno. náawabi yimíyábá amuqá márái-waigoma Áánûqtuma weqtábá kákaiye. ⁸ keráwáqá nói-qtatabi íya-qtataaqtabama taíbaq-tuyanamma íma itáaro. Áánûqtuma keráwáqá nói-qtataaqtababi o-wáíógómá uyátá-maqma timíniye. miráipoaq keráwáqá aati-aatimá káqo-kayukama kanaaráq yimínoe. ⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáabi mirá téna kétiye:

“wemá áwáyoq-wayukama taígani kéyimitana wení kaayoné-yátáákómá watúq-watuq kétiye.”

téna Áánûqtuqtaba kétiye.

¹⁰ waéqma itaí-áímmá itáaro. ánayumma úbî-waigomma Áánûqtu wemmá ánayumma kámiye. mikáké ánayumma úbî-waigoma anaaékaqa aáwaqa mamá kénaiye. miraráá umá Áánûqtuma keráwákáráq timínaq keráwáqá kanaaráq kaayoné-yátáákómmá ubínoe. mikákémmá kaayoné-yátáákómá taiganin-aramma pááq ínoe. ¹¹ Áánûqtuma keráwáqá umaatamá timínaq keráwáqá aati-aatimá káqo-yuma yimíqma kanaaráq ínoe. miráuma mi-káyúkámá yemmá keráwáqá yíwáqnaa o-yumá Áánûqtukaq “tíkáiye” téta kerawáqtí amí-yátááqá yemmá yiménatataama tínoe. ¹² káqo-yuma yimíyábámá mirá-uraiye. keráwáqtí amí-yátááqnápó Áánûqtuni waayúkama Yérútáarebaq máa-yuma yíwáqnaa íyana keráwáqtí amí-yátááqtábámá yeqtí yimuq-yátáákómá yuwáaqma wéyáwé íniye. mirá-iyaqtabama yemá taígani-taoqa Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe. ¹³ miráinata ókaraq keráwáqtí amí-yátáákómá yemmá yirááténama minná Ítukaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá árai-qtataare. keráwáqá yemmá kéyimiyatama káqo-yugaraq Áánûqtukaqa “tíkáiye” tínoe. keráwáqtábá yemá téta “átê-wataama kéitepoaq mirá kéoe” téta tínoe. ániibo taíganimma

keráwáqá yíwáqnaa oqtábámá yemá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe. ¹⁴ anómma íráqô-qtataakoma Áánûqtuma keráwápi makáitataboata yemá máqtemma keráwáqtôpaq yínéta kéoe. yemá keráwáqá yirummá kétimeta keráwáqtábá nunamummá tínoe. ¹⁵ Áánûqtuni anómma timí-yátááqtábámá wekáq “tíkáie” ténátae.

10

¹ kemá Póroma íbêqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákáráq kétima-timune. kemá nékaq máeqa akoqnáá-aimma kétima-timunamanibo kemá keráwáqtê máeqa aqnún-áímmá kétima-timune téta yaímma-yuma kéte. ² kemá keráwákáq inaa kétune. keráwáqtôpaq onnamá kemá keráwáqá akoqnáá-aimma mamá timá-timiyabama íoro. kemá akoqnáá-aimma tiyábámá kanaaráq kéitaune. ániibo yaímma keráwápi kémá téta keqtááyábámá “maa-márábín-ááímmá kéwaraae” tiráámma min-áímmá íma áraine. ³ ketáámá maa-márábíqtáá máunamanibo maa-márábín-áímmá íma kéwaraunatae. miráuma maa-márábí-káyúkámá ááíqa kéowaqtaama ketáámá ááíqa íkéunataae. ⁴ ketáái iyebógómá maa-márábí-káyúkátí iyebógóráá íma uráie. táigo-qtataakoni tí-kúrúmá yawitínîqtaba ketáái iyebógómá Áánûqtuni akoqnáárake kéie. ketáámá unítîq-aikaraq ⁵ yúma mamé uí-áíkaráq kéywarapaunatae. máqte-qtataakoma Áánûqtumma aóniyabama aapi aúyárimma ketáámá kéywarapaunatae. máqte-tuyanamma yatámma yáqtoqmataa mamá Ítu Káríqto tiníq umá kéwaraunatae. ⁶ yemá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma téta “ketáámá Ítu Káríqton anaae kéwaraunatae” kététemanibo wemá tiníq íma o-yúmá ketáámá yemmá táí-meyamma yiménáqtáa yokaa kéunatae.

⁷ Korítiani-marupaqa keráwáqtí túrakaqa nói-qtataarabi abarokáq uráiqtabama aónaaro. min-nákómá náawabi téna “kemá Ítu Káríqtonnamune” tinná-waigoma maannáyaba aákaq maráino. ketáágáráqá Ítu Káríqtonnamunatae. ⁸ kemmá Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áímmá ôriq umá túnnama paá taákaq máráaro. kemá keráwáqá mamá akoqnáá ónáápoaq mirán-áímmá kétune. aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá yawarápanaaq mirán-áímmá kétune. ániibo ketááyabama tigaemá íkeune. ⁹⁻¹⁰ min-nákómá téna “Póroma wení aúba-wannaanapo keráwáqá mamá ikatíq umátikanena kéie” tinnama minná íma árain-aimma kéie. kemá itáunama yaímma-wayukama keqtábá téta “wení aúba-wannaagoma anómma akoqnáá-aimma kétimanibo wemá paá pááqyamma aqnún-náqá máitana wenáagoma íma kateko kéie” téta keqtábá kéte. ¹¹ mi-káyúkámá yemmá keqtááyábá maará

téraq timá yímero: “Korítiani-marupaq yemá íyamma yeráwáqti yáaikoma miráuma népaq máeta aúbabi agatáánîq íniye.” téraq timá yímero.

¹² mi-káyúká yemá yetábá anón-aimma téta yeqti yúma maméta uyátáaniq umá ketáámá íma mirá-onunatae. yemá yenamáárîq yeqti ámáan-ainapo yetábá maqma káonaae. neginaagí kéó. ¹³ ketáámá túma mamé uí-áímmá ókaraq-okaraq umá tíq-tiq umá íma tenúnatae. ketáámá Áánûqtuni ámáan-ainapo ketábátáá kenamáárîq maqma káonaunanataa keráwákáq wení átê-wataama tíyábá keqtaámá Áánûqtuma mayaímá tímikaiqtae. ¹⁴ aati-aatimá ketáái náápaamma Áánûqtuma tímikai-waigoni ámûraapaqtaa íkéunataamibo Korítiani-marupaq keráwáqtôpaq uráunataama Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá uráunatae. ¹⁵ miráitaqtaa ketáámá yaímma-yuma keráwápi mayaímá máyáaqtabama ketáái túma íma múte maméta kéuyunatae. ímibo keráwáqti itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma anóniq ínnama aónanaqtaa kéunatae. ániibo Áánûqtuni ámáan-aimma keqtaáyábá waráiyanaama keráwáqá tíwáqnaa umátaa átê-wataama mamé wéyáwé íyábátáá keqtaámá kêtikaiqtae. ¹⁶ keráwáqá tíwáqnaa íyaqtaama átê-wataama Ítuqtaba uyátá-maqma népaq-marabiqtaa kanaarâq timá-yimenunatae. káqo-nakoma áqa waabá-káyúkátí yúbáq timá yímikaina-marukaqa timá-yimiyabama ketáámá íketikaiqtae. ániibo káqo-wama matáina-mayaiyabama ketáámá túma mamé uí-áímmá ítenunatae. ¹⁷ náawabi aúma mamé uí-áímmá tínénama uyátárai-nakoqtaba tíno. ¹⁸ abo mi-káyúkámá náayuwabi yeqti yúma maméta úyô-yuyabama Áánûqtuma íma kákaiye. mi-káyúkámá náayuwabi uyátárai-nakon-awiqa maméta úyô-yuyaba wemmá kákaiye.

11

¹ ániibo íbêqa áráwáá umá yaímma-wataama ítáaro. yaímma óq-wayukama téta “min-áímmá neginaagí-aine” tínoe. ² minnáe. waagómá ánáakoqtaba kárún-aimma timákáinikaa umá Áánûqtuma keráwáqtábámá káqo-yuti minnáma maíyábá íma kêtikaitaq kemá kárún-aimma kétima-tikaune. keráwáqá paá Ítu Káríqtomma wenamáa wenná máiyaba kêtikaiye. miráuma aúgen-inaarugoma waatê íma yagaroqtaréna awaikókáq áqnáabaq winíkáá umá keráwáqá mamá Ítu Káríqtomma aménáá kéune. ³ naayóbáqá irakabayaakómá Íbima kaaqaari-áinápo wemmá makákáine. mimórâ-tái-yátáákómá keráwáqá mamá waéqma keráwáqti túyánámmá Ítu Káríqtonopake mamá paábaq yuwaíyábá táaqa kégaiye. ⁴ min-nákómá Korítiani-marupaq wemá waabá-káyúkátí yúbáqá ketáámá

Ítu Káríqtoqtaba timá-timunaiqtaa íma tiráibo wemá óq-aimma kétiye. wenôpake máyáan-aikoni áaikoma ketáámá timá-timunaqtaa kéitaan-aikoma ôrikaa umá mamé kéuyoe. káqon-aimma kéitaamma keráwáqtí taákoma agaro kéiye. ⁵ mikáyúkámá téta “Áánûqtuma keqtáá timátíkaraiqtaae” téta kétémanibo yeqtí yáagoma ketáagoni ámûraaq wiyábámá íma itáiq-itaiq kéune. ⁶ kemá íráqôn-aimma waayúkati yúbáq íma kétémananibo itai-yátáaqá ketáámá kémayaunaqtaa keráwáqá máqtemma minnýaba ítama kétégaee. waabá-káyúkátí yúbáqá taígani-tupaama taígani-qtataaqtabataa timá tímikaunatae.

⁷ kemá keráwáqá waabá-káyúkáráq kétéma-timeqa móneqtaba keráwáqá íma ítama aónaraapoaq minnýaba keráwáqá pááqyatiwiqa kéyamatiweo? kemá ketí túma mamé kuképoaq keráwáqtí túma múte mamé kéuyune. minnýabama kemá otaanáq kutáuno? ⁸ Áánûqtuni waayúkama káqo-kaqo-marabaq mórabi áíkuyo-yuma keráwáqtôpaq kéyunatama yemá kemmá móneqa yoqmá tíwáqnaa éta tímikaae. ⁹ kemá keráwáqtê máeqa aáwaqa nanúnayababi naammá waénúnayabama keráwákáq íma ítama aónaraune. Maaterónia-marabake tibâqawaaraa-kayukama yemá kemmá tímikaae. mirá-oqtabama kemá keráwáqá íma mayaímá timéq arátikaraune. miráitaq aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá káratikaune. ¹⁰ mútûq árain-aikomma kemá Ítu Káríqtonopake matáunagaraq kétéma-timune. Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áikón áaimma Karíki-wayukama ketôpake ímayanoe. ¹¹ nôraq itaráq maamirán-áímmá kéténo? miráitaq kemá keráwáqá tirummá íyaq kétémino? ímiye. Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá tirummá kétémine. ¹² miráimanibo kemá keráwáqtôpakemma móneqa íma mayánúnama mirá-onayabama mi káqo-kayukama náayuwabi waabá-káyúkáráq wataáama te-yúmá yemá árainmma íma kanaaráq mirá tínoe. minná “ketáái mayaígómá yeqtí mayaígótê móraiq kéiye” téta árain-uramma íma kanaaráq mirá tínoe. ¹³ yemá kaaqaari-tímáyíkarái-káyúkámóe. keráwáqá kémakateta yemá Ítu Káríqtoni tímáyíkarai-kayukaraa kéoe. ¹⁴ minnýabama keráwáqá íma iyánáaq oro. Tááqtaama wemá waayúkati yúraqaqá mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakaa kanaaráq aurániye. ¹⁵ miráinata Tááqtaani mayai-wáyúkámá yemá waayúkati yúraqaqá tímáyíkarai-kayukaraa kanaaráq auránoe. abo íma iyánáaq oro. anaaékaqa yeráwáqá anónnáma táí-meyamma mayánoe.

¹⁶ naayóbáqá kemá maará téq timá tímikaune. yaímma-wayukama téta ketáayabama neginaagí-aine tiráámanibo keráwáqtí túyánápímmá mirá téqo kéiteqa paá neginaagí-nakon-aama itáaro. íbêqa túma mamé uí-áímmá pááqyamma

tenúne. ¹⁷ maamin-áímmá kemá uyátárai-nakoni náápaakon aménáápáqá íma kágayaune. miráuma Korítiani-marupaq keráwáqtí aúkáapikemma mi-négínáágí-nákómá wetábá taíbaq-aimma ôriq umá kėtiye miraráá umá kemá tenúne. ¹⁸ óq-wayukama mi-qtátááqá mayáiyatababi mi-qtátááríqo í-yatabama yeqtí yúmo mamé uíyaqa kegáráq ketúma mamé uyónúne. ¹⁹ keráwáqá neginaagí-wayukati yáama kanaaráq kéitaapoq ketáagaraq ítáaro. ²⁰ káqo-nakoma keráwáqtábá wení ánná-wayukaraa máigaae téna tin-nákón áama keráwáqá kéitaae. aáwaqa kámeq wemmá ayúwáawana keráwáqtí túyánámmá kényabitiye. wemmá ayúwáawana wenaúma maména kéuyena anaaékaq keráwáqtí tóíqa yuraapániye. ²¹ kemá aqnún-náqá máepoaq keráwákáqá miráíyaq kéumatikauno? miráimanibo íbêq-kanaaraqa máqte-kayukama yeqtí yúma maméta kéuyoe. miráinaq íbêqa kegáráq neginaagí-nakoraa umá túma maméq uyónúne. ²² mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyômma yemá Íbaru-wayukabiyo? kegáráq Íbaru-naqune. yemá Ítiráaeo-wayukabiyo? kegáráq Ítiráaeo-naqune. yemá Áabaraan-anna-wayukabiyo? kegáráq Áabaraan-annabike-naqune. ²³ yemá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukabiyo? kemá mi-máyáiyábámá uyátamaqma íraqôniq kéune. ítáaro. taígani-taoqa minnáyaba ánnánaupaqa máqe-uraune. taígani-taoqa ketúraqa yátarakekaraq tebûqa yimí-ánnárákékáráq tíkakaae. miráuraamma taígani-tupaaboaq kemá kanaaráq minnáyabama íma yorautónúne. taígani-taoqa tebûqa tímikaaqtabama púyôwaniq uráune. maaminnáyaba túma mamé uí-áikómá neginaagí kéimanibo ²⁴ káqo-kaqo-kanaaraqa Ítiráaeo-wayukama móra-tiyaapaq-yupaama tebûqnapo taíganimma (39) túma yurákáae. ²⁵⁻²⁶ káqo-kaqo-kanaaraqa kaumo-yúpáámá yáánápó tíkakaae. móra-taoqa óqtanapo iyaabóma tíkakaae. kaumbáq únópi-káárébímmá máunana yokíkáiye. móra-taoqa únókón ámûraaqa móra-wagaagaraq nokáákaraq paá mayaqmé uréire uráunama mibáqá kuti-nópímmá nommá ôriq umá aúgípimma paá aqtaráune. yaímma-taoqa moyá-káyúkámá yáqtoqma tiwíkaae. yaímma-taoqa ketí waayúkama Ítiráaeobakemma tíkamma kéwaraawata óq-taoqa Yéqtaaeo-wayukama tíkamma wakááe. anó-marupakaraq kaqmáápaqa waayúkama íma máa-marabakaraq únópítábágáráq ikatíq kéunata kaaqaari-tíbáqáwáaráa-káyúkágáráq yemá kemmá mamá ikatíq umátikaraae. ²⁷ kemá ketí mayaímá matéq kammáa uráune. yaímma-taoqa kemá túmá íma waéq aáwaqtababi noqtábámá táayaba uráune. taígani-tupaama aáwaqa áraimma íma naráune. kemá yaugíqtábá kéunana ketí unáákáqtôgaraqa íma wáqe-uraiye. ²⁸ máqte-tupaama ókonoko-kayukama Ítuqtaba áikuyoqtabama kemá taíbaq-tuyanamma

ítaraune. ²⁹ yeráwápíké yaímma-yuma aqnúnîq kéowaqa yeráwáqtábábóaq kegárâq aqnúnîq kéune. ánibo yaímma-yuma yemmá yíwíqma kúmiq-yataapi mamá keyikaawanama minnáyabama kemmá týamma kéiye. ³⁰⁻³³ Tamáátikati-marupaqa anómma yabíkái-naqa (kíni) Arétatima wení kawáá-wáyúkámá timáyíkáitata máqten-aukapaq yabíkéta kemmá yáqtoraneta urááe. miráimanibo ketí aanábó-wáyúkámá kamáágupi tiwítikareta ánnáma kúmaketa motóqapike yabitimá márû-kurugoni aaumépaq tiyúwáawaq péqmareq kóuraune.

kemá túma mamé uí-áímmá tennamá maami-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemmá mamá aqnún-nákáá káuqtikaiye. Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqton aboámá kétaimma maami-qtátááqtábá kemá kaaqaari-áímmá íma kétune. wenáwîqa watúq-watuq umá múte yaúyóro.

12

¹ ketí náápaqtaba túma mamé uí-áímmá neginaagí-yataaqanibo paá móragaraq tenúne. íbêqa ketí kaikáá qtátááqtábágárâq uyátárai-nakonopake awaaméq-yátááqtábágárâq tenúne. ² kímora-naqa Ítun anaaé kéwarai-naqa aónaunana wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá yanaamárúkâq yaúmena utáíye. min-nákómá wenaúgaraq utái paá arun-iyápóâq utáíyo? kemá íma kéitaunamanibo Áánûqtu wenamá kéitaiye. minnámo páâq uráimma naayóbâqá títaupake kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima kégoiye. ³ ókaraq kétune. wemá wanaúgaraq máqe urárani íyaq wenaúgaraq máqe uráraníyo? kemá íma kéitaune. Áánûqtu wenamá kéitaimanibo kemá itaúnama áraimma wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá íraqô-marukaq utáíye. ⁴ mibâqá ítarai-qtataaqtabama watáanapo kanaaráq íma tewánîq uráíye. maami-qtátááqtábámá maa-márâbí-káyúkámá yeqtí yóyaukakemma íma tero. ⁵ miráuma min-nákóqtábámá túma mamé uí-áímmá kétupo kenamááríq ketábámá ítenune. mi-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemá aqnúnîq únna-yataaqtaba yenamá mi-qtátááqtábá túma mamé uí-áímmá tenúne. ⁶ kemá ketábá túma mamé uí-áímmá tennamá kemá neginaagí-nakaa íma ónúne. ímiye. árain-ain-aatuqma tenúne. ááqibo kemá túma mamé uí-áímmá íma tenúne. watáama téq nôrawabi únna-yataakoma waayúkama mamá ketí árain-aaimma keyiraatiye. kemá ketí árain-aaiikoqtabama íma uyátá-maqma máunaboq ketí túma íma mamé uyónúne. kemá ketábá túma mamé kéuyonatama waayúkama yeqtí yúyánápímmá tétama “wení árain-aaiikoqtabama uyátá-maqma wemá anómma máíye” téta tînomanibo min-áímmá íma áraíne.

7 kemá anómma íráqô-qtataaqa aónaunayabama ketí túma mamé uiyábámá Áánûqtumma íma kákaiye. miráuma wemá kemmá tútiq-yataaqa tímikaitana ketúraqa areríyagoni áwáyaakoraa kéiye. miráuma mórama Tááqtaani kaqtó-nakoma kemmá tebûqa tímínikaa kéiye. kemmá mamá aménáápáq tókáitaq máunaboq ketí túma kanaarácq íma mamé uyónúne. 8 kemá uyátárai-nakomma maami-qtátááqá matuwaikáae téq kaumobácq ítama aónaraunamanibo 9 wemá maará téna kemmá yawwéqma tímá tímikaiye: “wenamá ketí íráqô-qtataakoqtaba emá kéone. miráitaa emá aqnúnîq kéonanama ketí akoqnáágoma emmá íráqôniq umákaitana akoqnáá pááq kéiye.” téna yawwéqma tímá tímikaiye. miráinaq kemá aqnúnîq únnayabama túma mamé uí-áímmá kétenana Ítu Káríqtoni akoqnáágoma kemmá yaútúma ánáakutikaniye. 10 Ítu Káríqtoqtabama aqnúnîq iyábámá kemá timuqá kémaraune. kemá yikárárán-áímmá kémayeq tú-tiqa kémayaune. ókon-okomma ummaa-yátááqá kémayaune. waayúkama kemmá mamá táíq kéumatikaae. taíbaq áwáábîq-yataaqa abarokácq pááq kéimanibo máqtemma mi-qtátááqábá Ítu Káríqtotababoq ító-uma akoqnáá kéune. mirái-qtataakoma ketôpaq yiqtábámá kemá timuqá kémaraune. kemá aqnúnîq únnama mikákémmá mi-kánáárácq kemá akoqnáá-naqa káuraune.

11 kemá neginaagi-nakaa kéumanibo keráwáqá kemmá mamá túma mamé uí-áímmá kétima-tikaiye. keqtábá túma mamé uígónîq-wayukama umá máero. kemá íma anó-naqa máunamanibo mi-kááqáári-tímáyikárái-káyúkátí yiménáápáqá íma máune. 12 keráwáqá kétimonaawaq kemá máqte-qtataariq únna-waigoma áraimma tímáyikarai-kayukati yáaimma keráwáqá kétiraatiye. ániibo Áánûqtuma kekáké anón-awaameq-yataakaraq anó-mayaigaraq kémayaitaq keráwáqá aónaraae. ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaamanibo kemá paá miráuqte kéuyunaq aónaraae. 13 káqo-kaqon-aukapakemma Áánûqtuni waayúkama mórabî áíkuyo-yuti aúkáapikemma kemá keráwáqábá márú mikákáá pááqyan-iraq umátikarauno? kemá keráwákáqá meyáqtabá íma ítama tímonaraunapoq minnýabawaq keráwáqá tirummá kéiyó? kemá keráwáqá íráqôniq umátikaunayaba keráwáqá ítama aonéq “ketí kúmiqa paábaq matuwéq tiwikátúwáaro” téraq tenúno?

14 íbêqa kemá kaumobáríq umá keráwáqá ko tímónanaaq yokaa kéune. ániibo keráwáqá kemmá yaímma-yataaqa tíméq tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama aónanune. keráwáqítí móneqtabama kemmá íma kétikaiye. ímiye. Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtaba kemmá keráwáqábá kétikaiye. itáaro. ketáámá iyápóanaaqtabama yinóboyuma “aáwaqa yímero” téqtaa

íkétunataae. Ímibo yinóboyuma aáwaqa yeqtí iyápóanaamma “yímero” téqtaa kétunaqtaa keráwáqá ketí iyápóraa umá mááe. ¹⁵ keráwáqá tíwáqnaa iyábámá ketí máqte-qtataakaraq ketábágaráq keráwáqá timénúne. miráiyabama kemá timuqá kémaraune. kemá miráuma keráwáqá ketirummá kétimenaqa keráwáqá kemmá keráwáqtí tirummá paá pááqyamma kanaaráq timínô?

¹⁶ yaímma keráwápíké maará téta tínoe: “árainé. Póroma keqtáa yama kétimonenama meyámmá íma matáíye. ááqibo wemá aúyánákáráq-nákómá máena keqtáámá makáqma tiwíkaiqtaae.” téta tínoe. ¹⁷ keráwáqá kéitaae. maamin-áímmá íma árainaimmiye. mi-káyúkámá yemmá ketí aúbagaraq keráwáqtôpaq timáyikaunata maméta o-yúmá yemá keráwáqá makáqma tiwíkáo? ímiye. ¹⁸ kemá Tááítatimma keráwáqtôpaq wíkáae téq inaa tiráune. ániibo kemá óqa túbâqawaaraa-naqa timákaunana wetê yagaroqtamá uráíye. Tááítatima keráwáqtôpakemma yaímma-yataaqa wetábáwáq matáíyo? ímiye. wetê ketéma mimórá-Áókáq-Áágóní anaaé kéwarauyana kerátái táaikoma mimóráíq kéíye.

¹⁹ keráwáqá túyánámmá ítáamma kerátámá keráwáqtí túbáqá anónná-aimma teyúyô? kerátá ímiye. kerátámá nóinainabi Ítu Káríqtoma “tekaao” tin-áímmá kerátámá kétima-timuye. ániibo kerátámá Áánûqtun-aurakaq kétima-timuye. kerátái tikáin-aanabo, kerátámá máqte-qtataariq úyamma keráwáqá tíwáqnaa iyábá mirá kéuye. ²⁰ kemá mibáq ko yamá onnamá keráwáqtí tááikoma kemmá tikáiniraq umá máiyaraq timónanuno? keráwáqá kemmá timónaneq túyánámmá ítáan-iraq umáwaq máeraq ónúnô? minnýaba kemá netuq-túyánámmá kéitaune. keráwáqtí aúkápimma ááíq-aikaraq kárún-aikaraq týámma í-yátáákáráq aúyababa í-ááíkaráq tikaarán-áíkaráq káqowa-kaqowamma timá táíq umákai-aikaraq mi-máqtén-ááímmá keráwápímmá wáinaraq ko aónanuno? yaímma-yuma yeqtí yíwîqa múte kéyauyeta máqtemma mimórá-túyánákáq íyaq máiyaraq ko aónanuno? ²¹ keráwáqtôpaq onnamá Áánûqtun-aurakaq keráwáqtábámá tigeayábáwáq ónúnô? keráwáqtábá kemá taíbaq-tuyanamma kéitaune. yaímma keráwápíkémma náayuwabi kebó-áímmá tarôq éq túranannama aráaqtabama keráwáqtí kúmiq-yataapikemma íma waékáíyaqa kemá tiruqtabá ôriq umá umátikanune.

13

¹ íbêqa kaumobáíq umá keráwáqá yama timónanaaq kéune. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí téna kímora-nakoma káqo-nakomma aúbi maráinaqa kaayarábi kaumo-yúmá mikáq máiya-yuma mimórá-áín áátuqma tero. ² keráwáqtôpaqa

kaayapářiḡ umá uráunama kemá kékén-áímmá timá tíkaraunama móragaraq keráwáqtôpaq ónáá kéeq kékén-áímmá kétima-tikaune. minná kemá keráwáqtôpaqo móragaraq wéqa kúmiq-yataariq kéo-kayukama paru-yátááqá íma yiménúne. ³ Ítu Kářiqtoma ketáarake watáama árainma tınaraq itánáae téraq kéte? Ítuma wemá íma aqnún-náqá máimanibo keráwápímmá akoqnáá-nare. ⁴ owé. miráimanibo wemmá kaapaq-yátáq arááparaamma aqnún-náqá máqe-uraimanibo Áánûqtuni akoqnáarakemma móragaraq wemá paá máiye. ketáámá Ítuma aqnúnîḡ uráiniq umá móraiḡ umá aqnúnîḡ kéunataamanibo keráwáqtábámá Áánûqtuni akoqnáarake wetê yagaroqtamá mánunatae.

⁵ miráuma kenamááriḡ maqmá aónaaro. maaminnáyataba abáá umá aónaaro. minná itáíḡ-itaiḡ í-yátááqá yáqtoqma akoqnáá urááo? Ítu Kářiqtoma árainma keqtí tirunóbáqá máiye téraq kéitao? weqtábá keráwáqá ímo ítareqa keráwáqá aammá arábaraae. ⁶ miráimanibo ketáámá íma aammá arábaraunatae. minnáyaba keráwáqá itaíkáae téq kétune. ⁷ keráwáqá otaammá íma kuígáae téqtaa ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kétunatae. yaímma-yuma téta keqtááyábámá “aammá arábaraae” kéte. aammá ketáá íma arábáúnayabataa minnáyaba keráwáqá tiráátenaqtaa ketáámá nunamummá íketunatae. ímiye. keráwáqá arutaígáae téqtaa minnáyaba ketáámá nunamummá kétunatae. ⁸ ketáámá kenamááriḡ árain-aikoma kanaaráḡ íma awéqtátuwanunatae. ketáámá paá kanaaráḡ mirá-onunatae. ⁹ keráwáqá akoqnáá kéowaqtaama minnáyabama ketáámá timuqá kémarauunataamanibo ketáámá aqnúnîḡ únnayabagaraqtaa timuqá kémarauunatae. miráitaqtaa Áánûqtu keráwáqá mûtûḡ mamá íráqôniḡ umátikaniqtabagaraqtaa nunamummá kétunatae. ¹⁰ minnáyaba kemá nékake maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayaune. miráinaq kemá keráwáqtôpaqo ko yamá kéonanama keráwáqtí táaikoma kemá keráwáqá táí-meyamma timígónîḡ umá kemmá ítiraatino. keráwáqá mamá akoqnáá iyábá uyátárai-nakoma wení náápaamma tímikaiye. min-náápáámmá keráwáqá mamá táíḡ umátikayaba ítímikaiye.

¹¹ ketíbâqawaayuo, íbêqa ketí watáama timá ánatanune. keráwáqá mûtûḡ íráqôniḡ umá auráiyátábá maqmá aónaaro. ketáama kéiteraḡ mimórá-túyánákáq máero. kaayoné-yátáákógaráḡ máero. ánibo Áánûqtuma arummá amí-yátáákáráḡ kaayoné-yátáákóní áaimma máena keráwáqtê yagaroqtamá mániye.

¹² ye-wátánónáaráá umá káqowa-kaqowamma tiyáámma wenamí-kanami kéeq tótó kéumayikeraḡ miráo-maarao-aimma

timáyíkáaro. Áánûqtuni waayúkama máqtemma maakákémmá yemá keráwáqtábá “miráo-maarao” téta kétimatikaae.

¹³ uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakogaraq Áánûqtuni akaí-yátáákógáráq Aokaq-Áágóní aanábóráá-qtátáákómá keráwáqtê yagaroqtamá waíno. ¹⁴ missing?
kemá Póroma
Tímotigarare.

Karétiani

Ítun anaáé kéwaraa-yuma **ká**qo-kaqo-marukaq
Karétia-marabaq **mó**rabi **ái**kuyo-yubaq **Pó**roma
agatáye.

¹ kemá Póroma Ítuma timáyíkarai-naqa waayúkama kemmá íma tááyaraabo aboámá Áánûqtuma wemá Ítumma pukáipike itó-umakarai-nakoma wemá maami-máyáiráqá tááyaraiye. ² ketíbâqawaayuma ketê máe-yute ketáámá maamin-áúbábí keráwáqá Karétiani-marabaq áíkuyo-kayukayopaq miráoro-maaraoro-aimma kéyuwaunatae. ³ ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakaraq kaayoné-yátáákáráq keráwáqá tímêtaao. ⁴ Ítu Káríqtoma Áánûqtuma ketibotáái aúyánámmá kéwarena wení aúwaraimma yuwéna ketáái kúmiq-yataapike meyánîq uráíye. wemá mirá éna íbêqa maa-márábí wái-tai-aaipike keqtáá mamá paábaq tiyuwánénataa mirá-uraiye. ⁵ miráínataa ketáámá Áánûqtun-awiqa aati-aatimá múte yauyónatae. miráuma waíno.

⁶ keráwáqô, miráonaiqtabama kemá iyánáaqa kéune. Ítu Káríqtoni íráqô-qtataapike Áánûqtuma keráwáqá tááyaraimanibo keráwáqá páátákáá wemmá káyuweq káqon-ate-wataama kéitaae. ⁷ miráimanibo káqon-ate-wataama óqa íma wáíye. ímiye. yaímma-wayukama keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéeta Ítu Káríqtoni átê-wataama mamá waéq nááeq kéoe. ⁸ miráimanibo ketáá keráwákáq móra átê-wataama timá tímikaanataabi móra Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma tínna átê-wataagoma minnâgogaraq ketáámá naayóbáqá tiráunna átê-wataagoma íma mórai q ínnama minnâ kanaaráq móra-nakoma mirá énama wemá áíta-marupa q puíno. ⁹ naayóbáqá ketáá tiráunnai q umá keqnáámmá íbêqa kétunatae. ániibo móra-nakoma átê-wataama timá-timina-waigoma naayóbáqá ítaraanaikaa ímo ínanama min-nákómá áíta-marupa q puíno. ¹⁰ maami-kátááyábámá waayúkama keqtábá yikání iyabiyo? ímiye. Áánûqtuma kákaiqtpoaq maamin-áímmá kétune. waayúkama keqtábá yikáina-yataariq kéeqa kemá káqo-mayaima mayánúnamanibo Ítu Káríqtoni mayái-náqá íma mánune.

¹¹ máqtemma ketíbâtiwaayuo, kemá arupú umá kétima-timune. maamin-áté-wátáámá keráwáqá naayóbáq timá-tímikaunama móra-nakoma íma mamá pááq uráíye. ¹² min-áímmá móra-nakopike íma matáune. móra-nakoma íma

tiráátiraiye. áraimma ímiye. Ítu Káríqtoma wenamááríq kemmá tiráátiraiye. ¹³ naayóbáqá kemá nôrabi uráunna-aaimma minná keráwáqá ítaraane. kemá Ítiráaeo-wayukati monoq-áímmá wakáune. paru-yátáákómá kepímmá íma wáitaq Ítukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqá ítaraae. kemá móraiyakaq maréta áíkuyo-kayukama mamá táíq umáyíkarane. ¹⁴ ketimatoq áa-yuti aúkápimma kemá taíbaq-wayukama uyátáreq Ítiráaeo-wayukati yáaimma kéwaraune. kemá ketí títoubikoni máqten-aaimma warámááq akoqnáá kéune.

¹⁵ miráimanibo naayóbáqá ketinóma íma matíkaraitanama mi-kánááráqá kemmá Áánûqtuma aúyataraine. wení íráqô-qtataapi wení mayaímá mayaíyábá tiwíkaiye. ¹⁶ wemá wenáanikoma kemmá tiráátiraimma minná íma Ítiráaeo-wayukamibo Yéqtaeao-wayukabi átê-wataama mó-tikaae téna tiráátiraine. wemá kemmá tiráátiraimma móra-nakoma íma ítama aónaraunae. ¹⁷ kemmá uyátéta áqa timáyíkarai-kayukayopaq Yérútáárebaqa íma uráunamiye. ímiye. kemá Arébiya-marabaq uráunamiye. ánibo anaaékaqa Tamáátikatibaq uráunamiye. ¹⁸ anaaékaqa kaumo-kárítímáátímá yáwitaq Pítaate watáama ténáaq Yérútáárebaq utáunamiye. ánibo wetê tiyááka umá móra-titaupaq-kanaama máqe-uraunamiye. ¹⁹ timáyíkarai-kayukama kemá móra íyimonaraune. Yêmitima uyátárai-nakoni ábâkoma wenamáa aónaraune. ²⁰ min-áímmá íbêqa keráwáqtôpaqo agayáunama Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá kaaqaarimá íkétima-timune. ²¹ anaaékaqa Tírímarabaq Tírítia-maragoni pááqya-marupaqa kemá uráunamiye. ²² miráimanibo Yúríabaqa Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá ketí tóíkaqa ítimonaraae. ²³ yemá miráuma aamá kéitaane: “naayóbáqá maamin-nákómá tíkamataa uq-téwaimanibo naayóbáqá arummá aména itáíq-itaiq í-yátáákómmá mamá táíq éwai-qtataakoni átê-wataama íbêqa kétima-yimiye.” téta kéitaae. ²⁴ minnâyaba yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

2

¹ kemá tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima maéq anaaékaqa Páánabatite keqnáámmá Yérútáárebaq utáuyane. kemá Tááítatimma awíqmetaa wegáráq utáunatae. ² Áánûqtuma kemmá tiráátitapoq uráunae. maamin-átê-wátáámá Yéqtaeao-wayukama tiráunama minná kemá Yérútáárebaq anó-kayukama Ítuqtaba áíkuyikareq yemmá káyiraatune. kemá maará téq túyánámmá kéitaane: “maami-máyáímá íbêqo mayáunagaraq naayóbáqô matáunagaraqa kanaararé tínô?” téq ítama káonaune. ³ Tááítati keté mái-naqa Karíkibake-nare. miráimanibo wenaúma karánátaae téta móra-yuyanakaq íma makááe.

4 itáaro. yaímma-wayukama ketáái tîbâqawaayuti aúkáapi aúma karánéta aúpáq ya-kéberaae. mi-kááqáári-wáyúkámá yemá abu-wáyúkábóata abú yamá káonaae. yemá ketáái táaimma naayón-ááipíkê keqtáá paábaq mamá kétiyuwetataa Ítu Káríqtogaraq mamá táíq éta Ítíráaeo-wayukati naayón-ámáán-áímmá keqtáá mamá yagaroqtánáae téta irááe. ⁵ ketáámá yemmá yíkáiniq íkéunatae. miráitaqtaa átê-wataagoni árainaimma keráwáqtábá kéyaqtoraunatae. ⁶ ániibo mórama anón-iwiqa wáíye tíya-kayukama ketí átê-wataaraqa móra íráqô-qtataaqa íma maqmá arúbaraae. anón-iwirabi pááqyan-iwiqo wái-kayukayabama minnýaba paátataare kêtune. Áánûqtuma waayúkagoni áwîqtaba aúyánámmá íma kétaiye. árainma ímiye. ⁷ Áánûqtuma Pítaamma Ítíráaeo-wayukabaq timákarainiq éna mórai q umá kemmá timátikena “Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó tiyo” téna timátikaraiye. ⁸ owé. Áánûqtuma Pítaamma Ítíráaeo-wayukabi mayaímá mayaíkáae téna timákaraiye. mórai q umá Áánûqtuma akoqnáárake “Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaao” téna kemmá timátikaraiye. ⁹ Yêmitigaraq Pítaagaraq Yóáanegaraq anó-kayukagaraq yemá kemmá Áánûqtuma aokariq umá mayaímá tímímma aónaraae. miráitata yemá Páánabatite kekárátámá iyáamma tímikaakarataae. miráomma ketáái awaamépóaqtaa móra-tiyakaq makáunatae. minná yemá Ítíráaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaíyaqtaa ketáámá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayánúnatae. ¹⁰ kímora-yataaqa keqtáámô itáan-aimma téta maará kéte: “keráwáqá áwáyoq-wayukayaba túyánámmá itéraq yíwáqnaa oro.” téta tirááe. mi-qtátááqtábá kemmá kêtikaitaq kemá yíwáqnaa ónááq yokaa uráune.

¹¹ Pítaama Áátiokiq itaq wenaúbáq Pítaama íarutainiq kéíye téq wemmá timá ámikaune. ¹² naayóbáqá Yêmitima tímáyíkái-kayukama íuraawana Pítaama Yéqtaaeo-abaqawaayute aáwaqa naráíye. miráimanibo mi-káyúkámô kéyemma yetê ókaraq aáwaqa ínaraiye. miráimanibo yúma kárátaa-kayukati yáaqa ikátaiye. minná yúma íkárataa-kayukagaraq yúma kárátaa-kayukama íma yagaroqtamá kémaae. ¹³ tébakaq Ítíráaeo-abaqawaayugaraq Pítaamo iníq kéowana Páánabatigaraq yeqtáaqa kéikatenaboana kaayaq-yóyáúkáá-káyúkaráá umá ókaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq aáwaqa ínaraae. ¹⁴ kemá yemmá yimónáunama átê-wataaraqa íma arupú umá uréire kéowaq yúrakaq Pítaamma maará téq timá ámikaune: “emá Ítíráaeo-nakomanibo Yéqtaaeo-nakoraa uráane. náaraq umáwaq Yéqtaaeo-wayukama mamá Ítíráaeo-wayukati yáaimma waránô?” téq tiráune. ¹⁵ áraíne. ketáámá Ítíráaeo-anna-wayukabike pááq

uráunatae. Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukabike íma pááq uráunatae. ¹⁶ miráitaqtaa ketáá káonaunatae. Ítiráaeo-kayukati áamáan-aimma paá wáráaqtaba móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mániye. ímibo paá Ítukaq itáíq-itaiq umá arummá aménama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mániye. owé. áamáan-aimma paá wáráaqtaba Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mánunatae. ímibo paá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéipoaqtaa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae. ¹⁷ miráimanibo ketáámá Ítu Káríqtokaq tirummá kámunaboaqtaa minnárake Áánûqtuma “kateko-wáyúkáé” tínataama anaaékaqa ketáá miráuma Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukaraa umá maéqtaa ketáámá ketábátáá aónaraunatae. Ítu Káríqtoma ketáái kúmiq-yataakoma mamá pááq uráiyô? aaqáo. ketáá mirá-tenunataabiyo? árainma ímiye. ¹⁸ itáaro. keqnáámmá yawwéqma Mótetini áamáan-aimma waránúnô? aaqáo. ímiye. kemá min-ámáán-áímmá waréqa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá íma mánune. min-ámmá íarutain-ane. ¹⁹ Mótetini áamáan-aikoma kemmá aúwaraimma íma tímikaitapoq yawítítukaune. mútûq-amaan-aimma kemá íma kanaaráq wakáune. kemá kúmiq-yataariq onanamá Mótetini áamáan-aikoma téna “puínóne” kétiye. miráitana áamáan-aikoma keqtáá tíkamma képuimanibo Áánûqtuma aúwaraimma kétémitaae. ketí aúpáq-áímmá itáaro. minná ²⁰ kaapaq-yátáqá Ítuma ketí kúmiq-yataaqtaba pukáipoaq kemá wetê mibáq máqe-uraune. miráitaq kemá Póroma áamáan-aikoqtaba wetê pukuráune. miráimanibo íbêqa kemá íma máupo Ítu Káríqtoma ketí tirunóbáqá máíye. min-náqá Póroe te-náqá íma máíye. ketí túwaraimma minnáe. Ítu Káríqtoni aúwaraimma kepí kémaiye. ketúgoma paá wáimanibo íbêqa Áánûqtuni áanikokaq itáíq-itaiq umá paá kémaune. ketí kúmiq-yataaqa wáitanama minnáyaba puyónúnamanibo keqtábá pukuráíye. ketúgoma íma pukuráimanibo wenaúgoma pukuráíye. miráipoana íbêqa ketúgoma paá wáíye. keqtábá kákaitana keqtábá pukuráíye. ²¹ Áánûqtuni paru-yátááqá íma paábaq kématuwaune. áamáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máíyanama kanaaráq Ítu Káríqtoma pukáimma minná paátataaqtaba pukíné uráimiye.

3

¹ neginaagi Karétiaq-wayukao, keráwáqtbá Ítu Káríqtoma pukáitaq keráwáqtí túrakaq tiráátiraune. íbêqa náawaq keráwáqá mamá aíbôqnaaboqa káutikaiyo? ² kemá keráwáqá kímora-yataaqtaba timá tíméro. Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá

náaraq umáq matááo? áamáan-aimma wáraaqtaba matááo? ímiye. átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq okákénáq matááo? owé. ³ nôraq itaráq íbêqa neginaagi kéoo? áqnaabaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóni áwáqnaa í-yátááqá matáamanibo íbêqa áamáan-aikaraq puí-yátáákáráq íyaq yauwéqma mirá íno? ⁴ naayóbáqá keráwápí ummaa-yátááqá pááq uráimma minná keráwáqá paá min-úmmáámá matááo? kemá túyánámmá itáunama keráwáqá paá-ummaama íma matááe. ⁵ nôraq itanawáq Áánûqtuma keráwáqá wení Aokaq-Áágómá tiména keráwáqti aukáapi anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyó? keráwáqá áamáan-aikoni mayáimá máyáaqtaba mirá-uraiyo? ímibo wení átê-wataama itéq anaáe wáraaqtabae téna mirá-uraiye.

⁶ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áabaraaqtaba maará-tiraiye: “Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq itanabóana Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraine.” téna tiráine. ⁷ miráínaq keráwáqá aónainoe. yemá náayuwabi Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá étama yemá Áabaraani árain-iyapoma mááe. ⁸ naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. Yéqtaeao-wayukagaraq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá íyanama yeráwáqtábá Áánûqtuma téna “kateko-wáyúkáé” tíniye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine: “epíkémá máqte-marabaq-wayukama íráqôniq umáyikanune.” téna Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine. ⁹ Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákaraine. móraiq umá máqtemma itáíq-itaiq o-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyikaniye. ¹⁰ máqtemma áamáan-aikoni aménáápáqô kémaekayukama yúyánápímmá téta “minnárake Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae” tétama min-ámáán-áikómá yemmá yawáaq-umayikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí mirá kétiye: “máqte-kayukama áamáan-aimma agamatá-kánnáábí wáin-aimma íma mûtûq waráíyanama yemmá yawáaq umáyikaniye” téna agamatá-kánnáágó kétiye. ¹¹ ketáámá káonaunatae. móra-nakoma áamáan-aimma mûtûq íma kanaaráq kéwaraiye. miráipoana áamáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq móra-nakoma kateko umá íma kanaaráq aurániye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí ókaraq maará kétiye: “min-nákómá wení itáíq-itaiq í-yátááqnapó Áánûqtun-aurakaq kateko umá matúq-matuq umá mániye.” téna agamatá-kánnáábí kétiye. ¹² áamáan-aimma Ítukaq itáíq-itaiq í-yátááqtabámá íma wáiyé. móra-nakoma Mótetini áamáan-aimma íwarenana min-nákómá puíniye. ókaraq

agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-nakoma máqten-amaan-aimma mútûq warénama wemá kanaarâq aúwaraimma mayániye.” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

¹³ ketáámá ámáan-aimma mútûq íma kanaarâq kéwaraunaboanataa Áánûqtuma keqtáámá yawááq kéumatikaiqtae. miráimanibo keqtáámá íma yawááq-umatikena wemá Ítu Káríqtoma keqtááyábámá yawááq-umakaraiye. miráitana Ítu Káríqtoma keqtááyábá yawááq-i-naqa kaapaq-yátâq aúkáiye. minnýaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará kétiye: “móra-nakoma yaataq aráápenama wemá yawááq-i-nare.” téna kétiye. ¹⁴ miráitana Ítu Káríqtoma kaapaq-yátâq pukuráiye. wemá miráuraipoaq keráwáqá Yéqtae-wayukama Áánûqtuma Áabaraaqtaba timá akoqnáá umákaimma keráwákárâq kanaarâq mayánoe. miráitana Áánûqtu timá akoqnáá umákaimma áraimma páâq uráiye. minnýaba keráwáqá káonae. abo Ítu Káríqtokaq keráwáqá itáíq-itaiq uráámma keráwáqtôpaq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá iráiye.

¹⁵ itáaro. kaayaq-nákórátá móra-iyakaq marétama aamá timá yarúmaraiyanama káqo-nakoma óq-aimma íma maqmá aráápaino. wemá mi-kátáábíké íma yaímma mayaíno. ¹⁶ Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma mirá-uraiye. kanaarâq Áánûqtuma téna anaaékaqa íráqô-qtataaqa páâq íniye tiráiye. mi timá akoqnáá umákai-qtataaqa Áabaraamma kámena wení iyápógaraq ámikaine. wemá máqte-noiyapoe ítiraine. wemá netuq-nóiyápóyábá ítiraine. ímiye. wemá paá kímora-iyapoyaba téna maará tiráine: “ení iyápóe” tiráine. min-iyápómá Ítu Káríqtoe. ¹⁷ ketáagon áaimma maará-uraiye. mi-kánáárâq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarai-kanaaraqa Mótetini ámáan-aimma íma wáqe-uraine. mi-kánáárâké ayáqtáá-kanaama (430 karitimaatimá) kóuraiye. mikáké Mótetini ámáan-aimma páâq uráiye. mi-kánáámá páâq uráimma Áánûqtuma Áabaraate aamá timá akoqnáá uráimma íma waékáiye. ¹⁸ ánibo Mótetini ámáan-aimma waráinapo keqtáámá kanaarâq ayúqtikenataama Áánûqtuma Áabarate timá yarútainaikoma naayóbâq ánatagine iné. miráimanibo maamin-ámáán-áínápó íma kanaarâq káyuqtikaiqtae. ímibo keqtáámá paá Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma itáíq-itaiq í-nápó káyuqtikaiqtae.

¹⁹ abo nôraq itanawâq ámáan-aimma wáyo? wemá maará-uraiye. kúmiq-yataakoni áaimma abarokâq tiráátinenataa mirá-uraiye. Ítu Káríqtoma páâq uráikaq min-ámáán-áímmá kéwáraunatae. Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá

umákarain-iyapoma Ítu Káríqtoe. Áánûqtuni kaqtó-wayukati yóyaupikekaraq min-ámáán-áímmá maa-márábí iráíye. Áánûqtuni kaqtó-wayukanapogaraq Mótetini óyaupikekaraq min-ámáán-áíkkómá Áánûqtunopake kukéna waayúkáyôpaq iráíye. ²⁰ miráimanibo Áánûqtumo Áabaraate aamá timá yarúmaraitanama kaqtó-wayukanapo mi-kátáámá íma wáqeuraiye. Ímibo Áánûqtuma Áabaraamma wenóikaraq káonena timá ámikaiye. ²¹ miráitana ámáan-aikogaraq Áánûqtuma Áabaraama timá akoqnáá umákarain-aikogaraq namuroíq kéoyo? árainmma ímiye. miráimanibo keqtaámá ámáan-aikoma íma kanaaráq káyutikaiqtae. Ímibo ámáan-aikoma paá mirá-iniye. ²² ámáan-aikoma keqtaámá kékén-áímmá kétimatimiqtae. kúmiq-yataakoma máqte-kayukama ánná kúyikaraiye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá minnáyaba kétiye. miráipoaqtaa ketáámá paá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéeqtaama min-áúwaráíqtábá Áánûqtu Áabaraamma timá akoqnáá umákaraimma kanaaráq mayánúnatae.

²³ naayóbáqá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqá íma pááq uráikaqa ámáan-aikoma ánná kútikaraiqtae. ániibo ketáámá ánnábí máqetaa mi-kánáárákémmá áaimma átáma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae. ²⁴ owé. ámáan-aikoma ketáái kawáá-nákáá uréna ketáái tirááti-nakaa umáe kéwitana mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma iráíye. mi-wágóní anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúká máunatae. ²⁵ íbêqo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-kánáámá wáipoana ámáan-aikoma ókaraq ketáái kawáá-nákáá éna tirááti-nakaa umá íma máíye. ²⁶ abo itáíq-itaiq í-yátááqnápó Ítu Káríqtokaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtun-araaqa keráwáqá mááe. ²⁷ Ítukaq mórabi yagaroqtamá nommá perai-wáyúkámá wenáaimma kémayaae. ²⁸ miráipoana mi-máqté-káyúkámá mimóráíq umá mááe. Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq íma meyámmá máyáa-kaqto-wayukagaraq paá iyúwáa-kayukagaraq waagógáráq aaragógáráq máqtemma Ítu Káríqtomma mórabi yagaroqtamá mimóráíq umá mááe. ²⁹ Ítu Káríqtoni waayúkamo máeqa kanaaráq keráwáqá Áabaraani árain-iyapo-annama maéq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-auwaraimma mayánoe.

4

¹ kemá ókaraq timá-timenune. íyápógoma maabumá máqeurai-kanaaraqa wemá miráuma mayai-nákóráá umá máqeuraiye. miráimanibo aboání máqte-qtataaqa wennáe. ² wemá

paá kawáá-wáyúkágáráq anó-kayukagaraqti yiménáápáq máena aboámá timákaraina-kanaaraq wíno. ³ ketáágáráqá miráuma Áánûqtuni iyápóraa umá máeqtaama mi-kánááráqá máqtemma maa-márábín-ámáán-áikóní aménáápáq máqe-uraunatae. ⁴ kanaagómá umágitanama Áánûqtuma wení áanikoma timákáraiye. aaragómá marákáitana Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraiye. ⁵ mi-káyúkámá min-ámáán-áikóní aménáápáké ayúqyikanena kukáiyé. miráuraipoaqtaa ketáámá kanaarác Áánûqtun-araaqa mánunatae. ⁶ íbêqa wení iyápó-annama mááe. miráitana Áánûqtuma wenáanikoni Aágomma timákáitana ketáái tíyaqnobaq min-Áágómá maará kétéiyé: “apááô, ketiboó” téna tirupiké kétéiyé. ⁷ miráitaq keráwáqá ókaraq mayái-wáyúkáráá umá íma mááe. ímiye. keráwáqá wenáanimaare. ánibo keráwáqá Áánûqtuma tiwiráinaq wení iyápó-annama máeqa kanaarác keráwáqá wení máqte-qtataaqa mayánoe. áanimma máiyana Áánûqtuma wení máqte-qtataaqa timíniye. ⁸ áraine. naayóbáqá keráwáqá Áánûqtuqtabama íma ítarepoaq maníkóní aménáápáq máqe-uraamanibo ⁹ íbêqa keráwáqá Áánûqtuqtaba kéitaae. abo kemá maará-tenuno keráwáqtábá Áánûqtuma kéitaiye. nôraq itanawáq naayón-ámáán-áíqtábámá keráwáqá kétéikaiyo? min-ámáán-áikómá íma keráwáqá tíwáqnaa íniye. keqnáámmá ánná-mayairaa mayánéraq kéoo? ¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq aokaq-yúpáámá aokaq-wíyóqtábábi kéqokeq-kanaayababi naayón-ámáán-áikóqtábámá omáqá kémayaa? ¹¹ keráwáqá kemmá ummaamá ketime. miráitaq ketúyánápímmá ketí mayaígómá keráwápí wáimma paátataakaa ínabo téq kétune. ¹² ketibâtiwaayuo, kemá keráwákáq inaa-inaa kétune. minná kekáá umá ámáan-aipikemma ayúqtíkaraiqaq máero. kemá Ítiráaeo-naqa ámáan-aipike ayúqtikaraimanibo keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama aati-aatimá ámáan-aikopike ayúqtikaraane.

keráwáqá kemmá móra otaammá íkutikaraae. ¹³ naayóbáqá ketúgoma akoqnaá íuraimanibo kemá ketí áqnaabaq-kanaama keráwápí átê-wataama timá tímikaune. minnáyaba taákaq kémaraae. ¹⁴ kemá karímá kémayeqa keráwáqtí mayaígóní ámûraaq mamá túnnae kámatikaunamanibo kemmá íma tinaaemma kéumatikaae. tibô íkamatikaraae. ímiye. mórama Áánûqtuni kaqtó-narabi Ítu Káríqtonabi wenamááríq kawáá umákáinikaa umá kemmá keráwáqá kawáá umátikaraae. ¹⁵ ketábá keráwáqtí timuqô marái-yátááqá náakaraq wáiyoy? kemá abarokáq keráwáqtí íraqôn-aaíqtaba kétune. minná keráwáqá keqtábá ôriq umá kétéikaipoaq keráwáqtí túramma kubíqma kemmá timínóaa kétune. ¹⁶ nôraq íyo? íbêqa kemá

keráwáqá arupú umá timá tímikaunaboq kemá keráwáqti namurowáq aúkáúnô? ¹⁷ áraíne. yaímma-wayukama yemá keráwáqá íráqôn-aimma kétima-timeta keráwáqá timíqmí kéo. kemmá kėtiweqtatuweq yeqti yinaae waraígáae téta kéoe. ¹⁸ íráqôn-aimma káqowa-kaqowamma yíwáqnaa íyábá timá-yimenunataama minná kanaarác iye. áníbo ketáá mórabi ímo maéqtaama min-ááímmá íma yúwáaro. ¹⁹ ketí pááqya-noiyapo, ókaraq kemmá tíqa kéena miráuma aaragómá iyápóma marakáné itana aíqa iníkáá umá tíqa kéíye. kemá tíqa í-yátááqá kémayaanana kanaarác Ítu Káríqtoma keráwáqti tíyaqnobaq wenáaimma pááq umá ánataniye. ²⁰ tirunô kemá keráwáqté íma máune. kemá keráwáqtábá káqon-aimma ténáá kéune. íbêqa kemá keráwáqti táaiqtaba taíbaq-tuyanamma kéitaune.

²¹ keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq mánaae tíya-kayukama íbêqa kemmá timá tíméro. keráwáqá ámáan-aimma íyaq kéítaao? ²² agamatá-kánnáábí minnýyaba kėtiye. Ábaraani áanikoratama kaayaré. morá-inikoma paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. káqon-inimma áwîq-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. ²³ paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma marákárain-iyapoma minná anóama aaraukátí yáaikaqa marákáraíne. áníbo káqon-inikoma marákárainimma minná anóama Áánûqtuma timá akoqnáá uráikaq marákáraíne. ²⁴ waéqma itaí-áímmá mi-kátáágóní áaimma wáíye. mi-kááyáq-ínikórátámá miráuma kaayaq-áímmá Áánûqtuma waayúkate timá yarúmákaine. mórama timá yarúmákain-aimma Táínai-anubake iráíye. min-áíkáké iyápó-annama paá-mayai ánná-mayairaa-kayukama auránoe. Égaama mi-wágóní awaaaméré. ²⁵ Táínai-anuma Arébiya-marupaq mikáq Mótetima ámáan-aimma matáine. Yérútaárebaq-wayukama íbêkaraq Mótetini ámáan-aikoni aménáápáqá ánná-mayai-wayukaraa umá máápoana Égaama yeqti awaaaméré. íbêq-Yerutaarebaq wení awaaaméré. ²⁶ áníbo Térai Ábaraani áwîq-inikoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq o-káyúkátí yinóae. aúge-Yerutarebaqa wení awaaaméré. ²⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará kėtiye:

“aaragô, keráwáqá anaamoq-nóinímmá

timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.

keráwáqá iyápóma marakaíyábá tíqa íuraipoaq

timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.

paá máa-noinimma yeqti iyápógoma

yiwaiqá máa-noiniti-iyapoma uyátá-maqma taíbaq mánoe.”

téna kétiye. ²⁸ ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ááítekimma Térain áanikote móraiq kéoe. Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnaá umákaraiqtataboaq keráwáqá wení iyápó-annama káuraae. ²⁹ Égaani áanikoma aaraukáq-ááíkákémô marákárimma wemá naayóbáqá wenábâkoma Ááítekimma mamá táíq umákaraine. Ááítekimma Áánûqtuni Aágokake marákárine. minnýaba Ááítekimma awaaómá awááguraine. íbêkaraq min-ááímmá paá wáiyé. minná mi-káyúkámá Mótetini ámáan-aiqtaba yúyánámmá ítáa-kayukama Ítukaq itáíq-itaiq iyábá yúyánámmá ítáa-kayukama kéyiwaagoe. ³⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágó nóinaeq tiráiyó? maará kétiye:

“ánná-mayairaa matáin-inikaraq áanikogaraq paábaq watuwaaó.

áwîq-inikoni áanikoma wenamáa min-íníkoní máqte-qtataaqa mayániye.”

téna kétiye. ³¹ tíbâtiwaayuo, móraiq umá ketáámá paá ánná-mayairaa-mayai-inikoni áráaqa íma máunatae. ímibo ketáámá Ítuni waayúkatakaama áwîq-inikon-araaqa máunatae.

5

¹ Ítu Káríqtoma keqtáá naayón-ámáán-áípíké ayúqtíkaraiqtae. ayúqtíkarai-kayukaraa umá paá máero. minnýaba Ítuma máigaae téna kétiye. miráitana keráwáqtí ayúqtíkarai-qtataaqa yaqtóráaro. móra-wayukama yeqtí yímáan-aikoni aménáápáqá iyuwáiyata íma matiyúwáaro. ² ítáaro. kemá Póroma keráwáqá kétima-timune. ánibo keráwáqá iyuwáiyata káqo-yuma keráwáqtí túma karáiyana kanaanaraq Ítu Káríqtoma íma kanaanaraq tíwáqnaa íniye. ³ keráwáqá máqtemma iyuwáiyata túmo karánómma kemá kékén-áímmá kétima-timune. máqten-amaan-aikoma Táínai-anubaken-amaan-aimma mútûq íwareqa puínoe. ⁴ ánibo keráwáqá ámáan-aimma paá waráiyana Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma auránoe. ímiye. paá mirá éqa Ítu Káríqtonopake Áánûqtuni paru-yátáápíké nékaq mánoe. ⁵ Aokaq-Áágóní akoqnaárake ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoraananataa Áánûqtuma keqtááyábá “kateko-wáyúkááé” tíníqtaba awé kéunatae. ⁶ ánibo ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabi yagaroqtamá maéqtaama aúmo karai-ááíkáraraq aúma íma karai-ááíkáraraq minná paátaare. ánibo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq éqtaa tirummá amí-yátááqá minná anó-qtataare.

⁷ áqnáabaqa Ítukaq itáíq-itaiq uráamma minná kanaa urááe. náaraq umá mirá-uraiyo? ⁸ Áánûqtuma keráwáqá

tááyaraimma íbêqa keráwáqô wáráa-tuyanamma Áánûqtun-
 aaimma íma wáíye. ⁹ítáaro. yemá maará kéte: “pááqya-qtataaqa
 (yíqtima) kara-káyúkátí yammá agayaí-kánábí makáiyana
 yakómá itorániye. ¹⁰miraráá umá móra-nakoma keráwáqatí
 túyánámmó mamá táíq i-nákóní áwíqa kemá íma ítaraunamanibo
 Áánûqtuma wemmá yawááq-umakaniye. keráwáqá ketê
 mórabi yagaroqtamá uyátárai-nakogaraq máapoana keráwáqatí
 túyánákómá ketí tiráátúnna-yataakaq yawwéqma yínoe.
 minnáraq túyánámmá kéitaune. ¹¹yúma káráaro téq waayúkama
 kétima-yimuno? aaqáo ímiye. mirá ítúnnyabawaq yemá kemmá
 mamá íyaq táíq kéumatikaa? kemá abarokáq téq “túma
 káráaro” tenatamá Ítiráaeo-wayukama mi-kátáámá kaapaq-
 yáyábá íbêkaraq íma awétátuwanoe. ¹²yemá mi-káyúkámá
 keráwáqatí túyánámmá mamá táíq kéo-kayukama kemá yemmá
 maará timá-yimenaq kéune: “kenamááríq keráwáqatí tíwáa-
 kakamma ko káráaro.” ténáá kéune.

¹³ketíbâtiwaayuo, Áánûqtuma keráwáqá ayúqtíkaiqtae téna
 tááyaraiye. keqtáá ayúqtíkaraiipoaq keráwáqatí tikaí-yátáákómá
 íma wáráaro. miráimanibo keráwáqá ayúqtíkaraiipoaq
 wenáwáqnaa-wenawaqnaa umá weqtábá kákainna weqtábá
 kákainna oro.

¹⁴máqten-amaan-aimma mórabi miráuma wáíye:

“keráwáqá kenamááríq tirummá oníkáá éraq móraiq umá
 keráwáqatí timakaq maíya-kayukama tirummá yíméro.”

miráuma wáíye. ¹⁵miráimanibo keráwáqá keiyáá unítíqa téq
 áái q kanaarác keráwáqá atéráaro. abo keráwáqá mútûq
 áíkuyo-kayukama máqtemma táíq umáginoe. ¹⁶miráimanibo
 kemá maará téq kétima-timune. keráwáqá Aokaq-Áágóní
 áaimma wáráaro. ánibo keráwáqá mirá éqa kanaarác keráwáqatí
 túgoni akai-yátááqá íma wáráaro. ¹⁷ketáá káonaunatae. mi-tái-
 ááikómá Aokaq-Áágómmá mamá márúte yuwánéna kéíye. mi-
 kááyáq-wáígorátámá namuroíq kéoye. miráonaae tíya-qtataaqa
 aati-aatimá keráwáqá íma mirá-inoe. ¹⁸keráwáqá Aokaq-
 Áágóní anaaémo waréqa keráwáqá ámáan-aikoni aménáápác
 íma mánoe. ¹⁹waayúkati táí-yaaimma áqá aónatukaae. wé
 maará kéíye. kebó-yátááqá táí-aaimma waátâ-yuyanamma
 wáíye. ²⁰óqtakakaraq yaatakárác nunamummá tí-ááímmá kéte.
 uwaatagáán-ááímmá aá awáágî-yataaqa unítíqa tí-yátááqá
 kárún-aaimma tí-yátááqá áyámma í-yátááqá akáyáámmá tí-
 yátááqá we ánnáma mamá yataí-yátááqa ²¹aúran-anna aí-
 yátááqá taíbaq aibôq-nomma naí-yátááqá máqte-qtataakoma
 mirá kéoe. keqnáámmá kékén-áímmá kétima-timune. máqte-
 kayukama miran-ááímmô tarôq étama Áánûqtu yabíkái-
 marupaqa íma uwínoe. ²²miráimanibo Aokaq-Áágópiké

maarán-ááímmá pááq kéiyē. tirummá kéeqtaa timuqá kémareqtaa kaayoné-yátááqá tirunóbáqá wáiyē. ²³ ketáámá túma pukáipaq awé kéunatae. íráqôniq kéunatae. arupú umáe kéuyunatae. itáiq-itaiq umá kéyaqtoraunatae. káqo-yuma tikaq múte kéyikaunatae. ketáái túgoni akai-yátááqá kéyaqtoraunatae. min-íráqó-qtátááqtábámá aammá aúmatan-aimma íma wáiyē. ²⁴ máqtemma Ítu Káríqtoni waayúkama yemá táí-aaimma yetúgoni akai-yátáákáráq kaapaq-yátáq arááparainikaa uráitataboata ókaraq íkéwaraae. ²⁵ ketáái aúgen-auwaraimma Aokaq-Áágótê yagaroqtamá wáiyē. min-Áókáq-Áágómá Áánûqtuni waayúkama mamá aakaraakaq íno. ²⁶ ketáái tíwîqa íma múte yawíyataa ketáái tibâqawaayuma iyamma íma umáyikeqtaa yeqtábá íma koyukaayúmna ono.

6

¹ ketíbâqtiwaayuo, keráwáqá aónáiyana móra-nakoma kúmiq-yataariq í-náqá keráwáqá Ítu Káríqton-aaimma warané kéiya-kayukama kaayonébáké wemmá mamá arútáyakaaro. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma kawáá umáyikáaro. Tááqtaama keráwákáráq makáqma aónaiyabae. ² keráwáqá keráwáqtí tibâqawaayuma ummaa-yátááqtábá kammá kaiyaqa yíwáqnaa oro. mirán-ááikáké keráwáqá Ítu Káríqton-amaan-aaimma weqtábá kákainna weqtábá kákainna í-ááímmá kéwaraae. ³ ánibo móra-nakoma téna “kemmá anó-tiwiqa wáiyē” tínimanibo wenáwîqa íma wáitana wetábá wenamááíq kaaqaari kéiyē. ⁴ ketáá móra-mora-yutaati mayaígómmá táí-mayaiyababi íráqô-mayaiyabiyo téqtaa maqmá aónaanataao. mirá énama móra-nakoma wení mayaígómá íráqôniq itana wemá kanaaráq amuqá maréna káqo-nakoni mayaímá íma aónama yainániye. ⁵ máqte-kayukama móra-mora-yuma yeqtí mayaímá iyááqtâ kumá máyáaro.

⁶ móra-nakoma Áánûqtuni aammá warái-áímmá matáina-nakoma wení oótakake arááti-nakomma áwáqnaa umá amíno.

⁷ keráwáqá kaaqaari-túyánámmá wáráabo. móra-nakoma Áánûqtumma kanaaráq íma makatíniye. nói-qtataarabi marabí uqmaráiyamma mimórá-yátááqá utániye. ⁸ itáaro. uqmakáa-kanaagaraq aáwaqa ábu kai-kánáágómá miraráá kéiyē. abo móra-nakoma wenaúgoni akai-yátááqá warénama wení aqtó-kánáaráqá puí-yátááqá mayániye. ánibo móra-nakoma Aokaq-Áágóni akai-yátááqá warénama aqtó-kánáaráqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayániye. ⁹ miráinaqtaa ketáámá íráqôn-aaimma waráiyábámá íma tibôkariq ónátae. minnáyaba íma tibô kégaitanama anaaékaqa íráqô-meyamma mayánúnatae. ¹⁰ miráinaqtaa ketáámá aammá abáá éqtaama kanaaráq

ketáámá máqte-kayukaraq íráqôniq umáyíkáánataao. anó-qtataaqa wáipoaq keqtíbâqawaayuma Ítu Káríqtoqtaba áqnáabariq miráráá umáyíkáánataao.

aqtó-áímmá

¹¹ kemá kanamáárîq anón-aubama keráwáqtôpaq ketiyáánapo awaaméqá umá agamaráunama aónaaro. ¹² mikáyúkámá keráwáqtí túma karánáae téta yemá nôraq itatawáq akoqnáá kéoo? yemá paá waayúkati yúrakaqa anón-iwiqa mayánáae téta kéte. Ítiráaeo-wayukama yemá ikatîq kéeta Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukái-nakomma itáiq-itaiq umá waráánataama minnýaba tú-tiqa íyábááé téta yemá íkéyikaiye. ¹³ miráitata yemá keráwáqtí túma keréta keráwáqá uyátetaboata kanaaráq yíwîqa múte yauwínoe. ábo yemá yúma káráa-kayukama yenamáárîq mútûq-amaan-aimma íma kéwaraae. ¹⁴ aaqibo kemá káqo-qtataakoni áwîqa íma múte yauyónúnamanibo Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáitapoaq wenáwîqa wenamáa múte yauyónúne. miráipoana maa-márábín-ááímmá pukái-qtataakoraa umá túyánápí wáíye. kemá maa-márábí-káyúkátí yúrakaqa miráuma tikaí-yátááqtábámá pukái-nakoraa kéune. ¹⁵ aúma karai-ááíkaráq aúma íkarai-aaikaraq minná paátataaqiye. Áánûqtuma keqtáá mamá aúge-kayukama aútikaniqtaama minnáma anó-qtataaqiye. ¹⁶ minnýaba máqte-kayukama uyátá-maqma min-ánón-ámáán-áíkámmá kéwareta Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq wení paruyátáákáráq yetê máqtemma Áánûqtuni árai-kayukate waíno. ¹⁷ íbêkaraq anaaékaraq móra-nakoma móragaraq ummaayátááqá kemmá íma timíno. ketúraq abumá wáena máqte-kayukama keyiraatimma minná kemá Ítu Káríqtuni mayáináqúne. ¹⁸ ketíbâtiwaayuo, ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno. kemá Póroe.

Ipítiani

Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Ipítiani**-marupaq **Póroma agatá**ye.

1 maamin-áímmá kemá Póroma Ipítaini-marupaq-wayukama náayuwabi Îtuma Metáíyan-aama akoqnáá umá kéyaqtoraa-yubaq kágayaune. máqte-kayukabi Metáíyaqtaba abarokáq timá yiménúnnama minnáyaba Áánûqtuma kemmá timátikaiye.

2 maamin íráqôn-aaimma ketibotáámá Áánûqtu ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote yeqtôpake kuména maamin íráqôn-aikaraq kaayoné-yátáákáráq yeqtôpake kúmîmma keráwáqá mayaígáae téq tímikaune.

3 Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni aboámá múte yauwí-náqiye. wemá anón-iraqo-qtataaqa keqtáámá umátikenataa minná wenáanimma keqtáábí wenôpake timátíkáitana kukáiyé.

4 Áánûqtuma maramá íma tarôq uréna keqtááyábá mamá wenáanikoni iyápó-annaraa umátikaraiqtaae.

ketáámá Áánûqtuni ákái-yataaqa tirunóbáqá máinaboana ketáámá kúmikaraq otaakáráq íma wáimma-wayukaraa umá mánunatae.

5 Áánûqtuma wemá ákáitabae téna keqtáámá Îtu Káríqtoni-annabi pááq umátikenataa tiráiyé.

6 miráipoana Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba wenáwîqa yaaguyaqmá ónatae. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu ketáá paá timénataa wenáanima ákáin-iyapoma kuménata tíwáqnaa íyábá uráiyé.

7 Îtuma wemá puyénaboana wení naaemá aqtíma wemá ketáái táwî-meyamma mamá paá umátikenata íbêqa Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikena miráiqtaba íbêq-awaataqa ketáái kúmiq-yataaqtaba íma puyónúnatae. Áánûqtuma keqtááyábá íráqôniq kéumatikaiqtaae.

8 Áánûqtuma áa iténa maamin-íráqó-qtátááqá wemá paá tímikaiqtaae.

minnáyaba anónna-anonna íma kanaaraq aménúnatae.

9 Îtu Káríqtoqtaba anaaékaqa keqtáámá wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiqtaae. minná

10 Îtu wení kanaamô pááq ínana wé mamá yabi íniye. máqte-qtataaqa mamá yorupáinana wemá ebikáqá yabi íniye. wemá máqte-qtataaqa máqte-kayukagaraq Áánûqtuni

márûpaqa maa-márágáráq wení náápaamma mamá yabi íniye.

11 wenamá wení aúyánámmá waqména wemá áqnáabaqa akoqnáá-aimma keqtaámá Ítiráaeo-wayukabi timátikenataa móra tiwiráín-náqá wení Metáiyama keqtaáyôpaq wemá timákaraiye. 12 miráitana ketáámá áqnáabaq-kayukama Metáiyaqtaba awétáá uráunatae. Áánûqtuma keqtaáyábámá wení tágama-akoqnaa-yataaqa maa-márábí-káyúkámá yirááténa wemá miráigaae téna tiráiyé. 13 íbêqa keráwáqá náayuwabi ímo Ítiráaeo-wayukama wemá keráwákáráq tiwirániye. keráwáqá wení árain-aimma itéra maamin-áikómá kanaarác pukáiyapike tiwíqtuwaniye. itéra “árain-aine” téraq min-áímmá yáqtokaae. Áánûqtuma wení awaaméqá keráwákác maréna minná wení Aokaq-Áágómá akoqnáá-aikaraq téna timáyíkaraiye.

14 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Áánûqtuni awaaméqá máena minnáyaba ketáámá mamá Áánûqtuni máqte-qtataaqa wemá akoqnáá-aikaraq wení waayúkabi téna matáunatae. Áánûqtu wení waayúkama ayúqma ánatayikena téna yeráwáqá wení tágama-akoqnaa-yataaqtaba wenáwíqa yaaguyabínoe.

15 miráiyaba keráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq umá yáqtóráama itareq keráwáqá mi-káyúkámá Ítun-aama waqmá kéwaraa-kayukama tirummá yímêma itareq 16 minnáyaba aati-aatimá kemá Áánûqtukaq “tikáiyé” téq keráwáqtábá kétune. keráwáqtábámô nunamummá kétéqa 17 kemá ketáái anómma kateko-kétíbótáá wení Aokaq-Áágómá keráwáqá amíyátábá kétune. mirámô inaqaama keráwáqá áaimma yayuwé mi-qtátááqá Áánûqtuqtaba abarokác aónanoe. miráinaq keráwáqá Áánûqtumma aanábóráá aónama minnáyaba keráwáqtábá kemá nunamupí kétune. 18 maénamo keráwáqá ítama arútátukera nóiqtaba Áánûqtuma keráwáqá yááyama minnáyabagaraq nunamupí kétune. minná keráwákárác Ítun-aama máqtemma kéwaraa-kayukagaraq wemá yááyama anón-apeqa anaaékaqa Áánûqtu kanaarác yimíniye. 19 Áánûqtuma wení akoqnáágoma ketáágárác máqtemma kéitaa-kayukayabimma anóniq umá wáiyé. wení anó-akoqnaama kémayena 20 mimórá akoqnáánápó Áánûqtu Metáiyamma pukaípíke atínakaraiye. Áánûqtu Ítumma mamá ayáánurapaq wení yabíkái-marupaqa ákáráiyé.

21 Metáiyama wenáwíqa máqte-kamaanikaraq abo máqte-naapaakaraq mú-maqma máiyé. íbêqa máqte-kawaa-wayukagaraq máqten-akoqnaagaraq wenáménáápác wáitana abo anaaékaqa mamá mimórá íniye.

- 22 Áánûqtu máqte-qtataaqa wenáménáápáqá aítaupi makáiyē.
 Áánûqtu pááq umá wení tiwiránîn-naqa máqte-qtataakaq
 anón-naqa wekáqô itáíq-itaiq umá wáráa-kayukati
 aúrakaraiye.
- 23 maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama yeráwáqá wenaúraa
 íyana wemá aqnókáá íniye.
- maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama Ítuma wenáagoma ye-
 tirunóbáqá ógikaiye. máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq
 umákainama máqtemma Ítu Káríqtoma ógikaae.

2

1 keráwáqá íma Ítiráaeo-annabike-kayukao, kúmiqa akátuwe
 Áánûqtuni ámáan-aimma akatépoaq Áánûqtuni aúrikaq pukáa-
 wayukaraa umá máqe-uraae. ² naayóbáqá maa-márágón áaimma
 wakááne. Tááqtaama waatá-aaikoni kawáá-nákó maéna abo
 wemá waayúkama Áánûqtuni ámáan-aimma akáte-kayukama
 yeráwáqtí yúyánámmá Tááqtaama yabítiráiyē. ³ naayóbáqá
 ketáámá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Tááqtaani aammá
 waréqtaa abo túgoma iqtábáé téqtaa miráráá uráunatae. túgoma
 wenápáqá koyágu-yayagu umá táwî-aimma pááq uráunatae.
 miráiqtaba Áánûqtuma keqtááyábágaráq aatáá tiwááguraiqtae.
⁴ ááqibo

Áánûqtuni paru-yátááqá ôriq kéena wemá keqtááyábá ôrikaa
 umá kákaiye.

⁵ ketáái kúmiqtaboboana anónná táwî-meyamma mamé yínaqtaa
 puyónúnataamanibo Áánûqtu wení tiwiránîn-naqa
 tímikaiqtae.

abo minnáyabama wekáq náawabi warénama íbêqa wemá íma
 puyínîbo Áánûqtu ókaraq aúwaraimma wemmá amíniye.
 itáaro. Áánûqtuni paru-yátááqtábábóana íbêqa ketáámá
 itaa puyónúnatae.

⁶ Áánûqtu yagaroqtamá wení tiwiraín-náqá Ítute min-nákámá
 keqtááyábá naayóbáqá tirááye:

“anaaékaq yemmá kerátámá atínikeka yabíkáin-akoqnaama
 Áánûqtuma yabíkái-marupaqa yiméyúye.” téta
 tirááyamma íbêqa pááq uráiyē.

⁷ miráitana Áánûqtu máqte-kayukati yináábútaábi yiráaráómmá
 wení íánatai-iraqo-qtataaqa yiráátiniye. minná wení
 íráqô-qtataaqa mimórá íráqô-qtataaqa wení tiwiraí-náqá
 Ítuma keqtáámá tíménataa tiráátiniye.

⁸ keráwáqá wemmá itáíq-itaiq uráápoata Áánûqtuni
 íráqô-qtataaqa keráwáqtí kúmiq-yataapikekaraq pui-
 yátáápíkégáráq tiwíkaiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma íma mayáiráké matááe. ímiye. Áánûqtu keráwáqá ákaq paá tímikaiye. ⁹ Áánûqtuni íráqô-qtataaqa anónnáma étama aarawaamá yetúyánápi “ketáái táaimma uyátáraiye” téta yetúma múte yauwínômanibo

¹⁰ Áánûqtu paá aá tiqtábá aúgeniq umátikaraiqtaae.

ketáámá áaimma átáma Ítute mánae téqtaama íráqô-mayaimo Áánûqtumma ákáinaikaa umá maami-máyáimá aúyaqtikaraiqtaa íbêqa mayánatae.

¹¹ túyánámmá ítáaro. keráwáqô matíkaraamma Yéqtaeowayukamoe. mi-káyúkámá íma Ítiráaeowayukae. Ítiráaeowayukama yeqtúma waayúka iyáákaq káráma yemá keráwáqá íma kárata-kayukama tááyaraae.

¹² taákaq máráaro. naayóbáqá kerawáqá Ítiráaeo-annabike Ítuma Metáíyanopake nékaq máqe-uraae. máqte-kayukama yeqtí aúkáapike Ítiráaeowayukama Áánûqtuma timáyíkaraimanibo keráwáqá mi-kánáaráqá Áánûqtuni tímú-timun-aimma Ítiráaeowayukate wení akoqnáa-aikaraq keráwáqá íma yaímma káyainaae. keráwáqá íma móra-yataakaq awé uréq abo íma Áánûqtunna máqe-uraae. ¹³ miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aara iyápóraa umá mááe. Ítuni naaénápó keráwáqá yabitibaq Áánûqtuni waaqókákq irááe. ¹⁴ mirá téqtaa kétunatae.

Ítu Káríqtoma kaayoné-yátáákón áaine.

miráitana wemá Ítiráaeowayukagaraq Yéqtaeowayukagaraq mórabi mamá áíkuyikaraiye.

Yéqtaeowayukagaraq Ítiráaeowayukagaraq yeráwáqtí aúkáapimma naayóbáqá kurumá íma kanaaráq aónaikuruma Ítuma íbêqa mi-kúrúmmá yawarápatukaiye.

wemá yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

¹⁵ wemá pukáimma Ítiráaeowayukati anón-nakoni ámáan-aimma wemá yawarápama ánatatukaiye.

wemá Ítuma Ítiráaeowayukagaraq Yéqtaeowayukati aúkáapi kaayoné-yátááqá mamá yíkaraiye.

wemá aúgekaa-kama tarôq uréna íma kaayaqíbo kímora tarôq éna pááq uráiye.

¹⁶ kaapaq-yátáq wenaúma keqtááyábá tiména Ítiráaeowayukagaraq Yéqtaeowayukagaraq móra-yubi yíkaraiye. miráitana ketáámá máqtemma Áánûqtu tiwíkaikayukatae.

Ítuma yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

¹⁷ wení kumína-kanaaraq íráqôn-augen-aimma mayáina minnáe. keráwáqá Yéqtaeowayukama Áánûqtuni népaq-awaataq

máqe-uraamanibo ketáámá Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni waaqókáq máqe-uraunatae.

Áánûqtuni kaayoné-yátááqá máqtemma keqtaábi maména tímikaiqtae.

18 Ítu Káríqtoma keqtaábi kuménataaboana keráwáqá Yéqtaaeo-wayukagaraq ketáámá Ítiráaeo-wayukagaraq mimórá-Áókáq-Áágómá mamá matéqtaa ketibotáámá Áánûqtunopaqa yagaroqtamá kanaaráq yenúnatae.

19 miráinaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama íma namuq-wáyúkáráá umá káqo-kayukati marabáqá mááe. ímiye. íbêqa keráwáqá yabíkái-qtataakoni aménáápáqá keqtaáráá éq keráwáqá Áánûqtuni ánná-wayukaraa mááe.

²⁰ naakáá umá Áánûqtuni tímákai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq yeráwáqá mitáyaraa umá máawaq keráwáqá mitáyaraa umá mááe. min-nákóni ábomma Ítu Káríqtoe. ²¹ Ítuma ábokaa kéiteqtaa ketáámá wekáq timammá amúnanataa wemá keqtaá máqtemma yagaroqtamá tíkaraiqtae. miráitaqtaa ketáámá yagaroqtamá Áánûqtuni aokaq anó-monoq-nakaa kéunatae. ²² Ítuma keráwáqnápó anó-monoq-namma kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá min-ánó-mónóq-náúpáq kémaiye.

3

¹ kemá Póroma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukataba ánná-naupaqa máune. keráwáqtábábóana Ítu Káríqtoma kemmá ánná-naupaqa tiyúkaiye. ² é paámi itéq kemmá Áánûqtuma yaímma wení íráqô-qtataaqa tímikaiqtaba tíwáqnaa ónúne. ³ paá min-áúbábi áqa agayéq kemá tímá tímikaunama Áánûqtuma wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiye. ⁴ min-áúbámá yoraúma itéq kemô áaimma átama itánúnayaba Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení tímákarai-naqtabae.

⁵ naayóbáqá máqe uráá-kayukama min-aúpáq-yátááqtábá íma ítaraane.

miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aokaq timáyíkarai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yiráátiraiye.

⁶ min-áté-áímmá minnáe. min-ánó-qtátááqá Ítuma pááq umátíkaraiqtaayaba Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtunopake keqtaáráá umá kanaaráq mayánóe. yeráwáqá mimórá-ánnámá ketáátê mááe. máqten-arain-aimma Áánûqtu akoqnáá umá tímá tíkaraiqtaama yemá ketêta íbêqa kanaaráq mayánóe.

⁷ Áánûqtuma kemá Póromma mamá mórama wení timáyíkarai-kayukabi tíkaraitaq miráipoaq átê-wataama Ítuma keqtaáyábá

umátikarain-aimma kétude. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike yaímma tíména wení akoqnáágo kepí mayaí kémayaiye. ⁸ kemá Áánûqtuni waayúkama yeráwápiké anómma íma máune. ímiye. kemá paá yinaae kéune. miráimanibo Áánûqtu kemmá máqte-kayukabike yabititaq minnýaba timuqá kémaraune. kemá Yéqtaaeo-wayukama abarokáq timá-yimikaae téna kateko-yátááqá Ítu Káríqtoqtaba kemmá Áánûqtuma timátikaraiye. mi-kátékó-yátááqá Ítuqtaba uyátá-maqma anómma wáipoata ketáái watáayaba minnáma íma kanaaráq tenúnatae. ⁹ Áánûqtu wení aúpáq-yátááqtabá kemá máqten-aayapaq-wayukama timá-yimikaae téna kemmá timátikaraiye. naayóbáqá maamin-áúpáq-yátááqá máqte-kanaaraqa Áánûqtuni aúyánápí aúyoqma wáqe-urena wemá máqte-qtataaqa tarôq urái-nare. ¹⁰ miráimanibo wemá íbêqa akoqnáá-wayukagaraq náápaa-kayukagaraq ketáámá Ítun anaaé kéwarauna-wayukanapo yemmá wení itái-yátááqá kéyiraatiye. ¹¹ maa-márámá íma tarôq uréna Áánûqtuma nói-qtataarabi maa-márábímmá pááq íniye téna aúyánámmá ítaraiye. íbêqa wemá abarokáq ketáái uyátárainakoma Ítu Káríqtoma wení mayaíráké mamá pááq kéiye. ¹² íbêq-kanaama ketáámá náayubi Ítu Káríqton-aama wáráanna-wayukataama Áánûqtute watáá-wataa kanaaráq tenanataá Áánûqtu keqtaámá ítátikaniqtaae. ¹³ abo kemá kaarabútimo wéqo tútiqo matáunayabamibo keráwáqá Ítumma íma ayuwéraq yáqtóráaro. kemá maami-tútíq-yátááqtabá keráwáqá uyátá-maqma akoqnáá ígáae téqa kémayaune. keráwáqô akoqnáá umá máiyana Áánûqtu keráwáqtabá amuqá matikániye.

¹⁴ ketibotáámá Áánûqtuma wení aúpáq-áúyánámmá kemá túyánámmá kéiteq wekáq tiraayutaúmmá káyaone. ¹⁵ máqten-annama maa-márábíkaráq Áánûqtuni márûpakaraq yeqtíwîqa yeqtí náápaaakaraq Áánûqtuma yimikaiye. ¹⁶ Áánûqtuma wení akoqnáábike tirunóbáqá wení Aokaq-Áágómmá mayaígáae téqa keráwáqtí tíyaqa akoqnáá umátikeq minnýaba nunamupí keráwáqtabá kétude. ¹⁷ Ítumma itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoraigaae téqa Ítuma tirupi máetaq minnýabagaraq nunamupí kétude. yaayánûkoma marabi wiqména kúmikaa umá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá miráuma Ítuni akai-yátáápáqá wiqmá kumíniye. ¹⁸ Ítuma náaraq umáwabi méyábáq uyátena mémánóbáq kubaúma keqtaáyábámá kákaitaq keráwáqá minnýábá ítama tágaigaae téq nunamupí kétude. ¹⁹ ketáámá wení akai-yátááqtabámá íma ítátuweqtaamanibo wenáaimma tíménaqtaa ógiqma mayaígáae téqa keráwáqtabá nunamupí kétude.

- 20 Áánûqtuni akoqnáá-yataakoma ketáábímmô kéinanama maamin-ákóqnáá-yátááqá mú kéuyatamaqtikainanataa ketáái túyánákáráq ketáái inaa tí-yátáákáráq uyátá-maqma íniye.
- 21 ketáámá Áánûqtuni ánnábike-kayukama Ítu Káríqtoqtabama wekáq “tíkáiye” téqtaa wenáwîqa aati-aatimá matúq-matuq umá múte kéyauyunatae. áre.

4

¹ kemá Póroma waayúkati yúrakaq itó-uma Ítuqtaba abarokáq timá yímikaunayababoaq kemá ánná-naupaqa paá máune. miráimanibo keráwáqá maamirái-qtataaqa Ítumma akáinaiq kéiyáq kemá minnýaba tikaíkáae téqa kétune. ² abo íma otaa-káyúkáráá aúráro. kaayoné umá máaro. yaímma-wayukamo íkarutaiyamma paá yeráwáqá yíkáaro. ³ keráwáqá kaayoné-yátááqá anónna-anonna yiméra mórabi Áánûqtuni Aokaq-Áágóni aménáápáqá paá máero. ⁴ ketáámá mimórá-túyáwáákáráq mimórá-Áókáq-Áágópí kémaunatae. kímora íma aónarauna-yataaqa awé ónúnyabataa Áánûqtu tááyariye. ⁵ kímora uyátárai-naqa ketáámá matéqtaa ketáámá máqtemma wekáq tirummá kámunatae. ketáámá máqtemma mórai q umá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq kéberaunatae. ⁶ ketáámá mimórá-kétibótáá máiyé. wemá Áánûqtuma máena káqomma akoqnáá-naqa wekáá umá íma máiyé. wemá uyátá-maqma máqte-qtataaqa máiyé. wemá keqtaábí máipoata káqo-kayukama wení akoqnáágomma ketáái mayaíbí yemá káona. ⁷ Áánûqtuma tirááténataa wemá keqtaáyábá ôriq umá ákáitana Ítu Metáiyamma tímikaiqtaae. ⁸ Áánûqtuni aúba-wannaagoma maará kétiye:

“wemá uyéna ánná-naupake-wayukama taígani kuyátúrena waayúkaraq amuq-yatááqá yímikaiye.”

mirá téna Tébitini ibí kétiye. ⁹ abo wemá meyábáq utáiyé. min áaimma yaímma-kanaama maa-márábí máqe-uraiye. ¹⁰ min-nákómá kukáimma wemá mimórá-nákómá anaaékaqa utáiyé. wení náápaamma maa-márábí-káyúkámá yiráátiniqtaba wemá utáiyé.

¹¹ wemá wenamáárîq téna “keráwápíké yaímmama tímáyíkarai-kayukama máiyata abo yaímmama Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máiyata ínoe.” téna “yaímma-wayukama waayúkati yúrakaq itó-uma máeta átê-wataama tînô-kayukama máiyata ínoe.” téna “yaímmama yirááti-wayukama máiyata ínoe.”

téna tiráiyē. ¹² waayúkama yokaa umáyikai-aimma uyátárai-nakoqtaba mirá-umatikanoe. maami-máyáimá nóinabiyo? mi-máyáimá minnáe. Ítu Káríqtoqaq yirummá améta taígani-kayukama kuyátúmeta yíwáqnaa umá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnaá umáyikanoe. ¹³ maami yirááti-wayukati watáanapo kétima-timiyánataa Áánûqtuma keqtaámá wenáanikomma aónayaba tiráátiniye. wekák ketáái itáíq-itaiq í-yátááqtabá yirááti-wayukati watáagoma tíwáqnaa ínîqtae. mi-kánáámá ketáámá yagaroqtamá áikuiyona-yupaama mi táoqa Áánûqtuma keqtaámá timátimiq-timatimiq umá kétiraatinanama ketáái tirun-íyápógómá itóqma Ítu Káríqtoni áaimma mayéna anóniq íniye. ¹⁴ mi táoqa ókaraq iyápóraa ketáái túyánákómá íma wániye. mi táoqa uwáágoma yaayánama waéráinikaa umá ketáámá káqo-kaqon-aqtaba íma waéránátae. ímiye. ketáái tirun-íyápógómá itóqma anóniq ínataa táwî-wayukati makáqma aónai-yataakaraq kaaqaari-áikáráq ketáámá íma itánúnatae. ¹⁵ ímiye. aaqáo. miráimanibo ketáámá árain-aimma téqtaa Ítuni akái-yátáákáráq óq-wayukayaba tikánîqtae. miráinaqtaa ketáámá itóqma Ítun aúyawaakaa onanataá wemá aqnókáa íniye. ¹⁶ Ítuma íbêqa máqtemma wekák itáíq-itaiq umá máa-kayukama yagaroqtamá wenaúyawaakaa umá aráápayikanena kéiyē. máqten-aayapaq yabíkéna móra-mora-aukapakemma weqtábá-weqtaba akaiyátábá Ítumma yokaa kéumakaae.

¹⁷ íbêqa akoqnaá umá uyátárai-nakonopake timá-timune. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukaraa umá yeqtí aíbôq-yuyanakaraq íma máaro. ¹⁸ yeqtí yúyánámmá paá kumayupí wáiyē. yemá koaráaq-wayukaboata Áánûqtunopake nékaq mááe. ¹⁹ yeráwáqá máqte-tawi-kiyaamoq-yataaqa tarôq kéeta minnáyaba íma yigaaebí kémaraae. ²⁰ maamirá-qtátáákáa-qtátááqá Ítuma Metáiyama wenôpake keráwáqá íma ítaraae. ²¹ ímiye. keráwáqá Ítun-aama kéitaawana wemá árain-iraqo-qtataaqa keráwáqá tiráátiraiye. ²² keráwáqti naayón-ááímmá keráwáqti túgoma ákáin-aikaraq naayó-páái-únákáqtóráa umá tiwáábáq kabiraimmá maamirán-ááímmá keráwáqá paábaq matúwáaro. ²³ minnámo matuwéqa aúgen-unakaqtoraa umá aúge-tuyanakaraq aúgen-aikaraq kúberaaro. ²⁴ mirámô éqa káqomma íráqô-kanokaa umá kúberanoe. aúgemma káqo-naqa aúqma keráwáqti táaimma aokariq umá kateko umá Áánûqtun-aikoraa umá waíno. ²⁵ miránaqa kaaqaari-áímmá ítero. aati-aatimá pááq ínî-qtataaqtaba árain-aimma tero. ketáámá mimórá-túgóní waayúkaboqtaa wenamí-kenamin umá paá árain-aqtaa tennatao. ²⁶ abo keráwáqá tíyámma ínaqa íma kúmiq-yataariq oro. abo íma tíyámma yuwákaiyana waíno, ímiye.

mimórá-yúpáámá aabaúamá íma kupékainaqa

²⁷ abo tíyámmo íq-ia kéiyanaoena Tááqtaama tirunóbáqá yaberániye.

²⁸ keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma moyá-nákómá máqe-urenama íma ókaraq moyámmá mayáino. íma miráinimanibo wemá mayái ko mayáino. wení ápéqtaba kamáa káena mayái kémayena anaaékaqa móra-yataaqa íma makáiya-kayukama yemmá kanaaráq yíwáqnaa íno.

²⁹ tóyaupíke táwî-aimma íma yuwákéraq tero. miráimanibo paá mi-kátáámá waayúkama umá yíqtaaiq ínîn-aimma tíyana keráwáqtí táagoma yemmá íráqôniq umáyikaniye. ³⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá ummaa-yátááqá íma áméro. keráwáqtí matúq-matuq umá táí-meyakaraq puí-yátáákáráq mipíkemma keráwáqá Áánûqtuma tiwíkaitana wení Aokaq-Áágómá keráwáqtí tiwiráí-yátáákómmá káraapaiye. ³¹ táwî-toiqa makéq máqten-aimma temmá paábaq iyaabótúwáaro. íma tíyan-aimma aayaqtáá umá téraq káqo-kayukayaba mamá táíq umáyikai-tuyanamma íma ítáaro. ³² anónna-anonna umá íráqôniq oro. anónna-anonna tíyaqa áméro. abo taákaq oro. Ítuni áwîkaq Áánûqtuma keráwáqtí otaammá paábaq matukáiqtaba keráwáqá miraráá umá anónna-anonna otaammá paábaq matúwáaro.

5

¹ aboámá wení iyápó-annama yíkainiq umáraa Áánûqtu keráwáqtábá kákaiye. keráwáqá wení iyápó-annaboaq wenáikaa umá keráwáqtí táaimma mamá pááq oro. ²⁻³ Ítu Metáiyama keqtáá tirááténa ákáiniq umá keráwáqá káqo-kayukayataba tikaíno. minná Ítu Metáiyama keqtááyábá ákáitana wenaúwaraimma tímikaiqtae. Ítiráaeo-wayukama yeráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra íráqô-kamma ikámma Áánûqtukaq ámikaane. íbêqa ketáái kúmiq-yataaqtatabama Ítuma ketáái amí-yátááqá Áánûqtukaq máqe-urena Áánûqtu min-ámí-yátááqtábá amuqá makáine.

keráwáqtí aúkápimma kebó-yátááqátábá káqo-kayukati máqte-qtataaqtaba túranannama aiyábámá maami-kááyáq-yátááqtábá íma tero. Ítumma waráiya-kayukama maamirái-qtataaqtaba íkéte. ⁴ kebó-áímmá aábê-aikaa umá ítero. ímiye. paá keqtóyauqa ógaaqma Áánûqtuqtaba “tíkáie” tero.

⁵ maaminnáyaba taákaq maráaro. maa-káyúkama kebó-yátáárîq kéo-kayukagaraq káqo-kayukati minnáma máyáa-qtataaqtaba yúrananna káa-kayukagaraqa yeqtí anónnáma Áánûqtuni tiwiráí-nákómá yabíkái-marupaqa íráqôn-apeqa íma

wániye. yemá miráuma waayúkama yeqtí kamuqá óqtakakenabi yaataké tarôq umáka-qtataakaq kéita-kayukaraa mááe. yemá máqtemma Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberanobo Áánûqtuma yemmá anaaépariq umáyikaniye. ⁶ yaímma-wayukama yeqtí kaaqaari-áímmá keráwáqá íma iyuwáiyata makáqma aónaaro. mi-káyúkámá maami-táwí-yátáárîq kéiya-kayukama Áánûqtuni áyámma mayánóe. ⁷ keráwáqá nékaq maamirá-káyúkábíkémá máero. ⁸ naayóbáqá keráwákárâq kumayuq-yátáákárâq táwî-yataakaraq tirunóbáqá wáqe-uraimanibo íbêqa uyátárai-nakoma tirunóbáqá máitaq abo keráwápí ómmá ógiqma mááe. miráuma ókón áráakaa umá máaro. ⁹ ókómmá máqten íráqôn-aikaraq arupú-aikaraq árain-aikaraq abarokáq mamá pááq kéíye.

¹⁰ nói-qtataakoq uyátárai-nakomma amuqá kémarakaiyaa minnáyaba abáá oro. ¹¹ mi-qtátááqá waayúkama kamayupí kéo-qtataaqa keráwáqá tinaaémma umáyikáaro. miráimanibo keráwáqá yiráátero. yemá otaammá kúyo-kayukama mááe. ¹² táwî-yataaqa waayúkama kumayupí aúpáq oqtábá paá watáayaba kemá tigaaeyô kêtune. ¹³ ópí maami-táwí-yátááqá aónama ketageta kanaaráq aónáiyana paábaq kumayukórâá umá koínanama ókómó anónaraq wení márûqa kémayaiye. ¹⁴ miráipoata maan-áímmá ten-áímmá kéitaunatae.

“keráwáqá túmô wáe-kayukao, itó-oro. pukáapike itó-magiyana Metáiyama ómmá timíniye.”

téna Áítáíya Áánûqtuni amuné-nákómá naayóbáqá agatáine. ¹⁵ abo keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá atéráaro. íma aíbôq-tuyanakaraq mánomanibo aá itaí-wáyúkárâá umá máero. ¹⁶ íbêq-yupaama táwî-kanaaboq keráwáqtí túwaraa-kanaama yabíqma arutéraq íma táwí-táwí oro. ¹⁷ íma aíbôq-yataariq ínômanibo uyátárai-nakoni aúyánámmá abáá umá pááq oro. ¹⁸ íma aíbôq-nomma néraq neginaagí ínômanibo Áánûqtuni Aokaq-Áánápó mamá ógiraaro. ¹⁹ keráwáqá mi-qtátááqá uyátárai-nako Áánûqtuma káqo-kayukayaba umáyikena keráwáqtábágárâq umátikena i-qtátááqtábá íbí anónna-anonna umá tíq-tiq oro. nunamummá íbí tero. uyátárai-nakokaq tirukakékárâq imá tóyaupikemma kaapáupikekaraq tero. ²⁰ ketáái uyátárai-nako Ítu Káríqton áwíkaq ketibotááma Áánûqtukaq “tíkáiye” téraq máqte-qtataaqtaba oro.

²¹ Ítu Káríqton-aama kéiteraqa keráwáqá móra-mora-yuma weqtábá-weqtaba umá yetiménáápáq máero. ²² aaragô, keráwáqá uyátárai-nakon áama wáráanikaa umá keráwáqtí tiwaiqmááti yáama wáráaro. ²³ ketáámá itáíq-itaiq umá kéuna-yutaama Ítu Káríqton aúraa umá máunanataa wemá aqnókáá máitana

miraráá umá ánáakoma aúrítana wenawaikómá aqnókáá umá máiye. aamô itáa-kayukama Ítun aúraa owana wemá yemmá pukáapike kéyiwiraiye. ²⁴ Ítun-aama itáa-kayukama wení náápaakoni aménáápáqá mááe. miraráá umá ánáakoma wenawaikóní náápaakoni amenáápáq máiye.

²⁵ yiwaikô, Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba ákáitana yeqtábá pukuráiye. miraráá umá keráwáqá yiwaiqmááqá keráwáqti tínaaqmaataba tikaíno.

Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba pukéna

²⁶ wení watáanapo mamá aokariq umáyíkaraiye.

yeqti kúmiq-yataaqa paábaq kématuwena tete umáyíkaraiye.

²⁷ miráuraiqtaba wení waayúkama anaaékaqa wenaúraakaq kanaaráq itó éta yemá tágaginoe.

unáákáqtôraq paaigómá kááraa-kaaraa íena íma kaabú-káábú iníkáá umá wení waayúkama tágaginoe.

wemmá wáráa-kayukama aokariq éta máqten-otaakaraq íma waínna miraráá-kayukayaba Ítumma kákaiye.

²⁸⁻²⁹ yiwiqmááqá yeráwáqti yúyaba yíkainiq umá mórai q umá yetináaqtaba yikaíno. máqtemma yetúgoma íma kéyiwaagoe.

ímiye. abo aáwaqa améta íráqôniq umá kéyabiye. miráuma móra-nakoma wenamááriq wetábá ákáiniq umá wenánáakoqtaba

akaíno. ánibo Ítuma wenaúgaraq kéyabiye. wenaúma nóinabiyo? ketáámá wekáq tirummá amúnna-wayukataama wanaúma máunatae.

³⁰ ketáámá Ítu Káríqton aúma máqte-tuyawaaqa máunatae. ³¹ minnáyaba Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“waagómá wenanóboama kéiyuwena wenánáakote yagaroqtániye.

maa-kááyáq-nákámá mimórá-yúmá auráyóye.”

téna Mótetima Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáine. ³² maamin-áímmá aúpáq áaikaraq wáiyé. móra-nakoma wenánáakote kétébo

aúpáq-áímmá mirá téna Ítu Káríqtoma wení anaaéma kéwaraa-kayukayaba kétiye.

³³ miraráá umá keráwápike móra-mora-nakoma wetábá ákáinikaa umá ánáakoqtaba akaíno. ánáakoma awaikón áama yaaguyaqmá itaíno.

6

¹ iyápô, uyátárai-nakon-aama kéwareraq keráwáqti tinóboyuti yáama wáráaro. minnáma aanaúramma paá wáiyé. naayóbáqá Mótetima maará téna agatáine:

² “keráwáqti tinóboyuti yáama yaaguyaqmá itáaro.”

minnáma áqnáabaq ámáan-aimma timá móra akoqnáá umákain-aimma Áánûqtu timá tímikaiye. minnáe:

³ “miráráá íyana máqte-qtataakoma íráqôniq umáqtikainaq maa-márábí ayáqtáá-yupaama mánoe.”

téna Áánûqtuma tímá akoqnáá uráine. ⁴ yiboáo, íma keráwáqtí iyápóma mamá áyámma í-yátáápi aúqyíkáaro. ímibo keráwáqá uyátárai-nakoma tiráátinikaa umá keráwáqtí iyápóma yiráátero. yemá táwî-otaama kéguyamma yemmá táí-meyamma yímero. keráwáqá mirámô éqa yemmá anaúrakaq mamá yiráátimayikanoe.

⁵ mayái-wáyúkáo, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí yáama wáráaro. tirukaké yáama yaaguyaqma wáráaro. keráwáqá Ítu Káríqtoqaq mayái kémayeraq miráráá umá keráwáqtí kawáá-wáyúkáráq mayái yikáinaiq umá íráqôniq umá máyáaro. ⁶ móra-nakoma íma yabíkáinaq keráwáqá aati-aatimá íráqô-mayaima máyáaro. ⁷ keráwáqá paá waayúkayaba yimuqá marakái-máyáimá íma mayánômanibo uyátárai-nakoqtaba amuqá marakái-máyáimá máyáaro. ⁸ taákaq máráaro. íráqô-qtataariq keráwáqá kéomma mimórá-yátááqá anónnáma uyátárai-nakonopake mayánóe. maamin-áímmá máqte-kayukayabama áraine. mi-máyái-wáyúkámá ápéqa máyáakaraq mi-máyái-wáyúkámá íma ápéqa máyáakaraq máqte-mayai-wayukayabama maamin-áímmá áraine. ⁹ kawáá-nákô, keráwáqtí mayái-wáyúkáyábámá móraiq oro. keráwáqá yemmá íma ikatí-áímmá tero. taákaq oro. uyátárai-nakoma Áánûqtuma yabíkái-marupaq wemá yeráwáqtí uyátárai-nakaraq keráwáqtí uyátárai-nakaraq mimórá máena wenaúrakaqa paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq íma mááe. ímiye. máqte-kayukama mimórá-áúyánákáq kéyainaiye.

¹⁰ keráwáqtí tébakaq-kanaama maa-márábímmô máeqa uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-wayukama aúráaro. ¹¹ keráwáqtí akoqnááma uyátárai-nakonopake máyáaro. wení akoqnáárake matéqa weyukáá mayéq keráwáqá Tááqtaama makáqma yabitiné innayaba keráwáqá akoqnáá umá kanaaráq itó-inoe. ¹² itáaro. ketáámá íma waayúkate ááiqá kéunatae. ketáámá maa-márábímmá anókogaraq yeqtí náapaakaraq kumayupíqtábá ááiqá kéunatae. ketáái ááiqá waátáma ketúrapike íma kanaaráq káonetaa yeté ááiqá kéunatae. ¹³ mirá kéibo Áánûqtun áaimma weyukáá mayéraq mi-táwí-kánáámá yínnama keráwáqá imaamu-wáyúkáráá umá kanaaráq itó éq íma yawautínoe. ¹⁴ miráuma keráwáqá itó umá imaamu kuyéqa Áánûqtuni árain-aimma tímûranna kuyéq wení arupú-yataaqa títaraaq tiraqá kúiyana waátá-akoqnaagoma keráwápímmá íma kanaaráq kobéraniye. ¹⁵ maami íráqô-kataama kaayoné-yátááqtábá aítuqo ánáakuyonaikaa umá mi-kátáámá taákaq máráaro. ¹⁶ maamirá éq keráwáqtí itáiq-itaiq umá yáqtorai-

yataaqa túbáqá keráwáqtí weyukóráá umá akoqnáá inaq itó oro. keráwáqtí uyátá-maqma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa Tááqtaama uyátanena ínnama aúyaqtikaniye. ¹⁷ keráwáqá pukáapike atóbatikaniqtaba Áánûqtu akoqnáá umá timá-timena maamin-áímmá yaqtóráaro. maamin-áraín-áímmá tiqnókáq kámokaa kúbereq abo tokóruraa-puma múte yaúyoro. keráwáqtí tokóruraa-puma minnáe. Áánûqtun-aama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tímikaiye.

¹⁸ nunamummá tíq-tiq oro. nunamummá kéteraq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ayuwáiyana keráwáqá nóin-ainabi tînômma tiráátiniye. nunamummá kéteraq túbanaaq umá yokaa umá máero. máqtemma itáíq-itaiq kéokayukayabagaraq ¹⁹ keqtábágáráq nunamummá tíq-tiq oro. kemá tóyauqa ógaraananama Áánûqtuma árain-aimma arupú-aikaraq tímínîqtaba minnýaba nunamummá tero. kemá itó-uma waayúkati yúbáq Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení Metáíya Ítuqtaba tenúnnayaba Áánûqtukaq nunamupí timá áméro. ²⁰ kemá waayúkati yúbáq kéteq ikatiq íma ónúnnayaba minnýabagaraq nunamupí tero. miraráámô Ítu Káríqtoqtaba tiráunaboaq íbêqa kaarabútibi akoqnáá-annanapo (téininapo) atáá umátíkáawaq máune.

²¹ Tíkikati wemá min-áúbá-wánnáámá keráwáqtôpaq maména wíniye. wemá ketí máqte-qtataaqtaba kemô únnayaba móma timá-timiniye. wemá ketáái íráqô-tibaqawaaraa-naqa máena wení mayaíráq uyátárai-nakoqtaba yáqtoqma akoqnáá kéiyé. wemá máqte-qtataaqa maabáq wái-qtataaqtaba timá-timiniye. ²² keráwáqá keqtááyábá itánôqtaba keráwáqtí tíyaqa umá tíqtaaiq ínîqtaba wemmá timákaraune.

²³ maami kaayoné-yátáákáráq akai-yátáákáráq ketibotáá Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yeqtôpake kéitaq keráwáqá mayaígáae téq kétune. keráwáqtábá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq ketáái máqte-tibaqawaaraa-kayukagaraq mayaígáae téq kétune. ²⁴ keráwáqá keráwáqtí akai-yátááqá uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqkaq íma aúyatikeq keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataaqa mayaígáae téq kágayaune. kemá Póroe.

Pirípiani

Îtun **anaae kéwaraa-yubaq Píripai-marupaq Pórogaraq Tímotite ánná-naupaq Arómubaq agatááye.**

¹ maa-páátímá Pórogaraq Tímotite kerátáyôpakene. kerátámá Îtu Káríqtoni kaqtó-nakae. kerátámá náayuwabi Píripai-marupaq Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yubaq kágayauye. yeráwákáráq mi-káyúkámá náayubi Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yubaq yabíkáa-kayukayopakaraq maami-páátímá kágayauye.

² Áánûqtuma ketibotáámá uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákogáráq yenákámá keráwáqá máqtemma tímetaao.

³ kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq keráwáqtábámá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqa ⁴ kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq timuqá kémarauene. ⁵ íbêq-awaataqa Áánûqtuni átê-wataama tí-máyáímá mamá kemmá tíwáqnaa urááwapoqaq kemá timuqá kémarauene. ⁶ áníbo maaminnáyaba kéitaune. Áánûqtuma keráwáqtí íráqôn-aaimma áaimma átáma miráurena wemá miráumae kéuwinana mi-kánááráq Îtu Káríqtoma yauwéqma kumín-awaataq keráwáqtí íráqôn-aaikoma mútûq pááq umá ánataniye. ⁷ kemá aati-aatímá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq ketirummá keráwáqá tímúnnama arútáiniq kéiyé. abo keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataakomma keráwáqá ketêgaraq yáíkaa qéunatae. kemá Îtuqtaba átê-wataama áraine téq akoqnáá umá túnnama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. naayóbáqá kemá ánná-naupaqa máqe-uraunaboqaq íbêkaraq kemá ánná-naupaq máunama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. ⁸ Áánûqtuma ketáama ítáimma áraine. áníbo kemá kétima-timunama keráwáqá ketirukaké kétimunnama miráuma Îtu Káríqtoni arukakékáá umá keráwáqá kétimune.

⁹ kemá keráwáqtábámá Áánûqtukaq maará téq kétune. keráwáqtí tirummá amí-yátáákómá anóniq umáe uwíyábá kétékaiye. Áánûqtuni árain-itai-yataaqa mayaígáae téq kétune. nóinawabi íráqôniq éna nóinawabi táíq ínayabama yainaiígáae téq kétune. ¹⁰ keráwáqá miráiyatabama mú mikákáá íráqô-qtataaqa kanaaráq mayánoe. keráwáqá mú mikákáá íráqô-qtataaqa mayáiyana Îtu Káríqtoma yauwéqma kumíní-kanaaraqa

keráwáqtí kúmikaraq tigaemá í-yátáákáráqá Áánûqtun-aurakaqa íwaniye. ¹¹ ímiye. keráwáqá wenamáa Ítu Káríqtonopake árain-iraqo-qtataaqa yí-qtátááqñápó keráwáqá ógiranoe. min-íráqó-qtátááqá keqtáá kétimitabataa ketáámá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba kéteqtaa wanáwíqa múte kéyauyunatae.

¹² ketíbâqawaayuo, keráwáqá maamináyaba itaígáae téq kétune. kemá maakáqá ánná-naupaq máunanaboana átê-wataagoma Ítuqtaba wéyáwé uráiyé. ¹³ miráuma anómma yabíkáa-kayukati kawáá-wáyúkágáráq yaímma káqo-kayukagaraq máa-yuma yemá máqtemma kéitaamma kemá Ítu Káríqtoni kaqtó-napoaq ánná-naupaq máune. ¹⁴ kemá ánná-naupaq máunataboata taíganimma Áánûqtuni waayúkama yeqtí Ítukaq itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma akoqnáá uráiyé. íbêqa yemá waayúkati yúbáq itó kéeta átê-wataama akoqnáá umá kêteta ikatíq ikéoe.

¹⁵ yaímma-wayukama kárún-aimma timátiketa yemá anón-iwíqa mayaíyábá keyikaitataboata Ítuqtaba átê-wataama kétémanibo óq-wayukama Ítuqtaba íráqôniq ónáae téta kéte. ¹⁶ Áánûqtuma kemmá wenáama mayaíyuwánúnayaba mimáyáímá tímikaitata yemá minnáyaba kététaboata yeqtí yirukaké kéte. ¹⁷ mi-káqó-káyúkámá Ítu Káríqtoqaq itáíq-itaiq í-yátáákáké ikete. ááqibo yemá kemmá kárún-aimma kétima-tikaae. kemmá tú-tíqa í-yátááqá arúbama timínôqtabama yimuqá kémaraae. ¹⁸ ááqibo yemá waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama itáíq-itaiq kéeta tíyanabi paá yeqtí yóyaukake min-áté-wátáámá Ítuqtaba tíyamma minná íráqô-qtataaqa wáitaq kemá timuqá kémaraune. ¹⁹ owé. kemá timuqá paá maráiq-maraiq ónúne. keráwáqá keqtábá Áánûqtukaq nunamummá kétéwana Ítu Káríqtoma kemmá tíwáqnaa kéiyé. mirái-qtataaqtataboqaq kemá kéitaunama Áánûqtuma kemmá tiwíqma paá ayúqtikaniye.

²⁰ uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábámá kemá tigaemá íyábá ikétikaiye. kemá tú wamá máenawabi púyônama íbêkaraq aati-aatimá Ítu Káríqtoqaq íma ikatíq éq yaaguyabiyábá kétéikaiye. ²¹ ketí túyánápímmá aúwaraimma nóinabiyo? minná Ítu Káríqtoqtaba miráiyaba kéune. puí-yátááqá nóinabiyo? minná uyátá-maqma íráqô-qtataare. ²² kemá maa túráqô matúq-matuq ónúnnama maannáyaba wáiyé. Ítu Káríqtoqtaba íráqô-mayaima mayaíyábá wáiyé. miráinaq kemá náanawaq aúyaq-maranuno? paá tú wamá mánu puyónúnô? ²³ kemá maami-kááyáqá íráqô-qtataakoni aúkápimma máune. kemá Ítu Káríqtote Áánûqtuni márûpaqa umma mánunayaba kétéikaiye.

mirámô onanamá kemmá íráqôniq íniye. ²⁴ miráimanibo keráwáqtábámá kemá íma púyônama minná íráqône. ²⁵ kemá máananama keráwáqá íráqôniq umátikaniye. minnáyatababoaq kemá itáunnama kemá íma árúqa puyónúne. miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéonana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma anóniq kéinaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá timuq-yatáákáráq uyátá-maqma anóniq íniye. ²⁶ miráuma keráwáqá kemmá ókaraq kêtimoneqa ánná-naupake kúmônayaba Ítu Káríqton-awíqa kanaaráq múte yauwínoe.

²⁷ íbêqa keráwáqtábá maannáma anó-qtataare. keráwáqtí táaimma Áánûqtuni átê-wataarake máyáaro. mirá kéiyáq kemá keráwáqtôpaq ímo yéqa keráwáqtí íráqôn-aaítaba itánúne. itáíq-itaiq í-yátááqátábámá akoqnáá kéeraq keráwáqá máqtemma mimórá-túyánákáq máero. átê-wataama Ítuqtaba kéyaqtoreraq keráwáqá máqtemma mimóraráá umá máeraq Ítuni namuro-wáyúkámá webó agayíkáaro. ²⁸ keráwáqtí namuro-wáyúkáyábámá ikatíq íoro. akoqnáá oro. mirámô kéiyatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá timónáiyamma keráwáqá yemmá kanaaráq uyátáawaniq ínoe. taákaq máráaro. móra-waigoma yemmá uyátánimma wemá Áánûqtue. ²⁹ Áánûqtuma keráwáqá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukama máigaae téna aúyaqtikaraiye. miráipoaq keráwáqá wekáq itáíq-itaiq kéowana Ítuqtababoaq tú-tíqa mayáiyábágáráqá Áánûqtuma keráwáqá aúyaqtikaraiye. ³⁰ keráwákáráq kegáráqtáá mimórá-ááíqtáá kéunatae. minná Áánûqtuni aakótê Tááqtaani aakótê ááíqa kéoye. miráinaq kemá ááíqa únaq aónaaniq umá miráuma ááíqa oro. miráitaq kemá ááíqa paá íq-íq kéune.

2

¹ keráwáqtí túwaraikoma Ítu Káríqtoqtaba mamá akoqnáá kéumatikaiyo? wení akaí-yátáákómá keráwáqá timakakí kéiyó? wení Aágomma aanabóráá umá kémayaaó? Ítun anaaémo káqowa-kaqowamma kaayoné kéumayikaaó? keráwáqtí tirummá káqowa-kaqowamma kéyimeo? ² mirámô kéeqa kemá maará téq keráwákáq inaa kétune. máqtemma keráwáqá mimórá-túyánákáq máeraq mimórá-tíkái-yátáápí yagaroqtaaro. kemá káonaune. keráwáqtábá timuqá kématikaune. ³ aúyababa íoro. keráwáqtí túma íma mamé úyôro. ímibo móra-mora-yuti aménáápáq máero. aati-aatimá káqowaqtabama túyánápímmá téraq “wenáwíkomma ketíwíkomma uyátá-maqma wáíye” téraq tero. ⁴ kenamááríq keráwáqtábá íma yabi ínômanibo káqoyuyabagaraq yabíyíkáaro. ⁵ keráwáqtí túyánákómá Ítu Káríqtoni aúyánákáá íno. ⁶ wenáaikoma Áánûqtuni áaikote mórai q kéíye.

wemá Áánûqturaa umá máqe-uraimanibo min-náápáámmá íma yáqtokaiye. ⁷ ímiye. wení anó-tagama-yataaqa paábaq yukéna kaqtó-naqa aúkáiye. wemmá aaragómá marákáitana paá maa-márábín-nákáá aúkáiye. ⁸ wemá Áánûqtugaraq waayúkagaraq yeqtí yiménáápáq wetábá wenamááriq maréna máqe-uraiye. wemá Áánûqtun-aama waréna puí-yátááqá máyáitata kaapaq-yátáq ikámôwana pukuráiye. ⁹ miráimanibo wemá aamá ítáitanaboana Áánûqtu wemá pukáipike mamá itó umákátuwena mú mikákáá yanaa-márúpáq akéna wemmá máqten-awiqa uyátá-maqma yanaan-áwíqá ámikaiye. ¹⁰ miráinaq máqtemma Áánûqtuni-marupaqa máa-yugaraq máqtemma maa-márábí máa-yugaraq máqtemma maa-márágóní aménáápáqá máa-yugaraq min-áwíqá kéiteq Ítuni aúbáq yiraayutaúmmá ayánoe. ¹¹ ániibo máqten-oyaukoma téta “Ítu Káriqtoma uyátárai-nare” téta tínoe. miráinata máqtemma wenaboámá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

¹² tikáin-aanabo, ketáama wáráaro. kemá keráwáqtê máqe-uraunaqa ketáama wakááe. íbêqa kemá keráwáqtôpake yatákuraanaqa uyátá-maqma ketáama waqma arútaaro. keráwáqtí kúmiq-yataapikemma Áánûqtuma keráwáqá tiwíkaiqtaba káqo-yuma yiráátéraq Áánûqtuma mi-qtátááqtábá amuqá íma márái-qtataariq íyábámá ikatíq oro. ¹³ taákaq máráaro. Áánûqtuma tirunóbáqá máena wenaúyánákáq miráin-oqtaba tíwáqnaa kéiyé.

¹⁴ nôrawabi kéeqa nárún-narún-aimma íma téraq nóbíq-aimma ítero. ¹⁵ waayúkama íma waátá-yataariq í-ááímmá aónaa-kayukaraa keráwáqá oro. keráwáqá waayúkama yeqtí áaikoma waátá-yataariq éna kaé-kai-yuti aúkáapimma máamanibo keráwáqá Áánûqtuni iyápóma yeqtí otaamá íma wáiniq umá miráuma máaro. wiyókómá aabayákáq kamá tágainikaa umá keráwáqtí táaikoma ókáá umá maa-márábímmá kamá tágaino. ¹⁶ keráwáqá maa-márábí-káyúkámá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba watáama kétima-yimeqa keráwáqá miráuma wiyókóráá umá táganoe. miráinana Ítu Káriqtoma kumínaqa keráwáqtábá timuqá maránúne. miráinaq kemá ítáanama máqtemma ketí mayaígómá paátataakaa íma íniye.

¹⁷ ketúgoni naaegómá Áánûqtukaq amí-yátáákáá umá aqti íníyô? keráwáqtábámá kemá puyónúnô? mirámo ínaqa kemá timuqá kémareq keráwákáráq Áánûqtukaq “tíkáiye” tenúne. ¹⁸ keráwákáráq timuqá kémareq kemá puyónayabama Áánûqtukaq “tíkáiye” tígáae téq kétune. ¹⁹ uyátárai-naqa Ítumma akáinaqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq pááqya-kanaabi wíniye. miráinana wemá keráwáqtábá

kemmá mamá kanaarâq kêtima-timena umá tíqtaaiq íniye. ²⁰ maakâqá wemá wenamá ketí týaqa keyainena keráwáqtábá aúyánámmá kéitaiye. ²¹ tébakaq-wayukama paá yenamáárîq yetábá yúyánámmá kéitaae. mi-máyáímá Ítu Káriqtoqtaba mayaiyábámá íma yúyánámmá kéitaae. ²² Tímoti weni íráqô-mayaiyabama keráwáqá kéitaae. átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáqá týábámá kemmá tíwáqnaa kéiyee. miráuma áanikoma aboámmá áwáqnaa ínîkaa umá ketê mayaímá kémayaiye. ²³ ketineqá nôi-qtataarabi pááq íné ínata timá-timiyáqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq wíniye. ²⁴ ániibo kegárâq keráwáqtôpaqa pááqya-kanaabi wíyábámá kemmá kêtikaiye.

²⁵ keráwáqá Ipaaparoráítatimma ketôpaq timákáawana iréna íráqôniq umá kemmá kawáá umátíkaraiye. ábâkoma awaaómmá áwáqnaa ínîkaa umá kemmá tíwáqnaa uráiyee. wemá ketê mayaímá kémayena ketê yagaroqtamá Áánûqtuni watáama téna ááiqa uráiyee. íbêqa keráwáqtôpaq kemá wemmá yawwéqma timákanaa kéune. ²⁶ wemá máqtemma keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kákaiye. keráwáqá weqtábámá karí kémayaiye téq ítaraataboana wemá netuq-áúyánámmá ítaraiye. ²⁷ áraimma wemá anó-karima mayéna púyôwaniq uráiyee. miráimanibo Áánûqtuma wemmá paru-yátááqá ámitana ípukaiye. kekárâq Áánûqtuma paru-yátááqá tímikaitana wemá íma pukáitaq kemá íma tirumma í-yátááqá arúbama matáune. ²⁸ miráiniq Ipaaparoráítatimma keráwáqtôpaq timákáanana yawwéqma wíniqtabama kemmá ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wemmá káoneqa timuqá kémaraiyanama mi-wágómá kemmá mamá timuqá matikáinaqa keráwáqtábámá netuq-túyánámmá íitanune. ²⁹ uyátárai-nakoqtaba tîbâqawaamma weqtábámá “iyo” kéteraq timuqá máráaro. máqte-kayukama náayuwabi Ipaaparoráítatima inîq o-yúma tikaq múte yíkáaro. ³⁰ wemá mayaímá Ítu Káriqtoqtaba kémayena púyôwaniq uráiyee. áqnáabaqa wenaúma aúgugu íyábámá íma aúyánámmá ítaraimanibo wemá kemmá tíwáqnaa uráiyee. keráwáqá kenamáárîq kemmá miráuma íma kanaarâq tíwáqnaa owánîq oqtábámá wemá kemmá tíwáqnaa uráiyee.

3

¹ ketíbâqawaayuo, uyátárai-nakoqtabama ôriq umá máráaro. naayóbáqá keráwáqtôpaq agatáuna-aimma móragaraq kêtima-timunnamanibo minnáyabama íma tîbô kégaiye. ániibo min-áikómá keráwáqá íráqôniq kéumatikaiye.

² kékén-áímmá kêtima-timune. iyákóqtábá atéráaro. mi-káyúkámá yemá ummaa-yátááqá mamá paá kéeta túma karáiyamma “keráwáqá atóbanoe” téta maqmá káonaae.

³ ketáámá áraimma túma kárataunna-yutaae. Áánûqtuma kataái táabikemma waátá-yataaqa kárama paábaq yuwéna keqtaámá wení Aokaq-Áágómá tímikaiqtaboanataa ketáámá árai-karataunna-yutaae. wení Aokaq-Áágóní akoqnaarakemma ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kétunatae. miráitaqtaa Ítu Káríqtonopake tágama-yataaqa kémayaunatae. miráitana yúma karai-yátáákómá keqtaáráqá paátataakaa kéiyé. ⁴ náawabi aúyánápímmá téna “Áánûqtuma káráta-tuyababoana mamá paá umátikaniye.” tenama wemá íkárutaiye. ítáaro. kemá máqte-qtataaqa aúgoqtabama mirá-umatukaune. ⁵ ítáaro. kemá ketinóma kemmá matíkáitaqa kemá Ítiráaeo-naqa máqe-uraune. inaau-náúpáqá kemmá matíkaraitana abapaké kaumokánáámá yátáitata ketúma kárátaane. ániibo kemá Péqtiamaanini ánnábike-naqune. ketítaubikoma yemá Íbaru-aimma tiráawaq kegáráq Íbaru-aimma tiráune. ámáan-aiqtabama kemá Pératínaqa máeq máqten-amaan-aimma kemá wakáune. ⁶ ámáan-aimma waraiyábámá kemá karuwaaq kéeq minnýababoaq Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítuqtaba mórabi áikuyo-yuma kemá yemmá yíkamonaq maqmá aónaraune. owé. ámáan-aikoma waayúkama mamá íráqôniq kanaaráq umáyikaniyaaawaataq kemá íráqôn-naqa máqe-uraune.

⁷ miráimanibo máqtemma mi-qtátááqtábámá naayóbáqá “íráqô-qtataare” téq ítaraunamanibo íbêqa Ítu Káríqtoaboaq mi-qtátááqtábámá “paátataare” kétune. ⁸ mi-qtátáákómá máqte-qtataakoqtabagaraq yeqtábámá “paátataare” kétunamanibo Ítu Káríqtoqtabama ketí uyátárai-nakoma máena mi-qtátááqtábá wenamá “anó-qtataare” kétune. min-nákóqtábámá máqtemma káqo-qtataakoma “araatá-qtataare” téq paábaq yukáune. Ítu Káríqtomma wenamá matéq ⁹ weté yagaroqtamá mánaa kéune. naayóbáqá Áánûqtun-aurakaqa ketí íráqô-mayainapo kateko ónúyaba maqmá aónaraunamanibo íbêqa kemá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá yáqtoraanapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máune. ámáan-aimma waráuna-waigoma kemmá mamá Áánûqtun-aurakaq kateko íumatikaraibo Áánûqtu keqtaámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq únnayabataa kateko-yátááqá paá kétimiqtae. ¹⁰ íbêqa kemá Ítu Káríqtote áqnábariq umá yagaroqtánááq kéune. min-ákóqnaágómá wemmá pukáipike mamá itó-umakaraimma min-ákóqnaágóqtábá itánááq kéune. Ítuni aú-aiqa yáikaq umá mayánááq kéune. ániibo wemá máena pukáiniq umá ketí kúmiqa íma wáiniq umá mánaa kéune. ¹¹ ániibo kemá túyánámmá itáunana kegáráq pukáanabike itó-ureq aúge-tuwaraimma mayáuné.

12 kemá téq “Áánûqtun-aurakaqa áqa kateko umá mútûq ánataguraune” téq íkétune. Ímibo Ítu Káríqtoma kemmá áqa wetábá matáiniq umá kemá mi-kátékó-ááímmá ketábá mayánáae téq maqmqá aónaqte kéune. 13 ketíbâqawaayuo, “kemá áqa Ítuqtaba uyaatimá uyátáraune” téq íma kétune. Ímibo maami-mórâ-yátááqtábá maará kéune. minnâ tinnaépaq yukáuna-yataaqtabama kétiwikaq túbâq wái-qtataaqtaba mayánáae téq únnama 14 kemá móma móra-nakoma uyaatimá uyátainiq umá kemá amuq-yatááqtábá uyaatéq ánatai-aqtoraq ónáae téq tiyááqtâma kuyúnnama koma kéyauweraune. min-ámûq-yátááqá wáimma aúwaraimma Áánûqtuma keqtáámá “umma máyáaro” téna Ítuqtabama tááyaraqtaae.

15 ketáámá máqtemma náayuwabi Ítuni yiráátinna-aiqtaba waayúkaarikaa umá mirá-onatae. minnáyaba keráwáqá káqo-tuyanamma itáiyanaama Áánûqtu keráwáqá abarokáq tiráátiniye. 16 miráinaqtaa íbêq-awaataqa min-ámmá waráunataama waqmqé wíq-wiq ónátaae. 17 ketíbâqawaayuo, kemá miráunaiq umá keráwáqá mirá-oro: miráinaq keráwáqá mi-káyúkámá yemá ketáá miráunaiq umá miráó-kayukati yáaimma wáráaro. 18 taígani-taoqa maamin-áímmá timá tímikaunama íbêqa tiqnumá kéyaitaq ókaraq kétima-timune. minnâ taígani-kayukama Ítu Káríqtoni namuro-wáyúkámá máeta Ítuma yeqtábámá kaapaq-yátâq nôrawabi umáyíkaraiqtabama paábaq awéqtâma kéyuwaae. 19 yemá yawítígino-marupaq wínoe. yeqtí aáwaqa awetáwaata umá naan-áikómá Áánûqtuni amáákaq kéuwiye. Áánûqtun-aurakaqa yigaemá í-yátááqtábámá yemá yeqtí yúma maméta kéuyoe. yemá yeqtí yúyánámmá mimórâ-ákóqnááraké máqte-qtataaqa wení náápaakoni aménáápáqá kémaraiye.

20 ketáái naa márûqa Áánûqtuni márûpaq wáiyee. keqtáá atóbatikanin-naqa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínîqtaba awé kéunatae. wemá Áánûqtuni márûpakemmo kuménama 21 ketáái túma waerániye. ketáái aqnú-tútáámá mamá wenaúraa tágama-yataakaraq aútikaniqtaae. mirámô ínîmma mimórâ-ákóqnááraké máqte-qtataaqa wení náápaakoni aménáápáqá kémaraiye.

4

1 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kemmá tíkáin-aanaboma máawaq keráwáqá tímónaiyabama ôriq umá kétékaiye. keráwáqá kemmá mamá timuqá kématikeq ketí mayaígóqtábámá amuq-yatááqá mááe. ketí tíkáin-aanabo-wayukao, Ítukaq itáíq-itaiq umá máeraq yaqtóráaro.

² Yúóriaoyaa Tíqtikio, ókaraq uyátárai-nakoqtaba kenákámá ke-ánáánóráá umá máakaa. ³ ketibârawaao, egáráq mi-kááyáq-ínikórátámá yíwáqnaa uwo. yenákámá ketí yagaroqtamá Ítuqtaba átê-wataama tí-máyáímá matááye. ketáámá máqtemma Kérémeqtigaraq yagaroqtamá tébakaq mimórá-máyáímá máyáa-yugaraqtaa yagaroqtamá mayaímá matáunatae. ániibo máqtemma yeqtíwîqa matúq-matuq í-áwíq-wánnáábí wáiyee.

⁴ aati-aatimá uyátárai-nakoqtaba timuqá máráaro. móragaraq kétupo timuqá máráaro. ⁵ máqte-kayukama iyuwáiyatawaaq yemá keráwáqtí kaayoné-ááímmá aónaaro. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íma nékaq máiyee. ⁶ kéqokeq-yataaqtabama netuq-túyánámmá íma itáaro. Áánûqtukaq nunamummá kéteqa nóiqtababi íyaqtaba wemmá kêtímameraq “tíkáiye” téraq wekáqô ítama káoneqa tero. ⁷ miráinaq keráwáqá máeq Ítu Káríqtokaq kamuqá kéitaiyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqtí túyánákárabi túraqa yabítikaniye. mi-kááyóné-yátáákómá ketáái itai-yátáákómá uyátá-maqma wáipoaqtaa ketáámá árain-uramma mi-wágóní áaimma íma kanaaráq itánúnatae. ⁸ ketibâqawaayuo, maannáma ketí aqtó-wátááe. min-aráí-qtátáákáráq mí múte yauwí-yátáákáráq arútai-qtataakaraq otaammá íma wái-qtataakaraq tirunóbáqtáá íráqôniq i-qtátáákáráq Áánûqtuma keqtaáyábá yaaguyabíkáae ti-qtátáákáráqá mi-qtátááqtabámá keráwáqá túyánámmá itáaro. ⁹ mi-qtátááqtabá tiráátiraunama taákaq makéraq mirá-oro. wataarake keráwáqá kêtiraateq nói-qtataarirabi uráunarakekaraq tiráátiraune. kemá tiráátiraunaiq íyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqtê wániye.

¹⁰ uyátárai-nakoqtaba miráunama kemá timuqá kémaraunaq keráwáqá keqtábá tirummá kéumatikaae. naayóbáqá keráwáqá kemmá tirummá umátíkaraamanibo kemmá tíwáqnaa ínôqtabama aammá íma wáqe-uraiye. ¹¹ kemá paá móneqtabama íma kêtune. ímiye. kemá taíganiqtababi pááqyaqtabama kanaaráq timuqá maránúne. ¹² kemá áwáyoq-naqa máeq oótan-naqa máqe-uraune. taíganin-aawaqa naiyábábi táama yaiyábámá kemá kéitaune. kemá nóiqtababi onnamá uyátá-maqma maréribi máqte-qtataaqa íma maréq ónúnyabama kéitaune. ¹³ Ítu Káríqtoma kemmá akoqnááma kêtimiqtababoq máqte-qtataaqa ketúraq pááq ínayabama akoqnáá umá kanaaráq mánune.

¹⁴ miráimanibo kemá taígani-ummaa-yataaqa kémayaunaq keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráamma minná íráqô-qtataare. ¹⁵ kemá ketí áqnaabaq-yupaama waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama tiráunaq keráwáqá Pirípiani-wayukama kéitaae. minná kemá Maaterónia-marabake yuwéq kéunaqa

keráwáqá kenamáa tíwáqnaa umá móneqa tímikaae. tébakaq Áánûqtuni waayúkama áikuyo-yuma yemá kemmá íma tíwáqnaa urááe. ¹⁶ owé. óq-taoqa kemá Tetarónáíkaq máunaq miraráa umá tíwáqnaa urááe. ¹⁷ kemá móneqtaba íma ítama káonaunamanibo keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráápoana Áánûqtuma íráqô-meyamma timíniye. ánibo minnýyaba timuqá kémaraune. ¹⁸ Ipaaparoráítatima keráwáqtôpake amí-yátááqá kemmá tímitaq íbêqa kemá nóiqtababi kéunnaa kémayaune. átê-kuyumma in-ámí-yátááqá Áánûqtukaq ámêwana wemá amuqá kémarena máyáinikaa umá keráwáqtí amí-yátáákómá mirá-uraiye.

¹⁹ ketí Áánûqtuma Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakokake máqte-qtataaqtabagaraq keráwáqá ommá timíniye. ²⁰ Áánûqtuma ketibotáámá weni tágama-yataaqa wáimma watúq-watuq umá weni tágama-yataaqa wániye. miráuma waíno. ²¹ Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítu Káríqtonnama máa-yuyopaqa miráo-maarao-aimma kétimayikaune. ²² tîbâqawaaraa-kayukama ketê máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. máqtemma Áánûqtuni waayúkama maabáq máa-yuma miráo-maarao-aimma kéte. ánibo yemá náayuwabi Títaani anómma kámááni-naupaq mayaímá máyáa-yuma yemá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma ôriq umá kétimatikaae.

²³ uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma keráwáqtí taágote yagaroqtamá waíno.

kemá Póroma
Tímotigarare.

Koráátiani

Ítun anaae kéwaraa-yubaq **Koráátai**-marupaq **Póroma ánná**-naupaq **má**ena **watá**ama **kétitana** **Tí**moti **agatá**iye.

¹ min-áúbámá kemá Póroma mórama Ítu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-naqa ketáái tíbâqawaaraa-naqa Tímotigaraq kágayauye. ² Áánûqtuni waayúkama Koráátai-marupaqa Ítu Káríqtoqtaba kerátáái tíbâqawaayuma yemá Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraa-yubaq kágayauye. Áánûqtuma ketibotáámá kaayoné-yátááqá wení íráqô-qtataakokaraq keráwáqá timíno.

³ kerátámá aati-aatimá Áánûqtuma ketáái uyátárain-naqa Ítu Káríqtoni aboákáqá nunamummá keráwáqtábá kéteka “tíkáiye” kétuye. ⁴ Áánûqtuma wení márûpaq keráwáqtí meyámmá tíkáitana wáitaq awé oqtábámá ketáámá ítaraunatae. abo keráwáqá Ítu Káríqtoqtaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeq keráwáqtí tirummá Áánûqtuni waayúkama yímêqtabama kerátámá kéitauye. ⁵ áqnáabaqa keráwáqá árain-aimma min-áté-wátáámá Ítuqtaba matáamma minná íráqô-meyaqtaba Áánûqtuma keráwáqá timínîtaq ítaraae. abo Áánûqtuma keráwáqtábá min-íráqô-meyámmá wení márûpaq tíkaraiye. ⁶ maamin-áté-wátáágómá máqte-marabaq wéyáwé kéiye. minná Áánûqtuni íráqô-qtataakoma máqten-aukapaq wéyáwé kéitana keráwáqtí áukáapikaraq wéyáwé kéitaq keráwáqá áqnáabaq kéitaq tágama ítaraae. ⁷ ketáái tíkái-tibaqawaama Ipááparatima kerátái mimórá-máyái-nákómá wemá keráwáqá tiráátiraiye. wemá Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoarena keráwáqá tíwáqnaa kéiye. ⁸ ániibo Aokaq-Áágómá keráwáqá arummá tímî-qtataaqtaba kekárátámá timá tímikaiye.

⁹ miráitana wemá kekárátámá timá tímikaitakaboaka kerátámá Áánûqtukaq nunamummá aati-aatimá keráwáqtábá kétuye. Áánûqtuma keráwáqtí túyánápímmá wení aúyánánápó maqmá ógitikainaq miráigaae téka kerátámá nunamummá kétuye. Áánûqtuma wení Aágoni itái-yátáákáráq ítama tágai-yataakaraq maqmá ógitikaikaae téka kétuye. ¹⁰ miráinaq keráwáqá Áánûqtumma ákái-kayukaraa umá kanaarácq mánoe. ániibo keráwáqá aati-aatimá Áánûqtumma amuqá maránî-qtataariq ínoe. miráinana Áánûqtuqtaba keráwáqá íráqô-mayaima kémayaiyana mi-wágómá íráqôn-aramma iyániye.

miráinana Áánûqtuqtabama keráwáqtí itai-yátáákómá uyátá-maqma anómma aurániye. ¹¹ Áánûqtuni tágama-akoqnaabike keráwáqá akoqnáá ínôqtaba nunamummá kétuye. miráinata waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaiyaqa keráwáqá paá Ítukaq itáíq-itaiq umá túma pukáinabaq mánoe. ¹² keráwáqtí timuq-yatáákákémmá Áánûqtukaq “tikáíye” tero. wemá wení yabíkái-marupaqa ópí yáíkaaq ínôqtaba keráwáqá mamá yokaa umátikaraiye. máqtemma Áánûqtuni óq-wayukate yáíkaaq ínoe. ¹³ abo wemá keqtáámá kumayukóní akoqnáábikemma tiwíqmenataa wení ákáin-aanikoni yabíkái-qtataakoni aménáápáq tiwíqmenataa utáíye. ¹⁴ wení áanikoma keqtáámá mamá umátíkaitanataa ketáái kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátukaiye.

¹⁵ Áánûqtumma ketáámá íma kanaaráq aónanunataamanibo Ítu Káríqtoma wemá wekáá kéíye. itáaro. naayóbáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtomma tarôq umákarena máqte-qtataaqa anaaékaq tarôq uráíye. ¹⁶ Ítu Káríqtoni akoqnáarakemma Áánûqtu wíyôpaq wái-qtataakaraq maa-márábí wái-qtataakaraq tarôq uráíye. ketáámá mi-qtátááqá kanaaráq káoneqtaa íma kanaaráq káoneqtaa únna-yataaqa wemá tarôq uráíye. yabíkái-marupakaraq akoqnáá-yataakaraq uyátáaraa-kayukagaraq yabíkáa-kayukagaraq náápaamma matokáa-kayukagaraqa máqtemma wemá tarôq uráíye. Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqtonapo tarôq uréna Ítu Káríqtoqtaba tarôq uráíye. ¹⁷ miráitana Ítuma máqte-uraitana anaaékaq máqte-qtataaqa tarôq uráíye. ánibo máqte-qtataaqa wení akoqnáánapo yáqtoqma yagaroqtaráíye. ¹⁸ Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuraqa Ítuma yeqtí yiqnómmá máitata yemá wení aúma mááe. wemá máqte-qtataakoni áqnáabariq umá máíye. abo wemá pukáipikemma áqnáabariq umá itó-urai-nare. owé. máqte-qtataaqtabama wemá áqnáabaq-nare. ¹⁹ miráuma Áánûqtuma wení máqten-aaimma Ítu Káríqtokaq wáikaae téna tiráíye. ²⁰ ánibo Áánûqtuma Ítu Káríqtonapo mayaímá kémayena máqtemma maa-márábí wái-qtataakaraq máqtemma wíyôpaq wái-qtataakaraqa yauwéqma mamá wenôpaqtaa kéíye. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq púitana wení naaegómá aqtímena kukáimma miráuma Áánûqtugaraq waayúkati aúkápimma kaayoné-yatááqá mamé iráíye. naayóbáqá Áánûqtuma yeqtábá namuq-nákáá uráíne.

²¹ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtunopakemma nékaq máeq keráwáqtí máqte-tai-aaimma tarôq kéeq keráwáqtí táí-tuyanakakemma Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraae. ²² miráimanibo íbêqa wení áanikoma pukáikakemma

Áánûqtuma keráwáqá mamá wení aanábôiq uráiyē. wemá keráwáqtábá miráurairopaq keráwáqá Áánûqtuqtabama aokariq éq wenáurakaqa tigaemá íma wáinaq wenôpaq kanaaráq wínoe. ²³ miráimanibo keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaumma ánûqa yamá akoqnáá umátikarikaq máaro. min-íráqó-qtátááqá Áánûqtuni átē-wataagoma “timénúne” téna timá akoqnáá umákain-aipikemma káqo-yuma íma iyuwáiyatawaq kerawáqá yabitero. maamin-átē-wátáámá máqte-marabaq kétima-yimewaqa kemá Póroma min-átē-wátááqóqtábá kaqtó-naqa aúkáuē.

²⁴ miráitaq íbêqa kemá keráwáqtábá tú-tiqa mayáunayaba timuqá kémaraune. Ítu Káriqtoni aú-aiqa wení waayúkayaba matáimma kemá móraiq umá kémayaune. wení waayúkama yemá mórabí áíkuyo-yuma yemá wenaúma mááē. ²⁵ Áánûqtuma wení waayúkama náyuwabi yemá mórabí áíkuyo-yuyaba kemmá mamá kaqtó-naqa aútíkaraiye. maami-máyáimá keráwáqá tíwáqnaa ónúnnayaba kemmá tímikaiye. miráuma wení watáama máqten-aukapaqa “timá-yimiyo” téna timátíkaraiye. ²⁶ abo maamin-áimma kétima-yimiyatawaq waayúkama yemá naayóbáké yéqéna íbêq-kanaaraqa Áánûqtuni aúpáq-áuyánámmá auyôqmakaimma itánoe. miráimanibo íbêqa min-áúpáq-áuyánámmá abarokáqtáá uráitata wení waayúkama kanaaráq abarokáq káonaae. ²⁷ maami tágama aúpáq-áuyánámmá máqte-kayukayaba wáimma keráwáqá íma Ítiráaeo-wayukama timá-timenunayaba Áánûqtuma kemmá aúyaqtikena tiwíkaiye. maannáē. Ítu Káriqtoma tirunóbáqá máena Áánûqtuni tágama-yataaqa yáikaaq ínôqtaba tiyúwáitaq awé kéoe. ²⁸ miráitaqtaa ketáámá Áánûqtuni watáama máqtemma waabá-káyúkátí yúbáq kétunatae. ketáámá kékén-áimma kéteqtaa Áánûqtunopake itai-yátáákáráq kéyiraatunatae. miráinataama máqte-kayukati yáaikoma Ítu Káriqtoqtaba mútûq abarokáq umá ánataikaae téqtaa mirá kénatae. ²⁹ maaminnáyaba kemá mayaímá kémayaune. Ítu Káriqtoma kemmá máqten-akoqnaama tímikaitaq min-ákóqnááráké mayaímá kémayaune.

2

¹ kemá keráwáqtábá akoqnáá umá mayaímá kémayaunayaba itaígáae téq kétune. miráitaq kemá Áréórátía-marupaqa tibâqawaaraa-kayukagaraq káqo-kayukama ketóikaq íma káonaayuyabagaraq kemá yeqtábá mayaímá akoqnáá umá kémayaune. ² mirá kéeq yeráwáqtábámá ikatíqa íma ígáae tépoaq kemá mirá kéune. keráwáqá keráwáqtí tirummá amí-yátáákákémmá

waayúkama mórabi yabitimá ya áikuigaae téq kètune. ániibo Ítu Káríqtoqtabama keráwáqá ítama akoqnáá ígáae téq kètune. miraráá umá keráwáqá kémaeq Áánûqtuni aúpáq-áúyánáqtábámá ítatuwaigaae téq kètune. min-áúpáq-áúyánámmá minná Ítu Káríqtoma wenamááriq wemiye. ³ Ítuma wemá miráuma kíraa umá máena Áánûqtuni máqten-itai-yataakomma ítukaiye.

⁴ miráitaq kemá kétima-timune. waayúkama kaaqaarigón-úniítq-áímmá téta yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro. yaímma-taoqa yeráwáqtí yáagoma íráqôniq kéibo atéráaro. ⁵ kemá ketúgogaraq yagaroqtamá keráwáqté íma máunamanibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéitaune. keráwáqá mórabi akoqnáá umá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéowaq kemá keráwáqá kétimoneq timuqá kémaraune. ⁶ keráwáqá áqnáabaqa Ítu Káríqtomma keráwáqtí uyátárai-naqa awíkeq mimóráíq uráániq umá wetê yagaroqtamá matúq-matuq umá máaro. ⁷ keráwáqá wepímmá ánûqa yamá akoqnáá umá máaro. miráinaq keráwáqtí táaimma wenámûraaq taróq oro. ketáámá tiráátirauna-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréraq Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

⁸ keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaqa yemá keráwáqtí ánûqa Ítu Káríqtopi yaráamma yaákáma yúwáaro. mi-kááqáári-áíkmá paá waayúkati yúyánápké kéíye. miráinaq keráwáqá yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá yabitero. min-áímmá waayúkagaraq maa-márábí-tái-wákógáráq kéyiraate. Ítu Káríqtonopakemma íma kéíye. ⁹ maanáyaba ítáaro. Áánûqtuni mûtûq-aaikoma Ítu Káríqtopi wáíye. ¹⁰ ániibo Áánûqtuma mûtûq-tuwaraimma tímikaitaq keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá mááe. máqten-akoqnaagaraq máqte-naapaakaraqa wennámiye.

¹¹ Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq oqtábámá waayúkama keráwáqtí túma íma kárataae. ímibo Ítu Káríqtoma keráwáqtí kúmiqa paábaq káratakaiye. ¹² ániibo keráwáqá Ítuqtaba nommá pékaamma miráuma Ítu Káríqtoni aúma uqtamákáawana yauwéqma itó-urain-awaameqa matááe. abo Áánûqtuma Ítu Káríqtomma mirá umákaraiipoaq keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágoma kanaaráq ínitaq itáíq-itaiq urááe. ¹³ naayóbáqá keráwáqtí kúmiqtaboana Áánûqtuma keráwáqá yawááq-uráiye. naayóbáqá keráwáqá Ítiráaeo-wayukama íma máepoaq keráwáqá Áánûqtunnama íma máqe-uraae. miráimanibo íbêqa keráwáqtí kúmiqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátuwena wemá keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá aúgen-auwaraimma tímikaiye. ¹⁴ ániibo Áánûqtuma ketáái kúmiqa mamá paábaq yuwéna awikátuwena

maamin-ámáán-áímmá ketáámá aratúnnayabataama íma yorauténa yukáiyé. ketáái aqtábáama wení agamatá-kánnáábí wáimma ikátuwena kaapaq-yátáq ketáái kúmiqa paá umátuwena “keráwáqtí aqtábáama ánatagiye” tiráiyé. ¹⁵ wemá táí-wakoni kawáá-wákára máqte-tai-akoqnaagaraq mamá paábaq yukáiyé. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukéna maami-tái-ákóqnáámá uyátáraitata waayúkama mi-tái-ákóqnáágóni kaaqaari-ááímmá aónaraae.

¹⁶ miráinaq keráwáqá aáwaqa néq nommá néq iyábámá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá ámáan-aimma tarôq oro. anón-aawaqa aokaq-kánááráqá naiyábábi aagai-kánáágóni ámáan-aiqtabama keráwáqtí naayón-ááímmá íma wáráaro. maamin-ááímmá minná paá anaaékaqa árain-auwaraimma yíni-waigoni amané. árain-auwaraimma Ítu Káríqtonopake kéiyé. ¹⁷ missing? ¹⁸ miráinaq keráwáqá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá mirán-ámáán-áímmá keráwáqtábá tarôq oro. yemá téta “keráwáqá Áánûqtunopake kaqtó-wayukati náápaakoni aménáápáq máeraq mi-káqtó-wáyúkáráq nunamummá tero” tíyaqa íma mirá-oro. yemá keráwáqtí aúkáapikemma yeqtí kaikáá-qtátááqtábá tíyan-aimma keráwáqá íma itáíq-itaiq oro. mi-káyúkámá yemá paáyaba yeqtí yúma maméta kéuyeta paá yeqtí yúyánápikén-áímmá kéte. ¹⁹ yemá Ítu Káríqtoma wenamá ketáái tiqnómmá wemmá ayúwéta kégoe. min-áqnókákémmá mütûq-augoma akoqnáama kémayaiye. ánibo min-áúmá máqtemma Áánûqtuni waayúkama Ítu Káríqtoqtaba mórabi áikuyo-yue. ketáái tiyáátâkogaraq amakógáráq mórabi arúbaraayaniq umá miráuma Ítuma itáíq-itaiq kéo-kayukama mórabi arúbama kéyaqtoraitana Áánûqtuni akoqnáárake min-áúgómá akoqnáá umá paáq kéiyé.

²⁰ miráitana keráwáqtí naayón-ákómá Ítu Káríqtoma kébuitanama min-ákógáráq pukáiyé. íbêqa maa-márágóni táí-wakoni akoqnáábikemma keráwáqá paá kéumagoe. miráitaq nôraq itaráq keráwáqtí táaimma ayúwáawanawaq maa-márábí-káyúkátí yáaikoraama kéiyó? keráwáqá nôraq itaráq yemá maará téta kétéwaqa kaqtó kéoo? minná ²¹ “maannáma íma ánekuyoro. minnáma ínáaro. maami-káqó-qtátááqá íma ánekuyoro.” téta kétéwaq nôraq itaráq kaqtó umá kéitao? ²² maami-qtátááákómá paátataakaa umá ánataginiye. maamin-ámáán-áíkkómá paá waayúkati ámáan-aine. ²³ mirán-ámáán-áíkkómá waayúkati yúrikaqa íraqôniq kéiyé. miráitana maamin-ámáán-áímmô waráiyábámá íma oyaaq kéipoana yaímma-wayukama yúyánápímmá téta: “maamin-ámáán-áímmá waréqa kemá íraqô-naqune.” téta yúyánápímmá kéte. ááqibo yemá ímiye. miráimanibo ketáái túgoni akai-yátááqá íma waránáae

téqtaama maamin-ámáán-áíkmá ketáá íma kanaaraq tíwáqnaa kéitaae. ketáái túgomma tebûqa âmênataama íma warániye.

3

¹ Ítu Káríqtoqtababoq keráwáqá itó-uma aúge-tuwaraimma matááe. miráinaq Áánûqtuni márûpaq Ítu Káríqtoma máipaqtaba túyánámmá itáaro. mibáq wemá Áánûqtuni ayáánurapaq náápaan-abitataraq maraq máíye. ² paá maa-márábí wáí-qtataaqtaba túyánámmá íma itánômanibo mibáq wáí-qtataaqtaba túyánámmá itáaro. ³ taákaq máráaro. keráwáqtí naayón-áíkmá pukitana keráwáqtí aúgen-auwaraikoma Ítu Káríqtote yagaroqtamá Áánûqtuni márûpaqa aúpáq wáíye. ⁴ keráwáqtí árai-tuwaraimma Ítu Káríqtomiye. ánibo wemá kumínaqa kéréwáqá weté yagaroqtamá wení tágama-yataapi mánoe.

⁵ keráwáqtí túgoma kúmiq-yataariq ínéta kéomma yíkamma utátúwáaro. miráráá-qtátááqá maannáe. kebó-yátááqá táí-tuyanamma itái-yátááqá túranannama aí-yátááqá táwí-aimma tarôq ínôqtaba tikaí-yátááqá káqo-yuti minná mayaiyábá tikaí-yátááqá mirá-tíkaí-yátááqá ikámma utátúwáaro. mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaqa kémayaipoana egaamá aí-yátáákómá miráuma óqtakarabi yaataqá nunamummá teníkáá kéíye. ⁶ máqtemma mirá-qtátááríq o-wáíqómá Áánûqtuma yemmá mamá áyámma kéumayikaiye. ⁷ naayóbáqá keráwáqá mirá-qtátááríq kéeq mirá kéo-kayukate yagaroqtamá máq-uraae. ⁸ miráimanibo íbêqa mirá-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. tíyámma íoro. káqo-kayukama táíq umáyikayabama túyánámmá íma itéraq káqo-kayukama táí-aimma ítima-yikaaro. námô-yataakoni watáama ítero. ímiye. maami-máqté-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. ⁹ keráwáqá móra-mora-yuma kaaqaari-áímmá ítero. keráwáqtí naayón-ááímmá miráuma aútún-únákáqtôraa umá ayúqma paábaq yukéq ¹⁰ aúgen-aaimma mamá kúbekaae. maamin-áúgén-náqá keráwáqíye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuqtaba taíbariq-taíbariq umá kéíteq uyátá-maqma íráqôníq umá wekáá umá mánoe.

¹¹ keráwáqá aúgeniq ommá maará kéíye. ókaraq waayúkama íma yataínoe. Karíki-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yemá náayuwabi yúma kárataa-yugaraq yúma íma kárataa-yugaraq keráwáqá máqtemma mórai q umáyikanoe. Ítu Káríqtoma máqtemma ketáái tirunóbáqá máiqtababoqtaa karaanóbáq-wáyúkágáráq namuq-wáyúkágáráq ánná-wayukagararabi paá umáguraa-kayukagaraq yemá keráwáqtí túyánápímmá mimóráíq umá mánoe. Ítu Káríqtokaq máqtemma itáíq-itaiq o-yúti yirunóbáqá wemá máíye.

12 keráwáqá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukama mááe. wemá keráwáqá arummá kétimiye. ánibo keráwáqá Áánûqtuni waayúkama kaayoné oro. keráwáqá keráwáqtí tíwíqa káqoyuti yiménáápáq maréraq káqo-yuyabama túma pukáinabaq awé umá máaro. káqo-yuyabama tirummá umáyíkáaro. 13 keráwáqtí aúkáapimma móra-mora-yuma yíwáqnaa kéeraq móra-mora-yuma otaammá kuíyaqtabama mamá paábaq yuwéraq tiwimmá kamátuwaaro. uyátárai-nakoma keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yuwéna awimmá kégamatuwaiye. miráinaq keráwákáráq káqo-yuti kúmiqa móraiq umá mamá paábaq kéyuweraq tiwimmá kamátúwáaro. 14 máqtemma mirá-qtátáárîq kéeraq keráwáqá káqowa-kaqowamma tirummá yímero. káqowa-kaqowamma tirummá kéyimeqa íráqôniq umá kémaeq máqte-qtataaqtabama keráwáqá mi-mórábí mááe. 15 Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá ayuwáiyana keráwáqtí tirunóbáqá yabíqtikaino. Ítu Káríqtoma wenaúgoma kímorama wáitaq keráwáqá aokaq-aokaq ááyápáq mááe. miráinaq mimórá-túráá umá mayaímá máyáaro. ánibo Áánûqtuma weqtábá “timuqá kémarauatae” téraq tíq-tiq umá timá áméro. 16 Ítu Káríqtoni watáagoma ayuwáiyanaq keráwáqtí tirunóbáq waíno. morá-mora-yuma Áánûqtuni itai-yátáákókaráq yiráátero. ánibo Áánûqtukaq íma tero. Áánûqtuni watáabike imá kéteraq Áánûqtukaq nunamummá ibí tero. Áánûqtuma nôrawabi urái-qtataaqtaba ibí tero. mirá kéeraq keráwáqtí túyánápímmá wekáq “tíkáiye” tero. 17 máqten-aimma kéterabi máqte-qtataariq kéeqa Ítu Káríqton-awikaq mirá kéeraq móraiq umá aboámá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

18 aaraukáq-nóínînô, keqtiwaiqmááti yáama wáráaro. minámmá Ítu Káríqton anaaé kéwaraa-kayukati yáaine.

19 aaraukárîq uráa-kayukao, keráwáqtí tínááqmaaqa tirummá yímero. kaayoné umáyíkáaro.

20 iyápó-anaano, aati-aatimá keqtinóboyuti yáama kéwareraq kaqtó oro. miráiyamma Áánûqtuma amuqá marakánoe.

21 yiboáo, keráwáqtí iyápóma tikarárán-áímmá tíq-tiq umáyikaiyatama yemá timuqá matikaíyábá íma maqmá aónanoe.

22 mayaí-wáyúkáo, keráwáqá maa-márábí-káwáá-nákómmá anaaé waréraq kaqtó oro. yemá keráwáqá kétimonaiyarabi íma timónáiyakaqa yemá timá-timiyaniq oro. keráwáqtí mayaígómmá yemá yimuqá maraígáae téraq mirá-oro. keráwáqá uyátárai-naqa Ítumma tirummá kámepoaq íráqô-mayaima máyáaro. 23 keráwáqtí máqte-mayaima íráqôniq umá mayánômma paá waayúkayaba ímibo uyátárai-nakoma

wenamáárîq weqtábá mayaímá íráqôniq oro. ²⁴ taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íráqô-meyamma timíniye. wení waayúkayaba yíkarai-meyamma keráwáqá mayánoe. miráinaq maannáyaba taákaq máráaro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqtí árai-kawaa-naqa máitaq keráwáqá wekáq mayaímá kémayaae. ²⁵ maannáyabagaraq taákaq máráaro. máqte-kayukama otaammá kuyétama táí-meyamma mayánoe. abo Áánûqtuma máqte-kayukama móraiq umá keyainaiye.

4

¹ kawáá-wayukao, keráwáqtí mayaí-wáyúkámá arupú umá yaináaro. keráwáqá taákaq maqméra úyoro. keráwáqtí kawáá-nákáráq máimma minná Áánûqtue. ² nunamummá tíq-tiq oro. túbanaaq umá máeraq nunamummá kéteqa Áánûqtukaq “tíkaiye” tero. ³ keqtaáyábágaráq nunamummá timátíkáaro. kemá Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáq túnnayababoaq maakáqá kemá ánná-naupaq máune. keráwáqá nunamummá kėtiyanawaq kemá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá-yimenuna-amma Áánûqtuma kemmá tiráátiniye. ⁴ ánibo keráwáqá Áánûqtumma nunamupí ítama káonaiyanawaq kemá wení watáama mamá abarokáq ónúnayaba tíwáqnaa íniye.

⁵ keráwáqtí táaikoma Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukaraqa keráwáqá itaí-wáyúkámá máaro. abo keráwáqá Ítuqtaba yemmá timá-yiminoqtaba yokaa oro. ⁶ keráwáqtí táagoma átê éna miráuma aáwapi umá yoqmáráawana átê inikaa íno. yemá keráwáqá ítama aónáiyaqa keráwáqá yemmá yawwéqma timá-yiminoqtabama arutáin-aimma timá yímero.

⁷ ketáái tíkai-tibaqawaama Tíkikati wemá keqtábá keráwáqá timá-timiniye. wemá uyátárai-nakoqtabama ketáátê mimórámáyáímá kémayena wení mayaímá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéena kémayaiye. ⁸ kemá wemmá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá maména wíkáae téq kétimakaune. wemá keqtaáyábá keráwáqá kétima-timena umá tíqtaaiq ikáae téq kétune. ⁹ káqonaqa Onetímatima timákáanana wetê yagaroqtamá wíniye. Onetímatima wemá tíkai-tibaqawaama máena Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéimma wemá keráwáqtí márûpakene. wemá Tíkikatigaraq yenákámá máqte-qtataaqa maakáqá kekáq pááq i-qtátááqtábámá timá-timiyoye. ¹⁰ Ááritáákatima wemá ketê ánná-naupaq máena keráwáqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

ánibo Máákima Páánabatima anaugómá miráo-maarao-aimma keráwáqtôpaq keyuwaiye. Mááki wemá keráwáqá yama timónáinaqa wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaqa ákáaro.

11 Ítu Yátati wegáráq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye. mi-káúmó-wáyúkámá yemá yenamáa Ítiráaeo-wayukabike Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubikemma Áánûqtuni yabíkái-qtataaqtaba keté mayaimá kémayaae. yemá kemmá ôriq umá tíwáqnaa urááe.

12 Ipááparatima wegáráq keráwáqtí márûpake-nakoma miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye. wemá Ítu Káríqtoni kaqtó-nakoma máena keráwáqtábá aati-aatimá Áánûqtukaq nunamummá kėtiye. wemá keráwáqtábá akoqnaá umá máeq Áánûqtuni aúyánámmá waqmá ánatatuwaigaae téna nunamummá kėtiye.

13 kemá káonaune. keráwáqtábágáráq Ítuni waayúkama Áréórátía-marupakaraq Áíráápori-marupaq máa-yuyabagaraq Ipááparatima akoqnaá umá mayaimá kémayena Áánûqtukaq nunamummá tiráiyee.

14 Arúke tíkái-toqtaa-nakaraq Tímatigaraq yenáká má keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

15 ketáái tibâqawaaraa-kayukama Áréórátía-marupakaraq min-ínímmá Nípagaraq yeqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-yikaunatae. min-íníkóni naaúpaqa Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mórabi káíkuyoe. 16 keráwáqá maamin-áúbámá yoráutuwayatawaq anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yuma Áréórátía-marupaq áíkuyo-yuma yorautígáae téq kétune. kemá yeqtôpakaraq agatáune. keráwáqá Koráátai-marupaq máa-yuma yeqtí aúbagaraq yorautígáae téq kétune.

17 Áákipatimma maará téq kétima-amune. minná Áánûqtuma ámikai-mayaima mamá ánataao.

18 íbêqa kemá Póroma ketiyáánapo kenamáárîq maannâ kágayaune. miráo-maarao-aimma Póro kemá kétune.

kemá ánná-naupaq ánnáma (téini) kútikaawaq máunayabama íma tiwimmá kamátikáaro.

min-íráqó-qtátáákómá Áánûqtunopake wenamáa kéena keráwáqtê waíno.

kemá Póroma
Tímotigarare.

1 Tetaróniani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Tetarónáikaq Póroma Táératima Tímotima yetôpake

¹ Áánûqtuni waayúkayopaqa Tetarónáikaq maa-páátímá Tímotiyaa Táératigaraq Pórogaraq ketáá kágayaunatae. ketibotáámá Áánûqtukakaraq uyátárai-naqa Îtu Káriqtokakaraq tirummá ámê-kayukayopaq ketáá kágayaunatae. Áánûqtuma wenamá weni íráqô-qtataaqa weni kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno.

² aati-aatímá keráwáqtábátáá Áánûqtukaq “tíkaiye” kéteqtaa ókaraq-okaraq nunamupí keráwáqtí tíwîqa yamá kétimatikaunatae. ³ keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôn-aaimma káuraitaq tirummá amí-yátááqtábábóaq keráwáqá kamáa kááe. keráwáqtí tíyaqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káriqtoma akoqnáá uréq awé kéoe. ketáá miráiq-tataaqtaba taákaq matokáunaboaqtaa nunamupí ketibotáá Áánûqtukaq keráwáqtí tíwîqa kéyaunatae. ⁴ tîbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqtábá wetábá keráwáqá tíwîkaiqtaqa ketáá kéitaunatae. ⁵ ketáá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtôpaq maméqtaa íráunama minná paá-aaimma íma tíménúnatae. miráimanibo átê-wataama anón-awaameq-yataariq kéeqtaa akoqnáágararaq Áánûqtuni Aokaq-Áágókaráq keráwáqtôpaq mamé íréqtaa ketáái tirunóbáqá itáíq-itaiq kéunatae. keráwáqtí aúkápí miráuma tíwáqnaa ónáqtaa únna-aaimma kenamááriq káonaae. ⁶ mikáq keráwáqá ketáái táaikaraq uyátárai-nakon áaikaraq kéwaraae. Áánûqtun-aama itáawana keráwáqá taibaq ummaa-yátááqá paá kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mamá timuqá kématikaiye. ⁷ miráitaq yirummá ámê-kayukama Maateróniapaq-wayukagaraq Karíkipaq-wayukagaraq timáeta urááe. ⁸ aamá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtóráa-qtataaqtabama máqten-aukapaq timáeta wéyáwé urááe. miráitaqtaa ketáámá Tetarónáikaq-wayukayabama ókaraq aamá ténúnamma íma wáiyee. ⁹ máqtemma nékaq mái-kayukama keráwáqá keqtáá íráqôniq umátíkáaqtabama yemá aamá téite kéoe. keráwáqá naayó-mánikóní anaaé waráí-ámmá yuwéq áraimma paá mái-Aanuqtuni mayaímá matááe. ¹⁰ weni áanikoma Îtuma pukáipike aboámá múte itó-umakaraitaq Áánûqtunopake kumínîtaq weqtábá íbêqa awé kéoe. minnáyaba máqtemma keráwáqtábá kéte. Áánûqtuni áanikoma Îtuma wenamá Áánûqtuni áyámma íní-qtataapike keqtáá mamá paá umátíkaiqtaae.

2

¹ ketíbâqawaayuo, ketáá keráwáqtôpaqa uráunataama ketáái mayáigómá íma paátataakaa itaq aónaraae. ² Píripaibaq tíqa í-yátááqá áqa matáunataama aónaraae. anaaékaqa Tetarónáikaq yaímma-wayukama átê-wataama Áánûqtunopake má-timayimiyabama íma yíkaraimanibo ketáái Áánûqtuma tíyaqa mamá akoqnáá uráíye. ³ ketáá keráwáqá aamá timá-timunataama kaaqaari-áímmá íma wáíye. káqo-kayukama íma makaténáqtáa uráunatae. ⁴ ímiye. aati-aatimá Áánûqtuma ákáin-aimma ketáá kêtunatae. keqtáá maqmqá aónatuwenaboana wení átê-wataama tígáae ténataa tímikaiqtaae. Áánûqtu áqnaabaqa keqtáyábá amuqá matikáikáae téta kéunataamibo waayúkama ímiye. Áánûqtu wenamáárîq ketáái tíyaqnoabaqa káonaiye. ⁵ ketáái táagoma keráwáqá íma komarummá kéíye. aúran-anna aí-áímmá íma mamé uráunatae. mi-qtátááqá Áánûqtu káonaiye. ⁶ ketáái tíwîqa keráwákáráq káqo-kayukagaraq múte yawwígáae téqtaa íketunataamanibo ⁷ áraine. ketáámá Ítu Káríqtoma awaaméqá umátíkarai-kayukataae. minnýaba ketáámá náápaakaraq keráwákáqá aáwaqtababi móneqtaba ítama aónawaimanibo ketáámá íma inaa tiráunatae. ketáámá keráwáqá íma mamá akoqnáá uráunataamibo kaayoné umá anóama wení iyápóma mamá kaayoné umákáiniq umatíkarauatae. ⁸ ketáá keráwáqtábá tíkáitaqtaaboataa Áánûqtuni átê-wataama keráwáqá timénáqtaa uráunatae. paá wenamáa ímibo ketáái túwaraimma keráwáqtábá puyéqtaa tíwáqnaa ónaqtaa uráunatae. miráuma keráwáqtábátáá tíkaraiqtaae. ⁹ ketíbâqawaayuo, ketáá kamáa káeqtaa mayaitáa matáunama íyaq táakaq makááo? wágáágarag nokáakaraq átê-wataama kétima-timetaama ketáái móneqtaba aáwatabagaraq kamáa aráunatae. miráitaqtaa keqtábá keráwáqá íma óq-mayaima tímikaunatae.

¹⁰ keráwákáráq Áánûqtugaraq keráwáqti túbaq ketáá maúna-aimma aónaraae. íráqô-qtataakaraq arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq keráwáqá itáíq-itaiq kéoe. ¹¹ aboámá wení iyápóma kawáá umákáinikaa umá ketáámá keráwáqá móra-mora kawáá umatíkarauatae. ¹² keráwáqá umá tíqtaaiq uráunatae. keráwáqá tiruqtabá kéowata ketáámá keráwáqti tíyaqa mamá paru uráunatae. mirá-qtátááríq éq Áánûqtukaq timuqá marakánôqtaba ketáá timá táakaq uráunatae. Áánûqtuma keráwáqtábá wemá yabíkái-kanaagaraq wení tágama-yataakaraq yaináigáae téna tááyaraibo miráuraa umá máero.

¹³ keráwáqtábámá ketáámá aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkáíye” kêtunatae. Áánûqtun áama timá-timunataa ítareq matááe. paá-wayukati watáama íma matáábo watáama Áánûqtunopake

matáámma minná áraine. Áánûqtukaq tirummá âmê-kayukabi wení aúyánámma kémaraiye. ¹⁴ ketibâqawaayuo, móraiq umá keráwákáq pááq i-qtátááqá Áánûqtuni waayúkararaq Yúriábaqa pááq urááe. Ítiráaeo-wayukama Ítu Káríqtoni waayúkama Yúriábaq mamá táíq umáyíkaraaniq umá móraiq umá keráwáqtí waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaae. ¹⁵ maami Ítiráaeo-wayukama uyátárai-naqa Ítumma ikaméta Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá yíkameta keqtáámá mamá táíq kéumatikaae. yemá Áánûqtumma namuroîq kéumaketa máqte-kayukama namuroîq kéumayikaae. ¹⁶ Yéqtaaeo-wayukama Íma Ítiráaeo-wayukaraq ketáámá abarokáq kétunaboataa Áánûqtuma yiwiráiyábáe téta yemá ketáái aamma aúyareta aráqtukaae. miráitata yemá aati-aatimá kúmiq-yataariq kéomanibo íbêqa uyátá-maqma anómma kéopoana Áánûqtuni áyámma í-yátááqá yekáq káraapaiye.

¹⁷ ketáa keráwápíké paábaq wéyáwé umágeqtaa keráwáqá tiyúkaunatae. keráwáqtábá túyánámma itáíq-itaiq kéeta keqnáámma keráwáqá ya timónaiyaba kamáa káunatae. ¹⁸ ketáámá keráwáqtôpaq yauwéqma ónataa uráune. kemá Póroma ó-taoq o-taoq keráwáqtôpaq yauwéqma ónááq únnamanibo Tááqtaama Íma tiyúwáitaq uráune. ¹⁹ minná keráwáqtábáe. kenamáa ketáámá weganokanoqá kéeta timuqá kémaraunaboata íbêkararaq anaaékaraqa uyátárai-naqa Ítuma kumínaqtaama wení aúbáq itó-onunatae. minnáyaba ketáámá keráwáqtábámá uyátá-maqma túma mé-uyonunatae. ²⁰ owé. keráwáqtábóaqtaa ketááma weganokanoq éqtaa timuqá kémaraunatae.

3

¹ wataama keráwáqtábá Íma ketáa kéitaqa ayáqtáa-kanaama awé iyábá ôriq umá ummaa kéyaiपोता ² Tímotimma keráwáqtôpaq timákaraunatae. ketáa tébakaqa Ááatenibaq máqe-uraunatae. Tímotima ketáái tibâqawaaraaboana Áánûqtuni mayaimá ketáátê kémayena wemá átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba abarokáq kétima-yimiye. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá akoqnáa ígáae téqtaa timákaraunatae. ³ miráiyanaama keráwápíkémá morá-nakoma yauwéqma naayón-ááímmá waráiyabama ímira-igaae téqtaa kétunatae. maami Ítiráaeo-wayukama keráwáqá mamá táíq umátikanomanibo Áánûqtu mi-tái-yátááqá mayáigáae téna tiwíkaitaq keráwáqá kéitaae. ⁴ naayóbáqá keráwáqtê máeqtaa “annaékaqa tíqa í-yátááqá mayánóe” téqtaa timá tímikaunatae. íbêqa keráwáqá káonaawana mi-qtátááqá pááq urááe. ⁵ ayáqtáa-kanaama kanaaráq awé íonune. miráitaaq kemá Tímotimma timákáanana uréna

keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá aónaniye. ketúyánápímmá ítama aónaraune: “Tááqtaama keráwáqá makáqma aónarai íyabiyo? ketáá paá-mayaitaa matáunataabiyo?” téq túyánápímmá ítaraune.

⁶ miráitana Tímotima keráwáqtôpaq uréna íbêqa yauwéqmena ketôpaqtaa iráiyee. wemá íráqô-kataama keráwáqtábá má-timaticaitaae. keráwáqá itáíq-itaiq kéeq waayúkama tirummá yímêqtaba má-tiraiye. aati-aatimá keqtaáyábá íráqôniq umá túyánámmá kéiteq keqtaá timónaneq kéowaqtaa ketáágáráqá timónanaqtaa kéunatae. ⁷ ketíbâqawaaraayuo, ketáái ummaayátáarábi ketáái tíqa í-yátáarábi mi kátáagoma umá tíqtaaiq uráitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtokaawanaboana keqtaámá umá tíqtaaiq uráitaae. ⁸ keráwáqá uyátárainakoni aammá kéyaqtoraapoataa íbêqa paá maéqtaa kanaaráq agaabánúnatae. ⁹ íbêqa ketáá keráwáqtábá Áánûqtukaq “tíkáiye” téqtaa kanaaráq kéteqtaa timuq-yatááqá tímêqtabataa Áánûqtukaq “tíkáiye” kétunatae. ¹⁰ wágááqaraq nokáakaraq keráwáqá timónanataa Áánûqtukaq tirukaké nunamupí kéitaunatae. keráwáqá ya tímónéqtaama itáíq-itaiq í-yátááqá ókaraq kanaaráq tiráátenunataabiyo?

¹¹ ketáái ketibotáámá Áánûqtuma uyátárainakoma Ítugaraq keqtaámá tiwiraigáae téta keráwáqtôpaq wíyóye. ¹² uyátárainakoma mamá keráwáqá móra-mora ábâqawaaraa-kayukama tirummá yimínôqtaba uyátá-maqma anómma aútikaniqtabataa kéitaunatae. ketáá keráwáqá tirummá timúnnaiq umá anaaékaqa káqo-yuma tirummá yimínoe. ¹³ miráinana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Áánûqtu mamá akoqnáá íyábá kétikaiqtaae. anaaékaqa uyátárain-naqa Ítuma wení aokaq-wáyúkágáráq kumínô-kanaaraqa keráwáqá Áánûqtun aúrakaa arupú umáginoe.

4

¹ ketíbâqawaaraayuo, Áánûqtuma ákáinaiq umá mái-aaimma keqtaábiké matéq keráwáqá min-ákáq kémaemanibo íbêqa uyátárainakoma Ítun áwîkaq uyátá-maqma anókaq mirá-oro. ² ketáá timá-timunna-yataaqa uyátárain-naqa Ítuni náápaakaraq máena keráwáqá kéitaae. ³ keráwáqá aokariq umá máeq kumari-ááímmá íma tarôq íyábá Áánûqtumma kákaiye.

⁴ waamá keráwáqá móra-mora-yuma íráqôniq umá aokariq umá aaramô máyáaqtabama keráwáqá kéitaae. ⁵ póiyakaa umá aaramá íma yabitero. tébakaqa waamá Áánûqtuqtaba íma ítareta miráráá kéoe. yemá aaramá káoneta yiráá kéyoqnaae. ⁶ keráwáqtí tibâtiwaraamma aaramá mayaiyábámá íma kumari-ótáámmá kuyikáaro. naayóbáqá keráwáqá timá tímikaunatae. akoqnáá umá maami-qtátááqtabámá

kétima-timunatae. uyátárai-nakoma mirá-qtátááríq ínna-waigoni anónnáma táí-meyamma amíniye. ⁷ Áánûqtuma keqtáá tááyaraimma ananna-ááímmá waraígáae téna íma tááyaraiqtaae. ímiye. wemá paá aokaq-ááímmá waraígáae téna tááyaraiqtaae. ⁸ miráitana móra-nakoma maamin-ááímmá anaaéma umákenama paá móra-waigomma íma anaaéma kéumakaibo Áánûqtuma anaaéma kéumakaiye. Áánûqtuma wenamáa wení Aokaq-Áágómmá keráwáqá kétémiye.

⁹ Ítukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqtê máe-kayukayopaqa yemmá ákáiqtaba íma kágayaune. Áánûqtuma wenamááríq áqa keráwáqá káqowa-kaqowamma arummá amí-aaimma tirááti-matukaiye. ¹⁰ keráwáqá Maaterónia-marupaq máa-tibaqawayuma tirummá kámemanibo tibâqawaaraayuo, uyátá-maqma anókaq mirá-oro. ¹¹ yaákare maéra keráwáqá ketiyáápike mayáimá máyáaro. paá-wayukaraa umá máero. kenamááríq keráwáqtí táaimma waréraq káqo-yuti yáaiqtabama íma tuyánámmá ítáaro. mánoqtaba túyánámmá ítáaro. naayóbáqá mirái-qtataaqtaba ketáá keráwáqá tímá tímikaunatae. ¹² mirán-áímmá waráiyatama Ítukaq íma yirummá amíya-kayukama íráqôniq umá yúyánámmá ítátikanoe. keráwáqá yekáqá móra-yataaqtaba íma tímikaiye téqa ítama aónanoe.

¹³ ketíbâqawaaraayuo, pukáa-kayukayabama áraimma ítama arutaígáae téqtaa kêtunatae. miráinaq keráwáqá káqo-kayukaraa umá Metáiyaqtaba íma awéta keráwáqá tiruqtabá íinoe. ¹⁴ Ítuma pukéna keqnáámmá itó-uraitaqtaa minnáyaba kéitaunatae. móraiq umá anaaékaqa Áánûqtuma Ítukaraq wekáq yirummá améta pukáiya-kayukagaraq mayánéna yíniye.

¹⁵ maannáma uyátárai-nakoni yirááti-aimma keráwáqá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma yauwéqma ínî-kanaaraqa ketáá paá máuna-wayukataama áqnáabaqa íonunataamanibo pukáiya-kayukama áqnáabaq wínoe. ¹⁶ Áánûqtuni weróq-anabike áama kétinata Áánûqtunopake uyátárai-kaqto-nakoma anókaq ááyama náapaakaraq tínana uyátárai-naqa Ítuma Áánûqtuma yabíkái-marupake kumíniye. Ítukaq yirummá améta naayóbáqá pukáiya-kayukama áqnáabaqa itó-inoe. ¹⁷ ánibo ketáámá mikánáaráqá náayubi tú aréqtaa máanna-wayukataama yemmá konnákáq wenaitaatá máqtemma Ítukaq wíyôpaq wenaitaatan ónúnatae. mikáké wetê matúq-matuq umá aati-aatimá Áánûqtuni márûpaq mánunatae. ¹⁸ maamin-áímmá téqtaa móra-mora-yuma umá yíqtaaiq oro.

5

1 tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqá pááq í-kánááyábá kéitaapoaqtaa ketáámá aúbabi ókaraq agamá íma tímá-timenunatae. 2 uyátárai-nakoma kumíni-kanaama miráuma “íkuminiye” tíyaq-kanaaraq moyá-nákómá nokáa iníkáá umá kumíniye. 3 waayúkama maará téta “íbêqa íráqô-kanaaboataa íráqôniq umá máunatae” tînómanibo mi-kánááráqá páátákáá anómma táí-kanaama pááq íniye. miráuma aaragómá iyápóma marakáné kéitana aú-aiqa iníkáá ínata máqte-kayukama péqmareta íma kanaarác kóinoe. 4 ááqibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqátábámá kumayuq-yátáápímmá íma máapoana moyá-nákóráá umá íma iyánáaq ínoe. 5 máqtemma keráwáqá wágáá-wayukama Áánûqtuni ópí kémaae. nokáa-kayukama kumayupí máenikaa umá ketáámá íkémaunatae. 6 miráinaqtaa ketáámá yú waguréta máe-kayukaraa umá íma mánatae. káqo-kayukaraa íyéqtaa túbanaaq umá máeqtaa awé ónatae. 7 nokáámma yúmá wagí-kánááráqá yaímma káqo-kayukama aíbôq-nomma kénaae. 8 miráimanibo ketáámá wágáá-wayukama máunaboaqtaa ítama táganatae. ketáái itáíq-itaiq umá yabi í-yátááqá kaayoné-yátáákárác ketáái mórama weyukáá umá kúberanatae. akaq pukónúnabiketaa Ítuma yauwéqma atíqtikaniqtaae. minnýaba ketáámá yáqtoqma akoqnáá éqtaa óqta-kamoqa móra-nakoma aqnókác kúberainikaa umá keqtáá atíqtikaniqtabataama kúbeqtoranatae. 9 Áánûqtuma wení áyámma í-yátáápíkémá tíqa í-yátááqá tímíyábátáá wemmá íkakaimanibo uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma mi-qtátáápíké múte atíqtikaniqtabataa kákaiye. 10 ketáámá wetê mánunayabataa Ítuma keitááyábá pukáíye. pukáípoaqtaa ketáágárác ípuyonunatae. 11 Ítuma kumína-kanaaraqa maa-márábímmá ketáámá Káríqton-annagaraq pukáa-kayukawabi paátáá máuna-wayukama ketáámá wetê ko mánunatae. miráinaq móra-mora-yuma umá yíqtaaiq éra yíwáqnaa umá íbêqa keráwáqá mirá-onikaa oro.

12 ketîbâqawaraayuo, keráwáqá náayubi keráwáqtí aúkáapikemma mayaímá mayáa-kayukati yiménáápác máero. uyátárai-nakoma yemmá awaaméqá umáyikena keráwáqá tiwíketa tiráátigae téna yíkaraiibo yeqtí yiménáápác máero. 13 yeqtí íráqô-mayaitababoata yemmá tikaíno. móra-mora-yuma móra-mora-yute miráinaq kaayoné umá máero.

14 tîbâqawaaraayuo, ketáámá akoqnáá umá kétima-timunatae. aúkáapike iyááqtámma íkuiya-kayukama tímá-yimiyata “atéráaro” yigae-yigae éta íkatíq íya-kayukama yíwáqnaa oro. máqte-kayukama íma tiyáágáréqtaa ínomanibo kaayoné umáyíkáaro. 15 táí-yataariq umátikaiyaqa anónnáma íma táí-yataariq

umáyíkáaro. ímiye. aati-aatimá móra-mora tîbâqawaayuwabi káqo-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

¹⁶ keráwáqá aati-aatimá timuqá máráaro. ¹⁷ aati-aatimá nunamummá tíq-tiq oro. ¹⁸ aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkaiye” tero. keráwáqá Ítuni waayúkama máqte-miran-aimma tarôq íyábá Áánûqtuma kákaiye.

¹⁹ Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aammá íma aúyaráaro. ²⁰ Áánûqtuni amuné-áímmá íma tinaaéma umáyíkáaro. ²¹ máqte-qtataaqa maqmá aónatuwera íráqô-qtataaqa yenamáa matóráaro. ²² máqtemma táí-yataapikemma atéqma tinaaéma umáyíkáaro.

²³ Áánûqtuma kaayoné-yátáákómá áaiipoana keráwáqá wemá mamá aokariq umá ánatatikaniye. keráwáqá aráákaq maéq tigae-yátááqá íma mayánômma túbinabi túyánápímmá tirun-íyápógówábi íma mayaígáae Ítu Káríqtoma kumíní-kanaayaba téqtaa kéunatae. ²⁴ Áánûqtu keráwáqá tááyaraimma miráuma máiyana wemá keráwákáq mirá-umatikaniye.

²⁵ tîbâqawaaraayuo, keqtaágáráq nunamummá timátíkáaro.

²⁶ máqtemma Áánûqtukaq yirummá amíya-kayukama kaayoné umá tótó umáyíkáaro.

²⁷ uyátárai-nakoni náápaakake kemá kétima-timune. keráwáqá maan-áúbámá máqtemma yirummá ámê-kayukabi yoraútoro.

²⁸ maamin-íráqó-qtátááqá uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote we-namáa keráwáqtê waíno.

2 Tetaróniani anaaékaq-aubama Tetarónáikaq-wayukayopaq

¹ kemá Póroma Táératigaraq Tímotigaraq ketáámá maamin-áúbámá keráwáqá náayuwabi Tetarónáikaqa ketibótáámá Áánûqtukaq ketáái uyátárai-nakonopaq yagaroqtamá máa-kayukayopaq agatáunatae. ² ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq keráwáqá paru-yátááqá kaayoné-yátáákáráq timíyóye.

³ ketáái tîbâqawaaraayuo, ketáámá máqte-tupaama keráwáqtábá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” mayaígáae téqtaa kétaunatae. ketáa mirá únnataama minná keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataakoma anóniq kéitana keráwáqtí tirummá yimí-yátáákómá anónna-anonna uyátá-maqma anóniq kéiyé. ⁴ minnýaba ketáámá keráwáqtábá ketáái túma maméta Áánûqtuni watáama kéita-kayukati yúrikaqa kéuyunatae. ánibo keráwáqá keráwáqtí tú-tiqa í-yátáápí máeq keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqá mamá táíq umátikane kéomanibo keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá kéowaqtaa minnýaba ketáámá keráwáqtí túma mamé kéuyunatae.

⁵ keráwáqtí táaimma Áánûqtuma maaráuma tiráátiraiye. wemá ketáái arupú-aaimma mamá keyainaiye. ánibo Áánûqtuma wemá yabíkái-maruqtaba keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kémayaapoana Áánûqtuma wemá yabíkáin-aukapaqa tikáinaq mánoe. ⁶ Áánûqtuma arupú-aimma miráuma tarôq kéena keráwáqá náayuwabi ummaa-yátááqá mamá ketime-kayukama yemmá táí-meyamma yimíniye. ⁷ miráitana wemá maamin-úmmáá-yátááqá mamá paábaq keyuwena aagai-yátááqá keráwákáráq keqtáágáráq timíníqtaae. wemá mirá kéinana uyátárai-naqa Ítukaraq wení akoqnáá-kaqto-wayukagaraq yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-marupake yuwéta kumá abarokáq umá anón-iragaraq mamé kumínoe. ⁸ mi-kánáaráqá waayúkama náayuwabi yemá Áánûqtuqtaba íma itéta uyátárai-naqa Ítuqtaba átê-wataama íma kéitaayuma yemmá táí-meyamma Áánûqtu yimíniye. ⁹ minnámo táí-meyammo mayánô-kayukama yemá uyátárai-nakoni anómma tágama-yataakonabi wení aúrikaqa nékaq maéta yemá Tááqtaani-marupaqa matúq-matuq umá ákaq máeta anónnáma táí-meyamma mibáq mayánóe. ¹⁰ mi-kánáaráqá Ítu Káríqtoma wemá yauwéqma kumínî-kanaaraqa máqtemma aarawaamá Áánûqtun áwíqa

múte kéyauwiyata yaímma aarawaamá weqtábá itáíq-itaiq kéo-kayukama yemá yimuqá kémaraiyaqa keráwákáráq mi-káyúkátí aúkápimma mánoqtaba minná keráwáqá ketáái táama itáíq-itaiq kéoe.

¹¹ minnáyaba ketáámá aati-aatimá keráwáqtábá nunamummá tíq-tiq kéunatae. keráwáqá yááyai-wayukama Áánûqtuma keráwáqtí táaimma ánataginama mayaígáae téqtaa nunamupí keráwáqtábá kétunatae. minnáyaba Áánûqtu keráwáqá tááyaraiye. wemá kanaaráq wení akoqnáama keráwápímmá íráqô-qtataaqtaba túyánámmá itánôqtaba maqmá ógirainana keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-mayaigoma ánataniye. ¹² minnáyaba keráwáqá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwíqa múte kéyauyeq yaímma wení tágama-yataapike mayánóe. ketáái Áánûqtuni paru-yátáákógáráq uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniye. keráwáqá áraq tiwikátukaa?

2

¹ tibáqâwaraayuo, íbêqa ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yauwéqma kumínîqtaba kétunatae. miráinatama ketáámá weté yagaroqtamá áikuyonunatae. tîbâqawaraa-kayukao, óq-aimma keráwáqá timá-timenunatae. ² yaímma-wayukama téta “uyátárai-nakoma kumínî-kanaama áqa pááq uráiyé” kéte min-áímmá timáeta uréire íyan-aimma íma itáaro. yemá téta “uyátárai-nakoni kanaamá pááq uráiyé téta aúbama keqtááyábá agatáae” tíyaqa min-áímmá íma itáaro. ³ keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwaiyatawaq yemá keráwáqá makátéro. maami-kánáámá anaaékaq abarokáq íniye. áqnáabaqa taígani-kayukama aamá íma itéta kárate-kayukama Áánûqtumma namuroíq kéumakaiyana Tááqtaama abarokáq yínîmanibo anaaékaq aítabaq wíniye. ⁴ wemá máqtemma aokaq-yátáákómá namuroíq umákena miráinana wemá wenamááríq wenáwíqa múte kéyauyena mi-máqté-qtátááqá mamá táíq kéena wemá Áánûqtuni anó-monoq-naupaqa ko maráq máena wemá maará téna tíniye: “kemá Áánûqtumune.” téna tíniye.

⁵ naayóbáqá kemá Póroma keráwáqtê máeq maaminnáyabama keráwáqá timá-timikaunae. miráimanibo keráwáqá áraq tiwikátukaa? ⁶ maami yínî-qtataakoni aammá íbêqa káuyaraiye. náawabi íbêqa abarokáq íma pááq i-qtátááqá keráwáqá káonae. miráipoana anaaékaqa Áánûqtuma wemá Tááqtaamma kanaamá ámikai-kanaaraq yayamá abarokáq íniye. ⁷ keráwáqá káonae. Áánûqtumma ááiqa umákai-yataakoma áqa aúpáq mirá kéimanibo mamá pááq ínî-qtataaqa abarokáq ínanama min-nákómá Tááqtaani aammá aúyarena Áánûqtuma

paábaq awikániye. ⁸ mi-túpáámá táí-nakoma pááq ínanama Ítuma paátataaqa “pu” timátúwáinikaa umá wení aárake min-náqá ikámma puíniye. miráinana anómma uyátárai-nakoma wení tágama-yataakaraq abarokáq yayamá íréna mitágámá-yátáákákémmá minnámo ámáan-aimma aratéwai-nakomma mamá táíq umákaniye. ⁹ minnámo maami-táí-nákómá abarokáq yayamá yínimma wení akoqnáaraq yayamá yíniye. kaaqaari-ááikákémmá wemá netuqyaammá akoqnáamayaima mayéna awaaméq-yátááqá tarôq íniye. ¹⁰ miráinana máqtemma kaaqaari-áikóní áaikoma máqtemma aúyokino-kayukama yiráátiniye. miráinata máqtemma mi-káyúkámá yemá árain-aimma kákaiyanama Áánûqtumma yirummá amíyanama yemmá Áánûqtuma yauwéqma yiwiránimanibo yeráwáqá íma keyikaipoata yemá aúyokinoe. ¹¹ minnáyaba Áánûqtuma iyuwáinata kaaqaari-áímmá itáíq-itaiq ínoe. ¹² miráinata máqte-kayukama yeráwáqá árain-aimma íma itáíq-itaiq umá yirummá améta yemá táí-aaimma tarôq íyábá yikáinawayukama Áánûqtuma yainánî-kanaaraqa wemá yemmá yawááq íniye.

¹³ tîbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma keráwáqtábá arummá kêtimitaqtaa minnáyabataa ketáámá keráwáqtábámá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tíq-tiq ónatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwiránéna awaaméqá umátikaraine. wení Aokaq-Áágóní akoqnáanapo keráwáqá mamá wení waayúkaiq umátikaraiye. miráitaq keráwáqá árain-aimma itáíq-itaiq kéopoana Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwirániye. ¹⁴ ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni tágama-yataaqa timínéna kéena maaminnámo ketáámá keráwáqá átê-wataama timá-timuna-aikake Áánûqtuma keráwáqá tááyaraine. ¹⁵ miráinaq tîbâqawaaraayuo, keráwáqá itó-uma akoqnáá uréraq maami Áánûqtuni watáama ketáámá tóyaupikenabi aúbabikemma keráwáqá tiráátúnnataama yáqtoqma akoqnáá uréraq anaaé wáráaro. ¹⁶ ketibotáámá Áánûqtuma wemá keqtáá arummá kêtimenataa wenamá wení íráqô-qtataaqpapo ketáái tíyaqa mamá kaayoné kéiye. miráitana wemá keqtáá itáíq-itaiq umá máí-yataaqa tíwáqnaa kéitaqtaa ketáámá Áánûqtuma keqtáá mamá wení íráqônîq ínîqtaba awé kéunatae. ¹⁷ ániibo yenákámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq ketibotáámá Áánûqtugaraq kanaaráq tíwáqnaa kéeta keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnáá kéeta keráwáqá íráqôn-aimma mayéta íráqôn-aimma tínoe.

3

¹ keráwáqá ketáái tibâqawaaraayuo, Áánûqtukaq nunamummá tíyana keqtaámá tiwáqnaa kéinana ketáái táagoma máqten-aukapaqa páátákáá wéyáwé éna keráwáqti aúkáapi Áánûqtun áagoma anón-awiqa uíniq umá káqon-aukapaqa anón-awiqa uíno. ² miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana keqtaámá ôriq umá táí-aaimma tarôq o-káyúkátí iyáápiemma mamá paá umátikainatao. keráwáqá káonaae. taíbaq-wayukama yemá Áánûqtuqtabama íma itáíq-itaiq kéoe.

³ miráimanibo uyátárai-nakoma wemá aati-aatimá keqtaá kényaqtoraiye. minnáyaba wemá keráwáqti tíyaqa mamá akoqnaá kéeta ketáámá weqtábá itáíq-itaiq kéonanataa wemá kanaarâq keráwáqá yabíqtikarainana Tááqtaama keráwáqá íma yabítíniye. ⁴ ketáái uyátárai-nakoma wemá ketáái túyánámmá mamá kétégaitaqta ketáámá itáunatama keráwáqtábá máqteqtataaqa tarôq oro téqta timá-timunna-yataaqa kanaarâq mirá kéopoqa anaaékakaraqa keráwáqá paá mirá áátuqma ínoe.

⁵ uyátárai-nakoma keráwáqá mamá Áánûqtukaq tókáiniq ínîqtaba keqtaámá kétékaiye. minnágaraqa Ítuma aíqa í-yátááqá kémayena matáin-akoqnaama mimórâ-ákóqnaámá keráwáqá mayáinôqtaba keqtaámá kétékaiye.

⁶ tibâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá keráwáqtábá maará téqtaa kétune. ketáái tibâqawaaraa-kayukama yemá iyáátan ayúbayuq-wayukabake nékaq máero. maamin-áímmá ketáá keráwáqá timá-timunna-aimma itaiyábá anaáémo íkéwaraa-kayukayopakema nékaq máero. ⁷ ketáái táaimma íráqôniq umá kéwareq keráwáqá aónaraae. ániibo naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama tiyáátan ayúbayuq íuraunatae. ⁸ ániibo ketáámá mórama keráwáqti tiyáápiemma aáwaqa paá íma matáunataamibo ketáámá meyaníq umáta naráunatae. ketáámá kamáa káinagaraq wágááwabi nokáámma mayáimá mayáíq-mayaiq kéeqta keráwáqá mórama unmaa-yátááqá keqtaáyábá íma tímikaunatae. ⁹ ketáái náápaamma anóniq wáíye. miráipoana aáwaqtaba ketáámá ítama aónanena keráwáqá tímikainomanibo ketáámá kanaarâq keráwáqtôpake aáwaqa íma máyáawaniq uráunatae. ketáámá paá keráwáqtábá ketáái táaimma aónéq waráigáae téqta mirákómmá uráunatae. ¹⁰ naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama ketáámá maará téqta keráwáqá min-ámáán-áímmá timá-timikaunatae “móra-nakoma wemá mayáimá ímo mayáinataama wemmá íma ayúwáananataa aáwaqa nániye” téqta tiráunatae.

¹¹ nôraq itaqtaawáq ketáámá maamin-áímmá tiráunataabiyo? miráipoata yaímma-wayukama keráwáqti aúkáapiemma yemá

mayaimá íma mayéta yemá paá omáqá kémaeta yeráwáqá móra-mayaima íma kémayaae. ímiye. yemá paá máeta yemá káqo-kayukayabama netuq-áímmá kéte. ¹² ánibo ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá mi-káyúkámá ámáan-aimma kétima-yimunatae. yemá yaákare kaayoné umá máeta mayaimá kémayetama yemá kanaarâq yeráwáqtí aáwaqa mayainoe.

¹³ miráimanibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, keráwáqá íráqôn-aaimma tarôq íyábámá íma tîbôma kaíno. ¹⁴ ánibo móra-nakoma náawabi maamin-áímmá keráwáqtôpaq aúbá agamá túnna-aiqtaama íma itaí-naqa keráwáqá min-nákónôpakema nékaq máiyana wemá agaeyábá íniye. ¹⁵ min-nákóqtábámá “keráwáqtí namuroé” téraq íma túyánámmá itéraq paá weqtábámá “ketáái tîbâqawaae” téraq ketáá túnna-aimma timá aákaq oro.

¹⁶ uyátárai-nakoma wenamáárîq wemá áyaqa mamá kaayoné í-yátáákóní áaine. máqte-kanaama wemá keráwáqá máqte-qtataaqtabama tíyaqa kaayoné í-yátááqá timíniye. uyátárai-nakoma keráwáqtê máqte-tupaama maíno. ¹⁷ Póroma kemá tiyáánapo maamin-áímmá “miráo-maarao téq kemá Póroma” kéteq kágayaune. maannáma minná kenamáárîq Póro kemá aati-aatimá ketí aúbabimma maamirán-áwááméqá kémaraune. ¹⁸ ketáái anómma uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma máqtemma keráwápí waíno.

1 Tímoti

Tímotima itáiq-itaiq iyábá

wenáanikoraa-nakonopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáiyē.

1-2 kemá Póroma Ítu Káríqtoni timátíkarai-nakoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq ketáái kúmiq-yataapike kanaaráq tiwiránîn-nakoratae. min-íráqô-qtátááqtábá ketáá awé kéunataama minná Ítu Káríqtoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq yenákámá kemmá timátíkarai-nakoma tiwíkaaye. íbêqa Tímoninopaq kágayaune. kerátámá mimórá itáiq-itaiq í-yátááqá yáíkaa qéyupoana wemá áraimma ketáanikaa kéiyē. Tímotio, ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-nakogaraq yeqtí íráqô-qtataakogaraq paru-yátáákaráq yeqtí kaayoné-yátáákaráq emmá amígáae téq kéitaune.

³ Ipítiani-marabaq emmá máikaae téq kéitaune. Maaterónia-marupaq kéweqa minnáyataba emmá akoqnáá umá timá ámikaune. yaímma-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma káqo-qtataaqa kéyiraatebo emá timá yímínata ímira-oro. ⁴ emá timá yímínata yeráwáqtí maníqá paábaq kéyuweta yeqtí yítaubikoni taíbaq-yiwiqa paábaq yúwáaro. mi-qtátáákkómá waayúkama mamá unítipi yíkáitata yemá Áánûqtuni aammá aónáiyatabama íma wáae. ⁵ paá itáiq-itaiq éqtaama Áánûqtumma kanaaráq aónanunatae. ketáá wekáq áraimma itáiq-itaiq éqtaama káqo-yuma tirummá yimíyábátáámá ketáái tirunóbáqá otaakaráq íma wáiyē. Áánûqtun-aurakaq agaemá íma wáiyē. ⁶ yaímma-wayukama íráqôn-apake yuwéta paábaq kóureta neginaagí-aimma téite uráae. ⁷ yeráwáqá Áánûqtuni ámáan-aimma yirááti-wayukama auránéta kéomanibo yemá ten-áikómmá íma kétagaae. yeráwáqá “itáiq-itaiq kéune” tena-áikómmá íma kétagaae.

⁸ ketáámá kéitaunatae. Áánûqtuma ákáiniq umá weni ámáan-aimma ketáámá kéwareqtaama ámáan-aimma íráqô-qtataare. ⁹ taákaq máráaro. ámáan-aimma íráqô-kayukayaba íma tarôq uráimanibo ámáan-aimma táí-wayukama náayuwabi ámáan-aimma aratínéta o-yúyábá tarôq uráiyē. mi-yúmá yeqtí yinóbo-yuwabi káqo-kayukama yíkamma kápuyeta ¹⁰ yemá kebó-yátááqá aaragaráq waagógaráq iyápógaraq tarôq kéowana iyápóma moyámmá kémayaawana yeqtábá ámáan-aimma tarôq uráiyē. mi-yúmá kaaqaari-áímmá téta káqo-yuyaba kaaqaari-áímmá téta yegáráq arupú-aiqtaba awéqtátuwaa-kayukayaba

ámáan-aimma tarôq uráiyē. ¹¹ arupú-aimma minnâ átê-wataama kemmá Áánûqtuma tíkâae téna tímikaiye. min-átê-wátáámá Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkái-nakoni tágama-yataaqqataba wáiyē.

¹² kerátái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayáimá mayánúnayaba kemmá akoqnáámá umaatamá tímikaiye. minnáyaba kemá wekáq “tíkáiye” kêtune. wemá kemmá aúyatikarena keqtábá itáiq-itaiq kéipoaq kemá kanaaráq wení mayáimá mayánúnayaba kemá timuqá kémarauene. ¹³ naayóbáqá kemá wení waayúkama mamá táiq umáiyekq wemmá timá táiq umákeq áyoqa atáunamanibo Áánûqtuma wení paru-yátáákómá kemmá tímikaiye. áraimma kemá nôrawabi únna-yataaqtabama mi-kánááráqá íma tágama arútáraunanaboana wení paru-yátáákómá tímikaiye. ¹⁴ kerátái uyátárai-nakoma wení íráqô-qtataaqnapo kemmá yawááq-umatikaraiye. itáiq-itaiq í-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq Ítu Káríqtonopake kemmá maqmá ógikaiye. ¹⁵ maamin-áímmá kemá tenúnnama minnâ áraipoaq keráwáqá máqtemma min-áímmá matéraq yáqtoqma akoqnáá oro. Ítu Káríqtoma waayúkati kúmiqqa maqtuwáníqtaba maa-márábímmá kukáiyē. kúmiq-wayukati aúkápikemma kemá mú mikákáá táwî-naqune.

¹⁶ miráimanibo kemá táwîgoma ôriq uráunamanibo Áánûqtuma kemmá wení paru-yátáákómá tímikaine. mirá únayaba Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataaqa mútûq pááq urái-qtataakoma kemmá kanaaráq timíniye. miráipoata káqo-kayukama yemá aónaamma Áánûqtuma kaayoné kemmá kéumatikainatama yemá áaimma átáma Ítuqtaba itáiq-itaiq ínoe. yeráwákáráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe. ¹⁷ Áánûqtuma matúq-matuq umá yabi í-náqíye. wemá íma kanaaráq puíniye. ketáámá wemmá íma aónanunataamanibo wemá wenamáá maníqíye. aati-aatimá matúq-matuq umá máigaraq yaagumá tágama-yataakogaraq wekáq mááye. miráuma waíno.

¹⁸ Tímotio, ketí iyápô, maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá íkáae téq kemá kêtune. naayóbáqá eqtábá amuné-áímmá tirááne. Tááqtaamma ááiqqa umákanonama min-áímmá minnâ ení iyebómiye. ¹⁹ itáiq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréwaq Áánûqtun-aurakaqa agaemá í-yátááríqa íma uwo. yaímma-wayukama Áánûqtun-aurakaq yigaeyábá o-yúmá yeqtí itáiq-itaiq í-yátááqá yawítíyukaiye. ²⁰ Áíménéiyatikaraq Érékáánaragaraq yenákátí itáiq-itaiq í-yátááqá yawítíkuraitaq kemá yenákámá Tááqtaani ayáápi iyuwáune. mibáq máeta yenákámá Áánûqtuqtaba timá táwîq íumakain-aimma mayáyoye.

2

¹ áqnáabaqa keráwáqá máqte-kayukayaba nunamummá tígáae téq kéitaune. keráwáqá nunamummá kéteqa Áánûqtukaq nóiqtababi íyámma ítama aónaaro. wekáq nóiqtababi káqo-yuma íyaqtabagaraq ítama káoneraq “tíkáiye” téraq káqo-yuyaba tero. ² yabíkáa-kayukagaraq kámááni-wayukagaraq yeqtábá nunamummá tero. mirá éqa ketáámá kaayoné-yátáápi arupú-aaikaraq Áánûqtugaraq waayúkati yúrakaqa kanaaráq mánunatae. maaminnáma íráqô-qtataaqa wáitana atóbamakainakoma Áánûqtukaq amuq-yatááqá kéwaiye. ³ missing? ⁴ miráipoata nunamummá kétenanataa káqo-yugaraq yeqtí kúmiq-yataapike atóbaigaae téna kéitaiye. miráinata yemá árain-aikaraq máqtemma árai-qtataakaraq aónanoe. ⁵ kímora maníkáá-náqá máimma minná Áánûqtue. min-nákómá waayúkagaraq Áánûqtugaraq mamá mórabi áikuyikaimma minná wenamáa Ítu Káríqtoe. ⁶ keqtáá kúmiq-yataapike ayúqtikanenataa Ítuma minnáyaba pukáiye. wemá pukáimma mi-kánááráqá Áánûqtuma awaaméqá umákaitana minnágoma keqtáá tiráátiraimma Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yikéna wetábá wenôpaq yiwíránáae téna kéiyee. ⁷ minnáyaba Áánûqtuma kemmá káqo-kayukama Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukayopaq tímátíkaraiye. kemá kaaqaari-áímmá íma kétupo árain-aimma kétune. yeqtí yúrapaq kemá itó-ureq Ítukaq itáíq-itaiq í-yábágáráq árai-qtataaqtabagaraq kétimayimune.

⁸ miráitaq máqten-aukapake-kayukama aokaq-wáyúkáráa umá Áánûqtukaq nunamummá tígáae téq kétune. mirá étama yeqtí iyáámma Áánûqtukaq múte yauyéta yemá unítíqa íma téta íyámma íma oro.

⁹ ókaraq aaramá unáákáqtôma ínômma máqte-kayukama yúramma atáá-umayimi-unakaqtoma íumatoraigaae téq kétune. ¹⁰ min-nóínímmá náayuwabi Áánûqtumma yirummá ámê-yuma yemá káqo-yuma íráqôniq umáyíkáaro. ¹¹ yemá mayánétama yaákareta máeta yirááti-nakomma mamá yikaq ákáaro. ¹² kemá aaragómá waagómmá yiráátéta yabíqyikaiyabama íma kétimayikaune. yemá paá yaákareta máero. ¹³ taákaq máráaro. Áánûqtuma Áátaamma áqnáabaq tarôq umákenna anaaékaqa Íbimma tarôq uráiyee. ¹⁴ naayóbáqá Áátaamma ímibo Íbimma Tááqtaama makátítana wemá Áánûqtuni ámáan-aimma arátaiye. ¹⁵ miráitana aaramá yemá iyápóma maqyikétama Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeta káqo-yuma yirummá káyimeta Áánûqtukaq yimuqá marakánáae tíyanama yemmá Áánûqtuma

wetábá wenôpaq yauwéqma yiwirániye.

3

¹ kemá túnna-aimma minná árain-aine. móra-nakoma Ítuni waayúkati kawáá-náqá mánena íráqô-qtataare. ² Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukati kawáá-nákómá wení otaammá íma waino. wemá kímora-inimma maráino. táwî-aaikomma íma ayuwaínana wemmá yabírakaino. waayúkati aúpáq-áímmá íma timá abarokáq íno. káqo-yuma nóiqtababi íyaqtabama aúyánámmá itaíno. wemá pááqyamma íyimena taíbaq káyimena namuq-wáyúkámá yíwîqma wení naaúpaqa yikaíno. mirá éna wemá íráqôniq umá yirááti-naqa maíno. ³ wemá íma aíbôq-nomma néna neginaagí umá waayúkama áyámma umáyikena wenamáárîq íma yáqtoqma akoqnáá énamanibo wemá paá kaayoné íno. mónekaqa aúyánámmá íma maráino. ⁴ wení aara iyápóraq akoqnáá umá yabíkáinata wení iyápó-annama wenáama wáráaro. ⁵ miráuma móra-nakoma wení aara iyápóma íma kawáá umá aruténama Áánûqtuni waayúkaraqa náaraq umá kanaaráq káwáá íníyô? ⁶ miráuma aúgemma áaimma átáma itáíq-itaiq ínnanakoma kawáá-náqá íauraino. mirá éna aúma mamé uíyábáé. Tááqtaama mirá éna Áánûqtuni aammá yúwáitana wemmá Áánûqtuma yawááq-umakaraine. ⁷ káqo-kayukama itáíq-itaiq kéo-yubikemma aamá íma kéitaa-kayukabikemma wemmá yemá yikaq múte ákáaro. yemá weqtábá táí-aimma timákaiyanama Tááqtaani waakápi amáginiye.

⁸ móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-wáyúkámá máqte-kayukati yúrikaqa íráqôniq umá máero. máqte-kayukama kanaaráq yekáq kamuqá itánoe. yemá aíbôq-nomma néta neginaagí íyoro. yemá aúyababa íyoro. ⁹ árain-aimma akoqnáá umá yáqtoretawaq Áánûqtuni aúrikaq yigaemá íyoro. ¹⁰ miráuma áqnáabaqa yemá mi-káyúkámá maqmá aonaíyata yemá uyátetama yíwáqnaa í-wáyúkámá kanaaráq máinoe. ¹¹ yeqtí yínáaqmaqa yemá máqte-kayukati yúrikaqa íráqôniq oro. yemá waayúkati yáama íma timá waéqmeta uréire oro. yemá táwî-aaikomma ayuwaíyana íma yabíqyíkáaro. yemá kaaqaari-áímmá téta moyámmá íma máyáaro. ¹² móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-nákómá wemá kímora-inimma maréna wení aara iyápóraq yabi íno. ¹³ mi yíwáqnaa í-wáyúkámá íráqôniq umá mayaímá mayaíyatama máqte-kayukama yemmá yikaq yikánoe. Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqtábá wení akoqnáágaraq tínoe.

¹⁴ maamin-áúbámá kágayeqa kemá emmá pááqya-kanaabi yaónanae téq kéitaune. ¹⁵ miráimanibo pááqya-kanaabimma kemá íma yennamá maan-áúbágómá Áánûqtuni waayúkama nôrabi

ínô-qtataaqtaba emmá kétima-amiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni waayúkama minnâ Ítuqtaba móra-iyakaq maréta máa-kayukaae. yemá árain-aikomma kéyaqtoraae. ¹⁶ Ítuma ketáái itáíq-itaiq-yataakon áaine. min-ánó-qtátáákómá keqtáámá táaqa karáie. minnâ

¹⁷ maa-márábí-káyúkámá wemmá wayúkaraa umá aónaraawana

Aokaq-Áágómá wemmá kanaaráq umákáitata

Áánûqtunopake kaqtó-wayukama wemmá aónaraae.

máqten-aukapake-kayukama itó-uma

ánateta weqtábá tiráae.

waayúkama wekáq itáíq-itaiq urááne.

anaaékaqa Áánûqtuma wemmá awíqmena wení márûpaqa utáie.

4

¹ Aokaq-Áágómá timá kétagaiye minnâ yaímma-wayukama anaaékaqa itáíq-itaiq í-yátáápiékemmá yuwéta waeránoe. yemá kaaqaari-áágóní anaaé waréta waátágoma yiráátínnaiq ínoe. ² maaminnámo yirááten-aimma kaaqaari-wáyúkábiké kéie. maami-kááqáári-áímmá yirááten-aimma yúyánápímmá kubaútônikaá umá wamá akoqnáá éna kawaamá yóipimma kubaúma péqmaraanikaá kéie. ³ yemá téta “aaramá mayikaímá minnâ otaamiye.” kéteta yaímma-aawaqtaba “íma naaro” kéte. miráimanibo Áánûqtuma min-ááwáqá naíyábá tarôq uráitata Ítuni waayúkama yemá Áánûqtukaq “tíkáie” téta kénaae. yemá árai-qtataaqa kéitaae. ⁴ máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq uráimma minnâ íráqômiye. yaímma mirán-ááwáqá íma awéqtátuwanomanibo paá kémayeraq Áánûqtukaq nunamupí “tíkáie” tero. ⁵ Áánûqtuni watáama yorauté wekáq nunamummá tígógaráq mi-kááyáq-yátáákómá mamá aáwakomma aokariq umá íráqômma káuqyikaiye.

⁶ emá maamin-áímmá enábâqawaayuma timá-yimema Ítuqtaba emá wení íráqô-mayai-naqa mánone. mirá éma mi-qtátááqtabá emá áqa ítama arútare wakáanama akoqnáá umá itáíq-itaiq ínóne. ⁷ miráimanibo paá-wataagaraq mi-máníq-áímmá íma Áánûqtuqtaba paábaq yuwaa. Áánûqtun-aimma ítama tágaao. ⁸ enaúgomma mamá akoqnáá ínônnama minnâ paá pááqya-qtataaqa wáibo ení arun-íyápómá mamá akoqnáá ínônnama minnâ anó-qtataare. minnágoma aúwaraimma íbêkaraq anaaékakaraq emmá amíniye. ⁹ maamin-áímmá árain-aimmibo matéwaq itáíq-itaiq uwo. ¹⁰ matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma ketáámá weqtábá kamuqá kéiteqtaaboqtaa

kamáa kááeqtaa akoqnáá umá kémayaunatae. wemá mimórá-wáigómá keqtáámá Tááqtaani ayáápike kématiyuwaiqtae. máqte-kayukama kémaiyyuwanibo itáíq-itaiq kéo-yuma áqnáabariq umá kémaiyyuwaye. ¹¹ maamin-áímmá akoqnáá umá aarawaamá yiráátio. ¹² eqtábámá yemá téta “maabumá pááqyan-iyapoe” tínômanibo emá Áánûqtun-aamma waráiyaama iyúwénatawaq yemá emmá aayoq oro. ániibo íráqô-kataagaraq íráqôn-aaimma kéyiraatewaq káqo-yuma arummá yiméwaq Ítuqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq kéewaqa kúmiq-yataariq íuwo. ¹³ kemá yénúnnama emá Áánûqtuni watáama waayúkati yúbáqá kéyorautewaq kétima-yime yiráátio. ¹⁴ Áánûqtuma móra-yataaqa emmá ení mayaíyábámá ámikaiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yemá tiráámma Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta máe-yuti kawáá-wáyúkámá iyáánapo emmá ánekukaa-tupaama matáane. miráurairooa mi ámikai-qtataaqnapo emá mayaí mayaa. ¹⁵ minnáyaba emá aúyánámmá ítama akoqnáá uréwaq mirá uwo. máqte-kayukama ení íráqôn-aaimma káonaiyana anókariq umá anómma aurániye. ¹⁶ aati-aatimá ónna-yataakaraq yirááténa-yataaqtabagaraq yabíqma arutaa. mirá kéinana Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma aména káqo-kayukama náayubi enáama itáiya-yugaraq yemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma yimíniye.

5

¹ anónuqmagopimma aamá íma ma maránômanibo enaboráá umá watáama timá aménaiq umá tíma-amiyo. awaayatí-wáyúkágáráq enábâkokaa umá mirá-umayikaa. ² aaragókáráq enanókaa umá mirá-umayikaa. inaarú-anaamma enámánaakokaa umá íráqôn-aaimma mirá-umayikaa.

³ ketoq-nóinímmá áraimma yenamáa máe-yuma yemmá tikaq múte yíkáaro. ⁴ miráimanibo ketoq-nóinímmá wení iyápóabi wení aráaráómá máetama yemá wemmá kawáá-umakaaro. miráuma Áánûqtuma tiniq umá yemá anónnáma yeqtí yinóboyugaraq yiráaráókáráq mirá-umayikaaro. ⁵ árai-ketoq-noinimma yemmá kawáá-umayikai-wayukama íma máawana yúyánámmá Áánûqtukaq káme. wágááwabi nokáámma yemá Áánûqtukaq nunamupí yíwáqnaa iyábá tíq-tiq kéoe. ⁶ miráimanibo mi-kétóq-íníkmá wemá paá aábê kuye iyábámá aúyánámmá itái-waigoma wemá aúwaraimanibo Áánûqtun-aurakaq pukuráaraq-naraa kéiye. ⁷ min-nóinímmá maamin-áímmá timá yímínatawaq anaaé warétama íráqôniq umá mánoe. ⁸ ániibo móra-nakoma wemá wení móra-anna-wayukagaraq áqnáabaq wení naaúpaq máe-yuma íma yíwáqnaa énama wemá

itáíq-itaiq umá mái-yataapike kéwaeraiye. itáíq-itaiq íma kéinakoma táwî-naqanibo min-nákómá wemá uyátá-maqma táwî-naqa máíye.

⁹ yíwáqnaa iyábá móra ketoq-íníkmá wení karitimaatimá netuqyaammá (60) uráina-waigomma yíwáqnaa ínîqtaba wenáwîqa agayaa. min-íníkmá kímora-nakare téna máqeuraina-inimma maíno. ¹⁰ wení iyápó-annama íraqôniq umá yirááténa namuq-wáyúkámá wení naaúpaqa yiwíqma yikéna Áánûqtuni waayúkama yítuqa tete umáyikena yíwáqnaa kéena kéqokeq-wayukama yeqtí ummaa-yátááqá wái-yuma yíwáqnaa uráina-waigon-awiqa agayaa.

¹¹ aúge-ketoq-noiniti yíwîqa íagayaa. yeqtí yúyánákmá ôriq ínataboata yeráwáqá waamá óqa mayéta yeqtí yúyánámmá waagópí akoqnáá umá amínoe. mirá kéeta Ítu Káríqtonopake waeráiyata ¹² waayúkama yeqtábá tínoe: “yemá Ítuqtaba itáíq-itaiq í-yátááqá íma yáqtoqma akoqnáá kéoe.” téta tínoe. ¹³ minnágaraq maamin-aúgé-kétóq-nóinímmá iyáátámma íkuyeta naaúqtaba-naauqtaba uréire kéeta káqo-yuma nôrawabi oqtátááqtábá timáeta kéeneta naaúqtaba-naauqtaba kéyautoe. yeráwáqá íma tewáin-áikáráq paá kétepoana ummaa-yátáákaráq ááiq-yataaqa pááq íniye. ¹⁴ miráitana minná íraqôpoata aúge-ketoq-noinimma yemá kanaaráq óqa waamá matéta iyápóma maréta yeqtí naa márúkaq yabí éro kétune. miráinaqtaa ketáái namuro-wáyúkámá maamináyatabama aamá íma timá-tikanoqtaae. ¹⁵ yaímma ketoq-nóinímmá itáíq-itaiq í-yátáápikémmá áqa yuwéta waéqma Tááqtaani anaáe kéwaraae. ¹⁶ miráimanibo móra-waigoma ketoq-íníkoní naaúpaq máina-waigoma wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéenama ketoq-íníkmá yabíqma íraqôniq umákaino. miráinata Ítun anaáe kéwaraa-kayukama móra-iyakaq maréta máa-yuma yemá mi-kétóq-íníkmá íma áwáqnaa ínôbo káqomma náayubi yenamáaraq máe-ketoq-noinimma yemmá yíwáqnaa ínoe.

¹⁷ Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá íraqôniq íyaqa keráwáqá yemmá yagaroqtamá yaaguyábôro. áqnáabaqa náayubi yemá Áánûqtun-aama timá-yimeta yiráátiraiya-yuma yaaguyábôro. ¹⁸ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétéiye: “móra-iyakoma ení mayaimá kémayain-aama aáwaqa paá amiyo.” ániibo “mayái-nákómá wení meyámmá meyánîq oro.” téna kétéiye. ¹⁹ móra-nakoma kawáá-nákoní aúbi maráinaama wenáama íma itaa. kaayarábi kaumo-wáyúkámá yemá mimórá-áímmá téta aúbi maráiyaama min-áímmá itaa. ²⁰ ániibo wemá yaímma otaammá kutáinaama waayúkati yúrakaq min-áímmá timá uwaa iyo. mirá éma máqte-kayukama mamá kékén umáiykanone.

²¹ Ítugaraq Áánûqtuma wení aokaq-káqtó-wáyúkátí yúraqaqa emá maamin-ámáán-áímmá waraíkáae téq kétima-amune. móra-nakoqtabama “ketí aanábóé” ítiyo. ímiye. maamin-ámáán-áímmá minná máqte-kayukayaba móraiq kéiyé. ²² íma kabekabe umá móra-nakoma uyátárai-nakoni mayaimá mayaiyábá aneqá ayáánapo ánekuyuwó. abo min-nákómá kúmiq-yataariq kéinaama weté yagaroqtamá kúmiq-yataakoqtaba íma mánone. ²³ karímá netuqyaa-kánáámá kémayema paá non-úrámá íma nanónnamanibo yaímma wááéni-nomma áyapike aíqa ínîqtabama naao.

²⁴ yaímma-wayukati kúmiq-yataaqa abarokáq itaqtáá aónatuwaunanataa anaaékaqa móra-nakoma aúbi kémariaye. miráimanibo yaímma-wayukati kúmiq-yataakoma aúpáq wáqena anaaékaqa abarokáq kéiyé. ²⁵ móraiq umá yaímma íráqô-mayaigoma abarokáq wáiyé. ánibo yaímma íráqô-mayaigoma páátákáá íma abarokáq kéimanibo maamináogaraq máqte-tupaama aúpáq íma wániye.

6

¹ yeráwáqá kaqtó-wayukama náayuwabi meyámmá íma mayéq paá-mayaima máyáa-yuma yeráwáqtí kawáá-nákómmá múte yikaq ákáaro. miráiyana mára-waigoma íma kanaaráq Áánûqtun-awiqtababi ketáámá yiráátúnna-yataaqtaba timá táiq ínoe. ² yeráwáqtí kawáá-nákómá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéinaqa weqtábámá yeráwáqá táwî-tuyanamma íma itá-yakaaro. miráimanibo yeráwáqá kawáá-wáyúkágáráq Ítuqtabama yewátánónaráa kéoe. kawáá-nákómá itáíq-itaiq o-yúmá wekáq mayai máyáa-yuyabama ôriq umá kákaibo wení mayairáq akoqnáa oro.

emá maamináyaba kéyiraatewaq timá-yimiyo. ³ náayubi káqon-aikomma kéyiraatetama yemá ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni watáagote móraiq íkeeta ketáátê yagaroqtamá mórabi íma Ítuqtaba itáíq-itaiq kéoe. ⁴ ímiye. móra-nakoma miráiwaiigoma wemá wenaúma mamé kéuyena móra-yataaqtaba íkéitaiye. wemá paá áyan-aiqtaba kákaiye. wemá káqo-kayukama kárún-aimma timá-yikena unítipi mamá kéyikaiye. miráitata waayúkama wenáyôq-wenayoqa ayéta káqowa-kaqowaqtaba kamuqá íma kéitaae. ⁵ ánibo mi-káyúkámá yúyánámmá móragaraq íma kéitaae. árain-aikoma yúyánámmá íma itétaboata unítíq-ain-aatuqma kéte. yemá yúyánámmá itáamma monoq-áikómá paá “móneqa ôriq umá mayai ámiye” téta kéteta taíganiqtataaqa mamaréta mánoe.

⁶ áraíne. móra-nakoma oótamma mamá áikuiyataba íma akáinanama monoq-áikómá kanaaráq taíbaq-yataaqa wemmá amíniye. ⁷ mi-kánáaráqá ketinótaama kématikaawataama

nói-qtataaraq matokéqtaa abarokáq uráunataabiyo? móra-yataakaraq ímiye. ketáámá púyôna-taoqa nói-qtataaraq matokéqtaa kanaaráq ónúntaabiyo? móra-yataaqa ímiye. ⁸ minnáyabataa ketáámá unáákáqtôwabi aáwaqa kémayeqtaama kanaaráq umátikaniqtaae tenúnatae. ⁹ náayuwabi taíbaq-otamma maraíyábá yíkái-yuma Tááqtaama yemmá kémakatiye. waayúkama mirán-áíbóq-yátááqtábágáráq áwáábíq-yataaqtabagaraq keyikainanama Tááqtaama yemmá yabitimáe kukéna yawarápamayikaniye. ¹⁰ móneqtaba ôriq umá akáin-nakoma taígani táwî-yataakoma áaimma kátaiye. yaímma-wayukama mónekoni anaaé wáráa-yuma yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Ítuni aapakémmá yukáawanaboana yeqtí ummaa-yátáákówábi yirummá í-yátáákómá taíbariq kéiye.

¹¹ emá Áánûqtun-amopo maami-qtátáápikémmá nékaq mááo. Áánûqtun-aurakaq katekoíq umá maqma aónaao. Áánûqtuni aammá waraao. Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uwo. káqo-kayukama arummá yimiyo. ení mayaíráq máewaqa kaayoné umá mááo. ¹² itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá ínónama yaímma-taoqa ááikaa uráimanibo minná íráqô-qtataaqtaba wáíye. minnáyataba maami-íráqón-ááíqá uwo. íráqón-anonnama mayainónama minná matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaao. emá taíbaq-wayukati yúbáq itó-ure “uyátárai-nakoni aammá waránúne” ténana mi-kánááráqá Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaíkáae téna emmá ááyaraine. ¹³ Áánûqtuma aúwaraiikon áaimma wenaúrakakaraq Ítu Káríqtoma wetábá wení áaiqtaba akoqnáá umá Pótíátí-Páíratini aúbáq tiráí-naqa wenaúrakakaraq kemá emmá wakúyakaraune. ¹⁴ emá maamin-ámáán-áímmá kéwarewaq miráuma akoqnáá kéinana kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínî-kanaaraq wíno.

¹⁵ Áánûqtuma Ítumo kumínî-kanaayataba tíniye.

Áánûqtuma máqtemma íráqô-qtataakon áaikaraq wenamá máqte-qtataakomma yabíkái-naqiye.

máqtemma anómma yabíkáa-kayukati yabíkái-naqiye.

máqtemma uyátáraa-kayukati uyátárai-naqiye.

¹⁶ wemá wenamá íma puí-náqiye.

wemá ópí máin-aukapaq móra-waigoma waaqókáqá íma kanaaráq yíniye.

móra-nakoma wemmá íma aónarena móra-nakoma íma kanaaráq aónaniye.

yaaguyabí-yátáákáráq akoqnáágaraq íma ánatena wekák wáino.

miráuma wáino.

¹⁷ oótamma taíbaq maráa-kayukama maará téq timá-yimiyo: “keráwáqtí taíbaq-otaqtabama keráwáqtí túma íma mamé úyoro. aati-aatimá mónekoma íma tíwáqnaa ínibo keráwáqá túyánámmá minnáraq ímaranomanibo Áánûqtukaq túyánámmá máráaro. wemá máqte-qtataaaqa keqtáá mamá timuqá maráiyátááqá kétimiqtáae. ¹⁸ maará té yemmá timá-yimiyo: “káqo-yu íráqôniq umáyikeraq aati-aatimá keráwáqtí oótamma káqo-yute yainánôqtaba yokaa umá máero.” téaq timá-yimiyo. ¹⁹ mirá étama anaaékaqa yemá íráqô-qtataaqa mayánômma minná min-áúwaráímmá áraimma aati-aatimá matúq-matuq umá mániye.

²⁰ Tímotio, ení itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma emmá ámikaimma yabíqma arutaa. paá-wataagaraq kaaqaari-áikáráq yirááten-aipikemma nékaq maéwaq min-áíqtábámá unítíqa ítiyo. yaímma-wayukama kaaqaari-áímmá yirááteqtabama “ítaí-yátááré” kétémanibo yeráwáqá kárabaae. ²¹ yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá itáíq-itaiq kéetaboata Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtabama íbáqyukaae.

Áánûqtuni íráqô-qtatakoma keráwáqtê waíno.

2 Tímoti

anaaékaq-aubama Tímotinopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáiyē.

¹ kemá Póroma Áánûqtuma kemmá aúyakaiye. kemá Ítu Káríqtoqtaba timátíkarai-naqune. Ítu Káríqtomma wennábóaqtaa ketáámá matúq-matuq umá mái-auwaraimma áaimma átáma Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaba waabá-káyúkábímmá kétune. ² kemá ketáanikaa umá tikái-naqa Tímoninopaq maamin-áúbámá kágayaune. ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí íráqô-qtataakaraq paru-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq emá mayaíkáae téqa kétune.

³ Áánûqtukaq kemá téq “timuqá kémarauone” kétune. kéma Áánûqtun-aurakaq tigaemá íkéitaq wení mayaímá títaubikoma waráanikaa umá kemá kémayaune. wágááwabi nókáámma wekáq nunamupí “tikáiyē” kéteq eqtábágáráq nunamummá kétune. ⁴ ení aqnuyábámá taákaq yokéq emmá aónaiyaba ôriq umá kétékaiye. miráinaq kemá timuqá maqmá ánatanune. ⁵ kemá itáunama Ítuqtaba itáiq-itaiq umá akoqnáá ónnama móraiq umá Yúnitima enanógaraq Aróitima enarááróógáráq yenákámá itáiq-itaiq urááyaniq kéone. ⁶ ánibo mi-kánááráq kemá tiyáámma emmá ánekukauna-taoqa emá Áánûqtunopake-qtataaqa matáánama minnáma yáqtoqma akoqnáá uwo téq kétima-amune. ⁷ Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma emmá ámikaimma keqtaámá mamá ikatíq í-yátáárîq íkéiyē. ímiye. Aokaq-Áágómá keqtaámá akoqnááma tímítaqtaa ketáámá waayúkama tirummá yiméqtaa ketábátáá túgoni akai-yátááqá íkéwaraunatae.

⁸ káqo-yubaq uyátárai-nakoqtaba timá-yiminema ikatíq íma éwaq kemmá uyátárai-nakoni ánná-nakoqtabama íma agae-agae uwo. ímiye. Áánûqtuni átê-wataayaba emmá táí-yataaqa waayúkama amíyamma paá matéwaq Áánûqtuni akoqnááyaba kamuqá itaao. ⁹ Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataapike tiwíkenataa keqtaámá mamá wení waayúkataa aúkaiye. ketáámá íráqô-qtataariq únnayabataa íma tiwíkaitaaiwo wemá wenamáárîq íráqô-napoana wemmá paá kákaitanaboana tiwíkaiqtaae. maa-márámá íma abarokáq uráitanama naayóbáqá Áánûqtu wenaúyánápímmá wení íráqô-qtataakoma Ítu Káríqtopitaa tímikaine. ¹⁰ miráimanibo Ítuma keqtaáyábá pukái-naqa ketáámá aónaraunaboqtaa íbêqa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa káonaunatae.

Ítu Káríqtoma puí-yátáákóní akoqnaáma mamá paábaq yuwéna aúgen-auwaraimma tiráátiraiqtae. minnáma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtatabaa Áánûqtuni átê-wataabiqtaa kêtunatae. ¹¹ kemá waabá-káyúkábí átê-wataama kéteq yiráátenunayaba Áánûqtuma timátíkaraiye. ¹² miráurairiqtababoaq íbêqa kemá ánná-naupaq tútiq-yataapi máunamanibo íma yukáune. kemá itáíq-itaiq únna-naqa Áánûqtuqtaba kéitaunayaba kemá itáunama mi-máyáímá wemá tímikaimma kanaaráq wemá kawáá kéinana Ítuma kumínî-kanaaraq wíniye. ¹³ abo árain-aimma aráátúnna yáqtoraa. min-áímmá kéwarewaq káqo-yuma áyaqa kéyime Ítuqtaba itáíq-itaiq uwo. ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráq tíyaqa amí-yátáákáráq Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá máeta ketááyôpaq kéyeye. ¹⁴ minnáyaba Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tirunóbáqá máiyee. emmá áwáqnaa ínakawaq min-íráqô-kátáámá yáqtoraa.

¹⁵ emá kéitaane min-nákámá Pigératiyaa Emáágénitigaraq máqtemma Étia-marupake-kayukama yemá yinaaemma umátíkaraae. ¹⁶ uyátárai-nakoni paru-yátááqá Onetíporatigaraq wení aara íyápóbi waíno. itaa. Onetíporatima agae-agae íma éna taíbaq-yupaama ya kétimonena timuq-yatáápí matíkaraiye. ¹⁷ wemá Arómuq yayamá irena kemmá tibáá éq éna ánná-naupaq maakáq máunaraq ya timónaraiye. ¹⁸ emá kétaane ôriq umá kemmá íráqôniq umátíkaraiye. Ítuma kumína-yupaama uyátárai-nakoma wemmá paru-yátáápike yainaíno.

2

¹ emá ketáaniko, akoqnaámo Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataapike ámimma mayaa. ² máqten-aimma waabá-káyúkábí yiráátúnna emá áqa ítaraune. min-áímmá matéwaq náawanabi emá kamuqá ítáiyimina-wayukama yimiyo. miráinata yemá kanaaráq káqo-yuma maamin-áímmá yiráátinoe.

³ emmá íráqôn-aaiq-i-nakokaa umá aú-aiqa íno. ⁴ abo ááiq-i-nakoma wení anó-kawaa-nakoma amuqá maraíkáae téna mirá kéiyee. minnáyaba wemá waayúkagaraq móneqtabagaraq wenaúyánámmá mamá awígîôq íkeiyee. ⁵ itaa. móra-nakoma uyaatí-ámáán-áímmá íwarenama wemá kanaaráq íma uyaa-timá uyátena amuq-yatááqá ímayaniye. ⁶ móra káqon-aimma itaa. móra-nakoma akoqnaá umá yómmá yoráina-waigoma wemá uyátá-maqma íráqôn-aawaqa yópíké mayaino. ⁷ kemá timá-amuna-aiqtabama aúyánámmá itaa. abo uyátárai-nakoma áwáqnaa ína máqten-aimma itánóne.

⁸ átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba aúyánápí mayaa. Ítuma wemá Tébitin-annabike abarokáq uréna pukáipike Áánûqtuma

wemmá mamá itó-umakaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkábí átê-wataama weqtábá timá yímikaune. ⁹ kemá átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkábí túnnayataboata ánnáma tímikaamanibo Áánûqtuni watáama íma ánnáma ámikaae. íbêqa kemá ámáan-aimma arátî-nakaa umá tú-tiqa kémayaune. ¹⁰ mikáyúkámá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukayaba kemá mirá kéeq tú-tiqa mayánúne. Ítu Káríqtoma yeráwákáráq yíwíqma Áánûqtumma yawwéqma amínata yemá tágama-yataaqa matúq-matuq umá mayánoe. ¹¹ maannâ árain-aine.

ketáámá wetê yagaroqtamá puyéqtaama
wetê yagaroqtamá mánunatae.

¹² ketáámá kanaaráq tú-tiqa mamé kéuyeqtaama

anaaékaqa wetê yabíqma mánunatae.

ánibo ketáámá wemmá tinaaémma

umá áménanataama

wegáráq mórai q umá keqtáámá anaaémma

umátikaniqtae.

¹³ wemá wení áaiqtaba íma kanaaráq

paábaq awétátuwanipoana

ketáámá kúmiq-yataariq únnataama

wemá itáíq-itaiq umá akoqnáá-naqa

paá kémaiye.

¹⁴ maamin-áímmá ení waayúkama timá-yimiyo. kékén-áímmá uyátárai-nakon áwíkaq timá-yimiyo. paá aayabámá áaiq-aimma ítero. mirámô o-wáíqómá íma móra-waigoma áwáqnaa kéibo aamá itáa-kayukama paá mamá táíq kéumayikaiye. ¹⁵ ení mayairákémmá Áánûqtumma mamá amuqá marakáíqóníq umá maqma aónaao. mayai-nákómá wení mayaiyábámá wenaúyánánóbáqá kanaaráq téna “kemá íraqô-mayaima kémayaune” tiníkáá umá mááo. Áánûqtuni watáagoni áaimma arupú umá yiráátiyo. ¹⁶ emá aíbôq-aikoma Áánûqtuqtaba íma wáin-aipikemma nékaq mááo. ¹⁷ aíbôq-aikoma náomma kamá anóniq iníkáá kéiyé. yirááte-kayukama yeráwápiké maami-kááyáq-nákámá aíbôq-aimma yiráátéyamma Áíménéiyatiyaa Pairíqtatima min-nákámá mááye. ¹⁸ yenákámá árain-amma yuwéta yaímma itáíq-itaiq kéo-kayukati yúyánámmá mamá táwíq kéoye. min-nákórátámá téta “ketáámá áqa atóbaraunatae” tiráiyé. ¹⁹ miráimanibo Áánûqtuni árain-aikoma akoqnáá-nakaa umá íma kutíniye. wení ábôqtaraq wáin-aubagoma maará kétiye: “uyátárai-nakoma náayuwabi wení waayúkama máaqtabama kéitaiye” ánibo “náawabi téna ‘kemá uyátárai-nakon-amune’ ténama wemá kúmiq-yataapikemma waeraíno.” téna min-áúbáqómá kétiye.

²⁰ itaao. anó-naupaqa ókon-okomma táápeqa kéwaiye. yaímma áwáarara kain-óqtákáké tarôq owata yaímmama yaataké tarôq owata yaímmama mararáké tarôq urááe. yaímma-taapeqa aati-aatimá aáwaqa maqnéta ánibo yaímma íráqô-taapeqa paá móra-mora anón-aiqtaba aáwaqa maqnaráe. ²¹ miraráá umá móra-nakoma kaaqaari-áíqtábá íma iténa kúmiq-yataakoqtaba nékaq máina-waigoma wení uyátárai-nakoma aokaq-máyáimá kanaaráq amínana mayániye. ²² aúranannama káe táí-auyanamma kéitaannama paábaq iyabótuwewaqa kateko-yátááqtábágáráq Ítuqtabagaraq aúyánámmá itaao. káqo-yuma arummá keyimewaqa kaayoné-yátááqá yimiyo. náayuwabi uyátárai-nakoma ôriq umá yemmá yíwáqnaa íkáae tíya-yuti aanábóiq umá mááo. ²³ miráimanibo aamá íma ítaraa-kayukama yeqtí unítíq-aipikemma nékaq mááo. emá ítaraane mirán-áikómá ááiq-yataaqa mamá abarokáq kéiyé. ²⁴ uyátárai-nakoma áwáqnaa ína-nakoma wemá ááiq-aimma íma tínimanibo wemá paá máqte-kayukama kaayoné umáyikaino. wemá íráqômma yirááti-naqa máena máqte-tupaama aamá yauwéqma kétena timá tágayimiyaba yokaa íno. ²⁵ mi-káyúkámá náayuwabi wenáama aratíya-yuma wemá kaayoné umá mamá arútáyikainatama anaaékaqa Áánûqtu ayuwéta yemá yeqtí kúmiq-yataapikemma yuwéta árain-aqtabawaa miráimma waránô? ²⁶ naayóbáqá Tááqtaama yemmá waiwaakaa umá yáqtokaitata wenaúyánámmá yemá wakááne. miráitata yemá Tááqtaani wakápike péqma yutínoe.

3

¹ aákaq maraao. aqtó-kánááráqá taíbaq ummaa-yátááqá abarokáq íniye. ² waayúkama paá yetábá yúyánámmá itánoe. yemá taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáinata yeqtí yúma maméta uwínoe. yemá káqowa-kaqowamma áyoqa ayánoe. yeqtí yinóboyuti yáama íma itánoe. káqo-yuma yemmá nóinawabi yimíyaqtabama yemá téta “paátataare” tínoe. Áánûqtumma yemá yikaq íma múte akéta ³ kaayoné íma ínoe. yemá káqo-yuma íma paru-yátááríq umáyikanomanibo kaaqaari-áímmá káqo-yuyaba tínoe. yemá áwáábíqa kéta ááíqa ínoe. íráqôniq í-yátábámá ítama táíq kéeta ⁴ káqo-yuma makatínoe. yemá áwáábíq-araaq-wayukama máeta yeqtí yúma maméta anókariq umá wínoe. yemá yeqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íma maránôbo yemá paá yeqtí yúgoma mamá yimuqá maraíyábá yúyánámmá maránoe. ⁵ yemá téta monoq-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuni watáama íma mayéta itáíq-itaiq ínoe. mirá-káyúkábíkémá nékaq mááo. ⁶ yaímma-wayukama aaranaammá netuqyaammá kúmiq-yataariq éta yikaí-yátááríq o-yútí naaúpaq uréta makatínoe.

⁷ maamin-nóinímmá káqo-kaqon-aiqtaba kéitaamanibo árain-aiqtabama íma kanaaráq kéitaae. ⁸ mi-káyúkámá yemá miráuma Yáanayaa Yáábarama Mótetimma yinnaaemma umákáraayaniq umá maami-káyúkáyábá emmá timá-amune-yuma yemá árain-aiqtaba íma kéyikaiye. yeráwáqtí yúyánákómá táíq kéitata Áánûqtukaqa itáíq-itaiq í-yátáápkémmá paábaq yuwéta kégoe. ⁹ missing?

¹⁰ ániho emá kemá aráátúnna-aimma wakáane. ketáaimma aónaraane. emá káonaanaq kemá Ítukaq itáíq-itaiq kéunaa emá kétéimone. mórai q umá kemá únnaiq uráane. emá káonaanaq kemá kaayoné-náqá kémaeq káqo-yuma tirummá kéyimune. emá kemmá timónaraanaq ¹¹ waayúkama táwîgoniq umátíkamma paá matáune. kemá tú-tiqa mayáunama emá timónaraane. maami-máqté-tútíqá í-yátááqá Áátiokibakaraq Aikóniabakaraq Arítaraabakaraq matáunama aónaraanamanibo uyátárai-nakoma tíwáqnaa itaq íma pukáune. ¹² máqtemma náayubi Ítu Káríqtoqaraq yagaroqtamá mórabi katekoîq ónnáe tíya-yuma waayúkama mamá táíq umáyiketa yemá káqo-yuma kémakateta yenamáárîq yetábágárâq makatínoe. ¹³ missing? ¹⁴ miráimanibo emá árain-akaq emmá aráátiraunataa ítaraane. minnáyaba paá máeq itáíq-itaiq umá akoqnáá uwo. emmá aráátiraa-yuyabama emá kéyumonaane. ¹⁵ minnágaraq káonaane. emá pááqyamma máegaraq Áánûqtuni aokaq-wátááyábá wannaabí agamatán-áímmá aónaraanae. maaminnámo agamatán-áíkkómá emmá itai-yátááqá kanaaráq amíniye. miráinata waayúkama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq íyanama mín-ítái-yátáákkómá yemmá Áánûqtunopaq yiwíqme uwíniye. ¹⁶ máqtemma wannaabí agamatán-áíkkómá Áánûqtunopake kéyena árai-qtataakoqtaba kétéiraatiqtaae. íma arupú-yataakoqtabama kanaaráq kétéiraatenaa waayúkama Áánûqtun-aurakaq katekoîq ínôqtaba yiráátiniye. ¹⁷ maaminnámo agamatán-áíkkómá Áánûqtuni mayai-wáyúkámá máqtemma íráqô-mayaima mayánôqtaba yokaa kéumayikaiye.

4

¹ Áánûqtun-aurakakaraq Ítu Káríqton-aurakakaraqa kétéima-amune. Ítu Káríqtooma máqtemma waayúkama pukáa-kayukagaraq yúwaraa-kayukagaraq máqtemma yainániye. Ítuma kuma keqtaárâq yabi íniipoaq akoqnáá umá emmá kétéima-amune. ² átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkátí yúrikaq kétéwaq káqo-yuma íma iyúwénata emmá timá yaqtórâaro. íráqômma watáa te-wái-kánááwábi táí-kanaarakaraqa paá átê-wataama abarokâq tiyo. ení waayúkama íma arupú kéiyaama mamá

arútáyikaa. miráinaawaq arupú inôqtaba umá yíqtaaiq kéewaqa kaayoné umá yiráátiyo. ³ mi-kánáámá ínatama waayúkama árain-aimma íma itánômanibo yemá paá yeqtí yúyánákómá ínnaiq kéiyata káqo-kaqo-yiraati-wayukama yemá itánáae tíyan-aimma timá-yimiyata itánoe. ⁴ yemá árain-aimma yuwéta paá-aiqtaba itánoe. ⁵ miráimanibo emá enamááríqa yáqtoqma akoqnáá uwo. aú-aiqa paá kémayewaqa átê-wataama waabá-káyúkátí yúrakaq timá-yimiyo. máqte-qtataaqa Áánûqtuma wení mayái-nákóqtábá mayaíkáae téna timá mirá uwo.

⁶ ketábá-kánáágómá waaqókárîq kéita kemá Áánûqtukaq amí-yátáákáá ónúne. íbêq-kanaama yemá kemmá tíkamiyaq puyónúne. ⁷ kemá Ítuqtaba íráqôn-aiqa uráune. min-ááikómá ánatagitaq kemá wekák itáiq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uráune. ⁸ miráipoana uyátaina-nakoni amuq-yatááqá kerátái uyátárai-nakoma kemmá timíniye. min-ámúq-yatááqá minná Áánûqtun-aubaq katekoîq ónúne. kerátái uyátárai-naqa arupú umá yainai-nákómá min-ámúq-yatááqá wemá kumínayupaama kemmá timíniye. kegáráq tébakaq-wayukama wemá kumínîqtaba ôriq umá kéyikaitata awé o-yúmá yekáráq íráqô-meyamma timínîqtaae.

⁹ emá ketôpaq páátákáá yínônayaba maqma aónaao. ¹⁰ abo Tímatima wemá maa-márábí-qtátááqtábá aúyánámmá mayéna kemmá tiyuwéna Tetarónáikaq kóuraiye. Karétenima wemá Karétiani-marabaq kóuraiye. ánibo Tááítati wemá Taamétiamarabaq kóuraiye. ¹¹ Arúke wenamá ketê máiye. emá Máákimma ko awíqme etê yekaa. miráinana wemá mayáimá áwáqnaa umá kanaaráq mayániye. ¹² kemá Tíkikatimma Ipítianimarabaq timákaunana kóuraiye. ¹³ emó kéyema ketí kúberai-unakaraq mamé iyo. Káápatini-naupaqa Taróqaati-marukaq ketí kúberai-unamma makáupo. ketí wannaagáráq mamé iyo. méme aúwaratirake-kanaama minnýatabama kemmá ôriq umá kétikaiye.

¹⁴ Érékáánara wemá áwáarara kain-óqtá-máyái-nákómá kemmá mamá táiq umátíkaraiye. uyátárai-nakoma minnýaba táí-meyamma anónnáma amíniye. ¹⁵ emá enamááríq min-nákóqtábámá ateqma arutaa. min-áté-watáámá túnnaaikotaama wemá mamá anómma áyámma uráiyé.

¹⁶ áqnáabaq-yupaama kemá aabi matíkáawaq yauwéqma túnna-yupaama móra-waigoma ketê íma máqe-uraiye. ímiye. máqtemma kemmá tiyuwéta wéyáwé uráamanibo Áánûqtu minnýaba yemmá táwî-meyamma yimíyábá íyimikaae téq kétude. ¹⁷ miráimanibo uyátárai-nakoma ketê máena kemmá akoqnáá umátíkaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkátí yúrakaqa maamin-áté-watáámá Ítuqtaba kanaaráq timá

yímikaupo máqtemma náayubi Áánûqtuqtaba íma ítaraa-yuma mi-kátáámá ítaraae. anón-abaaq-putiraa-kakoni (arááyane) óyaupike kemmá wítikéna uyátárai-nakoma kawáá umátíkaraiye. 18 móraiq umá uyátárai-nakoma waátá-yataapikemma tíwíkена wení yabíkái-marupaq tíwíqme uwíniye. wenáwîqa múte matúq-matuq umá yaúyóro. miráuma waíno.

19 Patírayaa Akírama ye-áúkákáráq Onetíporatini aara iyápóyabagaraq keráwáqtôpaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. 20 Korítiani-marabaq Irááqtime máqe-uraiye. Taropíma wemá karímá máyáitapoaq kemá wemmá Mairítati-marukaq ayuwéq iráune.

21 yaugiqá íurainaraq emá ketôpaq páátákáá maqmá aóné iyo. Yúburatigaraq Púretigaraq Aráínatigaraq Karótiagaraq yemá máqtemma keqtíbâqawaayuma enôpaq miráono-maaraono-aimma kétimakaa.

22 enaágote uyátárai-nakoma maíno.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Tááítati

itáíq-itaiq íyábá áanikoraa-nakonopaq Póroma kétitana Tímoti agatáie.

¹ kemá Póroma Áánûqtuni mayái-náqá kemá Ítu Káríqtoma timátíkarai-naqune. Áánûqtuma wetábá aúyáq-makai-kayukayopaq timátíkaraiye. yemá yeráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yíwáqnaa kéunata akoqnáá kéoe. yemma áraina-aiqtaba kékíteta Áánûqtuma akáinaiq ínôqtaba yíwáqnaa kéune. ² matúq-matuq umá mái-auwaraimma ketáámá awé kéunataama wenáaimma mimórá-aráin-áiné. minnýaba Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákain-aimma timátuwena wemá aati-aatimá kaaqaarí-áímmá íketiye. ³ Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa wení átê-wataama keqtáá tímikaiqtaae. ketáái atóbamatikai-naqa Áánûqtuma min-áté-wátáámá waabá-káyúkábí timá-yimenunayaba kemmá wakútikaraiye.

⁴ Tááítatima ketáaniko, ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáá yauwéqma tiwiraíyábá kukáin-naqa Ítugaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákókaráq emmá ámétaao.

⁵ Tááítatio, Karíti-marupaqa emá máqte-qtataaqa mamá arupú íkáae téq kemá emmá ayúkaune. máqtemma móra-mora-marupaqa Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta kémae-yuti kawáá-wáyúkámá yiwiraíkáae téq emmá ayúkaune. ⁶ yemá mi-káwáá-wáyúkámá yeqtí otaammá íma waéna yemá kímora-inimma máráaro. yeqtí iyápó-annama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá máero. min-iyápó-ánnámá yeqtábámá tawî-aiiqtababi ámáan-aimma arátéqtaba waayúkama yúbi kanaaráq íma maráiyán-o-iyapoma máero.

⁷ kawáá-nákómá Áánûqtuni mayáiyábá kawáá kéieye. minnýaba wemá arupú umá uréire kéina kúmiq-yataariq íma íno. wenaúma íma maména uíno. wemá páátákáá áyámma íma íno. wemá taíbaq aíbôq-nomma íma naíno. wemá íma áwáábíq kaíno. wemá móneqtabama aúyánámmá íma itaíno. mirá ínimanibo ⁸ wemá namuq-wáyúkámá yíwáqnaa umá wení naaúpaq yiwíqma yikaíno. íráqô-qtataaqtaba wemá akaíno. wení aúgomma yáqtoraino. wemá máqte-qtataariq ínénama aúyánámmá ítama arútátuwena miraíno. wemá íráqômma yainai-náqá maíno. wemá Áánûqtuqtaba aokaríq umá maíno. ⁹ wemá árain-aimma kemá emmá aráátúnnaama yáqtoqma akoqnáá íno. miraínana wení yirááti-yataakoma arupú ínana

káqo-kayukama umá yíqtaaiq éna wemá árain-aimma paábaq awétátuwaiya-kayukama yetáama kanaaráq aúyaqtuwaniye.

¹⁰ táibaq-wayukama kemá yiráátúnna-aimma waránôqtaba kaúbîq kéowaq minnáyaba kemá tirummá kéiyé. yemá paá-aimma kététa káqo-kayukama makáqma kéyiwiraae. yaímma maami-káyúkábímmá paá-aimma téta yúma karaí-áímmá kéte. ¹¹ yetáama timá aúyaraao. abo waagógáráq aara iyápógarag yeqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaq yemá mamá keyawarapaae. moneqa mayánáae tétaboata yemá íma tewáín-áikáráq kététa kéyiraate.

¹² Karíti-marupakemma mórama yeqtí amuné-nákómá maará téna tiráine: “Karíti-marupaq-wayukama yemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá kéte. yemá táwî-wayuka maéta pirúq náaruq íkákáá umá mááe. paá aáwaga naíyábá yúyánámmá kéitaae.” téna tiráine.

¹³ mirámô tiráimma minná áraimiye. miráinaa emá Karíti-wayukati íarutain-aaiqtaba akoqnáá umá timá-yimeaq yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arupú umáyikaa. ¹⁴ yaímma Ítiráaeo-wayukama kaaqaari-áímmá timá-yimen-aiqtabama yemmá íma iyúwénata itáaro. itáíq-itaiq íkéo-kayukati yúyánápikén-ámáán-áímmá yemmá íma iyúwénata wááaro. ¹⁵ mi-káyúkámá náayubi yeqtí yúyánákómá íráqôniq kéitanama máqte-qtataakoma yúrakaqa íráqôniq umá abarokáq kéiyé. miráimanibo mikáyúkámá náayuwabi Áánûqtuqtaba íma itáíq-itaiq o-yúma yeqtí yúyánákómá miráuma waátáara kéiyé. yeqtí yúyánákómá námôma kauraiye. yigaemá iyátábámá íkéitaae. ¹⁶ yemá téta “Áánûqtuqtaba kéitaunatae” kététemanibo yeráwáqá nôrawabi o-qtátáákómá keqtáá tiráátimma yeráwáqtí yáagoma paá kaaqaari-áiné. táwî-aaikaraq kéeta Áánûqtuni ámáan-aimma kárate. yemá máqtemma íráqô-qtataariq kanaaráq íkéoe.

2

¹ Tááítatio, emá arupú ína-yataaqtaba yiráátiyo. ² anónuqma-wayukama timá yímînatawaq yemá taíbaq aíbôq-nomma íma naaro. timá yímînatawaq yemá karuwaaq éta yúyánámmá ítama arútáaro. timá yímînatawaq yemá itáíq-itaiq umá maétawaq yíbâqawaaraa-kayukama yirummá yimí-yátáápi Ítukaq yáqtoqtoraaró.

³ araaqná-noinikaraq timá yímînatawaq yemá nôrawabi íyaqtaapimma Áánûqtuni áaikaraq yiráátero. yemá waayúkama mamá táíq umáyikai-aimma íma tero. yemá aíbôq-nokoni akoqnáágon aménáápáqá íma máero. min-arááqnágómá yemá paá íráqô-qtataaqtaba yiráá tíyata ⁴ yemá aúgen-noinimma yeqtiwaikónábi yeqtí iyápó-annama yirummá amí-ááímmá yiráátero. ⁵ yemá aúgen-noinimma yúyánámmá ítama arutéta

Áánûqtun-aurakaq íráqôniq íyábá yiráátero. yeqtí yúgomma yáqtoraaró. yemá yíwaikóqtábá íráqôn-inimma maéta yeqtí iyápó-annayaba íráqôn-inimma maéta kaayoné íyábá yiráátero. yemá yeqtiwaikómá akáina-yataariq oro. aúgen-noinimma máqtemma mi-qtátááríqo íyatama káqo-kayukama Áánûqtuni átê-wataayaba íma timá táíq umátikanoqtaae.

6 móraiq umá emá awaayatí-wáyúkámá akoqnáá umá timá yímínatawaq yeqtí yúgomma yáqtoqma akoqnáá oro. yemá yeqtí yúraqa akoqnááama mamá yabíyéro. yeqtí yúgoma kanaaráq wakúyakaiyanawaq abo yeqtúgoma yetáama wáraaro. 7 Tááítatio, emá enamááríq íráqôn-akaq kémaeqtataakoni awaaméqá mááo. yemá yiráátinama árain-aaikoma yúwénana abarokáq waínaa karuwaaq uwo. 8 ení watáama arupú umá áraimma tinatamá móra-waigoma minnáyataba íma kanaaráq timá táíq umákaniye. miráinana móra-waigoma ení watáagoqtaba timá táíq énama wemá agaeyábá íniye.

9 mayái-wáyúkámá pááqyan-iwiqa wáitata meyámmá íma máyáa-kayukayabama maará téaq timá-yimiyo. yemá paá yeqtí kawáá-nákón áama waréta máqte-qtataariq íyaqtabama yimuqá maqyíkáaro. mi-máyái-wáyúkámá Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá agaren áaimma ítero. 10 yemá moyámmá íma máyáaro. yemá máqte-tupaama yeqtí kawáá-nákóní anaaemma kéwaraiyatama waayúkama yetáaimma keyimonetama “atóbamatikai-naqa Áánûqtuqtaba yirááten-aimma íráqô-qtataare” téta tínoe.

11 Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa pááq uráinapoana máqte-kayukama kúmiq-yataapike yíwíqma paábaq yíníqtaba Ítumma timákaraiye. 12 Ítuma tirááténataa “máqte-tupaama Áánûqtuqtaba taákaq máráaro.” téna tiráíye. ketáái tógoma akáina-yataaqa warái-ááímmá paábaq yúwáaro. minnáyabagaraq Ítuma tiráátiraiqtaae. mirá íyonunataamanibo ketáámá íráqôn-akaq kémaunayabataa tiráátiraiqtaae. mirá éqtaama ketáámá maakáq maa-márábí máeqtaama ketáái túraq yabíkéqtaa Áánûqtun-aama kéwaraunatae. 13 íbêqa ketáámá mi-qtátáákómá keqtáá mamá íráqôniq umátikani-qtataaqtaba awétáá kéunatae. minnáe. ketáái anón-Aanuqtuma keqtáá yauwéqma tiwíkai-naqa Ítugaraq wení tágama-yataapi yenákámá abarokáq íyóye. 14 Ítuma wenamááríq wenaúma yúwáitata ikámôwana wemá kaapaq-yátáq pukuráíye. wemá miráuraiqtaba keqtáámá ketáái kúmiq-yataapikemma tiwíkaipoaqtaa Áánûqtuqtabama kanaaráq aokaríq umá mánunatae. Áánûqtuma wenamáa wenná auránúnayabataa wemmá kákaiye. abo ketáámá wení íráqôn-auyanamma waréqtaa timuqá kémareqtaa mirá

ónúnayabataa wemmá kákaiye.

¹⁵ maamin-áímmá yemá náayuwabi Ítuqtaba itáíq-itaiq kéoyuma timá-yimiyo. yemmá umá yíqtaaiq kéewaq mamá arupú umáyikaa. emá mirámo ínônnayaba mútûq-naapaamma matáane. miráinata máqte-kayukama emmá yikaq ákáaro.

3

¹ itáíq-itaiq kéo-kayukama maamináyaba timá yaákaq umá yimiyo. máqte-kayukama yemá yabíkáa-kayukati yiménáápáq paá máero. timá yímînatawaq máqtemma arupú-mayaima mayánôqtaba yokaa umá máero. ² timá yímînatawaq káqo-kayukayaba táí-aimma ítero. unítíq-aimma ítinomanibo kaayoné umá káqo-kayukama yemmá múte yeqtímûraapaq yíkáaro.

³ móra-taoqa ketáámá máqtemma neginaagí uráunatae. ketáámá maararáá uráunatae. Áánûqtuni aammá íma wakáunataamanibo waátágoni aammá wakáunatae. aati-aatimá ketáái túgoni akaí-yátááqá maréqtaa yaímma waátá-yataaqtabataa timuqá makáunatae. yaímma-wayukati yineqá táwî-yataaqa pááq iyátábámá tíkaraiqtae. káqo-yuti mi-qtátááqtábá ketáámá túrananna uráunatae. káqo-kayukama keqtaámá ítama táíq umátíkaawaqtaa ketáágáráq yemmá ítama táíq umáyíkaraunatae. ⁴ miráitana atóbamatikai-naqa Áánûqtuma wení kaayoné-yátáákáráq akaí-yátáákómá keqtaáyôpaq irááyamma ⁵ Áánûqtuma keqtaámá waátágoni aapaké tiwíkaiqtae. ketáámá kateko-yátááríq únnayabataa íma tiwíkaiqtaamanibo wení paru-yátáápike keqtaá yauwéqma tiwíkaiqtae. keqtaá tete umátíkáaraqnaraa umá ketáái kúmiqa paábaq matukáiyé. miráitaqtaa ketáámá aúge-tuwaraimma Aokaq-Áánápó mataúnatae. ⁶ Ítuma keqtaá yauwéqma tiwíkainakoqtaba Áánûqtuma wení Aokaq-Áágómá keqtaámá ôriq umá tímikaiqtae. ⁷ Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqnapo ketáái kúmiqa paábaq matuwéna awikátukaiye. wenaúrikaq ketáámá kateko-wáyúkámá aúkáunatae. abo Ítuma pukáitababoqtaa ketáámá wení íráqôn-aanimaakaa umá maéqtaa aboání máqte-qtataaqa mayánúnataama matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánúnatae. ⁸ maamin-áímmá áraipoaa emá ókaraq-okaraq umá yiráátikaae téq kêtune. miráinata itáíq-itaiq kéo-kayukama waayúkama yíwáqnaa í-máyáímá kémayeta íráqôniq umáyíkáaro. ⁹ timá yímînatawaq yemá yeqtí yítaubikoni yíwîqtabama paá-aimma ítero. timá yímînatawaq yemá ámán-aiqtabama unítíq áái-q-aimma íteta nóbíq-naabiq-aimma ítero. mirá kéowanama yaímma-kanaama paá-aukaapi keyawitata waayúkama íma yíwáqnaa kéoe. ¹⁰ móra-waigoma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta kémae-kayukama yatáq yikanena maqmá aónánaama emá

min-nákómmá mórabarabi kaayapáq timá ááqa yórénana íma itáinaama min-nákómá anaaemma umá ameyaq wenôpakemma nékaq mááo. ¹¹ abo miraráá i-nákómá wení aúyánákómá kaé kaáitana wení kúmiq-yataakoma tiráátiqtaama wemá íkarutaiye.

¹² kemá Ááqtaminabi Tíkikati wemmá enôpaq kêtimakane. wemá enôpaq ko yamá wínaama Nikááporitibaq emá yínônayaba maqmá aónaao. mibáqá yaugi-kánáábímmá kemá ko mánune. ¹³ Tínatima ámáan-amma ítarai-nakaraq Aapóroqaraq yenákámá ayáqtáaq-amma áaimma átáma wíyéta kéiyaama yenákámá nóiqtababi íyamma yíwáqnaa umá yimiyo.

¹⁴ kerátái waayúkama timá yímínatawaq yemá káqo-kayukama nóiqtababi íyamma yíwáqnaa oro. kerátái waayúkama káqo-kayukama yíwáqnaa íyábámá yeqtí íráqôn-aaimma yiráátero. itaao. yaagómá íráqôn-aaimma wáiq-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. móraiq umá waayúkama yemá íráqôn-aaimma wáiyuma yemá íráqô-mayaima kémayaae.

¹⁵ máqtemma náayuwabi ketê maakáq máa-yuma yemá miráono-maaraono-aimma enôpaq yúwáawana kéuwiye. ketáái miráo-maarao-aimma ketáái aanábómmá itáíq-itaiq umá ketáátê yagaroqtamá kémae-yubaq yuwáunanataa kéuwiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Pírímoni

yenáká mimórá-máyái-nákónôpaq Pórogaraq Tímotiqte ánná-naupaq Arómubaq agatááye.

¹ kemá Póroma Tímotiqte maan-áúbámá agatuwáúyana Pírímoni enôpaqa kéwiye. Ítu Káríqtoqtaba ánná-naupaq máeq wataama kágayaune. kemá átê-wataama tiqté kέναunata minnýaba yáqtoqma ánnáma tímikaae. Tímotima ketibâpoaqtaa wetê kerátámá Pírímonimma enôpaq kágayaue. emá mórai q umá kerátáqtê mayaimá kémayaane. ² kerátámá aamá yuwéka Áápiagaraq Áákipatigaraq máqtemma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta ení-naupaq álkuyo-kayukama miráo-maara-aimma kétima-yikauye. Áápiama ketáái tímanaakotaa, Áákipatio, miráuma Ítuni ááiqtaba ááiq i-káá-náqá máqtemma keráwáqtôpaq kágayaune. ³ Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtote yemá yimuqá matikéta yeqti kaayoné-yátááqá yeqti íráqô-qtataakaraq tímíno.

⁴ Pírímonio, kemá ketí Áánûqtukaq nunamummá kéteqa eqtábá timuqá ôriq umá kémareq kétune. ⁵ emá uyátárai-naqa Ítukaq itáíq-itaiq umá wení waayúkayopaq enarummá kéyimenaq minnýaba timuqá kémarakaune. ⁶ ení itáíq-itaiq ónnayabama kemá nunamummá kétune minná káqo-kayukama Ítuqtaba itáíq-itaiq o-yúma yagaroqtaréta íráqô-qtataaqtaba íyaqtama ketáámá Ítu Káríqtoqtabama kanaaráq ónúntae. ⁷ owé. ketibáko, emá Áánûqtuni waayúkama arummá amí-yátááqá mamá akoqnáá kéone. minnýaba kemá anó-timuq-yataaqa kémayaune. arummá ámê-kayukama amuqá maqyikáána-yataakoma kemmá mamá akoqnáá kéumatikaiye.

⁸ kemá móra itai-yátááqá emmá ítama káonaune. Ítu Káríqtoma ketí anó-napoq kemá kanaaráq eqtábámá akoqnáá-aimma téq yabírákaraanaa móra-yataariq íkáae kétune. ⁹ kemá Póroma Ítu Káríqton-aama kétunna-nakoma kemá Ítuqtabae téq íbêqa ánnáma kéune. miráimanibo kemá eqtábámá minná mayao maanná mayao íma tímákanune. kemá paá eqtábá kétékaiipoaq ekáq móra-yataaqtaba ítama aónanune. ¹⁰ abo Onetímatiqtaba emmá ítama káonaune. wemá miráuma ketí iyápóboana kemá wení aboámúne. ánná-naupaqa kemá wemmá awíqma Áánûqtuni waayúkabi má ayúkaune. ¹¹ naayóbáqá wemá íma íráqô-mayai-naqa enaúrakaqa máqe-uraimanibo íbêqa wemá ketúrakakaraq enaúrakakaraqa íráqóniq kéiyé. kanaaráq emmá áwáqnaa kéena kemmá tíwáqnaa kéiyé.

12-14 kema átê-wataama íbêqa kéteq minnárake ánnáma matáune. kemá maamibáq máunaboa emá kanaaráq íma tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá ení kayóq-náqá Onetímatimma ôriq umá timuqá kémarakaunana wemá maakáq máena kawáá kéumatikaiye. miráinana wemá minnýaba ení márûqa mayániye. miráinaq emá áqnáabaq kanaaráré ítirenabimma kemá Onetímatimma íma yáqtoranune. kemmá tíwáqnaa iyábámá emmá akoqnáá-aimma ítimakanune. miráinaa emá enamáárîq íráqô-qtataapike kemmá tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá yawwéqma tímákaunana enôpaq kéwiye.

15 áraine. naayóbáqá Onetímatima emmá ayuwéna péqmarena kóuraipoana íbêqa wemá ókaraq íma ení kayóq-náqá mánibo wemá miráuma ketáái aanábóé. miráipoana ení aanábómá auréna wemá kanaaráq aati-aatimá etê mániye. 16 Onetímatima wemá mórana meyámmá íma mayéna paá kayóq-náqíye. miráimanibo wegáráq miráuma Ítu Káríqtoqtabama ákáina-abaqawaaraa-naqiye. kemá weqtábámá timuqá kémarakaunaboa emá weqtábámá amuqá marakánóne. wemá keqnáámmá ení kayóqá mayánîmanibo íbêqa wemá Ítu Káríqtoqtabama enábâqawaamiye.

17 minnýaba egáráq kegáráq mimórá-túyánámmá waínakama Onetímatimma yawwéqma tímákáanana miráuma wemá enôpaq kemmá tiwiráanaiq umá yawwéqma awiránóne. 18 ánibo wemá yaímma otaammá kuyákárimma epímmá wení aqtábááma wáinaama ketôpaq aamá yúwénana ínaq kenamáárîq kemá aqtábááma yawwéqma emmá aménúne. 19 maamin-áímmá kemá kenamáárîq ketiyáápíke kágayaune: “kemá Póroma anónnáma aménúne.” téq kágayaune. emá ení aúwaraimma kekáqá aqtábááma wáíye. minnýaba taákaq maránúnô? 20 owé. ketíbâko, kemá emmá ítama aónáúnaiq uyátárain-akoqtabama uwo. minnýaba kerátámá Ítu Káríqtoni ábâqawaaraa umá máuyapoa emá ketí tirummá mamá amuqá marakaao. 21 kemá maamin-áímmá yuwaúnana enôpaq kéwimma minná kemá kéitaune. kemá eqtábá maamin-áímmá túnnama waránóne. ánibo emá ketáama pááqyamma íma kéwaraapo emá áráimma kéwaraane. 22 ánibo emá ení naaúpaqa móra-maruqa kemmá mamá yokaa umátikaa. emá uyátárain-nakokaq nunamupí keqtábá kétepoana itaúnama Áánûqtuma kemmá enôpaq tímátikaina q íréq emmá yakáoneq etê mánune.

23 Ipááparatima aamá yuwéna miráono-maaraono téna amí-áímmá enôpaq yúwáitana kéwiye. Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraipoana wegáráqá ketê ánnábi máíye. 24 máqtemma maa-káyúkámá mimórá-máyáímá ketê kémayaae Máákima

Áárítítáákatima Tímatima Arúkema yegaráqá miráono-
maaraono-aimma enôpaqa yúwáawana kéwiye.

²⁵ uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íraqô-qtataakoma keráwáqtê
waíno.
kemá Póroe.

Íbaru

aúbama **Ítirá**aeo-wayukama **Ítukaq itáíq**-itaiq **kéo**-yubaq

¹ taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbáqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye. wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye. ² íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení áanikopi timá tímikaiqtaae. wenáanikaraq máqte-qtataaqa maragaráq wíyôkaraq tarôq uráimma Áánûqtu maami máqte-qtataaqa wenáanikoma ámikaiye.

³ Áánûqtu ómmá máitana wenáanikoma wenáuyawaare.

Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana wení watáagoma akoqnáá kéitana mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni aménáápáqá wáíye.

kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni ayáánurapaqa maráq máqte-uráiye.

áanikoma Áánûqtuma wení márûpake kaqtó-wayukama uyátáraiye.

⁴ Ítuma aboánáwîkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máíye. Áánûqtu wení márûpake kaqtó-wayukama yetíwîqa anaaépaq mááe. ⁵ mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu mirá-tiraiyo?

“emá ketáanikoe.

íbêq-yupaama kemá tiráunaboa

ketáaniko emmá mamá pááq urááne.

kemá enaboúne.

emá ketáanimone.”

téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye. ⁶ Áánûqtuma wení áqnáabaq-iyapoma áwíqmena maa-marábí kúmitana agamatán-áípi wé tiráíye:

“Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama wení márûpake wekáq yiraiyutaúmmá áyáaro.”

téna Áánûqtu tiráíye. ⁷ Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábí kaqtó-wayukayaba wení márûpaqa kétiye.

“wení kaqtó-wayukama uwááraa káuqyikena marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá ira utakáá káuqyikaiye.”

téna ⁸ ááqibo wenáanitaba kétiye:

“Áánûqtuo, ení akoqnaáma máqte-tupaa
watúq-watuq kéiye.

ení maa-mará yabíqma

írâqôniq umá kémaene.

⁹ Írâqômma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo
táwîqtaba íma kákaiye.

miráipoana ení Áánûqtuma

mú mikákáá uyátárai-nakoma

írâqô-maqtawema aqnokáqá atí-akarainikaa umá

emá mamá múma

anón-amuq-yataapi máqe-uraane.”

téna tiráiyé. ¹⁰ aúba-wannaabi ókaraq kétiye:

“uyátárai-nako, áqnaábaq-kanaama

maa-mará tarôq umá

wíyômma enayáápike tarôq umákaane.

¹¹ wíyôkaraq maa-márágárâq mamá

táwîtawa umágínibo

emá aati-aati-yúpáámá paá mánone.

wíyôkaraq maa-márágárâq mamá

naayón-únáákáqtôraa umágínana

¹² unáákáqtôma yatánaátá umágínikaa

waéqma ínóne. ááqibo

emá íma waéqma miráinonamanibo

matúq-matuq umá paá mánoe.”

mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye. ¹³ abo Áánûqtu wení
kaqtó-nakoma mórama wé téna timá ámikaiyo?

“emá ketiyáánurapaq maraq mááo.

abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá

ení aménáápáqá maránúne.”

Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo?
imiye. ¹⁴ máqte kaqtó-wayukama Áánûqtunopake aágoma

mááe. máqtemma náayuwabi wenáamo yabiyína-waigo yi-
wiránî-kayukama yemmá yíwáqnaa ínéna kétima-yikaiye.

2

Áánûqtu ketáámô tiwiránîqtaama anó-qtataare.

¹ maami árain-aimma itáanataa yáqtoqma akoqnaá éta íma
yuwákétaa ketáá kónunatae. yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq
kóyabae. ² Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati watáama árainma
wáqe-uraiye. abo náawabi maamin áama ímo itáina-nakoabi
ímo waráína-waigoma wení ápéqa mamá táígoma umákéna
pááq íniye. ³ abo ketáámô ketáái anómo kuqtiwiránîqtaama
íma yáqtoqma ketáái táígon-anonnama kanaaráq yuwíqtuwe

kónunataabiyo? uyátárai-nakoma wenamááríq áqnáabaq timá-timenataa maaminámo kuqtiwirániqtaba wenáama itáíya-kayukama ketáá timónama áraine timá tímikaiqtaae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana ⁴ Áánûqtuma anó-maiyaigokaraqa timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqnáá-aikogaraq kéqoke-kaqoke mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákáimma wení Aágoma yaímma aarawaamá mamá yímikaiye.

Ítuma ketáá kuqtiwiráni-waigoni wenáúwáyama máíye.

⁵ Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba “yabíyéro” ítima yímikaiye. ⁶ Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibí mirá téna:

“o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq aúyánápímmá kéitaano?

waayúka-araaqtaba nóina téaq

wegtábámá kéyabi eno?

⁷ pááqya-kanaama waayúkati áwîqa

Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwîkoni

yinaaépaq makááne.

emá anómma tágama-yataaqa káme.

waagónáwîqa múte kéyauyone.

⁸ emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana

wemá mi-máqté-qtátáákáq yabíkáíye.”

téna tiráíye. áraimma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-márábí yabíkáíye. ⁹ ááqibo Ítuma káonaunatae.

wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá

wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-uráíye. aú-tiqtaboana

Áánûqtuma tágama-yataaqa aména anón-awîqa ámikaiye.

miráuma Áánûqtuni íráqôniq umá Ítuma máqte-kayukayaba

pukéna íráqôniq umáyikaraiye. ¹⁰ Áánûqtuma máqte-qtataakoni

áaimma máena maami-máqté-qtátááqá tarôq uráíye. wemá

taígani-kayukama yíwîqma tágama-yataaqa yimíniqtaba kákaiye.

miráitana anón-au-tiqqa aménama maamin-áú-tíqtábámá

yíwîqme wí-yátááqá mútûq pááq umá Ítuma ámikaimma

áqnáabaq-kanoqa yauwéqma kuqtiwirániqtabataa kumíniye.

Ítuma wenamá waayúkama Áánûqtunopaqa yabíkáá-yuma

¹¹ we mamá íráqôniq umáyíkaraiye. miráuma-yikarai-naqa

íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq wegáráq yagaroqtamá

yiboámá mimóráé. miráipoana Ítuma maami íráqô-kayukayaba

“ketúnabaro” téna yááyama tíyátábá minnáyaba íma agae kéíye.

¹² agamatán-áipí mirá téna:

“Áánûqtuo, enáwîqtabama ketúnabakaq ténúnama

áiqma kuqtááyan-aukaapimma
enáwîqa múte yaúma íbí tenúne.”
téna kétiye. ¹³ Óq-wataama téna:

“Áánûqtu kemá weqtábá onana
wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”
ókarraq téna:

“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”
téna kétiye. ¹⁴ miráuma maamin-iyáporáwáqtábá yeráwáqá
yúgarraq naaegáráq máapoana Ítuma yeráwáqtí yúraa umá
waayúkati yáaikka umá paá máqe-uraimma puínéna uráíye.
miráuraimma Tááqtaama mamá táwîq-umaqtuwanune téna
aúgarraq naaegáráq kukáíye. Tááqtaani akoqnáárake
aarawaamá pukááe. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo
Ítu puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-
yataaqtaba umáyikaraiye. ¹⁵ missing? ¹⁶ miráuma Áánûqtuni
kaqtó-wayukama yíwáqnaa íkeimanibo Áabaraani áráabitima
yíwáqnaa kéíye. ¹⁷ minnágon áaimma máqte-qtataakoma mórai
umá wenaúnabakaa uráíye. yeráwáqtí mú mikákáá anó-
monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá auránipoana wé mamá
wenaúnabakaa aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana
waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí kúmiq-yataaqa
mamá paábaq yuwéna awikáqtuwaniye. ¹⁸ wemá wenamááríq
makáténa aítq-yataaqa matáipoana íbêqa kanaaráq wemmô
makatíya-kayukama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

3

Ítuni anón-awikoma Mótetin-awíqa uyátáraiye.

¹ Ítu Káriqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márûpaqtaba yááyarai-
kayukama Ítumma aónaaro! wenamá ketáái mú mikákáá
anó-monoq-naqa mániqtabae téna tímákaraiye. ketáái itáíq-
itaiq umáe uí-yatááqá matáunanataa minnáyaba tímákaraiye.
² wemá kanaaráq aammá waqmá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá
yabi íniboana Áánûqtu mi-máyáiyábá wemmá mamá pááq
umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka
aúkáapi itáíq-itaiq umá yabíkáine. ³ itáaro. awaaméq-áíné.
anón-awíqa naammô umáraini-waigoma áwîqa mú mikáq
uyátá-maqma naakóní áwîre. mimórai umá Ítuma wení
tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare. ⁴ máqten-
naama wáati tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamá máqte-
qtataaqa paá tarôq uráíye. ⁵ abo Móteti Áánûqtuni waayúkama
aúkáapimma máqe-uraiye. wemá Áánûqtuni mayái-nákómá
máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama tiráíye. ⁶ ááqibo Ítu

Káríqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakáq yabíkáiye. ketáámá íma ikatíq owéta ketáa Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakáá umá kémaunatae.

aamma íma itáiya-wayukama íma agai-yátááqá mayánoe.

⁷ Áánûqtuni Aágoma mirá kétiye:

“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema

⁸ íma áyapimma aráápaaro. ááqibo naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkáq

Áánûqtuma ámiqtukeqa mibáq wemmá makáqma urááe.

⁹ mibáq ketítaubikoma kemmá makaténa maqmá káonaae. abo kaayaq-wáyúká-káritímáátímá (40 karitimaatiráqá)

keráwáqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.

¹⁰ miráipona kemá tíyámma kéitaq tiráune

‘yeráwáqô ítáa-yuyanamma aati-aatimá táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma íkéitaae’

téq tiráune.

¹¹ kemá ítama moyáqá kéyeqa

árain-aimma tiráune téna

‘yeráwáqá áraikapoaq íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.’ téq tiráune.”

téna Áánûqtuni Aágoma kétiye. ¹² ketúnabaro, atéráaro. móranakoma keráwápíké íma arummá táwîgoni aúyánápí íma íno.

Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekáq íkewaraiye. ¹³ ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-wenawaqnaa

ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáíye. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnáá

umá óqtakaa íumaginiye. ¹⁴ áqnáabaq Ítuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánááráqá Ítuma tiwiráínaqtaa Ítu Káríqtote

yagaroqtamá mánunatae. ¹⁵ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:

“Áánûqtun áama íbêqa keráwáqá kéiteqa

ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro.

keqnáámmá títaubikomma

Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”

téna aúba-wannaabi kétiye. ¹⁶ ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena

Íqtíbibake irái-yuma yeráwáqá ítaraae. ¹⁷ kaayaqté-kaayaqte tiyááka (40)-karitimaatibimma Áánûqtu náayuyabaq íyámma

umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyámma umáyíkaraiye. kokoq-márúpáqá púyôwana kokoq-márúpáqá

máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyámma umáyíkaraiye.
 18 Áánûqtuma náayuyabawaq yanaan-áímmá téna “keti
 aagai-márúpáqá íuyabereq aagamá mánoe” tirááyô? mi-
 káyúkámá wenáámo aratê-kayukayaba tiráiyé. 19 miráitaqtaa
 ketáá kéitaune yemá Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana
 minnýaba wení aagai-márúpáqá íma uínóe.

4

Áánûqtuni aarawaamá aagaímô mayánôqtaae.

1 Áánûqtuni akoqnáá árain-aimma uyábéqma wetê
 aagánúnayataba maamin-áráin-áímmá íma ánataginiye.
 miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápíké mi aagai-
 yátáaqá íma mayáinabo. 2 naayóbáqá Mótetini waayúkama
 Áánûqtuni íráqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa
 Áánûqtuni wataáma ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo
 maaminnáyaba íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma
 yíwáqnaa kanaaráq uráiyé. 3 ketáámá tirummá améqtaama
 Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma
 min-áágáiyábá wemá tiráiyé:

“kema ítama moyáqá kéyeqa

árain-aimma tiráune téna

‘yeráwáqá áraikapoq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá

ánatagitana mirá téna tiráiyé. 4 Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu

wení mayaímá yáqtorena aagaráiyé.”

téna kétiye. 5 mimórá-wátááyábá we kétiye:

“yeráwáqá áraikapoq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téna kétiye. 6 áqnaabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama

yirummá íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta

aagaímá matáámiye. ááqibo óq-wayukama Áánûqtu “kanaararé”

titata uyábéqma wetê kanaaráq aagaráranoe. 7 ááqibo móra-

kanaama páaq éna mi-kánááyábámá íbêq-yupaama Áánûqtuma

mirá téna ááyaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq netuq-

kárítímáátíráqá Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti mirá

téna:

“Áánûqtun áamo íbêq-yupaama

keráwáqá kéiteqa

ketirupimmô maréqa

íma mamá óqtakaa oro!”

téna Tébiti tiráiyé. ⁸ Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagáiraq miráinana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye. ⁹⁻¹⁰ miráinaqtaa ketáá kéitaunatae. Áánûqtuni waayúkayabama móra-aagai-kanaama pááq ínanama náawabi Áánûqtute umma aagánimma wení mayaíyábá Áánûqtuma wení mayaíyábá aagaráinikaa umá aagániye. ¹¹ ketáá íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá aratéqtaa íma yeráwákáá táwîq umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae. ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá éqtaama uyáberanunatae. Áánûqtute umma aagánúnatae.

¹² Áánûqtuni watáama aágarag akoqnáágarag máiyé. púráámá kaayaq-átóbákékáá Áánûqtuni watáagoma áa kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq arun-iyápógóní aúkáapi kábamiye. mimórai q umá minnágoma arúbaraikaraq abikugúgóní aúkáapi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni watáagoma máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kéyainaiye. ¹³ íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéiyé. máqte-qtataaqa abarokáq wenamá abarokáq pááq kéiyé. maami-kátáágómá tinikáá umá Áánûqtukaqa máqte-qtataaqa pááq éta abarokáq mirá-inoe.

Ítuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹⁴ máqte-qtataaaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye. ¹⁵ ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtabá aruqtabá umátikaninakaa máiyé. wemá makáqma keqtáaráá uráimanibo kúmiq-yataaqa íma uráiyé. ¹⁶ miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetêma anómma íraqô-qtataaqa wáiyé. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq ketáámá kéonanataa timíniqtae. miráipoaqtaa akoqnáá umá timuq-yatáápi ké wenamaqtáá wení anómma íraqô-qtataaqa ónátae.

5

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma kanaaráq yawéqma tiwirániqtaae.

¹ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike móra-nakoma wé timákena wení mayaímá Áánûqtun-aiyataboana waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa Áánûqtukaq aména waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá umáyíkaraiye. ² paá-wayukama

kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-wáyúkágáráq áá íitai-wayukagaraq áyaqa kéyimiye. ³ mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáárîq aqnú-qtátáárîq uráipoana wemá wení kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao. ⁴ móra-nakoma wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyename íma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena Êroni Mótetini ábâkoma wemmá ááyarainikaa uráiyé.

⁵ maamiráitana Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. miráitana Áánûqtu mi-máyáímá aména timá ámikaiye: “emá ketáanimone. íbêq-yupaama kemá enaboámá aúkáune.”

téna timá ámikaiye. ⁶ mamá óqa téna móra-taoqa tiráiyé:

“emá anó-monoq-wayukama matúq-matuq ínóne.

Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá mánone.”

téna tiráiyé. ⁷ naayóbáqá Ítuma waayúkaraamo maa-márábímó máenama wemá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaraiye. Áánûqtu kanaaráq wemó puína-taoqa awiránitana Ítuma anókaq nunamupí téna ááyama ibiqá yakáiyé. wenáúyánámmá Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni aménáápáqá makáipoana Áánûqtu wení nunamummá ítaraiye. ⁸ Ítuma Áánûqtun áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo Áánûqtuni aammá waráiyábá ítama ánataraiye. ⁹ wekáq mútûq mamá pááq uráiyé. áqnáabaq-naqa Áánûqtunopaq yauwéqmataa tiwiránîqtaba máena wenanaae waráiya-kayukama matúq-matuq umá Áánûqtunopaq yauwéqma umánoe. ¹⁰ abo Áánûqtu wemá mamá pááq umárena mú mikákáá anó-monoq-nakoma Merekítareki wekáá uráiyé.

ketáá íma áráabi-iyaporaá onataao.

¹¹ Ítuma ketáái anó-monoq-naqtaba yaímma tiráunatae. keráwáqá yaákare túyánámmá kéitaapoana ketáámá taígani-qtataaqtaba kêtunataamanibo ímiye. ¹² íbêqa keráwáqá kanaaráá máekaq aúba-wayukama aayúbóro ááqibo keráwáqá kenamáárîq óqa aúba-naqtaba kéoe. keráwáqá Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma íkéitaae. akoqnáá-aawaqa íma pááq uráimanibo íbêqa paá anóani náaqtaba kéoe. ¹³ móra-waimo náámma náínama iyápóraa éna íráqô-qtataaqtababi táwî-yataaqtaba aúyánámmá íma kanaaráq itániye. ¹⁴ akoqnáá-aawaqa waayúkauraqti aáware. waayúkama yúyánámmá yokaa étama átê-yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áikárâq yúyánápímmá kanaaráq kéitaae.

6

ketáái aamó itai-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae.

¹ áqnáabaq timá-timena tiráati-yataaqa Ítuqtaba ítátukainaboaqtaa mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. ítáaro. móra-nakoma naakóni ábômma íma ókaraq-okaraq umá atáiyee. ábômma ayáánaiq umáraa mayaípiékémá íma Áánûqtuqtaba waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaa ókaraq-okaraq íma kéutaunataamanibo kímorabaq kémiraunatae. ² maami máqtémaqte-nomma peraíyátábámá ayáamma maraíyátábámá pukáiyapike atóbamayikaiyatabama Áánûqtuni matúq-matuq umá yainai-yátááqtábámá maamirá-qtátááqtábámá kéitaapoana aati-aatimá túyánámmá ítanatae. ³ ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. Áánûqtuma “kanaararé” tínaqtaama ko yokaa ónúnatae. yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike paábaq arábaguraae. ⁴⁻⁶ naayóbáqá Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá pááq urááe. yímikai-qtataaqtaba Áánûqtunopake pááqyamma matukááe. Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá yáikaiye. Áánûqtuni átê-wataama akoqnááqoma yínîqtaba ítaraae. Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá móragaraq yeqtí mayaíbíkémá íma Áánûqtuqtaba waéqma kanaarác aúgeniq íinoe. kanaarác mirá étama áraimma ókaraq Ítu Káríqtoma wemmá kaapaq-yátác abarokác ikákaanikaa kéopoana wení aagaí-yátááqá móragaraq úniye.

⁷ ítáaro. awaaméq-áiné. mararác aaqá kéyitana íráqôniq umá kéwaiye. abo mi-márágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéiyee. Áánûqtu mararác íráqôniq kéumayikaiye. ⁸ maragómá áwáábîq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqô-marama wáiyee. Áánûqtu aúyánápí táiq ínana mamá kanaaráric íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.

⁹ ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqtí íráqôn-aimma kéitaunatae. yauwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa mataáe. ¹⁰ Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraca arupú-yataariq kéiyee. wemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtabama íma awímmá kániye. keráwáqtí wemmá amí-yátáápiékémá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnáyabama íma awímmá kégaiye. ¹¹ keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí karuwaac-yátáákárác ítáiq-itaiq í-yátáákárác yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéiyanama keráwáqá awé kéo-qtataakoma áraimma abarokác íniye. ¹² keráwáqá kaúbîq-wayukaraa iyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo

aamá itai-wáyúkáraá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápó-annama keráwáqá miráraá umá mayánoe.

Áánûqtuni akoqnáá árain-aiqtaba ketáá waqmá akoqnáá umá kanaaráq ónátae.

¹³ naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamáárîq wenáwîqa yamá akoqnáá umá tiráiyé. miráitana Áánûqtu maamin-aráín-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:

¹⁴ “ketí waaroqá améq ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.”

téna timá ámikaiye. ¹⁵ Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáiyé.

¹⁶ móra-nakoma árainma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqmá uyátárai-nakonin áwîqtaba kétiye. kémaiyenama min-áíkkómá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.

¹⁷ mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áíkkaráq árain-akoqnáa-aikaraq mamá aráápapa uráiyé. ¹⁸ mi-kááyáq-áíkkómmá íma kanaaráq waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaaráq íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáá-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq wetê uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áíkkómmá akoqnáá umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókárîq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.

¹⁹⁻²⁰ ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáá umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító ínkaa miráraá umá ketáái akoqnáá aráápai-nakoma tirun-iyápómá káraapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náúpáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráinikaa umá Ítuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnábariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá páaq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

7

Merekítareki mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹ Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uraiye. wegáráq mú mikákáá Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma yabíkáa-kayukama yíkamena yawuwéqma wení márûpaqa kóuraiye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye. ² abo Áabaraama Merekítareki

tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwîqa kaayaq-ááiné. mórama kateko-yátáákóni anó-nakoni káqon-awîqa Téiramapaq-ano-naqa wenáaimma kaayoné-yátáákóni anó-naqa wáíye. ³ Merekítarekini anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááe. anóama marákárai-kanaagaraq puíní-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraiye. wemá Áánûqtun áanikoraa umá máena wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máíye.

⁴ aónaao! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uraiye. áqnáabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye. ⁵ anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí amáamma mirá téna timá yímikaiye. mimórá-máráráké-káyúkábiké yemá áwíkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááe. ⁶ Merekítareki Aríbae-annabike íma máimanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye. ⁷ minnnáma ketáámá itaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáániq umá máíye. ⁸ anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra tiyáákabike mataáamanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma mááe. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáíye. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye wemá paá máíye. ⁹ maamin-áímmá waéqma áaimma miráuma wáíye kétunatae. Áabaraama wemô meyánîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyánîq uráíye. ¹⁰ Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráíye.

aúge anó-monoq-nakoma naayó anó-monoq-nakoma paá umáyíkaraiye.

¹¹ naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama amáan-aimma Aríbae-annabike matéta anó-monoq-wayuka máqe-uraae. yé mayái máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa páaq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye. ¹² abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana amáan-aikaraq waerániye. ¹³ Ítuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánábikémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máíye. ¹⁴ ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uráíye. abo Mótetima wení wataábi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwîqtaba ítiraiye.

Merekítarekikaa Ítuma anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá máíye.

15 káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq kéipoana uyátá-maqma abarokáq pááq kéiyé. 16 ámáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uraiye. máátoqo mái-yataakoni akoqnááyaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. 17 weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiye. 18 naayón-ámáámmá íma mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna 19 Mótetini ámáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mútûq pááq íyábbá íma kanaaráq uráiyé. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé itáimma minnánapo wemmá waaqókák ketáámá kanaaráq yenúnatae.

20 anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yetê íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáiyé. 21 Áánûqtuni yanaan-áínápó Ítuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu tímá ámikaiye: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kêtunama ketúyánápíké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna tímá ámikaiye. 22 miráuma Ítuma aúgemma anóna-anon-aiqtaba akoqnáá-awaameqa máiyé. 23 naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukurááwata yeqtí mayaimá paá íma máqe-uraae. 24 ááqibo Ítuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayaimá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtaae. 25 Áánûqtunopaq kéyewana Ítuma tíwáqnaa kéiyé. aarawaamá Áánûqtuni waaqókák Ítun áwîkaq íyana yemmá Ítuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániye. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Ítuma matúq-matuq umá máiyé.

Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae.

26 maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae. Ítuma kateko-yátááqtábá aokaq-naré. agaemá í-yátááqá wepí íma wáiyé. kebó-yátáákárák kúmiq-yataakaraq íuraiye. wemmá kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwîqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáiyé. 27 wemá óq-ano-monoq-wayukaraa íma máqe-uraiye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. ááqibo Ítuma íma mirá kéiyé. Ítuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba

kímorabaq uráipoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaarác kényuwaunatae. ²⁸ naayóbáqá Mótetini áamáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegárác kateko-yatááqtábá mútûq íma páác urááe. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama kateko-yatááqtábá wegárác mútûq páác uráimma matúq-matuq umá máíye.

8

Ítuma árai-monoq-naopaqa anó-monoq-nakoma máqe-uráíye.

¹ minnáyaba kêtunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaa-nákóní ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Ítuma maraq máqe-uráíye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamáa íni-qtataaqtaba Ítuma árai-monoq-naupaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéíye. min-árái-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamáa tarôq umákaiye. ² missing?

³ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamáa ááyama améta waiwaamma Áánûqtukaq agatááe. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegárác amíni-qtataaqa mirá íno. ⁴ Ítuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma páác íniye. nôraq itanábiyo? Íbaru-wayukati anó-monoq-wayukama ámáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe. ⁵ maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá árátúnna-amamma emá waraao.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁶ mimórai q umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Ítuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáígomá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátáraiye. wemá anóná-anon-aikoni aúkáapi-naqa máíye. min-ánóná-ánón-áíkomá anaaékaq íréna naayón-ánón-áíkomá uyátáraiye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-ákóqnáá-aráin-áímmá uyátáraiye.

aúgena-aikoma naayón-áímmá uyátáraiye.

⁷ árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnáábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma páác umá tiráíye. ⁸ abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúnîq í-yatááqá páác owana minnáyaba óqa tiráíye: “uyátárai-nakoma kêtune. ‘ítáaro! mi-kánáá páác ínaq

aúgemma anóná-anon-aimma

Ítiráaeo-wayukagaraq Yúta-wayukagaraq
téite ónúntae.

⁹ maamin-áímmá yetítaubikote

Íqtíbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma
yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite
únna-aiqtaa íma wániye.

maami anóná-anon-aiqtabama
yeráwáqá íma matúq-matuq umá
íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana
yemmá íyimonaraune.’ ”

téna uyátárai-nakoma tiráíye. ¹⁰ naayó-kánáámá ánatainana

aúgemma anóná-anon-aimma Ítiráaeo-wayukate téite ónúntae:

“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama

yeqtí yúyánápí agamaránúne.

kéq kenamá yeqtí maníkomá máenata

yeráwáqá ketí waayúkama mánoe.

máqtemma kemmá yeqtúyánápí

ítama ánatawuanoe.

¹¹ miráipoana yeráwápíké móra-nakoma

íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo

íma móra-mora aúnbakaq mamá téna

‘emá uyátárai-nakoma aúyánámmá ítaao.’

téna ítiniye.

máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq

kemmá akoqnáá umá timónanoe.

¹² yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráqtábámá túyánámmá
móragaraq íma itánúne.

yeqtí táí-yataaqtabama tíyaqa kéyimmune.”

téna Áánûqtu tiráíye. ¹³ wemá aúgemma anóná-anon-aimma

téna áqnáabaq-aikoma naayómmá aúkuraiye. máqte-qtataakoma

mamá naayómmá aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

9

*naayó mú mikákáá anó-nakoma amí-yátááqá maqmá
waíwaakoni naeíbíké ámikaiye.*

¹ áqnáabaq anóná-anona Áánûqtuma tiráíye. ámáan-
aikoma monoq-ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba

Áánûqtunopaqtaba iténa tiráíye. ² anón-owa-namma umá
yaúmakaae. móra anó-namma aráqmata-naupaqa wáqe-
uraiye. mipí aokaq-yátááqá okáráq yaaregáráq aáwakaraq

Áánûqtuma áméma wáqe-uraae. mimórá aráqmata-naupaqa
“paábaq Áánûqtuqtaba” téta tirááe. ³ anó-tabaraabe min-
aráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq

aúkápimma wáqe-uraiye. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” téta tirááe. ⁴ mipí ákûq-umumma í-yááregáráq Áánûqtuni anóná-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqô-kaapaa-anagaraq mûtûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kêtibi kaumo-yátááqá wáqe-uraae. minná íráqô-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Êroni yátágoma wekáq árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáíye. ⁵ ketimûraaqa íráqô-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqtí yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyikaraiapaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uraae. maami-káqá mûtûq-aaimma íma timá ámiqma ánataraiye.

⁶ mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáyátábá uyákéberaae. ⁷ mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamá naaúnurapaq kanaaráq uyákéberaiye. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékema naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikaiye. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniye. ⁸ mûtûq yokaa ínôqtaba Áánûqtuni Aágoma kétiraatiye. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítaiye. ⁹ maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniqtaabiyo? minná káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe. ¹⁰ maamirá-qtátááqá aáwaqa néta nommá néta aiyábámá nommá peréta iyábámá paá amáamma wááe. mirái-yataaqa naayón-ámááqtábámá waitata Áánûqtu anaaékaq íráqômma uyátá-maqma-amma waékáíye.

Ítu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikaiye.

¹¹ Ítu Káríqto wemá íráqô-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáyaba kukáíye. árain-owa-namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánapo íma tarôq urááe. maa-marábí tarôq í-yatááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare. ¹² Ítu Káríqto Áánûqtunopaga uyábéráima kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuraiye. méme-naaegaraq purumakaa-nááégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamá maténa ketáái kúmiqa mamá yawwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwiránîqtaae. ¹³ naayóbáqá mémegoni naaegáráq purumakaakóní naaegáráq purumakaakón áráaqa írabí agáyáawana wení kaítogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikena ¹⁴ ááqibo íbêqa Ítu Káríqtoni naaegómá

tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéiyé. Ítu Káríqto táí-yataaqa wepí íma wáitana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnááma ámikaiipoana Ítuma wenaúma Áánûqtukaq amí-yátááqá mûtûq pááq umá máí-yataaqa ámikaiye. ketáái mayáimá íma Áánûqtunnama wáitana minnáyaba wení naaegómá ketirutáá kéiyé. miráinaqtaa mayáimá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánátae.

Ítu Káríqto wení naaegómá aúgen-anona-anona mamá akoqnáá kéiyé.

15 Ítuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráiyé. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyarai-yuma wení matúq-matuq umá máí-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Ítuma puyéna waayúkama yeqtí táwî-yataaqa aménáápáqá naayón-ánóná-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwî-yataapike yemmá yáínikena wakúyikaraiye.

16-17 Ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta min-nákómá puínata mi-kánnáámá yorautí-yátáárîq ínoe. paá máinanama íma pááq ínîmanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye. 18 miráráá umá paá-naaegogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákaae. 19 naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timá-yimena purumakaakóní naaegáráq nokáráq popoq umá ákû-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógáráq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyíkaraiye. 20 miráuma tiráiyé: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiyé. 21 mimórai q umá Móteti naaegógáráq owá-nákáq máqte-monoq-yataakaq popoq uráiyé. 22 ámáan-aikaq taígani-qtataaqa naaenápó mamá kuyúqtukaiye. naaegómá wenamáa aqtímena kúmiqa mamá Áánûqtu yuwéna awikáqtukaiye.

Ítu Káríqto wenamáárîqa ketáái kúmiqa kémaqtuwaiye.

23 kuyúqtuwaiyaba maamiráuma amí-yátááqá naaegógáráq umáqtukaamanibo mirái-qtataaqa paá amammá árai-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wáiyé. Áánûqtuni márûkaq-yataaqtabama uyátá-maqma íráqômma amí-yátááqá ítama aónaraiye. 24 ketáá itánátae. Ítu Káríqto aokaq-náúpáqá waayúka íumakaa-naupaqa árai-nakoni amakaqa uyábékaimanibo Áánûqtuni márûpaqa wenamáárîq uyábékaiye. uyábékéna íbêq-kanaama wemá Áánûqtunopaqa keqtááyábá itó-uma máiyé. 25 Íbaru-wayukati mú mikákáá anó-monoq-naqa naaúnarupaqa móra-tawigoni

naaegógáráq mamá móra-mora-karitimaatiraq uyábékaiye. ááqibo Ítu Káríqto wenaúma netuqyaa-kánáámá wetábá íámikaine. ²⁶ abo wemá netuqyaa-kánáámá mirá énamoena netuqyaa-kánáámá maramá tarôq urái-kanaaraq aú-aíqa mayániye. awaaraq-kánáábí ántai-kanaama aqtóráríq kéinana Ítu Káríqto kúmiqa matuwánîpoana kímora-taoqa kuména wanaúma ikámíkáae téna yímikaiye. ²⁷ máqte-kayukama kímora-taoqa púyonanataa Áánûqtu anaaékaq máqtemma yainániye. ²⁸ mimórai q umá Ítu Káríqto máqte-kayukati kúmiqa matuwánîqtaba kímora-taoqa wemá wenaúma ikámíkáae téna yímikaiye. marabí yawéqma móragaraq kúmiqtaba íkuminibo wení waayúkama weqtábá awé umá márai yana kumma yiwirániye.

10

naayóbáqá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq anó-monoq-wayukama ámiqma kúmiqa íma kanaaráq maqtukáae.

¹ naayón-ámáámmá Mótetini-kanaama árain-amaanakoni amakáá umá pááq íniqtaba min-ámáákóní mayaímá íma ántaraiye. mórai q umá taitawaa-wamma ikámma Áánûqtukaq ókara-okara umá máqte-karitimaatima ámitana naayón-ámáákómá íma aarawaamá mamá mútûq arupú umá pááq umá ántanoe. ² aaqáo. ámáakoma íma mútûq arupú éna pááq umá ántaginata íma óqa amí-yátááqá agayánoe. abo waayúkama yeqtí kúmiqa paábaq koínata agaéyátábá íma íyapimma pááq ínatamoetama máqtemma taitawaa-wamma ókara-okara íma agamá ámiqma ántaginoe. ³ máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiye. ⁴ mémegoni naaegógáráq purumakaakóní naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe. ⁵ miráitana marabí kuména Ítu Káríqto Áánûqtuma timá ámikaiye: “emmá amí-wámmá agayaí-yááréráq agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba emmá ikákaiye.

móra aúma yokaa umá tímikaiye. ⁶ missing?

⁷ abo ké mirá téq kétune.

‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánai q onááq

minnýaba kukáune.

mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá

agamatá-kánnáábí keqtábá tiráimma

miraráá umá kemá máeq mirá kéune.’ ”

téna Ítu Káríqto Áánûqtumma timá ámikaiye. ⁸ áqnáabaq tiráiyé: “taitawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayaí-yakaraq

máqtemma taitawaa-wamma amí-yátááqá agayái-yááréráq améta kúmiqa matuwaiyábá emmá ikákaiye.” téna tiráiyé. ááqibo naayón-ámáápi “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiyé. ⁹ anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnáyaba kukáune.” téna tiráiyé. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Ítu Káríqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiyé. ¹⁰ Ítu Káríqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnáyabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiyé.

Ítu Káríqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiyé.

¹¹ Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaiyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiyé. ¹² ááqibo Ítu Káríqto kímora-taoqa íráqô-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uraiye. ¹³ mibáqá wé awé umá maínana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá aítuqa aménáápáqá yíkaraiye. ¹⁴ kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mútûq arupú umá paá ánatayikena Ítuma uréna miráumaraa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikaiye.

¹⁵ Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiyé:

¹⁶ “mi-kánaámá áqnáabaq ánataginana aúgemma anóná-anon-arain-aimma yeráwáqté maránúne. minnáe. ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama yeqtí yúyánápi agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiyé. ¹⁷ mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okáráq móragaraq íma túyánámmá ítáyikanune.” téna tiráiyé. ¹⁸ abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

ketáámá Áánûqtukaq tirummá améta wení waaqókaq ónúnatae.

¹⁹ miráuma ketúnabaro, Ítuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá abáqtikainaqtaa kanaaráq uyáberanunatae. ²⁰ Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq umá máiyataba mamá pááq umá tabaráábebi yarótámaraa umá keqtáá tímikaiye. wenaúma tabarááberaa umá wáiyé. ²¹ ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni waayúkama

kéyabiyepoaqtaa ²² ketáámá agaemá tirunóbáqá íma wainaqtaa áraimma tirummá améqtaa ketáái araaqtáma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwááméq-yátáákáráq Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. aúyánámmá ámiqma wetê awé-í-yátááqá akoqnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae. ²³ Áánûqtu itáíq-itaiq umá yabi ínîpoana wení árain-aimma yabíqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnýabataa ketáá yáqtoranatae. ²⁴ ketáá wenaóna-wenaona umá yabíqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-yátááqá yiráátima yíwáqnaa iyábá íráqô-mayaima mayánátae. ²⁵ yaímma-wayukama oníq umá íma mórabi yorupamá miráumarara íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókáríq kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq mirá-onatae.

ketáámá tirummá ámiqma akoqnáá ónátæ.

²⁶ ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq pááq éqtaama mórama agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa matuwánîqtaba íma wáíye. ²⁷ maaminnáyaba yuwé táaqa káinaq Áánûqtuni yaináí-yátááríq éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

²⁸ Mótetini kanaarácq ámáan-aiko téna kaayarábi kaumo-wáimô tétamo móra-nakoma ámáamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe. móra-nakoma Mótetini ámáamma mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta wemmá ikáqtuwanoe.

²⁹ móra-nakoma Áánûqtuni áanikoma márúte aménáápáq yuwáinatama wení anónnáma uyátá-maqma anómma wáíye.

Áánûqtuni anóná-anon-aiqtabama áanikoni naægómá maan-nákóní táwî-kumiqa matukáitana

wemá iténa “pááqyan-awíqa yéna anón-awíqa ikéyáíye” mirá téna maamirán-áúyánáná kéitaiyo?

Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá wemá timá agaebí mayákaraiyo? maaminnáyaba túyánápi máráaro.

móra-nakoma Mótetini ámáan-aikoma araténa anómma anónnáma mayánímanibo maamin-nákóní anómma uyátá-maqma táígon-anonnama yayániye.

³⁰ min-nákómá tiráimma ketáá kéitaunatae. minná: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí mayáimá wáíye. anónnáma yeqtí

meyámmá yauwéqma yiménúne.” téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráiyé. paá mái-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaqtaama ³¹ minnýaba ikatíqqa ôriq umá ónátae.

ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma yáqtoqma maígáae.

³² Íbaru-wayukao, keráwáqtí naayó-qtátááqtbá túyánámmá ítáaro! mi táoqa Áánûqtuni ókómmá túyánápi tágaitana taígani-qtataaqtaba tíqtaba éq anómma tú-tiqtaba urááe. ³³ yaímma-taoqa máqte-kayukati yúrapi mamá itó-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimórai q umá yíwáqnaa íyábá yokaa urááe. ³⁴ keráwáqá tiruqtabá ánná-naupaq máiya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matúq-matuq umá mái-yataaqa umátokaae. miráipoata yeráwáqtí máqtemma maa-márábi wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmqá máqe-uraae. ³⁵ abo ikatíq íoro! anaaékaq anón-apeqa wániye. ³⁶ paá waqmqá Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá mikáq yáqtoqma miráiq-mirai q oro. anaaékaq wemá timá akoqnáá umákai-qtataaqa keráwáqá mayánoe. ³⁷ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe
tínna-nakoma kumíniye.

paátákáá kumíniye.

³⁸ ketí kateko-wáyúkámá yirukaráq
yúyánákáráq yiméta mánoe.

ááqibo yaímma ketí waayúkabikemmo

tinaaémo umátimetama

yeqtbámá íma timuqá maqyikánúne.”

téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá kétiye. ³⁹ ketáámá aamá íma ítáa-kayukaraa umá íma waéqma Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye. ketáámá itáíq-itai q umá yabíqma máraananataa kuqti-wiráníqtaae.

11

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

¹ Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itai q umá yabi-í-yátááqá minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtukaq awé únnayaba íkáonauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae. ² naayóbáq-wáyúkámá Áánûqtuma matúq-matuq umá yabiyéwana Áánûqtu yeqtbámá yimuqá maqyíkaraiye.

³ matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu maa-márágáráq wíyôkaraq wenáanapo tarôq

umákaiye. miráuma íbêqa káonauna-yataaqa kanaaráq ítaa aónéwauna-yataaqpapo tarôq uráiyee.

Éboyaa Ínokiyaa Nóaa

⁴ matúq-matuq umá yabi-í-yátááqnpó Êbo agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. Êbo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-yátáákómmá uyátáraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtataboana Áánûqtu wenáyábámá amuqá marákáraiye. Êbo wení kateko-ááíqtábámá wení Áánûqtu wenamááríq amuqá marákaraiye. Êbo pukuráimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá ketáá túyánákáq taákaq makáunatae.

⁵ Ínoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqpána wemá waéqma káqoniq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá Áánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiye. ⁶ móra-nakoma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápí mayaígáae. minnáe. Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana yeqti ápéqa yimínata aúyánápí mayaígáae.

⁷ Áánûqtu Nóaamma nói-qtataaqtaba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa matúq-matuq umá yabíkáiipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáiyee. anón-unopi-kaare tarôq uráiyee. únópi-káárébí wemá wení aara-íyápótê uyábereta anó-nomma aúgípíke Áánûqtu yeráwáqá yiwíkaiye. matúq-matuq umá yabi-í-yátááqqtábá Nóaa wenamáa máipoana maa-márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqqtábá weqtábá kateko-kánóré Áánûqtu tiráiyee.

Áabaraama

⁸ Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá watáama wakáiyee. wení naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgé-márúkáq uráiyee. Áánûqtu aúge-naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqpána wemá waqmá náakaraq yamáune téna íma ítaraiye. ⁹ min-áúgé-márúqá Áánûqtu téna aménúne tiráipaga ko máqe-uraiye. mikáq kárágáaqa máqe-uraiye. Ááítekikaraq Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uraae. yenákámá mimórá akoqnáá árain-aimma Áánûqtu timá yíkaraiye. ¹⁰ Áabaraani anó-maruqa Áánûqtu ámûraaq-aaikaraq matúq-matuq umá ámûraaq tarôq íniye.

11 Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaaráq marákáawaniq énanibo Áánûqtu akoqnaá-arain-aimma timá-yikena iyápóma yiménúne tiráíye. Áánûqtuni máqten-aimma Áabaraama aúyánápí ítaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Áabaraama abóará ayúkáiye. 12 anónuqma kágipike min-iyápómá marákáraiye. min-ánnábiké taígani Ibaru-wayukama pááq uráámma miráuma wiyókáá éta kegébaraa urááe.

13 Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq pukurááe. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnaá umá timá yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínîqtaba nékaq aónéta yimuqá makááe. yúyánápí téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqya-kanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápí tirááe. 14 yemá mirá-káyúkámá yúyánápí téta yeqtí árai-maruqtaba abááíq-abaaíq ommá íaonarae kéitaunatae. 15 yemá íma yeqtí naakumoyábámô yúyánámmá itétama yeqtí naakumóbáq yauwéqma kanaaráq uwínoe. 16 ááqibo uyátá-maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márûkaa-nakumoe. yeqtábámá Áánûqtu íma agaé umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune. yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa umá yíkaraiye.

17-18 naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa

wenáanikomma Ááíteki “ikámma agamá amé-wao-qtataakaa uwo”

titana Áabaraama wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá yokaa éna amíné uráíye.

Áánûqtuni akoqnaá-arain-aimma

“Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uraae” téna

Áabaraama timá ámikaimanibo wemá yokaa-yokaa éna

wení iyápó ikámma

agamá amé-waonikaa umá amíné uráíye.

19 aúyánápí téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-iniye.” mimórá-áúyánámmá itáiqtaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótêbi

20 Yáakoboyaa Ítauqtaba wenaboámá Ááíteki akoqnaá-arain-aimma waaroqá timáyikena: “anaaékaqa yimuq-yatááqá maayáyóye.” téna timá yíkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana anaaékaqo pááq ínîqtaba kanaaráq timá yíkaraiye.

²¹ mimóráiḡ umá Yótêbi wenáanikorata Yáakoboma móra-mora waaroḡá timá yímíqtuwena anaaékaḡ pukáiyē. wení uréire íyátáráḡ aagebéna Áánûqtukaḡ taígani íráḡô-qtataaḡa Áánûqtuḡtaba “tíkáiyē” tiráine. paá wení matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáápóana wenáanikoni kanaa-yúpáámá kanaaráḡ “tíkáiyē” timá yíkaraiyē.

²² Yótêbi wemó wení puí-kánáá awaaráḡ itana Ítiráaeo-wayukayaba Íqtîbika yéta tiráiyē. miráuwō-maraauwō-aimma wení ayáátamma náarabi uḡmá utáníḡtaba tiráiyē. wení matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáápóana tiráine.

Móteti

²³ Mótetimo kaumo-wíyópi pááḡ itana wenanóboma wemma yabírakarae. yenáká yabíraketa aónááyamma kína íráḡôn-iyapoma máḡe-uraipoana anómma yabíkái-nakoni ámáamma inaamaí-íyápómá máḡtepaḡ yíkamini-waigoni ámáamma íma waḡmá íma íkatíḡ urááye. yenákátí matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáákáráḡ máḡe-uraaye.

²⁴ Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtîbi mi-márúkóni anó-naqa wení ayáámukoma Móteti wenánini Ítígáae téna áaḡa íkaraiyē. wení matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáákómá anómma aúkaiyē. ²⁵ wemá íma kúmiḡ-yataakaraḡ kebó-yátáákáráḡ abáá éna awaaraḡ-yúpáámō amuḡ-yatáápipmá mániḡtaba kéiyē. ímiyē. Áánûqtuni waayúkate yeḡtí yútikaraḡ íníḡtaba uyátá-maḡma kákaiyē. ²⁶ aúyánápi ítama Metáíyaḡtabama agaémō éna uyátá-maḡma Íqtîbi-marabi-qtataaḡa íráḡómma wáḡe-uraiyē. miráipoana Móteti wení anaaékaḡ ápéḡtaba mayániyē.

²⁷ wení matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáápóana Móteti Íqtîbipake koéna anómma yabíkái-nakoma áyamma umákáiḡtaba íma íkatíḡ uráiyē. íma ko yauwéḡma íniyē. Áánûqtumma wenamááríḡ aonarenaboana uráiyē. ²⁸ naayóbáḡá Móteti kótai-kanaagoni aamma wení matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáápi tiráiyē. Ítiráaeo-wayukama naaemá oḡtaráḡ popoḡ umákaiyanama puí-káḡtó-nákómá Áánûqtunopake yeḡtí áḡnáabaḡ-aanikomma íkaminiyē.

²⁹ aaḡ íráḡma-taoḡa Ítiráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káḡnáma kokoḡ umáḡitata matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáákáráḡ aḡtamá kóta-maḡtuweta kówana yetinaae waḡmá ommá Íqtîbi-wayukama aḡtánáae temánibo nokómá mamá yawááḡ-umaḡtukaiyē.

³⁰ Ítiráaeo-wayukati matúḡ-matuḡ umá yabi-í-yátáápóana Yériko-tiḡa yawarápama kumá-uraiyē. abapaké kaayaḡ-yúpáámá Ítiráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana

yawarápama kumá-uraiye. ³¹ móra-taoqa mórama aakaq-nóinímmá Aréaabi timá-yimi-kayukama Áánûqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábábóana Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yeté íikakaae.

³² Ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama
Táámutoniqtabama Yépataaqtabama Tébitiqtabama
Táámuyoaqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá Óq-wataagoni
kanaamá íma wáíye.

³³ taígani-marukaq ááiqa éta
yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana
ááiqtaba uyátáraae.

kateko-ámmá wakáápoata
Áánûqtuni íráqô-qtataaqa
wení akoqnáá-arain-aikaraq timá yímimma
yemmá matááe.

arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta

³⁴ iramá putíqtuweta
waqtáámmá yigaibánôpikemma yiwíkaiye.
yemá aqnúníq umá máqe-uraamanibo
yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.
akoqnáá umá kárágáaq-wayukati áái-q-wayukama
uyátáraae.

³⁵ matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana yaímma aaramá yeqtí
pukáá-kayukama pukáápike yauwéqma matááe. yaímma-
wayukama yíkamoata pukááe. Áánûqtuma anaaéma umá améta
abo yeqtí namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata yúyánápí
téta puíyapike itó-uma matúq-matuq umá mái-yataaqa uyátá-
maqma mayánoe.

³⁶ yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí namuromá
kéteqtaba matéta ánná matááe.
yaímmama ánná atáá-ataa umá
ánná-naupaq yíkaraae.

³⁷ káqomma óqtatama iyaabóma yíkameta
waqtáánápó yigaibamá ábákaa q urááe.
tipi-típigoni áuwaratigaraq
mémegoni áuwaratigaraq kéyauteta
ánnábi kémaae-kayukama
yú-aiqa kémayaa-kayukama
otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-uraae.

³⁸ yemá mú mikákáá íráqô-kayukama
maa-márábí káyúkáráá íuraae.
kaqmáápakaraq anubakarácq uréire kéeta
muriánóbákárácq kekoq anóbákárácq
mipí yúwataae.

39 abó! náaraq kanaawaq yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá wáqe uráiyô! ááqibo Áánûqtuni Íráqô-qtataaqa akoqnáá-arain-aimma timá yímikaitata yemá ímataae.
 40 Áánûqtu káqon-augen-auyanamma keqtaáyábámá mamá pááq uráipoana maami itai-wáyúkámá naayóbáqá kémaeta ketáágáráq mûtûq pááq umá ánataginoe. Áánûqtuma wenaúgen-auyanamma miráuma wáiyé.

12

Îtuma túyánámmá amétaa miraráá ketáá ónátae.

1 ketáá nôraq kéuno? maami-áaráwáámô naayóbáqá máqe-uraama yeqtí áaimma paá keqtaábáq ôriq umá taígani-kayukama ikúma yaútuma konnákáá kéoe. máqte-qtataakogaraq wéyáwé umágitana kúmiqogaraq yáqtoqma yatítínaraimma maami-qtátááqá paábaq koíno. ketáái týaqa yáqtoqma akoqnáá éqta uyaatí-yátáápíké kúmiqtabama uyátáananataa páátákáá uyátamaqma ónátae. ² Îtu Káríqtokaq túraqtaa karáqma arupú umá minnýaba ónátae. ketáái matúq-matuq umá yabi-í-yátáákón áaimma áaipakaraq aqtóbákáráq Îtuma máiyé. kaapaq-yámá yínipoana íma ayúkuraiyé. ímiyé. Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq mayánipoana wemá kaapaq-yáráq agaemá iyéna aúyánápí ítaraiyé. íbêqa Áánûqtuni ayáánurapaq wemá maraq máiyé.

Áánûqtu ketáámá áyámma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtaae.

3 ítáaro. kúmiq-wayuka wemmá awáákéta aíqa mayámíkaamanibo Îtuma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-maqma anómma ayúkaiyé. Îtumma túyánápí maréra aqnúnîq éra íma yuwaaro! ⁴ keráwáqá kúmiqtaba ááiqa ománibo min-áíqtábámá keráwáqti naaegómá íma kukaiyé. ⁵ Áánûqtu mamá timá akoqnáá ámiqma keráwáqá mi-katáámá tiwikaráô? Áánûqtu nóinabi máqtemma wenáanimaqa maaminnýaba timá tímikaiyo?

“ketáanimaaro,
 uyátárai-nakoma táígoniq umátikena
 yíkaniqtaba atéráaro!

emmá aáqa yoráinayaba
 íma komá yamátuwe kóaaol

⁶ aúyánákáq itaao.
 uyátárai-nakoma maa-káyúkámá
 náayubi táígoniq uráamma
 mamá arútáyikena

yeqtábá ôriq umá kákaiye.

máqtemma wenáanimaqa tebûqa yíminiye.”

téna tiráiyé. ⁷ keráwáqá yabíqma akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana keráwáqtôpaq yíno. keráwáqtí tú-tíqa wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá mamá kárutaiye. máqtemma yiboámá yeqtí yáanima mamá kárutaiye. ⁸ móra-iyapogoma aboámá íma táíqoniq uráamma arútáyikaraune ténama wemá árain-aanima íma máamanibo aguyáán-iyapoma máiyé. ⁹ ítáaro! ketáái marabí-kétíbótáá ketáámá táíqoniq únnayabataa mamá kárutatikaawaqtaa yeqtíwíqa múte kényayunatae. aágoni aboámá wenaménáápáq uyátá-maqma ôriq umá mánátae. abo wenôpake matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaunatae. ¹⁰ paá pááqya-kanaama keráwáqtí marabí-kétíbótáá táíqoniq únnayabataa mamá kárutatiketa yetáákaqa katekoíq kéoe. ááqibo Áánûqtu ketáái íráqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe kéuiye. wení aokaq kateko-yátááqá keqtááyátábá akáinana yainánipoana wemá keqtáámá táíqoniq umátikenataa mamá kárutatikae. ¹¹ ketibotáá táíqoniq umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa mi-kánááráqá timuqá íkémaraunatae. ááqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama kaayoné-ápéqá mayéta yetí kanaaraqá kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

¹² keráwáqtí tiyáámma akáginaq múte arútáaro! keráwáqtí tiraayumá yátaginaq akoqnáá oro! ¹³ aammá arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátágina-yuma aapaké íma waeránómanibo mamá atóbanoe.

¹⁴ máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáá oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-yátáákaráq kateko-yátáákaráq maaminná iyoreq uyátárai-nakoma íma kanaaráq aónanoe. ¹⁵ móra-nakoma Áánûqtuni íráqô-qtataapike waékiyabama atéráaro! móra-nakoma ikaa-q-ánáyúkáá waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá ayubiyábá atéráaro! ¹⁶ Étáu pááqyan-aawaqa mamé iréna wení áqnáaekoni waaroqá aboánôpake máqtepaq meyánîq uráiyé. Íbaru-wayukao, keráwáqtí áqnáaekoni waaroqá Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba íma wanamí-kenami oro. Étáu uráinikaa íoro. ¹⁷ túyánámmá ítáaro. anaaékaq Étáu wenábóání waaroqá móragaraq ákáraimanibo wenaboámá káubiq éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma kanaaraq waéqma ibiqá ôriq umá yaráimanibo áqnáaekoni waaroqá íma kanaaráq matáiyé.

ketáámá íráqôn-anubaqa áwíqa Tááíoni yaayáqinoe.

18 keráwáqá ánekuqma Tááíoni-anubaq Ítiráaeo-wayukaraa íma ya áikutaee. aokaq-ánúbóata waayúkama íanekuinoe. Tááíoni-anubaq iragáráq kumayukómá aabutámmá auréna tutúwáá aqa yéna abotáyákaráq 19 wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta íma ya áikutaee. mi táoqa waayúkama wíyon-aama kéiteta ókaraq íma itái-yááqá yawíkáiye. 20 móra-aimma yé ítaraama mirá-uraiye: “móra-nakobi wáíwaakoma min-ánúrác ánekuiyama máqtemma óqtatanapo iyaabóma yíkamonatae.” téna min-áímmá tiráíye. min-áíqtábá waayúka yáaqa ôriq umá karááe. 21 mi yáaqa kái-yatááqá aónaawana Móteti tiráíye: “kegárác táaqa kaitaqá ateqte kéune.” téna Móteti tiráíye. íbêqa miraráá íyábá íma yagáíkuyoe.

22 áaqibo ítáaro. mi-máqte-qtatááqtábá íma ya áikutaee. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma wení márúkaqa wení Yérútáarebaqa taígani-taigani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnáyaba Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápíké ya áikutaee. 23 Áánûqtuni márúkaq agamaréna yepác yorupamá áikugowana Áánûqtu máqte-kayukati yainái-náqá wenôpaqa ya áikuteta áqnáema kateko-wáyúkámá mûtûq páác umá kánateta yetôpaqa ya áikutaee. 24 Ítuma aúkáapi-naqa aúgemma anóná-anon-aiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áikuteta wení naaegómá popoq umá naaerác ya áikutaee. Ítuma wení naaegón áaikoma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa tiwíqmenataa Êboni naaegómá kótámakuraiye.

ketáá ateránatae.

25 aamá tínna-nako tinn-aimma íkéite-keite íoro. min-nákómá wenáagaraq maa-márábí-káyúkáyábá

Áánûqtuma timáyikena yaímma wemmá

íkéite-ikeite umá máeta íbekuraae.

miráitata móra aamá tínna-nakoma

Áánûqtuni márûpake tinn-aimma íkéite-ikeite umá

uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae.

26 naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa akoqnáá árain-aimma tiráíye. minná: “paá íma maramá waraa ónúnamanibo maa-márágárác yanáá-márúkárác kímora-taoqa waráá-waraa ónúne.” téna tiráíye.

27 kímora-taoqa miráuma tiráátiraiqtae. minná paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánimanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

28-29 aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaarác waráá-waraa ínipoaqtata minnáyaba “tíkáiye” tenúnatae. “tíkáiye” Áánûqtukaq tinnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánûqtuma anón-iraraa umá máqtemma táígo-qtataaqa kánímma

miráráa máiyē. abo wenáwîqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

13

túnabakaa umá tîkáinaiq umá máero.

¹ Ítu Káríqtoqaq túnabakaa umá tikáinaiq umá aati-aati máero. ² túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íráqôniq umá naaópaq yíkáaro. yaímmama maamirámá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánûqtunopake yíyamma mirá-inoe. ³ ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqti aúkápikaa máéra yemma túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqti aúkápikaa máéra túyánámmá ítáaro.

⁴ ye-áúkáqá máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaikógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkáqô yainéta íyamma ápéqa anaaékaq Áánûqtu yimíniye.

móneqtabama pááqyan-awiqa yamámiyo. keráwáqti máqte-qtataaqa kenamáárîq yimuq-yatáápi máaro. aanibo téna Áánûqtu timá tímikaiqtaae: “kenamáaraq íma tiyuwánúne.” téna timá tímikaiye. ⁵ missing? ⁶ ketáa árain-arutaa maéta ténátae:

“uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-naré.

ké íma ikatîq ónúne.

marabí-káyúkámá keqtábá

nôraq kanaaráq umátikano?”

téqtaa tenúnatae.

naayóbáqá anó-kayukati yáaimma waránátae.

⁷ naayóbáqá anó-kayukama Áánûqtuni watáama timá tímikaama minnáyaba túyánámmá ítáaro. náaraq umá máeta puyéta uráanabiyo yauwéqma túyánámmá itéra yeqti matúq-matuq umá yabi-í-yatááqá mimórai q umá oro. ⁸ énaikaraq íbêkaraq matúq-matuq umá Ítu Káríqto mimórai q umá máiyē. ⁹ ókon-okomma yirááti-yataakaraq káqo-kayukati yirááti-yataakaraq kateko-ápiké íma yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno. Áánûqtuni íráqô-qtataa qnapo ketáái timammá akoqnaá umá pááq-umaginoe. wenámáakoni íráqô-qtataa qnapo uyátá-maqma íráqôniq kéibo aáwakon-aimma ímiye. ámáamma aáwakoni ámáamma waayúkama íma yíwáqnaa kéiyē.

áme-wao-qtataaqtaba Áánûqtu kákaiye.

¹⁰ anó-monoq-wayukama naayóbáq agamá amé-wao-qtataa q owá-náúpáqá amí-yááréráqá mataámanibo aúgemma amé-wao-qtataa q íma kanaaráq mayánoe. ¹¹ mú mikákáa anó-monoq-nakoma waiwaakoni naaemá aokaq naaúnurapaq Áánûqtunopaa máqe-uraimma mamá uyábékēna kúmiqtabama

agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. ááqibo waíwaakoni aúma máápaqa kuru aaumépaq agatááe. 12 miráuraaniq umá Ítuma wegáráq máápaqa kuru aaumépaq púitana wení naenápó waayúkati kúmiqa maqtukáiyé. 13 wemá miráurainiq umá íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá wáqma ko mayánátae. 14 ketáái árain-ano-maruqa maa-márábí íma wáiyé. Áánûqtuni kateko-márúqá yíníqtaba awé umá máunatae. 15 aati-aatimá amé-wao-qtataakaa umá ketáá timuqá maréqtaa Ítuqtabama wenáwîqa múte yamá Áánûqtukaq ténátae. aati-aatimá Ítun áwîkaq tóyaupike “tíkáiyé” ténátae. 16 íráqôniq íyábá ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa íyábá ítiwikaaro! miraráá umá amé-wao-qtataaqtaba Áánûqtuma kákaiye.

17 keráwáqtí anó-kayukati aammá wáráaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyaniq oro. anaaékaqa yeqtí mayaímá máqte-qtataariq urááqtaba Áánûqtukaq timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá keráwáqtí timakómá yabíkáiyé. keráwáqá waráiyana yimuq-yatáápí yabítikanoe. íma waráiyana tirummá íyéta íyabitikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

18 keqtááyábá nunamummá tíq-tiq oro. ketáái túyánámmá Áánûqtukaq arupúma umá wáiyaba kéitaunatae. máqte-tupaama kateko-yatááqá tíkainaiq ónúnatae. 19 mi-qtatááqá akoqnáá umá mirá-oro téna miráiyataba awaaraq-kánáábí kemmá Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq wakútikaniye.

20 ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma Áánûqtu wemmá pukáipike itó-umakaraiye. Ítuma tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena wé pukáitababoana Áánûqtuni anóná-anon-aimma matúq-matuq umá umánataqtukaiye. kaayoné-yatááqtábá Áánûqtu máena 21 máqtemma íráqô-qtataaqa wení aúyánáqtábá iyamma kanaarác timíniye. Áánûqtu Ítu Káríqtonapo keqtáábímá máqtemma íráqô-qtataaqa akáinaiq íniye. Ítu Káríqtokaq Áánûqtuni tágama-yataaqa matúq-matuq umá wáiyé. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aine.

22 ketúnabaro, maamin-áipíké akoqnááma mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá agatáuna íma ayáqtááq-aubae. 23 kemá timá-timena kéune. ketáái tíbâqa Tímoti ánná-naupake ayúbákaawana abo awaaraq-kánáábí yínakama keté máinaqa keráwáqá ko timónayuye.

24 keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá ketí watáa yímero. Ítari-wayukama keráwáqá yetáama

timá tíkaraae. ²⁵ Áánûqtuma wenamáakoni íraqô-qtataaqa
keráwáqtê waíno!

Yêmiti

¹ min-áúbá-wánnáamá kemá Yêmitima Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni mayái-nákómá agatáune. Áánûqtuni Ítiráaeo-wayukama máqte-marabaqa wéyáwé umá máa-kayukayopaq kágayaune.

² ketíbâqawaaraa-kayukao, káqo-kaqon-ummaa-yataaqa keráwáqtôpaq paá umátikainaq abo keráwáqá paá yaákama máero. maamin-úmmáá-yátááqá keráwáqtôpaq ínama keráwáqá uyátárai-nakon-aama yáqtoqma akoqnáá éqa miraráá íyana keráwáqtí tirukómá uyátá-maqma akoqnáá aurániye. minnáyaba áqa káonaae. ³ missing? ⁴ keráwáqá yáqtotukeq keráwáqtí íráqôn-aaimma uyátá-maqma anóniq ínaqa móra íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba íma ayawáá yánoe. ⁵ keráwápiké móra-nakoma akoqnáá umá íráqôn-auyanaqtabamo kéenama Áánûqtukaq ítama aónáínana wemma amíniye. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike amuqá maqma keráwáqá máqtemma timínena kéiyé. ⁶ keráwáqá minnáyabamo ítama káoneqa íma kaayaq-túyánámmá itéraq tínômanibo paá wekáq tirummá áméro. waayúkama kaayaq-yúyánámmá únómmá uwáágoma awekáráaq iníkáá umá mi-káyúkámá mááe. ⁷ miraráá káyúkámá kaayaq-yúyánámmá wáina-yuma yemá uyátárai-nakonopake íma móra-yataaqa mayánoe. ⁸ ímiye. yemá paá aati-aatimá yíkái-qtataaqtaba íma kéitaae.

⁹ móra-nakoma íma oótamma makáina-nakomma Áánûqtuma wení aúyánámmá wekáq kémaraiipoana min-áwáyóq-nákómá kanaaráq amuq-yatáápí mániye. ¹⁰ Áánûqtuma móra oótamma makái-nakomma wenáwîqa mé kumínanama minnáyabama anaaékaq wemá amuqá marániye. taákaq máráaro. oótamma aati-aatimá íma wániye. ímiye. wíráati-yataakoma ayákama púinikaa umá oótamma paá naaenómá augéna kabiráginiye. ¹¹ aabaúmá kéutena aaqá kégautowana áápepaaqa kokoq umá kááyakena wíráati-yataakon arammá popoq marabí kéiyé. mirá kéitanama íma íráqô-qtataaqa pááq umá wániye. móraiq umá min-nákómá taíbaq-otamma makáina-nakoma wení oótaqtaba kéinana páátákáá wenaúwaraimma ánataginiye.

¹² ummaa-yátááqô móra-nakokaq yínnama wemma íma uyátainanama wenarukómá íráqôninq íniye. uyátárai-nakon áaimma miráuma yáqtoqma akoqnáá énama anaaékaq amuq-yatááqá mayániye. min-ámúq-yátááqtabá uyátárai-nakoma akoqnáá umá tiráiyé: “mi-káyúkámá keqtábá yíkáina-wayukama amuq-yatááqá yiménúne.” téna tiráiyé. ¹³ yaímma makatí-yátááqá keráwáqtôpaq yínaqa túyánápímmá maará

umá ítero: “maami-mákátí-yátááqá Áánûqtuma timákaitana iráiyē:” téqa ítero. máqte-kayukama Áánûqtumma íma kanaaráq makatíyana Áánûqtuma aati-aatimá máqtemma íma kémakatiye. ¹⁴ móra-nakomma makátimma wení táwî-auyanakoma wemmá keyabitiye. ¹⁵ táwî-yuyanakoma yemmá yabítinata kúmiq-yataariq pááq ínoe. abo yeqtí kúmiq-yataariq étama puínoe.

¹⁶ ketí tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, táwî-auyanamma ayuwáiyana keráwáqá makatíniye. ¹⁷ máqten-iraqo-qtataaqa máqten-amuq-yataakaraq Áánûqtunopake keqtaáyôpaq kéiyē. Áánûqtuma wemá ókóní áaine. miráimanibo aabaúrää wíyokaa íma máiyē. aabaúgógáráq wíyokogaraq yenákámá yáutu-yautu kéoyapoata máqten-imamma waéqma keyautoe. miráimanibo Áánûqtu íma waékaipoana wení ópí móra-amamma íma wáiyē. ¹⁸ Áánûqtuma keqtaáyábá wení iyápó-annaraa ígáae téna wení árain-aimma tímikaiqtaae. wení máqte-annabike ketáámá áqnáae-iyapo-annaraa umá máunatae.

¹⁹ tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, maan-áímmá taákaq máráaro. keráwáqá máqtemma aati-aatimá watáayaba itéraq yokaa oro. miráimanibo keráwáqtí táama kéteqa áqnáabaqa túyánápí itéq tero. íma páátákáá tíyamma oro. ²⁰ keráwáqá tíyamma máyáama íma Áánûqtuni aammá kéwaraae. ²¹ keráwáqtí táwî-aaimma paábaqtaa iyaabótúwáaro. keráwáqá kenamááríq Áánûqtuni aménáápáq maréraq mi-kátáámá wemá keqtirupi máráin-aimma wáráaro. maamirán-áínápó Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá awiráinana ípuiniye.

²² keráwáqá Áánûqtun-aama íma paá taáqnapo itánômanibo yaaguyaqmá nóinabi tinnaiq oro. ²³ náawabi Áánûqtun-aama iténa ímo miráinama wemá kaapópiké wenóíqa aónainikaa íniye. ²⁴ wenóíqo aónatuwena koénama wenóíqtabama aónaimma awikátukaiye. ²⁵ áá ítarai-nakoma Áánûqtun ámáan-aimma aónaimma minná íráqô-kaapore. maamirán-ámáán-áímmá wenamáa túyawaa tuqmá-yátááqá kétimiqtaae. máqtemma áá itáawayukama Áánûqtun ámáan-aimma kéwaraae. yeráwáqá nóinabi itáama íma keyuwikaae. yeráwáqá aati-aatimá aanaúramma waqmá mirá kéopoata yemá máqte-qtataariqo kéetama yimuqá kémaraae.

²⁶ móra-nakoma wenaúyánápí téna “kemá Áánûqtuni aammá kéwaraune” timánibo wenamáábíma íma kawáá ená wemá wetábá kaaqaari-áímmá kétiye. wenaúyánákómá Áánûqtuqtaba íma arupú kéiyē. ²⁷ arupú-auyanamma Áánûqtuqtaba minnáe. keqtoq-íníkáráq iyápógaraq yetínóbo pukáiyamma yíwáqnaa oro. abo keráwáqá táwî-aiiqtaba nékaq máero.

2

¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, Ìtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. wemá tágama-yataaqa ógikai-nakoe. keráwáqá oótamma makáa-kayukayaba íráqôniq kéumayikaamanibo áwáyoq-wayukayaba tinaaémma kéumayikeq ommá táwî-aaimma paá kéoe. ²ítáaro. móra-nakoma keráwáqá áíkuma máan-aukaapimma íráqôn-unakaqtogaraq wíráati-yataakaraq maréna kéinana móra-nakoma yakáq-yakaq-unakaqtoma maréna kéinaqa ³máka-nakama mórai q íráqôniq paá umayíkáaro. keráwáqá oótamma makáin-naqtabama téq “emá maan-íráqón-ábíqtátáráq maráq mááo” ‘ítéraq ánibo áwáyoq-naqtabama “emá merapáq itó-uma mááo” abo “marabí maraq mááo” téraq ítero. ⁴keráwáqá maamirán-áímmá téq oweqa keqtúyánápíké táwî-aaimma káyainaae.

⁵ ketíbâqawaaraa-kayukao, itáaro. oótamma íma makáa-kayukama Áánûqtuma “íráqô-meyamma yiménúne” téna tiráíye. wení yabíkái-marupa q yeqtí yíwíqa máikaae téna minnáyaba máqtemma wekáq yirummá ámê-kayukama wemá akoqnáá umá timá yímikaiye. ⁶miráimanibo keráwáqá oótamma íma makáa-kayukayaba tinaaémma kéoe. itáaro. nói-kayukawa q keráwáqá táígomma umátiketawa q tiwíqmeta túbimma maránô? yemá oótamma makáa-kayukae. ⁷yemá Ìtu Káríqtoni íráqôn-awiqtaba táwî-aimma kéte-kayukae.

⁸ keráwáre maamin-ámáán-áímmá tirummá amiyátábá Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáimma keráwáqá maamin-áímmá wáráaro. mirá téna “keráwáqá ketábáráá tikáini q umá káqo-kayukayaba tikáino.” téna kétiye. ⁹keráwáqá oótamma makáiya-kayukama yetíwíqa múte kényauye q áwáyoq-wayukati yíwíqa íma múte yaúyomma keráwáqá kúmiq-yataari q kéoe. ¹⁰náawabi kímora-amaan-aimma akátínnama wemá otaammá kéguye. ¹¹Áánûqtu téna “kumari-áímmá íma tarôq oro” wemá ókaraq téna “waayúkama íma yíkamma púyôro” téna tiráíye. abo íma kumari-áímmá éqo waayúkama yíkamma púyômma Áánûqtun-auraka q tigaemá kéíye. kímora ámáan-aimma íma waráanayatabo q Áánûqtun ámáan-aimma emá akátaane. ¹²min-ámáán-áímmá káqo-kayukayaba tirummá amíyanama min-ámáán-áímmá timátikaina qta q túwawaa q tuqmá Áánûqtun-auraka q tigaemá íma éqta q kónunatae. keráwáqti máqten-aimma tíyakaraq máqte-qtataari q o-káráq min-ámáán-áímmá wáráaro. anaaéka q Áánûqtu min-ámáán-áímmá keráwáqá yainániye. ¹³keráwáqá káqo-kayukama íma paru umáyikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá wení paru-yátáápíkemmá ítiminiye. miráimanibo keráwáqá káqo-kayukama paru umáyikaiyanama Áánûqtuma wení paru-yátáápíké mirá-umatikaniye.

14 tîbâqawaaraa-kayukao, ketáámá paá tóyaukaken-aimma téqtaa “ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá kényaqtoraunatae.” téqtaa kétunataamanibo ketáámá nóinnabi wemá tiníq itaa únnama ketáái wataáma íma arupú-áiné. 15 yaímma keqtiwaráánábi keqtinaanoráánábi Ítukaq yirummá amiya-kayukama yeqtí unáákáqtôaa yeqtí aáwakaraq íma wáinaqa 16 maamin-áímmá téraq “keráwáqá tíyaqa yaáka máero. tú yawááq umá kokoq í-únákáqtó kúberera íráqôniq umá aáwaqa naaro” téraq mirán-áímmá íma timá yíkáaro. maamirán-áímmô kétemma íma yíwáqnaa kéoe. 17 keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma mórai q kéíye. keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma káqo-kayukayaba íma éta paátataakaa wáíye. 18 yaímma keráwápíké téta “emá itáíq-itaiq í-ááímmá mayáanaq kemá káqo-kayukayaba íráqô-qtataariq kéune” téta tínoe. kemá Yêmitima yawwéqma tenúne: “móra-nakoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá wáinama káqo-kayukayaba íráqô-qtataaqa ínnama wení itáíq-itaiq í-ááímmá ketáámá káonaunatae. 19 keráwáqá téq “Áánûqtuma wemá wenamá árai-manikoma máíye” temmá kéte. árain-aimanibo waátáikogaraq mimórá-áímmá ítama ikatíq umá aqtete kéoe. 20 aíbôq-wayukao, keráwáqá kétimonaune. itáíq-itaiq kéomanibo minnýaba íma éta keráwáqtí itáíq-itaiq-yataaqa paátataakaa kéíye. 21 maamin-kátáámá taákaq máráaro. naayóbáqá ketáái títaubikoma Áabaraama Áánûqtumma amuqá amígáae téna wemá Áánûqtu timá-amin-aimma mirá-uraine. minnáe. wenáanikoma áwíqa Ááíteki wemmá óqta-taareraq wayakéna ikamínéna itana Áánûqtu téna “aaqáo” tiráine. Áabaraama miraráá uráiqtaboana Áánûqtun-aurakaq arupú uráíye. 22 keráwáqá kéitaa? Áabaraama itáíq-itaiq uráiqtaboana Áánûqtuma timá-amin-aimma mirá-uráíye. Áabaraama wemá minnýaba uráiqtaboqaqtae ketáámá téqtaa “Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa anómma máqe-uráíye.” téqtaa kétaunatae. 23 miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi maará kétiye: “Áabaraama Áánûqtun-aama itáíq-itaiq umá ítaraiipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráíye. abo weqtábámá ‘Áánûqtuni aanábóe’ tirááe.” mirá téna Áánûqtuni a*ba-wannaabi kétiye. 24 miráitana móra-nakoma paá óyauk*ke téna “kemá Ítukaq itáíq-itaiq umá kényaqtoraune” ténama Áánûqtun-aurakaq wemá íma kateko-naré. ímiye. min-n*kómá Áánûqtun-aama timá-amin-aimma mirá kéenama wemá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré. 25 mórai q umá naayóbáqá mórama aakaq-nóíníqtábá wenáwíqa Aréaabie. maami-Y*qtááéó-íní kómá min Ítiráaeo-

kaqto-wayukama Yótua timáyíkái-kayukama yemmá maan-íníkmá yíwáqnaa uráiyé. yemmá káqon-amma yiráátitata min-ámmá waráiyata yeqtí namu*o-wáyúkámá íma yibáá éta yíkaminoe. min-íníkmá aakabá yáutu-yautu-inimma máqeuraimaniboa wemá Yótuaní timáyíkái-kayukama yeqtí namuro-wáyúkábíké nékaq mayuwénaboana Áánûqtun-aurakaq wemá kateko-ínímmá aúká*ye. ²⁶ ítáaro. aúgoma aáma íma wáinanama aráákagurain-*ue. móraiq umá itáíq-itaiq o-káyúkámá káqo-kayukayaba *áqôniq íumayikaama yeqtí itáíq-itaiq-yataaqa arááq-yuraa *áiyé.

3

¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, netuqyaammá keráwápíkémhá aúba yirááti-wayukama íma aúráaro. Áánûqtu aúba yirááti-wayukama pááqya-paru-yataakaraq yainániye. ² ítáaro. máqte-kayukataa nóinabi téqtaa túnnayaba íkarutaunatae. ketáá itaa arútáanama ketáái kateko-yát*áqá ánataginimanibo ketáámá máqtemma ketáái kateko-yátááqá únnayabataama íkánatagiye. móra-nakoma wení kateko-yátááqá ánataginana wenaúyawaakoma máqten-aayapaq arupú umá yabi íniye. ³ ketáámá oótima yabi ténátaama wení óyaupi akoqnáá-annama (téini) kégumaraunatae. mirá únnayabatama wínnayapaq ketáá yabi tenanataá min-ánón-ótímá wíkáae téqtaa kéunatae. ⁴ ketáámá anón-unopi-kaarema yabi ténátaama móra-nakoma áwíqme wí-yátáráq kéyaqtoraiye. uwáama kéyoraitanamanibo mi-tátánápó móra-nakoma nopí-káárémá wínnayapaq wíkáae téna miráitana kéwiye. ⁵ móraiq umá amáábíyataba wáiyé. pááqyamma wáimanibo netuq-áímmá kégarena ketútaa múte kéyauíye. miráipoaq keráwápíkémhá netuqyaammá yirááti-wayukama íauraaro. ítáaro. pááqyan-autamma ínna-waigoma máqte-karaamma kanaarác kamá iqtubíniye. ⁶ timáábígoma miráuma iraráá kéiyé. káqo-kaqo-tai-aimma kanaarác túniye. timáábígotaama táí-aimma kítitanama máqte-tugotaa táwíq umákéna ketáái íráqôn-aimma mamá táwítawaa umátuwaigaae téna mirá kéiyé. min-íramá timáábígotai táí-aimma Tááqtaanopake kéiyé. ⁷ abááq-wámmá waayúkama kanaarác awíma kaayoné umáyikanoe. numagárác abááq-wákárác taiwakaraq noyáákaraq máqtemma awíma kaayoné kéoe. ⁸ miráimanibo máqte-kayukama amáábíma íma kanaarác awíma kaayoné umákanoe. ketáái yabi í-yátááqá aménáápáqá íma máitana táwí-yataakoma uwaatagáákáá-qtátááqá ógikaiye. ⁹ ketáái timáábínapo ketibotáa uyátárai-nakon-awíqa ketáámá múte kéyauyeqtaa ketáái timáábínapo káqo-kayukama yiwéqnéqtaa kéunataama yemmá keqtáaráá umá Áánûqtu wetábá wekáá umá tarôq uráiyé. ¹⁰ mimórá-tóyáúpíkétáá

írâqôn-aikaraq tâwî-aikaraq kêtunataamanibo miráráátáá únnataama tâwî-aaine. ¹¹ ketîbâqawaayuo, poqnokómá non-úrâkógárâq únókógárâq mi-mórâbíké íkégumiye. ímiye. ¹² mórâiq umá ina-yágó íma eqâ káyubiye. túti-annagoma íma konnóqa káyubiye. ímiye. unókómá íma non-úrâmmá káyubiye. mórâiq umá mimórâ tóyáúpíké íráqôn-aikaraq tâwî-aikaraq kêtunataamanibo tâwî-aaine. miráipoaq netuqyaammá keráwápíkémá yirááti-wayukama íma aúrâaro.

¹³ mórâ itaí-nâkómá wení íráqôn-aaimma tiráátínaqtaa kanaarâq aónanunatae. wemá óq-wayukati aménáápáqá máena wenaúma íma múte yauyénamanibo wení mayáimá íráqôniq kéitaqtaa ketáámá káonaunatae. ¹⁴ keráwáqô, keráwáqtí tíyaqnobaqa táí-tiyamma kémaraao? keráwáqá kárún-ainaq te-káyúkâwâq kémaeyo? aúyabayaba-wayukawaq kémaeyo? keráwáqá mirámô kéeq oweqa keráwáqtábá téq “kemá aá ítarauna-naqune” ítero. maamin-áímmá kaaqaari-áiné. ¹⁵ maamin-áímmá Áánûqtunopake íma kégumimanibo maa-márâbíké paá kéíye. Tááqtaayaa táí-aagonopake kéíye. ¹⁶ waayúkama yetíwîqa mamá anóniq íkáae téta kárún-aaimmo kêtetama abo unítíqa tíyanama káqo-kaqomma tâwî-aaimma pááq íniye. ¹⁷ miráimanibo itaí-yátááqá Áánûqtunopakemma minnáe. mútûqa íráqôniq umá wáena táíqokaraq íma wáíye. min-ítáí-yátááqá kaayonégárâq parugárâq wáíye. aamá ítama akoqnáá kéíye. máqte-kayukama íráqôniq kéumyikena arupú keena íma kaayaq-óyáúríq kéíye. Áánûqtuni itaí-yátáákómá miráráá kéíye.

¹⁸ mi-káyúkámá kaayonégárâq kémaeta yeqtí kaayoné-yátáákómá wéyáwé ínata kaayoné-yátáákóní arammá waayúkama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkâe.

4

¹ ááikaraq unítíq-aikaraq náakakenaq kéíyo? keqtirunóbáké kéíye. mi-qtátááqá keqtúgoma tíkáimma keqtúyánámmá keyabitenapoana keqtirunóbáqá aati-aatimá ááíqa kéíye. ² keráwáqá maami-qtátááqtábá kêtikaimanibo íma kanaarâq mayánôpoaq keráwáqá waayúkama yikamiyataba yokaa kéoe. káqo-kayukati taítawaa-yataaqtaba keráwáqá túrananna káámanibo íma mayépoaq unítíq-aimma kéteq ááíqa kéoe. ítáaro. keráwáqá Áánûqtukaq íma ítama káonepoaq keráwáqá tíkái-qtataaqa íkemayaae. ³ keráwáqtí tâwî-tuyanakake Áánûqtukaq ítama káoneqa keráwáqá íma wenôpake mayánoe. keráwáqá kenamáa keráwáqtábá máqte-qtataaqa ítama káonaae. ⁴ waayúkao, itáíq-itaiq-yataaqa íma kéyaqtoraae. maa-márâbí-qtátáákóní aanábómá máeq Áánûqtuni namuro-

wáyúkámá mááe. móra-nakoma téna “kemá maa-márábí-qtátááqá kékaiye” tinnama aati-aatimá mirá kétena wemá Áánûqtuni namuro-náqá káukiye. ⁵ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni Aágoma keqtaábí makáimma wemá miráuma kárún-aimma tin-nákóráá uráiyee.” téna íma paátataakaan-aine. ⁶ miráimanibo Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike akoqnáá umá timá tímikaiqtaae. wení aúba-wannaabi mirá téna kétiye:

“yetúma múte yaúyo-kayukama

Áánûqtuma yemmá waéqma yinaaéma kéumayikenamanibo
yetúma íma múte yaúyo-kayukaraq
wení íráqô-qtataapike kényimie.”

téna kétiye. ⁷ miráipoaq keráwáqá kenamáárîq Áánûqtun aménáápáq maréq wenáama wáráaro. Tááqtaamma awéqtáiyana keráwáqtôpake péqmarena paábaq uyaa timáginie. ⁸ Áánûqtunopaq waaqókáq íyanama wemá keráwáqtôpaq waaqókáq yíniye. keráwáqá kúmiq-yataariqo kéeqa paábaq tinaaéma umáméro. ⁹ keráwáqtí kúmiqtaba íma timuqá maréqanibo paá ummaa-tírúkáráq máero. minnýaba íma wíráa ínômanibo tiruqtábá oro. ¹⁰ uyátárai-nakoni aménáápáq maíyana wemá keráwáqá múte yauyíniye.

¹¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, keíyáá móra-mora-yuma móra-mora-yute táwî-aimma yeqtábá ítero. náawabi wenábâqawaaraanaqa kényainenama táwî-aimma weqtábá tinnana wemá Áánûqtun ámáan-aimma kényainenama táwî-aimma weqtábá kétiye. wemá ámáan-aimma kényainenama wemá téna “kemá ámáan-aikoma uyátáraune.” téna kétiye. ¹² ítáaro. Áánûqtuma wenamáá ámáan-aimma kétimitaamanibo keráwáqá kenamáárîq keqtí ámáan-aimma timínéqtaa kéoe. Áánûqtuma wenamáá wemá kanaaráq aúwaraimma timénataa wenamáá kanaaráq ánatatikaniqtaae. keráwáqá “Áánûqtumune” téraq kéteo? abo íma tibâqawaaraa-kayukama yaináaro. ¹³ keráwáqá maan-áikáámô téq oweqa “íbêq-kanaaraq ketáámá maabáq ónúntatae. aabáyaama ketáámá mibáq ónúntatae. ketáámá kímora-karitimaatima mibáq maéqtaa netuq-mónéqá pááq ónúntatae.” maamiraráá téq oweqa keráwáqá ketáama ítáaro. ¹⁴ keráwáqá nôi-qtataaraq aabáyaama pááq ínimma íma ítaraae. keráwáqtí túwaraimma konnákóráá umá pááqya-kanaama maéna kóiniye. ¹⁵ keráwáqá maará téraq tero: “uyátárai-nakomma akáínaiq umá ketáámá paá máeqtaa ketáámá maamirá éqta merará éqta ónúntatae.” miráá téraq tero. ¹⁶ miráimanibo íbêqa keráwáqtí túma múte kényauyeq keráwáqá miráíno-qtataaqtabagaraq íma miráíno-qtataaqtabagaraq paá kéte mirá kéeq Áánûqtuni amenáápáq íma

maiyamma minnâ tâwî-aaine. ¹⁷ ítáaro. móra-nakoma íráqôn-
aaimma aónarena mirá íma ínnama min-nákómá kúmiq-yataariq
kéiye.

5

¹ íbêqa keráwáqá ótamma makáa-kayukao, ketáama ítáaro.
mi-kánáámá yínnama keráwáqá tâwîq-totiqá maréq ibiqá
yaránóe. ² keráwáqtí ótamma kabiréna unáákáqtôma
kawaanogómá kégarainana ³ akoqnáán-otamma naaenómmá
augéna keráwáqtábá tiráátinoqtaae irámô árainikaan-aíqa
miraráá umá táí-meyamma keráwáqtôpaqa yíniye. kenamáa
keráwáqtí taíganin-otamma káikuyoe. ⁴ keráwáqtí yópímmô
mayáimá máyáa-kayukama makáqma yiwíkeq yemmá íma
meyáníq kéopoata yeráwáqá anókaq ááyataa umá keráwáqtí
tâwî-aiiqtaba kéte. yeráwáqtí ááyataa-aikoma Áánûqtuni aápi ko
kéberaitana wemá uyátárai-naqa máqten-akoqnaagaraq máiye.
⁵ maa-márábí keráwáqá taíganin-otamma káikuyeq taíganin-
aawaqa naréqa íma kammáa káeq mayái matááe. keráwáqá
mirá kéeq mimórá táoqa yaímma-wayukama timáyikáawata
waayúkama yíkakaae. ⁶ missing?

⁷ keqtíbâqtiwaama Ítuqtaba mááe. miráinaq uyátárai-nakomo
kumíyábá awé uréraq tú pukáinabaq máero. móra-nakoma
yómmá yoqmakéna aaqá íyábá aú pukáipaq awé iníq umáraa
máero. ⁸ keráwáqá tú pukáinabaq awé oro. mi-qtátááqá
yínnama íaonanobo paá akoqnáá umá awé oro. uyátárai-nakomo
kumí-kánáámá waaqókáríq kéiye.

⁹ keqtíbâqawaayuo, móra-nakoma Káríqton-annabike-
nakoqtabama tâwî-tawaa-aimma weqtábá ítero. mirámô éq
oweqa Áánûqtuma keráwáqá yainánaq tigeayábá ínoe. taákaq
máráaro. uyátárai-nakoma ketáái yainái-náqá waaqókáq
kéyena yokaa umá yaberániye. ¹⁰ keqtíbâqawaayuo, Áánûqtuni
amuné-wáyúkámá naayóbáqá uyátárai-nakon áwíkaq tirááne.
yetáaiqtaba wannaabí agatáamma min-ááímmá wáráaro.
yeráwáqá yú pukáipaq yeqtí yíqa í-yátáápi awé urááe. ¹¹ mi-
káyúkámá yáqtoqma akoqnáá umá yú pukáipaq awé uráa-
kayukama yeqtábá kétaunatae: “yeráwáqá Áánûqtuma íráqôniq
umáyikaraiye.” téqtaa kétaunatae. min-nákómá Yóbu weqtábá
ítaraae. naayóbáqá Tááqtaama wemmá tâwîq kéumakaitana
Yóbu Áánûqtumma íma anaaémma ámikaimanibo aú pukuráipaq
awé uráine. anaaékaqa Yóbu anónuqma aúráitana Áánûqtuma
wemmá áwáqnaa uráiye. uyátárai-nakoma wení paru-yátááqá
wáitana wenarukómá keqtáyátábá ôriq kéiye.

¹² ketíbâqawaayuo, ítáaro. keráwáqá árain-aimma akoqnáá
umá kéteqa íma Áánûqtuni márûkoni áwíkaraq maa-márágón

áwîkaraq káqo-kaqo-qtataakon áwîkaraq yamá keráwáqtí akoqnáá-aimma ítero. keráwáqá yauwéqma kéteqa paá “owé” abo “ímiye” tero. móra-yataakon áwîkaq kéteraq túyánápí kéteqa “mi-qtátáákómá akoqnáá umátikaniye” tíyamma minnýaba Áánûqtuma keráwáqá yainániye.

¹³ keráwápíké móra-nakoma árupunaa íyana ummaa-yátáápí máenama nunamummá tíno. keráwápíké móra-nakoma amuqô kémarenama uyátárai-nakon áwîqa múte ibí timá yauyíno. ¹⁴ keráwápíké móra-nakoma karímô kémayenama itáíq-itaiq o-yúti kawáá-wáyúkámá yeqtábá yígáae téna yááyainata yeráwáqá nunamummá má kétimaketa matawémma uyátárai-nakon áwîkaq marakánoe. ¹⁵ ánibo yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá kéeta nunamummá tíyanama miráuma mi-kári-náqá auwiráiyana Áánûqtukaq íniye. miráinana uyátárai-nakoma wemmá móragaraq atóbayakaniye. min-nákópímmô kúmiqo wáinanama uyátárai-nakoma wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye. ¹⁶ keráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra-mora-yuma móra-mora-yute abarokáq timá pááq oro. wetê-kete nunamummá tero. miráinana Áánûqtuma keráwáqá atóbatikaniye. min-nákómá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré wemá nunamummá timmá akoqnáá kéiyé. ¹⁷ Iráíya paá keqtáaráá-kánóré. wemá nunamupí “aaqá íyuwo” téna titana maa-márábí kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyopimma aaqá íuraiye. ¹⁸ ókaraq nunamummá titana aaqá wíyôpake kuména keqnáámmá yópíké aáwaqa utaráiyé.

¹⁹ keqtíbâqawaayuo, keráwápíké móra-nakomma árain-aipike yabitímátuwaiyanama mórama itáíq-itaiq umá maína-nakoma yauwéqma awíqme yíno. ²⁰ minná taákaq máráaro. náawabi mórama kúmiq-nakoma wení táwî-aaipeke waéqma ayuwáinana mi-kúmiq-nákóní arun-iyápógómá mamá íráqôniq kéumakena íma puínana Áánûqtuma wení taígani kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

1 Pítaa

Ítiráaeo-wayukama **má**qte-marabaq **wéyáwé**
umáguraa-kayukayopaq **Píta**ama **mó**rama **Ítu**
Káríqtoni **timá**yíkarai-kayukabike-nakoma
kétitana **Tá**ératima **agatá**iye.

¹ kemá Pítaama keráwáqá máqtemma káqo-kaqo-marabaq namuq-wáyúkaráá umá Pááqtati-marabaq máa-yugaraq Karétia-marabaq máa-yugaraq Kaaparótia-marabaq máa-yugaraq Étia-marabaq máa-yugaraq Pitínia-marabaq máa-yugaraq máqtemma keráwáqtôpaqa kágayaune.

² ketibotáámá Áánûqtuma wenaúyánápiké keráwáqá wetábá aokariq umá máigaae téna aúyaqtikaraiye. Aokaq-Áágómá keráwáqti tirunóbáq kémayaitapoaq keráwáqá aokaq-wáyúkámá káuraae. Ítu Káriríqtoma keráwáqá wení naaenápó tete umátikaraiqtaba keráwáqá wanáama wáráaro. wení íráqô-qtatakakekaraq wení kaayoné-yátáákékáráq uyátá-maqma taíbaq ókaraq-okaraq keráwáqá timíno.

³ Áánuqtuma uyátárain-naqa Ítu Káriríqtomma aboákáq wení anó-paru-yataaqtaba “tíkáiye” kétunatae. wení paru-yátááqnápómá aúgen-auwaraimma matéqtaa íma aónáunayabataa íráqô-qtataaqa yíníqtaba kanaaráq awé ónúnatae. Áánûqtuma Ítu Káriríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiqtababoaqtaa ketáámá miráuma kanaaráq akoqnáá umá awé ónúnatae.

⁴ miráuma kéitaunatae. anón-iraqo-qtataaqa keqtaáyábá Áánûqtuma wení márûpaq tíkaraiqtaae. maami-qtátáákómá íma kabiréna íma aqnúnîq éna ínî-qtataaqa wáiyé. ⁵ wení akoqnáágaraq Áánûqtuma keqtaá Ítukaq itáiq-itaiq únna-yutaa yabí tíkarainanataa mín-áwáátáqá Ítuma yawéqma kumíniye. mi-kánáágóní aqtó-kánááráqá Ítu Káriríqtoma yokaa kéonanataa kukéna keqtaámá wetábá tiwiráníqtaae.

⁶ miráinaq keráwáqá minnáyaba timuqá kanaaráq maránoe. paá pááqya-kanaabimma keráwáqti tú-tiqa í-yátáákáráq ummaayátáákáráq maa-márábímmá mayánoe. ⁷ maamin-úmmáayátáákómá keráwáqti íráqôn-aiikomma maqmá timónaniye. miráuma áwáarara kain-óqtákómmá iranápó agamakéta námô ai-wáígómmá mamá paábaq kéyuweta áwáarara kai-wáígómmá máráníq umá miraráá umá keráwáqti itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtuma maqmá timónaniye. keráwáqti itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa uyátá-maqma anómma áwáarara kain-

óqtákóqtábámá wáiyē. áwáarara kain-óqtámá waayúkama yawarápatuwanoē. keráwáqá maqmá timónatuwainanama Ítu Káríqtoma kukénama keráwáqá matúq-matuq umá yaaguyabí-yátáákáráq tágama-yataakaraq timíniye.

⁸ kemá Pítaama kenamááriq Ítumma aónaraune. keráwáqá maa-márábímmá íma aónaraamanibo wemmá keráwáqá tirummá káme. ibêkaraqa keráwáqá wemmá íma káonaamanibo wekáq itáíq-itaiq kéoe. miráiqtapoaq keráwáqá timuq-yatáákáké kétagaaē. ániibo min-ánó-tímúq-yátááqátábámá kanaaráq móra-aimma íma tenúnatae. ⁹ keráwáqti itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtababoq áqa íráqô-meyamma kémayaaē. keráwáqá itáíq-itáíq umá yáqtoraaqtabapoana Áánûqtuma keráwáqti tirun-íyápógómmá wení márûpaq awíqmena uíyábá kákaiye.

¹⁰ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa timíníqtaae téta yemá tirááne. Áánûqtuma náaraq umáwaq keqtaámá tiwiráníyô téta yemá abáá íq-íq urááne. ¹¹ Ítu Káríqtoni Aágoma yeráwápi wáitata yemá min-Áágóqtábá ítama aónaraane: “náawaq kukénawaq maa-márábí-káyúkámá mamá atóbamayikaniyo? náa-taoraq wemá kumíníyô?” téta yemá ítama aónaraane. ániibo naayóbáqá yemá amuné-áímmá Ítu Káríqtoqtaba tirááne: “Metáiya kukéna anómma aú-aiqa í-yátááqá mayániye. anaaékaqa Áánûqtu wemmá pukáinabike mamá itó-umakainana anómma tágama-yataaqa mayániye.” téna Aágoma timá yímikaine. ¹² Áánûqtu wení amuné-wáyúkáráqá yeqti kanaaráqtábámá íma tiráimibo anaaékaq-yupaayaba tiráine. min-ámúné-wáyúkámá keráwáqtábágáráq ketáái ibêq-kanaayabagaraqtaba tirááne.

ibêqa yeráwáqá náayuwabi Ítuqtaba átê-wataama te-yúmá Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma timáyíkáitata wení mimórá-wátáámá kéte. owé. mi-kátáámá ketáámá áqa kéitaunanataa yemá Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yemá itaiyábámá ôriq umá kényikaiye.

¹³ miráinaq keráwáqti túyánápímmá íráqôn-aiiqtaba yokaa oro. kamuqá kéiteraqa máero. Ítu Káríqtoma yawuégma kumíní-kanaaraqa Áánûqtuma wení íráqô-qtataakake keráwáqá timínímma minnáyaba awé oro. ¹⁴ wení árain-iyaporaá umá Áánûqtun-aama wáráaro. keráwáqá keqtúgoni akai-yátááqá íma wáráaro. mi-tíkái-yátááqá keráwáqá wakáamanibo ibêqa arútarain-aqtaba keráwáqá kéitaaē.

¹⁵ Áánûqtuma keráwáqá tááyarai-naqa wemá árain-iraqo-qtataaqtabama aokariq umá máiyē. miráinaq máqtemma

keráwáqtí táaimma Áánûqtuqtaba mamá aokariq oro.
 16 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáagómá kétéiye:

“kemá aokariq kéunaboaq

keráwáqá aokariq umá máero.”

téna Áánûqtuma wení agamatá-kánnáábi kétéiye.

17 keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kéteqa “ketibotááo”
 téq tiráámanibo wemá máqte-kayukama mimóráiq umá
 káyainaitana minnáyabama móra-waigoma íma wení aanábómá
 máiye. íbêqa máqten-aukapaq wéyáwé kéeq keráwáqtí naa
 márûkakemma yuwéq népaq mááe. íbêq-kanaama waátá-
 kanaama wáinaqa keráwáqtí táaiqtaba atéráaro. Áánûqtumma
 amuqá mamá íma marakaíyábámá keráwáqá ikatíq oro.

18 keráwáqtí títaubikoni áamáan-aikaraq yáaikaraq yeqti
 aménáápáq máqe-uraamanibo keráwáqá mi-qtátááqá kéwaraq
 Áánûqtun-aurakaq kanaaráq íma kateko umá máqe-uraae.
 Ítu Káríqtoma keráwáqá meyánîq uréna maamin-áqnún-
 áamáan-áikóní aménáápákémmá keráwáqá tiwíkáiye. wemá
 mónekakekaraq áwáarara kain-óqtákákékáraráq keráwáqá
 meyánîq uráiyi? ímiye. 19 wemá wení naenápó keráwáqá
 meyánîq uráiyi. típi-típi-araakaa umá abumá íma wáimma
 Áánûqtukaq amí-yááréráq máránikaa umá Ítuma miraráá umá
 máqe-uraiye.

20 maa-marámá Áánûqtu íma tarôq urénama ákaq téna
 “Ítu Káríqtoma mirá-iniye” tiráine. íbêqa ketáái kanaamá
 aqtó-kánáaráqá Ítu Káríqtoma abarokáq uráiyi. wemá
 keráwáqtábámá kukéna pukáipike itó-uraiye. 21 Ítu
 Káríqtotababoaq keráwáqá Áánûqtumma kamuqá itáyaminoe.
 wemá Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakarena tágama-
 yataaqa ámikaiye. miráipoaq keráwáqá Áánûqtukaq itáiq-itaiq
 kanaaráq kéeq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íbêqa íma
 káoneqa kanaaráq awé ínoe. 22 keráwáqá Ítu Káritomma
 anaaé wakáaqtaboana keráwáqtí tirun-iyápógómmá Ítuma
 mamá iráqôniq umá pááq uráiyi. keráwáqtí tirun-iyápógóní
 abumá íma wáiyi. íbêqa keráwáqtí túbâqawaaraa-kayukama
 áraimma kanaaráq tirummá yimínoe. miráuma tirun-
 iyápórakémmá keráwáqá móra-mora-yuma tirummá yímero.
 23 itáaro. keráwáqá aúgen-auwaraimma áqa matááe. min-
 áúwáráikómá íma waayûkagoni ánayukakemma pááq uráiyi.
 min-ánáyúkómá anaaékaqa puíniye. ímibo keráwáqtí aúgen-
 auwaraimma Áánûqtuni matúq-matuq umá mái-wataama
 min-ánáyúkákémmá pááq uráiyi. ánibo keráwáqtí aúgen-

auwaraikogaraq matúq-matuq umá mániye. ²⁴ minnáyaba
 Áánûqtuni wataama agamatá-kánnáábí kėtiye:
 “máqte-kayukama ókáráákáá kéoe.
 ániibo yeqtí tágama-yataakoma ón-arakaa kéoe.
 ókómá aayámmá kamágitana
 ókóní arakómá apibí umá kégumawiye.
²⁵ miráimanibo uyátárain-nakoni watáagoma
 watúq-watuq umá wáiiye.”
 téna Áánûqtuni wannaagómá kėtiye. uyátárai-nakoni
 watáagoma nói-kataabiyo? Ítuqtaba átê-wataama ketáámá timá
 tímikauna-aine. mi-kátáánápó keráwáqá aúgen-auwaraimma
 kémayaae.

2

¹ miráinaq máqte-tawi-yataaqa paábaq yúwáaro. kaaqaari-
 áímmá ítero. kaayaq-tóyáúqá íma wáinaraq karun-áímmá
 ítero. anón-aimma íma téq agamá káútôro. ² miráimanibo
 keráwáqá aqnún-iyápógómá náaqtaba áama yainikáá umá
 keráwáqá máero. keráwáqá íráqô-naananoqtaba táa yánimma
 minná Áánûqtuni watáae. keráwáqá miráuma wení wataama
 kénaamma keráwáqá ábu kamá yokaa ínoe. miráiyaboana
 Áánûqtuma keráwáqá tiwiráinana keráwáqtí tirun-iyápógómá
 íma puíniye. ³ minnáyaba Áánûqtuni wataama agamatá-
 kánnáágómá kėtiye:
 “keráwáqá uyátárai-nakoni kaayoné-yátáákómá mamá
 aónaraae.” téna Áánûqtuni watáagoqtaba kėtiye.

⁴ Ítu Káríqtoni aúrakaq yero. wemá Áánûqtuni-naupaq
 matúq-matuq umá mái-aboqtama máiiye. waayúkama wemmá
 awéqtátukaamanibo Áánûqtuma wemmá aúyárákáitana
 Áánûqtun-aurakaqa anón-nare.

⁵ Áánûqtuma keráwáqá ayuwáiyanaawaq wemmá
 keráwáqnápó wení anó-monoq-namma tarôq umáraino.
 keráwáqá matúq-matuq umá mái-arukaa umá máeq
 Áánûqtuqtaba aokariq umá anó-monoq-wayukaraa umá mánoe.
 mi-qtátááqá Ítu Káríqtoma mamá íráqôniq umá pááq urái-
 qtataaqa Áánûqtukaq amínoe. Ítuma mirá-uraiqtataboana
 Áánûqtuma keráwáqtí amí-yátááqtábá amuqá marániye.

⁶ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kėtiye:
 “aónaaro. kemá Tááíoni-marukaq óqtamma kémaraune.
 min-íráqón-óqtámmá matáunama
 wenámûraaq naammá yemá ínoe.
 náawabi min-óqtákáq itáíq-itaiq ínanama
 Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákainayabama

wemá agaemá íma íniye.”

téna Ítukaq itáíq-itaiq iyátábá kétiye. ⁷ mi-káyúkámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yuma weqtábá téta “árainma anón-iraqo-qtataare” téta kéte. miráimanibo náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma íya-yuma yemá yawarápanoe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétiye:

“min-óqtámmá naammá o-káyúkámá paábaq awéqtátuwaamma yemá mamá akoqnáá-oqtamma aúrakareta wenámûraaq naamma kéoe.”

téna ókaraq kétiye:

⁸ “wemá yítauqa mamá yurarái-óqtámiye.

wemá waayúkama mamá márúte yuwánîn-oqtamiye.”

téna kétiye. Ítuma óqtapoata waayúkama yemá yítauqa yuraránoe. Áánûqtun-aama íma warétama Ítumma awéqtátuwetama yemá yawarápanoe. mirá-qtátááqá Áánûqtun-aama íma kéwaraa-kayukaraqa abarokáq íniye.

⁹ miráimanibo Áánûqtu keráwáqá aúyaqmakain-annama mááe. keráwáqá miráuma anómma yabíkái-nakoni anó-monoq-wayukaraa umá mááe. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máan-annae. keráwáqá taigani-kayukabikemma Áánûqtuma keráwáqá anómma kateko-yátááqá keráwáqtábá mirá-umatikaiqtaba maa-márábí-káyúkámá timá-yimigaae téna keráwáqá tiwíkaiye. wemá keráwáqá keráwáqtí waátágoni kumayu-ááikáké tááyama wení tágama-yataakoni ókáq keráwáqá tikaraiye.

¹⁰ naayóbáqá keráwáqá íma Áánûqtuni waayúkama máqe-uraamanibo íbêqa keráwáqá Áánûqtuni waayúkama mááe. naayóbáqá Áánûqtuni paru-yátáákómmá íma matáamanibo íbêqa wení paru-yátáákómmá kémayaae.

¹¹ tíkái-kayukao, keráwáqá káqo-kaqo-marabaqa namuq-wáyúkaráá umá mááe. kemá inaa kétima-timune. keqtúgoni akai-yátáákóní anaaé waraiyábámá nékaq máaro. waayúkámá náayuwabi yeqtí yúgoni akai-yátááqá kéwaraawana yeqtí yúgoni akai-yátáákógáráq yeqtí yirun-iyápógógáráq ááíqa kéoe. ¹² keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkátí aúkapiemma máeqa íráqôn-aaimma wáráaro. mirámô kéiyatama keráwáqá kétimonetama yainái-kánáámá yínatama yemá íbêqa waátá-yataariq kéo-qtataaqtabama túbimma íma maránoe. ímiye. yemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba Áánûqtukaq “tíkaiye” téta tínoe.

¹³ uyátárai-nakoma mirá-tiraiqtaba keráwáqá náápaakoni aménáápáq máaro. anómma yabíkái-nakoma maa-máraráqtábá áqnáae-naapaamma matáipoaq wenáama wáráaro. ¹⁴ anómma

kámááni-wayukama yeqtí yáama wáráaro. anómma yabíkái-nakoma yemmá timáyíkáitata yemá náayuwabi waátá-aaima tarôq o-yúmá táí-meyamma káyime yemá náayuwabi íráqôn-aaima tarôq o-yúmá yeqtí yíwîqa múte káyauyoe. ¹⁵ Áánûqtuni aúyánámmá waráiyana keráwáqtí íráqôn-aikoma min-áíbóq-wáyúkámá náayuwabi keráwáqá túbi maránéta íyamma yeqtí yóyauqa aúyaraniye. ¹⁶ keráwáqá Áánûqtuni aúyánákáké paá umáguraamanibo otaa-qtátáárîq oqtábámá íma paá umáguraae. paá wení kaqtó-wayukayaba mirá-umaguraae. ¹⁷ máqte-kayukama tikaq múte yíkáaro. keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama tirummá yímero. Áánûqtumma timuqá íma marakaíyábámá ikatîq oro. miráinaq anómma yabíkái-nakomma yaaguyábóro.

¹⁸ kaqtó-wayukao, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí náápaakon aménáápáq máeraq yemmá múte tikaq yíkáaro. yemá kaayoné kéetabi áwáábiqa kégaiyaqa keráwáqá paá yemmá yaaguyábóro. ¹⁹ táí-kawaa-nakoma keráwáqá táí-tu-tiqa í-yátááqá kétiminaqa taákaq máráaro. keráwáqá tú-tiqa Áánûqtuni aúyánámmá wáráaqtaba kémayaapoana Áánûqtuma keráwáqá íráqônîq umátikaniye. ²⁰ miráimanibo keráwáqá otaammá kuíyata tú-tiqa í-yátááqá timíyamma Áánûqtuma minnáyabama íma íráqônîq umátikaniye. miráuma paá keráwáqá arutáiyaqtaba tú-tiqa timíyaq keráwáqá paá kémayaiyanama Áánûqtu keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

²¹ Ítu Káríqto keráwáqá tááyarena “tú-tiqa kemá mayaúnaiq umá mayánoe” téna tiráiyee. mirá-itanapoana Ítu Káríqtoma wenamáárîq keráwáqtabá aú-aiqa paá matáimma keráwáqtí awaaméqá wemá máiyee. ániibo wemá keráwáqtabá w-nanaae waraígáae téna kétiye. ²² Ítu Káríqtoma aati-aatimá kúmiq-yataariq íuraiye. wení óyaupikemma kaaqaari-áikómá aati-aatimá íma iráiyee. ²³ yemá wemmá anón-aimma téta agamá kégautowanama wemá yemmá anónnáma íma anón-aimma téna agamá káutaiye. wemá aú-aiqa kémayenama mikáyúkámá wemmá ayáá ayákáa-yuma íma iyáábûqa yíkariye. ímiye. wemá Áánûqtuma kateko-náqá arupú umá yainá-nákóqtábá kamuqá ítaraiye. ²⁴ Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáimma ketáái kúmiq-yataakaraq ketáái táí-meyamma wenaúraq matáiyee. wemá mirámô uráimma keqtááyábámá kúmiq-yataariq iyábámá pukáa-kayukaraa ígáae téna ákaraiye. keqtááyábá Áánûqtun-aurakaq mútûq kateko iyábá ákaraiye.

ániibo íbêqa ketáái kúmiq-yataaqtabama Ítu Káríqtoni abunápó keqtáámá mamá atóbamatikaraiqtaae. ²⁵ keráwáqá naayóbáqá tipí-típima aúyokinikaa umá keráwáqtí aammá íma wáitaq

uréire uráamanibo íbêqa keráwáqá yauwéqma tipi-típi-kawaa-naqa wemá keráwáqtí tirun-íyápógómmá yabíkái-waigonopaq irááe.

3

¹ keráwáqá aaraukárîq uréna-iniko, keráwáqtí tiwaikóni náápaakoni aménáápáq máero. enawaikómá Áánûqtun-aayaba íma kéwarenama ení íráqôn-aimma káonena anaaékaqa wemá Áánûqtun-aayaba itáíq-itaiq ínîyô? enáaikoma áraimma íráqôniq kéinaamma enáaiqtaba tíyábá íma ínóne. ² miráinata yemá emmá aónaiyamma emá Áánûqtumma amuqá marakaiyábá kéinanama yemá enáaiqtaba otaammá íma wáinata aónanoe. ³ keráwáqá ketúraqa áwáarara kain-únákáqtówábi konaaririmá íma umátóráaro. ayáqtáá-kanaama keráwáqá tiqnótáugomma mamá íráqôniq kéeq tiyáápiomma waatammá kéeq anón-oqtan-awiqa yaan-únákáqtómá kémareq ommá paá amegaa-túráqtábá konaaririmá kéoe. ⁴ ímibo keráwáqá kenamáárîq keqtí tirunóbáqtábá konaaririmá oro. kaayoné kéeraq áráwáá umá máero. mi-kónáárirígómá aati-aatimá wáinana Áánûqtuma maaminnýaba kákaiye. ⁵ min-nóinímmá naayóbáqá yemá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máeta weqtábá kamuqá itáyamikaee. mirá o-wáígómá yemmá mamá waayúkati yúrikaqa íráqôniq umáyíkaraiye. ⁶ Téraima awaikómá Áabaraani anaaé wakáiniq umá yemá yeqtiwaikóni yinaae wakááe. Téraima Áabaraaqtaba “keti uyátárai-nako” tiráine. keráwáqá aaraukárîq uráa-noinimma keráwáqtí táaikoma íráqôniq kéinaq ummaa-yátááqá kémaye q ikatíq íma ommá keráwáqá miráuma Téraomo ayáámûmaakaa kauraae.

⁷ keráwáqá aaraukárîq uráiya-kayukama keráwáqtí tínaaqmaate kémaeqa yemmá múte tikaq yikáaro. aaranaammá yeqtí yúgoma waatí yúgoqtabama uyátá-maqma aqnúnîq kéimanibo yemá Áánûqtuni íráqô-qtatakokaraq matúq-matuq umá mái-yuwaraikaraq waatê mimóráíq umá mayánoe. keráwáqtí tínaaqmaaq íma múte tikaq yikáianama keráwáqtí nunamukómmá Áánûqtukaq akoqnáá íniye.

⁸ maamin-áqtó-áikáráq kétima-timune. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keqtirumma káyimeraq mimórá-túyánákáq máero. tíyaqa káyimero. ániibo keqtiwîqa íma yanaa máráaro. ⁹ waayúkama mamá táíq kéumatikaiyaqa anónnáma yemmá mamá táíq íumayikaaro. yemá keráwáqá táí-aimma kétimatikaiyaqa anónnáma yemmá táí-aimma íma timá yikáaro. ímibo yemmá íráqôniq umáyíkáaro miráin-oqtaba keráwáqá Áánûqtu tááyaraiye. mirá kéianama Áánûqtu keráwáqá íráqôniq umátikaniye. ¹⁰ Áánûqtuni wannaagómá kétéye:

“náawabi wemá íráqôniq umá máena
wemá amuqá maqmá máiyaba kákainanama
tái-aimma íma téna
wení óyaupikemma kaaqaari-áímmá íma yíno.
¹¹ wemá tái-aaimma tarôq í-yátáápkémmá waeréna
íráqôn-aaimma tarôq íno.
káqo-kayukate kaayoné umá mái-amma abáá éna
wemá min-ámmá waqména uwíq-uwíq íno.
¹² miráitana uyátárai-nakoni aúrakoma
arútáiniq o-yúmá kéyimonena
minnáyabama amuqá kémaraiye.
uyátárai-nakoma yeqtí nunamummá kéitaimanibo
táwî-aaimma tarôq o-yúyôpakemma waeréna
áyamma kéitana anaaéma kéumayikaiye.”
téna kétiye.

¹³ keráwáqá arutáinaiq íyábá karuwaaqá kéiyatama
waayúkama yenamáa keráwáqá íma mamá táiq
umátikanomanibo ¹⁴ yaímma-taoqa keráwáqá arutáinaiq
íyataboq tú-tiqa kémayaiyana Áánûqtuma keráwáqá íráqôniq
umátikaniye. miráinaq waayúkayabama íma ikatíqa éraq
netuq-túyánámmá íma itánômanibo ¹⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni
aokaq-náqá múte tikaq kákeraq keqtirummá wemmá áméro.
yaímma-wayukama keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqtábá ítama
timónáiyaq yemmá timá-yiminoqtabama aati-aatimá yokaa oro.
¹⁶ keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqtábá kétima-yimeqa kaayoné
kéeraq keráwáqá ítama aónaiya-yuma yemmá múte tikaq
yíkáaro. keráwáqá nóinawabi arutáinaiq uréqa paá taíbaq-
tuyanamma íma itánoe. keráwáqá Ítu Káríqtoni íráqôn-aaimma
kéwaraiyatama yaímma-wayukama keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba
kaaqaari-áímmá týamma anaaékaqa yemá yigaeyábá ínoe.
¹⁷ otaammá kúyoqtabama tú-tiqa mayai-yátááqá minná íma
arútái-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúyánákómá téna “arútái-
qtataaqtabama tú-tiqa máyáaro” kétimma minná íráqô-qtataare.
¹⁸ Ítu Káríqtoma otaammá íma kutáimanibo yemá wemmá aú-
aiqa ámikaae. miráimanibo ketáámá kúmiq-wayukayataba wemá
pukáiyé. keqtáámá yawwéqma Áánûqtunopaq tiwíqmenataa
uwíníqtaba wemá paá kímora-taoqa pukáiyé. wenaúgoma
pukáimanibo wení aágoma aúgen-auwaraimma matáiyé.

¹⁹ Ítuma pukáipike itó-urenama wemá min-áámá púitata
ánná umákaraapaq kukéna Áánûqtuni wataama abarokáq
timá yímikaiye. ²⁰ min-áámá minná naayóbáqá Nóaani
kanaaráqá Áánûqtun-aama íma anaaé wakáa-kayukati yaáe. mi-
kánáaráqá Nóaama únópi-kááremá tarôq kéitanama Áánûqtuma
aú pukáipaq awé umá máqe-uraimanibo waayúkama yeqtí

kúmiq-yataapikemma íma waékááe. anaaékaqa nommá aúgítata abapaké kaumo-wáyúkámá yenamáa nommá aúgipikemma atóbaraae. tébakaq pukurááe.

²¹ min-nókómá minnâ Ítuqtaba nommá peraígóní amané. ketáámá Ítuqtaba nommá peráunataama minnágoma káqo-yuma káyiraatimma Nóaagaraq wení aara iyápóma atóbaraanikaa umá keqtáámá Ítuma mamá kátobamatikaiqtaae. Ítuqtaba nommá peraímá paá túma tete iyábá íma wáíye. ímibo minnágoni áaimma minnâ ketáámá Áánûqtukaq nunamummá túnnataama Áánûqtun-aurakaq tigaemá iyátábáámá ketáái kúmiq-yataaqa ikéwaiye. Ítu Káríqtoma pukáipike itá-urairiqtaboana Ítuqtaba nommá peraígómá keqtáámá mamá kanaaráq atóbamatikaniqtaae. ²² íbêqa Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpaq máena wemá Áánûqtuni ayáánurapaq maraq máíye. mibákémmá máqtemma Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq máqtemma náápaakaraq máqten-akoqnaagaraq wemá káyabiqyikaiye.

4

¹ Ítu Káríqtoma keráwáqtábá aú-aiqa matáíye. miráinaq keráwákáráq tú-tiqa mayánôqtaba yokaa oro. keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraaqtaboaoq tú-tiqa matáawana kúmiq-yataakoni akoqnáágoma keráwáqá íma kéuyataíye. ² miraúma íbêkakemma Áánûqtuni aúyánámmá kéwareraq máero. keráwáqtí túgoni akaí-yátáákóní anaaé miráuma íwaraaro.

³ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkámá miráoniq umá mirá-uraae. kebó-yátááriq keráwáqá urááe. keráwáqá aíbôq-nokakemma aíbôriq urááe. keráwáqá aábêguye kéeq aíbôq-nomma taíbaq nánôqtaba maqmqá aónaraae. keráwáqá óqtakaa-qtataarabi yaaráa-qtátáákáqá nunamummá tiréq ókon-okomma táí-yataariq urááe. ⁴ íbêqa Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-yutema keráwáqá yeráwáqtí táí-aiqtaba yagaroqtaíyábámá íma kékikaitanaboana yemmá mamá iyánáaq kéumayikaae. miraítata yemá keráwáqá anón-aimma kékimatiketa agamá kégautoe. ⁵ miráimanibo anaaékaqa yemá yeqtí táwî-aiqtaba Áánûqtukaq aamá maránóe. Áánûqtuma yú waráa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq yaináníqtaba yokaa kéíye. ⁶ miráitanaboana Ítu Káríqtoma pukáa-kayukama ánná umáyíkaraapaq kukéna átê-wataama timá yímikaiye. yemá pukáawata wemá yemmá móraiq umá máqte-kayuka umá yainániye. miráimanibo Ítu Káríqtoma yeqtôpaq kukéna timá yímikaiye. miráurairiqtaba yemá kanaaráq mánoe. Áánûqtuma

wení Aágopi paá kémainiq umá móraiq umá yemá yaágopi aúgen-auwaraikaraq kanaaráq mánoe.

7 máqte-qtataakoma ánatai-kanaagoma aqtóráriq kéiyé. túbanaaq umá máeraq arupú umá túyánámmá itáaro. mirá kéeqa Áánûqtukaq nunamummá kanaaráq tíq-tiq ínoe. 8 keráwáqá móra-mora-yuma tirummá ôriq umá yimínôqtaba taákaq máráaro. keráwáqá áqnáabariq umá miráiyaqtaba keráwáqtí otaammá oyaaq umá matuwéq tiwikátuwanoe. 9 keráwáqá móra-mora-yuma yemmá yiwíqmera q keráwáqtí naaúpaq kéweraq minnýyaba timuqá máráaro.

10 Áánûqtuma keráwáqá móra-mora-yuma aokaq-ákóqnáámá tímikaiye. miráinaq min-ákóqnáárakémmá keráwáqá waayúkama yíwáqnaa kéeraq miráuma Áánûqtuma keráwáqá tímikai-qtataaqa yetê yaináaro. 11 náawabi Áánûqtuqtaba watáama waabá-káyúkátí yúbáq tínénama Áánûqtuni watáa-aatuqma tíno. náawabi kaqtó éna Áánûqtuqtaba mayaímá kémayenama Áánûqtuni akoqnáárake kaqtó íno. miráuma Ítu Káríqton-awikaq máqte-qtataariq ínôqtaba keráwáqá kéiyata waayúkama Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro. tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraqa wennámá watúq-watuq umá wáiyé. miráuma waino.

12 íbêqa tíkái-aanabo, tú-tiqa í-yátáákómá iraráa kégena keráwáqá maqmá timónaraimma minnýyaba íma íkatíq oro. ímibo tú-tiq-yataakoma yíníqtaba kéitaae. 13 keráwáqá Ítu Káríqtoni aú-aiq-yataaqa yainánôqtaba timuqá máráaro. ániibo wemá tágama-yataakaraq kumínaqa keráwáqá timuq-yatááqnápó ógiranoe. 14 keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé wáraaqtababoqta waayúkama keráwáqtábá timá táíq íyamma Áánûqtuma keráwáqá íraqôniq umátikaniye. miráitana Áánûqtuni Aágogaraq tágama-yataakogaraqa keráwákáq kéwaiye. 15 ketáama maannáyaba íma wáiyé. minná waayúkama yú-tiqa mamá yímikeq yíkamma képuyeq moyámmá kémaye q káqo-kayukama ummaa-yátááqá yimíyábámá mirá-yútíq-yátááqátábámá íma kétune. ímiye. aati-aatimá keráwáqá mirá-qtataariq íoro. 16 miráimanibo keráwáqá Ítu Káríqton-annabi máatababoq tú-tiqa í-yátááqá kémayeqa minnýyabama netuq-áímmá ítero. ímibo. yemá Ítu Káríqtoni áwíqtababoata keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kétémiyaqa keráwáqá Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro.

17 Áánûqtuma maa-marábí-káyúkámá yainái-kánááráqá áqnáabaqa wemá wení waayúkama yainániye. miráinana Áánûqtuni yainái-yátáákómá keqtááráq áaimma atáinanama

mi-káyúkámá náayuwabi wení átê-wataama íma itáíq-itaiq kéo-yuraq nói-qtataaraq pááq ínío? minnáyaba Áánûqtuni wataama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“Áánûqtuma íráqô-kayukama mamá atóbamayikanimma

íma oyaaq kéimanibo

mi-káyúkámá náayuwabi kúmiq-yataariq éta

Áánûqtukaq itáíq-itaiq íma kéo-yuraq

nói-qtataaraq pááq ínío?”

téna kétiye. ¹⁸ missing?

¹⁹ miráinaq keráwáqá náayuwabi Áánûqtuni aúyánámmá wáraaqtaboq tú-tiqa kémayeqa arutáina-yataariq íq-íq oro. keráwáqá kenamáárîq tarôq umátíkarai-nakomma améraq weqtábá kamuqá itáaro. wemá wení timá akoqnáá umákainaimma aati-aatimá mirá kéiye.

5

¹ Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá máa-yugaraq íbêqa kemá kétima-timune. keráwáqá oníq umá kemá Ítuni waayúkaraga kawáá-náqá máune. Ítu Káriqtoma aú-aiqa matáimma kemá aónaraune. ánibo wemá yawwéqma kumínaqa kegáráq wení tágama-yataaqa yáíkaa umá mayánúne.

² Áánûqtuni tipi-típiraa-kayukama wemá keráwáqá tímikaimma yabíqyíkáaro. mirá kéeraq minnáyaba timuqá máraaro.

Áánûqtuma tímikai-mayaima kémayeraq paá móneqtaba íma mi-máyáimá mayánômanibo karuwaaq umá máyáaro.

³ kawáá umáyíkaiyaq-kayukama yemmá íma akoqnáá-aimma téq wakúyikanomanibo keráwáqá máqte-qtataaqtabama yeqtí awaméqá máiyatawaq yegáráqá keráwáqá íyaniq umá mórai q oro.

⁴ miráinana anómma kawáá-náqá Ítuma kumínaqa keráwáqá anómma yabíkáa-kayukati íráqô-meyamma kámokaa umá áwáarara káina-kamoqa mayáiyana mi-kámókóní áwáarara káina-yataakoma íma ayumíniye.

⁵ maabugô, keráwáqá waayúka-uraqti náápaakon aménáápáqá máero. keráwáqá máqtemma keqtí tíwîqa márúte móra-mora-yuti timénáápáq maréraq móra-mora-yuti kaqtónaqa máaro. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye:

“mi-káyúkámá yeqtíwîqa yanaa múte yaúyo-yuma

Áánûqtuma kéyiweqtaimanibo

mi-káyúkámá yeqtíwîqa márúte yúwáa-yuma yemmá

Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma kéyimiye.”

téna kétiye.

⁶ miráinaq keráwáqá kenamáárîq Áánûqtuni akoqnáá-ayaakoni aménáápáq maráiyana wemá tirái-kanaaraq keráwáqá

múte yauwíniye. ⁷ wemá keráwáqá áyaqa kétémiye. miráinaq keráwáqá wemmá ayuwáiyana keráwáqti taíbaq-tuyanamma paá mayániye.

⁸ arútama kéitera q yokaa oro. áwáábiq-araayakoma uréire kéena wemá upúqma nánîq-qtataaqtaba abáá iníkáá umá keráwáqti namuro-náqá Tááqtaama mirá kéiyé. ⁹ miráipoaq keráwáqá itáíq-itaiq í-yátááqtábámá akoqnáá kéeraq wemmá awéqtátuwaaro. taákaq máráaro. Ítuqtaba keráwáqti tîbâqawaayuma mimórá-yú-áíqá í-yátááqá yeqti itáíq-itaiq í-yátááqátábá kémayaae. ¹⁰ keráwáqá maami-tú-tíqá í-yátááqá pááqya-kanaama paá máyáaro. miráitana mikáké Áánûqtuma íraqô-qtataakoni áaikoma keráwáqá mamá akoqnáá umátikena abaúmna ánûqa yamátikaniye. wemá keráwáqá mamá mútûq íraqônîq umá ánataniye. Áánûqtuma wení watúq-watuq umá tágama-yataaqa Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá yáíkaa ígáae téna keráwáqá tááyariye. ¹¹ Áánûqtukaq máqten-akoqnaama wáiyé. miráuma waíno.

¹² Táératima maamin-áwááraq-áúbámá kennámá agatáiyé. Ítuqtaba wemá ketí tima-tîbâqáwáámíye. maamin-áúbágómá keráwáqá umá tíqtaaiq ínîqtaba keráwáqtôpaq yuwáuyana kéwiye. mi-kánáágómá Áánûqtuni íraqô-qtataakoqtaba árain-aimma kétiye. miráinaq keráwáqá maami-kánáágómá yaqtóráaro.

¹³ keráwáqti tîbâqawaaraa-kayukama maakáqá Pébírônikaamarukaq máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. Áánûqtuma keráwáqá aúyakainiq umá mimóráíq umá yemmá aúyakaiye. ketáanikoma Máákigaraq keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáitana kéwiye. ¹⁴ keráwáqá wenaóné-wenaone kéeqa móra-mora-yuma tiyáama wenamí-kanamin éraq tótó umáyíkáaro.

kaayoné-yátáákómá keráwáqá máqtemma náayuwabi Ítu Káríqtoni waayúkabi máa-yubaq waíno. kemá Pítaaé.

2 Pítáa

náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-kayukayopaq Pítaama anaékaq-aubama agatáie.

¹ kemá Tááimoni Pítáa mórama Ítu Káríqtoni kaqtónaqa máunana kemmá wemá timátíkáitaq mi-káyúkámá yemá náayuwabi ketáátê mimórá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa matááe. ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáámá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtogaraq yenákámá kateko kéoyaqtabaoqtaa ketáámá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa kémayaunatae.

² Áánûqtuni Íráqô-qtataakoma taíbaq uyátá-maqma wení kaayoné-yátáákókaráq mayaígáae téq kétune. maami-kááyáq-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárain-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí uyátá-maqma itai-yátáápike kéie.

³ Áánûqtuma wení aokaq-ákóqnááraké ketáámá weqtábá aokariq umá mánatae túnnataama kétimiqtaae. áqnáabaqa wetábá wení itai-yátááqá keqtáámá tímikaiqtaae. wemá keqtáá tááyaraitana wení arútái-qtataakoma keqtáámá wenôpaq yabiti ráie. ⁴ mikákémmá keqtáámá wení anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiie. maami timá akoqnáá umákain-ainapoma ketáái túgoni akai-yátááqá waraíyábá puí-yátááqá yínaqtaama ketáámá yubíqtuwe kóonunatae. maami puí-yátááqá minnáe. Áánûqtunopakemma nékaq mánoe. Áánûqtuma keqtáámá wení aokaq-ááikákékaráq tímikaiqtaae. ⁵ miráuma keráwáqá itáíq-itaiq kéeraq yaqtóráaro. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá arutáina-yataakaq arúbainana arutáina-yataakoma itai-yátáákáq arúbaaro. ⁶ ániibo keráwáqtí itai-yátáákómá maan-ááikáq arúbaaro. minná keráwáqtí túgoma Íráqô-tuyanamma mamá arutáiyana waraíno. mirá kéeq keráwáqá akoqnáá umá máaro. ániibo keráwáqá mirá kéeraq Áánûqtuqtabama aokariq umá máaro. ⁷ mirá kéeraq Ítukaq itáíq-itaiq o-yúmá tirummá yímero. ániibo mirá kéeraq káqo-yugaraq tirummá yímero.

⁸ keráwáqá maami-qtátááqtábámá anóniq-anóniq umáe kéuiyanama ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabagaraq keráwáqtí itai-yátáákómá uyátá-maqma anóniq umá abarokáq íniye. minná yababoaq keráwáqá káqo-yuma mamá Íráqóniq kéumayikaiyana keráwáqtí Íráqôn-aaikoma arammá íma abarokáq íniye. ⁹ náawabi wemá mirá íma ínna-waigoma wemá

miráuma aúramma karoparáin-nakoma nékaq wái-qtataaqa íma aónai-nakaa kéiyē. wemá Ítu Káríqtoma wení arunóbáqá tete umáraa wení kúmiq-yataaqa watúwáiqtabama awimmá kégamatuwaiye. ¹⁰ miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqti íráqón-aainapo Áánûqtu áraimma keráwáqá tááyarena aúyaqmakainiq umá káqo-yuma yiráátinoqtaba maqamá aónaarao. mirámô keráwáqá éqa aammá íma arábanoe. ¹¹ miráinaq Áánûqtuni watúq-watuq umá wái-marupaq keráwáqti uínô-kanaama pááq ínana keráwáqá kanaaráq paá uínoe. mibáqá ketáái uyátárai-naqa keqtáá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma kényabi-iyē.

¹² miráinaq kemá maami-qtátááqtábámá keráwáqá ókaraq timá taáqa yoránúne. keráwáqá áqa ítareq árain-aimma matáaqtaba kényaqtoraamanibo ¹³ kemá maa-márábímmá máeqa kemá keráwáqá taáqa timá yoránae téq túyánámmá kéitaune.

¹⁴ kemá itáunama maamin-námmá pááqya-kanaabimma mamá paábaq maránúne. maamin-námmá ketí túmiye. minnáyaba uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma timá tímikaiye. ¹⁵ miráuma kemá maami-qtátááqá wannaabí kágayaunama kemá púyónaqa keráwáqá íma tiwimmá kaaro.

¹⁶ ketáámá áqa keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba wení akoqnááyaba timá tímikaunatae. ketáámá keráwáqá timá-timeq wemá yauwéqma kumíniye. miráunama min-áímmá íma maníqá wáimanibo min-áíkmá áraimma pááq ínîn-aíne. ketáámá kenamááríq Ítuni anó-qtataaqa aónaraunatae. ¹⁷ ketáámá wemmá aónaunana tágama-yataakaraq yaagumá Áánûqtuma aboánôpake matáiyē. ániibo aamá mú mikákáá yanaapáq tágama-yataapike kemá itáunana wemmá timá ámikaiye: “maamin-náqá kenamáa tíkái-ketaanikoe. weqtábá timuqá kémaraune.” téna aagómá tiráiyē. ¹⁸ ketáámá Áánûqtuqtaba aokaq-ánúrúqá wetê mibáq yagaroqtamá máqe-uraunayutaa min-áágómá Áánûqtuni márûpake timmá ítaraunatae. ¹⁹ maami-qtátááqá ketáámá káoneqtaa ítareqtaaboqtaa Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama naayóbáqá tirááqtabataa akoqnáá umá itáíq-itaiq kéunatae. yeqtí yáayabama túyánámmá itáaro. minnáma miráuma ketáái kumayuq-márábí ómmá kamá tágainikaa kéiyē. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aimma yorautíq-yorautiq kéiyánawaqa iraqtáiraqtama nokáápaq áwáarara kai-kíyókógáráq tirunóbáqá kamá táganiye. ²⁰ ááqibo maannáma taákaq máráaro. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikon-aaimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábí wáimma máqte-kayukama yenamáa íma kanaaráq itánoe. ímiye. ²¹ mi-kátáámá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráamma yeqtí

yúyánápíkemmá íma tirááne. ímibo Aokaq-Áágómá yemmá yíwáqnaa itata Áánûqtuni aúyánápíké tirááne. miráipoata máqte-kayukama yenamáa wenáaimma íma kanaaráq itánoe.

2

¹ Áánûqtuni amuné-wáyúkátí kanaaráqá yaímma kaaqaari-ámúné-wáyúkágáráq máqe-uraane. mórai q umá keráwáqtí aúkápimma kaaqaari-yiráátí-wáyúkámá yínoe. íma árai-kataama maméta yínoe. maamin-áinápó yemá keráwáqtí itáiq-itai q umá yáqtorai-yataaqa yawarápanoqtaba maqmá aónanoe. anó-nakoma kaapaq-yátáq yeráwáqá mayáníq uráiqtabama wemmá mamá aúyoqtuwanoe. yemá mirá kéeta yemmá páátákáá yawarápaginiye. ² miráimanibo taígani-kayukama yeqtí kebó-yátáákóní aammá waránoe. waayúkama kebó-yátááqátábóata yemá Ítuni árain-akoqtaba timá táíq ínoe. ³ mi-káyúkámá keráwáqtí móneqtaba kéyikainataboata yeqtí yúyánápíké kaaqaari-áímmá tínoe. miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma mirá-káyúkámá mamá yawááq-umayikaraiipoana yemmá Áánûqtu yawarápaniye.

⁴ itáaro. kaqtó-wayukagara q Áánûqtunopake kúmiq-yataari q owana Áánûqtuma yemmá áitanoba q mamá iyúkaiye. mibáq yemá kumayupí ánná kúyikaitata mááe. yemá mibáq matúq-matuq kéiyana-awaata q yainai-kánaámá kumíniye. ⁵ mi-káyúkámá naayóbáqá Nóaani kanaaráqá yegaráq Áánûqtuni yainai-yátáápíkemmá íma yubíqtuweta kóuraane. ímibo waayúkama táíq umá máqe-uraawanaboana Áánûqtuma maa-márábímmá nonápo mamá yawááq-uraiye. maami-nómmá aúgipikemma paá Nóaagara q abapaké kaayaqá wení aara iyápógara q Áánûqtuma mamá atóbamayikaraine. Nóaama waayúkama Áánûqtuni watáama arutáinai q ínôqtaba timá yímikaitababoana Áánûqtu wemmá mamá atóbamakaraine.

⁶ anó-maruqa Tótômabakara q Komóraabakara q Áánûqtuma iranápo yawarápatukaine. waayúkati táí-aiiqtababoana wemá mirá-uraine. mirámô uráimma táí-aaimma tarôq o-káyúkáráqá nóinawabi abarokáq ínîqtaba awaaméqá wáena kéyiraatiye. ⁷ mi-kánaáráqá Áánûqtuma Arótimma mamá atóbamakaraine. Arótima íráqô-napoana waayúkama maami-kááyáq-márúkáqá kebó-yátááríq oqtábámá wemá ôri q umá arummá umáyikaraine. ⁸ min-íráqón-náqá Arótima wemá mi-káyúkátí aúkápimma máitana Áánûqtun-auraka q wení otaammá íma wáqe-uraimma mi-tái-wáyúkátí táwí-aaimma máqte-tupaama káonena kéitena wemá mamá aú-aí q matáine. ⁹ miráimanibo uyátárai-nakoma íráqô-kayukama yemma

makáqma aónai-yataakoma yaútûraa kéumayikaitanama wemá mamá atóbamayikaniqtaba kéitaiye. wemá táí-wayukama yemmá táí-meyamma yímíqme kéuwinana min-áwáátáqá yainai-kánáámá yínîqtaba kéitaiye. ¹⁰ áqnáabaqa wemá mi-káyúkámá táí-kebo-yataaqtaba yúránánnámá káeta Áánûqtuni náápaaqtabama yeqtí yúyánápímmá téta “paá pááqya-qtataare” téta te-yúmá yemmá áqnáabaqa táí-meyamma yimíniye.

maami-kááqáári-yíráátí-wáyúkámá íma ikatîqa éta yeqtí yúma múte kéyauyoe. yemá tágama-yataaqa Áánûqtunopake máyáa-yuma yemmá anón-aimma téta agamá kautíyábámá íma ikatîq kéoe. ¹¹ kaqtó-wayukama Áánûqtunopakemma yeqtí akoqnáágoma uyátá-maqma anómma kaaqaari-yíráátí-wáyúkáyábámá wáimanibo yemá uyátárai-nakon aúbáqá anón-aimma téta agamá kautínôqtaba kaqtó-wayukama uyátárai-nakoni akoqnáágoma mú mikákáá uyátá-maqma wáipoana wení kaqtó-wayukama yeqtí akoqnáágomma wenaúbáqá aráátiyaba ikatîq kéoe. ¹² maami-káyúkátí yáaikoma miráuma abááq-wáiwákóní yáaikoraa kéiyee. yeqtí yúwaraikoni áaikoma minnáe. yáqtoketa kéyikamoe. yemá íma ítáa-qtataaqtaba anón-aimma téta agamá kégautoe. ánibo yemá abááq-wáiwákóráá umá yemá yawarápaginoe. ¹³ yemá yeqtí táí-aiiqtabama yú-tiqa í-yátááqá mayánoe. yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá kéwareta yeqtí kebó-áímmá abarokáq tarôq kéoe. mi-káyúkámá yemá kaayaq-yóyáúkáráq máa-yuma keráwáqté yagaroqtamá aáwaqa kéneqa keráwáqtí tigae-yátááqá yemá mamá kétimewata keráwáqtí aáwakaqtabama táwî-aaimma óq-waayukama kéte. ¹⁴ yemá paá aaranaatê kúmiq-yataariq kéeta yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá waránôqtabama aati-aatimá íma kanaaráq yimuqa yaráiyee. yemá aqnú-káyúkámá yemmá makátêwata yetê yagaroqtaréta yeqtí táí-amma kéwaraae. yemá aúyababa-araaq-wayukama máawana Áánûqtuma yemmá yawááq kéumayikaiye. ¹⁵ yemá arupú-amma yuwéta aammá arábaraae. íbêqa yemá Pótorimma áanima kaaqaari-ámúné-náqá Péiraani aammá kéwaraae. min-nákómá wemá otaammá kúyôqtabama móneqa mayéwaine. ¹⁶ minnáyabama Áánûqtuma wemmá aamá awáágúraiye. wemá oótiraa-kakomma waayúkati yáama ámitana mi-kákómá Péiraamma aa urápike wataama timá ámikaine. ánibo Péiraamma timá ámínanawaq wení aíbôq-aaimma “yuwaíno” téna mi-kákómá timá ámitana tiráine. ¹⁷ miráimanibo maami-tái-wáyúkámá keráwáqtí aúkáapimma yeqtí aíbôq-aaimma íma kéyuwaae. maiq-nómmá káqnáginikaa umá mirá kéoe. konnámá uwáá yoqmá móra-mara íníkáá umá yemá mirá kéoe. kumayupí maragómmá mémánóbáqá Áánûqtuma yeqtí márûqa yokaa kéumayikaiye. ¹⁸ yemá yeqtí

tái-aiiqtabama anókaq ááyama téta yúma mamé uí-áímmá kéte. yemá náayuwabi tái-amma paábaq yuwánéta maqma aónaa-yuma yemá yúránánnámá aí-áímmá téta makáqma keyimonaae. ¹⁹ yemá yú awaatuqma paá umáginon-aimma kétemanibo kúmiq-yataakoni akoqnaágoni aménáápáqá ánná-wayukaraa umá mááe. itáaro. móra-yataakoma waayúkagomma uyátena wení akoqnaágoni aménáápáq yiwíqma yíkaimma mikáyúkámá íma yú awaatuqma paá kéumagoe. ímiye. yemá mi-qtátáákóní ánná-wayuka mááe. ²⁰ waayúkama ketáái uyátárai-naqa mamá atóbamatikanin-naqtaama Ítu Káriqtomma kítetaboata táwí-aiikoma yemmá yaútûma ikúyikainabike yubíqtuweta kóíya-yuma móragaraq maami-táwí-ákómmá íma ayuwáiyana yemmá uyátaino. ²¹ mi-káyúkámá náayuwabi yemá Áánûqtuni arútáin-aqtaba íma itáa-yuma yemmá uyátá-maqma taíbaq paru-yátáákómá keyimiye. yemá wení arútáin-aqtaba kítetamanibo wení aokaq wakúyikarain-aipikemma yinaaeéma kéo-kayukayabama paru-yátááqá iyiminiye. ²² mi-kátáámá naayóbáqá tiráan-aimma yeráwáqtábá wáíye. minná “iyákómá yeqtí múmá yauwéqma kéíye. ániibo pógoma nommá pétuwetama yauwéqmeta yobí kowammá wáékááq-waekaaq kéoe.” téna min-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye.

3

¹ ketí tikáin-aanabo, maaminnáma ketí anaaékaq-aubae. maami-kááyáq-áúbánápómá arutáinaiq ínôqtaba kemá keráwáqá túyánámmá ítama arupú ígáae téq kétune. ániibo ketáái uyátárai-naqa ketáa mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káriqtoma wení timáyikarai-kayukati yáanapo keráwákáq timá tímikain-aimma taákaq maraígáae téq kétune. ² missing?

³ áqnaábaqa maannáyaba taákaq máráaro. aqtó-kánááráqá yaímma-wayukama paá yeqtí yúgoni akaí-ááímmá waránoe. yemá keráwáqá aábê-aimma timá-tiketa ⁴ maará téta tínoe: “wemá ‘yauwéqma kumónúne’ téna aamá timá akoqnaá umákaimma iyabiyo? náakaraq máíyo? ketibotáámá áqa puyéqéta owana máqte-qtataakoma maramá pááq kítana wáqe-uraimma mórai q umá wáíye.” téta yemá tínoe.

⁵ miráimanibo maami-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuma aamá kítitana maa-márámá pááq uráiqtabama yemá yaákaq ínôqtabama íma keyikaiye. nokáké maramá tarôq umáráitana maragómá nopiké utaráíye. ⁶ naayóbáqá maramá tarôq umákaitana ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa Áánûqtuma nommá yúwáitana auténa maa-márámá yawááq-urena miráuma naayó-márágáráq wení tái-wayukagaraq

yawarápatukaiye. ⁷ íbêqa Áánûqtuma wemá yaináí-kánáyábá awé kéiyé. wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq wakúyikainata mikáq máiyana min-áwáátáqá yaináí-kánáámá pááq íniye. mi-kánááráqá wemá maa-márágáráq wíyôpakaraqá iranápó yawarápatuwainata táí-wayukama yemmá yainéna mamá yawarápamayikaniye.

⁸ tíkáin-aanabo, maannáyabama íma tiwimmá kaaro. itáaro. móra-wagaagaraq taígani-karitimaatima (1,000) uyátárai-nakotema móraiq kéiyé. wetábámá taígani-karitimaatigaraq (1,000) móra-wagaagaraq móraiq kéiyé.

⁹ uyátárai-nakoma wení timá akoqnáá umákain-aiqtabama íma káwikaiye. yaímma-wayukama mirá téta yúyánámmá kéitaamanibo wemá íma káwikaiye. ímibo wemá aú pukáipaq awé i-náqiyé. ániibo wemá waayúkayaba yeqtí kúmiq-yataapike waeraigáae téna yiwé kéiyé. yemmá yawarápaiyabama íma kákaitanaboana Áánûqtuma yiwé kéiyé.

¹⁰ miráimanibo uyátárai-nakoni yaináí-kánáágómá miráuma moyán-nákáá umá “íma kumíniye” téq túyánámmá itáiyana-awaataq kumíniye. mi-kánááráqá wíyômma anókaq áama káayena panane umáginiye. aabaúgógáráq wiyókágáráq wíyôkogaraq iramá kamá káuma ánataginoe. maa-márágáráq máqte-qtataakaraq maa-márábí wáimma iramá kamá káuma ánataginoe.

¹¹ keráwáqá itáiyana máqte-qtataakoma miráuma ánataginimma íbêqa keráwáqtí táaikoma náaraq íníyô? Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá wenáwíkaq máqte-qtataariq oníq umá keráwáqá mirá-oro. ¹² keráwáqá mi-kánááyábá awé kéeqa mi-kánááyábá kumíkáae téraq keráwáqtí mayaiógómmá mirá-oro. mi-kánááráq wíyômma iramá kamá káuma ánataginana aabaúgógáráq wíyôkogaraq wiyókógáráq iramá kamá yaeq-yaeq umáginoe. ¹³ miráimanibo “aúge-kiyokaraq aúge-maragaraq wániye” téna Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátikaraiqtaae. mibáqá máqte-qtataakaraq máqte-kayukagaraqa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánoe.

¹⁴ ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá mi-kánáámá awé kéeqa móra-mora-yuma kaayoné-yátáápí máero. Áánûqtumma ôriq umá timuqá marakaíyábá maqmá aónaaro. kúmiq-yataariq í éq otaammá íkuinoqtabama maqmá aónaaro. ¹⁵ taákaq máráaro. ketáái uyátárai-nakoma keráwáqá mamá atóbamatikaniqtaba kákaitana wemá aú pukáipaq awé kéiyé. ketáái tíkái-tibaqawaaraa-naqa Póroma maaminnáyabama keráwáqtôpaq Áánûqtuni itái-yátáápíkémá áqa agamá tímikaiye. ¹⁶ Póroma wení máqten-aubabimma uyátárai-nakoni

yauwéqma kumínî-kanayaba kágayaiye. yaímma-yataaqa agatái-waigoma ítama tágaiyabama íma oyaaq kéiyé. yaímma-aama íma ítáa-kayukama yemá Ítukaq itáíq-itaiq íyábámá íma akoqnáá kéeta wenáagomma wáeqma kaaqaari kéte. káqon-aikaraq Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáábímmá kaaqaari tirááe. mirá kéeta yemá yanamááriq yeqtí yúraqa yawarápai-yataaqa mamakááe.

¹⁷ ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá áqa minnáyaba kéitaae. miráinaqa atéráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamátikai-qtataapikemma káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq yemá yeqtí otaakáráq íarutainiq íya-qtataaqnapoma keráwáqá íyabitero. ¹⁸ ímibo uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoqtabagaraq itái-yátááqtábágárâq ítame uíq-uiq oro.

wekáqá tágama-yataaqa íbêqa aati-aatimá wáimma watúq-watuq umá wániye. miráuma waíno. kemá Pítaa.

1 Yóáane

¹ Aagómá maa-márámá íma pááq uráitana wemá máqe-uraiye. ketáá wenáama ítareqtaa wemmá ketáái túrannapotaa aónareqtaa tiyáákakeqtaa wenaneqá ánêkukaunatae. Aagómá wenáaimma matúq-matuq umá mái-auwaraimma wáiyee. ² maami matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa wemmá ketáá aónaraunaboqtaa ketáá keráwáqá kétima-timunatae. Ítu Káríqto matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa naayóbáqá aboátê máqena wanamááríq kumma tiráátiraiqtaae. ³ miráipoana ketáá móra-tuyanakaq ketibotêtaagaraq wanáaniko Ítu Káríqtogaraq yokéqtaa nóinabi aónareqtaa ítarauna-yataaqa timá tímikaunatae. ketáámá kétima-yimunataama minná keráwákáráq mimórátúyánákáq maraígáae téqtaa kétunatae. ⁴ keráwáqtí timuq-yatáákómá mütúq pááq íniye téqtaa maami-qtátááqá keráwáqtôpaq kágayaunatae. ⁵ ketáámá maamin-áímmá Áánûqtuni áanikonopake ítareqtaa keráwáqá kétima-timunataama minná mirá-uraiye. Áánûqtuma ómmá máiyee. wepímmá móra pááqyamma íma kumayuq-yatááqá wáiyee. ⁶ abo ketáá téqtaa “Áánûqtugaraq móra-tuyanakaq kémaraunatae” tennatáámánibo ketáá kumayuq-ápí Áánûqtu íma máikaq uréire kéeqtaa minná kaaqaarimá kéteqtaa íma árain-apimma kémaunatae. ⁷ aanibo ópí tágai-pin-amma Áánûqtu máikaq uréire kéeqtaa miráonataama ketáámá kímora-tuyanakaq maqma yáatáá kéumayaunanataa áanikom Ítuni naaegómá ketáái kúmiq-yataaqa tete umá ketirunóbáqatáa mamá aúgen-auge kéumatikaiqtaae. ⁸ “kepíqtáá íma kúmiq-yataaqa wáiyee” tennatáámá minná kenamááríqtaa ketáái tiyakomma kaaqaari kétima-kaunanana árain-aain-aimma kepíqtáá íma wáiyee. ⁹ ketáá Áánûqtuma paá timá ámenunataama, nói-kumiq-yataarirabi ketáámá uráunataama miráinana wemá ketáái kúmiq-yataaqa mamá awikáqtuwainanama ketáái kúmiq-yataakoni anónnáma íma paá wániye. Áánûqtu aati-aatimá yabíqma kateko umá máinapoana ketáái tái-yataaqa wemá tete umá tirunóbáké paábaq kématuwena aúgen-auge kéumatikaiqtaae. ¹⁰ Áánûqtu maará kétiye. “máqte-kayukama kúmiq-yataariq urááe.” téna kétiye. áaqibo ketáá téqtaa “kúmiq-yataariq íuraunatae” téqtaama aanibo min-áímmá minná “Áánûqtuma kaaqaari-naré” téqtaa kétunanataa Áánûqtuni watáagoma kepíqtáá íma kéwaiye.

2

¹ pááqya-noiyapo, kúmiq-yataariq ígaae téq kemá maami-

qtátááqá kágayaune. áaqibo kúmiq-yataariq íyana móra-nakoma tíwáqnaa ínîn-naqa Ítu Káríqtomiye. wemá wenamáa íma kúmiq-yataariq uráibo kateko-yátáákón áai-nakoboana ketáái táayabo ínîn-naqa máiye. ² kenamáa ketáái kúmiq-yataaqtaba ípukaibo máqtemma maa-márábi-káyúkátí kúmiq-yataaqtaba pukáiyе. miráipoana Ítuma ketáái kúmiq-yataakoni ápéqa máiye. ³ Áánûqtuni áamáan-aimma itéqtaa miráonataama ketáámá áraimma kanaaráq aónanunatae. Áánûqtumma káonaunatae. ⁴ móra-nakoma téna “kemá wemmá aónaraune” ténamanibo wenámáan-aimma iténa mirá ikéena wemá kaaqaari-náqá máitana árain-aain-aimma wepímmá ikéwaiye. ⁵ áaqibo móra-nakoma wenámáan-aimma iténa mirá kéitanama wepímmá Áánûqtuni akai-yátááqá ógiqma pááq umá wániye. ⁶ móra-nakoma téna “kemá wepí kémaune” ténama wemá Ítu Káríqtoma máqe-urainikaa móraiқ umá maíno. ⁷ tíkái-kayukao, kemá maan-ámáán-áímmá íma aúgen-amaan-aimma káгатimune. áaqibo maaminnâ naayón-ámáán-áímmá káгатimune. keráwáqá naayóbáké itameq utáámibo ⁸ maamin-áúgén-ámáán-áímmá áraimma Ítupi miráurainikaa umá íbêqa keráwápí mirá kéiye. kumayuq-yátáákómá kéyatamakítana ókómá keráwápí ógiqma pááq umá wáipoana mirárará umá maamin-ámáán-áímmá aúgema wáiyе. minnâ árain-okoma íbêqa kétagaiye. ⁹ móra-nakoma téna “kemá okóní aapí kémaune” kétenamanibo Ítu Káríqtomma arummá amí-naqa áyámma kéumakenama wemá paá kumayupí máiye. ¹⁰ áaqibo wení ábâkoraa-naqa Ítu Káríqtomma arummá amí-nakomma kákainanama okóní-aapi kéraitana wemá waayúkama otaa-qtátááriқ ikéumayikaiye. ¹¹ áaqibo wení ábâkoraa-naqa Ítu Káríqtoni aanábómá áyámma kéumakenama kumayupí kémaiye. kumayuq-yátáákómá aúramma kégaropa-makaipoana wemá náakarabi uréire kéena íkaonaiye. ¹² pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtoma keráwáqtábá pukáipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa áqa mamá yukéna awikátukaiye. ¹³ ketibóutaa, áaimma áqtraikake máqe-urainaqa Ítu Káríqtomma wemmá káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune. maabuiboákaao, keráwáqá mamá Táí-nakomma márúte yukáápoaq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. pááqya-noiyapo, keráwáqá ketibotáá Áánûqtumma káonaapoq keráwáqtôpaq kemá kágayaune. ¹⁴ ketibóutaa, áaimma áqtraikake máqe-urai-naqa Ítu Káríqtomma wemmá aónaraapoq keráwátôpaq kemá agatáune. maabuiboákaao, Áánûqtun áabi keráwáqá akoqnáá uréq Táigo-nakoma uyáqtá-maqma máápoaq keráwáqtôpaq kemá agatáune. ¹⁵ maa-márágón áaikokaraq maa-márábi-qtátáátábágaráq ítikaino. móra-

nakoma maa-márábín-ámmá kéwaraitanama ketibotáái akai-yátááqá arupimmá íma wáíye. ¹⁶ wenaúgon amuq-yatáákáráq aúrananna aí-yatáákáráq aweké kui-yatáákáráq Áánûqtunopake íma iráibo mirái-qtataaqa maa-márábíké-qtátáaré. ¹⁷ máqtemma maa-márágóní waayúkama yúrananna káetama maami-qtátáákáráq maa-márágóní waayúkagaraq paábaq yátamakinoe. ááqibo móra-nakoma Áánûqtun aúyánámmá warénama matúq-matuq umá paá mániye. Ítu Káríqtoni webóé. ¹⁸ pááqya-noiyapo, maannáma aqtó-kánááráq íye. keráwáqá ítaraae. Ítu Káríqtoni anómma webó-náqá íniye. íbêqa netuqyaa Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá áqa irááe. miráitaqtaa káonaunatae. mikánáámá aqtó-kánááráq íye. ¹⁹ Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá yaímma keqtáábíké kóuraamanibo yeráwáqá íma keqtáaráá umá máqe-uraae. yeráwáqá keqtáágáráq móra-yuyanakaq marétaraatati ketáátê máneta oné. ááqibo tiyuwéta keqtáábíké káouraapoata íma ketáái árai-kayukama kêtiraateqtaae. ²⁰ ááqibo keráwáqá máqte-kayukabike Aokaq-nákómá tiwíkaipoaq máqte-qtataaqa árainmma kéitaae. ²¹ árain-aain-aimma íma kéitaawapoaq íkagatimunabo árain-aain-aimma keráwáqá áqa kéitaawapoaq kemá kágatimune. keráwáqá kéitaae. árain-aipikemma móra kaaqaari-áímmá íma kanaarácq pááq kéíye. ²² nááwaq kaaqaari-náqá máíyo? “Ítuma íma Káríqtoma máíye” téna aboáqtábágáráq áanikoqtabagaraq wakaráína-naqa wemá kaaqaari-náqá Ítu Káríqtoni webó-naré. ²³ náawabi Áánûqtuni áanikoqtaba wakaráínama Áánûqtu wetê ímaipoana kéqo-keq-yataariq íumakaniye. náawabi áanikomma arummá kámenama aboámá wetê máíye. ²⁴ aamá áaimma áqtaraikake ítaraamma tirupi yuwáiyana maíno. tirupi yuwáiyana kémaineraq keráwáqá mórabi áanikopikaraq aboápikáráq mánoe. ²⁵ Ítu Káríqto timá akoqnáá umá tiráíye. “matúq-matuq umá máí-auwaraimma timínénataa keqtáámá timá akoqnáá umátikaraiqtaae. kaaqaari-wáyúkámá keráwáqá árain-apike ²⁶ tiwíqma paábaq tiyuwánéta kéoe. minnýyaba kemá kágatimune. ²⁷ ááqibo Aokaq-Áágómmá tímikaitana paá keráwápi ku máipoaq keráwáqá káqomma tirááti-naqtaba ítikaniye. wenamá máqte-qtataaqtaba kêtiraatena kêtima-timenataa aanibo nóinabi kêtiraatena kêtima-timenataa iqtáámá árain-aain-aimma wáíye. kaaqaari-áímmá íma wáíye. ááqibo Aokaq-Áágó nóinabi tiráátiiniq umá Ítu Káríqtopi máero. ²⁸ pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtopi kémaiyana wemá yínaqtaa wemmá káoneqtaama mikáq wenaúbáq tigae-tigae íéqtaa kanaarácq itó-uma mánunatae. ²⁹ keráwáqá aónaraae. Áánûqtupimma kúmiq-yataaqa íma wáíye. kateko-yatáákón

áaimma máiyē. móraiq umá kateko-yátáákón áai-kayukama yeráwáqá Áánûqtu aúgemma maqyíkárāiye.

3

Áánûqtun-araabitie.

¹ keqtááyábá akai-yátááqá abó “Íráqône” téqtaa ketáámá wenáráabitie tenúnatae. miráipoata yeráwáqá Áánûqtuma íkaonaapoata maa-márábí-káyúkámá ketáágáráq ítimonaraaqtaae. ² tíkái-kayukao, íbêqa Áánûqtuni áráabititaa máunataamanibo anaaékaq nóikaakanaq mánunataabiyo? íbêqa ketáá íma ítaraunataamanibo ketáá ítaraunataama wemmá aónaraunaboqtaa weráá umá mánunatae. mikáq wenáaimma mútûq kanaaráq aónanunatae. ³ máqtemmá wekáq yirummá kámēta awé íya-kayukama Íturaa-kayukama yeráwáqá kúmiq-yataakon-aaq íkatéta nékaq mááē. ⁴ móra-nakoma kúmiq-yataariq kéēna wemá aamá aúmatan-aimma kéyawitiye. kúmiq-yataaqa maannámiye. Áánûqtuni áamáan-aimma yawiténama kúmiq-yataaqa mi wáiyē. ⁵ keráwáqá aónaraae. wemá aúgaraq-naqa aúkáimma wemá ketáái kúmiq-yataaqa matuwáínayataba kukáiyē. Ítupimma íma kúmiq-yataaqa wáiyē. ⁶ morá-nakoma Ítu Káríqtopimmo kémaenama kúmiq-yataariq íma umáēna wíniye. ááqibo kúmiq-yataariq umáēna kéwenama wemmá íma ítarena íaonarāiye. ⁷ pááqya-nóiyapo, móra-nakomma íyuwaiyanawaq árain-apike tiwíqma paábaq tiyuwaíno. náawabi kúmiq-yataariq íumaēna wína-nakoma Ítuma kateko umá máinikaa umá mániye. ⁸ náawabi kúmiq-yataariq umáēna wína-nakoma wemá Tááqtaani áaimma kémayāiye. Tááqtaama áqnáabaq áaimma áqtáraikake aati-aatimá kúmiq-yataariq umáēna kéuiye. miráipoana Áánûqtun-aanikoma Tááqtaani mayáimá matuwáínayataba kukáiyē. ⁹ ááqibo náawa-naawanabi Áánûqtuma marákáraitanama aati-aatimá íma wení kúmiq-yataariq umáēna kéuiye. Áánûqtuni kateko-yátáákón ayu-qtatááqá wepí máipoana wemmá Áánûqtu marákáraitanama kúmiq-yataariq íma kanaaráq umáēna kéuiye. ¹⁰ miráinaqtaa náayubi Áánûqtuni áráabiti máewata náayubi Tááqtaani áráabiti máiyamma yimónanunatae. náayubi íma kateko umá máēta kúmiq-yataariq umáē uyetáma yemá Ítumma yirummá áme-kayukayaba íkéyikaitata yeráwáqá Áánûqtuni áráabiti íma mááē.

weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máēro.

¹¹ maamin-áímmá áqnáabake minnámo ítaraamma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá mánatae. ¹² ketáá íma Kááinaraa umá mánatae. anómma Táí-nakoni iyápómá

wenábâkomma ikákaimma nôraq itanawáq wemmá ikákaiyo? minná wení mayaígómá táigoni itana ábâkoni mayaígómá íraqônîq itanabóana ikákaiye. ¹³ ketîbâqawaayuo, maa-márábî-káyúkámá íyammo kéumatikaiyama íma iyánáaq oro. ¹⁴ máqtemma Ítun anaaé wáráá-kayukama keqtáámá kêtikaipoaqtaa aónaraunataama tirun-íyápómá puí-yátáákómmá yátamaqtuweqtaa matúq-matuq umá mái-auwaraipiqtaa yabékuraunatae. ááqibo náayubi Ítun anaaé wáráa-kayukayaba íkeyikaipoata yemá puí-yátáápi paá mááe. ¹⁵ móra-nakoma náawabi Ítun anaaé wáráin-abakoraa-naqa áyámma kéumakenama aúyánápi ikámma púimma wemá yíkaminakaa-nare. keráwáqá aónarae. waayúkama yíkamiya-kayuka matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímatokaae. ¹⁶ maaminnâ nóinabi akai-yátáákón áaiqtaba tiráátiraiqtae. Ítu Káriqtoma keqtááyábáé téna pukáiyé. miráinaqtaa ketáámá ketáái aanábó-yátábátáá kanaaráq puyónátae. ¹⁷ móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqá matokáinama Ítun anaaé wáráa-kayukabike móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqtabá kákaitana aónaraimanibo weqtábá wenáyakoma aúyakuraitana íámikaimma Áánûqtuni akai-yátááqá wepímmá kémaiyo? ¹⁸ ketí pááqya-noiyapo, ketáái tikai-yátáákómá watáama paá tóyaukaken-aimma íwaino. ketáái tikai-yátááqá áráimma yiráátéqtaa máqte-qtataariq ónátae.

Áánûqtun aúbáq ikatîq íena itó-uma akoqnáá umá mániye.

¹⁹ máqte-qtataariq onna-yátáákótáá ketáái tikai-yátááqá áraimma yiráátéqtaa miráona-yataakotaa Áánûqtun aúbáq akoqnáá umá kanaaráq itó kéunatae. ²⁰ ketáámá kenamáárîq ketúyánákótáá ketúbi maránimma minnáyabagaraq Áánûqtuma kêtaiye. Áánûqtu ketúyánákótáá uyátá-maqma máitaqtaa káonaunatae. wemá máqte-qtataaqtaba kêtaiye. ²¹ tîkái-kayukao, ketúyánákótáá ketúbi ímarainaqtaama Áánûqtuni aúbáq akoqnáá umá kanaaráq itó-onunatae. ²² wenámáan-aimma kéiteqtaa miráonaboanataa aati-aatimá amuqá maráina-yataariq-aatuqma onanáámá nói-qtataaqtababi itána-yataaqtaa wenôpake paá mayánúnatae. ²³ maaminnâ wení ámáan-aimma mirá-uraiye. áqnáabaqa wenáanikoma Ítu Káriqtokaq tirummá áméro. ááqibo “káqomma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.” téna Ítuma wemá timá tímikainiqtaa ónátae. ²⁴ náawabi maami-kááyáq-ámáán-áikárátá kêtiena miráina wemá Áánûqtupi kémaitana Áánûqtu wepí kémaiye. Áánûqtu wení Aágoma timá tímikaiqtaama “Áánûqtu keqtáábí kémai íyabiyo” téna kêtiraatiqtae.

4

Áánûqtuni árain-aagogaraq waátâgaraq.

¹ tíkái-kayukao, íma máqten-aagokaqa tirummá áméro. maqmá aóna-aona umá aonáiyana Áánûqtunopake kéi-nare. netuqyaammá kaaqaari-áikáráq-wáyúkámá maa-márábímmá uréire kéoe. táí-aagoma yirunóbáqá máitana mipiké táí-aimma kéiye. ² miráuma aágoma Áánûqtunopakenabiyaa maqmá aóna-aono oro. maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake kukáiyé” ténama wemá Áánûqtunopake kéiye. ³ ááqibo maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake íkukaiye” ténama wemá waátâe. Áánûqtunopake íirena wemá Ítu Káríqtoni anómma webónákónôpake kéiye. minnýyaba “keráwáqá atéráaro” téq timá tímikaunaae. “Ítu Káríqtoni webónáqá yíniye” tiráunama áqa ya máiyé. ⁴ pááqya-noiyapo, keráwáqá Áánûqtu matíkaraiipoaq wenaráabiti mááe. keráwápí mái-nakoma uyátá-maqma maa-márábí-náqá máipoana keráwáqá maamin-tái-áágómá yemmá uyátámakuraae. ⁵ yemá Ítu Káríqtoni webónáqá wáyúkámá maa-márágóní waayúkamoé. maa-márágóní waayúkama máapoata yeráwáqá aamá temmá maa-márágóní waayúkama kéitaae. ⁶ ááqibo ketáámá Áánûqtu matíkaraiipoaqtaa wenaráabiti máunatae. náayubi Áánûqtumma aónaa-kayukama ketáái táama kéitaae. aanibo náayubi Áánûqtuma íma maqyíkárai-kayukama ketáái táama íkeitaae. miráítaqtaa káonaunatae. móra-nakoma árain-aagogaraq-narabi kaaqaari-áágógáráq-narábiyo.

Áánûqtuma akai-yátáákón áaine.

⁷ tíkái-kayukao, ketáámá weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. akai-yátááqá Áánûqtunopake kéiye. náawabi káqowaqtaba ákain-nakoma wemmá Áánûqtu marákáitana Áánûqtumma káonaiye. ⁸ Áánûqtuma akai-yátáákón áaimma máipoana náawabi káqowaqtaba íakaina-nakoma Áánûqtumma íkáonaiye. ⁹ kímora wenáanikomma maa-márábí tímákáitana aúgen-auwaraimma keqtááyábá mayaígáae téna kukáiyé. ¹⁰ ketáá káonaunatae. áraimma akai-yátááqá ketáái tíkái-yátááqá Áánûqtuqtaba íwáimanibo wení uyátá-maqma akai-yátááqá keqtááyábá áraimma akai-yátááqá wáiyé. minná wemá wenáanimma tímákáitana kumma kaapaq-yátáráq képuyena ketáái kúmiq-yataaqa meyaníq kéumatikaiqtaa. maaminná áraimma akai-yátááqá wáqe-uraiye. ¹¹ tíkái-kayukao, Áánûqtummo miraráá umá kákaina mórai q umá ketáá weqtábá kákaina weqtába kákaina ónátae. ¹² móra-nakoma

íma Áánûqtumma aúrapike aónaraimanibo ketáá weqtábá kákaina weqtábá kákaina onanataámá Áánûqtu kepíqtáá kémainanama wení akai-yátáákómá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye. ¹³ Áánûqtu wení Aokaq-Áámá tiyúwáitaqtaa yáátáá umá kémayaunaboanataa wepí kémaunanataa wemá kepíqtáá kémaiye. ¹⁴ ketáámá Ítu Káríqtomma aónareqtaaboataa timá tímikaunatae. aboámá wenáanima Ítumma timákáitana maa-márábi-káyúkámá táayabo ínenataa kukáiyé. ¹⁵ náawabi Ítuqtaba “Áánûqtun-aanimiye” téna arummá káména tin-nákópi Áánûqtuma máitana wemá Áánûqtupi máiyé. ¹⁶ ketáámá káoneqtaa tirummá kámunatae. Áánûqtu keqtaáyábá ôriq éna kákaiye. Áánûqtuma akai-yátáákón-áaiipoana akai-yátááqá máiyé. miráipoana náawabi akai-yátáápi kémaina-nakoma minná wemá Áánûqtupi kémitana Áánûqtuma wepí kémaiye. ¹⁷ yainai-yúpááráq onanataámá táaqa íkáinanataa akai-yátááqá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye. ááqibo maa-márábikáráq káqowaqtaba Ítuma ákáiniq umá móraiq umá káqowaqtabataa tikaíkáae. ¹⁸ akai-yátááqá wárainanama áaqa íkaniye. ááqibo akai-yátááqá mútûq pááq umá ánataguraitana ikatíq-yataaqa páabaq waqmá kéyuwaiye. móra-nakopimma ikatíq-yataaqa wárainanama agaegóni anónnáma táí-apeqtaba awé íniye. ááqibo náawabi ikatíq kéenama wení akai-yátááqá mútûq íma pááq uráiyé. ¹⁹ áqnáabaqa Áánûqtu keqtaáyábá ákaraipoaqtaa ketáá weqtábátáá kanaaráq tikaíkáae. ²⁰ móra-nako téna “Áánûqtutaba kétékaiye” kétenamanibo wemá ábâkoraanaqa áyámma kéumakena wemá min-nákómá kaaqaari kétéiyé. wemmá káonenama wení ábâkoraanataba íkákainanama Áánûqtumma íaonai-waigoma Áánûqtutaba kanaaráq akániyo? ímiye. ²¹ Ítu Káríqtoma maan-ámáán-áímmá tímikaiqtae. náawabi Áánûqtuqtaba kákainanama wenanae wáráa-kayukayabagaraq akaíno.

5

Ítumma arummá ámîn-nakoma maa-márábi-qtátááqá márúte kéyuwaiye.

¹ máqtemma náayubi Ítuqtaba “Káríqtoe minnáma Áánûqtu tímákaraiye” téta tíya-kayukama minná Áánûqtu maqyíkariye. náayubi aboáqtábá yikáinatama aboá maqyíkari-kayukagaraq kéyikaiye. ² ketáá káonaunatae. minná ketáámá Áánûqtuqtaba tikáínaqtaa wení ámáan-aimma taákaq maréqtaama ketáá wenáráabitiyabataa tikaíkáae. ³ ketáá Áánûqtuqtabataa

tikáínaqtaama wení ámáan-aimma matoránátae. maamin-ámáán-áimma íma ummaa kéyaiye. ⁴ máqtemma Áánûqtu maqyíkárai-kayukama maa-márábí-qtátááqá kanaaráqá márúte íbáq kéyuwaae. ketáái tirummá amí-yátáákómá maa-márábí-qtátááqá uyátá-maqama kétimiqtaae. ⁵ náawaq maa-márábí-qtátááqá kanaaráq márúte kéyuwaiyo? móra náawabi “Ítuma Áánûqtun-aanikoe” téna arummá ámîn-nakoma wemá maa-márábí-qtátááqá uyátewae kéiyee.

Áánûqtuma áanikoqtaba abarokáq kétiye.

⁶ Ítu Káríqtoma nokáráq naaegáráqtábá iráiyee. wenamáa noqtábá íraibo nokáráq naae-yátábágáráq iráiyee. káqomma Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtomma káonena kétiye. ááqibo Aokaq-Áágómá árain-aain-aine. ⁷⁻⁸ kaumo-yátáákómá Ítuqtaba árain-aimma kéte. yeráwáqá Aokaq-Áágógáráq nokáráq naaegógáráq wááe. árain-aimma Ítuqtaba kététa mimórá-yúyánákáq makéta kéte. ⁹ ketáámá nóinainabi waayúkama temmá tirummá kámunatae. ááqibo Áánûqtu nóinainabi tiráin-aikoma waayúkama tiráán-aimma uyátá-maqma kétena maamin-áimma Áánûqtuma tímátukaimma minná wenáanikoqtaba tiráiyee. ¹⁰ maamin-áimma Áánûqtuma tímátukaimma máqtemma Ítumma arummá ámê-kayukabi wáiyee. náawabi Áánûqtu tin-áikáq íma arummá aménama Áánûqtuqtaba “wemá kaaqaari-naré” kétena Áánûqtu nóinainabi áanikoqtaba tin-áimma arummá íámíqmena kéuiye. ¹¹ ááqibo minná árain-aimma Áánûqtu timmá mirá-uraiye. matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtu tímikaiqtaama maamin-áúwáráimma áanikopi wáiyee. ¹² náawabi móra-nakoma áanikomma arummá aménama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. náawabi áanikomma arummá íkámenama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímayaniye.

matúq-matuq umá mái-auwaraine.

¹³ keráwáqá náayubi Áánûqtun-aanikon-awikaq tirummá ámê-kayukabaq kemá maa-qtátááqá agatáune. matúq-matuq umá mái-auwaraimma árainma ítareq matáapoq keráwáqtábá agatáune. ¹⁴ wenáúyánákáq maréqtae ketáámá Áánûqtukaqtae nóiqtababi itáananataama ketáa árainma káonaunatae. wemá ketáái táaraq itániye. ¹⁵ ketáái táaraq kéitaiqtae ketáa káonaunatae. nóiqtababi wekáq itáananataama wemá áqa kétimiqtaae. ¹⁶ ábâkoraa-nakoma kúmiq-yataariq kéinaa káonema mi-kúmiq-yátáákómá yawááq umá matúq-matuq umá mái-yataapi íkewinaqa keráwáqá Áánûqtukaq itaiyana matúq-matuq

umá puí-yátáápíkémhá Áánûqtuma mamá wemmá aúgen-
 auwaraimma amíniye. móra-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá
 puí-yátáápí áwíqmena wíniye. minnáyaba “nunamummá tiyo”
 íketune. máqtemma otaammá kuí-yátááqá minná kúmiq-
 yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma íma mamá puí-
 yátáápí awíqme wíniye. ¹⁷ máqtemma otáá-qtátááqá minná
 kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma matúq-matuq
 umá puí-yátáápí íma kéwiye. ¹⁸ ketáá káonaunatae. náawabi
 Áánûqtu matikárai-nakoma kúmiq-yataaqa íma umáena kéiye.
 aanibo Áánûqtun-aanikoma wemá kawáá kéumatikaiqtaaboana
 Táí-nakoma wemmá íma kanaaráq táí-yataariq kéumakaiye.
¹⁹ ketáá káonaunatae. Áánûqtun áráabititaa máunataamanibo
 tébakaq-wayukama máqtemma maa-márábí-qtátáákáráq Táí-
 nakoma nôrabi ónááe ti-qtátááqá mirá kéumayikaiye. ²⁰ ááqibo
 káonaunatae. minná Áánûqtun-aanikoma iréna tiráátiraiqtae.
 náawabi árain-Aanuqtuma máima ketáámá árain-Aanuqtupi
 wenáanikoma Ítu Káríqtopi máunatae. maaminnâ árain-
 Aanuqtugaraq maaminnâ árain-auwaraimma matúq-matuq umá
 máí-auwaraine. ²¹ pááqya-noiyapo, kaaqaari Áánûqtunopakema
 nékaq máero.
 kemá Yóáane.

2 Yóáane

Yóáane páátima monoq-wáyúkámá máa-marukaqa áwíkaan-inikoma páátibi agamá kááyaiye.

¹ kemá móra anó-monoq-nakonopake áwíkaan-inikokaq áwíkai-iniko ení iyápógaraq árain-aain-aikaraq kemá keráwáqtábá kétikaiye. íma kemá kenamáamibo máqtemma aarawaamá árain-aain-aimma ítaraa-kayukama keráwáqtábá ôriq éna káyikaiye. ² maami árain-aimma keqtáábí wáena taákaq-taakaq ínipoana aati-aatimá keqtáábí watúq-watuq umá wániye. ³ ketibotáá Áánûqtuma ánikogaraq Ítu Káríqto yeqtí aokaq íráqô-qtataakaraq arummá yimí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq keqtáábí wáiro. miráinata maami-qtátááqá árain-aain-aikaraq akaí-yátáákáráq mayánatae.

⁴ kemá itáunama maamin-nóiyápómá árain-amaan-aimma kéwaraawaq timuqá ôriq umá kéwaraune. miráuma ketibotáá timá tímikainiqtaa umá kéwaraae. ⁵ tíkáin-iniko, móra ámáan-aimma kágayaune. íbêqa aúgen-amaan-aimma íkagatimupo maaminnáma naayóbáqá áaimma áqtaraikake Ítunopake ítaraae. minná káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina ónátae. ⁶ akaí-yátáákómá mirá kéiye. minná Áánûqtun ámáan-aimma waránatae. mimórá-ámáan-áímmá áaimma áqtaraikake ítaraae. minná weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. ⁷ miráipoata netuqyaa-káyúkámá keqtáá kaaqaari-áímmá timá-timinetataa maa-marábí uréire kéeta ye mirá kéte “Ítu Káríqto íma aúma mamá pááq íné kukáiyé.” téta waayúkama kaaqaari kététa yemá Ítumma webómá kágáyakaae. ⁸ atéqma máero! keráwáqá íma mi-qtátááqá yúwáaro. ketáámá maaminnáyabataa mayaímá matáunaboaq íráqô-qtataaqa Áánûqtu timá akoqnáá umá timínna-yataaqa íma mayáínoe. ⁹ morá-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataapi íma maéna ááqibo áwábaq kóínanama Áánûqtu mibáq wetê íma máiyé. móra-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataaqa ítarena Áánûqtugaraq ánikogaraq mibáq wetê máiyé. ¹⁰ móra-nakoma keráwáqtôpaq íréna “Ítuma Áánûqtunopake aúgaraq íkukaiye” téna tin-náqá wemmá íma keráwáqti naaúpaqa íawiqme íréraq miráono-maaraono téq ítimakaaro. ¹¹ aanibo keráwáqá mirá timákeqa keráwáqá wení ábárawaao máeqa wení táí-yataapi mánoe.

¹² kemá netuqyaan-áímmá agamá timá-timenaq únnamanibo kemá íma wannaabímmá agayánúne. paá kenamáárîq uréq wenóíkaq-wenoikaq káoneqtaa tóyaupike timá-timenunaboana ketáái timuq-yatáápiqtáá mánunatae.

13 ketímanaakoni iyápóma yiwíkaan-noiyapoma keráwáqtábá
miráo-maraao téta kétimatikaae. áqa kínnae.
kemá Yóáane.

3 Yóáne

¹ móra anó-monoq-nakonopake Káéatikaq tíkái-naqa Káéatio, náawanabi kemmá árain-aain-aikaraq ôriq umá kétikaiye. ² tíkái-nako, kemá nunamummá timákaunana máqte-qtataakaraq enáugogaraq íráqôniq umá mirá kéitakaa kemá aónaraunama enarun-íyápógómá íráqôniq kéiyé. ³ yaímma Ítun anaaémo kéwaraa-kayukama uréire éq éta má-tima-timemma “emá árain-aimma kéwaraane” téta tewapóaq kemá emmá timuqá ôriq umá kémarakaune. ⁴ árain-aipimmo ketí iyápó-annamo ítaraanata uréire kéiyanaama kemmá íma móra-yataakoma mamá timuq-yatáákómmá uyátá-maqma wániye. ⁵ tíkái-nako, maa-káyúkámá naayóbáqá íkeyimonaanamanibo ááqibo íráqôniq umá yabíqyíkaraane. ⁶ yemá máqtemma yirummá ámê-kayukama emá írágôniq umá yabíqyikaanayaba timá yímikaiye. emô íráqô-qtataaqa kéyime. timáyikaanayaba Áánûqtun-aurakaqa íráqôniq kéiyé. ⁷ uyátárai-nakotabae téta uréire kéowatamanibo oótanaa óqtamma paá Ítuma arummá ámê-kayukabike matááe. óq-wayukabike íma matááe. ⁸ ketáá kenamáárîq yiwíqmataa ketáái waayúkaiq umátaa árain-aikoni mayaímá yegárâq kémayaunatae. ⁹ kemá kâqon-aubama agatuwáunana Ítun-anaaemo wárâa-kayukabaq wimánibo Tiótarapima wemá wenáakaq waabá-káyúkátí yúraaka “anómma mánaae” ténaboana keqtáámá ítiwirainenataa kéiyé. ¹⁰ kemô yéqa má-tima-timenune wemá yaímma-yataariq kaitaba wemá táí-aimma keqtábá kétena Ítuni aamô maméta yekáyúkámá íkeyiwiraiye. óqo yeqtí naaúpaqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá mamá aammá káunikena “íma yiwíqme yero” téna aammá áunikaraiye. óqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá yemmá monoq-wáyúkábíké kéwaqtuwaiye. ¹¹ tíkái-nako, táí-yataakoni amé mékaan íuwo. paá íráqô-qtataakoni amé mékaa uwo. ááqibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá minná keráwáqá Áánûqtun-araaqa mááe. aanibo táigo-qtataariqo íya-kayukama minná yeráwáqá Áánûqtuma árainma aati-aatimá íkaonaae. ¹² Timítarima máqte-kayukati yúraakaqa íráqô-naqa máitana wení íráqô-mayaima wenáaiqtaba kêtiraatiye. ketáámá mórai q umá íráqôn-aimma weqtábá kêtunataama minná árain-aimma túnna-taama keráwáqá ítaraae. ¹³ kemá taiganin-aimma agayánáaq únnaamanibo íma kenamáárîq kemá wannabí agayánúne. ¹⁴ miráitaq kemá túyánámmá itáúnama páátákáá timónéq aanibo keráwákárâq mi-qtátáátábá mórabi máeqtaa watáá-wataa tenúnatae. ¹⁵ kaayone-yátááqá keráwáqtê wáino. ketáái

aanábóráq ketí miráoro-maaraoro-aimma móra-mora-yuma timá
yímero.
kemá Yóáane.

Yúti

¹ kemá Yútie. kemá Ítu Káriqtóni mayái-nápóaq kemá Ítuni ábâkoma Yêmitimma ábâkomune. kemá maami-páátímá Áánûqtuma yááyarai-kayukayopaq kágayaune. mi-káyúkámá náayubi ketibotáámá Áánûqtuma wení akái-yátáápí kémaewana Ítu Káriqtoma yabíq yíkaraiye.

² Áánûqtuma paru-yátáákáráq tiména kaayoné-yátáákáráq tiména akái-yátáákáráqá keráwáqá timíniye. mi-qtátáákómá keráwáqtôpaq ókaraq-okaraq pááq íniye. minnáyaba ôriq umá keráwáqtábá kêtikaiye.

kaaqaari-áímmá yirááti-wayukati yáaimma.

³ ketí aanábó-wayúkáo, áqnáabaqa kemá túyánámmá ítátuweq keráwáqtôpaq aúbama agamá Áánûqtuni yauwéqma máqtemma tiwíránénataa iqtábá min-áímmá agayánáá kéunamanibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma wení waayúkama tímikaimma minnáyaba yáqtoqma akoqnáá ígáae téq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. minná ⁴ yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapi aúpáq yamááwaqtaa íkáonaunatae. mi-káyúkámá íma Áánûqtuni waayúkama mááe. Áánûqtuma wenámáakoni íráqô-qtataaqtaba yemá aagómmá mamá kéwaeraae. yemá mirá kéopoataa yeqtí táí-yaaimma paátataare ténátaae. Ítu Káriqtoma ketáái kawáá-náqá ketáái uyátárai-nakoma wemmá yemá káwetatuwaae. naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí téna mirá-káyúkámá Áánûqtuma mamá yawááq-umayikaniye. ⁵ keráwáqá maamin-áímmá ítama arútaraamanibo kemá keqnáámmá timá taákaq ónúne. uyátárai-nakoma Ítiráaeo-wayukama Íqtíbibake yauwéqma yiwíkaimanibo anaaékaqa mi-káyúkámá wekáq arummá íma ámikaa-kayukama yemmá yíkamitata puqmá ánataguraae. ⁶ taákaq máráaro. naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaímma móra-awaataq yimuqá maqmá íma máqe-uraabo Áánûqtuni marûpake yuwéta kóuraae. uyátá-maqma anón-naapaamma mayánaae téta owana yemmá Áánûqtuma kumayuqnóbáqá aménáápáq mibáq akoqnáá-annama kú-yikaraiye. Áánûqtuma anó-kanaaraqa wemá yemmá mamá yawááq-umayikaniye. ⁷ táí-wayukama Tótômabakaraq Komóraabakaraq káqomma waaqókáq móra-marukaq-wayukayabagaraq taákaq máráaro. mi-márúpáké-káyúkámá Áánûqtuni kaqtó-wayukama oníkáá éta kumari-ááímmá tarôq kéowanaboana aati-aatimá matúq-matuq umá

káiq-kaiq inírábí kautínoe. máqtemma kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama Áánûqtuma yeqtí táí-meyamma yimíníqtaba máqte-kayukaraq abarokáq timá kétagaiye.

⁸ miráuma mirá-káyúkama máqte-maqte kaikáá umá káonaawana minnágoma mamá íyaqnobaqa yíkáiniq itata yeqtí yúbima táí-yaaimma mamá tarôq kéoe. Áánûqtuni náápaqtabama pááqya-qtataarabiya téta yúyánámmá kéitaae. Áánûqtunopaq-wayukayaba aamá timá márúte táíq kéumayiketa kéoe. ⁹ uyátá-maqma anó-kaqto-naqa Mááíkoroma wegáráq íma mirá-uraiye. Tááqtaate wenáubi-kenaubi maréta Mótetini arááq-auma náawaq mayáníyô téta minnáyaba tirááye. ááqibo Mááíkoroma wemá náápaakaraq-naqa íma kanaaráq máenaboana Tááqtaama timá márúte yukáimanibo wemá tiráine: “uyátárai-nakoma emmá timá márúte táíq umákaniye.” téna Mááíkoroma tiráiyé. ¹⁰ miráimanbo mi kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama móra-yataakoni áaimma íaonaraa-qtatakoqtabagaraq táí-aimma kéte. aónaa-qtataaqa aónaraamma miráuma pó-iyakoni yáaikka umá káonaae. ánibo mirán-ááíková yemmá mamá táíq kéumayikaiye. ¹¹ táí-meyamma ôriq umá mayáinoe. Kááinani áaikaan-aaimma kéwaraae. yemá waayúkama yiráátéta paá meyáqtábá yeqtí yúma yiméwata kéqoke-tai-aaimma tarôq éta Béiraaraa kéoe. Áánûqtuni anaaéma íwareta Kóraama miráurainikaa kéeta mirá-qtátááriq kéeqtaboata yemá táíq kéumagoe. ¹² aanábómá áíkuteraq mórabike aáwaqa kéneqa mi-kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama yigaemá íma wáiniq umá táí-yataariq aborokáq kéopoata ananna-yátááqá yemá yubairáinikaa úma mááe. yeqtí yúyaba-aatuqma yúyánámmá kéiteta uwáágoma konnámmá mamá paábaq yúwáitana aaqá íma yinikáá umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma aaqá íma yinikáá kéumagiye. miráuma yaagómá arammá iyái-kánááráqá arammá íma iyáinikaa umá mááe. yemá miráuma yaamá aayákagitatapoata ánûkaraq áaipike yayútuwaanikaa umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma arammá íma iyáinikaa kéumagiye. ¹³ únókómá anón-iyaraa kémetaitana yeqtí otaa-qtátááková ananna-agaregóráá umá ámûraaq mayaqa-mayaqa inikáá umá mááe. ánibo yemá miráuma aabayákáké wiyókómá paá uréire umáginikaa kéoe. yeqtí yirááti-yataakoma arupú umá íma keyiraate. yeqtí márûqa anó-kumayuqnobaq Áánûqtuma yeráwáqtábáé téna yíkaraine minnáyaba mi-káyúkama mibáq matúq-matuq umá mánoe.

tái-meyamma yemá mayánóe.

¹⁴ Énôkima abapaké kaayaq-nápoana wemá Áátaani anaaé pááq-urena wemá mirá-káyúkáyábá naayóbáqá amuné kuténa wemá maará-tiraine: “aónaaro. uyátárai-nakoma wení taíbaq

netuqyaa aokaq-káqtó-wáyúkátê kumíniye. ¹⁵ wemá máqte-kaaqaari-aimma yirááti-wayukama ítama yaíqtuwena táí-meyamma yimíniye. waayúkama yinaaéma umáketa yeqtí táí-yuyanamma wáráa-kayukama wemá mamá anónnáma táí-meyamma yiména kúmiq-yataariq uráa-waigoni anónnáma táí-meyamma yiména táí-aimma téta Áánûqtumma timá táíq uráapoana anónnáma táí-meyamma yimíniye.” téna Ênôkima tiráine. ¹⁶ máqtemma mirá-káyúkámá náru-narumma kêteta káqo-kayukayaba kaaqaari-yúbí kémareta yeqtí táí-yuyanakomma anaaé kéwaraae. yúma maméta kéuyeta yaímma-wayukama matawémma umátuwweta yimíqmiq kéeta yemmá yikái-qtataaqa kémayaae.

keráwáqti tirummá amí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá oro.

¹⁷ miráimanibo ketí aanábô, taákaq máráaro. keráwáqá keqnáámmá Ítu Káríqtoma yiwíkai-kayuka timá tímikaan-aimma taákaq máráaro. ¹⁸ yemá maará téta keráwáqá timá tímikaane: “anaaékaqa aqtó-kánáámá pááq ínata yaímma-wayukama aábê-aimma tíma-tikanoe. mi-káyúkámá táí-yataaqtaba keyikainataboata yemá mirá-inoe.” téta Ítuma yiwíkai-kayukama tirááe. ¹⁹ yemá mi-káyúkámá otaa-káyúkáe. yeqtí yúgoni akái-yátááq áátuqma kéwareta Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá íma kéwaraae. ²⁰ miráimanibo keráwáqá ketí aanábô, aati-aatimá keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá akoqnáá umáe úyoro. mirá kéeraq aati-aatimá Áánûqtuni Aokaq-Áágóni akoqnáágaraq nunamummá tero. ²¹ ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma paru-yátááqá matokáipoana matúq-matuq umá mái-auwaraimma timíniye. maamin-áúwáraíqtábá awé uréqa Áánûqtuni akái-yátáápi máero.

²² yaímma-wayukama Áánûqtuqtaba kaayaq-yúyánámmá itáaqtaba keráwáqá paru-yátááqá yímero. ²³ yemá miráuma irabikáá mááe. ánibo keráwáqá páátákáá yauwéqma yiwiráaro. keráwákáráq irabí tíwíqme wíyábámá káqo-kayukayaba táaqa kégainamanibo paru-yátááqá paá yímero: miráimanibo yeqtí yúrananna aí-yátáákómá mamá yeqtí unáákáqtóma námô ainikáá kéobo minnáyaba yeqtí unáákátôgaraq kúmiq-yataatabagaraq ítama táíq umáyikáaro.

nunamummá té Áánûqtun-awiqa múte yawíyé.

²⁴ Áánûqtuma kanaarác keráwáqá kawáá umátíkarainaq keráwáqá íma paábaq kumáwinoe. wemá kanaarác kúmiq-yataaqa íma waéna wení tágama-yataapi tikániye. miráinaq keráwáqá timuqá ôriq umá maránóe. ²⁵ Áánûqtu-aatuqma wenamá ketáá yauwéqma tiwiránín-naqa Ítu Káríqtoni mayairáké ketáái uyátárai-nare. Áánûqtuma wení áwíqa múte

yauyónátaae. wení tágama-yataakaraq wení anó-qtataakaraq
wení akoqnáá-yataakaraq wení náápaakaraq áaimma átárai-
kanaarake íbêq-kanaaraqa anaaékakaraqa aati-aatimá paá mánoe.
miráuma waíno.

Arébárétiani

¹ naayóbáqá maamin-áikómá áupáq wáqe-uráie. miráitana Ítu Káríqtoma mamá abarokáq pááq uráie. minnáma Áánûqtuma Ítumma aráátiráie. Ítuni mayai-wáyúkámá keqtaámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa pááq íniye. wemá keqtaáyábá ítama arutaígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake wemá timákáitana kemá Yóáanekaq kukáie. kemá Ítuni mayainápóana wemá watáama timá tímikáie. ² ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétaagaune. mi-katáámá Ítu Káríqtoqtaba “árainé” kétune. ³ náayubi yoraútína-nakoma itáiya-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúné-áímmá yeráwáqá nónabi tinná éta yeqtábá Áánûqtuma amuqá kémayikáie. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí pááq ínanama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-iniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáie.

⁴ kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-
aukapaq máa-kayukayopaq maan-áímmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máie. naayóbákáráqá máqe-uráie. anaaékaq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náápaan-abiqtataraq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq tímikaae. ⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tinnáqíie. wemá pukáipike áqnáabaq itó-urai-naqiye. maa-márábí mú mikákáá anó-naqa máie. wemá keqtaáyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáie. ⁶ wemá miráurái-waigoma keqtaámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoq-wayukaraa umátikáraiqtáae. Ítukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waino. miráuma waino. ⁷ aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéie. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtáámmá agaibéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkama weqtábá yogapómmá éta ibiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá pááq íniye. ⁸ Áánûqtuma uyátárai-nakoma maará téna: “kenamáa kemá áqnáabakaraq anaaemma kemúne.” téna kétéie. wenamáa Áánûqtuma

íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaraq paá máiyē. wemá máqten-akoqnaama matokáiyē.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

⁹ kemá Yóáanema Ítuqtaba keráwáqtí tibâqune. kegáráq keráwákáráqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtê yagaroqtamá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménáápáqá máunatae. ánibo ketáámá awé kéeqtaa Ítuqtaba akoqnáá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Ítukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwîqa Páátamoti tíkaraae. ¹⁰ uyátárai-nakoni kanaaráqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnáá kéitana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnáá umá kaapáukorra tááyaraiye. ¹¹ min-áikómá mirá tiráiyē: “máqte-qtataaqa aónánama minná wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áikuyo-kayukabaq yuwaaō. miráuma Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táiyátáérabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Árórátíabakaraq aúbama agamá yuwaaō.” téna tiráiyē. ¹² abo náawa kétiyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq tágagitaq aónaraune. ¹³ ánibo kemá aónáúnama mi-táárégóní aúkáapimma móra-naqa itó-uma máqe-uraiye. wemá ayáqtááq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkáapimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútû makaiye. ¹⁴ aqnótáugoma wayámmá wáqe-uraiye. miráuma tipí-típigoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráiyē. miráitana aúrakoma iragóráá kamá tágaraiye. ¹⁵ ánibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába iníkáá uráiyē. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráiyē. ¹⁶ wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáiyē. ánibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráiyē. ánibo wení óíkoma tágama aaqá kain-í-káá uráiyē. ¹⁷ kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagégq puki-nákóráá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekáq tinekuyena tiráiyē: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne. ¹⁸ kemá aúwarai-naqune. naayóbáqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé. áita-marupakaraq puígáráqá ketí náápaamma aménáápáqá wáitaq kíma kemá kéyoraune. ¹⁹ miráinaa máqtemma kaikáá aónána-yataakoma íbêqo aónána-yataakaraq anaaékaq pááq ínî-qtataaqtabagaraq agayaaō. ²⁰ abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq waéqma itaí-áípóana áaimma miráuma wáiyē. abapaké kaayaq-wíyóqá minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukati kaqtó-wayukama

Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yááréráq minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukarare.” téna Ítuma Yóóanemma tiráiyē.

2

watáama Ipítianiq áikuyo-kayukayatabae.

¹ Óq-aimma tiráiyē: “Ipítianiq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayaa. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káín-ókomá yaaregóní aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uraiye. ² máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itáíq-itaiq umá yabíyemma káonaune. táí-wayukayabama keráwáqá íkéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta ‘Ítuni timáyíkarai-kayukaqtaae’ téta kétémanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqaari-wáyúkámá mááe. ³ ketíwíqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tíbô karááe. minnáma káonaune. ⁴ miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaaráq íráqôniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye. ⁵ naayóbáqá keráwáqá íráqôniq uráámma íbêqa kétéwikatuweq paábaq kóuraae. miráinaq keráwáqá yauwéqma naayóbáqá íráqôniq uráániq umá tirummá waeráaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq íréq keráwáqti ókóní yaaremmá mamá paábaq yuwánúne. ⁶ miráimanibo mirán-íráqón-ááímmá keráwápímmá paá wáiyē. Níkorááítini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqti yáaiqtaba webómá kágayikaune. ⁷ móra-nakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutáino. Aágoma Áánûqtunopake áikuyo-kayukabaq kétima-yimiye. ‘móra-nakoma ááiqa umá uyátáinaqa kemá min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá máí-yataaqa amí-yábiké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópí wáiyē.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóóanemma kainapákáá timá ámikaiye. Óq-aimma tiráiyē:

watáama Támánabaq áikuyo-kayukayatabae.

⁸ “Támánabaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekáq agayaa. áqnáabaq-nakaraq anaaé-nakaraq naayóbáqá pukáimanibo íbêqa paá máí-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uraiye: ⁹ keráwákáqá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá pááq íma káonaune. ánibo keráwáqá áwáyoq-wayukaraa ommá kétémonaune. miráimanibo keráwáqá taígani-qtataaqa makááe. mi-káyúkama akáyáámá timá tókáama kéitaune.

ánibo mi-káyúkámá mirá kété. ‘ketáámá Ítíráaeo-wayukataa máunatae.’ téta kétémanibo yemá íma mááe. ímiye. yemá paá Tááqtaani áíkuyo-kayukabike mááe. ¹⁰ anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánómma minnýaba ikatíqa íoro. ítáaro. Tááqtaama keráwáqtí aúkápíke yaímma-wayukama ánná yimínímma keráwáqá makáqma aónaniye. miráinaq ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá tiyááka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwáqá tirummá amí-yátááqá paá yáqtokaiyana keráwáqtí puí-kánááráq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá mái-yataaqa timénúne. ¹¹ ánibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétéye. ‘móra-nakoma ááíqa umá uyátenama yawwéqma puí-kánááráqá wemmá íma mamá táíq íniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóánemmma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráíye:

watáama Págamabaq áíkuyo-kayukayabatae.

¹² “Págamabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekáq agayaa. min-nákmá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye: ¹³ kemá keráwáqtí márûqa káonaune. mi-márúkáqá Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáíye. miráimanibo keráwáqá ketíwíqa yáqtoqma akoqnáá uréq kekáqá tirummá kétimeraq kekáq tirummá amíyamma íma aúpáqá kéyuwaae. móra-naqa Ááqtipaatima keqtábá téwai-nakoma keráwáqtê máqe-uraiye. áraimma wemá ketáama wárái-naqiye. ánibo keráwáqtí aúkápí mi-márúkáqá Tááqtaama máítaq Ááqtipaatima ikámôwana pukáíye. mi-kánááráqá keráwáqá íma anaaé umátikaraae. ¹⁴ miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwápímmá yaímma-wayukama Págamabaqa máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnáá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá wemá Péirakimma aráátiraiye. anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítíráaeo-wayukama yiráá téna ‘maníkókáq wái-waamma agamá ákûq umákáá-kamma kanaarácq nánnoe’ kéténa ‘kumari-ááímmá kanaarácq ínoe’ téna kúmiq-yataaqa urááe. ¹⁵ mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkórááítin-anna-wayukati táí-wataama ítama akoqnáá kéoe. ¹⁶ miráinaqa keráwáqá tirummá waéráaro. ímo miráinaqa pááqya-kanaabi keráwákáq yénúne. ánibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyauipi matokáuna-punapo mi-káyúkátê ááíqa ónúne. ¹⁷ ánibo náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétéye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórama wíyôpake aáwaqa aúpáq wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá

aménúne. min-óqtákáqá aúgen-awiqá agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayáina-nakoma wenamáa kanaaráq aónaniye.’ téna Aágoma kétimayimiye.” téna Ítuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

watáama Táiyátáérabáq áíkuyo-kayukayatabae.

18 “Táiyátáérabáq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekáq agayaa. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma ira autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáiyé. mirá-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye: ¹⁹ keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá káyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yíwáqnaa kéoe. kekáqá itáíq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqá máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íráqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íráqôniq kéoe. ²⁰ miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqtê máiyé. min-ínikómá ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá ketí mayáiwáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna káyiraatena maníkókáq agamá ákûq umákáá-kamma naígáae téna káyiraatiye. mirán-ááímmá minná kaaqaari kétima-yikaiye. ²¹ kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraikáae téq túnnamanibo wení kumari-áúyánámmá yuwánîn-aaqa paá kéitena arummá íma waékáiyé. ²² itáaro. kemá aíqa í-yátáákáráq karígáráq min-ínikómmá aménúne. ániibo náayuwabi min-ínikótê kumari-ááímmá waré máiya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaaráq mikáyúkama anómma yíqa í-yátáákáráq ummaa-yátááqá mórai q umá yemmá yiménúne. ²³ máqtemma wení iyápógaraq karínápó yíkamónata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákáráq yirummá yaímma káonaune. ániibo keráwáqá móra-mora-yuti táaiqtaba meyammá timénúne. ²⁴ miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táiyátáérabáq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-ínikóní yiráati-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbáq máin-aaimma íma ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne. ²⁵ miráimanibo mi-qtátááqá keráwáqá yáqtoraiyama mi-túpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero. ²⁶ ániibo móra-nakoma ááiqa umá uyátena wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaaráqá mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména mórai q umá wemmá aménana maa-márábí-wáyúkama wenáménáápáq mánoe. ²⁷ mútûq-yanapo mara táwéraq púbyainikaa umá miraráá umá wení akoqnáama wániye.

28 miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoqa anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne. 29 náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áikuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.

3

watáama Tááritibaq áikuyo-kayukayabatae.

1 Tááritibaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayao. min-nákómá abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wiyókáráq kématorena wení amuné-áímmá mirá-uraiye. keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqtábámá yemá maará téta kéte. ‘maamin-áikúyó-káyúkáráqá matúq-matuq í-yátááqá wáiyé.’ téta miráimanibo ímiye. keráwáqá pukurááe. 2 keráwáqá itó éra tú wai-yátááqá yúwáaro. keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena puínîqtababoa keráwáqá mamá akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá miráuraamma ketí Áánûqtun-aurakaqa móra arupú-yataariq owaq íaonaraune. 3 naayóbáqa maamin átê-wataama ítama yáqtokaiyama minnýaba tirummá waéqma kéitera yabíqma akoqnáá oro. ániibo íma itó éqa miráuma moyá-nákóráá umá kemá yennamá keráwáqá mi-kánáámá ítimonanoe. 4 Tááritibaq keráwáqá yaimma-wayukama yíkaraamanibo yeráwáqtí unáákáqtóma kúmiq-yataaqtapa paí íma auqyíkaraiye. yemá mi-káyúkama kanaaráq mayánôpoata waayán-únákáqtómá mamaréta ketê uréire ínoe. 5 ániibo náawabi ááiqa umá uyátainaqa min-nákómá waayán-únákáqtómá umákanune. miráinaq matúq-matuq í-áwîq-wánnáábikémá wenáwîqa íma yawígáguyonune. ímiye. ketibon aúrakaga wenáwîqa múte yauyéq Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákáráq áwîqa múte yauyónúne. 6 náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma áikuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáiyé. óq-aimma tiráiyé:

watáama Pírárépiabaq áikuyo-kayukayatabae.

7 “Pírárépiabaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayao. aokaq-náqá árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba yokáiyé. mi-náápáákáráq oqtamá ituwaanana móra-nakoma íma keqnáámmá aúyaqmaraniye. ániibo oqtamá aúyaqmaraanana móra-nakoma keqnáámmá íma ituwaniye. min-aókáq árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye. 8 máqten-aaimma keráwáqá miráomma kemá káonatuwaune. ániibo keráwáqá aónaaro. keráwáqtí túbáqá kemá oqtamá makáunana ituwe wáimma móra-nakoma kanaaráq íma aúyaraniye. kemá káonaune. keráwápímmá pááqyamma akoqnááma wáitaq ketáama kéware ketíwîqa íma kéwakaraae. 9 miráimanibo

Tááqtaani álkuyo-kayukabikemma yemá mirá kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukamune’ kétémanibo íma máeta itáaro. kemá mi-káyúkámá mamá keráwáqti títaupi yiraayutaúmmá má-ayikaanata kemá keráwáqtábá tíkáanna aónanoe. ¹⁰ máqte-marabi-kayukama makáqma móra aíqa í-kánáámá maa-márábáq yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma yaákare tiwé uráápoaq mi aíqa í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne. ¹¹ kemá pááqyakanaabi keráwákáqá yenúne. keráwáqá matoráiya-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma keráwáqti íráqô-meyamma paábaq matuwaíyábá yáqtoqma akoqnáá oro. ¹² ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainaaqa kemá wemmá mamá ketí Áánûqtuni aokaq-nákóni arúkáá umá itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma yáubatuwena keqnáámmá máápaqa kóiniye. wekáqá ketí Áánûqtun-awiqa agamaréq ketiboní márûkoni áwîqa agamaránúne. mi-márúkón áwîqa aúge-maruqa Yérútááre. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínîmma wení márûkake yuwéna ketí aúge-tiwikote kumíniye. ¹³ ánibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma álkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikaiye. Ítuma óq-aimma tiráiyé:

watáama Áréórátíabaq álkuyo-kayukayabatae.

¹⁴ “Áréórátíabaq álkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkomá wekáq min-nákómá árain-aikon áaimma máena Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-waigoni áaimma máiyé. min-nákóni amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye: ¹⁵ keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráá kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá kétaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma kéyuwaawana minnágoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kéiteta ketáaimma kéwaraae. minná íráqône. miráimanibo keráwáqá aúkámakaariq umá máa-yuma ôriq umá táígoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kéunataae kétémanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama kéyuweq ketáaimma ikewaraae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéiteraqa ketáaimma waraígáae téq kétune. ¹⁶ miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrámá íma kégeq yaugiqá íma kéumagoe. keráwáqá paá pááqyamma iraráá kégaapoaq ketóyaupike wiráátima wirakánáá kéune. ¹⁷ keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtaa máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtóráríq kéunatae.’ kétémanibo

keráwáqá táí-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túamma karopágitap tiwapáá mááe. miráitaq kenamááriq maami-qtátááqá íma kanaaráq káonaae. ¹⁸ miráitaq maamitúyánámmá keráwáqá kétimune. oótamma mamá íráqôniq ínétama paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigaemá tiwaapááyaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auráinaq keqtôpake máyáaro. keráwáqti karopaiyábá atóba-i-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaaráq aónanoe. ¹⁹ kemá mi-káyúkámá tíkáimma yútiqa yímíqma anaaékaqa akoqnaá auránóe. kéqokeq-yaaimma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátamma kuyéraq tirummá waeráaro. ²⁰ itáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagépage kétune. náawabi ketáá iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma wetê nanúne. wetê aáwaqa naanana wemá ketê nániye. ²¹ ánibo náawabi ááíqa umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá ketê ketí náápaan-abiqtatarap maraq maína móraiq umá naayóbáqá kemá ááíqa umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtatarap wetê maraq máqep-uraune. ²² náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye.

4

Áánûqtuni márûkaq wenáwîqa múte yaútaae.

¹ minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáúnama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqep-uraiye. mimórá-áágómá kaapáúkaa kabámaraitaq itaúnama timá tímikaiye: “maakáq uyuwó. anaaékaq pááq-ino-qtataaqa aráátenune.” téna tiráíye. ² páátákáá Aágoma Áánûqtunopake ketê máqep-uraimma Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórama náápaan-abiqtatama wáqep-uraitana móra-naqa mikáq maraq máqep-uraiye. ³ minnákómá maraq máqep-uraimma aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá umá karogaromá tágaguraiye. móra-aabotayakoma wení náápaan-abiqtatarapa ikúyakaraitaq aónáúnama miráuma yaayána-oqtakora umá tágaguraiye. ⁴ miráuma móra-wayuka umá abapaké kaayaqté-kaayaqté náápaan-abiqtatagoma anónaapaan-abiqtatagoni amakaqá yaúturaitana min-ábíqtátáráqá anó-kayukama móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqté anó-kayukama mikáq-maraq máqep-urape. min anó-kayukama Áánûqtuma kéwaraa-kayukama kawáá kéoe. yeráwáqá waayán-únákáqtómá umátoreta áwáarara kai-kámóqá yiqnókáqá kúbeqtokaae. ⁵ anón-abiqtatarake aabayú yóráitana áama kétitana

wíyôn-aama tiráiyē. anón-abiqtatagoni aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaawana kainíkáá kéeta wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaama yetáaimma abapaké kaayaqá aágoma Áánûqtunopake wáiyē. ⁶ anó-naapaan-abiqtatagoni aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma miráuma anó-kayukama kaapókáá umá tágaguraiyē.

ánibo anó-naapaan-abiqtatagoni aúkápimma kaayaqté-kaayaqte-kamma maéwae kéo-kamma máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa wána yóiparaa yinaaépaqa yawááq-uraiyē. ⁷ áqnáabaq maéwae kéo-kamma áwáábiq anó-putiraa (aráyane) uráiyē. anaaé maéwae kéo-kamma miráuma awaiq-púrú mákáákóráá uráiyē. mamá mikáq maéwae kéo-kamma miráuma waayúka óíkaa uráiyē. mamá írêq-kamma akikígómá arabêna uréire iníkáá uráiyē. ⁸ mi kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma máqtemma móra-mora-waigoma abapaké móra yááyamma wáqe-uraiyē. miráuraitana netuqyaa-yúrám má yúbaqa yirunóbáq amegaaráq yawááq-uraiyē. ánibo wágáágaraq nokáakaraqa maará téta tíq-tíq kéoe:

“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-akoqnaama yokáimma naayóbáqá wemá máqe-uraimma íbêqa máena anaaékaqa íniyē.”

téta yemá í-aageta mirá kéte. ⁹ mi maéwae kéo-kamma yemá Áánûqtukaq náápaan-abiqtataraq yaaguyabí-yataaqtaba wení tágama-yataaqtaba téta wemmá matúq-matuq umá mái-nakoma “túkáiye” tirááe. ¹⁰ ánibo maéwae kéo-kamma maará téta móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama matúq-matuq mái-Aanuqtuma náápaan-abiqtataraq wenaúbáq tipaké agéq mimórá táoqa yeqtí áwáarara kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq kéiyabotuweta maará téta kéte:

¹¹ “ketáái uyátaráana-nako! ketáái Áánûqtuo!

ení aúyánánápó máqte-qtataaqa tarôq uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana tágama-yataakaraq yaaguyabí-yataakaraqa akoqnáágaraq emá kanaaráq mayánóne.”

maará téta tirááe.

5

móra aúba-wannaama aúyaqmakaaawana Yóáanema aónaraiyē.

¹ ánibo ayáánurapaqa Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq maraq máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqe-uraiyē. mi-kánnáágóní arunóbáqá amegaarákáráqá agamatán-áímmá wáqe-uraiyē. ánibo abapaké kaayaq-aráátá-káwéqá minnánapo arááparaiyē. ² ánibo móra akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq ááyama téna tiráiyē: “náawaq írâqô-naqa máenawaq kanaráq maa-kánnáámá maténa káwékomma

aukáqma agatáníyô?” téna Áánûqtunopake kaqtó-nakoma tiráiyē. ³ miráimanibo mórama Áánûqtuni márûkake-nakowabi mórama maa-márábíkē-nákówábi mara-áménáápákē-nákómá íma kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye. ⁴ abáá ománibo móra-nakoma íráqô-naqa kanaaráq máimma íaonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq agaténa yoráutaiye. minnýaba kemá tirummá itaq ibiqá yakáune. ⁵ ániibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. ítáaro. móra-nakoma Yútaa-wayukabike áwáábiq-putiraa umá (arááyane) ááiqa uyátáraiye. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamá káwéqa aukátuwena maami-kánnáámá agatániye.” téna móra anó-nakoma Ítuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tipí-típi-araaqa aónaraiye.

⁶ náápaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéokamma aúkápimma anó-kayukagaraq mórama tipí-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púnikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típí-típí-aráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áúrámá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqtemarabaq tímáyíkaraiye. ⁷ wemá náápaan-abiqtataraq uyáyoqmena uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiye. ⁸ wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéokamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipí-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma imá yawáámma matoréta móra kugáíqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ániibo kugáíqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni aokaq-wáyúkátí nunamummá wáiyē. ⁹ ániibo yemá aúgen-ima maará téta tirááe: “emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa aukáqtuwanone.

yé ikámôwaa pukáane.

keqtáá ení naaenápó meyanîq uráanae.

waayúkama máqten-annabike máqten-aaipike máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-kayukama

¹⁰ emá mamá yemmá ketáái Áánûqtuni anó-monoq-wayukama aúyíkaraanama maa-márábí yabi ínoe.”

téta tirááe.

tipí-típi-araakon áwîqqa máqtemma múte yaguyakááe.

¹¹ kemá Yóáanema keqnáámmá aónáunama maéwae kéokamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegéba ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake

náápaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama ítaraune. ¹² yemá ááyama anókaq téta tirááe:

“maa-típi-típi-árááqá naayóbáqá ikámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnáama mayéna máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itai-yátááqá mayéna náápaamma mayéna yaagumá mayéna tágama-yataaqa mayéna aúgau mayéna wemá kanaaráq mayániye.”

téta tirááe. ¹³ ánibo kemá Yóáane máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq urái-qtataakoni yáama ítaraunama máqte-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa mara-áménáápáq wái-qtataaqa únópi wái-qtataaqa máqte-qtataaqa máqten-aukapaq máqten-aukapakoni arunóbákáráq wái-qtataakoma itaúnata maará téta tirááe:

“náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakokaq tipi-típi-araakote kenákáráq ketáámá túgau aqmá ketáámá yaagumá kémauna kenákátí tágama-yataaqtaba kenákátí akoqnáa-yataaqtabagaraq matúq-matuq umá kétunatae.”

téta máqtemma tirááe. ¹⁴ miráinata kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma maará tirááe: “áraitamma waíno.” tíyata móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yipaq agéta Áánûqtuyaa Ítuma yenákáráq nunamummá kéteta yenákátí yíwíqa múte yaútae.

6

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké móra-kaweqa yamá aráápamaraan-aba-wannaama aukákaiye.

¹ kemá Yóáane aónáúnana tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama maténa áqnáabaq móra-kaweqa aukákaiye. aukáitaq itaúnama kaayaqté-kaayaqte máqte-urai-kapike móra-maqe-urai-kakoma aamá ti-wáíqómá wíyôn-aaraa téna tiráaiye: “maabáq iyo.” ² titaq keqnáámmá aónáúnama waayán-ótímá móra-naqa min-ótí ámûraaq aónaraune. min-ótí ámûraaq mái-nakoma imá matóráitata móra uyátáni-kamoqa ámikaamma miráuma móra-nakoma ááiqa umá uyátarai-naqa améwaokaa-kamoqa ámikaae. miráitana wemá ááiqaq kóurena netuqyaan-ááiqaq umá uyátaniye. ³ ánibo tipi-típi-araakoma mikáké kaayaq-káwéqá aukáitaq itaúnana anaaé máqte-urikama ááyama tiráaiye: “maabáq iyo.” titaq ⁴ aónáúnana káqomma karogaron-ótímá imaamu-wámá pááq uráaiye. miráitana móra-naqa ámûraaq mái-nakoma wemá akoqnááma maténa maa-márábí-káyúkátí kaayoné-yátááqá paábaq matuwáinata yegaráqá káqo-kayukama yikaminoe. miráinata wemmá ááiqa í-tókórú-yákáá-púmá ámikaae. ⁵ ánibo tipi-típi-araakoma kaumo-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitaq itaúnana

mamá mikáq máqe-urai-kama ááyama tiráiyē: “maabáq iyo” titaq keqnáámmá aónáúnama abuqtán-ótí ámûraaq mái-nakoma móra yainái-yátááqá (tikérima) ayáápi matokáiyē. ⁶ ániibo kemá itaúnama maéwae kéo-kakon aúkápīke móra-aikoma aamá téna maará-tiraiyē: “móra kamáábauma móra-taoq-meyanawīqa kéaae. móra kaatopébauma móra-taoq-meyanawīqa kéaae. abo matawékarāq wááéni-nomma íma táwīq oro.” téna matawékarāq wááéni-nomma Áánûqtukaq amí-yátáárīq umá ámenibo “íma táwīq oro” tiráiyē.

⁷ tipī-tīpī-araakoma kaayaqté-kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánnárāq aráápamatama aukátúwáitaq itaúnana írêq-maewae-keo-kamma ááyama tiráiyē: “maabáq iyo.” titaq keqnáámmá ⁸ aónáúnama eqábu-otima min-ótí ámûraaq mái-nakoni áwīqa “puí-yátááqá” téta ááyaraawaq aónaraune. ániibo anaaé waqmé “aitabaq” pukáa-kayukati márûpaq iráiyē. yenákámá “puí-yátááqá aítabakaraq” náápaamma mamá aarawaamá máqte-marabake kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo puyéta yáama keyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma puínoe. ⁹ tipī-tīpī-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yááréráqá aménáápáqá máqe-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukááne. ¹⁰ min-ímákómá yááyama anókaq tirááe: “uyátárána-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. ániibo náaraq umá kanaaq yáwínaaq maa-márábí káyúkama mamá yainé tīkaka-waigoni anónnáma yemmá ánná yimínónô?” téta tirááe. ¹¹ ániibo máqtemma ayáqtááqa waayán-únákáqtómá keyimena maará téna timá yimikaiyē: “keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqtí móra-mayai-wayukagaraq tībâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq móraiq umá tīkamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaarāq ánatagiyana namuro-wáyúkámá yeráwáqtí anónnáma mayánoe.

¹² ániibo tipī-tīpī-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiyē. ániibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiyē. ániibo wíyôkoma mamá karogarómá auréna naaegóráá uráiyē. ¹³ ániibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmēna marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa umá arammá marabí kuturááe. ¹⁴ aabayákógárāq ánatama yuwiqá yawátama útínikaa umá

útúmena kóuraiye. áníbo máqtemma anugógáráq únópi máqten-
 aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe. ¹⁵ maa-
 márábí anómma yabíkáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq
 áái-q-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-
 kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-
 kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq
 muriánóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq máqtemma aúpáq
 aúyokaae. ¹⁶ áníbo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta
 maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu
 umátikáaro! anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba
 tipi-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátikáaro! ¹⁷ yenákátí anó-
 yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaaráq
 itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

7

Ítiráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

¹ minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte
 Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq
 itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq
 yáqtokaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá
 yoqmá íma matuwániye. ² áníbo káqomma Áánûqtuni kaqtó-
 nakomma aónáúnana aabaúmá utain-áúkápáké iráíye. matúq-
 matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma
 wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake
 kaqtó-wayukama akoqnááma matéta maa-márágáráq únókáráq
 mamá táíq ínéta o-yúyábá téna ³ wé mirá-tiraiye: “keráwáqá
 kabe-kabe umá maa-máráwábi únónábi yaayúrábi íma
 mamá táíq oro. áqnáabaq ketáái Áánûqtuni mayai-wáyúkátí
 yúwáayakaq awaaméq-yátááríq umá yikánúnatae.” téna tiráíye.
⁴ áníbo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma
 yoraútówaq ítaraune. miráuma Ítiráaeo-wayukabike máqten-
 annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe.
⁵ miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)
 Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Káátin-
 annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁶ Áátan-annabikema
 netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema
 netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema
 netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁷ Tímionin-annabikema netuqyaa-
 káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá
 (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁸ Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtimaanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mi-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

netuqyaa-káyúkámá Áánûqtun anaaé wakááe.

⁹ minnáma ánatagitana keqnáámmá aónáúnama netuqyaammá aarawaamá áíkutaama móra-nakoma yemmá kanaaráq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóínín-aúkáqá máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umáreta iyáápimma kóbén ánáraa-qtataaqa matoréta máqe-uraae. ¹⁰ yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánûqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáraké keqtáá yauwéqma tiwirái-yátááqá kéiyé.” téta tirááe. ¹¹ ánibo máqtemma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama náápaan-abiqtataraq yaútûmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútûraae. náápaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánûqtukaq nunamummá maará téta tirááe:

¹² “áraine. mirá waíno.

ketáái Áánûqtuqtaba aúgaugaraq timukáráq matúq-matuq umá kémaraunatae.

wenaúyánápiké tágagitababoqtaa máqte-qtataaqa aúyánápi kéitaiqoqtaa wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

wemmá mûtûq-yaaguyabi-yataaqa áméro.

máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

áraiqtabae. minnáma waíno.”
téta tirááe.

íbêqa min-ánná-wáyúkátí yíqa í-yátááqá ánatagiye.

¹³ ánibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mi-káyúkámá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umátokaamma yemá náayubiyo? ánibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq ¹⁴ kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamáárîq emá káonaane.” túnana wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqa í-kánáábiké anómma yútiq-yataaqa mayéta ummaa-yátááqá matááe. ánibo yemá tipi-típi-araakoni naaeráké yeqtí unáákáqtómá tete uráawana yeqtí unáákáqtógoma waayámmá aúkaiye.

¹⁵ miráipoata yemá Áánûqtuni náápaan-abiqtatagoni aúbáqá itó kéoe.

ánibo wágááwa nokáámma wení aokaq-náúpáqá wekák nuna-
 mumma kéitaae.
 miráitana Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq máena wemamáárîq
 yemmá mayi yuwániye.
 16 miráinata yemmá ókaraq yáama íma yéna keqnáámma nonáá
 íyikena ínoe.
 ánibo aaqá íma kautéta móra-yataakoma yúraqa íma amanna
 kuyikániye.
 17 tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi mái-nakoma yeqtí kawáá-
 náqá mániye.
 wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme wínata nokópíké
 aúwaraimma mayánoe.
 miráiyana Áánûqtuma wenamáárîq yúrapike máqte-yiqnuma
 ayúnikaniye.”
 téna anó-nakoma tímá tímikaiye.

8

*tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké kaayaq-káwéqá yamáta-
 kannama aukákáíye.*

1 tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá
 aráápamata-kannaama aukáqtúwáitanama mikáké Áánûqtuni
 márûpaq pááqyamma ayáqtáá-kanaama íma aamá pááq uráíye.
 2 kemá Yóáane aónáúnata abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá
 Áánûqtun aúbáq abapaké kaayaq-wérôq-ánámá yímikaae.

3 ánibo káqomma Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Áánûqtukaq
 amí-yátááqá ámê-qaaregoni waaqókákq ya itó-uráíye. wemá
 áwáarara kai-yáwáámma íráqôn-akuqa í-yátááqá matokáíye.
 yemá íráqô-kuyumma í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni
 aokaq-ááráwáátí nunamummá mamá yorupamá náápaan-
 abiqtataraq maraq mái-nakoni aúbáq áwáarara kain-óqtá-
 tááréráq agamá ákûq umákanena uráíye. 4 ánibo íráqô-
 kuyun í-kánágóní úmûkogaraq Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí
 nunamukógáráq yanaa uténa Áánûqtun-aubake kaqtó-nakoni
 ayáápike yuwéta Áánûqtunopaq yanaa utarááye. 5 mi-
 káqtó-nákómá íráqôn-aku-kana-taapeqa maténa Áánûqtukaq
 agamá ákûq umákai-irabike iráámma kúrakena mi-táápápímmá
 maqmá ógiqmarena maa-márábí iyaabótúwáitana kukáíye.
 iyaabótúwáitana wíyôn-aama téna áa kááyaitana abayú
 kéyoraitana márûma yokáíye.

*kaayaqte-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-nakoma werôq-anabike
 werôqa yurááe.*

6 abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake abapaké
 kaayaq-wérôq-ánámá matóráama werôqa yínéta mamá yokaa

urááe. ⁷ áni^{bo} áq^{ná}abaq mó^{ra}-kaq^{to}-nakoma wení werô^qa yitana kaá^{gá}rárq iragô^{gá}rárq naaé^{gá}rárq marabí iyaabótúwáawana kuqturááe. má^qte-tama kaumo-áú^{ká}párq mó^{ra}-aayapaq iragómá kágitana má^qten-aapepaaqa iragómá karáⁱye. ⁸ anaaékaq-kaq^{to}-nakoma wení werô^q-anabike werô^qa yumátúwáitata anón-anuma iramá kainíkáá umá iyaabótúwáawana únó^{pí} kukéta kaumo-áú^{ká}párq mó^{ra}-aukapaqa waéqma naaemá aú^{ká}iye. ⁹ únó^{pí} má^qten-auwaraiq-kamma máⁱm^ma kaumo ánnáⁱq owana mó^{ra}-annama pukurááe. únó^{pí}-káárégómá kaumo ánnáⁱq owana mó^{ra}-unopi-kaare-annama mamá yokíkuraiye. ¹⁰ má miká^q-káqtó-nákómá wení werô^q-anabike werô^qa yumátúwáitana mó^{ra}ma wiyókómá iraráá kamá ómmá kúraqmena wiyô^pake marabí kukéta má^qte-nokoma kaumo ánnáⁱq owana mó^{ra}-anna-nopikaraq poqⁿopíkárq kuturáⁱye. ¹¹ wiyóqá wiyô^pake yaráqmena kú^{mí}-waigon áwíq^a “aabígar^a-irae.” minnág^on-aaimma nopí kukétaboata ikaa^qá ké^tiye. kaumo ánnáⁱq owana mó^{ra}-anna-nomma waéqma ikaa^q-ánnáⁱq urétaboata netuqyaammá mi-nó^mmá yaqnaa-káyúkámá pukááe. ¹² áni^{bo} káq^o-kaq^{to}-nakoma wení werô^q-anabike werô^qa yumátúwáitana aabaú^{má} wiyô^mma má^qtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáⁱq owana mó^{ra}-annaiq mirá-ur^ae. mó^{ra}-aukapaq aabaú^{gá}rárq mó^{ra}-aukapaq wiyô^karaq má^qte-wiyokogaraq mó^{ra}-aukapaq kumayuqá aú^{ká}áe. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-kánáábiké mó^{ra}-aayapaq íma tágaraiye. ¹³ miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mó^{ra}ma anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráⁱye. miráit^aq itáúnana anókaq ááyama tiráⁱye: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werô^q-anabike werô^qa yónáae temmá anóm^ma yútiq-yataaqa aarawaabí pááq íniye.” téna anókaq ááyama tiráⁱye.

9

óqa kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werô^q-anabike werô^qa yurááe.

¹ mó^{ra}-tiyaapaq-kaq^{to}-nakoma Áánûqtunopake wení werô^q-anabike werô^qa yitana mó^{ra}ma wiyókómá wiyô^pake yuwéna marabí kukáit^aq aónaraune. áni^{bo} áítabaq abéyúmmá íma wáⁱq kíma ámikaae. ² miráitana wemá min-áítábáq ítuwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráⁱye. min-áítánóbáké utain-úmúkómá abaú^{gá}rárq uwáágokaraq mamá kumayuqá aú^{ká}áye. ³ netuqyaa-tái-wámmá pítaaqa min-úmúpiké yuwéta marabí kukááe. miráitata yemá akoqnáama matáama miráuma uwabaaikóní akoqnáaraq umá matááe.

4 ániibo yemá maará téta aamá matááe: “karaatataáqá íma namá ánatera máqte-qtataaqa maa-márábí karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mikáyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenamáa yúpuyoro. 5 maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móra-tiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemma íma yíkamma púyoro.” téna maan-áímmá matááe. ániibo mi-kákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá yúputata yíqtaba oníkáá uráíye. 6 mi-kánááráqá waayúkama puí-átááqtabá abáá-inomanibo íaonanoe. mi-kánááráqá áraimma puí-yátááqtabá ôriq umá yikánîmanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye. 7 kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááíqa ínena yokaa iníkáá urááe. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-óqtákáá-kámóqá urááe. yóíkoma miráuma waayúka óíkaa uráíye. 8 yiqnótáugoma ayáqtááqa miráuma aaratí yiqnótáuraa uráíye. ániibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráíye. 9 yíqtaaraqa aakaqá akoqnaá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyárémmá oótigoma kúma ááíkaq yabitimáena kéwitana kabámînikaa umá wenáama anókariq uráíye. 10 yemá uwabaaikóní améráakaa umá uwaaqá yiméran aqtórâq wáqe-uraiye. yetíméráapi waayúkama yúpuí-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uraiye. 11 yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áítábâq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóní áwîqa Áábaronie. ániibo Karíki-aipimma Aapóronie. 12 áqnáae-tirukanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá anaaékaq pááq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráíye.

13 abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte óqtan-awayaakoni aúkápimma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taareraqa áwáarara kain-ótáq-táárémá Áánûqtun aúbâq min-ámá 14 abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpárêti-nokaq ánnáma matáamma emá kanaarâq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye. 15 wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánáaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoe. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá

min-áúqtábá yokaa uráaqtataboata yemmá iyúkaiye. ¹⁶ ánibo oóti ámûraaqa ááiq-wayukama máa-kayukama netuqyaa táwîgani (200 mîrioni) kegébâ ayuraa pááq uráiyey. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune. ¹⁷ ánibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámûraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uráiyey. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragóráá tágama yóikomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uraaey. máqten-otigoni aqnómmá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiyey. ánibo yóyaupike abááq-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áítógáráq yá-uraaey. ¹⁸ maami-káúmó-táwí-yátáákáké máqte-kayukama kaumo ánnáiq owana móra-annama yíkamowata pukááey. miráowana min-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áítógáráq oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraey. ¹⁹ máqten-otigoni akoqnááma yóyaupikaraq yiméráapikaraq wáqe-uraaey. yiméráakoma miráuma iraaabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uráiyey. miráitata minnárake waayúkama kéyupuiyey. ²⁰ máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápíkémhá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaeemma íyumakaraey. ímiyey. yemá waátágokaq aágokaraq tíq-tíq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraey. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakááey. ²¹ mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagáánîq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráámanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékááey.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma aúba-wannaama ámitana naráiyey.

¹ mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáá-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiyey. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúriyey. óíkoma tágama aakáá karáitana aítaukoma miráuma arúmmá kamá yaútínikaa uráiyey. ² wemá pááqyan-aba-wannaama ayáápimma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uráiyey. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópí maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá marabáq makáiyey. ³ ánibo wemá anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiyey. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááey. ⁴ mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timhá

agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áará timmá minnáma aúyánápi matoraa. aúba-wannaabimma íagayaa.” téna tiráye. ⁵ ániibo mi-káqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópikáráq marabákáráq itó-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye. ⁶ miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqta mi-káqtó-náqá wenáiyaba tikáiyana akoqnáá umákaikaae téna tiráye. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráye: “awé-í-kánáámá ánataguraiye. ⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínéna ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-aúyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq pááq ínana tiráátiniye. ⁸ ániibo min-áíkmá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráye: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópikáráq marabákáráq itó-uma mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma ko-mayaa.” téna timá tímikaiye. ⁹ mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráye: “maaminnâ emá maté naao. áyaqnobaqa ikaa tínimanibo óyaukaq átê umá kopaaq átéráá íniye.” téna timá tímikaiye. ¹⁰ wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápike pááqya-kanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq átê uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnobaqa ikaa tiráye. ¹¹ wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-annawayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiyakayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráye.

11

kaayaq-nákórátá watáama tirááye.

¹ kemmá ayáqtááq maqmá aónai-yatama tímikaamma timá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náupákáráq Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqmá aónaa. ² miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqmá aónaa. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáápi yímikaae. mi-káyúkámá Yérútáárebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatámmeta uréire ínoe. ³ miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó

kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwáanata tíyóye. ⁴ yenákámá miráuma kaayaq-óribéti-yáráá óyana ómmá kaayaq-yááréráq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye. ⁵ ániibo yaímma-wayukama yenákámá táígoma yikaikáae téta yenákátí yóyaupike iramá yá-awitata yenákátí namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táíq ínnama áaiqtaba miráráá umá wemá puíniye. ⁶ yenákámá akoqnáama yokááyapoata aabayámmá yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ániibo yenákámá akoqnáama yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-márábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátááriq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye. ⁷ yenákámá timá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqtê ááiqa mú-iniye. miráéna yenákámá uyáténa yíkaminata puíyóye. ⁸ miráínana yenákátí arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákátí anó-naqa mimórá-márúkáq kaapaq-yátáq pukáitaq yenákátí arááq-yuma pareráq íyóye. Tótôma-marukaa Íqtíbi-marukaagaraq mimárúkáré. ⁹ waayúkama ókon-oko-yugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraqa yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákátí arááq-yuma kaumo-kánáámá karagébama-yuramma aónanoe. miráínata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe. ¹⁰ ániibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá mutaammá maqmá néta aiqta-táúmá yoqmá yeqtí aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ániibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáyíkaraae. ¹¹ kaumo-kánáámá (3 1/2) ánatagitana Áánûqtuma wení aáma yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó íyata waayúkama keyimoneta ôriq umá yáaqa kániye. ¹² yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yááyama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye. ¹³ mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáákaaiyapake móra-aayapaq táwîq umátuwaniye. ániibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwîqa múte yauwínoe. ¹⁴ kaayaqá anón-ummaa-yataaqa miráráá umá ánataginiye. páaqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá páaq íniye.

abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yuráiyē.

15 abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama káuraiye. ániibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe. ¹⁶ ániibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yeqtí náápa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipa ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta ¹⁷ tirááe:

“uyátárain-Aanuqtuo, eqtábá ketáámá timuqá kémarauatae. máqten-akoqnaama yokáne.

íbêqa emá maé naayóbákáráqá máqe-uraane.

ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átama yabi éwaniq kéone.

18 maa-márábí-káyúkámá íyámma uráámanibo ení áyámma pááq kéiyē.

íbêqa pukáa-kayukama ítama yainai-kánáámá pááq kéiyē.

íbêqa ení mayai-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq ení aokaq-wáyúkágáráq máqtemma wenáwîqa yaaguyábô-kayukama yíwîqa wái-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq anónnáma íráqô-meyamma yimínónna-kanaaraqiyē.

íbêqa maa-márámá mamá táiq éwao-kayukama yemmá mamá táiq í-kánááráqiyē.”

téta tirááe. ¹⁹ yemá mirá-timatuweta yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-námmá ituwaawana óqtan-anaamma Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti agatáimma wení aokaq-náúpáq wáitata máqtemma aónaraae. ániibo aabayûma kamá yupayo umá wéyáwé kéitana áama kááyaitana wíyôn-aama kítitana márûma kéyoraitana kaábaramma kukáiyē.

12

aaragótē anó-kumurokoma

1 móra anón-awaameqa Áánûqtuni márûpaq pááq uráiyē. minnágoma mirá-uráiyē. móra-inimma máena aneqá aabaúmmá maqmá atáá-uma wáqtô íyáanikaa uráiyē. miráitana wíyômma aítaukoni aménáápáqá wáqe-uráiyē. ániibo aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá kámokaa umá aqtokáiyē. ² wemá ámûkaraq máqe-uraitana iyápo akai-áiqá uráiyē. miráitana aíqa ôriq itana wááqa kéyena iyápo akánéna uráiyē. ³ miráitana Áánûqtuni márûpaq káqon-awaameqa pááq uráiyē. min-áwááméqá mirá-uráiyē. mórama anó-karogaro-kumuromma máqe-uráiyē. minnáma abapaké kaayaq-áqnómmá waéna tiyááka-awayaammaa aqnókáq wáqe-uráiyē. ániibo abapaké

kaayaq-náá páá-kámóqá máqten-aqnokaqa wáqe-uraiye.
⁴ améráakoma kaumo-wíyókáwápíké mórana wíyókake
 kuyúqma márúte marabí iyaabótukaae. mi-kúmúrókómmá
 iyápo akánéna in-ínikóni aúbáq itó-uma máena min-ínikómá
 iyápo akáinaq min-iyápo ikámma nánáae téna awé uráiyé.
⁵ min-ínikómá iyápo má inaamaí marákáraiye. min-iyápo gómá
 anaaékaqa akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíqikaniye. áni bo
 min-ínikómá iyápo ákátuwaitata páátákáá min-iyápo má
 awíqmeta yanaa kóuraae. yemá Áánûqtukaq awíqma uyéta
 wení náápaan-abiqtataraq utááe. ⁶ áni bo min-ínikómá péqmarena
 waayúka íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. min-áúkápáqá
 Áánûqtuma mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata kawáá
 umákareta aáwaqa maténa miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260
 de) min-ínikómá máqe-uraiye. ⁷ Áánûqtuni márûpaq anón-
 aaiqa pááq uráiyé. Mááíkorogaraq wení kaqtó-wayukagaraq
 anó-kumurokomma ááíqa urááe. mi-kúmúrókógáráq wení
 kaqtó-wayukate ááíqa uráánamanibo ⁸ yeqtí akoqnááma íma
 wáqe-uráipoata ááíqa íma uyátáraae. miráipoata Mááíkoroma
 ókaraq Áánûqtuni márûpaqa wenôpaq íma máqe-uraiye. ⁹ áni bo
 anó-kumurokoma wemá naayóbáqá min-íráákábáyáámá áwîqa
 Tááqtae máqe-uraiye. wemá máqte-marabi-kayukama kaaqaari-
 áímmá timá-yimena makatéwaine. abo min-ánó-kúmúrókómá
 wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtuni márûpake márúte
 iyaabótúwáawata maa-marábí kukááe. ¹⁰ mikáké Áánûqtuni
 márûpaqa móra-aimma itaúnana anókaq ááyama maará-tiraiye:
 “íbêqa ketáái Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq wení yabí
 i-kanaagaraq pááq immá keqtáá yawwéqma kétéwirai-taokaraq
 abarokáq pááq kéiyé. Áánûqtuma mamá timákarai-nakoni
 anó-naapaamma kéiyé. min-nákómá ketáái tîbâqawaaraayuma
 mamá yúbi makái-nakoma ketáái Áánûqtuni aúbáq wágááwabi
 nokáámma yúbi makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni márûkake
 márúte kéiyabotuwaae. ¹¹ ketáái tîbâqawaaraayuti yúbi makáe-
 nakoma íma makatítapoata wemmá uyátáraae. tipí-típi-
 araakoni naaeráké akoqnááma mayéta yetáama Ítuqtaba téta
 yemá puíyábá íma kéqaraapoata ááíqa uyátáraae. ¹² keráwáqá
 máqtemma Áánûqtuni márûpaq máa-kayukaa timuqá máráaro.
 minnáyaba Tááqtaama wení kanaamá pááqyamma awaararîq
 íníniq kéitanaboana wemá anón-ayakaraq marabí-káyúkáyôpaq
 kukáiyé.” téna min-áíkomá Áánûqtuni márûpake tiráiyé. ¹³ min-
 ánó-kúmúrókómá iyaabótúwáawana kégumenama aónaimma
 maa-marábí máqe-urena min-ínikómá inaamaí marákárain-
 inikoni anaaé wakáiyé. ¹⁴ miráitata min-ínikómmá anón-
 akikigoni máka-aayamma ámikaae. anó-kumurokoqtaba wemá

arabêna wenamáápaq kaqmááq-marabaq waayúka íma máapaq mánena kóuraiye. min-áúkápáqá aáwakaqa íráqôniq umá kawáá uréta kaumo-kárítimáátígáráq abapaké móra-wiyomma mibáq máqe-uraiye. ¹⁵ mi-kúmúrókómá wení óyaupike nommá wiqmá yukáiyē. witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa auména kégoena min-íníkkómá waqména kóuraiye. mi-kúmúrókómá min-íníqtábá nawíkainana puíkáae téna uráiyē. ¹⁶ miráitana maragómá min-ínímmá áwáqnaa uráiyē. maragómá kekoqá magéna óyaukaa min-ánón-nókómá anó-kumurokon óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye. ¹⁷ ániibo anó-kumurokoma min-íníkkómá áyámma umákēna wení yaímma-iyapo-annate ááiqā mó-umayikanēna uráiyē. mi-káyúkámá yemá Áánûqtuni ámáan-aimma kéwareta Ítun-aayaba kēteta anaáē waréwaone. ¹⁸ min-ánó-kúmúrókómá únókóni aqtamáábaq itó-uraiye.

13

kaayaq-ábááq-wámma utarááye.

¹ miráitana abááq-wámma aónáúnana únópiké utaréna tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-áqnómmá wáqe-uraiye. mi-kákóni áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa wáqe-uraiye. yiqnókáq táí-awikaraq akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba wáqe-uraiye. ² mi-kámmá aónáúnama anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa uráiyē. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa uráiyē. óyaukoma anómma áwáábíq-putiraakaakoni (arááyane)” akáá umá máiyō? náawaq kanaaráq wemma ááiqā umákaniyo?” téta tirááē. ³⁻⁴ missing?

⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wákómá akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba timmá wení akoqnáárake kaayaq-wáyúká umá kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna mirá-uraiye. ⁶ óyauqa ógaakēna Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá timákēna Áánûqtuni áwíqtaba wení márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq akáyáán-áímmá tirááē. ⁷ miráitana Áánûqtuma min-ábááq-wákómá ayúwáitana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá wení aménáápáqá máewana ókon-okon-augaraq-wayukaraq máqte-marabake-kayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-kamaanigaraq min-ábááq-wákóni akoqnáama aménáápáqá máqte-kayukama máqe-uraaē. ⁸ máqtemma marabí-káyúkámá yeqtí yíwíqā matúq-matuq umá mái-wannaama Áánûqtuma maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma wáinna-yuma yemá abááq-wákómá wekáq nunamummá tínoe. mi-kánnáámá naayóbáqá tipí-típigoni áráaqa ikámôwana pukái-waigoni aúba-wannaē. ⁹ náawabi ááqā wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

10 keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaaráq keráwáqá ánná ínoe. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamínéta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tíkaminoe. miráipoana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

11 káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabiké abarokáq uráíye. min-ábááq-nákóní aqnópiké utaain-áwááyákómá tipi-típi-awaayakoraá uráitana anó-kumurokoraá aamá tiráíye. 12 maamin-ábááq-wákómá áqnáaen-abaaq-waakoni akoqnááma aménápáqá máqe-uraiye. anaaékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-abaaq-wakaq nunamummá kéte. áqnáaen-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe. 13 anaaékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéíye. móra-anon-awaameqa mirá kéíye. aarawaatí yúrapimma wíyôpake íramá mamá aúqmáráitana kamáena marabí kukáíye. 14 miráitana min-ábááq-wámá Áánûqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáíye. min-áwááméq-yátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráíye. máqte-marabi-kayukama áqnáae-abaaq-waqtaba timá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráíye. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráíye. 15 miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aáma min-ámápí ámitana aamá kanaaráq tínata náayuwabi min-ámákáq íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe. 16 máqte-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayaí máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaaékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubauma iyáánurapakaraq yúwáayakaq matááe. 17 miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqá íma meyánîq kanaaráq íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéíye. wenáwîre. náápaamma wenáwîkon awaaméré. 18 awaaméq-áúyábámá aupaq-ááíkomá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákaiye. náawabi aá kéitainanakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno. mi-náápáámmá móra-nakonnae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

14

yeráwáqá taíganimma (144,000) aúgen-ima tirááe.

1 kemá aónáúnana Tááíoni-anuraqa tipí-típi-araakoma itó-uraitata aarawaamá taíganímma (144,000) itó-uma máqe-uraae. tipí-típi-araakoni áwîkaraq aboán áwîqa yúwáayakaqa máqe-uraae. 2 kemá itaúnana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áaraa kétena anómma wíyôn-aaraa tiráíye. min-áímmá itaúnama imá teníkáá umá náríq-naraaq-yataakoma áama tiráíye. 3 náápaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakoni aúbákáráq móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukati yúbákáráq mi-táíganí-káyúkámá (144,000) marabiké yíwíkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaaráq kéte. 4 maami-káyúkámá aaranaatéma mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipí-típi-araakoma winnápq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkápíke yíwíkema yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipí-típi-araakokaraq yimi-yátáaré. 5 yeráwáqá yóyaupíke kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáíye.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

6 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráíye. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márábí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikáíye. 7 anókaq ááyama téna maará-tiráíye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatíq éraq wení anó-qtataqtaba wenáwîqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq urái-nakomma wekáq nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráíye. 8 Áánûqtunopake irái-kaqtó-nakoni anaaé móra-kaqtó-nako iréna mirá téna tiráíye: “Pébíroníqa anó-maruqa yawarápamataae. Pébíroní-wayukama yeqtí táwî-aaimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápóata máqten-aukapaq-wayukama aúqyíkáama Áánûqtuni áyamma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye. 9 yenákátí yinaaéma káqo-kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráíye: “móra-nakoma abááq-wákókáq wení amakókáráq nunamummá tinnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáayakaq mayénama 10 min-nákómá Áánûqtuni akoqnáá-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wáyúkáyôpaq tipí-típi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áitókógáráq irá aráinana aíqa ôriq umá íniye. 11 mi-káyúkámá abááq-wákókáq wení amakókáq nunamummá tíyama yúwáayakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama

miraráá umá yíqa ínoe. yíqa íq-íq ínoe. minnýaba úmûmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mikáqtó-nákómá tiráiyé. ¹² miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámáan-aimma waréta Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáá umá yáqtokero. ¹³ mikáké móra-aimma Áánûqtuni márûpake itaúnana min-áímmá téna tiráiyé: “aúbabi agayaa. yemá íbêq-kanaarake Ítu Káríqtoma wekáqtábá éta pukáiya-kayukama yimuqá kémaraae. Aokaq-Áágómá minnýaba ‘owé’ kétéye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaaráq agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráiyé.

marabíké aáwaqa mayái-kánáámá abarokáq uráiyé.

¹⁴ ánibo aónáúnana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákáq Waayúkagon Áráakaa-naqa máqe-uraiye. min-nákóní aqnókáqá náápaa-kamoqa aqtokéna ayáápimma áanaiq púráá-qtátááqá matokáiyé. ¹⁵ ánibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náúpáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákáq máí-nakomma maará téna timá ámikaiye: “ení púráá-qtátááqnápó marabíkén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokáq uráitana marabíkén-ááwákómá ábu karáiyé.” téna titana ¹⁶ min-nákómá konnákáq máena wení púráá-qtátáánápó marabíké ábukain aáwaqa yurákáiyé. ¹⁷ keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márûpaqa ayáápimma púráá-qtátáákáráq matoréna kukáiyé. ¹⁸ ánibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake kukáiyé. wemá iratábá akoqnááma matáiyé. anókaq ááyama min-nákómá áanaiq púráá-qtátááqá yokái-nakomma timá ámikaiye: “maa-márábín-ááwáqá ábu karáipoata ánnábike arammá yuraraao.” téna tiráiyé. ¹⁹ abo ánnábike arammá yuráqma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne. ²⁰ kaqmá ánáamma Ítiráaeo-wayukama nunamummá te-márúpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árámmá wenáaimma Áánûqtuni áyamma matáá-kayukae. yemmá káraapaawata naaegómá ôriq umá ko yááya uráiyé. máqten-aayapaq yawáaqmena kéwena oótiqon aqnókáq utáiyé.

15

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá matááe.

1 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaqa anón-awaameqa abarokáq kéita netuqyaa-tááqá ítaraune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-táiyátááqá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyamma matokááe. 2 ániibo mórana únókáá-qtátááqá kaapókáráq iragáráq awígíyôq uráiyee. non áwabaq ááíqa umá uyátáara-kayukama máqe-uraae. yeráwáqá abááq-wakomma wení amakókáq nunamummá íteta wenáwîkon náápaamma yemá ímataapoata ááíqa umá uyátáarae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe. 3 tipi-típi-araakoni imá Áánûqtuni mayái-náqá Mótetini igáráqá tirááe. min-ígóni aamá mirá-uraiye:

“uyátárai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe.

anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.

enáaimma áraikaraq íráqôniq umá keyainaiye.

máqte-kamaanima yabíkána-wai máane.

4 náawaq enáaqa íma ikatíníyô?

náawaq kanaarácq enáwîqa íma múte yauwíníyô?

emá enamáa aokaq-náqóne.

máqten-anna-wayukama éta enaúbáq nunamummá tínoe.

arupú-yataakaraq kateko-yátáákárácq emá ónnayaba abarokáq pááq uráiyee.

maa-qtátááqtbá náawaq enáwîqa íma múte yauwíníyô?”

téta imá tirááe. 5 ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni

márûpaq tabaráábe-nakon arunóbáqá Áánûqtunopakaraq íguraiye. 6 miráitana Áánûqtunopake abapaké kaayaq-táiyátáákárácq marabí pááq ínî-qtataaqa yeráwáqá taaberáábe-naupake yaubaraae. waayá-káqtómá itokéta áwáararaa kai-qtátááqá yímûranna urááe. 7 kaayaqté-kaayaqtema maéwae

kéo-kama yeráwáqti aúkápikemma mórana abapaké kaayaq-táápéqá arunóbáqá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni áyamma ógíqma wáena abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yímikaiye.

8 Áánûqtuni akoqnáágararaq wení tágama-yataakaraq mináúpáqá úmûkaa umá ógikaiye. mirá kéiqtaba aokaq-náúpáqá móra-nakoma íma kanaarácq uyáberanimanibo paá máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá yeráwáqti abapaké kaayaq-áqtóráq-táiyátááqá mamá ánatatukaae.

16

Áánûqtuni áyamma abapaké kaayaq-táápépi

1 kemá Yóáane ítaraunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yááyama tiráiyee: “maami-táápéqá Áánûqtuni áyamma ógikaimma mamá marabí

aqtítuwaiyana kumíno.” téna tiráiyē. ² ánibo áqnaabaq-kaqto-nakoma iréna Áánûqtuni áyamma ógikaiq-taapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáiyē. abááq-wákóni amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abááq-wákóni awaaméq-áúbamá matáa-kayukagaraq yineqá yíkaraq anó-naomma pááq uráiyē.

³ anaaékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópi aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naaegóráa itana únópi-kámá máqtepaq pukááe.

⁴ anaaékaqa kaumomá kaqtó-nakoma iréna wení táápeqa mamá anó-nopikaraq poqnopikáráq aqtítuwaitana minókáwákómá waéqma naaemá aúkáiyē. ⁵ ánibo maaminókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráiyē: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokariq kée táí-wayukama yaináánama arupú uráiyē. ⁶ maami-káyúkámá ení aokaq-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráiyē. ánibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikáiyē. yeráwáqá naaemá yaqnéta minná yeráwáqtí táí-mayane.” téna tiráiyē. ⁷ ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtukaq amí-yátááqá ámē-taarerake anókaq ááyama tiráiyē: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá kéyaináiyē.” téna tiráiyē.

⁸ ánibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómmá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutáiyē. ⁹ ánibo maamin-ábáúgóni kokokómá irá kamá káutí-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. maami-táiyátááqá maa-márábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáa wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwîqa íma múte yaaguyakááe.

¹⁰ ánibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá abááq-wákóni náápaan-abiqtataraq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiyē. yíqa ôriq kéitataboata yimáábîmma ukákááe. ¹¹ yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraq yemá íma waéqma yúyánámmá ítaraae.

¹² ánibo abapaké móra-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráiyē. ¹³ kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóni kaaqaari-ámúné-nákóni yóyauqnobake kaumomá aágoma táí-aama táoraa-kama yáubama irááe. ¹⁴ mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárainakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq

kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mútûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááíqa pááq íniye.

¹⁵ Ítáaro. kemá móra moyá-nákóráá umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáá umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáá uréire ínna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

¹⁶ aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma áíkuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámágéroni mirá téta tirááe.

¹⁷ mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náúpákémá anókaq ááyama maará téna tiráíye: “kánataíye.” téna tiráíye. ¹⁸ miráitana wíyôn-aama téna aabayûma kéyoraitana anómma márû yuráíye. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá mamárábímmá márûma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráíye. ¹⁹ maamin-ánó-márúqá kaumobí yáíkaaq umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátárai-nakoma Pébírôniq anó-maruqta aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáá-ayamma matááe. ²⁰ ánibo máqte-maruqa únómmá yáutugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráíye. ²¹ miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márûpake kukéna waayúkamma kuma yíkakaiye. min-áqtóráq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitatapoata Áánûqtuqta akáyáán-áímmá tirááe.

17

aakaq-íníkmá tái-meyamma matáíye.

¹ mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábíké wení abapaké kaayaq-táápéqá maména kéyena maará téna timá tímikaiye: “iyo. aakaq-íníkmá anó-nokoni ámûraaq máena wení tái-meyamma mayánimma aráátenune. ² marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-íníkgáráq kumari-yátááriqa urááe. miráitata taígani marabí-káyúkátí yúranannama nommá naa-káyúkáráá aúqyíkaraiye.” téna timá tímikaiye.

³ Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáá kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáápaq uráíye. min-áyápáqá aónáúnana mórama karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaq mórama aakaq-nóínímmá máqe-uraitana

min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taíganin-akayaan-awíqa wáqe-uraae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uraiye. ⁴ maamin-íníkmá tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátóráqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara kégaitana íráqôníq uráiyé. maamin-íníkmá ayáápipmma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwíbímmá wení kumari-kébó-yátááqá táwíq uráimma ógíqma wáqe-uraiye. ⁵ min-íníkmá áwáayakaq móra-awíqa aúpáq-ááíkáráq wáqe-uraiye. Pébírôníq anó-maruqa máqtemma aakaq-nóínímmá táí-aaikoti yinóae téna wáqe-uraiye. ⁶ áníbo maamin-íníkmá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágáráq Ítu Káríqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwáqti naaemá naréna maamin-íníkmá nommá naan-íníkmá uráiyé.

áníbo kemá Yóáane maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánáaq uráune. ⁷ áníbo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê yiwáigómá tímá tímikaiye: “nôraq itaawáq iyánáaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraaq máitana yenákáyábá aúpáq-ááímmá tímá-amenu. ⁸ maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máiyé. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniye. mi-márábí-káyúkámá yeqti yíwíqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kanaabimma íma Áánûqtuma agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máebo anaaékaqa abarokáq ínata káoneta iyánáaq ôriq umá ínoe.

⁹ maamináyataba ôriq umá tágama-itai-yataaqo kákaiye. abapaké kaayaq-áqnómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae. ¹⁰ áníbo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana mórana íbêqa máitana mórana anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániye. ¹¹ áníbo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máiyé.

¹² áníbo abááq-wákóní tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqti náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe. ¹³ min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimórá-yúyánámmá tarôq éta yeráwáqti akoqnáama náápaakaraq abááq-wámmá káme. ¹⁴ miráinata yeráwáqá máqtemma tipí-típkoni áráakomma ááíqa umákaiyana

tipi-típkoni áráakoma ááiqa umá yeráwáqá uyátaniye. minná tipi-típi-araakoma máqtemma uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típi-araakote aúyâq máráa-kayukae téta itáíq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtabá tirááe.” téna kaqto-nakoma Áánûqtunopake timá tímikaiye.

¹⁵ óq-aimma timá tímikaiye: “aakaq-ínímmá non ámûraaq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe. ¹⁶ ániibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógáráq yagarotaréta aakaq-íníkmá yiyamma yíkamiyeta wení máqte-qtataaqa unáákáqtôgaraq matuwáiyana wenaúma néta wemma iranápó agamá kautínoe. ¹⁷ maami-qtátááqá uráa-kayukama Áánûqtuma yúyánápí maráinata yemá Áánûqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáá-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánááráqá Áánûqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.

¹⁸ ániibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkáa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóní aménáápáqá mááe.” téna mi-káqto-nákómá Áánûqtunopake timá tímikaiye.

18

Pébîrôniq anó-maruqa táíq umáguraiye.

¹ mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánûqtuni márûpake móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq wení tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye. ² anókaq ááyama tiráiyeye:

“yawarápamataae. yawarápamataae.

anó-maruqa Pébîrôniq wení waayúkagaraq yawarápamataae.

íbêqa maami-márúkómá waátáma kémain-aukapaqa mamá aúkáiye.

káqo-kaqon-aagoma numagáráq táígon-aikaraq íyíkáawata mibáq kémaae.

³ itáaro. waayúkama máqte-marabake min-íníkmá kumari-ááíqtabá yúrananna urááe. ániibo anómma yabíkáa-kayukama min-íníkmá kumari-yátááqá tarôq urááe.

wenaúranannama wéyáwé kéitana minnáyaba marabí meyánîq o-káyúkámá oótamma netuqyaanîq umá matááe.”

téna mi-káqto-nákómá anókaq ááyama tiráiyeye. ⁴ ániibo kemá Yóáane itaraunana Áánûqtuni márûpake óq-aagoma akoqnáá umá tiráiyeye:

“ketí waayúkao, népaq min-íníkmá kónôpake yá oro.

wení kúmiq-yataakaraqo yagaróqtamá máeq oweqa wení táimeyamma mayánóe.

5 min-ínikómá wení kúmiq-yataakoma Áánûqtuni márûpaq
uyátámakitana wení táí-aaqtaba Áánûqtuma aákaq uráíye.

6 keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá mórai q umákáaro.
yagaroqtaráina-yataaqa umátikainaqa wemmá mórai q umá ya-
garoqtaráina-yataaqa umákáaro.

wení anónnáma yagaroqtamá ógiqma weqtábá umákáaro.

7 ôriq umá koóna-yaona-unakaqtoma umátorena kumari-
yátááqtábábóa ôriq umá aíqa í-yátáákaráq aru-qtátááqá
áméro.

wení aúyánápí maará téna kétiye.

'kemá anómma yabíkái-inikorraa umá máune. kemá íma keqto-
íniné. kemá tirumma íkéiye.'

téna aúyánápí kétiye.

8 miráinata wení máqte-tai-meyamma kímora-taoq mayéta
puí-yátáákaráq yoaa-yátáákaráq ayawaa-yátáákaráq
mayániye.

iranápó wemmá agamá kautíniye.

minná uyátárai-nakoma Áánûqtuma akoqnáá máena yainániye."

téna Áánûqtuni márûpake tiráíye.

9 ániibo marabíké anómma yabíkáa-kayukama maamin-
ínikógáráq kumari-yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-
umumma aónanoe. úmûmma káoneta yeráwáqá ibiqá kéyareta
yaáqa yabitínoe. 10 miráitata yeráwáqá wení aítqaba yaáqa
kégainata nékaq yéta maará tínoe:

"tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.

akoqnáá márûqanopo paá kímora-aabaubi táí-meyamma yiráíye."

téta tínoe. 11 miráitata waayúkama oótamma ókaraq íma meyánîq

ínopoata maa-marábí meyánîq o-káyúkámá weqtábá yoaa yúyu

ínoe. 12 maami-máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá íráqôn-

oqtanabi íráqô-karunaama áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi

karogaromá íráqômma waayá-tábáráábégáráq yaímma abááq-

wákóní áwayaakake tarôq uráa-qtataakaraq yaímma íráqô-tarake-

qtataaqa tarôq urááe. 13 ániibo yaímma-otamma naí-wínábi

yaímma ákû-kanama irabí agamá ákûq í-yátááqá yaímma íráqô-

kuyumma í-nókaráq yaímma wááéni-nokaraq íráqôn-aawakaraq

yaímma yeráwáqtí tipí-típigaraq oótiwabi yabitíana waéqmena

wí-yátáákaráq mayai-wáyúkágáráq íma ápéqa matáa-kayukama

taíbaq-yataaqa ókaraq móra-nakoma íma meyánîq íniye.

14 miráinata oóqta-mayaima máyáa-kayukama maará téta tínoe:

"máqte-qtataakaq keráwáqá túyánámmá máráawana tíkáimma

keráwáqtópake aúyokuraae. máqten-otamma mi-qtátááqá

aónánama íráqóniq immá íbêqa yawítíguraapoq ókaraq íma

aónanoe." téta tínoe. 15 miráinata meyánîq o-káyúkámá mi-

márúkáké oótamma netuqyaammá matáa-kayukama wení

aiqtaba yoaa númámá éta ibiqá yaráiyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta tínoe:

16 “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-unakaqtoma umátorena pááqyan-oqtama áwáarara kai-qtátááqnápó anéqa umá yawááq éwaine.

17 íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-otamma yawítífiguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama únópí-káárémá awétameta náo-kayukagaraq únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukagaraq yaímma únópí kéo-kayukagaraq nékaq itó éta 18 Pébírôniq-marukoni úmúmma káoneta yemá anókaq ááyama tirááe: “náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa umá wáiyó?” téta yeráwáqá tirááe. 19 miráitata yeráwáqá káitôgaraq mamá yeráwáqtí yiqnópi kébereta ibiqá ôriq umá kéyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

máqtemma únópí uréire kéi-kaaregomma aboánîq uráa-yuma anón-oqtamma maami-márúpíké mayéwaimanibo kímora-aabaubi yawaráparaae.”

téta tirááe.

20 Áánûqtuni márûpaq-wayukao, Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo, timáyíkarai-kayukao, Áánûqtuni amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá Áánûqtuma kéyainena táí-meyamma wenôpaq timákaraiye.

21 maamin-áímmá ánatagitana Áánûqtunopake akoqnáa-kaqto-nakoma mórama ummaa-óqtámá múte yaútena únópí iyaabótuwena tiráiyee:

“maamiraráa akoqnáa umá Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu yubáqtuwainaq ókaraq mi-márúqá íáónanoe.

22 miráinata naríq-naraaq-aimma timá itaí-yátáákáráq kaapáún-aagaraq puyaq áama ókaraq mi-márúkáké íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-kayukama mibáq ókaraq íáónanoe. aáwaqa kárain-aama ókaraq mibáqá íma itánoe.

23 ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq táганиye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkáríq íyéta íyan-aimma mibáq íma itánoe.

wení meyánîq o-káyúkámá naayóbáqá maa-márábí anó-kayukama máqe-uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-áímmá téta Pébírôni-wayukama uwaatagáán-áímmá timá yímiketa makákááe.

24 maami-márúkáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí naaegáráq wení aokaq-wáyúkátí naaegáráq máqtemma maa-márábí yíkakaa-kayukati naaegáráq aónanoe.”

téna akoqnáa-kaqto-nakoma Áánûqtunopake tiráiyee.

19

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

1 anaaékaqa kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábíké maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

keqtáá yauwéqma kėtiwirai-nakoe.

tágama-yataakaraq akoqnáama wennáe.

2 áraikaraq arupúkarraq kéyainaiye.

min-ínikómá wení kumari-yátááqnpó maa-márábí-
káyúkammá mamá táíq uráitana Áánûqtu wemmá
yáíkaiye.

miráitana Áánûqtu anónnáma wení mayai-wáyúkámá
yíkakaiqtaba min-ínikómá táí-meyamma ámikaiye.”

téta tirááe. 3 ániibo yeráwáqá móragaraq tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

owé. matúq-matuq umá anó-marukoma ôriq umá úmúmna
kéiye.”

téta tirááe. 4 ániibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte
anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakogaraq
yeráwáqá máqtemma Áánûqtuni aúbáq yipaq agéta
nunamummá tirááe. Áánûqtuma wení náápaan-abiqtataraq
máitata wekáq maará téta tirááe:

“árainma waíno. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

5 mikáké Áánûqtuni náápaan-abiqtatarake móra-aikoma tiráiye:
“máqtemma Áánûqtuni mayai-wáyúkáo, Áánûqtun áwîqa múte
yaúyoro.

máqtemma mi-káyúkámá yíwîkaraq íma yíwîqa máe-kayukagaraq
keráwáre.

Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

téna tiráiye.

tipi-típigoni áráaqa Ítuma aaraukárîq wáíye.

6 ániibo kemá Yóáane ítaraunana taíbaq-aikoma non-iyaa áara
téta wíyôn-aagaraq kítitata maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq áaimma
átáma yabi ínena kéiye.

7 ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá máránatao.

tipi-típi-araakoma Ítuma wení aaraukárîq í-yátááqá kéipoaqtaa
wení tágama-yataakaq aónaaro.

ketáámá wenánáakaa yokaa uráananataa

8 Áánûqtu keqtáámá áwáarara karáina-waayan-unakaqtoma
umátikaniqtaae.”

téta tirááe. maamirán-únákáqtómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá kúberewaone yeqtí kateko-yátááqá uráaqtababoata kéguberaae.

⁹ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê i-wáígómá timá tímikaiye: “maamin-áímmá aúbama agayaa. tipi-típi-araakoni aaraukáq-ááwáqtábá yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.” téna timá tímikaiye. ¹⁰ wekáq nunamummá timákanaae téq kemá wanaítaupi tipaq aguráune. miráimanibo wemá timá tímikaiye: “íma miraráá uwo. Áánûqtukaq wenamáa nunamummá tiyo. egaráq enábâqawaaraayuma Ítuqtaba itáíq-itaiq oníkáá umá kegaráq paá Áánûqtuni mayái-náqá máune. ketáá máqtemma árain-aimma Ítuma tiráátiqtaa mayéqtaraa mórabi kéunatae.” téna tiráíye.

maamin-áímmá Ítuma tiráátirain-aimma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikaraq Aábike mimórámá mi-kááyáq-áímmá páaq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóní ámûraaq máqe-uraiye.

¹¹ kemá Yóáane aónáúnana oqtamá íyénikaa umá Áánûqtuni márûpi aónaraune. mibáq waayán-ótímá móra-nakoma ámûraaq máqe-uraiye. ámûraaq mái-nakoma itáíq-itaiq umá yáqtorainakoe árai-nakoe weqtábá tirááe. arupúkararaq kéyainena arupú-aaiqtaba ááíqá kéíye. ¹² wenaúrakoma íraráá kégaitana wení aqñókáqá netuqyaa-náápáá-kámóqá wáqe-uraiye. móra-awíqa aneqá agamakáimma móra-nakoma wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye. wenamáa wenáaimma kéitaiye. ¹³ wení unáákáqtôma naaegómá yawááq uráitata áwíqa yamá ámikaamma maará téta tirááe: “Áánûqtuni watáae.” téta tirááe. ¹⁴ Áánûqtuni márûpake ááíq-i-wayukama yeráwáqti waayán-ótígóní ámûraaq máeta yeráwáqti yineqá waayán-únákátó umátoreta minnákóní anaaé waqméta urááe. ¹⁵ áqnáabaq yeráwáqti anómma wi-nákóní óyaupike áama ôriq umá naimmá tokóru-yakaaapuma yayaitana minnánapo Ítuqtaba íma ítáan-araukaqa yíkaminiye. ániibo wemá akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá wenamáárîq ánná-aramma yatamma anommá kaqmá yayáinana miraráá umá wení namuro-wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu wení áyámma mirá umáyikaniye. ¹⁶ ániibo maamin-nákóní árûkaq kúberai-unakaqtorakaraq móra-awíqa maará téna wáqe-uraiye: “yabíkáa-kayukati yabíkái-nakoe. uyátaráa-kayukati uyátárai-nakoe.” téna agatáíye. ¹⁷⁻¹⁸ ániibo kemá Yóáane aónaraunana mórana Áánûqtunopake kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye: “yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuoyo.

anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro.

akoqnáa-wayukati yúgaraq oótigoni yúgaraq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro.

máqtemma yíwîkaraq-wayukama íma yíwîqa máe-wayukagaraq mayái-wáyúkámá ápéqa mayáa-kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.”

téna anókaq ááyama timá yímikaiye.

¹⁹ miráita kemá aónaraunana min-ábááq-wákómá maa-márábí anómma yabíkáa-kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áíkuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááíqa ínéta yokaa urááe.

²⁰ miráimanibo abááq-wákógáráq kaaqaari-ámúné-nákóté anón-awaameqa abááq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma umáyíkaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nunamummá tiráa-kayukama wé makákáiye. yenákámá íbukaabo yúwaraiaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. minókááyúmmá iragáráq uwaa-áítókáráq kégaiye. ²¹ miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqá máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

20

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráíye.

¹ kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma kukáiye. ániibo min-nákóní ayáápimma akoqnáá ánnáma (téini) matoréna abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiye. ² miráitana naayó-kúmúrókómá áwîqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáá-annarake atáá-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uráiye. ³ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabótuwena yawááq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) maínata anaaékaq pááqya-kanaama ayúwáiyana uréire íniye.

⁴ ániibo kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainái-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Ítuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-íyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abááq-wákókárábi wení

amakókáq nunamummá ítéta wení awaaméq-áúbámá yúwáyakarabi iyáákaqa íma matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Ítu Káríqtogaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe. ⁵ ániibo tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánáaráq áqnáabariq umá pukáápike itó-ikanaae. ⁶ mi-káyúkámá pukáápiemma áqnáabariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokarîq umá mááe. anaaékaqa mórama puí-yátáákóní akoqnáama aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Ítugaraq yenákátí anó-monoq-wayukama maéta yeráwáqá Ítugaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama táí-meyamma matáíye.

⁷ anaaékaqa taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatainana Tááqtaama ánnáma ayútuwena ⁸ máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áiqma yorupa ínata ááiqa yokaa ínoe. yorupakáyúkámá anómma yabíkái-naqa áwîqa Agóga wení waátamarukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwîqa Méíggogae. Tááqtaani áái-q-i-wayukama únókóní kegébaraa umá taígani mánoe. ⁹ miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákáin-anomaruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-áái-q-í-wáyúkammá kamá ánataraae. ¹⁰ ániibo Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áítógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúnénákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágááwabi nokáamma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yainái-kánáámá abarokáq uráíye.

¹¹ kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uráíye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeqtimáákaq íma wáqe-uráíye. ¹² ániibo pukáa-kayukama yíwîqa wái-kayukagaraq yíwîqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóní aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-auga-wannaama matúq-matuq í-áwíkaráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae. ¹³ máqtemma únópí pukáamma únókómá yeráwáqá yauwéqma yukáíye. áítanobaq pukuráa-kayukama yeráwákáráq yauwéqma yiréta máqtemma nôrawabi

uráa-qtataaqtaba yáikaiye. ¹⁴ miráitana áítayamma yéta pui-yátáákáráq yáuma nokaayúnóbáqá iramá uwaa-áitógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yauwéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae. ¹⁵ ánibo aamá yainái-nakoma matúq-matuq umá mái-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwîqa íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

21

aúge-maragaraq wíyôkaraq

¹ kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyôkaraq wáqe-uraiye. áqnáabaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ókaraq íma wáqe-uraiye. ² miráita aokaq-márúqá aónaraunama mi-márúkóni áwîqa aúge-Yerutaare wáqe-uraiye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq kétagaiye. ³ ánibo íturaunana náápaan-abiqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráiyé: “aónaaro. íbêqa Áánûqtuni amááqa waayúkabi wáiyé. wemá yetê mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí aúkápimma mániye. ⁴ miráinata Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáurapoata ókaraq ípuyeta ókaraq yoaa núnu íéta ókaraq ibiqá íma yaréta ókaraq yú-yiqa íma íniye.” téna min-áikómá tiráiyé.

⁵ ánibo anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoma maará téna tiráiyé: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgementa tarôq kéune.” téna ókaraq tiráiyé: “maamin-áímmá wannaabí agayaa. máqte-kayukama maamin-áímmá mayáiyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráiyé. ⁶ ánibo wemá óqa maará téna timá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiyé. máqte-qtataaqtaba kemá kenamáárîq áqnáabariq éq aqtórakáráq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wáipognopike paá aménúne. ⁷ ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainikaa umá ketáama waráinna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye. ⁸ ánibo yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáiq-itaiq umá íyáqtoraa-kayukama táí-aaimma tarôq íya-kayukagaraq yíkamma utái-wáyúkágáráq kumari-yátáákáráq íya-kayukagaraq iraaq-wáyúkágáráq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayúnóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áitógáráq kégai-nobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

9 ániibo mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táiq í-yátáákáráq kaayaqté-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínena miráitana ketôpaq Yóáanekaq íréna maará téna timá tímikaiye: “iyo. tipi-típi-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma aráátenu.” téna timá tímikaiye. 10 ániibo ketaágoma kemmá mamá akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwîqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmîmma tiráátiraiye. 11 maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íráqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágaraiye. 12 ániibo maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mikúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uraiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-Ítirááéó-ánná-wáyúkátí yíwîqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uraiye. 13 maami-márúkóní kururáqá aabaú má utain-áúkápáq kaumo-óqtámá wáitana aabaú má kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uraiye. 14 ániibo maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqta-karaaqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipi-típi-araakoni tímáyíkaraa-kayukati yíwîqa wáqe-uraiye.

15 ániibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápipimma maami-ánó-márúqá oqtagáráq kurugáráq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna máqe-uraiye. 16 maami-márúqá máqten-aukapaqa móraiq umá yáumatamma wáqe-uraiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma maami-márúqá maqmá aónaraimma ayáqtááqa nékaq anó-maruqa (2,415 km) wáqe-uraiye. kokupaqá móraiq umá (2,415 km) wáqe-uraiye. 17 ániibo maami-kúrú má yanaammô utáimma wayúkama miráoniq umá maqmá aónaraimma ayáqtááqa (144 m) wáqe-uraiye. 18 maami-márúkóní kurumá íráqôn-oqtakake tarôq uréna kuru aúkápimma mi-márúqá áwáarara kégaitana nokóráá uráiyé. 19 miráitana maami-kúrúgóní aménáápáqá títaupake kaayaq-íráqôn-óqtákáq anón-oqtan-awíqa pááqyan-oqtama áwáarara kégai-qtataaqa aráápamakaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa mara-áyán-óqtámmá wáqe-uraiye. mamá mikáq-óqtá-karááqá tokôn-oqtama wáqe-uraiye. anaaékaqa awígíioq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq 20 abutákáráq kawaan-áígáráq eqábugaraq tubú áyáuraakaraq waayákáráq karogarokáráq kaqma-wáyúkáákáráq múma aqtóráqá írêq-oqta-karaaqa ikuron arakáá uráiyé. 21 máqtemma títaupake kayaaq-óqtáráqá wayámmá anó-puyakaakake tarôq uréna mi-márúkóní anón-

amma áwáarara kégaitana aónama yútínikaa umá umákaiye. ²² ániibo kemá Yóáane aónaraunama anó-monoq-namma mi-márúkáqá íma wáqe-uraiye. ímiye. Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-típi-araakoma Ítute yenamáa yenákámá anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye. ²³ Áánûqtuni tágama-yataakoma mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana tipi-típi-araakoma mi-márúkóni ókáá kéiyee. aati-aatimá tágaikaiq kéipoana aabaúkáráq wíyôkaraqtaba íiye. ²⁴ miráinata waayúkama máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabiké anómma yabíkáa-kayukama yeráwáqtí kateko-yátááqá akoqnáa-yataakaraq méta mi-márúkáqá uyáberanoe. ²⁵ mi-márúkáqá wágáama oqtamá íma umá áuyaranoe. ániibo aati-aatimá mibáq kumayuqá íma aurániye. ²⁶ miráinata máqte-kamaanima yeráwáqtí tágama-yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta mi-márúkáq uyáberanoe. ²⁷ ániibo máqtemma íma arutáinna-yataakaraq naayó-mánikónôpakeqtataakaraq mi-márúkáq ma méta íma kanaaráq uyáberanoe. waayúkama kaaqaari-áímmá téta Áánûqtun-aama ikéwaraa-kayukama íma kanaaráq uyáberanomanibo mi-káyúkámá tipi-típi-araakoni aúba-wannaabi matúq-matuq í-yíwíkáráq yetíwíqa agamakáina-wayukama kanaaráq mi-márúpáqá uyáberanoe.

22

matúq-matuq umá mái-yagaraq matúq-matuq umá mái-nomma

¹⁻² kemá Yóáane kaqtó-nakoma Áánûqtunopake mórama anó-nomma matúq-matuq umá mái-nomma tiráátiraiye. maaminókómá yóiqá aónai-yataaqa kaapókáá uráiye. Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake maami-nókómá kukéna mi-márúkóni anón-akoni aúkáapimma kukáiye. mi-márúkóni anón-akoni aúkáapimma téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá mái-yama wáena máqte-karitimaatigoni móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye. ániibo mi-tágóni ánagoma aarawaamá mamá yeráwáqá íráqôniq uráiye. ³ mi-márúkáqá mórama Áánûqtuma íma ákáina-yataaqa íma wániye.

mi-márúkón aúkáapimma Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatama wániye. Áánûqtuni mayái-wáyúkámá wekáq nunamummá tínoe. ⁴ Áánûqtun óipi yeráwáqá aónanoe. ániibo wenáwíqa yeráwáqtí yúwáayakaq agamarániye. ⁵ kumayuqá íma auráinana ókáráq aaqá kaíyábágáráqtábá mibáq íma íyé. ímiye. uyátárai-nakoma Áánûqtuma wení tágama-yataakoma yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá wetê matúq-matuq umá yabi ínoe.

Ítuma yauwéqma kumíniye.

6 áni^o Áánûqtuni kaqtó-nakoma timá tímikaiye: “áre. maan-áímmá waayúkama mayétama umáyikaniye. árain-aine. uyátárai-nakoma Áánûqtu wenaágoma wení amuné-wáyúkámá keyimitata watáama tirááe. móra kaqtó-nakoma wenôpake timá káitana máqte-qtataaqa pááqya-kanaabi abarokáq ínîqtaba wení mayái-wáyúkámá yiráátiraiye.” téna timá tímikaiye.

7 áni^o Ítuma téna tiráiy^e: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq yayamá yénúne. áni^o yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí wáin-amune-aimma mayétama mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiy^e.

8 Yóáane kemá marái-qtataaqa itéq aónaraune. ánatatuweqa maami-qtátááqá tiráátirai-kaqto-nakoni aítaupi tipaq atéq nunamummá wekáq áaimma átáma ténáae túnnamanibo⁹ wemá timá tímikaiye: “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-kayukagaraq maami-kánnáábí wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá mayái-náqúne. Áánûqtuma wenamá wekáq nunamummá tiyo.” téna

10 áni^o ókaraq timá tímikaiye: “Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí wáimma íma mamá áyuoqtuwaa. ímibo abarokáq ínî-kanaama waaqókárîq kéiy^e.¹¹ náayuwabi táiyaimma tárôq kéiy^e-yuma móragaraq paá tarôq oro. náayuwabi kumari-yááímmá tarôq kéiy^e-yuma móragaraq paá tarôq oro. áni^o náayuwabi íráqô-qtataariq kéiy^e-yuma móragaraq paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi aokaq kéiy^e-yuma móragaraq paá aokaq oro.

12 Ítuma téna tiráiy^e: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi kumónúne. kemá máqte-kayukati meyáímmá maméq kumónúne. áni^o kemá yauwéqma máqte-kayukama móra-mora umá nôrawabi uráan-awaataqa yiménúne.¹³ kemá máqte-qtataaqtabama áqnáabakaraq írêkaraq kemá máqte-qtataaqtabama áaikaraq aqtógáráq kemá máune.” téna Ítuma tiráiy^e.

14 aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-yataaqa paábaq matawáiy^e-kayukama unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá kémaraae. yeráwáqá kanaaráq matúq-matuq umá mái-yagoni arammá kéneta yeráwáqá kanaaráq maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoe.¹⁵ miráímanibo kebó-yátáárîq o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágáráq kumari-yátáárîq o-káyúkágáráq waayúkama yíkamma pukáiy^e-kayukagaraq maníkókáq nunamummá tiráiy^e-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá yimuqá kémaraa-kayukagaraq kaaqaari-áímmá te-káyúkágáráq máápaq mánoe.

16 Ítuma mirá téna tiráiy^e: “kéma Ítuma ketí kaqtó-nakomma timákaunana maamin-áímmá maména keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq í-wáyúkámá mórabí álkutaawana kétima-timiye. kemá

Tébitin-annabiken-anure. Tébitin-annabiken árákogaraq kemá máune. miráuma nokáápaq-wiyóqa kamá kétagaune.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ ániibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq tipi-típi-araakoma Ítuni waayúkagaraq aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-kayukama “yero” téta náayuwabi maamin-áímmá Ítaraa-kayukagaraq “yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana yínaqa matúq-matuq-nomma paá aménúne.

¹⁸ Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí Ítaraa-kayukama kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma kétima-yimune. móra-waigoma maamin-áíkóní ámûraaq óq-aimma ténama mitái-méyámmá maami-kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá mayániye. ¹⁹ ániibo móra-nakoma maami-kánnáábíké móra-aimma mamá paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu téna “maami-kánnáábí tirái-maruqa íma mayéna matúq-matuq umá máiyagoni arammá íma nániye.” téna Áánûqtu tiráiyé.

²⁰ maamin-nákómá téna “maamirái-qtataaqa áraine.” téna wemá tiráiyé: “owé. kemá pááqya-kanaabi kumónúne.” téna tiráiyé.

Yóáane téna “waíno. uyátaráana-nako, iyo.” téna tiráiyé.

²¹ uyátárai-nakoma Ítuni íráqô-qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre. miráuma waíno.